BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
32 A
17

COMPENDIVM THEOLOGICAE VERITATIS,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BEATI ALBRTI MAGNI Ratiſponenſis Epiſcopi;

Ex ordine Fratrum Prædicatorum aſſumpti.

SEPTEM LIBRIS DIGESTVM; cum centenario codice Alberti nomine ſub Sereniſs. Duce Venetiarum inſignito collatum: & expurgatum.

CVM SCHOLIIS VTILISSIMIS,

Per R. P F. Seraphynum Caponi è Porrecta eiuſdem ordinis ſacræ Theologiæ Magiſtrum editis.

Indice quadruplici pro ſtudioſis & prædicatoribus coornatum:

CVM PRIVILEGIO.

Apoſtolicæ Sedis iudicio deuota ſint omnia.

VENETIIS, Apud Io. Bapt. Somaſchum. 1587.

NOS Frater Sixtus Fabri Lucenſis ſacræ Theologię profeſſor, ac totius ordinis prædicatorum humilis generalis magiſter & ſeruus. Viros doctrina inſignes, virtuteq; ac morum integritate conſpicuos, qui pro Christi gloria, animarum ſalute, Christianæq; religionis augmento, in vinea domini diu laboraſſe & iugiter laborare cognoſcimus, ſicut ſincera dilectione proſequimur, ita ne ab incepto opere deſiſtant, ſed ut illud perficere ſtudeant, monere, & hortari, &(ut noſtri eſt muneris) animarę ſolemus: quatenus de virtute in virtutem euntes, tandem uidere liceat Deum deorum in Sion. Porrò eis, qui iuxta talentum ſibi a domino traditum nedum præſentes inſtruendo, ſed & poſteris doctrinæ ſuæ monumenta relinquendo, christianæ quidem reipublicæ plurimum vtilitatis, noſtrò uero ordini multum ornamenti afferre poſſunt: quæ noſtrarum ſunt partium, libentiſſimè impartimur, in idq; incumbimus; vt laborum ſuorum fructus, & vigiliarum lucubrationes ad communem omnium vtilitatem, in lucem diligenter edantur. Quemadmodum tenore pręſentium, noſtri authoritate officij, tibi R. Patri ſacræ Theologiæ magiſtro fratri Seraphino Caponi de Porrecta noſtræ prouinciæ Lombardiæ (cuius ſingularem eruditionē iampridem perſpectam habemus, & cognitam) concedimus; quinimo in meritum ſanctæ obedientię, ſub formali præcepto mandamus: vt ſeruatis omnibus, quę iuxta decretum ſacri Concilij Tridentini ſeſſ. 4. de editione & vſu ſacrorum librorum ſeruari debent, quanto citius typis committere, & prælo mandare ſtudeas, veritates catholicas ſuper totam legem Moſaicam &c. & ſcholia ſuper Compendium Theologicæ veritatis, Alberti Magni: & formalizationes, ideſt formales elucidationes, totius Summæ Angelici Doctoris S. Thomæ: nec non explanationem totius fidei Christianæ ſuper Symbolum Apoſtolorum. & obſeruationes ſuper prædicabilia, prædicamenta, libros Poſteriorum, Phyſicorum, libros de anima, libros metaphyſices, & quæcunque alia impreſſione digna a te præmeditata in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Quibuſcunque in contrarium non obſtantibus. In quorum fidem his noſtro ſigillo munitis manu propria ſubſcripſimus. Romæ die 4. Octobris 1583

Fr. Sixtus Fabri Lucenſis qui ſupra manu propria.

Locus Sigilli.

Aſſumptionis noſtrę anno primo.

Frater Io. Baptiſta Lancius Regien. Magr. Prouincialis Terræ Sanctæ.

NOS frater Angelus Mirabinus de Fauentia ordinis Prædicatorum ſacr. Theol. magiſter, & hæreticæ prauitatis in toto Sereniſs. Dominio Veneto Generalis Inquiſitor. Viſis atteſtationib. DD. ſuper libros approbandos vel reprobandos præmiſſo congruenti examine deputatorum iuxta Sacroſancti Concilij Tridentini decretum in 4. Seſſione, & Reuerendiſſimi generalis magiſtri ordinis Prædicatorum ordinationem ſuper hoc ſpecialem; quòd uidelicet ab ipſis approbatum eſt, vt impreſſioni mandentur Scholia ſuper Compendium Theologicæ veritatis Beati Alberti Magni compilata à R.P. Fratre Seraphyno Caponi è Porrecta ordinis item Prædicatorum, ſacræ Theologiæ Magiſtro celeberrimo: Viſis, inquam, his & nos ad huiuſmodi Scholia ad communem vtilitatem imprimenda ſuffragium damus; eaq; inſuper plurimum commodi Theologico negotio allatura iudicamus. Approbatio verò præmiſſorum etiam continebat; quòd huiuſmodi ſcholia nihil contra orthodoxam fidem, nil contra bonos mores, nil contra Chriſtianos principes, dicebant: cui approbationi ſubſcribimus & nos. Datum Venetijs, ſexta die Ianuarij. 1584.

Locus ſigilli.

Ita eſt Fr. Angelus, qui ſupra.

REVERENDISS.MO
IN CHRISTO
P. FRATRI SIXTO
FABRI LVCENSI,
GENERALI,
Magiſtro Ordinis Prędicatorum,

Frater Seraphynus Caponi è Porrecta; ſeipſum, ad obedientiam promptum.

SI, iuxta Angelici Doctoris diui Thomę placitum, benè pręſidet ille: (vigilantiſſime Paſtor;) qui quadripartito decoratur ornatu; opportunè factum video (viderint & vniuerſi, qui volent:) dum prædicatorum ordinem tantum Deus optimus maximus mirabiliter tibi credidit; cùm ſanctiſſimus eius Vicarius Romanus Pontifex eundem tibi hilariſſimo vultu concredidit; cum grauiſ-

ſimorum Patrum noſtrorum cœtus auidiſ-
Conditio ſimo conſenſu hunc tibi canonicè indulſit.
nes bonæ prælatorum opuſculo 71. c.1. Cuiuſlibet præſidentis ornatus, quadrifariam coloratus (En Sanctus ille Doctor) eſt, paterno affectu ſubditos regere; meritis amplos acquirere; placabilem, affabilem ve, quibuſcunq; orantibus ſe præbere; cum clementia delinquentibus iuſtitiam miniſtrare. Quatuor hæc, opinor, illa ſunt: quæ ſub aduerbij inuolucro, vna voce multa
1.Tim.5. complectens, innuebat Apoſtolus ibi; qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur. Tempus me deficiet enarrantem; ſi horum ſiugulos, quibus ordinem luſtrans vbiq; ſplendes ornatibus, conſequi uerbis contenderem: ſed nec breuitas epiſtolæ, cui ſtudeo pateretur id fieri.
Luc. 16. Verùm, quæ præ manibus eſt, res ipſa loquatur: quæ & argumento ſit omnibus, quòd qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt. Eo namque paterno affectu, ijs meritorum cumulis, ea comitate, ea clementi iuſtitia, tuum mandatum ad me tranſmiſſum. < Hoc in fronte libri, quo ſacro deferatur Tridentino Concilio, appoſitum eſt > pollere te monſtrat: vt ſuperfluum omninò putem, hac in re niſi breuiloquio uti. Quis (amabo) ſapiens mandatum illud perlegat: Et inde rectus te patrem eſ-
Seſſ.4. Can.3.

ſe

ſe benignum,meritis refertum, cunctis affabilem,cum clementia iuſtum,vel parùm ambigat? Niſi enim humanus, & iuſtus eſſes: Beati Alberti Magni Compendium Theologicum à centum ferè annis & citrà tanti Doctoris ſui nomine, à quo non ſine iniuria nolens exciderat, antè habito priuatum ordini ſuo reddi tam impensè, haud procuraſſes. Hoc ſiquidem & iuſtum Alberto, & humanum ordini tuo, ſonat. Ad hæc ni pater benignus & comis, eſſes: paruulorum herclè mihi ſimilium ſic dulciter non meminiſſes. Niſi meritis item (quę, tuæ regulari uitæ omnigena ſapientia iuncta, eſt) afflueres: meas vtique literas minutulas non dignareris. Flagrantiſſimum ſanè deſiderium tuum, quo Domini noſtri Ieſu Christi gloriam, animarum ſalutem, religionis tuę profectum, continuè ſitis; hac in re ſpeculari quibuſque datur: quando etiamnum minima (modò tria prędicta ritè ſapiant) tu magnus non aſpernaris. Tu aſperneris? Imo illa ipſa, quòd eò tendant, magnipendis; pluris ęſtimas; plurimi facis. Quis enim ego, qui fructus mei, qui meorum laborum partus: Vt à Reuerendiſs. Paternitate tua vel in minimis habeamur? At ſapientia tua, qua multum valere te diu Roma probauit, dum ibi totius ordinis

Impreſſio Venetia ſub anno 1483. et 1485. & 1476.

procurator (& apud Sanctiſs. Gregorium XIII. Pontificem maximum ſæpius luculenter orando; & in almo gymnaſio, quod ſapientia dicitur, crebrius lucidè ſapientiam ſacram docendo; & in magiſtrum ſacri Palatij Diuina prouidentia euectus non minus Catholicè quàm doctè ſummo ſtudio grauiora fidei negocia totiens pertractando) præclarè fulſiſti hoc ipſum efficit: Vt nobis euadas, tanquam aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitãs In generalem quippè hinc magiſtrum ordinis noſtri ſuffectus promotioni eiuſdem diligenter inſiſtis; abuſus, ſi quos emerſos offenderis, ſtirpitùs animosè conuellens; pro nouellis plantis ſeminaria (Reparandis moribus vnicum antidotum) Tridentinam ſynodum æmulatus ad normam reducens: ſtudiorum gymnaſia hebraicis, grecis, iuxtà ac latinis, literis amplians: Religionis denique faciem iam deformatam opportunè importunè arguendo, obſecrando increpando ad venuſtam, quę ipſam deceat, ſpeciem reformare contendẽs. Porrò ſi ſecundum Platonis ſentẽtiam beata cenſetur reſpublica, cuius rectores operam ſapientiæ dare contigerit (illi ſcilicet ſapientiæ, quam imbecillitas intellectus humani plerunque comaculat): quantò magis ſub tuo regimine

ne beata cenſeri poteſt prædicatorum magna familia; vbi tanta diligentia excellentiſſimę illi ſapientię curam impendis; quam Dei ſapientia carnalibus membris induta & verbis docuit,& operibus demonſtrauit? Ex huius ſiquidem ſtudio Reuerendiſſimæ Paternitati tuæ complacuit: meæ paruitati committere Beati Alberti Magni compendium Theologicæ veritatis & compendioſè exponendum; & pro corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, in lucem ędēdum. Quod ego magis obediētia ſanctæ, quàm proprio (quod minimum eſt) ingenio fretus effectū dare curaui. Verùm quia congruit, ut de laborum fructibus oblationes ſacerdotibus offerantur; præſatum opus, laboris mei fructum, (licet exilem; & tenuem) primo in Dominicana religione ſacerdoti cenſui cū debita reuerentia offerendum. Suſcipiat itaque Reuerendiſſima Paternitas tua pręſens opus (Deo donante) pro viribus ex tempore quaſi elaboratum; ſuæ pię ſolicitudinis, & obedientiæ meæ, partum: Vt dum ab ipſa emanauit pręceptum, & ipſi offertur obſequium; ad locum, vnde exeunt, flumina reuertantur. Reliquum eſt: Vt & de his quę mihi eodem tenore mandantur, perficiendis oculos meos in altum eleuans omnemque ſolicitudinem meam, iuxta apoſtolo-

rum

rum principem, proijciens in Deum, adiutorium opportunum ſperem ab eo: qui virgam vigilantem Hieremiæ bene videnti ſe-
Hier.1. ſe ſuper verbo ſuo (Hoc in præſenti; abs te commiſſum, eſt), vt faciat illud, vigilaturum promiſit. Aeternùm vale (colendiſſime parens), taliq; cum glorioſiſſima matre ſua Deus optimus maximus iugi præſidio tibi ſit, vt quilibet filiorum tuorum veraci conclamatione, in honorem Chriſti, de te
4.*Reg.*2 dicat in euum, Pater mi Pater mi, Currus Iſrael & Auriga eius. Benedictionem mihi abs te continuam & exopto & expecto. Venetijs in conuentu ſancti Dominici de Caſtello; Nonis Martijs. M D LXXXIIII.

Reuerendiſs. paternitatis ſuæ

filiorum tuorum minimus

Indigniſs. ſeruulus Ieſu Chriſti

F. Seraphinus, qui ſupra.

IN PRAESENS OPVS PRAEMONITIO.

Ad Lectores.

COMPENDIVM Theolo-
gicæ veritatis B. Alberti Ma
gni [vt ſolennis, publica, Ve
netiarum anni 1483. 1485.
1476. impreſſio teſtatur] Ra
tiſponenſis Epiſcopi ex ordi
ne fratrum Prædicatorum aſ
ſumpti Scholijs quàm breuiſ
ſimis ac interciſis in gratiam
ſtudentium (Diuina Maieſta
te propitia), vbi magis opus eſſe videbitur, elucidare
quoquomodo uolenti occurrit primum Lateranenſis
Concilij ſalubre monitum illud: quod omnibus theolo-
giæ ſacræ ſcholas ingredientibus, nè forte offendant ad
lapidem pedem ſuum, ob oculos ſemper tanquam lumē
habendum eſt. Hoc ego ipſe pro charitate aſtrictus pio
Lectori cuique in Scholiorum frontiſpicio proponere, *Eph.4.*
operæpretium duxi: ne ceu paruuli fluctuantes omni
vento doctrinarum peregrinarum circumferamur; ſed
vt ſcientes optimum eſſe gratia ſtabilire cor ample- *Heb.13.*
ctamur eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem *Tit.1.*
ſermonem. Sacro (ecce monitum illud) approbante Con *Deſtruen*
cilio &c. & infra. Cum verum verò minimè contradi- *tes om. al*
cat, omnem aſſertionem veritati illuminatæ fidei contra *titu. ex-*
riam omnino falſam eſſe deffinimus; Et, vt aliter dogma *tol ſe ad.*
tizari non liceat, diſtrictius inhibemus: omneſq; huiuſ- *ſe Dei.*
modi erroneis aſſertionibus inhærentes, tanquam hære- *2.Co.10*
ticos

Attēdāt publici Lectores. ticos uitandos & puniendos fore decernimus. Inſuper omnibus & ſingulis philoſophis in vniuerſitatibus ſtudiorum generalium, & alibi, publicè legentibus diſtrictè præcipimus: vt, cùm philoſophorum principia vel concluſiones, in quibus à recta fide deuiare noſcuntur, *Hoc S. Tho. edoctus a Spiritu ſancto ſēper fecit ſup Ariſtotelē, & alibi, ante Conciliū.* auditoribus ſuis legerint, teneantur; eiſdem veritatem religionis Chriſtianæ omni conatu manifeſtam facere, & perſuadendo pro poſſe docere; ac omni ſtudio huiuſmodi philoſophorum argumenta, cum omnia ſolubilia exiſtant, pro viribus excludere atq; reſſoluere. Statuimus inſuper &c. & infra: Vnde infectas philoſophiç & poeſis radices purgare & ſanare valeant. Hucuſq; Papa Leo Decimus in Concilio Lateranenſi ſeſſ. 8. Ex his omnibus, tu candide Lector, tres omni veritate firmatàs concluſiones accipito; dicens. Ergo quicquid Theologiæ reuelatæ contrariatur, falſum eſt; et quicquid ei conſonat, uerum eſt. Ergo quæcunq; contra Theologiā ſacram militant, ſolubilia ſunt argumenta. Ergo philoſophia, & huiuſmodi omnia, Theologiæ diuinæ contraria, non philoſophia, non &c. ſed philoſophię, poeſis, & huiuſmodi ſcientiarum, infectæ radices dicendæ ſunt; et tales radices re uera exiſtunt.

Legas itaque, iugiter captiuaturus intellectum tuum in obſequium Chriſti; & ſcrutare profundiùs, quæ legis quoniam ſapientia hæc eſurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. Vale fœlix in Domino.

Pro Scholiorum notitia.

In locis paſſim citatis, vel formaliter vel uirtualiter eſt dictum illud; uel, materia illa aliqualiter tractatur. Loca plura quandoq; citantur ad illud, de quo tractatur; quoniam ſibi ipſis id pro uarijs partibus declarandū diuidunt. Iccircò allegantur dicta Doctorum; & ut ſecuriùs procedatur; & ut ſub paucis uerbis plura addiſcantur; & ut hic ſententialiter poſita, ibi fuſius pro delectabili literatorum ocio (ſi placuerit) uideantur; quę

ſane

ſanè commoda, ſi non citarentur, inuidiſſe ſtudioſis lectoribus uideremur. Angelici doctoris Diui Thomæ Aquinatis ſummæ Theologiæ prima pars cum quæſtionibus & ſuis articulis allegatur ſic, 1.q.&c.art &c. prima ſecundæ partis ſic, 1.2. q. &c. art. &c. ſecunda ſecundæ partis ſic 2.2.q. &c. art. tertia pars ſic, 3.q.&c. ar.&c. Additiones ad tertiã partem deſumptæ ex quarto ſententiarum eiuſdem doctoris S. Thomæ allegantur ſic, addit.q &c. art. &c.quolibeta eiuſdem ſic, quolib. &c. art. &c. opuſcula ſic, opuſ.&c.

Ideò tãtus Doctor allegatur, & ſępiùs; quia VNIVERSALEM ECCLESIAM (teſte Papa Vrbano in Bulla cõfirmationis) SVA DOCTRINA CATHOLICA ILLVSTRAVIT. Allegãtur & cõcilia omniũ firmiſſima: ſed horũ allegationes manifeſtæ ſunt, ſicut & sãctæ Brigidæ reuelationũ approbatarũ, ut infra li. 2. c. 28. ſchol. & D. Cardinalis Caietani in ſummula uerſiculo &c. Reliquę citationes iudicio Lectoris relinquuntur; utpote faciles intellectu. Vbi allegantur Concilia; potes (ſi non habes illa) uidere ſummam Conciliorum.

Tantam ergo librum hunc habentem impoſitam nubem teſtium quis non admiretur? Quis pro tutiſſima ciuitate refugij non ſuſcipiat? Quis, ut delitias verè magnas, non deoſculetur?

Deo autem gratias; quoniam non mihi ſoli laboraui, ſed & omnibus exquirentibus ueritatem.

Eya igitur in nomine Sanctiſſimæ & indiuiduæ Trinitatis, incipiamus. Vnum tamen imprimis notato, nè mireris; quòd aliqua capitula ex induſtria breuiloquentiam colens, quemadmodum & præfationem in Compendium Theologicæ veritatis, ſine ſcholijs dimiſi. Verùm ubi de dogmatibus fidei; quę ſeculi huius Nouatores, inſtar uolucrum ſuper ſacrificium Abrahę deſcendentium Gen. 15. labefactare conantur, incidit ſermo; non potui; nõ paulò fuſiùs rationes extendere, ad iure obſtruendum os loquentium iniqua. Tunc quoq; & Sacrorum Conciliorum ſententiam ad verbum. *Notandũ*

bum.

bum, & ſummorum Pontificum definitiones ad literam, & diuinarum ſcripturarum authoritates ad apicem, afferre oportuit: nè ueritatis hoſtes, qui ex proprijs nihil non mentiuntur, dicerent; nos de noſtro capite ſyllabas confingere, non autem Eccleſiæ catholicæ ore ſanctiſſimo proloqui, contra quam portæ inferi non præualebunt.

DEſiderius Guido Iu V tr. Docto. Prothonotarius Apoſtolicus, Eccleſiæ S. Bartholomæi de Rialto, perpetuus, & Reuerendiſſimi in Chriſto patris, & DD. Ioannis Triuiſani Iur. V tr. Doct. miſeratione diuina Patriarchæ Venet. Dalmatiæq; Primatis Vicarius in ſpiritualibus generalis. Vniuerſis, & ſingulis præſentes noſtras literas inſpecturis, lecturis, & audituris ſalutem in Domino. Fidem facimus, & atteſtamur, qualiter hodierna die coram nobis cōparuit perſonaliter Reuerendus Pater Magiſter Seraphynus Caponi à Porrecta, dioceſis Bononien. ordinis Prædicatorum, & ad finem, & effectum conſequendi literas teſtimoniales ſuper infraſcriptis produxit libros tres Venetijs impreſſos vnumquemq; digeſtum in Septem Libros cuius

Pro authore libri authenticum teſtimonium.

primus

primus eſt, de Natura Deitatis. Secundus, de Operibus Conditoris. Tertius de corruptela peccati. Quartus de humanitate Chriſti. Quintus de ſanctificatione Gratiarum. Sextus de Virtute Sacramentorum. Septimus de Vltimis Temporibus, & de pœnis malorum, ac de præmijs bonorum. Quorum omnium principium eſt: In nomine Sanctiſſimæ & indiuiduæ Trinitatis, incipit prologus in Compendium theologicæ veritatis. Veritatis theologicæ ſublimitas &c. & finis; Denique de gaudijs cœleſtibus repleat nos Dei filius, qui cum Patre, & Spiritu Sancto, viuit & regnat Deus, Amen. In primo ſubſequitur Explicit Compendium Theologicæ Veritatis, compilatum per Albertum Magnum, impreſſumque Venetijs, per Gregorium Dalmatinum, & Iacobum Britannicum, Bri-

Brixianum, MCCCCLXXXIII. die primo Aprilis, Sereniſs. Duce Ioanne Mocenico Regnante. In ſecundo ſubſequitur Explicit compendium Theologicæ veritatis, compilatum per Albertum Magnum impreſſumque Venetijs per magiſtrum Chriſtoforum Arnoldum Alemanum 1476. die 5. Aprilis, Sereniſſimo Duce Andrea Vendrameno regnante. In tertio ſubſequitur Explicit compendium Theologicæ veritatis, compilatum per Albertum Magnum, impreſſumq; Venetijs per Gabrielem Graſſis de Papia. 1485. die 14. Iunij. Quibus auditis, & diligenter conſideratis doctis libris, & (vt apparet) impreſſis hic Venetijs ſub nomine, diebus menſibus et annis ſupraſcriptis, iudicantes requiſitionem huiuſmodi fore iuſtam, & iuri conſonam petitas literas teſtimoniales ad perpetuam rei memo-

riam ſuper veritate præmiſſorum concedendas fuiſſe, & eſſe decreuimus, prout tenore præſentium concedimus. In quorum fidem &c.

Datum Venetijs ex ædibus noſtræ ſolitæ reſidentiæ apud Sanctum Geminianum die 17. Maij 1584.

Deſiderius Guido Vicarius Patriarchalis.

Locus Sigilli.

Pompilius de Benedictis Cur. Patriar. Venet. Nota. mandato ſubſcripſit.

Ego

Ego Laurentius Campegius Bononien. Epiſcopus Ceruienſis, & Venetijs Apoſtolicus Legatus, uidi prędictum librum eſſe compilatum per Albertum Magnum.

Ego Frater Angelus Mirabinus de Fauentia Ordinis Prædicatorũ, ſacræ Theologiæ magiſter, & (in toto Sereniſs. Dominio Veneto) hæreticæ prauitatis generalis Inquiſitor, vidi prædictum librum eſſe compilatum per Albertum Magnum: & legi etiam alios duos libros; de quibus in literis patriarchalibus fit mentio.

Ego Frater Federicus Vlmus Venetus Ordinis Minorum, Magiſter, & regens in conuentu magnæ domus Venetiarum, affirmo, & fidem facio quod uidi ſupradictum librũ eſſe compilatum per Albertum Magnum.

Ego Frater Marcellus Venetus Ordinis Heremitarũ Sancti Auguſtini, Magiſter & prouincialis Prouinciæ Venetæ vidi librum ſupradictum eſſe compilatum per Albertum Magnum.

Ego Donnus Pius Bentiuolus Bononienſis, congregationis ſancti Saluatoris vidi prædictos tres libros, & legi (vt dicitur in literis patriarchalibus) ſic eße.

Ego Ioannes Donatus Sereniſs. Dominij Veneti Clariſſimorum Senatorũ unus, vidi & legi proprijs oculis Compendium Theologicæ Veritatis compilatum per Albertum Magnum, impreſſumque Venetijs per Gregorium Dalmatinum, & Iacobum Britannicum Brixianum 1483. die primo

Aprilis Sereniſs. Duce Ioanne Mocenico regnan te; & alios duos libros etiam uidi.

Io Marc'Antonio Loredan de Ser Piero gentil'huomo Venetiano, faccio fede hauer veduto, & letto l'oltra ſcritti libri 3.

Io Lonardo Sanudo fio de M. Andrea Gentil'huomo Venetiano faccio fede di hauer ueduto & letto l'oltra ſcritti libri 3.

Io Franceſco Contarini fio de M. Lonardo Gentil'huomo Venetiano faccio fede hauer veduto & letto l'oltra ſcritti libri 3.

Notatio.

Reuerendiſſimus D. Epiſcopus Aquinas D. Robertus de Litio ſacri ordinis Minorum, in lib. ſuo ſpeculum fidei, vel (vt in vulgari legitur) ſpecchio della fede, prætitulato, recognoſcit iſtud compendium Theol. pro compendio Alberti Magni, & quidem pluries. Nam ſępius allegat compendium pręsẽs ſub nomine Alberti Magni: vt videre eſt ibi ſerm. 30. & 39. & alibi. Speciatim verò maximum huius rei habetur teſtimonium inde; quando ipſum allegat in vno pręſcriptorum locorum ſic, Albertus Magnus in compẽdio theol. libr. 7. cap. 29. dicit, quòd Aureola eſt mentis ſpeciale gaudium veniens ex opere excellenti, & priuilegiato. Hæc ibi. Videatur modò compendium præſens locis citatis; & inuenientur illa verba expreſ ſa,

ſa:excepto quòd loco ly excellenti habetur ly pręcellenti,ſed hoc nihil refert (vt patet). In cæteris non tantum verba, ſed etiam ordo verborum ſeruatur. Itē Magiſter Robertus in ſerm. de laudibus S. Bonauenturæ, circa medium allegat hoc idem compendium ſub nomine, Alberti. Credo hunc magiſtrum Robertum eſſe illum; qui pòſt (vt dixi) fuit Epiſcopus Aquinas. Notent, qui videbantur velle attribuere hoc compendium ſancto Bonauenturæ:quòd in ſer.prædicto, vbi agitur de laud.huius ſancti,& de doctrina(cùm ſit ī 2.tomo opuſculorū S.Bonauen.)compend.hoc Alberto, nō Sācto illi, tribuitur:& a ſ.(vt viſum eſt) ord.ſui. Nec mirū. Titulum enim proprium Alberti Magni habebat liber hic tunc temporis. 1482. (vt ex litteris patriarchalibus ſupra patet). Quo, non ſine graui peccato, ab aliquibus abraſo, multi poſtea de authore diuinare cæperunt: quorum alij D. Thomæ, alij. D.Bonauenturæ, quidam Aegidio Romano, nonnulli Alberto Magno, librum hunc attribuebant, qui ſoli (vt manu contigimus) veritatis ſcopum attigerunt. Item celeberrimus prædicator Barletta ſerm.feriæ.2. reſurrectionis, Albertum dicit authorem.

Item alij;quos breuitatis cauſa taceo.

Corollarium.

Caueant igitur omnes, quicunque ſint:nè incidant in excommunicationem latæ ſententiæ, quæ

habetur 4. ſeſſ. Sacroſancti Concilij Tridentini in quam vtique incident, ſi quando Compendium huiuſmodi abſque nomine Auctoris impreſſerint: ex quò tam ſolemniter de nomine Auctoris, & tam certiſſimè, conſtat.

Nec vero ſimile tenendum illud eſt; quod tantis uiris tum antiquiſſimis tum nouiſſimis ſiuè ſcripto ſiuè uoce contradiceret. Vnde ſi quis inſpiciat rectis oculis Abbatem Tritemiũ pro ægidio ſtãtẽ comperiet: ipſum tùm in principio tum in fine totius ſui operis excuſantem ſe, tanquàm probabiliter uel ex relatione vel aliundè locutum; in cuius ſignum, meliora circa à ſe de librorum auctoribus narrata inuenienti, libens ac ſciens cedere ſe teſtatur. A ſimili alios hac in re diuinatores, modò catholici ſint, excuſa.

VITA

VITA
BEATI ALBERTI
MAGNI
COMPENDIOSISSIMA
EX ANTIQVIS
CRONICIS.

BEATVS *Albertus cognomento Magnus, Philoſophorum omnium totius Chriſtianitatis, ſol præclariſſimus, & generalis, natione Sueuus de oppido Louuingenſi propè Auguſtenſem ciuitatem, ſextodecimo ætatis anno ordinem fratrum Prædicatorum, propter deuotionem, & ſtudium Paduę vel (vt alij dicunt) Coloniæ ingreſſus eſt. Cumq́; ſtudio intenderet diligenter, fortè ad maiorem B. Virginis gloriam cui Albertus maxima deuotione afficiebatur, & deuota mente ſeruiebat, adeo labilis memoriæ & hebetis ingenij erat, quòd nihil proficere poterat. Proficientibus autem ſocijs cum nihil*

ipſe proficeret, deliberauit omnino ordinem relinquere. Cumq; in iſto propoſito inſiſteret in uiſione raptus ſibi uidebatur, quòd apponebat ſcalam ad murum Conuentus, ut extra Conuentum & ordinem recederet. Cumque ſcalam aſcendiſſet uidit in ſummitate eius quatuor venerandas matronas, quarum una repulit eum, & ad terram deiecit. Cumque iteratò ſcalam aſcendere vellet à ſecunda matrona rurſum fuit repulſus, & in terram deiectus. Cum autem tertiò idem attentaret à tertia veneranda perſona interrogatus fuit de cauſa aſcenſus ſui per illam ſcalam. Cui uerecundo uultu reſpondit: Domina video, quòd ſocij mei in philoſophia proficiunt, & ego nihil addiſcere poſſum. Propter hunc igitur ruborem diſcedere ab hoc ordine propono. Cui matrona: Domina illa quam vides hic, eſt mater Dei, Regina Cœli, mater miſericordiæ, & nos ſumus eius ancillæ: recommitte te ei, & nos te adiuuabimus; vt ipſa intercedat pro te ad filium ſuum pro docili ingenio tibi concedendo. Quo audito lætatus dixit. Valdè libenter. Vnde rogo uos, ut ſitis mihi adiutrices: cumque unà cum ipſis Reginam gloriæ, rogaret, reſpondit illi Beatiſſima Virgo. In qua ſcientia Alberte uis docilis fieri? in theologia an ſcientia naturali? Cui cum diceret, quòd in naturali philoſophia & annexis ei ſcientijs libentius vellet proficere: & talis fieri; qualis nunquam fuit aliquis vel futurus eſt in ea: reſpondit Beatiſſima Virgo Maria. Habebis quod rogaſti, ſed quia non quæſiſti ſcientiam filij mei, in

Volens diſcendere, mirabiliter retinetur in ordine.

ultimo

ultimo vitę tuæ omnem ſcientiam tuam amittes: Et eris obtuſi ingenij, ſicut modò exiſtis. Annuente ergo glorioſa Virgine ut orationi deuotioni, et ſtudio uacaret: ſic facere promiſit. Recedente uiſione ad ſe rediens, et mandatum uirginis exequi ſatagens, quicquid legebat, pleniſſimè intelligebat. Et ſi aliquando aliquam difficultatem habebat; orationi apud Beatam Virginem inſtabat; & quod proprio ingenio non poterat precibus impetrabat. Frequenter autem rogabat ipſam Beatam Virginem; nè permitteret eum philoſophorum rationibus ſophiſticis a ueritate fidei auerti: ſed in fidei ſoliditate eius animum firmaret. Quæ apparens ei conſolando eum ait. Eſto fidelis in ſtudio perſeuerans: quia Deus te tanta copia ſapientiæ ditabit: quòd per libros doctrinæ tuæ tota Eccleſia illuminabitur. Tamen ante mortem tuam à te omnis ſyllogiſtica ars auferetur: nè in fide uacillare poſſis, & ut in ſynceritate fidei perſeueres. Hanc uiſionem de ſeipſo narrauit Albertus prædictus in ultima lectione, quam legit: in qua uiſio ipſa completa eſt, & verificata. Igitur vir iſte ſanctus, & præclariſſimus, poſt adeptam diuinitus ſcientiam (ut prædictum eſt) primò legit ſententias in conuentu Hildenſemenſi prouinciæ Saxonię: poſtea legit in Vapingo, poſt in Ratiſpona duobus annis; deinde Pariſius poſt ſententias glorioſè lectas Magiſter factus, ibidem tribus annis reſedit. Deinde Coloniam reuerſus legere cæpit glorioſiſſimè: quo tempore Sanctus Thomas de Aquino ordinis Prædicatorum ipſum

B. Alberti ſcientia quomodo ſit deſuper.

audiuit

audiuit, ciuſque diſcipulus fuit. Poſt non multum temporis à Papa Vrbano Quarto propter quoſdã errores eliminandos ad curiam uocatus, ad ipſius Papæ & Dominorum Cardinalium, & Beati Ioãnnis Euangelium, & Epiſtolas canonicas, inaudito modo exponendo legit. De quo aduerſarij ueritatis obſtupeſcentes confuſi ſunt. Quidam canonicus regularis de Bauaria (teſte F. Gulielmo Corinthienſi in libro de apibus) vir ſanctus & bonus una dierum exiſtens in Eccleſia ſancti Petri orans ad exceſſum mentis raptus uidit ipſam Eccleſiam ſerpentibus totam plenam: quorum horribili ſibilo tota Roma replebatur. Cùmque ille miraretur; vnus Frater prædicatorum ordinis ſibi incognitus Eccleſiam intrauit Qui licet a ſerpentibus multipliciter impediretur; viriliter tamen eis reſtitit, & eos a ſe repellens aſcendit ambonem (quod aiunt pulpitum) in quo diebus ſolennibus ſolet legi Euangelium. Perlecto itaque Sancti Ioannis Euangelio uſque ad uerbum caro factum eſt, omnis illa multitudo ſerpentum à ſibilo ceſſauit; & de dicta eccleſia effugata eſt. Reuelatum eſt autem Canonico præmiſſo per diuinum reſponſum: quod ille erat Frater Albertus theutonicus (Hic eſt Albertus magnus). Poſt hæreſum igitur expugnationem, ad quam peragendam uocatus fuerat (vt prędictum eſt:) Vrbanus Papa Quartus fecit eum Epiſcopum Ratiſponenſem. Hanc dignitatem cùm tribus annis laudabiliter adminiſtraſſet; uidens uir ſanctus, quòd magnis ſeculi tumultibus ſe implicabat,

Viſio notabilis de B. Alberto contra errores.

reſerua-

reſeruatis ſibi quibuſdam redditibus epiſcopali curæ renunciauit; & Coloniæ ad ordinem rediјt, ac continue per annos 18. legit gratioſiſſimè. Totus denique ſtudio, & bonis operibus ſicut oliua fructifera, intentus frequenter clero populoque prædicabat; conſilia plurimis ſaluberrima dulciter & affectuosè dabat, deuotione præcipua uigebat; locum ſepulchri ſui quotidie uiſitabat, & officia ibidem pro ſe ac ſi eſſet defunctus dicebat. Quotidie poſt lectiones factas totum pſalterium dicebat. Ad Beatiſſimam autem virginem multum deuotus ſequētias eius, quæ pro ſabbatis aſſignantur, cum cantu dictauit. Dum uero componeret eiuſdem virginis ſequentiam de aſſumptione incipientem ſalue mater Saluatoris & ueniſſet ad uerſum, ſalue mater pietatis, parum ſubſtitit: & deliberans quid ſubderet, ſubito ſcripſit, Et totius trinitatis nobile triclinium. Vnde ecce Beatiſſima Virgo ei mox apparens dixit: gratias tibi ago Bone Alberte, quia me ſalutaſti tali ſalutatione: quali ab alio nunquam prius ſalutata fui. Hic doctor Clariſſimus infinita propemodum ſcripſit: quæ vulgatiſſima ſunt; & è veſtigio tamen pro ſtudentium vtilitate ponentur. Tandem per triennium ante mortem ſuam, dum ſemel Coloniæ legeret, omnem memoratiuam amiſit: & recordatus uiſionis, ac ſponſionis B. Virginis, prædictam uiſionem in ſua adoleſcentia habitam omnibus narrauit; Et ait. Ego filij Chariſſimi de cætero non legam: ſed confiteor publice coram vobis, me omnes articulos fi-

dei

dei veraciter credere, & de eis nil penitus dubitare; ſupplicans mihi exhiberi eccleſiaſtica ſacramenta tempore opportuno. Et, ſi quid dixi vel ſcripſi, fidei uel bonis moribus incongruum ex nunc ipſum reuoco; omnem doctrinam meam ſanctæ matris eccleſiæ Romanæ correctioni ſubdens. Sic ergo de cathedra magiſtrali deſcendens, omnibus lachrymantibus ac eum oſculantibus, uſque ad mortem in magna ſimplicitate permanſit; nihil de his, quæ religionis ſunt, prætermittens.

Anno igitur Domini 1280. *annis ſex & octo menſibus poſt obitum Sancti Thomæ de Aquino, die quintadecima Nouembris anima illa ſanctiſſima carne ſoluta eſt: & per Reuerendiſſimum Dominum Siffridum Colonienſem Archiepiſcopum, accedentibus omnibus congregationibus collegiorum Colonienſis ciuitatis, necnon & concurſu omnium Dominorum in circuitu totiuſque ciuitatis prædictę, in Choro conuentus Colonienſis ordinis Prædicatorum ante maius altare ſepultus fuit. Eius verò ſepulchro tale eſt epytaphium inſculptum, videlicet.*

Fęnix Doctorum, patis expers philoſophorum.
Princeps Doctorū, uas fundēs dogma ſacrorū.
Hic iacet Albertus præclarus in orbe diſertus.
Præ cunctis certus aſſertor arte repertus;
Maior Platone, vix inferior Salomone.
Quem tu Chriſte bone Doctorum iunge coronæ.

Cùm

Cùm autem poſt aliquod tempus corpus eius in tumba poſitum fuiſſet requiſitum: Ecce (mirabile dictu,) cùm poſitũ fuiſſet ſupinum (ut moris eſt) re pertum fuit genuflexum ac in faciem incuruatum, prout orare ſolebat dum viueret.

Non ceſſauit autem Deus gloriam eius reuelare poſt mortem: quam fælix in patria poſſidebat, Nam magiſtro Theoderico lectori Treuerenſi in cella ſua ſtudenti quędam ſancta mulier, quæ in vita ſua ei confiteri conſueuerat, quindècim diebus poſt mortem propriam appaluit dicens ſe fuiſſe à Deo miſſam; Vt eum de tribus certificaret, quorum veritatem ſcire volebat. Cùm verò quæſiſſet ab ea, quomodo ſe haberet, reſpondit; in conſpectu ſum ſanctiſſimę trinitatis quieta, pro gloriæ beatitudine. Cùmq; ei dixiſſet, an cognoſceret. P. F. Albertũ Theutonicũ ordin. Prædicatorũ nuper in Colonia defunctum; reſpondit illa, optime noui. Ad quam magiſter, vbi eſt, inquit? Et illa. Gaudet lætitia inenarrabili longè ſuper nos. Fratri etiã Cõrado de Dusborgh pro eius anima oranti, ac in Eccleſia Fratrum in Colonia vigilanti apparuit Beatus Albertus Magnus corporali viſione, præcioſiſſimis veſtibus pontificalibus indutus habens in infula ſuper frontem gemmam prætioſiſſimam, quę ſolares radios emittens totam Eccleſiam illuminabat. Qui Beatus Albertus à Fratre illo requiſitus de ſtatu ſuo reſpondit: Humani ſenſus non ſunt capaces gloriæ meæ. Claritas autem, quæ ex gemma frontis meæ procedit, ſignificat inexplicabilem

gloriam

gloriam pro claritate ſcientiæ, quam tradidit mihi Dominus, qua totam Eccleſiam ſuam dignatus eſt illuſtrare meo miniſterio & labore. Et his dictis euanuit ex oculis eius ad fruitionem ſanctiſſimæ trinitatis nunc & in perpetuum, manſurus accedens.

Hæc breuiſſimè de uita Beati Alberti Magni dicta ſufficiant: cui & nos & noſtra quæque, tanquam patrono ſuorum deuotorum apud Deum cũ matre virgine efficaciſſimo, fiducialiter committere debemus in ſempiternum. Amen.

Libri
IN SCIENTIIS
humanitus inuentis.

Super prædicabilia, prædicamenta, ſex principia libros priorum poſteriorum, thopicorum, elenchorum, phyſicorum; De lineis indiuidualibus, de cælo & mundo, de generatione & corruptione, de natura loci, de proprietatibus elementorum, metheororum, de anima, de ſenſu & ſenſato, de memoria & reminiſcentia, de inſpiratione & reſpiratione, de ſomno et uigilia, de nutrimento & nutribili, de longitudine & breuitate vitæ, de morte & uita, de mineralibus, de uegetabilibus, de plantis, de animalibus, de cauſis, ſuper libros metaphyſicæ ſuper libros ethycorum, politicorum, rethoricorum, librũ de animalibus profundiſſimæ intelligentiæ, ſuper

pro-

problemata, de quatuor coæuis, de origine animæ, de potentijs animæ, de intellectu & intelligibili, contra vnitatem intellectus, de vnitate formæ, de homine, de bono, de herbis, de lapidibus, de alchimia, librum qui dicitur ſemita recta, contra necromanticorum libros, contra auerroyſtas, quinque determinationes quęſtionum quarundam ad clerũ Pariſienſem, ſuper ſpheram, & aſtrolabium, ſpeculum de partu hominis, de muliere forti.

IN SCIENTIIS
circa Theologiam.

Sequentias multas, ſuper Iob; ſuper Cantica: ſuper Iſaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem; ſuper XII. prophetas minores: ſuper Matthæum, Marcũ, Lucã, Ioannẽ, ſuper oẽs epiſtolas Pauli; ſuper Diony. de cæleſti hierarchia, de diuinis nominibus, de ſymbolica theologia; Super quatuor libros ſententiarum; ſummam Theologiæ; compendium Theologicę veritatis (vt ſupra patet) quod eſt præſens: De perfectione ſpiritualis uitæ; De myſterio miſſæ; ſuper Euangelium miſſus eſt Angelus Gabriel &c. librum aureum, qui dicitur miſſus eſt; libellum de ſacramento altaris: Secretum ſecretorũ.

Innumera fermè alia opuſcula B. Alber. Magnus compoſuit ad laudem Dei; quæ hic non enumeran-

merantur. Quid? De eius mirabili doctrina ſequens metrum compoſitum fuit.

Cunctis luxiſti ſcriptis; prȩclarè legiſti;
Mundo fulſiſti: quia TOTVM SCIBILE SCISTI.

IN COMPENDIVM THEOLOGICAE VERITATIS.

PRÆFATIO.

VEritatis Theologicæ ſublimitas, cũ ſit ſuperni ſplendoris radius illuminãs intellectum, & regalium delitiarum conuiuium, reficiens affectum, de magnorum Theologorũ ſcriptis breue Compendium colligere dignum duxi, quo & euitetur mater faſtidij prolixitas, & tamen ad inueſtiganda plurima via detur, & occaſio ſapienti. Theologia certè ſcientiarum eſt princeps omnium, & regina, cui artes cæteræ tanquam pediſſequę famulantur. Nam de naturis rerum illa ſolum recipit ad vſum ſuum, de quibus ſibi ſpeculum fabricare valeat, in quo conſpiciat conditorem. Hæc eſt ſcientia ſcientiarum, quæ ſuper omnem ſpeculationem philoſophicam extollitur,

Authoris intentio.

Theologiæ laudes ad longum.

extollitur, & dignitate ac vtilitate omnibus antefertur. Ipſa enim philoſophia cum in naturalem, & rationalem, & moralem diſtinguatur: Philoſophia quidē naturalis, licet doceat cognoſcere creaturas, non tamen creatorem: Rationalis vero, licet doceat concludere hominibus, non tamen diabolo: Et moralis, licet doceat acquirere virtutes Cardinales, non tamen docet acquirere charitatem. Noſtra verò Philoſophia, ſcilicet veritas Theologica, hæc omnia operatur. Docet enim. Deum cognoſcere, Diabolo reſiſtere, et charitatis exercitijs inſudare. Hæc eſt diuinorum pigmentorum apotheca, delectabilis ſuper mel, & fauum. Hæc quoque theſaurus deſiderabilis, ſuper aurum, & lapidem

Pſalm.18. *precioſum multum. Hæc eſt fons, de loco uoluptatis*

Gene.2. *egrediens, eccleſię militantis irrigans paradiſum.*

Diuiſio operis. *Denique præſens ſcriptum in ſeptem libellos diſtinxi, & ſingulas in vnoquoque materias rubricis proprijs aſſignaui. Primus eſt de natura deitatis. Secundus, de operibus conditoris. Tertius de corruptela peccati. Quartus, de humanitate Chriſti. Quintus, de ſanctificatione gratiarum. Sextus, de virtute ſacramentorum. Septimus, de vltimis temporibus, & de pœnis malorum, ac præmijs bonorum. Sicubi ergo in hoc ſcripto deuiaui, parcatur mihi, quia ignorans feci: vbi vero rectè proceſſi, laudetur gratia Ieſu Chriſti, ad cuius honorem, & beatiſſimæ matris eius, præſens opuſculum compilaui.*

COM-

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER PRIMVS.

De natura Deitatis.

Quòd Deus eſt. *Cap. I.*

DEVM eſſe, multis modis oſtenditur. Hoc enim fides recta teſtatur, ſacra ſcriptura loquitur; comparatio rerum ad ipſum id ipſum indicat, ſancti prædicant, creaturæ clamant, ratio naturalis dictat. Primò A
igitur Deum eſſe fides teſtatur, quia fides catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo. Credere vero Deum, eſt credere ipſum eſſe. Credere in Deum eſt credendo Deum amare, & amando in eum ire, ac membris eius incorporari. Credere autem Deo, eſt credere verbis eius. Primum & tertium bonorum & malorum eſt, ſecundum bonorum tantũ, quia credere Deum, & credere Deo, bonis & malis eſt commune, ſed credere in Deum, bonorũ ſpecialiter eſt. Deus itaque ſolus habet eſſe perfectum. Illud enim perfectum

eſt, cuius nihil eſt extra ipſum. Vnde quia eſſe noſtrum habet aliquid extra ſe, imperfectum eſt. Deeſt enim nobis aliquid, quod de noſtro eſſe iam præteriit, vel quod futurum eſt. Diuinum autem eſſe, cum ſimul totum ſit, nec quicquam de eo prætererit, aut futurum ſit, perfe-
B ctiſſimum eſt. Secūdò Deum eſſe ſcriptura loquitur. Ab æterno, & vſq; in ſæculū tu es. Exod. 3. Qui eſt, miſit me. Ioannes Damaſcenus. Videtur oībus principalius eorū, quæ de Deo dn̄r nominibus eſſe, qui eſt. Tertiò Deum eſſe, rerum comparatio ad ipſum facta indicat. Tam verum. n. eſſe Deus habet, ꝙ noſtrum eſſe ſuo comparatū, nihil eſt, imò Deus ſuo præſentiali eſſe, dat oībus rebus eſſe, ita quòd ſi ſe rebus ſubtraheret, ſicut de nihilo facta ſunt, ſic in nihilū defluerent vniuerſa, Greg. Oīa humana, quę iuſta, quæ pulchra ſunt, Dei iuſtitię, & pulchritudini comparata, nec iuſta, nec pulchra ſunt, nec oīno ſunt. Quartò ſancti prædicant. Anſelmus in proſol. Credimus te Dn̄e eſſe aliquid, quo nihil maius cogitari poſſit Diony. Eſſe oīum eſt ſuperſubſtantialis diuinitas, ſed
C hoc intelligitur cauſaliter, non formaliter. Præterea ſicut dicit Auguſt. Illud maxime habet eſſe, quod maxime diſtat à non eſſe, quod. ſ. non habet eſſe poteſt eſſe, nec eſſe poteſt non eſſe, nec poteſt cogitari nō eſſe. Quintò Deū eſſe creaturæ clamant. Omnia nanq; ſuo modo dicunt. Quoniā ipſe fecit nos, & nō ipſi nos, quia ipſe Deus eſt vox naturę, quia omnia pulchra teſtātur ipſum pulcherrimum, dulcia dulciſſimum, ſublimia altiſſimum, pura puriſſimum, fortia fortiſſimum, & ſic de aliis, quia ſicut
Sapien. 7. in patria Deus eſt ſpeculum, in quo relucent creaturæ, ſic in via econuerſo creaturę ſunt ſpeculum, quo creator
1. Cor. 13. videtur. Vnde Apoſtolus. Videmus nunc per ſpeculum
Roma. 1. in ænigmate. Idē, Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intel. cōſpic. Sextò Deum eſſe, ratio naturalis dictat, quæ per effectum in cognitionē cauſæ peruenit. Omne namque creatum indiget alio vt ſit, & illud iterum alio vt ſit, & ita erit in infinitum procedere, vel erit ibi circulus, vel peruenietur ad aliquid, quod ſit cauſa omnium. Circulus

circulus

cuius autem non eſt in rebus ſingulis, quoniam oportet aliquid eſſe prius, & poſterius ſeipſo, nec erit proceſſus in infinitum, quia natura abhorret infinitum, & vniuerſitas creaturarum tota cauſata eſt, ſiue ſit finita, ſiue infinita, ergò indiget alio vt ſit, quod erit extra vniuerſitatẽ cauſatorum, & hoc Deus eſt, à quo fluunt omnia bona.

SCHOLIA.

A Primò igitur &c. fides teſtatur] *cui fidei non poteſt ſubeſſe falſum. 2.2.q.1.art.3. Concilium Triden. ſeſ.6. cap.9.* *Fide quid verius?*

B Secundò Deum eſſe ſcriptura loquitur,] *quæ ſcilicet non poteſt ſolui Ioannis 10.*

C Cauſaliter, non formaliter] *i. cauſaliter tum effectiuè, tum finaliter: non formaliter partialiter, quamuis formaliter exemplariter. Deus .n. eſt rerum cauſa efficiens, finalis: non autem forma, quæ eſt pars, quamuis ſit earum forma exemplaris de qua Boetius, Mundum mente gerens, ſimiliq; imagine formans. 1.q.3.art.8. & q 44 per totam.* *Quæ cauſa Deus.*

D Vox naturæ] *Remotis ſ. imperfectionibus: licet .n. pulchra inferant ipſum pulcherrimum, non tamen lapidea lapideum, nec materialia materialem. 1.q.14.art.1.* *Nulla imperfectio in Deo.*

E Abhorret infinitum.] *quia infinitum tollit primum in quocunque genere. Ablato autem primo quid reſtat? Nihil omnino. 1.q.2.art.3.*

Quod vnus Deus eſt. Cap. II.

VNum Deum eſſe oſtẽditur authoritate. Vnde Deutero.32. Videte ꝙ ego ſim ſolus, & nõ ſit alius Deus præter me. Apoſtolus. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma. Boetius, Si dici põt, vniſſimus eſt. Idem eſt ſemper in vno modo, nihil in ſe, niſi ſe, habet. Hoc verè vnũ eſt, in quo nullus eſt numerus, nullũ in eo aliud eſt, præter id quod eſt. Idẽ oſtenditur, & rõne, quia ſimplex forma diuinitatis, ſi non eſſet vna, & eadem numero, ſed cõicabilis pluribus, vt forma Socrati, & Platoni, iam A

contraheretur aliquo addito ad eſſe ſingulare, & ita cōponeretur alteri, nec eſſet ſimpliciſſima, quod falſum eſt, quia ſummo bono nulla poteſt fieri adiectio, cum ſit omnino ſimplex. Notandum autem ꝙ vnum ſumitur prout eſt principium numeri, & ſic Deo non conuenit. Alio modo prout conuertitur cum ente, & ſic Deo conuenit potius quàm alicui creaturæ, quia cum vnum ſit indiuiſum in ſe, & diuiſum ab aliis, excepto Deo ſolo, nihil eſt in quo non intelligatur aliqua diuiſio, vel actualis, vel potentialis. Cum.n. vnitas, vel numerus aliquis de Deo dicitur,
C nihil ponit, vt quidam dicunt, ſed tantum priuat, vnde cum dicitur, Deus vnus eſt, intelligitur ꝙ nō ſint plures. Aliquod eſt vnum, tribus modis ſcilicet, vel pluralitate, ſecundum ſpecies diuerſas, ſicut Angeli, & Stellæ, qui ſunt vnum genere, ſed differunt ſpecie; vel mutabilitate, ſecundum ꝙ vnus homo plures dicitur, qui modo ſanus eſt, modo æger, modo diues, modo pauper; Vel propagatione ſecundum eandem ſpeciem, prout vnus homo plures eſt in filiis, qui propagantur ab ipſo. Sed nihil prædictorum in Deo eſt. De primo enim contrarium habemus in ſymbolo Athanaſii, Hæc eſt fides catholica, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur.
Pſal. 101. De ſecundo. Ipſi peribunt, tu autem permanes. Bernard. Non ex tempore alterationem habet Deus, non in ſubſtantia alteritatem. Leo Papa, Simplici diuinitatis natu-
Pſalm. 80. ræ nihil addi aut minui poteſt. De tertio. Non erit in te Deus recens. Recens, i. recenter formatum vel natum. Diuinitatem tria genera hominum multiplicant, ſ. idololatræ, vnde
Pſalm. 95. Omnes dii gentium dæmonia. Necromantici, qui attribuunt virtutē characteribus, & huiuſmodi ſtul-
Philip. 3. titiis. Carnales homines, vt guloſi colentes ventrem Apo-
Ephe. 5. ſtol. Quorum Deus venter eſt. Et auari, qui ſuper omnia pecuniam amant. Idem, Auaritia, quæ idolorum eſt ſeruitus. Eſt itaque in Deo vera vnitas propter ſimplicitatem, immutabilitatem, & ſingularitatem, & propter vnitatis creatæ ſimilitudinē, quia ſicut vnitas a nullo deſcendit, & omnis pluralitas ab ea defluit, ſic Deus a nullo, & omnia

omnia ab ipſo. Item ſicut vnitas de ſe gignit vnitatem, ita Deus pater de ſe gignit alterum ſe, vt dicit Auguſt. Id eſt, alterum ſimilem ſibi, vel alterū à ſe, ſcilicet filium. Hoc nomen Deus tripliciter accipiunt, ſcilicet naturaliter, adoptiuè, & nuncupatiuè. Primo modo ſoli Deo conuenit. Secundo modo conuenit bonis hominibus, qui diuinæ bonitatis participes ſunt per gratiam prouidentiæ, vel doctrinam, & poteſtatem prælationis, & poteſtatem miraculorum. Pſal. 81. Ego dixi, dii eſtis, & filij excelſi omnes. Tertio modo dij dicuntur idola, ſed ſolo nomine, quia res nominis, ſcilicet, diuinitas, illis non conuenit. Primo modo non habet plurale hoc nomen Deus, cum ſit vnus ſolus verus Deus, nec diuinitas recipiat diſtinctionem, ſed ſecundo, & tertio modo plurale habet. *Exod. 7.*

S C H O L I A.

A Vnum] *ſcilicet maximè. Hic enim & quæritur & concluditur de vnitate Dei non quacunque, ſed de illa: de qua Boetius, Inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ trinitatis. [lib. de trinit.]* *De vno.*

B Contraheretur aliquo addito ad eſſe ſingulare] *id eſt reciperetur forma ipſa in aliquo [puta in materia, vt forma hominis, vel in eſſentia, vt forma Angeli] ad hoc, vt eſſet ſingularis.* *Singulariter quot modis.*

C Priuat.] *Licet in Deo nulla ſecundum ſe ſit priuatio: tamen Deus, ſecundum modum apprahenſionis noſtræ, à nobis non cognoſcitur niſi per modum priuationis, & remotionis, ſic dicimus de Deo, quod eſt incorporeus, infinitus, immaterialis vnus &c. [1. q. 11. art. 3.]* *Priuatio.*

Quòd vnum ſolum principium eſt. Cap. III.

SIcut vnus ſolus Deus eſt, ſic vnum ſolum principium eſt, quod oſtenditur multiplici ratione. Primò ſic, quoniam ſi duo principia ſunt, vnum, ſ. ſummè bonum, & aliud ſummè malum, aut communicat in exiſtentia per ſe, vt Socrates & Plato ſi ſimul ſunt in eſſe cōmunicant, A

aut non. Si non, ergo alterum illorum erit ens per aliud, & ita non erunt duo principia. Si ſic: cum exiſtentia ſit per ſe bonum, malum autem plus eſſet malum, ſi non haberet illud bonum, ergo non eſt ſummè malum, quia ſi eſſe per ſe haberet, hoc ipſum eſſe, quod eſt bonum, ſummè malum eſſe non ſineret. Præterea in creaturis quatuor inueniuntur, ſcilicet, multitudo, ordo, imperfe-B ctio, & connexio, ſecundum quodlibet iſtorum probatur unum tantum eſſe principium. Omnis multitudo ſecundum Diony. ab unitate trahit originem. Ergo neceſſe eſt omnis multitudinis unum eſſe principium. Itẽ omnis ordo cũ habeat prius & poſterius, oportet quòd vnum habeat principium. Item ſecundũ Boetium. Omne imperfectum ab aliquo ſimpliciter perfecto trahit originem, & hoc eſt Deus noſter. Item omnis connexio diuerſorũ cauſam habet ſuæ connexionis, & conſeruationis ad aliquid unum, & hoc eſt Deus. Item ſi eſſet unum ſumme malum a quo omnia mala eſſent, ſequeretur ꝙ ſecundùm corpus Chriſtus eſſet ab illo malo principio, cum in eo fuerit malum pœnę, quòd abſurdum eſt dicere. Ex prædictis patet, quod Deus eſt principium, & ſummum, & unum ſolum principium, tum ratione dignitatis, tum ratione anteceſſionis, tum ratione cauſalitatis.

S C H O L I A.

Cõtra Manichæos. A Primò ſic, quoniam ſi duo &c.] *Aut ſummè malum eſt, aut non. Si non, ergo non ſunt duo principia: ſi ſic, ergo illud principium non eſt ſummè malum. Nam eſſe eſt quoddã bonum.* [*cùm ens, & bonum, conuertantur*]*: & conſequenter id, quod aliquo modo eſt, non poteſt eſſe ſummè malum.*

B Multitudo, ordo, imperfectio, connexio.] *Multitudo, in quantum res creatæ ſunt plures, ordo, inquantum quædam ſeruiunt quibuſdam; imperfectio, inquantum omnis res creata habet potentiam paſſiuam admixtam; connexio, inquantum res diuerſæ ad inuicem naturaliter uniũtur* [*vt animà, & corpus.*]

Quod

Quòd pater eſt. Cap. IIII.

AEternum patrem eſſe per hoc oſtenditur, ꝙ cum Deus ſit potentiſſimus, ſapientiſſimus, & optimus, poteſt, ſcit, & vult ſe ſummè cõmunicare, hoc autem eſt alteri maieſtatis ſuæ plenitudinem dare, ergo Deus pater ab æterno filium ſibi æqualem genuit, cui diuinitatis ſuæ eſſentiam cõicauit. Dicit.n. Dñs. Si ego qui generationem aliis tribuo, ipſe ſterilis ero? quaſi dicat, non. Pater.n. multipliciter ſumitur. Dicitur.n. pater æterna generatione. Iſ.3. Generationem eius qs enarrabit? Prædeſtinatione. Ephe.1. Gratia uobis, & pax à Deo patre, qui prædeſtinauit uos in adoptionem filiorum. Creatione. Deut.32. Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, fecit, & creauit te? Fecit inquam ſecundum corpus, creauit ſecundum animam, poſſedit ſecundum vtramq;. Redemptione. Iſa.36. Tu Dñe pater noſter, & redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum. Sacramentali regeneratione.1.Pet.1. Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenerauit nos. Fidei inſtructione. Ioan.1. Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Gratiæ adoptione. Ro.8. Accepiſtis ſpiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Gloriæ collatione. Gal.4. Itaq; iã non eſt ſeruus, ſed filius, ꝙ ſi fi. & hæ. per Deum. i. per opera Dei. opera.n. noſtra magis ſunt per Deum uitæ æterne meritoria, q̃ per nos. Primo modo ſumitur pater perſonaliter, & iſte modus ſoli patri conuenit. Quarto modo. ſ. redemptione, non ſolũm effectiuè ſed etiam per miniſterii exhibitionem, ſumitur ẽt perſonaliter, & iſte modus ſoli filio conuenit, ſecundum qđ modus redemptionis fuit per mortem filii. Oẽs autẽ alii modi tribus perſonis ſimul cõueniunt, quia indiuiſa ſunt opera Trinitatis, niſi forte aliquis illorum modorũ cõueniat alicui perſonæ per appropriationem. Circa generationem nota quatuor propoſitiones, in quibus uideri poterit vtrũ eſsẽtia diuina generet, uel generetur. Prima

Col.2.

Iſa.66.

ma eſt, Eſſentia generat eſſentiam. Secunda eſt. Eſſentia generat perſonã. Tertia eſt. Perſona generat eſſentiam. Quarta eſt. Perſona generat perſonam. Harum propoſitionum tres primæ falſæ ſunt, quarta autem vera eſt. Eſt enim regula. In Theologia, quòd eſſentia diuina non generat, nec generatur, dicendum tamen quòd pater virtute eſſentiæ exiſtentis in ſe generat, & quòd filio per generationem communicatur eſſentia, ſicut & Spiritui ſancto per proceſſionem.

Regula Theologica. B

S C H O L I A.

A Et vult.] *ſ. voluntate concomitante, non principiante. Vel, uoluntate naturali; non tali, ut poſſit in contrariũ. Deus pater ſiquidem non poteſt non generare filium, ergo naturaliter generat. Complacet ſibi voluntas de hac naturali generatione, ergo voluntate concomitante [non coactè, non violenter] generat. Quod ſi poſſet aliquando, vel aliquando potuiſſet, velle non generare filium: iam voluntas vt principians [Hæc poteſt in contrarium] huc concurreret: Et ſic filius eſſet inter creaturas computandus, quod eſt hæreticum. 1. q. 41. artic. 2. Concilium Nicænum primum, in præfatione; & confeſſione fidei.*

Nõ omnis voluntas ſemper ad oppoſita.

B Eſſentia non generat, nec generatur] *ita. ſ. q̃ nec generare, nec generari, poteſt. A ſimili ergo, Eſſentia nec ſpirat, nec ſpiratur, nec ſpirare, nec ſpirari poteſt. Ratio omnium horum vna eſt: quia, cùm nihil poſſit ſeipſum producere, ſequeretur neceſſariò [vt patet] quòd eſſentia diuina realiter multiplicaretur; ſi Eſſentia generare, vel generari, ſpirare, vel ſpirari, poſſet. 1 q. 39. art. 5. Extra, de ſumma Trinitate, & fide catholica.*

Cur eſſentia non generat. &c.

Quòd filius eſt. *Cap. V.*

QVum ſint correlatiua pater, & filius, patet per eaſdem rationes oſtendi filium eſſe æternum, per quas oſtenſum eſt patrem eſſe æternum. Præterea inter omnes emanationes perfectiſſima eſt generatio, qua penitus

nitus genitus aſſimilatur ſuo genitori, quod emanationes
aliæ non faciunt. Cum igitur copioſiſſimo fonti bonita-
tis competat emanatio perfectiſſima, conſtat ꝙ perſona,
quæ pater eſt, qui eſt fons totius bonitatis, generat filiũ
ſibi æqualem, cui cõicat ſuæ plenitudinem maieſtatis. A
Aliquis eſt filius Dei per gratiam vnionis, vt Chriſtus ho *Matth. 3.*
mo. Aliquis per veritaté natiuitatis, vt Chriſtus inquan- *17.*
tum Deus. Aliquis per adoptionem, vt ſancti. Aliquis per *Luc. 2.*
creationem, vt quæuis creatura. De filio Dei dicit Atha- *Galat. 4.*
naſius in altercatione contra Arrium, quod ipſe dicitur *Sapien. 9.*
ſenſus, quo omnia cogitantur, ſapientia, qua cogitata di- *Luc. 1.*
ſponuntur, virtus, qua diſpoſita perficiuntur, verbum, *Hebr. 1.*
quo clarificata nunciãtur, lumen quo perfecta clareſcũt. *Luc 2.*
Filius ergo Dei dicitur ſapientia patris, non ꝙ pater ſit *Ioan. 1.*
ſapiens ſapientia genita, ſed quia filium genuit, cui ap-
propriatur ſapientia. Vnde pater dicitur omnia feciſſe *Sapien. 8.*
in ſapientia, i. in filio Dei, vel cum ſapientia, quæ eſt fi- *Pſalm. 2.*
lius, quoniam indiuiſa ſunt opera Trinitatis. Vnde hæc *109.*
præpoſitio, in, notat ſubauthoritatem in filio, qui hoc ip *Pſal. 103.*
ſum habet à patre, ꝙ res creat. Generaliter. n. verum eſt,
quòd quicquid habet perſona, vel operatur, hoc habet à
Deo à quo eſt. Qualiter autem filius ſit à patre, nota ꝙ
hæc præpoſitio, de, quandoq; notat cauſam efficientem,
vt cùm dicitur, Chriſtus conceptus eſt de Spiritu ſancto.
Quandoque cauſam materialem, vt cùm dicitur, Chri- *Ioan. 8.*
ſtus, natus de Maria Virgine. Quandoque identitatem
eſſentiæ, vt cùm dicitur, filius natus de patre. Quandoq;
tranſubſtantiationem, vt cùm dicitur, corpus Chriſti fie
ri de pane. Quandoque ordinem ſecundum quod crea-
tura dicitur fieri de nihilo.

SCHOLIA.

A Cui communicat ſuæ plenitudinem maieſtatis.] *ſcilicet indiuiſibilis omnino ſupra c. 2. Aut ergo communicat totam maieſtatem filio, & ſic generat æqualem: aut nihil maieſtatis, & ſic naturaliter [.i. ex ſua ſubſtantia] non generat illum, quod eſt hæreſis. Hoc tu applicabis etiã ad ſpirationem perſonæ.*

Coæqualitas harum perſonarũ neceſſaria.

perſona tertia. vt certiſſimè videas, omnes tres non poſſe non eſſe coæquales. Extra de, ſumma Trin. & fide catholica.

B Subauthoritatem] *ly ſub non dicit authoritatis diminutionem ſed tantum ipſius à patre acceptionem. Cùm enim authoritas filij ſit eadem numero cum authoritate patris, neceſſario tanta eſt in filio, quanta in patre. Per talem itaque locũtionem ſignificatur tantùm ordo originis: quo filius habet huiuſmodi authoritatem à patre ſibi illam communicante.* [1 q.42.artic.3.& 4.

Nulla ibi diminutio.

Filius eſt imago patris. Cap. VI.

Gen.1.

IMago triplex eſt.ſ.æqualitatis, imitationis, & repræſentationis. Primo modo, filius eſt imago patris. Secundo modo, homo factus eſt ad imaginem Dei, vel imago Dei. Tertio modo mundus dicitur ſpeculum creatoris. Nõta quòd imago relatiuè dicitur ad illud cuius ſimilitudinẽ gerit, & ad qđ imitandum facta eſt. Hoc autem contingit dupliciter, aut quantum ad ſpeciem, & ſignum ſpeciei, & ſic imago hominis eſt in filio ſuo, qui ipſum in humana ſpecie, & figura imitatur: & hæc eſt perfecta imago. Aut quantum ad ſignum tantùm, & nõ ad ueritatem ſpeciei, ſicut imago hominis eſt ſtatua lapidea, & hæc eſt imperfecta imago. Primo modo, filius eſt imago patris, ſicut in natura communicans. Secundo modo imago Dei, eſt in homine, licet minus perfectè. Eſt igitur imago, nõ ad imaginem, ſicut filius. Nã hæc præpoſitio, ad, dicit diſtantiam inter imaginatum, & imaginantem, hoc aũt non cadit in filium, unde benedicetur imago patris, ſed non ad imaginem. Et eſt imago ad imaginem, ſicut homo & Angel9. Et eſt aliquid non imago, nec ad imaginem, ut mundus hic, qui propriè non dicitur imago, ſed ueſtigium creatoris, quia licet trinitatem repræſentet, non tñ imitatur, nec eſt capax eius ſicut homo. Eſt tñ mundus ad imaginẽ Dei factus impropriè, quia Deus aliud exemplar non habuit, ad cuius ſimilitudine creaturas faceret, niſi ſemet ipſum. Eſt imago genita, ut filius, & eſt imago creata, ut ho-

Sapie.7. Col.1. Gal.1.

homo,& angelus,& eſt imago facta, ut ſtatua Herculis, quæ ipſum repræſentat. Ex his patet quòd eſſe imaginē, conuenit creatori,& creaturæ. Creatori quidem, quia filio, qui eſt imago patris. Creaturæ uero cōuenit tam corporali, quam ſpirituali, quàm ēt compoſitæ. Propriè tamen loquendo dicitur, quòd creatura corporalis eſt creatoris ueſtigium. Vnde Apoſt. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, &c. Ibi hæc præpoſitio per, non dicit medium diſponens, inquantum creatura conſideratur in ſe, ſed excitans, inquantum eſt ſimilitudo creatoris, quia nō diſponit ad cognitionem creatoris, imò per talem modum poti⁹ impediret cognitionem, cùm inter creatorem, & creaturam maior ſit diſſimilitudo, quàm ſimilitudo. Creatura uerò ſpiritualis dicitur creatoris ſimilitudo Ezech. Tu ſignaculum ſimilitudinis, &c. & hoc ideo, quia in Angelo propter naturæ ſimplicitatem expreſſior eſt ſimilitudo ad Deum, q̃ in homine. Creatura uerò compoſita, ideſt, homo, dicitur imago Dei Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem, &c. & hoc ideo, quia in homine inueniuntur plures trinitates quam in Angelo, unde quoad hoc potius dicitur imago Trinitatis. Filius Dei poſſidet triplicē excellētiam, ſicut innuit Apoſt. ad Heb. 1. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia verbo uirtutis ſuæ. Primam ſcilicet reſpectu patris, a quo producitur, & ſic eſt ſplendor gloriæ paternæ. Eſt enim, ut ait Diony. fontalis radius, in ſe manifeſtans gloriam paternam. Secūdam reſpectu ſpiritus ſancti, quem producit ex ſe (& ſic eſt figura, id eſt, ſimilitudo ſubſtantię patris.) Eſt. n. ſpiritusſanctus alia perſona ab ipſo, & procedit à filio, ſicut à patre. Tertiam reſpectu creaturarum, quæ per eum producuntur, & ſic eſt portās oīa uerbo uirtutis ſuæ. Propter primum dicitur uerbum filius patris, quoniam perfectè loquit̃ bonitatem, & ſummam patris liberalitatem, qui nihil habere uoluit, quod filio ſuo nō cōmunicaret. Iſtud eſt uerbum eſſentialiter, & æternaliter genitum, temporaliter promiſſum à Prophetis, & Apoſtolis prædicatum, ab Angelo in incarnatione

Col. 1.

Rom. 1.

Ezec. 18.

Heb. 1.

tione nuntiatum. Propter ſecundum dicitur filius imago patris. Quamuis.n.tres perſonæ æquales in æternitate, & maieſtate, ac poteſtate, tamẽ filius dicitur potius imago patris, quàm Spiritus ſanctus, quia non ſolum habet conuenientiam intus cum patre in eſſentiæ identitate, ſicut & Spiritus ſanctus, ſed habet ẽt cõuenientiam extra cum patre, ex eo, ꝙ ſicut à patre procedit filius, ſic & à filio Spiritus ſanctus, ſed à Spiritu ſancto nullus. Nam ſecundum rationem intelligendi, reſpectus hmõi relationum C ſunt extrinſecus exiſtentes, quia potius ab aliquo ſunt, quam in aliquo. Intelligentia.n relationum ad hoc, ad ꝙ refertur aliquid, reſpicit, vnde ſi patrem nõ habeo, filins non ſum, & econuerſo. Propter tertium dicitur filius virtus patris. Id Cor. Nos autem prædicamus Chriſtũ, Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Inuenitur etiam imago Trinitatis in nobis, videlicet in memoria, intelligentia, & voluntate, vel in mente, notitia, & amore, in quibus per ordinem patri, & filio, & Spiritui ſancto aſſimilamur.

1. Corin. 1

S C H O L I A.

A Quantum ad ſpeciẽ, & ſignũ ſpeciei.] *Per ſpeciem, intellige rem eiuſdem naturæ vel numero, vel ſpecie: quorum modorum primo filius Dei eſt imago patris; ſecundo Petrus filius hominis eſt imago Pauli ſui patris. Per ſignum ſpeciei, intellige rẽ alterius naturæ, vel corporeæ, vel ſpiritualis, ſimilem ei: de quo expreſſa eſt. Horũ modorũ primo ſtatua, ſecundum Herculis figuram effigiata, eſt imago Herculis: ſecundo, homo eſt imago Dei; inquantum videlicet ſecundũ animam imitatur Deum, & eſt capax eius. 1. q 35. art. 1. & 2.*

B Plures Trinitates in homine, quàm in Angelo.] *Vt infra huius c. 10. & 11.*

Palinodia Galli cuiuſdam in Remenſi Concilio.

C Sunt extrinſecus exiſtentes.] *Relatio realiter exiſtens in Deo eſt idem ſecundum rem, cum eſſentia; differens tantum ab ea ſecundum intelligentiæ rationem; prout ſcilicet in relatione importatur reſpectus ad ſuum oppoſitum. qui non importatur in nomine eſſentiæ. Ideo dicuntur in textu, Extrinſecus exiſtentes. 1. q. 28. art. 2.*

Quòd

Quòd Spiritus ſanctus eſt. Cap. VII.

EManatio duplex eſt in diuinis. Vna per modum natu- A B
ræ, & hæc eſt generatio, ſecundùm quam filius eſt à patre. Alia eſt per modum voluntatis, & hæc eſt proceſſio appropriata: propriè verò dicitur ſpiratio, ſecundùm quam Spiritus ſanctus amor eſt à patre & filio. Idcirco autem hęc emanatio per modum voluntatis eſſe dicitur, quia Spiritus ſanctus amor eſt. Amor autem ſecundum voluntatem eſt, procedit autem Spiritus ſanctus à patre mediatè, & immediatè. Mediatè, quia filius ipſum ſpirat, C
qui hoc habet à patre, immediatè verò, quia ipſe pater D
ipſum ſpirat.

SCHOLIA.

A Emanatio.] *ſcilicet naturalis. Nam vtraque eſt virtute naturæ: cum pater producat naturaliter filium, amboq; naturaliter producant Spiritum ſanctum. At, quia pater intelligendo ſe, producit filium, & vterque ſe inuicem amando producunt Spiritum ſanctum: emanatio prima, eſt per modum intellectus, ſecunda per modum voluntatis. 1.q.34 artic.1. & 2. & q.37.artic.1.* *Proceſſiones diuinæ.*

B Vna per modum naturæ, &c. Alia &c.] *Non dicitur hoc quaſi vna ſit naturalis, alia non: ſed dicitur, quia per vnam ſimile à ſimili producitur ex vi productionis, per aliã non. Quoniam autem generatione naturali ſemper ſimile à ſimili [ex vi ſcilicet productionis] producitur, ſecundum philoſophum; ideo illa emanatio diuina qua ſimile à ſimili ex vi productionis producitur, dicitur generatio & eſſe per modum naturæ; alia autem nec generatio, nec per modum naturæ. Hinc tantùm filium, non Spiritum ſanctum., generari dicas & per modum naturæ produci. Licet enim, Spiritus ſanctus patri filioq; ſpirantibus ſit ſimilis: hoc tamen non eſt ex vi ſpirationis, vt ſpiratio, ſed vt diuina eſt. 1.q.27.art.2. & 3. & q.30.art.2.* *Naturales.*

C Mediatè.] *ſ. ſi conſiderentur perſonæ ſpirantes. Prius nim ſecundum quendam intelligendi ordinẽ pater generat filium,* *An mediũ ibi.*

filium,poſt tum ipſo ſimul ſpirat Spiritumſanctū: licet omnia hæc realiter ſint in eodem inſtanti Sic ergo, attentis tantum perſonis ſpirantibus Spiritus ſanctus eſt immediatè à patre, immediatè à filio 1.q.36.art.3.& q.27.art.3.

D Immediatè,quia pater ipſum ſpirat.] *Eadem,virtute ſpirandi.Si enim,attendatur tantum virtus,qua ſpirant, nullum omnino ibi cadit medium,quia hæc virtus eſt vna, & eadem numero in utroque:vnde & pater immediatè, & filius immediatè vnicaq; ſpiratione ipſum ſpirant, & ambo non duo, ſed vnum principium ſunt Spiritus ſancti 1.q.36. art.3.Conc.Flor.de proceſſione Spiritus ſancti.*

Spiritus ſanctus amor patris, & filij eſt. *Cap. VIII.*

Ioan.16. Ioan.15. SPiritus ſanctus amor Dei eſt, & hoc tripliciter, videlicet,eſſentialiter,perſonaliter,& exemplariter.Eſſentialiter Spiritus ſanctus dicitur amor, inquantum ipſe cum patre,& filio vnus Deus eſt, ipſi enim tres inquantum vnum ſunt in eſſentia, diligunt ſe amore eſſentiali, qui appropriatur Spiritui ſancto.Perſonaliter vero dicitur Spiritus ſanctus amor,inquantum ipſe eſt nexus patris,& filii, Pater enim & filius diligunt ſe amore ab eis procedente,qui non eſt pater,nec filius,ſed Spiritus ſanctus. De hoc nexu dicit Auguſtinus, Eſt ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate,non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas, ingenti largitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque dicitur Spiritus ſanctus amor,quoniam amoris gratuiti qui eſt in nobis, Spiritus ſanctus non ſolum cauſa eſt efficiens,ſed etiam exemplar,atque finis.Amor enim qui eſt in nobis,eſt à Spiritu ſancto efficienter,& hoc inquantum ipſe Spiritus ſanctus eſt Deus. Exemplariter autem eſt in nobis, inquantum ipſe Spiritus ſanctus eſt procedens per modum amoris à patre & filio. Sed finaliter eſt in nobis noſter amor, inquantum Spiritus ſanctus, à quo noſter eſt, habet rationem primi boni, in

quod

quod tendit amor noſter. Notandum quod amor qui eſt Spiritus ſanctus, ex modo procedendi eſt nexus.ſ. patris & filii, ſed propter ipſam proceſſionem eſt diſtinctus à patre,& filio,propter naturæ vero diuinæ perfectionem eſt perſona & ſuppoſitum,propter diuinam verò ſimplicitatem eſt ipſe Deus, & ſummè bonus. Igitur Spiritus ſanctus eſt amor,quo pater,& filius ſe diligunt.Cùm autem dicitur, pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto,dupliciter exponi poteſt. Primo ſic diligunt ſe Spiritu ſancto,i.amore,qui eſt Spiritus ſanctus,& ſecundũ hoc propoſitio eſt vera. Secundò ſic, diligunt ſe Spiritu ſancto, id eſt,per Spiritum ſanctum,vel per amorem, qui eſt Spiritus ſanctus,& ſic non eſt concedenda: eſſet enim intellectus, ꝙ Spiritus ſanctus eſſet principium in Trinitate, quod falſum eſt,quia à patre filioque procedit,quia non eſt ibi aliquid,reſpectu cuius hæc dictio, per, dicat principium. Eſt enim regula,quod hæc dictio per,ſemper dicit rationem principii reſpectu alicuius poſiti in locutione,ſicut quãdo dicitur, Pater operatur creaturas per filium, ibi enim notatur ratio principii in filio reſpectu operis.Similiter hoc conceditur. Filius operatur per patrem,nam ibi ratio principii in patre eſt, & hoc duplici reſpectu,ſcilicet reſpectu filii,& reſpectu operis. B

SCHOLIA.

A Inquantum eſt nexus] *ſ. ſecundum habitudinem: non ſecundum originem. Nam Spiritus ſanctus eſt patris filijq; nexus,inquãtum in Spiritu ſancto importatur habitudo patris ad filium, & econuerſo, vt amantis ad amatum. Ex hoc ipſo autem,quod pater & filius ſe mutuo amant,oportet quòd mutuus amor,qui eſt Spiritus ſanctus, ab vtroque procedat. Ecce: quod ſecundum originem Spiritus ſanctus non eſt medius nexus, ſed tertia in Trinitate perſona; ſecundum verò præmiſſam habitudinem, eſt medius nexus amborum ab eis procedens.1.q.37.art.1.* *De Spiritu ſancto.*

B Diligunt ſe Spiritu ſancto.] *ſ.vt ly diligere ſumatur notionaliter, non eſſentialiter. Nam ſecundum quòd ſumitur*

De eodem. *tur eſſentialiter, diligunt ſe eſſentia ſua, non Spiritu ſancto: ſecundum quòd notionaliter [cum taliter diligere ſit idem, quod ſpirare amorem,] diligunt ſe Spiritu ſancto. Vterque enim iſtum ſpirat amorem. Quis enim bonus pater, qui non diligat filium? & quis bonus filius, qui non diligat patrem? 1.q.37.artic.2.*

Spiritus ſanctus charitas, & donum ſanctorum eſt. Cap. IX.

CVm inueniatur ſæpe in ſcripturis, quod Spiritus ſanctus charitas, & donum dicitur, diligenter notãdum eſt qualiter hoc debeat intelligi, & vtrum Spiritus ſanctus ſit charitas, qua nos Deum, & proximũ diligamus. Vnde notandum eſt, quod amor ſiue charitas tribus modis ſumitur. Vno modo effectiuè, & ſic abſq; dubio verũ eſt, quod Spiritus ſanctus eſt amor, quo diligimus Deũ, quia Spiritus ſanctus operatur in nobis habitũ, & motũ charitatis. Alio modo ſumitur exemplariter, ſic etiã Spiritus ſanctus eſt charitas, qua diligimus Deum, & proximum, charitas enim, quæ eſt Spiritus ſanctus eſt exẽplar noſtræ charitatis. Tertio modo ſumitur charitas formaliter per modũ inhærentię, & ſic charitas dicitur virtutis habitus in anima, quo diligimus Deum, & proximum. Et ſecundum hunc modum Spiritus ſanctus non dicitur
A charitas; nec contrariatur dictum Auguſt. quòd eadem
In libr. de eſt charitas, qua nos diligit Deus, & nos ipſum, quia li-
Trin.c.6. cet verum ſit, tamen aliter, & aliter eſt. nam Deus diligit nos ea formaliter, nos verò ipſum diligimus efficienter, & exemplariter non formaliter. Sciendum eſt tamen ꝙ Spiritus ſanctus datur, cum datur eius donum, quia Spiritus ſanctus eſt amor, & primum donum, poſterius autem non datur, ſine priori. Præterea corpus miſticum eſt vnũ ꝑ amorem. Cùm ergo nihil creatum ſit vnum in diuerſis particularibus, oportet quòd membra corporis myſtici vniantur vno amore increato, qui eſt Spiritus ſanctus. Præterea quia ſecundum Auguſt. totum malum hominis

hominis eſt vti fruendis,& frui vtendis,conſtat, ergo ꝙ totum oppoſitum eſt donum eius,ſcilicet,frui fruendis, & vti vtendis.Sed ad fruendum eo,quo fruendum eſt, requiritur præſentia eius fruibilis,& etiam diſpoſitio debita fruentis,vnde requiritur præſentia Spititus ſancti, & eius donum,ſcilicet,amor,quo inhæreatur ei.veruntamẽ cum datur nobis Spiritus ſanctus, non incipit eſſe in loco nouo, ſed nouo modo per productionem noui effectus, & noui reſpectus, ex quo creatura ſe aliter habet ad Spiritum ſanctum, quàm prius, quia eſt in ipſa,vt in cognoſcente,& amante ipſum,quod non fuit prius. Ex iam dictis patet, quòd in iuſtificatione duplex charitas nobis datur, ſcilicet, creata, & increata,illa qua diligimus,& illa qua diligimur. Vel datur nobis charitas creata,qua diligimus formaliter, & increata, qua diligimus effectiuè, quia noſtrum diligere ipſe creat. Ex his colligitur,quòd licet Deus ſit in omnibus per eſſentiam,præſentiam, & potentiam, non tamen habetur ab omnibus hominibus per gratiam. Miſſio autem Spiritus ſancti duplex eſt ſicut & filii. Vna viſibilis, ſicut apparuit ſuper Chriſtũ in colũba, & ſuper Apoſtolos in linguis igneis. Alia inuiſibilis, qua mittitur in mentem ad ſanctificandam creaturam,& iſta miſſio fit ad inhabitationem creaturæ rationalis, ſed prior fit ad inhabitationem demonſtrandam aliis.Eodem modo miſſio filii duplex eſt,vna.ſ. viſibilis, vt incarnatio, & alia inuiſibilis, vt eſt interna mentis illuminatio. Notandum ꝙ miſſio filii, & Spiritus ſancti inſeparabilia ſunt: ſed dicitur filii, quando mens per gratiam illuminatur ad Deum cognoſcendum, & dicitur Spiritus ſancti,quando affectus accenditur ad Deũ amandum. Sciendum eſt, ꝙ ſolius patris eſt mittere, & non mitti. Cùm enim pater à nullo procedat, nuſquam mitti dicitur,quia vero filius & producit,& producitur, ideo mittit,& mittitur.Spiritus verò ſanctus,quia producitur æternaliter,ſed nõ producit,niſi ex tpe, ideo ipſius eſt proprium mitti,& non mittere, niſi reſpectu creaturæ,vt ad conuerſionem populi dicuntur Apoſtoli miſſi à

Matth. 3.
Act.2.

B Spiritu ſancto. Niſi fortè dicatur mittere hominem aſſumptum. Sed & Spiritus ſanctus mittere dicitur, inquantum cū patre & filio idem eſt in eſſentia Trinitatis, non inquantū perſona. Sic etiam filius mittit ſeipſum. Vnde Aug. in libr. de Trin. Intelligamus illam incarnationem, & ex virgine natiuitatē, in qua intelligitur filius miſſus, vna eademque operatione patris, & filii inſeparabiliter eſſe factam, non ſeparato etiam Spiritu ſancto. Ex his patet, quod hæ ſunt impropriæ, & exponendæ, Spiritus ſanctus mittit ſe, & mittit filium, & filius mittit ſeipſum, niſi intelligatur inquantum eſt de virgine natus, quia filius Deus mittit ſe hominem, & ſecundum hoc vera eſt. Hæc autem eſt ratio, quia mittere dicit authoritatem ratione

Modus. productionis æternæ. Quibus modis datus ſit Spiritus
Act. 2. ſanctus in ſigno viſibili. Sciēdum quòd in igne apparuit Spiritus ſanctus, vt calefaceret frigidos, & in linguis do-
Ibidem. ceret ignaros, & in ſono, vt terreret rebelles. Apparuit
Ibidem. etiam in aliis tribus ſignis. ſ. in nube ipſi Moyſi, vt ductor
Exod. 13. eius in columna nubis eſſet, ſicut legitur Iſa. 16. & 63.
Matth. 3. Item in columba ſuper Chriſtum baptizatum, ad oſten-
Ioan. 20. dendā gratiæ plenitudinem, quæ in ipſo erat, Item in fla-
Quoties. tu poſt reſurrectionem, ad ſignificandam viuificationē
Ioan. 20. affectus, quia flatus ab interiori procedit. Datus eſt igi-
Actor. 2. tur Spiritus ſanctus bis poſt reſurrectionem. ſ. in terra, propter dilectionem proximi, & de cœlo propter dilectionem Dei. Vel datus eſt in terra, ad relaxanda pecca-
Pſalm. 32. ta aliorum Io. 20. Inſufflauit in eos, & dixit, Accipite Spiritum ſanctum, quorū remiſ. &c. Datus eſt de cęlo repente in Pentecoſte ad robur, & ad operationem miraculorum, de his duobus Pſalm. Verbo Domini cœli firmati ſunt, quoad primum, & ſpiritu oris eius omnis virtus eo-
Ioan. 13. rum, quoad ſecundum. Tertia fuit collatio Spiritus ſancti Apoſtolis facta ante paſſionem, quādo fuerunt baptizati, Eorum. n. baptiſmus innuitur ibi, Qui lotus eſt, nō indiget niſi vt pedes lauet. In ſignum prædictorum ter inungitur homo, ad ſignificandam hanc triplicem Spiritus ſancti miſſionem, ſ. in baptiſmo, in confirmatione, & morte,

morte, Quadruplicem effectum conſecuti ſunt Apoſtoli ex præſentia Spiritus ſancti. Primò eloquentiam in linguis. Secundò audaciam in tormentis. Tertiò efficaciam in miraculis. Quartò protectionē à vitiis, quia poſt pentecoſtem non peccauerunt mortaliter. Accipiunt & modo multi vtiliter Spiritum ſanctum, peccatores quidem in igne, ad purgandum Matt.5. Ipſe baptizabit vos in Spiritu ſancto, & igne. Itē pœnitens ad proficiendum. Pſal. Spiritus tuus bonus deducet me. Item perfecti ad ſanctificandum, ad Cor. Qui det nobis pignus Spiritus ſancti. Item beati ad fruēdum Pſal. Renuit conſol. aīa mea, &c. Item tribulati ad conſolandum. Rom.8. Non accepiſtis Spiritum ſeruitutis iterum in timore, &c. Item ignorantes ad inſtruendum Io.14. Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater, &c. Quo tempore datus ſit Spiritus ſanctus, attendendum eſt, ꝙ in die quinquageſima, vt oſtēdatur auctor eſſe remiſſionis, nam annus iubileus ſeruiebat remiſſioni. Venit etiā in die dominica, vt eſſet dies primus renouationis, qui fuit etiam creationis. Datus quoque fuit tertia hora, q̄a dicitur primus homo hora tertia perdidiſſe gratiam, vnde conueniens fuit, ꝙ eadem hora Apoſtolis mitteretur. Item alia ratione datus eſt hora tertia, ſ. vt oſtenderetur, ꝙ etiam nobis hora tertia datur gratia Dei. Sunt enim tres horæ morales, ſ. contritio, confeſſio, & ſatisfactio. De hoc nomine Spiritus ſanctus, ſciendum eſt, ꝙ poteſt eſſe circumlocutio vnius proprii nominis, & tunc conuenit tantum perſonæ tertiæ in Trinitate, vel poſſunt iſtæ dictiones ſumi diuiſim, & ſic quælibet trium perſonarū eſt Spiritus ſanctus. Spiritus ſanctus multa habet nomina. Dicitur.n. ſpiritus ſpirando actiue, eo ꝙ ſpiret Ioan.3. Spiritus vbi vult ſpirat, & ſecundum hunc modum, hoc nomen ſpiritus commune eſt omnibus tribus perſonis, ſed Spiritui ſancto conuenit per appropriationem. Alio modo dicitur ſpiritus à ſpirando paſſiue, eo quod ſpiretur: & hoc proprium eſt Spiritui ſancto, qui procedit per modum ſpirationis. Non ſolum autem dicitur ſpiritus, ſed additur ſan-

Actor. 2. *Actor. 5.* *Mar. vlt.* *Pſal. 143.* *2. Cor. 5.* *Pſalm. 76.* *Dies.* *Act. 2.* *Hora.* *Act. 2.* *Moraliter.*

ctus quia ſanctus idem eſt, quod mundus, vel firmus, vel ſine terra. iſta autem nō ſoli conueniunt ei quoad ſe, ſed etiam in comparatione quoad nos. Nam per gratiā Spiritus ſancti à peccatis mundamur, in bonis firmamur, à terrenis ſeparamur. Sanctus ergo non ſolum eſt in ſe, ſed quia nos ſanctos facit ea ſanctitate, de qua dicit Dionyſius: Sanctitas eſt ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia. Præterea Spiritus ſanctus vocatur nexus, vnitas, & amplexus, & hoc prout comparatur ad patrem & filium. Item dicitur donum altiſſimi, & hoc prout comparatur ad nos, quia oē datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, &c. Item dicitur fons viuus, quia ſeptemplici riuo donorum nobis fluit. Eſa. 11. Spiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & ſpiritus dn̄i. Item dicitur ignis, quia affectum in nobis accendit. Item dicitur charitas, non ſolū, quia eſt amor patris & filii, ſed quia nos amantes facit. Item dicit̄ ſpiritualis vnctio, quia oēs tribulationes mundanas ſuaues facit, & iucundas, ſecundum illud: In labore requies, in æſtu temperies, &c. Item dicitur dextræ Dei digitus, quia ſicut corporales res digito demonſtrantur, ita per Spiritum ſanctum oſtenduntur res ſpirituales oculo ſpirituali. Item dicitur paracletus, quia conſolationes cœleſtes mentibus inſtillat. Item magiſtrorum optimus, quia intellectum ad Dei cognitionem, & ſui ipſius illuminat.

Iacob. 1. *Io. 4. & 7.* *Act. 2.* *Roma. 5.* *1. Ioan. 2.* *Luc. 11.* *Ioā. 14. & 15.*

S C H O L I A.

A Eadem eſt Charitas, qua nos diligit Deus, & nos ipſum.] *Eadem eſt non identicè: ſed reductiuè. Nam Charitate increata diligit nos Deus, charitate creata nos eum diligimus. Quis modo dixerit; aliquod increatum, & creatum eſſe idem? Creatum tamen hoc fit ab illo, & ſecundum illud exemplar exemplatur iſtud. 2. 2. q. 23. art. 2.*

B Niſi fortè dicatur mittere hominem aſſumptum] *id eſt filium Dei ſecundum humanitatem aſſumptam. Non enim aſſumpſit hominē, cùm non aſſumpſerit perſonam creatam:*

tam: ſed aſſumpſit humanitatem. Verùm Chriſtus ipſe dicitur homo aſſumptus hic; inquantum aſſumptio terminata eſt ad hoc, vt idem perſonaliter eſſet Deus & homo. 3. q. 4. art. 3. Conc. Toletanum vndecimum in pronunciatione fidei catholicæ, artic. 5.

In Trinitate perſonarum vnitas eſſentiæ eſt. Cap. X.

IN vnitate naturæ diuinæ tres ſunt perſonæ, quarũ prima eſt à nulla, ſecunda eſt per generationem à ſola prima, tertia eſt per cõem ſpirationem à prima, & ſecũda. *1. Ioan. 5.* Iſtud tñ ſic eſt, quod Trinitas perſonarum non excludit ab eſſentia vnitatẽ, ſimplicitatem, immenſitatem, æternitatem, & incommutabilitatẽ. Huius ratio per hoc patet, quia qui crederet Deum non poſſe ſe cõicare, negaret in eo potentiam. Qui verò crederet hoc eum poſſe, ſed neſcire, negaret in eo ſapientiam. Qui crederet eum hoc poſſe, & ſcire, ſed nolle, ille negaret in eo bonitatẽ. Cum igitur pater potuerit, ſciuerit, & voluerit ſe ſummè cõicare, hoc fecit æternaliter, ſ. habendo dilectionem, & dilectum, hoc eſt filiũ & Spiritum ſanctum. Præterea oẽ bonum eſt ſui diffuſiuum, vt dicit Dion. vnde cùm pater ſit fons bonitatis, emanatio erit ab ipſo perfectiſſima, quæ eſt generatio. Erit ẽt emanatio iucũdiſſima, quæ eſt per modum benignitatis, & liberalitatis, hæc aũt emanatio, amor eſt, qui eſt Spiritus ſanctus à patre & filio procedens. Et bene dicitur amor, emanatio liberalitatis, quia amor primũ donum eſt, quod à liberalitate procedit, cũ ſit donum intrinſecum, in quo. ſ. amore oĩa alia donanĩ. Hæc beata Trinitas tribus modis innoteſcit. Ipſa. n. patet in ſcripturis, oſtenditur in figuris, relucet in creaturis. Primo inquam beata Trinitas patet in ſcripturis. Vnde Leo Papa, Credimus ſanctam Trinitatem, patrem, & filiũ, & Spiritum ſanctũ, vnum Deum oĩpotentem, vnius ſubſtantiæ, vnius eſſentiæ, vnius poteſtatis. Item Eſaias audiuit Seraphin ter dicentia, Sanctus, in laudem beatæ

Trinitatis, ſubiungentia in ſingulari Dominus Deus ſa-
Eſa. 6. baoth, propter confeſſionem vnitatis diuinæ. Si ergo nõ
Gene. 1. eſſent tres perſonæ, non diceretur in Gene. Faciamus hominem ad ſimilitudinem noſtram, ſed meam & tunc ſi eſſent tres perſonæ, & non vna ſubſtantia, non diceretur ad imaginem, ſed ad imagines noſtras. Ad id oſtendendũ
Pſalm. 66. ponitur in Pſalm. ter Deus, cum dicitur, Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus, & tamen ſolum ponitur hoc pronomen eum, vbi ſubiungitur, & metuãt
Roma. 11. eum omnes fines terræ. Item Iere. 1. Ah, ah, ah, Domine Deus, ecce neſcio loqui. Vide ꝙ ah triplicauit, & in ſingulari dixit Domine Deus, quod notat Trinitatem, & vnitatem. Item Apoſt. Ex quo omnia per quem omnia, in quo omnia, ipſi gloria in ſæcula. Et nota ꝙ hæc præpoſitio, ex, dicit auctoritatem, & eſſe à nullo, hoc autem patri conuenit, qui eſt principium ſine principio. Sed hæc præpoſitio per, notat operationem, ſiue medium, & eſſe ab alio, vnde per hoc intelligitur filius, qui eſt principiũ de principio. Hæc autem præpoſitio, in, notat conſeruationem, & eſſe ab aliis, & propterea competit Spiritui ſancto, qui eſt continentia omnis boni. Oſtenditur etiã beata Trinitas in figuris. Significatur.n. per tres amicos Iob. Item per tres Angelos quos Abraham hoſpitio recepit, tres vidit & vnum adorauit. Itẽ per tres digitos, quibus appẽditur moles terræ. Item per tres ciuitates refu-
Figura. gii æquali ſpatio à ſe diſtantes. Item per tria difficilia ad
Iob. 2. inueſtigãdũ. Item per tres ciuitates, qua vidit Ezechiel.
Gene. 18. Relucet quoq; in creaturis veſtigium beatæ Trinitatis.
Iſa. 40. Cognoſcitur.n. in magnitudine creaturarum potentia
Deute. 4. patris, in diſpoſitione, ſapientia filii, in ornatu bonitas
19. Spiritus ſancti. Item in quolibet indiuiduo inuenies vir-
Prou. 30. tutem, ſpeciem, & vtilitatem, quorum primum conuenit
Eccle. 49. patri, ſecundum filio, tertium Spiritui ſancto. Item in Sole vides eſſentiam, ſplendorem, & calorem, in quibus patrem, & filium, & Spiritum ſanctum cognoſces. Item in anima ſecundum memoriam, intellectum, & voluntatẽ conſidera perſonarum Trinitatem, & vnitatem ſubſtantiæ.

tiæ. Item in hierarchia cœleſti ſuperiori Deus eſt in thronis, vt maieſtas, in Cherubim, vt veritas, in Seraphim, vt charitas, per quæ notatur perſonarum Trinitas. Item in virtutibus Theologicis. ſ. fide, ſpe, charitate, idem intellige. Item in tribus dotibus animæ, ſ. cognitione comprænenſione, & delectatione. Notandum autem, quod aliter relucet Deus in creaturis viatoribus, aliter in beatis. Exemplum de ſpeculo, in quo alio modo videtur à nobis notus, & aliter ignotus, nam notum videtur in ſpeculo, ignotum per ſpeculum. Ex prædictis patet, ꝙ licet tam in creatura corporali, quàm in ſpirituali, & quã ex his compoſita beata Trinitas cognoſcitur, tamen diuerſimodè, prout vnumquodque iſtorum dicitur veſtigium creatoris, quia aliud dicitur eius ſimilitudo, & aliud eius imago, ſicut ſuperius eſt notatum in titulo, quod filius eſt imago patris. Denique ſciendum eſt, quod pluralitatem perſonarum in vnitate eſſentiæ, & vnitatem eſſentiæ in perſonarum pluritate ſecundum Bernardum ſcrutari temeritatis eſt, credere pietas eſt, noſſe vita æterna eſt. B

Sapien. 12
Pſalm. 39.

S C H O L I A.

A Quod à liberalitate procedit.] *ſcilicet naturali; non ad vtrumlibet ſe habente. Neque .n. poteſt non ſpirari Spiritus ſanctus: licet liberaliter, id eſt per modum voluntatis non coacta ſpiretur. vide ſupra 1.7.*

Nõ omnis libertas ad utrumlibet.

B Scrutari temeritatis eſt.] *Scrutari. ſ. per rationem naturalem: ideo enim hoc temeritas dicitur, quia impoſſibile eſt, ad cognitionem Trinitatis diuinarum perſonarum per rationem naturalem peruenire. Hinc ſume regulam. Quam. Quòd rationes omnes excepta auctoritate diuina, & adducta hic, & adducibiles vbicunque pro manifeſtatione Trinitatis non ſunt demonſtratiua, ſed tantùm congruentes, id eſt, quòd per huiuſmodi rationes non intenditur probari, neque probatur, neque probari poteſt, ſufficienter Trinitas perſonarum, licet, Trinitate tam efficaciter aliunde poſita, huic poſitioni huiuſmodi rationes poſtmodum congruant. 1.q.32.art.1.*

Regula de Trinitate.

Notent prædicatores & alij.

Multiplex

Multiplex trinitas eſt. Cap. XI.

A MVltiplex inuenitur in ſcripturis Trinitas. Eſt .n., Trinitas increata, quæ ſumma & ineffabilis eſt. Aliæ Trinitates ſunt creatæ, inter has vna eſt, quæ cecidit ſcilicet rationalis, concupiſcibilis, iraſcibilis. Alia eſt per quam homo cecidit, ſcilicet, ſuggeſtio diaboli, delectatio ſenſualitatis, & conſenſus rationis, quæ tria ſignificata ſunt per ſerpentem, mulierem, & virum in paradiſo. Tertia eſt in quam cecidit, ſcilicet, ignorantia veri, impotentia boni, & concupiſcentia mali. Quarta eſt per quam reſurgit, ſcilicet fides ſpes, charitas. Item eſt Trinitas p quam ad gratiam reparamur ſcilicet triplex ſubſtantia, quæ eſt in Chriſto, ſcilicet, diuinitas, anima, & caro. Eſt autem alia per quā regeneramur, ſcilicet Spiritus, aqua, & ſanguis. Spiritus inquam ſanctificationis Aqua ablutionis, Sanguis redemptionis. Hanc nobis Ioan. in epiſtola ſua recitat. Eſt quoque Trinitas alia, per quam ad gloriam reformamur, vt ſunt tres dotes animæ, ſcilicet, cognitio, dilectio, comprehenſio. Eſt & multiplex Trinitas in creaturis, quæ eſt veſtigium beatæ & increatæ Trinitatis, & de hoc habes in titulo ſupra, quod Trinitas perſonarum, & unitas eſſentiæ eſt.

S C H O L I A.

Notent prædicatores, & alij.

A Et ineffabilis.] *Ita ſcilicet vt, qui eam probare naturali ratione voluerit, fidei dupliciter deroget. Primo quantum ad dignitatem fidei: quæ eſt, vt ſit de rebus humanam rationem excedentibus. Secundo quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem. Cùm enim ad probandam fidem inducit quis rationes non cogentes, hoc cadit in deriſionem infidelium; quia credunt, quòd huiuſmodi rationibus innixi propter eas credamus. Quoniam igitur taliter ineffabilis eſt: ideò ea, quæ ſunt fidei, non ſunt tentanda probare, niſi per diuinas authoritates his, qui auctoritates ſuſcipiunt, apud alios vero ſufficit defendere, non eſſe impoſſibile id, quòd prædicat fides 1.q.32. artic.1. Dionyſius c.2. de diui. nomi.*

Aequa-

Aequalitas perſonarum eſt. Cap. XII.

AEqualitas perſonarum in tribus conſiſtit. Vnde Auguſt. Nullus alium præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate. Quòd æqualitas ſecũdum hæc tria ſit in Deo, ſic oſtenditur, quia in iſtis inferioribus tria ſunt hæc, ſcilicet ſubſtantia, qualitas, & quantitas, igitur vnitas in ſubſtantia cauſat identitatem, vnitas autem in quantitate cauſat ſimilitudinem, ſed vnitas in quantitate cauſat ęqualitatem, in diuinis autem eſt æqualitas tantummodo ſecundum triplicem quantitatẽ, A prout quantitas in Deo eſſe dicitur licet impropriè. Primo ſecundum quantitatem uirtutis, quæ eſt potentia. Alio modo ſecundum quãtitatem durationis, quæ eſt æternitas. Tertio modo ſecundum quantitatem magnitudinis, qua ipſe eſt intra omnia & extra omnia, & qua continet, & locat omnia. Aequalitas ꝑſonarum aliter in iſtis tribus oſtenditur, quoniam in creaturis triplex magnitudo reperitur, ſcilicet temporalis, dimenſionis, & virtutis. Prima magnitudo eſt in rebus mutabilibus. Secunda in corporeis. Tertia in ſpiritibus creatis. Iſtis tribus reſpondẽt in creatore alia tria, in quibus etiam perſonæ diuinę ſunt ęquales, ſcilicet æternitas in eſſe, magnitudo in immenſitate, & virtus in poſſe. Hæc tamen tria licet ſecũdum rei veritatem ſint in Deo; ſecundum differentiam rei tamen in ipſo, non habent eſſe, ſed ſecundum quod noſtrum reſpiciunt intellectum. Dicendum eſt ergo quòd ſecundum Auguſti. nec eſt maius aliquid, vel duo, vel omnes, quam vnus, nec maius aliquid omnes, quam ſinguli. Coæternę quoque ſunt perſonę diuinę, quia in diuinis nõ eſt ponere niſi duo genera ſcilicet, ſubſtantia, & ad aliquid, quantitas uerò, & qualitas tranſeũt in genus ſubſtantiæ, ſicut ęqualitas & ſimilitudo dicunt relationes. ſed ſubſtantia communis eſt tribus perſonis. Relatiuorum autem proprium eſt ſimul eſſe, ergo nullo modo pater eſt prior filio, nec ſecundum id quod ad aliquid

quid eſt, nec ſecũdum id quod abſolutum eſt. Idem oſtenditur per exemplum in natura, quia licet ſplendor ſit à ſole, tamen eſſet ſoli coæternus, ſi ſol eſſet æternus.

S C H O L I A.

De quantitate Dei

A Aequalitas tantummodo ſecundum triplicem quãtitatem.] *id eſt ſecundum quantitatem eandem numero tribus modis conſideratam. Nam quantitas in Deo nihil aliud eſt, niſi eſſentia diuina. Quantitas ergo virtutis eſt eſſentia diuina, vt potens ad agendum; quãtitas durationis eſt ipſamet, vt exiſtẽs in tali duratione; quantitas magnitudinis eſt eadem prorſus, vt habens perfectionem. Quia igitur omnes tres perſonæ habent eãdem numero eſſentiam* [*ſupra cap. x.*] *ideò non poſſunt non eſſe, nec poſſunt ab aliquo ſapiente fingi non eſſe ſibi inuicem æquales: tum in virtute, tum in duratione, tum in magnitudine 1. q. 42. art. 1. & 2. & 4 & 6.*

Inter eſſentiam, & perſonas differentia eſt. Cap. XIII.

APud Græcos quatuor ſunt vocabula, ſcilicet vſia, vſioſis, hypoſtaſis, proſopon. hæc apud Latinos æquollẽt iſtis quatuor, videlicet, eſſẽtia, ſubſtãtia, ſubſiſtẽtia, pſona. Inter hæc talis eſt differentia, qđ vſia ſiue eſſẽtia dicitur de creaturis abſolutè, & ſine concretione, qualis eſt humanitas, vſioſis dicitur ſubſtãs naturæ, vt homo hypoſtaſis dicit diſtinguibile, non tñ diſtinctum determinata proprietate, vt aliquis homo. Proſopon ſiue perſona dicit diſtinctum determinata proprietate ad dignitatem pertinente, vt Pet. vnde ſicut homines particulares diſtincti ſunt propriis qualitatibus, ita pater & filius & Spiritus ſanctus propriis notionibus. Sicut autem Græci dixerũt patrem & filium & Spiritum ſanctum, ſcilicet tres hypoſtaſes ideſt tres res non indigentes alia re vt ſint. Conſiderata igitur eſſẽtia diuina in ſe, omnino indiſtincta eſt, perſona verò in ſe diſtincta eſt ſuis proprietatibus. Cõſiderata

derata autem eſſentia in perſonis,vel perſona in eſſentia modum medium tenet ſcilicet vnitatem,& diſtinctionē: & hoc patet in appropriatis,quæ omnibus perſonis conueniunt,vt potentia,ſapientia, bonitas,ſed ad unam magis determinantur.Nota ꝙ ſemper ſubſtantia ſumit̃ pro eſſentia,& quòd eſſentia nunquam transfertur ad ſignificandam perſonam.Tres ſunt diffinitiones perſonę.Perſona eſt creaturę rationalis indiuidua ſubſtantia:hæc ſumitur penes naturam rei.Secunda Hug.de ſancto Vict.talis eſt. Perſona eſt ſubſiſtens per ſe ſolam, iuxta quendam ſingularem modum. ſumitur iuxta etymologiam nominis.dicitur enim perſona quaſi per ſe vna. Tertia eſt diffinitio magiſtralis ſic.Perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad dignitatem pertinente.Nota etiam quòd iſta quatuor prout ſupra ſunt expoſita,& exemplificata,ſcilicet eſſentia,ſubſtantia,perſona,differunt in creatura, re, & nomine,ſed in diuinis differunt ratione.

S C H O L I A.

A In diuinis differunt ratione.] *tantùm ſcilicet:ſi comparentur ad eſſentiam,non ad inuicem.Nam perſona eſt vnũ re cum eſſentia;differens tamen realiter ab alia perſona. Pater.n.eſt realiter diſtinctus à filio,et Spiritu ſancto:tres tamẽ iſti ſunt idem realiter cum eſſentia:iuxta illud,Hi tres vnũ ſunt.Vnde hoc?A ratione oppoſitionis.Pater ſiquidem,& eſſentia,non ſunt oppoſita relatiuè,pater autem,& filius opponuntur relatiuè.Sic de Spiritu ſancto.1.q.28.artic.3.*

Cur diſtinctæ realiter perſonę inter ſe.

De immenſitate Dei. Cap. XIIII.

NOn eſt in Deo quantitas dimenſionis,ſed virtutis, nec vbique eſt Deus mole corporis,ſed præſentia maieſtatis, & per hunc modum dicitur immenſus. Sed nota quòd immenſitas quatuor in Deo complectitur ſcilicet infinitatem,incompręhenſibilitatem,incircumſcriptibilitatem,æternitatem. Si enim conſideratur Deus in

ſe,

Pſ.144. ſe,ſic eſt infinitus.Pſalm.Magnitudinis eius non eſt finis.
Rom.11 Si verò conſideratur in comparatione ad intellectum,ſic
eſt incomprehenſibilis.Apoſt.O altitudo di.&c. Et pro-
pter hoc etiam dicitur ſedere ſuper cherubin, id eſt ſup
plenitudinem ſcientiæ,& ſuper omnem intellectum. Sed
in comparatione ad locum,ſic eſt incircũſcriptibilis. Am
bro.Nihil præſcriptum, nihil conſcriptum, nihil dimen-
ſum Trinitas habet,non loco clauditur,non æſtimatione
concluditur,non ætate variatur.Sed ſi conſideratur in cõ
1.Tim. 1. paratione ad durationem,ſi eſt æternus.Apoſt.Regi ſecu
lorum immortali,&c.De his quatuor dicendum eſt in ſe-
quentibus per ordinem. Tenendum eſt certiſſimè quod
in Deo non eſt propriè longitudo,nec latitudo,nec ſubli
mitas,nec profundum,ſed hæc metaphoricè ſunt in Deo.
A B Eſt enim in Deo latitudo charitatis,qua nos ab errore re
Ephe.3. uocat,Ierem.Charitate ꝑpetua dilexi te, ideo attraxi te
Iere.31. miſeratus tui.Eſt,& longitudo patientiæ,qua malos expe
ctat,diſſimulat namque peccata hominum propter pœni
tentiam. Eſt in eo ſublimitas ſapientiæ qua omnem ſen-
Sap.11. ſum ſuperat.Apoſtol.Omnia nuda, & aperta ſunt oculis
Heb.4. eius.Eſt etiam in eo profundum iuſtitiæ,qua peccatores
Matt.25. damnat. Ite maledicti in ignem æternum.

S C H O L I A.

A Hæc metaphoricè ſunt in Deo.] *Ratione ſcilicet cõ ditionis corporalis ſignificatæ.Hinc ſumas regulam. Quam? Quòd nomina importantia in ſuo ſignificato cõditionem corporalem dicuntur tantum metaphoricè de Deo: Licet nomina illam conditionem in modo ſignificandi ſolùm importantia [vt ly bonus &c.] dicantur propriè de ipſo 1.q 13.art.3.*

Regula de nominibus.

B Metaphoricè] *id eſt per ſimilitudinem. Nam ſub ſimilitudine quantitatis iſtius corporea,quantitatem Dei virtualem [vt in textu] deſignamus:qua tamen virtualis quãtitas ſic deſignata non metaphoricè,ſed propriè,eſt in Deo. 1. quæſt.13.artic.3.& quæſt.3.artic.1.*

De infinitate Dei. Cap. XV.

DVbitandum uerò non eſt Deum eſſe infinitum qa cum in Deo, idem ſit potentia, & eſſentia, patet ꝙ eſſentia eius eſt infinita, ſicut & potentia. Vnde ſicut potẽtia Dei non ita põt eſſe in tot quin poſſit in plura, ſic & eſſentia Dei non eſt in ita aliquibus rebus, quin poſſit eſſe in pluribus: imò ſi mundi eſſent infiniti, omnes repleret. Præterea cùm Deus ſit rerum cauſa efficiens formalis, & finalis. ſicut non eſt dicere de Deo inquantum eſt cauſa efficiens quòd ſit effecta. nec inquantum eſt cauſa formalis, quod ſit formata, eadem ratione non eſt dicere, cùm ſit cauſa finalis, quod ſit finita. Nullo ergo modo dicendum eſt Deum eſſe finitum ſecundum ſubſtãtiam, niſi finitum dicatur completum & perfectum. Sanè triplex dicitur infinitum, ſcilicet negatiuè, priuatiuè, cõtrariè, ſeu diſparatè. Infinitum negatiuè dicitur per abnegationem finis, & ſic dicitur infinitum illud, quod non finitur, & hoc modo infinitum eſt quod non eſt natum finiri. Infinitum priuatiuè, eſt quod natum eſt finiri, non tamen finitur. Infinitũ contrariè, eſt quod habet contrariam diſpoſitionem ad finiendum. primo modo eſſentia diuina eſt infinita: quia non habet finem, nec eſt nata finiri. Similiter ſi dicatur infinitum tertio modo. Si vero dicatur infinitum priuatiuè, ſic non poteſt dici infinita, quia non eſt nata finiri, imò eſt finiens omnia. Item finis dicitur triplex, dicitur enim terminus. & ſecundum hoc quãtitas continua ponitur infinita, quia eſt dimenſibilis in infinitium, & hoc ideo, quia in continuo non eſt terminus in protractione, ſicut nec in numero eſt terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem quod perfectio. Tertio modo dicitur finis, id propter ꝙ vnumquodq; eſt. Primo modo Deus eſt infinitus, non ſecundum quantitatem dimenſiuam, quæ in Deo non eſt, ſed ſecundum quantitatem virtualem, quæ in ipſo eſt. Sed quia in Deo omnimoda eſt indiuiſio virtutis, & eſſentiæ, non poteſt eſſe infinitas

Hier. 23.

A

ſinitas virtutis, quin etiam ſit eſſentiæ. Secundo modo materia dicitur infinita, quia caret perfectione. Tertio modo malum culpæ dicitur infinitum, quia non eſt ordinatum ad finem.

SCHOLIA.

A Niſi finitum dicatur completum, & perfectum] *Eo ſcilicet modo: quo aliquam rem tunc dicimus eſſe finitam, quando nihil de requiſitis ipſi deeſt. Eſſentiam ergo Dei eſſentaliter finitam eſt, nihil omnino de perfectione eſſendi ei deeſſe: & hoc eſt, Eſſentiam eſſe [vt determinat litera] infinitam. Licet autem eſſe infinitum, & finitum [modo declarato] conuertantur: non tamen dixeris vnquam Deum eſſe finitum, niſi cum adiectione hac, vt ſcilicet ly finitum dicit eſſe completum id eſt cui nil deeſt.*

Infinitus Deus.

De incompræhenſibilitate Dei. Cap. XVI.

CReator à creatura cognoſci non poteſt ad plenum in via, vel etiam in patria, quia finiti nulla eſt proportio ad infinitum. Trinitas ſibi ſoli nota eſt, & homini Chriſto. Vnde Bernar. Nihil Deo præſentius & nihil incõpræhenſibilibus, qđ nempe cuilibet rei nihil eſt pſentius quàm eſſe ſuum? Sane eſſe omniũ dixerim Deum, nõ quòd illa ſint quod eſt ipſe, ſed quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Eſt enim intelligentia noſtra ad illam lucem inacceſſibilem multò minus, quam viſus noctuæ, vel veſpertilionis ad lucẽ, vnde dicitur in Pſal. Ambulat ſuper pennas uentorum, hoc eſt, ſuper intelligentias etiã angelicas. Veruntamen comprænenditur Deus aliquo modo per fidem in via Aug. Mentis humanæ acies inualida in tã excellenti non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emundetur. Bernar. Ita Deus eſt in rationalibus creaturis, ut non capiatur ab ipſis. A rationalibus tamen capi põt omnibus, per fidei cognitionem, ſed à bonis tantum capitur per amorem. Dicamꝰ ergo quod de Deo ſcire

Rom. 17. *1 Tim. 6.* *Pſal. 17.*

re poſſumus, quid non ſit, non quid ſit Aug. intelligimus Deum ſine qualitate bonum, ſine quantitate magnum, ſine indigentia creatorem ſine ſitu præſidentem, ſine habitu vel ambitu omnia continentem ſine loco vbique totum, ſine tempore ſempiternum, ſine ſui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Comprehenditur quoque Deus per ſpeciem pro dignitate meritorum in patria. Auguſt. Videbimus tuæ maieſtatis eſſentiam, & unuſquiſque eò perſpicacius, quò hic vixerit purius. Et exemplum, in mari, quod ſe offert viſui, & tamen ſecũdum ambitum totum videri non poteſt, & hoc eſt tam propter maris latitudinem, quam propter ipſius noſtri viſus ad tantam ſuperficiei improportionabilitatem. Hoc igitur tenendum eſt, quòd in uia Deum cognoſcere poſſumus, quia eſt, & in patria, quòd ſic eſt, nunquam tñ nec hic nec ibi quid eſt. Viſus corporalis impeditur tripliciter, ſcilicet, per tenebras, per falſam lucem, per auerſionẽ re viſibili. Eodem modo impeditur viſus ſpiritualis circa cognitionem Dei. Primo, per tenebras peccati, vel erroris. Qui facit peccatum, in tenebris eſt. Adhuc cum legitur Moyſes, uelamen poſitum eſt ſuper corda ipſorũ, Secundo per falſam lucem, hoc autem fit quando quis metitur æterna ſecundum naturalia: exemplum habetur in ligno putrido, quod in nocte quandam lucem videtur habere, ſed cùm dies venerit, nihil eſt. Tertio, per auerſionem à re viſibili, ſiue cognoſcibili, hoc eſt, quando quis ſpreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhæret, talium oculis, cùm ſint ægri, odioſa eſt lux, quæ puris eſt amabiliſſima. Deus cognoſcitur interius & exterius. Interius dupliciter, quia quandoque per inſpirationem, qđ paucis datum eſt Apoſt. ad Cor. Scio hominem in Chriſto Ieſu &c. Quandoque per ratiocinationem per quem modum plures Philoſophi de Deo notitiam habuerunt. Idem, inuiſibilia Dei &c. Exterius etiam cognoſcitur dupliciter ſcilicet per creaturas: Idẽ videmus nunc per ſpeculum, ſ. creaturarum, quæ modo ſunt ſpeculum creatoris in præſenti, econuerſo ipſe Deus erit ſpeculum crea-

De Deo. B C D E *1. Io. 2.* *1. Cor. 3.* *2. Cor. 12.* *Rom 1.* *1. Cor. 13.*

turarum in futuro,in quo omnia videbimus,quæ ad gau
Rom. 10. dium noſtrum pertinebunt.Item per doctrinam:item ex auditu:ſicut cognoſcitur vinum quandoque ex auditu, quandoque viſu,quandoque guſtu,ſic Deus quodammodo cognoſcitur.Cognoſcunt enim Deum auditu qui audiunt verbum Dei,& per illud credunt,viſu cognoſcunt Theologi, qui legunt Deum in ſcripturis,& Philoſophi, qui ſpeculantur eum in creaturis, guſtu cognoſcunt ſoli
Ioan. 5. boni, Pſal. Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dñs. Et
Pſal. 33. ille vltimus modus perfectiſſ. eſt certiſſimus. Dion. dicit, quòd trib⁹ modis cognoſcitur Deus, ſ. per remotionem, ſiue abnegationem, vt cùm dicitur, Deus nō eſt hoc, vel illud. Vnde Dion. Negatiuæ de Deo ſunt veræ, affirmatiuę verò incompactę. Item per eminentiã, vt cùm in creatura inueniatur potētia, attribuenda eſt Deo ſumma potentia,& ſic de aliis. Item per cauſam, ſecundum qđ per effectus venitur ad cognitionem cauſæ, vel per cognitionem motuum ad cognitionem mouentis. Item nota ꝙ anima ſenſu, percipit corpora, per formas in materia tantùm præſente corpore, imagine verò corporum ſimilitudines, & formas abſtractas à materia, ẽt præſeute corpore, vel abſente, ratione autem corporum naturas, intellectu ſpiritum creatum, intelligentia verò ſpiritum increatum.
G Sciendum eſt etiam ꝙ cognoſcibilia quædam ſunt infra rationem, quædam iuxta, quædam ſupra. Infra rationem ſunt, quæ ſenſu percipimus, vt alba, nigra, & huiuſmodi. Iuxta rationem ſunt, quę ratione percipimus, vt vera, falſa, iuſta, vel iniuſta. Supra rationem ſunt, quæ ſola diuina reuelatione compræhenduntur aut authoritate
1. Ioan. 5. ſcripturarum credũtur, vt tres eſſe perſonas, vnũ Deum.

S C H O L I A.

A Trinitas ſibi ſoli nota eſt,& homini Chriſto.] *Non quòd Chriſtus ſecundum humanitatem comprahendat propriè Trinitatem; ſed quòd homo Chriſtus ſecundum diuinitatem comprahendat ipſam Vel aliter. Homo Chriſtus ſecundum humanitatem etiam connumeratur Trinitati in*

De cognitione animæ Chriſti

co-

cognitione Trinitatis,ratione excellẽtiſſimæ cognitionis; qua ſcilicet anima Chriſti excellentius omnibus creaturis cognoſcit diuinam Trinitatem 3 q.10.art.1. *reſpectu Trinitatis.*

B Comprehenditur aliquo modo] *ſcilicet largiùs:non autem propriè,nec largè, nec largiſſimè.Nam comprahenſione propria* . [*Hac cognoſcitur res tantum quantum cognoſcibilis eſt*] *ſolus Deus comprahendit ſemetipſum: comprahenſione larga* [*hac tenetur res præſens* , & *habetur in poteſtate eum ſemper videre:* & *ſic videntes ipſa ,ſicut vltimo fine deſiderium totaliter quietante fruuntur*] *beati in patria comprahendunt Deum comprahẽſione largiori.*[*Hæc eſt cognitio habita ex diuina reuelatione,vel per fidem, vel per prophetiam,vel per gratiam*] *viatores ſupernaturaliter,cõprahendunt Deum:comprahenſione largiſſima*[*Hæc eſt cognitio qua manuducitur quis in notitiam Dei ex qua ſenſibilibus*]*viatores naturaliter comprahendunt Deum 1.q.12.artic.7.*& *12.*& *13.*& *q.14.artic.3.* *Comprahẽſio multiplex.*

C Quid non ſit,non quid ſit] *id eſt prædicata quidditatiua,remotis imperfectionibus,cum quibus ſunt in creaturis:ꝑ quas naturali ratione cognoſcimus Deũ 1.q.12. arti.2.*

D In via Deum cognoſcere poſſumus, quia eſt.] *Per ly quia eſt,intellige quatuor:videlicet quòd Deus eſt,quòd eſt omnium cauſa:quòd non eſt aliquid eorum,quæ creata ſunt: quod hæc non remouentur ab eo,niſi quia eſt ſummè excellẽs. Et hoc eſt per viſibilia intelligere inuiſibilis Dei ,* & *exiſtentiam,*& *habitudinem ad creaturas,*& *differentiam ab ipſis,* & *eminentiam ſupra ipſas 1.q.12.artic.12.* *Quomodo in via naturali ratione cognoſcamus Deum.*

E In patria,quòd ſic eſt.] *Per ly quòd ſic eſt , intellige id eſt ſecundum quòd in ſe ipſo eſt,vel ſicuti eſt.Eſt autem id nil aliud:niſi videre diuinam eſſentiam immediatè, non per ſimilitudinem creatam.1.q. 12.art.1.* & *2.*

F Nec hic, nec ibi, quid eſt.] *Per ly quid eſt , intellige totum totaliter;id eſt Dei comprahenſionem propriè dictam ſupra eodem B.*

G Cognoſcibilia quædam infra rationem , quædam iuxta,quædam ſupra .] *Non autem quædam contra.Nam, cùm lumen vultus Domini ſignatum ſuper nos ,ſit ratio na-*

Fides perfectio eſt rônis; contra ignaros.

turalis, impoſſibile eſt; quòd aliquid à Deo reuelatum ſit contra rationem naturalem. Quinimmò, cùm gratia perficiat naturam oportet fateri, & quod fides perficit rationem, et quod ratio ſubſeruit fidei. ſicut naturalis inclinatio voluntatis obſequitur charitati 1.q.1.artic.8.

De incircunſcriptibilitate Dei. Cap. XVII.

A VBique Deus eſt, & tamen nuſquam eſt, q. a nec abeſt ulli loco. ne vllo capitur loco. Auguſtinus, Deus eſt in mundo non incluſus, extra mundum non excluſus, ſupra mundum non elatus, infra mundum non depreſſus. Ex his patet quòd Deus eſt intra omnia, & hoc, quia omnia replet, & vbique præſens eſt. Item extra omnia eſt, quia omnia continet, nec uſquam valet coarctari. Sed nota quòd hæc propoſitio extra, dicit ibi, non actualem præſentiam ad locum, ſed potentialem, quæ eſt Dei immenſitas, quæ infinitos mundos poteſt replere, ſi eſſent. Item ipſe eſt ſupra omnia, quia omnibus præſidet, nec aliquid ei æquatur. Item infra omnia eſt, quia cuncta ſuſtinet, & ſine ipſo nihil ſubſiſteret. Dicimus etiam quòd vbique eſt, non ut indigeat rebus, quòd in eis ſit, ſed potius res ſui indigeant, ut per eum ſubſiſtant. Deus enim ante mundi conſtitutionem fuit, vbi nunc eſt, ſcilicet in ſe, quoniam ipſe ſufficit ſibi, vnde verſus.

Hier.21. *Hebr.1.*

Dic vbi tunc eſſet, cum præter eum nihil eſſet;
Tunc vbi nunc, in ſe: quoniam ſibi ſufficit ipſe.

Per quod patet ſolutio quæſtionis quorundam ſimplicium, qui quærunt vbi Deus fuerit priuſquam mundus eſſet. Sciendum eſt ergo, quòd aliquid eſt in loco circunſcriptiuè, & diffinitiuè, ut corpus, vt aliquid diffinitiuè, non circunſcriptiuè, vt Angelus, aliquid nec ſic, nec ſic, ut Deus, & hoc ideo, quia non indiuidatur per materiam.

teriam, vt corpus, neque per ſuppoſitum, vt Angelus. Aliquid eſt etiam loco, partim circunſcriptiuè, partim diffinitiuè vt corpus Chriſti in ſacramento, quod eſt totum ſub tota hoſtia, ita quòd non excedit, & ſecundum hoc eſt circunſcriptiuè. eſt quoque ſic ſub hoſtia quòd non vbique, & ſic eſt ibi quodammodo diffinitiuè. Corpus autem Chriſti licet non ſit vbique, cum corpus ſit creatura, nec æquari poſſit in huiuſmodi, creatori, in pluribus tamen locis eſt totum, ſub diuerſis hoſtiis, & hoc eſt propter vnionem carnis ad verbum, vnde meritò habet amplius, quàm alia creatura, ſcilicet quod in locis pluribus ſimul, & ſemel poſſit eſſe. Ex prædictis patet, quod eſſe vbique ſimpliciter ſoli conuenit creatori, ſed in loco vno eſſe, ſoli conuenit creaturæ, in pluribus vero locis eſſe, ſed non vbique, conuenit corpori Ieſu Chriſti.

Nota quod Deus eſt multipliciter in rebus, ſcilicet per naturam, & ſic eſt vbique eſſentialiter, potentialiter, præſentialiter. Item per gratiam, ſic eſt in bonis. Io. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert &c. Item per gloriam, ſic eſt in beatis. Item per vnionem, ſic fuit in vtero virginis vnitus humanæ naturæ, & in ſepulchro vnitus, carni, & in inferno vnitus animę Chriſti. Item Deus dicitur eſſe alicubi per occultorum reuelationem. Gen. 8. Vere Deus eſt in loco iſto. Item per veſtigiorum eius excellentem repręſentationem, ſic dicitur eſſe in cęlo, quia ibi maximè relucet ſua potentia, ſapientia, bonitas. vel per naturæ identitatem, ſicut eſt filius in patre, & pater in filio, & Spiritus ſanctus in vtroque. Item per miraculorum operationem. Exod. 8. Digitus Dei eſt hic. Item per conſeruationem & gubernationē, ſic eſt in mundo. Deus eſt in ſeipſo vt α & ω, ſecũdum illud, Dic vbi tunc eſſet, &c. Ipſe .n. eſt in mundo ſicut Rex in regno. Ber. Deus vbiq; regnat, ubiq; imperat, vbiq; maieſtas eius omnia replet & cõplectitur vniuerſa. Item in eccleſia eſt, ſicut paterfamiliàs ĩ domo. Vnde illud, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad cõſumationem ſæculi. Item in electis, vt liberator à malis, adiutor in bonis, & hoc eſt quod dicit Bernard.

B

Ioan. 14.

Matth. 6. & 28.

Io 18. & 14.

Pſ. 118.

Apoc. 1.

Iob. 38.

Matt. 18.

Deus eſt in creaturis,mirabilis,in hominibus, amabilis, in Angelis,deſiderabilis,in ſeipſo,incomprehenſibilis,in reprobis intolerabilis.Item in Angelo, vt decor. in damnatis,vt terror,& horror,Auguſtin.Qui te dimittit, quò it: Niſi a te placato,ad te iratum? Non enim manum domini poſſumus effugere.Pſalm.138. Si aſcendero in cœlũ tu illic es.&c.Si verò dubitatur vtrum Deus ſit in Diabolo.Sciendum quòd quædam nomina ſunt, quæ importãt naturas,prout naturę ſunt,& his concedendum eſt quòd Deus inſit.Sunt alia per quæ intelliguntur deformitates, vt diabolus,de quibus non eſt dicendum quod Deus inſit,niſi addatur inquantum Spiritus eſt,vel aliquid tale. Deus eſt in anima fideli,vt ſponſus in thalamo,Rex in regno,turris in caſtro,magiſter in ſcholis, fons in hortis, lux in tenebris,theſaurus in agro,vinum in cellario,carbunculus in auro,vel ſicut manna in arca, ſigillũ in charta,medicina in apotheca, ſicut fructus in arbore, oleum in lampade, lilium in conualle.

SCHOLIA.

Deum eſſe in omnibus vbique.

A Vbique &c.tamen nuſquam &c.] *Deum eſſe vbique.i in oĩbus rebus,non eſt Deum eſſe vel eſſentiam,vel partem eſſentiæ,vel accidens rerum: ſed eſt Deum dare eſſe,virtutem,operationem omnibus rebus.Deum eſſe vbique* [*.i. in oĩbus locis*] *non eſt Deum eſſe vel eſſentiam,vel partem eſſentiæ,vel accidens locorum: ſed eſt Deum dare eſſe,& uirtutem locatiuam oĩbus locis. Deum replere omnia loca non eſt ipsũ eſſe in loco circumſcriptiuè,aut diffinitiuè: ſed eſt ipſum facere quod locata omnia repleant loca ſua 1.q.8.artic.1. & 2.*

B In rebus &c.Eſſentialiter,potentialiter,præſentialiter.] *Deum eſſe vbique eſſentialiter,eſt ipſum eſſe immediatè cauſã eſſendi omnibus,potentialiter,eſt ipſius poteſtati omnia eſſe ſubiecta,præſentialiter,eſt ipſum omnia aperta intueri,& quia hæc tria naturæ diuinæ creatrici,vt ſic,conueniũt ideo tribus illis modis dicitur in omnibus rebus per naturam 1 q 7.artic.3.*

C In Angelo,vt decor &c.] *vltra hoc,quod eſt in omnibus*

bus rebus per eſſentiam, præſentiam, potentiam, dicitur eſſe in aliquibus earum vt decor, in aliquibus vt horror, in aliquibus vt mirabilis &c. quia ſcilicet facit iſtos effectus in eis. Ex 1.q.9.art.1 ad ſecundum & tertium. *Ratione effectuum etiam.*

De æternitate Dei. Cap. XVIII.

SIcut Deus vbique eſt, & tamen nullo loco circunſcribitur, vel continetur, ſic æternus eſt, & tamen nullo tempore menſuratur. Non enim ei competit tempus præſens, quia ſemper pertranſit, Deus autem ſemper manet, idem. Vnde Hilarius. Eſſe non eſt accidens Deo, ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa. Similiter tempus præteritum modo non eſt, nec habet eſſe ſubſiſtens, ſed de Deo dicitur in Pſal. Ipſi peribunt, tu autem permanes. Similiter tempus futurum non eſt, ſed expectatur, Deus autem ſemper eſt. Vnde Mercurius, Sola monas eſt α, & ω, hoc eſt quia Deus eſt principium ſine principio, & finis ſine fine. Cum.n. ſimplex ſit oĩno, non habet in ſe principiũ contrarietatis, quod eſt cauſa corruptionis. Quid autem ſit æternitas ſecundum rem, ſciendum, quod propriè dicitũ æternitas ſine principio, & ſine fine, & mutabilitate, & ſecundum hoc conuenit æternitas ſoli diuinæ naturæ, in qua eſt diuturnitas immenſa. Aeternitas vero ſecundũ ethymologiam dicitur quaſi extra terminos, quia termino caret, tã initiali, quàm finali, ſed ſecũdum diffinitionẽ Boetii in libro de conſo. Aeternitas eſt interminabilis vitæ iucunda, tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Ad huius diffinitionis intelligentiam notandum, quòd in quibuſdam eſt terminabilitas ſimpliciter quia ex parte corrumpi poſſunt; vt ſunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam ponitur interminabilis, & ponitur illud per abnegationẽ, quia ſimplicia, & ꝑcipuè diuina nullo modo melius manifeſtantur, quàm per remotionem, vt ait Dionyſius. Et huius ratio eſt, quia ſimplicium & diuinorum eſſe non poteſt intellectus perfectè comprehẽdere, & ideo ex negationibus eorum, quæ ab ipſis remouẽtur,

Pſal. 101.

Apoc. 1.

ethymologia et diffinitio eternitatis

manuducitur intellectus ad ea aliqualiter cognoſcenda. Item in quibuſdam eſt interminabilitas eſſentię,ſed non vitę,vt in corporibus cœleſtibus, ad quorum differentiã additur,vitę.De Deo autem dicit Auguſt.quòd ſolus ha-
1.Tim.6. bet immortalitatem.In omni enim mutabili natura nõnulla mors eſt,ſcilicet ipſa mutatio, quia facit in ea aliquid non eſſe,quod prius erat.Vnde & homo quando naſcitur,quodammodo incipit mori. in quibuſdam autem eſt interminabilitas vitę,ſed tamen cum miſeria & infœlicitate,ut in dæmonibus,& dãnatis,ad quorũ differentiã additur iucunda poſſeſſio,in cuius intellectu eſt iucunditas fœlicitatis,quia tunc poſſeſſio alicuius rei iucunda dicitur,quãdo ad libitum habetur. In quibuſdam eſt inter-
A minabilis vitę poſſeſſio,ſed non tota,vt in omnibus beatis ante iudicium,quorum eſt beatitudo ſecũdum partẽ animæ,& non corporis, ad quorum differentiam dicitur tota, quia totum eſt quod non eſt diminutum, vel cuius nihil eſt extra addere.In quibuſdam eſt interminabilis vitæ poſſeſſio tota,ut in Angelis beatis ante iudicium,quia ſecundum totam ſui ſubſtantiam habent fœlicẽ interminabilem vitam,ſed non ſimul,cum aliqua ſit in eis ſucceſſio reuelationum,& gaudiorum, ad quorum differẽtiam ponitur ſimul.In quibuſdam eſt interminabilis uitæ poſ-
B ſeſſio tota ſimul,ſed tamen non perfecta eo modo,quo dicimus perfectum nullo indigẽs,ſicut eſt in Angelis, & in hominibus beatis poſt iudicium, ad quorum differentiã additur perfecta id eſt nullo indigens ad ſuum beatum eſſe.Patet igitur ex ꝑdicta diffinitione quod tres ponuntur ibi conditiones,quæ ſunt inſeparabiles ab æternitate increata,quæ Deus eſt,ſcilicet interminabilitas,ibi,interminabilis vitæ poſſeſſio.Itẽ inuariabilitas,ibi,tota ſimul, nihil.n.variabile eſt in Deo,ſed totum ſimul.Item ſimplicitas,ibi,perfecta.Illud enim ſummè perfectum eſt, cui non eſt poſſibilis aliqua additio. Per primum ſeparatur Deus ab omni corporali,per ſecũdum,ab omni variabili, per tertium,ab omni compoſito.Item not. quòd illud quod caret principio,& fine,dicitur æternum, ut Deus,

cuius

cuius eſſe interminatum eſt. Sed quę principium habent & carent fine, dicuntur perpetua, vt Angelus, & homo. Quæ vero principium, & finem habent, dicuntur temporalia, vt ſunt corruptibilia, ſicut vegetabilia, bruta, & ſenſibilia, & huiuſmodi.

SCHOLIA.

A Beatitudo ſecundum partem animæ, & non corporis, ad quorum differentiã dicitur tota] *ſecundum partem animæ id eſt ſecundum animam, quæ eſt pars hominis. Tota, ſcilicet extenſiuè. Ante enim iudicium vniuerſale habent animæ beatitudinem totam intenſiuè: ſed non totam extenſiuè. Non enim in viſione clara, qua nunc vident Deum, proficient aſſumpto corpore, cùm oculis corporeis non videant Deum: ſuam tamen hanc beatitudinem corpori reaſſumpto communicabit anima modo tali, quo lucernæ lumen ardens communicatur teſtæ ipſam circundanti. 1. q. 12. art. 3. & 12. q. 4. art. 5.* *De hominis beatitudine.*

B Perfectum, nullo indigens] *nullo ſcilicet alio, præter Deum. Beati enim indigent ſemper Deo, vt conſeruante ſeipſos in beatitudine. 1. q. 104. artic. 1. & 12. q. 4. artic. 5. & 7. & 8.* *An indigens.*

De incommutabilitate Dei. Cap. XIX.

INcommutabilis eſt Deus, & impermutabilis, quia nõ cadit in eum motus accidentalis, ſcilicet augmentum. Leo Papa. Simplici naturæ diuinitatis nihil addi, vel diminui poteſt, quia ſemper eſt quod eſt. Item nec diminutio. Mala. 3. Ego Deus & non mutor. Item, nec alteratio, Iac. 1. apud quem non eſt tranſmutatio, &c. Item nec ſecundum locum mutatio, quia vbique præſens eſt. Iere. 23. Cęlum & terram impleo. Impermutabilis autem eſt, quia non cadit in eum motus ſubſtantialis, qui eſt de non eſſe ad eſſe, vt corruptio, quia finem non habebit, illud enim ſolum in nihil eſt vertibile, quòd de nihilo factum eſt, incommutabilis eſt etiã Deus ex eo, quod non *Act. 7.*

cadit in eum motus ex operatione. Nam ſoli Deo conuenit in operatione quietum eſſe. Vnde Boet.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Terrarum cœliq́ ſator, qui tempus ab æuo.
Ire iubes ſtabilisq́ manens, das cuncta moueri.

Vnde quando Deus facit aliquam ré, nó fit in ipſo Deo aliqua mutatio, ſed in re, circa quam operatur. Quod autem fecit Deus prædicare ſubuerſionem Niniuæ, & prædicare mortem Ezechiæ quorum neutrum accidit, in talibus non mutauit Deus conſilium, quòd ab æterno ſecum habuit, ſed ſententiam, quæ reſpectum habuit ad ipſa negotia, quia Niniuæ ſubuertenda erat ſecundum cauſas inferiores, ſed hæc non impoſuerunt neceſſitatem diuinæ potentiæ. Item tres diſtinguuntur motus, ſcilicet naturalis, uoluntarius, & uiolentus. Naturalis, eſt quo naturaliter res tendunt ad locum proprium. Motus autem uiolentus eſt, quando coguntur res eſſe extra locum proprium, ſed motus uoluntarius eſt in hominibus, uel in Angelis. bruta autem, & homines quodammodo naturaliter mouentur, quando currunt, vel mouentur, vel operantur, & iſte motus eſt medius inter naturalem, & violentum, quia partim eſt naturalis ſcilicet inquantum uoluntas coniungitur ſuo actui, ſicut cauſa ſuo effectui & partim eſt uiolentus, inquantum ſcilicet mouentur membra contra motum ſuum naturalem, propter quod etiam laſſantur, quæ ex motu naturali nunquam laſſarétur. Igitur primo modo non eſt in Deo, ſcilicet naturalis. & hoc probatur per quatuor rationes. Prima eſt, quia omnis motus eſt ad quietem, & propter indigentiam, ſicut dicit philiſophus, ſed Deus nullius eget. Secunda eſt, cum ſit vbique, non habet neceſſe de loco ad locum moueri. Tertia eſt, quia non eſt in eo grauitas, uel leuitas, propter quam ſurſum & deorſum moueatur. Quarta eſt, quod cum Deus in ſeipſo ſemper maneat, non habet neceſſe locum proprium, & ſibi naturalem extra ſe quærere, ſicut creaturæ. Item ſecundo modo non moue-

Iona. 3. *Eſa. 38.* A

mouetur, ſcilicet motu uiolento, quia non fit ei uiolentia. Iob. Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt. *Iob. 9.* Item tertio modo non mouetur, ſcilicet motu mixto quia in opere non laſſatur, ut animalia. Præterea noſtra mens eſt inſtabilis, quia modo proficimus, modo deficimus, modo reminiſcimur, modo obliuiſcimur, modo volumus, modo nolumus, modo diffuſis cogitationibus, atque affectionibus, & conſiliis huc atque illuc vagamur. Deus autem ſemper ſe habet æqualiter, & immobiliter. Item alius eſt motus circularis, alius rectus, alius obliquus. Circularis eſt corporum ſuperiorum prout firmamentum mouetur ſecundum formam, quidem, vt dicit Philoſophus, non ſecundum ſubſtantiam, hoc eſt dicere. quod non mouetur, ad locum, ſed in loco. Motus, autem rectus ſurſum eſt, vel deorſum, ſecundum quod corpora inferiora mouentur propter leuitatem, vel grauitatem. Motus obliquus compoſitus eſt ex recto & circulari, vnde quòd reflectitur, habet à motu circulari, quòd vero linealiter procedit, habet à recto. Nullo autem iſtorum modorum mouetur Deus, quia proprietates iſtorum motuum non conueniunt ei. Poſſumus autem dicere quod iſti motus Deo conueniũt metaphoricè, vt dicatur moueri motu circulari, omnia regendo, & gubernando. Item motu obliquo, malos puniendo. Eodem modo poſſet dici, quòd Deus mouetur motu naturali, quo ſolita ſcilicet bonitate omnibus creaturis pro captu earum ſe communicat. Item motu violento, quo peccatores iuſtè damnat. Item motu voluntario quo cuncta in eſſe conſeruat. Sic poteſt exponi dictum philoſophi, qui aſſignauit motum à centro, & ad centrum, & circa centrum, quoniam Deus mouetur ad centrum in incarnatione, & à centro in aſcenſione, & circa centrum in prædicatione. propter hæc & his ſimilia dicitur Sap. 7. Spiritus ſanctus, & mobilis, & ſtabilis, eſt mobilis, quia facit ſanctos mobiles ad bene operandum, & in bono proficere. Stabilis autem, quia dat in bono perſeuerare, vel

Sap. 14.
Matt. 16.
Matt. 25.

mobilis

mobilis in via, ſtabilis in patria, vel mobilis in actiuis, ſtabilis in contemplatiuis, vel mobilis in aliis ſanctis, ſtabilis in Chriſto Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus domini, &c. Sciendum ꝙ quædam operationes attribuuntur Deo ſecundum cauſalitatem, & eſſentiam, vt ſcire, B quædam ſecundum cauſalitatem, & non eſſentiam, vt comedere & currere, quædam ſecundum eſſentiam, & non cauſalitatem, vt creare & iuſtificare, quædam, nec ſic, nec ſic, vt peccare, & mentiri, & huiuſmodi.

S C H O L I A.

Immutabilis Deus, quomodo.

A Non mutauit Deus conſilium, quod &c. ſed ſententiam.] *Conſilium Dei eſt voluntas eius, vt in ſeipſo conſiderata: ſententia Dei eſt voluntas eius, vt in ſecundis cauſis explicata. Quia igitur Deus in ſeipſo eſt totaliter immutabilis, cauſæ ſecundæ ſunt mutabiles: ideo hæc tibi ſit in ſcripturis intelligendis regula.*

Regula.

Quando Deus pronunciat aliquid ſecundum propoſitum in ſeipſo, tunc illud omninò eueniet [vt Ecce virgo concipiet &c.] Quando autem ſecundum diſpoſitionem præſentem cauſarum ſecundarum, tunc illud poterit non euenire [vt de Niniuitis, & Ezechia, patet.] Hæc ergo euentus mutatio tunc fiet ſine aliqua mutabilitate Dei, & falſitate: quoniam dictum ipſum diuinum, ſtante illa cauſarum ſecundarum diſpoſitione, iuxta quam illud pronunciabatur, ſemper intelligendum eſt; & non aliter. 2. 2. q. 121. art. 6.

B Secundum cauſalitatē, & eſſentiam &c.] *ſecundum eſſentiam dicuntur eſſe in Deo, quæ ſunt in eo ſecundū ſe conſiderato; ſecundùm cauſalitatem dicuntur in Deo, quæ cauſantur ab ipſo in creatura Secundum eſſentiam igitur dicuntur de Deo creare, & iuſtificare; quoniam potentia faciendi hæc, eſt in Deo ſecundum ſe: ſecundum cauſalitatem dicuntur iſta non eſſe in Deo, quia duo hæc non communicat creaturæ: Non enim creatura concurrit, nec etiam inſtrumentaliter ad creandum: licet ad iuſtificandum inſtrumentaliter, non authoritatiuè [vt intendit litera] concurrat. Vide infra lib. 6. c. 4. & 1. q. 45. ar. 5. & 12. q. 112. art. 1. & 3. q. 62. ar. 1.*

De

De ſimplicitate Dei. Cap. XX.

SImplex eſt Deus,& Angelus,& animæ,ſed differẽter, quia in Deo idem eſt quod eſt., & quo eſt, & hæc eſt. perfecta ſimplicitas. Hæc ſola increata natura hanc ſibi vendicat ſimplicitatem, vt non aliud & aliud, alibi & alibi,modo & modo inueniatur. In eo nempe quod habet, & quod eſt,ſemper & vno modo eſt, ſed in Angelo,& in anima differunt quod eſt, & ideo eſt ibi quædam alteritas,& compoſitio, licet ibi non ſit dimenſio quantitatis, vnde Mercurius, in ſupercœleſti,eſt vnitas,in cœleſti al teritas, in ſubcœleſti pluralitas.

Simplex eſt itaque Deus in eſſentia,quia nihil ei accidens eſſe poteſt,imò perfecta ſimplicitas, ibi eſt, cùm nõ ſit ibi potẽtialis additio,quia quicquid eſt in Deo, Deus eſt,vnde Leo Papa,ſimplicis diuinitatis naturæ nihil addi, vel minui poteſt, quia ſemper eſt quod eſt, cui proprium eſt ſempiternum eſſe, cui idem eſt viuere & intelligere. Veruntamen multiplex eſt in donis. Apoſto. Alii datur ſermo ſapientiæ, &c. Iacobus, Omne datum optimum,& omne donum perfectum, &c. *1. Cor. 12.* *Iacob. 1.*

Non enim in Deo eſt compoſitio partium integrantium, vt in domo, nec potentiarum, vt in anima, nec generis, & differentiarum, vt in ſpecie, nec materiæ, & formæ, vt in corporibus, nec coaceruationis vnitatum, vt in numero, nec quod eſt, & quo eſt, vt in Angelo, nec ſubſtantiæ & accidentis, vt in indiuiduo, nec corporeæ ſubſtantiæ, & incorporeæ, vt in homine. De his Bernard. Non partibus conſtat Deus, vt corpus, nec affectibus diſtat, vt in anima, nec formis ſubſtat, vt omne, quod factum eſt. Hoc etiam oſtenditur ratione, quia cum omne compoſitum ſit poſterius ſuis compoſitionibus, nec primo principio ſcilicet, Deo, quicquam ſit prius, oportet Deum qui eſt primum principium, non eſſe compoſitum. Præterea nullum compoſitum eſt totum ſuum eſſe,Deus igitur cum ſit ſuum eſſe, non erit

compoſitus

compoſitus,vnde Bernardus. Non eſt formatus Deus, forma eſt,non eſt effectus Deus, omnium efficiens cauſa eſt, non eſt compoſitus Deus ſimplex eſt.

S C H O L I A.

De q̃ eſt, & quo. A Quod eſt,& quo eſt] *id eſt eſſentia & eſſe. Nam, in ipſo eſſe,non poſſumus imaginari vel minimam compoſitionem: licet,de habente ipſum eſſe,aliter ſit. Modò Deus non habet propriè eſſe,quaſi eſſe ſit aliud à ſe; ſed eſt ipſum eſſe. 1.q 3.art 7. & pro totius capituli fuſiori notitia vide totam illam quæſtionem.*

De excellentia Dei. Cap. XXI.

DIuinae dignitatis excellentia tanta eſt quòd mens de Deo cogitans deficit cùm ſit incomprehenſibilis: Senſus eum nõ percipit,cum ſit inuiſibilis, lingua ipſum non explicat, cũ ſit ineffabilis,locus eum non capit,cum ſit incircunſcriptibilis,ſcriptura eum non explicat,cũ ſit ineſtimabilis,tempus eum non menſurat,cum ſit immenſurabilis,virtus eum nõ attingit cum ſit inacceſſibilis,deſideria, & vota tranſgreditur,cum ſit inſuperabilis, vel incomparabilis, & breuiter omnis creatura ad Deum cõparata, defectum habet,quia finiti ad infinitũ nulla eſt proportio. Ecce patet quòd diuina excellentia nullius eget, quia ſibi ſufficit,quoniam optimus eſt.Nõ enim indiget corpore vt ſit,nec loco,vt alicubi ſit,nec tempore, vt aliquando ſit,nec cauſa,vt aliunde ſit,nec forma,vt materia ſit,nec ſubiecto in quo ſubſiſtat,vel cui aſſiſtat. Sunt & alia quæ ſoli diuinæ maieſtati conueniunt, & nulli creaturę,in quibus excellẽtia ſuę dignitatis apparet,ſicut eſt A eſſe omnipotentem, omnibonum, omniſcientem, quia cognoſcit omnia pręſentia,præterita,& futura,& omnia ſingularia ſimul vno actu ſolus cognoſcit ea quæ ſubſunt B libero arbitrio,& cogitationes. hominũ ſolus cognoſcit per ſeipſum.Item ad ipſum ſolum pertinet vbique præſentẽ eſſe,de nihilo res creare,in inſtanti operari,in operatione

ratione quietum eſſe,mirabilia facere,ex authoritate,de qualibet creatura facere,quod vult,voluntatem hominis cognoſcere,in ictu oculi mortuos ſuſcitare, eſſentiæ hominis illabi,peccata dimittere,gratiã infundere, in igne perpetuo corpus ſeruare. Quando aliquid creaturæ conuenit, quod competit creatori, tamen excellentius de Deo dicitur,vt ſi in creatura eſt potentia,in Deo ſit ſumma potentia,ſi ſapientia, in Deo ſit ſumma ſapientia, & ſic de aliis. Vnde & huiuſmodi dicũtur de Deo in ſuperlatiuo,propter quod Deus dicitur potentiſſimus,ſapientiſſimus,iuſtiſſimus,optimus, pulcherrimus, & ſic de aliis,Aug.in lib.de Trinitate Oportet Deum cuius eſt,& ſummè cuncta ſentire, atque intelligere, nec mori, nec corrumpi,nec mutari poſſe,nec corpus eſſe,ſed ſpiritum omnipotentiſſimum,mitiſſimum,optimum, beatiſſimũ fateamur. Poteſt & præter authoritatem ratio intelligi, ſiue aſſignari,quia bona ſunt excellentius in Deo,quàm in creatura, quia ſemper eſt aliquid nobilius in cauſa, quàm in cauſato:videmus etiam quod aqua purior eſt in fonte,quàm in riuo. Radii quoque Solis lucidiores,ſunt in ipſo Sole quàm in aere, & dulcedo maior eſt in melle quàm in mellito. C

SCHOLIA.

A Omniſcientem.] *Per omnia intellige etiam exiſtentia tantùm in potentia; ſiue cuiuſcunque creaturæ, ſiue creatoris. Multa enim facere poteſt, patiq; creatura; & multa facere Deus: quæ nunquam reducta fuere, neq; reducentur, in actum. Omnia ergo huiuſmodi, & ſingula, etiam cognoſcit Deus.1.q.14.art.9.*

B Cogitationes hominũ ſolus cognoſcit per ſeipſum] *ly per ſeipſum,dicitur ad differentiam animæ Chriſti.Cognoſcit.n.anima Chriſti.* [*Demptis his tantum,quæ ſunt in potentia creatoris*] *omnia in textu expreſſa, & quæcunque poteſt creatura qualibet facere, pati, dicere, cogitare &c. nunquam reducta, aut reducenda, ad actum: Verùm non per ſeipſam, ſed per participationem diuini luminis.3.q.10 art.2.* *Scientia Chriſti.*

Summè

Senſus quotuplici ter capiatur. C Summè cũcta ſentire] *id eſt intelligere. Sentire enim accipitur non ſemper pro actu exteriori ſenſus: ſed quandoque pro actu intellectus 4. diſt. 44. in fine; dum exponit penultimum capitulum Magiſtri Sententiarum.*

De notionibus Dei. Cap. XXII.

A NOtiones Dei ſunt quinque, ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio, innaſcibilitas, & communis ſpiratio. Prima eſt patris, ſecunda filii, tertia Spiritus ſancti, quarta patris, quinta patris & filii. Tres primæ notiones dñr perſonales, eo ꝙ perſonas faciunt, & eas propriè diſtinguunt, & illæ ſolæ ſunt tres vnitates trium perſonarum, quibus perſonæ dicuntur tres, vnde licet pater plures habeat proprietates, tamen pater paternitate tantum vnus eſt, indiuiſus eſt in ſe, & diuiſus ab aliis. Innaſcibilitas autem eſt in patre, & ſumitur priuatiuè, eo quod pater ſit à nullo, & tñ pater ſignificat diſtinctionem perſonaliter, ſicut ouis non ſignata per hoc ipſum diſtinguitur à ſignatis. Similiter cōis ſpiratio eſt vna notio, & illa eſt idem in patre, & filio, & eſt diſtincta ab omni alia notione. Notandum igitur, quod propriè loquēdo, tres ſunt proprietates perſonales, ſcilicet paternitas, filiatio, & proceſſio, quia perſonalis proprietas eſt, quæ vni ſoli perſonæ conuenit, & eam ab omni alia re diſtinguit. Relationes vero
C ſunt quatuor, quia vna eſt patris ad filium. ſ. paternitas alia filii ad patrem, ſcilicet filiatio, tertia eſt patris & filii ad Spiritum ſanctum. ſ. communis ſpiratio, quarta Spiritus ſancti ad patrem & filium, ſcilicet: proceſſio. Notiones autem ſunt quinque, quia quælibet relatio eſt notio, ſed non econuerſo, & propterea innaſcibilitas, quæ patri conuenit per priuationem relationis ad aliquod principium, non eſt relatio. Notiones habent multa nomina, dicuntur enim notiones, quia notificant perſonas, dicuntur etiam diſtinctiones, quia perſonas diſtinguunt, dicuntur relationes, quia perſonæ per eas ad ſe inuicem referuntur: dicuntur quoque proprietates, quia

propriè

propriè perſonis inſunt. Nota regulas notionum, Nulla notio de alia prędicatur. Item quęlibet notio eſt eſſentia diuina, quæ Deus eſt. Item omnes notiones ſunt una eſsẽtia. Item nulla notio ineſt diuinæ eſſentiæ, quæ nec diſtinguit, nec diſtinguitur. Item notiones ſumptę abſtractiuè prędicantur de eſſentia, ſed ſumptę concretiuè, nõ, unde bene dicitur eſſentia eſt paternitas, ſed non dicitur eſſentia generans. Item notio ſemper importat dignitatẽ. Itẽ ſumpta notione non ponitur perſona, quia aliquid cõuenit notioni, quod non conuenit perſonæ. Notioni enim conuenit propriè diſtinguere, ſed perſonę diſtingui.

SCHOLIA.

A Notiones Dei &c.] *Notio dicitur à noſco noſcis. Ergo notio eſt propria ratio cognoſcendi diuinam perſonam, prout ſecundum originem attenditur, A quo alius, & qui ab alio. 1. q 32 artic. 3.* *Notio qd.*

B Propriè loquendo tres ſunt proprietates perſonales.] *Non perſonarum, Innaſcibilitas namque eſt, cum prædictis, proprietas perſonæ: ſed non eſt, cum illis, proprietas perſonalis, cùm perſonam non conſtituat, ut illa. Dicitur propriè, non largè. Nam & cõmunis ſpiratio eſt proprietas largè ſumpta duarum [ſcilicet patris, & filij]: Licet non ſit proprietas propriè, quæ uni tantum conuenit. Hinc dicas tu Proprietates propriè perſonales quot? Tres, ſcilicet: Paternitas, filiatio, Spiratio. Proprietates propriè, perſonarum quot? Quatuor ſcilicet prędictæ, & innaſcibilitas. Proprietates largè, perſonarum quot? Quinque, ſcilicet prædicta, & communis ſpiratio 1. q. 32 art. 3.* *De pprietatibus relationib⁹, notanda.*

C Relationes ſunt quatuor,] *relationes ſcilicet & perſonales & perſonarum ſimul; non autem perſonales tantùm. Nam cum relatio, [Boetio teſte] multiplicet Trinitatem, eſſent quatuor perſonæ; niſi ſic diſtinguerentur relationes, & diceretur, quòd relatio perſonalis, non autem perſonarum multiplicat Trinitatem. Relationes ergo perſonales quot? Tres tãtũ ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio 1. quæſtio. 40. articu. 1.*

De nominibus Dei. Cap. XXIII.

Nomen q̄ de Deo dicitur quale eſt. Eſſentialium nominum deſcriptio. Circa nomina eſſentialia propoſitiones falſæ & veræ. Concreta ſupponenda perſonaliter.

OMne nomen, ꝙ de Deo dicitur, aut eſſentiale, aut perſonale, aut notionale eſt. Eſſentialium quædam ſunt ſubſtantiua, vt Deus, creator, & ſimilia: quædam verò adiectiua, vt bonus, æternus, immenſus, & hmôi. Perſonalia ſunt, vt pater filius, & Spiritus ſanctus. Notionalia ſunt, vt paternitas, filiatio, innaſcibilitas, & hmôi. De his notandum, ꝙ nomen ſubſtantiale, vel eſſentiale ſubſtantiuum, & abſtractum nullo modo põt trahi ad upponendum pro perſona: vnde falſæ ſunt hæ. Eſſentia genuit eſſentiam, vel diuinitas diuinitatem. Actus.n.generationis ſp ponendus eſt in concreto. Sed concreta licet ſint eſſentialia, trahi tñ poſſunt ad ſupponendũ pro perſona, & hæc per verba notionalia, vel per propoſitiones notionales, vnde veræ ſunt hæ, Deus genuit Deum, creator creatorem, vel Deus de Deo. Similiter de noĩbus quę media ſunt, vt lumen de lumine. Item hoc nomen ſapientia, licet ſit abſtractum, vt ſapientia de ſapientia. Eſſentialium aũt adiectiuorum quædam prædicant purè diuinam ſubſtantiam. vt bonus, & ens: quædam eſſentiam diuinam connotando priuationẽ principii, & finis, vt æternus, vel certæ menſuræ localis, vt immenſus: q̃dam principaliter ſignificant eſſentiam diuinam, & connotant effectum in creatura actu: vt creat, iuſtificat; vel in habitu vt iuſtus, & miſericors; vel in potentia, vt omnipotens. Sunt quædã verba quorum nec ſignificatio, nec modus ſignificandi Deo conuenit, vt currere, & ambulare. nam modus eſt varia inclinatio animi, varios affectus demonſtrans modus ſignificandi nihil aliud eſt, quàm diſpoſitio vocis, quæ conſtituit intellectum ſub tali modo intelligendi, & per conſequens ipſam rem. Cum ergo de Deo dicitur ambulare, vel currere, & huiuſmodi, ſignificatio horum, prout ſunt actu, Deo non conuenit. Modus etiã ſignificandi eo, quòd quandam importat imperfectionem quoa d motum, Deo conuenire non poteſt. Quædã ſunt, quorum ſignificatio Deo conuenit, ſed non modus

ſigni-

ſignificandi,vt creare,facere.Quædã,quorum conſignificatio ẽt Deo conuenit,vt patet in hoc verbo. Exod.Qui eſt;miſit me ad vos.Et notandum,ꝙ oĩa,quæ ſunt perfectionis,de Deo dñr:quæ aũt ſunt imperfectionis,non dicuntur.Quæ dñr,aut ſecundum aſſumptionem humanæ naturæ,aut translatiuè dñr. Item in diuinis tantum ſunt duo modi prædicandi.ſ.per modum ſubſtantiæ, & ꝑ modum relationis:ſed ſubſtantia continet vnitatem, & relatio multiplicat Trinitatem. Quædam ſunt noĩa,quæ de Deo dicuntur æternaliter,vt dñs, & miſericors,q̃ connotant effectum in creatura ſecundum habitum. Quædam verò temporaliter,vt dominator,& miſerator: quæ connotant effectum in creatura ſecundum actum. Quædam pluraliter, vt perſonæ. Quædam ſingulariter, vt Deus. Quædam propriè, vt proprietates perſonarũ. Quædam appropriatè,vt potentia ſapientia. Quædam poſitiuè,vt iuſtus. Quædam priuatiuè, vt immortalis: & hæc magis propriè dñr de Deo, q̃ poſitiua: quia melius dicitur de Deo quid non ſit,q̃ quid ſit. Quædam translatiuè,vt agnus,leo,quæ ſymbolice de Deo dñr. Duplex eſt.n.theologia,ſymbolica,videlicet,& myſtica. Symbolica noĩat Deum ab inferiori, myſtica à ſuperiori. Sybolica noĩat Deum per conuenientiam rerum, quum dicitur leo, agnus,& hmõi. Myſtica verò,i.occulta, noĩat Deum per hoc,quod in occulto de ipſo ſentit per intellectualem viſionem, ſiue contemplationem, vt qñ noĩat Deum ſuauem,dulcem,dilectum, & hmõi. Vtrobique tñ per creaturas nominatur, ſed in ſymbolica per exteriores, in myſtica per interiores,& digniores affectus, quos aĩa ſupra ſe recipit,& ita poteſt per donum ſapientiæ,hmõi experimento cognoſcere, qualis ſit Deus. quædam dñr quaſi collectiuè,vt Trinitas,trinus.Quædam relatiuè,vt æqualis ſimilis. Quædam reſpectiuè ad creaturas, vt creator, refugium. Et hæc nomina non dicunt relationem realẽ Dei ad aliud: ſed alia habent relationem ad ipſum. Duo ſunt principalia nomina Dei,ſ.Qui eſt,& Bonum. Per primum ſignãtur Dei eſſe abſolutum in ſe,& ſic conſideratur

Exod. 3.

Modi prædicandi de Deo quot & qui.

B

Symbolica & myſtica qd de Deo nominat.

Regula, quid quis, & q̄ qd ſupponant. ratur ut infinitum. Per ſecundum notatur eſſe diuinum ut cauſa: fecit.n. Deus omnia propter bonitatem ſuam. C In theologia ſupponitur quid, & hoc propter nomina eſſentialia, ut Deus, diuinitas, potentia, eſſentia, natura. Item ſupponitur quis; pro perſona, ſupponitur quæ pro notione. D Præterea per neutrū genus dicitur ſubſtātia diuina, per maſculinū perſona, ꝑ fœmininū notio: & ꝑ hoc patet; ꝙ non dēt cantari in hymno, Vnꝰ patri cū filio: q͂a pater & filius non ſunt unus in ꝑſona, ſed unum in ſubſtātia: vnde cantandum eſt, Vnum patri cū filio, non unus.

Neutrum, maſculinum, & fœmininum qd dicant.

S C H O L I A.

Modus ſignificandi. A Modus ſignificandi] *Iſte modus eſt ſecundum modum intelligendi noſtrum: ideo nunquam modus iſte ſignificandi poteſt, quoad ſuam imperfectionem, conuenire Deo; licet ſignificatum nominis Deo conueniat. Nam intellectus noſter nominat Deus ex creaturis. Et iccircò modus ſignificandi nominum eſt ſemper modus creaturis competens, & conſequenter imperfectus 1.q.13 art.3*

B Melius dicitur de Deo quid non ſit, quàm quid ſit. *Quia Deus eſt omnium cauſa, in infinitum omnia ſuperexcedens. vide ſupra c.16.C D.*

Interrogatiua diuinorum. C In Theologia ſupponitur &c.] *Vt. Quid eſt Deus? Quid eſt diuinitas? Quid eſt potentia? Quid eſt eſſentia? Quid eſt natura? ſunt eſſentialia quædam. Quid eſt pater? Eſt Deus. Quis eſt pater? Eſt perſona. Quid eſt paternitas? eſt Deus. Quis eſt paternitas? eſt pater. Quę eſt paternitas? Eſt notio. Adeo quod ly quid, eſt interrogatiuum eſſentialium, ſeu interrogat de eſſentialibus; ly quis, eſt interrogatiuum perſonalium, ſeu interrogat de perſonalibus; ly quæ, eſt interrogatiuum notionalium, ſeu interrogat de notionalibus Ex 1.q. 31 articu.2.*

De generibus ad diuina applicatis. D Præterea per neutrum genus dicitur &c.] *Neutrū genus ſignificat aliquid informe; maſculinum autem, & fœmininum, aliquid ut formatum ſeu diſtinctum. A Grammatica ad Theologiam, tāquam ancillam uocando ad arcē, aſcēdens quid dices? Quod conuenienter per genus neutrum in diuinis*

uinis ſignificatur eſſentia,ut quæ ſit communis; per maſculinum verò, & femininum ſignificatur aliquod ſuppoſitū, vel aliqua notio, ut quæ ſint determinata in communi natura. Iccircò,quia in diuinis diſtinctio eſt ſecundum perſonas,& notiones,non autem ſecundum eſſentiam; dicimus: quod pater eſt alius à filio,non aliud;quòd paternitas eſt à filiatione, nō aliud: Et conſequenter quòd pater & filius ſunt unum, non vnus; quòd paternitas, & filiatio ſunt unum; non una uel vnus.Hæc bene nota contra Arrianos,Sabellianos &c.Et pro ſacris ſcripturis catholicè intelligendis.1 q.31.ar 2.

Deus eſt ineffabilis. Cap. XXIIII.

NIhil digne, & propriè de Deo dicitur propter eius excellentiam Non enim per nomina ꝓpriè de Deo loquimur, quia nomina ſignificant ſubſtantiam tū qualitate:& ita intelligitur ibi compoſitio formę cum materia, quę in Deo non eſt.Nec per pronomina,quia de Deo dicta,cadunt à demonſtratione: non enim poteſt eſſe ibi demonſtratio ad ſenſum,cum ſit incorporeus: nec demonſtratio ad intellectum,cùm ſit incognoſcibilis. Si ergo dicis,quòd huiuſmodi pronomina ſecundum Priſcianū, ſi cadunt à demonſtratione,caſſa erunt, & uana: dicēdum eſt,quòd ibi eſt demonſtratio ad fidem.Nec per uerba,q̄ cum modis & formis,cum tēpore,ſine caſu,agendi uel patiendi ſignificantia ſunt; ſed talia non cadunt in Deum. Neque per participia,quę ſequuntur naturam nominis, & verbi.Nec per alias partes orationis, quę nō ſunt ſubiicibiles,uel prędicabiles. Ex his patet,quòd Deū non poſſumus notificare per diffinitionem, ſed qualitercunque per circūlocutionem. Vnde Ber. Quid eſt Deus, ex quo omnia,per quem omnia.Quid eſt Deus?quo nihil melius cogitari poteſt. Quid eſt Deus? voluntas omnipotens, beneuolentiſſima uirtus, lumen ęternum, incommutabilis ratio, ſumma beatitudo, inuiſibilis, inacceſſibilis in ſe, in ſuis ſpectabilis, & ſolus mirabilis.Multis modis aſſeritur aliquid de Deo, Primò per naturalem rationem.

[Margin: A; B; C; *Deus qd.*; *Ioan.*1.; *Aſſeritur de Deo,& quid.*; *Heb.*11.; *Matt.*16.; 1.*Ioan.*5.]

tionem, quæ dictat, ꝙ vnus Deus eſt remunerator bonorum, punitor malorũ. Scđò per fidẽ, qua dicimus Deũ, vnum eſſe in ſubſtãtia, & trinũ in perſonis. Tertiò per ſacram ſcripturã. Quartò per rõnes probabiles. Quintò ꝑ exteriores opiniones, vel ꝑdicationes. Sed in his duobus modis nõ eſt innitendũ, niſi firmitatem hẽant ab aliquo ꝑdictorũ trium. Eſt.n. regula, ꝙ quicunq; aſſerit aliquid de Deo, qđ non eſt ſibi certum per naturalẽ rõnem, vel per fidẽ, vel per ſacram ſcripturam, præſumit, & peccat.

Regula vbique ſeruanda.

S C H O L I A.

A Dignè, & propriè.] *ſ. totaliter. i. quantum ad rem ſignificatã, & modum ſignificãdi ſimul. Nam aliqua nomina, quãtum ad rem ſignificatã, dicũtur magis propriè de Deo, q̃ de nobis: vt bonus, ſapiens. & alia, quæ ſignificant perfectiones ipſas ſimpliciter. Cæterum nec iſta, nec quæuis alia nomina quantum ad modum ſignificandi, poſſunt Deo conuenire, ratione in textu allata, & ſupra c. 23. art. 1. q. 13. art. 3.*

B Non enim ꝑ nomina propriè] *i. etiam quantum ad modũ ſignificãdi ſimul. Pro huius capituli, & ꝑcedentis quoad hoc, intelligentia ſciendum: ꝙ nomina ſunt multiplicia. ſ. concreta, abſtracta &c. Nomina concreta attribuuntur Deo ad ſignificandum ſubſiſtentiam eius, non compoſitionem [quæ ibi nulla eſt:] abſtracta ad ſignificandum eius ſimplicitatẽ, non inhærentiam [quæ ibi non eſt] & vniuerſaliter nomina quæcunque ad ſignificandum eius perfectionem, non qualitatem. Verba autem, & participia attribuuntur Deo ad ſignificandum eius actiones, non cum tempore: pronomina [vt iſte Deus meus. Exo. 15.] ad faciendam demonſtrationem ad intellectum, non ad ſenſum, relatiua ad referendum aliquid antedictum intellectui, non ſenſui. 1. q. 13. art. 1.*

Quomodò de Deo nomina multa intelligantur.

C Cùm ſit incognoſcibilis] *ad his. ſ. qui non capiunt demonſtrationem eorũ, quæ naturaliter cognoſci de Deo poſſunt; ſupra c. 16. D. Talibus n. fit demonſtratio ad fidem: licet capientibus demonſtrationem illorum fiat demonſtratio ad intellectum naturalem. Loquendo autem de prædicatis Dei, quæ omnem intellectum ſuperant, vt ly Deus trinus &*

Duplicis rõnis prædicata de Deo.

vnus &c. tunc demonſtratio fit ſolummodo ad fidem ſeu ad intellectum fide veſtitum 1.q.1.art.1.& q.2 art.

De idæis, & libro vitæ. Cap. XXV.

IDeæ rerum,& exẽpla,& rõnes ſic in Deo ſunt, ꝙ idea importat cãm efficientem, conformẽ effectui:ſed exẽplar cãm formalem: rõ verò cãm finalem. Deus.n.oĩum rerum eſt principium,à quo ſunt:forma,& exemplar,ad cuius imitationem ſunt: & finis,ad quem ſunt. Hæc tria ſic à ſe differunt,ꝙ exemplar vnum eſt, quia exẽpli connotat cãlitatem. cauſata verò in cã ſunt vnũ:ſed rõnes,& ideæ ſunt plures:quia iſta reſpectu rerum dñr.Sunt itaq; plures ideæ,q̃ connotant cognitionẽ. Cognoſcibilia aũt diſtinguuntur in cognoſcente. Similiter & rõnes in Deo plures ſunt: quia ſingula cauſata ſunt propriis rõnibus. Abſurdum.n.eſt dicere,vt ait Augu.equum creatum eſſe ea rõne,qua hoĩem. Sciendum aũt eſt,ꝙ duplex eſt pluralitas,vna quidem eſt rerũ,& ſecundũ hoc non ſunt plures ideę,ſiue exẽplaria in Deo: imò vna res eſt, q̃ oĩum eſt exemplar.ſ.eſſentia diuina:quã oĩa imitantur,inquantũ bona ſunt.Alia verò eſt ſcđm intelligentiæ rõnem, & ſcđm hoc plures ideæ ſunt in Deo:Quia oẽs res inquãtũ ſunt,diuinã imitanť eſſentiã: prout eſt imitabilis,nõ tm̃ vno modo,ſed diuerſimodè,& ſcđm diuerſos gradus. Sic igiť diuina eſſentia,ſcđm ꝙ eſt imitabilis hoc mõ ab hac creatura,eſt ꝓpria rõ huius creaturę,& ſimiliter de aliis: vñ ſcđm hoc plures ideæ in Deo ſunt, qa intelligiť diuina eſſentia ſcđm diuerſos reſpectus, quos res hñt ad ipſam,eã imitãtes diuerſimodè. hmõi ꝗũt non ſolũ intelliguntť ab intellectu creato, ſed ẽt ab increato ipſius Dei. Sciu.n.Deus, & ab ęterno ſciuit,ꝙ diuerſę creaturę diuerſimodè ipſius eſſentiã eſſent imitaturæ, & ſcđm hoc ab ęterno fuerũt in mẽte diuina plures ideę,ſcđm ꝙ intelligunť,ſicut rõnes propriæ rerum intellectę in Deo: hoc .n.importat nõmen ideæ, vt ſit.ſ.quędã forma intellecta ab agente,ad cuius exemplum exterius opus producere intendit.

Idea in Deo ab æterno.

Omnia à Deo, & quomodo.

Idea reſpectu cuius dicantur.

Pluralitas dupl.ſ. rerum, & intelligentia.

Idęa quid.

intendit. Dicendum eſt ergo, q; licet rationes in Deo & ideæ ſint una virtus,& una lux, & eſſentia:dñr tñ plures rõnes & ideæ propter pluralitatem ideatorum. Exemplũ habes in naturis. Videmus.n.q; oēs lineæ circũli uniũtur in centro remotæ aũt a centro differunt ab inuicem. Itē ideæ ſunt,(vt dicit Aug.)formæ principales rerum, quæ diuina intelligētia continētur. Dicendum igitur, q; ſicut in mēte artificis prius eſt forma rei,q̃ op⁹ exeat, ſic ideæ rerum ante mundi conſtitutionē in mente creatoris erãt. Non.n.aliquid extra ſe aſpiciebat, ſecundum quod mundum faceret. Ex hoc patet, q; omnis creatura prius ĩ Deo exiſtit, q̃ in ſeipſa: unde cũ ab ipſo per creationem proceſſit, ab ipſo quodam modo diſtare cœpit: unde rationalis creatura ad ipſum redire debet, cui primò coniuncta fuit,antequã eēt,& hoc p ideas,q̃ nõ aliud; quã ipſe De⁹ ſunt,& erũt: ſic aũt ad locũ,unde exierunt flumina reuertuntur. Res prout ſunt in Deo,dicuntur uita,quæ importat rõnem boni. Ioan. 1 Quod factũ eſt in ipſo,uita erat. Dicunẽ etiam lux, quæ importat rationem veri. Auguſtinus ſuper Geneſ. Creaturæ in Deo ſunt lux: hæc ideo dñr,quia in Deo nõ ſunt mala, neque falſa. Differētia eſt inter exemplar,& librum vitæ,& ſpeculũ Exēplar.n.dicitur reſpectu rerum,ut redeuntiũ tanquã ad cauſam primam,quia connotat creaturam,ut ſupra dictum eſt. Speculum dicitur reſpectu rerum euntium. De libro vitæ dicit Hugo de S. Victo. q; liber vitæ eſt, cuius origo æterna,incorruptibilis eſſentia,cognitio vera, ſcriptura indelebilis,inſpectio deſiderabilis,doctrina facilis,ſciētia dulcis,profunditas imperſcrutabilis;verba innumerabilia,tñ unum uerbum oĩa. Anima Verò (moraliter loquendo) multipliciter eſt in deo. ſ: ſicut ramus in arbore, apis in flore,nauis in littore,feſſus in thalamo, theſaurus ĩ agro, ſcriptura ĩ libro auicula ĩ nido,piſcis in riuo; q̃libet res in ſibi proprio, ſtella in firmamento, imago in ſpeculo, cera in ſigillo, gemma in auro,mel in fauo.

In quo prius exiſtit creatura, & ad quem redire hēt.
Eccl. 1.
Res prout ſũt iõ qũo dicuntur.
Ioan. 1.
1. Cor. 1.
Exēplar, liber uitæ & ſpeculũ

S C H O L I A.

A Omnis creatura prius in Deo exiſtit.] *Non tamen ſecundum*

cundũ naturã creatura in ſeipſa,ſiue in ſua ſpecie:ſed ſecũdũ repræſentationem rationis intellecta a Deo,quod.ſ.talis creatura ſic imitatura eſt ipſum.1.q.44.artic.3.

Ergo creatura in Deo nihil aliud eſt q̃ ipſa creatix eſſentia,non inquãtũ diuina eſſentia ſecundum ſe,ſed inquãtum eſt ſimilitudo creaturę ſic uel ſic producẽda.1.q.15.articu.2. ***Creatura quid, & quo ĩ Deo.***

De appropriatis diuinis perſonis. Cap. XXVI.

QVamuis omnia eſſentialia omnibus perſonis ęqualiter conueniant,appropriatur tamen patri potentia,filio ſapientia,ſpiritui ſancto bonitas:& hoc ꝓpter excluſionem carnalis intellectus,nẽ uidelicet pater ratione antiquitatis credatur impotens,filius rõne iuuẽtutis credatur inſipiens,Spiritus ſanctus rõne impetuoſitatis credatur crudelis.Hec ratio pertinet ad ſimplices,ſ. ꝙ potentia naturaliter pręcedit ſapientiam, & utraque bonam uoluntatem. De attributis itaque eſt loqui dupliciter,aut ſecundum rem,& ſic oĩno idem ſunt, nec appropriantur,aut ſecundũ rationẽ,& ſic eorum quędã appropriantur,quędam non,nã appropriatio nihil aliud eſt,q̃ ſpecialis attributio, ratione alicuius conformitatis cũ ꝓprio illius perſonę, ſicut potentia habet ſimilitudinẽ cũ Patre,qui eſt principiũ uniuerſale,& ſapiẽtia cũ verbo, & bonitas cum amore. Prędictam appropriationem habet conſuetudo ſcripturarum, quę opera manifeſtatiua potentię attribuit patri,ſapientię filio,bonitatis ſpiritui sãcto. Alia eſt appropriatio Hilarii, Aeternitas in patre, q non hẽt principium inceptionis in ſe, nec principium eſſendi ab alio. Species in imagine, id eſt in uerbo,quia ſummè pulchrum. Vſus in munere,hoc eſt in Spiritu sãcto,q a ſummè proficuum,& cõicatiuum eſt.Iſtud ꝑ alia verba ſic ĩſinuat Auguſtinus.In patre unitas,ĩ filio ęqualitas, in Spiritu ſancto unitatis ęqualitatiſq; concordia. Cõuenit aũt patri unitas:quia ſicut unitas à nullo deſcẽdit,& oĩs pluralitas ab ea defluit: ſic Deus pater à nullo ẽ,& alię pſonę ab ipſo ſunt.Pręterea ſicut unitas đ ſe gignit unitatẽ,ita đ ſe pater gignit alterũ ſe,i.filiũ.In filio uero

A ***Appropriatio qd ſit.***

verò dicitur eſſe æqualitas,quia ęquatur patri nō ſolùm in potentia,ſapientia,& bonitate:ſed etiam in hoc, quia ſicut pater dat ſuam bonitatem alteri perſonæ,ſic & fili⁹. In ſpiritu ſancto autem vnitatis æqualitatiſque concordia, ſeu cōnexio:quia eſt amor amborum id eſt patris & filii.Item quarta appropriatio eſt,quod in patre eſt ratio principiandi,& originandi,quia ſummè principium: In filio verò ratio exemplandi, quia ſummè pulchrum: ſed in ſpiritu ſancto ratio faciendi,quia ſummè bonum.

S C H O L I A.

A Potentia naturaliter præcedit ſapientiam.] *Præcedētia hac,eſt pracedentia ſecundum rationem tantum. Ibi enim non eſt aliqua pracedentia realis;niſi acciperetur pracedentia,prout dicit ſolummodò natura ordinem abſque prioritate.Pater.n.cui apropriatur potentia,eſt principium filij,cui appropriatur ſapientia,& vterq;,quibus appropriantur pradicta,eſt principium Spiritus ſancti,cui appropriatur bonitas. Vnde ſic tantum potentia diceretur pracedere ſapientiã &c. In hoc tamen originis ordine non debemus nos vti iſto nomine ſ.pracedentia.Vnde huiuſmodi locutiones magnorum doctorum,ſi quando inuenirentur,non eſſent extendenda: ſed in ſenſu catholico,quantũ res patitur (vt fecimus) reuerenter exponenda.1.q.42.art.3.& à ſimili q.39.arti.5.ad primùm.*

Vtrũ præcedentia in Deo.

De potentia Dei. Cap. XXVII.

A B C D Potentia dei duplex eſt,ſcilicet abſoluta, & ordinata. Multa verò poteſt primo modo,quæ non poteſt ſecũdo modo:quia multa ſubſunt ſuæ potentiæ, quæ non cōueniunt ſibi;vt facere mala: poſſet tamen ea facere congruentia, & ſic poſſet ea facere. Deus omnia poteſt omnibus modis,quia poteſt ꝓducere de nō eſſe in eſſe, & hoc per creationem . Item poteſt ex incompleto completum facere,& hoc per propagationem. Item pōt mutare vnũ completum in aliud completũ,ſicut patet in tranſſubſtãtiatione panis in Corpus Chriſti. De talibus dicit Auguſtinus, Demus deũ aliquid poſſe, & nos intelligere non poſſe.

E *Deus pōt omnibus modis.* *Ioan.2.* *Luc.22.* *potētia Dei*

poſſe. Potentia Dei apparet in mundi initio, medio, ac fine. In principio quidem quia res creauit de nihilo. In medio aũt, quia res, ne in nihilũ vertantur, ſua pñia continet In fine verò, quia mortuos mira celeritate ſuſcitabit. Apparet quoq; potentia Dei in rebus ſpiritualibus, quia cum diabolus poteſtatem habeat in nobis immutandi ſenſum, & phantaſiam: Angelus aũt habeat poteſtatem ſuper hoc, & ſuper intellectum: ſolus Deus nõ ſolùm habet poteſtatem ſuper tria prædicta, ſed ẽt põt mutare voluntatem, Auguſtinus dicit, quia Deus nos præuenit, vt velimus, & ſubſequitur, ne fruſtra velimus. Licet Deus ſit oĩpotens, tñ non attribuuntur ei actus culpabiles, vt mentiri, & male velle: nec pœnales, metuere & dolere: nec corporales, vt comedere, & dormire, niſi forte transſumptiue: nec act⁹ inconuenientes. qui poſſunt eſſe tripliciter. Primò ſi aliquis actus contradicit diuinæ potentiæ: vt eſt facere maiorem ſe. Secundò, ſi contradicit eius veritati, vt eſt facere, aliquid ſimul eſſe, & non eſſe, vel ꝙ præteritum ſit futurum. Tertiò, ſi cõtradicit eius bonitati, ut damnare Petrum, & ſaluare Iudam. De his Anſelmus, quodlibet incõueniẽs, etiam minimum, impoſſibile eſt apud Deum. Horum aũt hæc eſt ratio, quia potentia Dei, cùm ſit perfectiſſima, nec eſt de nihilo, nec eſt ſub aliquo: vnde nõ poteſt deficere peccando, nec ſuccumbere patiendo, nec egere ſubſidium in aliquibus quærẽdo ac per hoc nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia poteſt, Dicendum quoq. ꝙ Deus põt oĩa per ſe, vel per creaturam. Illa dico omnia poſſe, quæ ſunt potentiæ: hoc aũt ideo dicitur, quia poſſe peccare non eſt potentiæ, ſed infirmitatis: Deo aũt cpõetit perfectũ poſſe, & perfectũ diuinũ: de quo Dio. n. Dominatio eſt non peiorum exceſſus tantum, ſed omniũ pulchrorum, & bonorum omnimoda, & perfecta poſſeſſio firma, & non valens cadere fortitudo. Notandũ ergo F ꝙ quædam operationes attribuuntur Deo ſecundũ cauſalitatem, & non ſecundum eſſentiam, vt comedere, currere: quædã ſecundũ eſſentiam, & non ſecundũ cauſalitatẽ: vt iuſtificare, creare: quædã nec ſic, nec ſic, vt peccare.

quando apparuit, & quomodo.
Pſal. 188.
1. Cor. 15.

Deum nos ꝑuenire, et ſubſequi quomodo accipitur.

Quare inconueniẽtia Deus non poſſit.

Diuerſime de attributa.

SCHO-

SCHOLIA.

A Potentia.] *Scilicet actiua. Nam potentia paſſiua, cuius eſt pati, nulla eſt in Deo 1.q.25.art.1.*

An potētię multiplex.

B Duplex eſt.] *Scilicet ſecundum rationem, non ſecūdū rem Hæ ſiquidem duæ potentiæ ſunt eadem res in Deo: ſed tamen hæc una res, ſecūdum aliquam conſiderationem, dicitur potentia abſoluta; Et ipſamet, ſecundum aliam, dicitur potē tia ordinata 1.q.25 art.5. & à ſimili q 25.art.1.ad quartū.*

C Abſoluta.] *Potentia ſecundum ſe.i ſecundum ſuū obiectum conſiderata, dicitur potentia abſoluta: & conſequenter id qđ attribuitur potentiæ ſcđm ſe conſideratę. dicitur Deus poſſe ſcđm potentiā abſolutā Quid eſt obiectū potētiæ diuinę. vt potentia diuina? Eſt oē illud, in quo pōt ſaluari rō entis i. quicquid non implicat cōtradictionē. Deus ergo pōt, potentia abſoluta, facere q̄cūq; cōtradictionē nō implicāt. 1.q.25.ar.5*

Obiectum potentię abſolutę.

D Ordinata.] *Potentia, ſcđm ꝙ exequitur voluntatis iuſtę imperium conſiderata, dicitur potentia ordinata: et cōſequenter id, quod attribuitur potētiæ diuinæ ſcđm huōi executionē cōſideratę, dicitur Deus poſſe de potētia ordinata. Quid ergo eſt obiectum potētiæ diuinæ ordinatæ? Eſt omne illud, qđ habet rōnem iuſti. i. quicquid, vltra hoc, qđ non implicat contradictionem, eſt ēt iuſtum Igitur potētia abſoluta eſt in plus quàm potentia ordinata: ideo dicit litera, ꝙ multa poſeſt prīmo modo Deus; quæ non poteſt ſecundo modo 1 q.25.ar.5.*

Obiectum ordinatę.

E Facere mala.] *i non cōuenientia rebus nunc factis: vt, ꝙ tendere ſurſum per ſe conueniat terræ. Itaq; per mala nō intelligit praua: ſed aliqua, quę nunc praua uidentur, vtpote rebus iam factis non conuenientib. quę tamen ſi ageret, bona eſſent, non mala. 1.q.21.ar.3. & 5.*

F Notandum quòd quædam vt ſecundum cauſalitatem &c.] *Vide ſupra c.19.B.*

De virtute miraculorum. Cap. XXVIII.

A Quæ requirantur. ad hoc ꝙ.

QVoniam per diuinam potentiam fiunt miracula, ideo de miraculis eſt agendum. Auguſt. autem illud vocat miraculum, quicquid arduum, aut inſolitum, ſupra ſpem, vel facultatem admirantis apparet. Ad hoc

hoc ꝙ aliquid ſit miraculũ, quatuor requiruntur, vel con- *qd ſit miraculum.*
currũt primum eſt ꝙ ſit à Deo. ſcd̃m, ꝙ ſit præter naturã.
tertium, quòd ſit euidens, quartum, quòd ſit ad fidei cor- B C
roborationẽ. Vnde ſi aliquod iſtorum quatuor defuerit, *Mirum et*
mirum dici poteſt, non miraculum. Nota quod quædam *miraculũ.*
ſunt ſupra naturam, quædam contra naturam, quædam *differunt.*
præter naturam. Supra naturam ſunt illa, quibus non eſt *Lu. 22.*
ſimile in natura, nec in potentia naturæ, ſicut eſt virginẽ
parere. Contra naturam ſunt, quæ fiunt vſu contrario na-
turæ, tamen terminantur ad conformitatem naturę: ſicut
cæci illuminatio. Sed præter naturam ſunt, quæ fiunt or- *Ioan. 9.*
dine ſimili naturę, non tñ per principium naturę, vt in
mutatione virgarum in ſerpentes: quia illud potuiſſet fie
ri ordine naturæ per longam putrefactionem; vt patet ꝑ *Exod. 7.*
ea, quę fiunt ſecundum rationes ſeminales: veruntamen
quia non fuit ibi operatio naturę, miraculum fuit. Res
quandoque producitur ab agente ſimili ſuceſſiuè: hoc at-
tribuitur naturæ, & dicitur naturale: quandoque produci
tur ab agente diſſimili in inſtãti, & hoc attribuitur Deo,
& dicitur miraculum. Sciendum quòd quandoque poten *Potentia a-*
tia aliqua, & eius actus eſt naturalis, ſicut viſus, & videre: *ctus quan*
quandoque potentia eſt miraculoſa, & actus eius natura- *do natura*
lis, vt quando cæcus illuminatus videt, quandoq; vtrun- *lis quãdo*
que eſt miraculoſum vt partus virginis. Nota quòd mira *miraculo-*
cula vel mira fiunt quandoq; in ente, vt ſtatio ſolis & eius *ſus, et quã*
retroceſſio, quandoque fiunt in vegetabili, ſicut quando *do vtrũq;.*
virga Aaron floruit: quandoq; in ſenſibili, ſicut fuit in lo- *Ioſ. 10.*
cutione aſinę Balaam: quandoq; in rationali, ſicut fuit in *Iſa. 38.*
ambulatione claudorum, auditione ſurdorum, ſuſcitatio *Num. 17.*
ne mortuorum, in partu virginis, Vt autem ſciamus quã- *Num. 22.*
do aliquod miraculum fit; nota differentia inter rationes, D
cauſales, ſeminales, naturales: quia ratio cauſalis eſt potẽ- *Miraculo*
tia paſſiua creaturæ abſque omni diſpoſitionę naturæ; ut *rum rõne*
ſolummodo Deus ex ea faciat, quod vult, ſicut fuit in par *quot & q̃.*
tu virginis: & in talibus ſimpliciter eſt miraculum. Ratio
autem ſeminalis eſt potentia paſſiua aaturæ, ſed cum di-
ſpoſitione remota, ſicut fuit in virgis, de quibus facti sũt *Luc. 2.*
ſerpen-

ſerpentes:& hoc factum fuit in inſtanti. natura autem fe

Exod.7. ciſſet idem,ſed non niſi paulatim per longam putrefactio nem. Vnde patet,quòd ea quæ fiunt ſecundum rationes

Ioan.12. ſeminales:partim ſunt naturalia,partim miraculoſa. Ratio naturalis eſt potentia cum diſpoſitione propinqua, ſicut patet in materia quando eſt in vltima ſui diſpoſitione,vt formam recipiat,& ſecundùm hunc modum eſt ratio naturalis in grano ſeminato ad productionem ſegetis & hoc non eſt miraculum.

S C H O L I A.

A Miraculum arduum,aut inſolitũ &c.] *Arduum dicitur nõ propter dignitatem rei,cùm miracula quãdoq; fiãt in reſtauratione gẽmarum:ſed quia excedit facultatẽ totius naturæ,inſolitũ dicitur,nõ q̃a frequenter non eueniat,cum pateat quandoq; contrarium,ſed q̃a eſt præter naturalem cõſuetudinem ſupra facultatẽ naturæ dicitur;non tantum pp ſubſtantiã facti,vt quãdo mortuus ſuſcitatur:ſed etiam pp modum & ordinẽ faciẽdi,ut cum febricitans continuo ſanatur. ſupra ſpẽ admirantis dicitur;non ſpe gratiæ,[vt. Reſurrectio mortuorum vniuerſalis non eſt ſupra ſpem gratiæ,& fidei per gratiam habitæ ſed ſupra ſpẽ uirium naturæ.1.q.105.art.7.*

Qui d nomine miraculi.

B Tertium,qđ ſit euidens.] *ſ.in effectu ſaltẽ. Vt Sciẽtia Apoſtolorũ habita in die quinquageſimo Pẽthecoſtes fuit verũ miraculũ:quoniã licet ſenſui non eſſet ſcđm ſe manifeſta, manifeſtabatur tamen ipſimet ſenſui in effectibus mirabilibus;puta in locutione tali actuum 2.1.q.105.artic.7.*

C Ad fidei corroborationem.] *Per ly fidei corroborationem intelligas quoq; & Chriſti inuocati commẽdationem,& ſacramentorum exhibitorum virtutem;ſic mali etiam ꝙ doctrinam falſam prædicant,faciunt quandoq; uera miracula; vel ad commendationem nominis Chriſti,quod inuocant:vel virtute ſacramentorum quæ exhibent: nunquam tamen ad confirmationem doctrinæ ſuæ. Mali autem, qui veram fidem annunciant,vera miracula etiam ad confirmationem doctrinæ prædicatæ facere poſſunt: licet non ad teſtificationem ſanctitatis propriæ,ſicut nec illi primi.22.q.178.artic.2.*

Q̃uo mali miracula faciatquãdoq̃ue.

obediẽtia- D Ratio cauſalis.] *Potentia obedientialis dicitur hic ratio*

tio cauſalis. Nam in omni creatura eſt rationalis cauſa[eo.ſ. quia creatura]ad hoc: vt obediat ſemper creatori ſuo quomodocunque, quandocunque, qualitercunque ipſe voluerit. Ex.3.q.1.ar.1.ad ſecundum; art.3.ad tertium. *lis potētia.*

De ſcientia Dei. Cap. XXIX.

SCit Deus omnia præſentialiter, & ſimul, perfecte quoque, & immutabiliter Præſentialiter dico, hoc eſt, ita lympidè, ac ſi cuncta eſſent pręſentialiter exiſtentia. Simul etiam ſcit omnia, quia vidēdo ſe; qui ſibi præſens eſt omnia videt. Perfecte quoque: quia cognitio eius nec poteſt augeri, nec minui. Scit & immutabiliter, quia noſcit omnia per naturam ſui intellectus, qui eſt immutabilis. Dicendum ergo, quòd Deus cognoſcit temporalia, æternaliter, mutabilia immutabiliter, contigentia infallibiliter, futura præſentialiter, dependentia independenter. creata increatè. Alia verò a ſe, in ſe, & per ſe. Nota differentiā inter ſcīam Dei, Chriſti, Angeli, & hoīs. q̄a Deus ſcit omnia ſimul, videt.n. multa in vno id eſt in ſeipſo. vnde in viſione Dei non differt id, quod videt, & per quod videt, ſicut in homine, qui videt per oculum: quia videt ſe per ſe, & in ſe uidet omnia. Chriſtus autem ſecundum quòd homo ſcit omnia, quæ ſcit Deus ſcientia viſionis, licet non lympidè ſicut Deus. Angelus verò deiformem habet intellectum id eſt illa, quæ ſcit, ſcit ſimul actu, ſicut Deus: licet neſciat omnia, quę ſcit Deus. Sed homo vnum ſolum ſcit actu; quia licet videat multa, illa tamen nō uidet vno actu videndi, ſed multis id eſt per multas rerum ſimilitudines. Sapientia Dei licet in ſe ipſa nō diuerſificetur, diuerſa tamen ſortitur nomina. Inquantū enim ſapientia Dei cognoſcitiua eſt poſſibilium, dicitur ſcientia, ſiue cognitio. Item inquantum eſt cognoſcitiua omnium quæ fiunt in mundo, dicitur eſſe viſio. Inquantum eſt cognoſcitiua eorum, quæ bene fiūt, dicitur approbatio. Inquantum eſt cognoſcitiua futurorum, dicitur præuiſio. Inquantum eſt cognoſcitiua eorum, quæ

A

Scientia Dei, Chriſti, Angeli, hominis.

B

C

D

E

Sapientia Dei multipliciter nominatur

ab

ab ipſo Deo facienda ſunt, dicitur diſpoſitio. Inquantum eſt cognoſcitiua præmiādorum, dicitur prędeſtinatio. In quantum eſt cognoſcitiur damnandorum, dicitur reprobatio. Cognitione diuina cùm ſit perfectiſſima, omnia cognoſcit diſtinctiſſimè ſub omnibus conditionibus quas res habēt, & propter hoc futura ſcit futura præſentia ſcit præſentia, & bona, approbanda: malaq́ue reprobanda. Si autem ſcire volueris, qualiter Deus cognoſcit mala, notandum, quod contingit aliquid cognoſci dupliciter, aut per ſpeciem propriam; aut per ſpeciem alienā. Primo modo cognoſcitur habitus, ſecundo modo priuatio. Item primo modo cognoſcitur lux, ſecundo modo tenebrę. Eodē modo dicendum eſt, quòd primo modo cognoſcitur bonum. ſecundo modo malum, ſcilicet per ſpeciem oppoſiti habitus. Nihil enim eſt malum, niſi boni priuatio. Vnde dicendum eſt, quòd Deus cognoſcit bonum per vnicum medium, ſcilicet per propriā eſſentiam, mala autem per duplex medium: nam per eſſentiam ſuam cognoſcit habitum oppoſitum malitiæ, & illo habitu mediante, vt eſt in ipſo Deo cognoſcente, cognoſcit defectum eius: & ideo dicitur mala à longè cognoſcere. vnde Pſal. Et alta à longè cognoſcit, id eſt mala.

Cognoſcit. De' mala.

Pſal. 137.

S C H O L I A.

A Scit Deus omnia.] *Vide ſupra huius c. 21. A.*]

B Chriſtus autem, ſecundum quòd homo &c. *Vide ſupra huius c. 21. B.*

C Scientia viſionis.] *Hac ſciuntur quæ aliquando ſunt actu Scientia autem ſimplicis intelligentiæ, ad cuius differentiam dicitur hac, ſciuntur: quæ ſunt in potentia tantum. 1. q. 14 art. 1. & 9.*

D Quę ſcit, ſcit ſimul actu.] *Non quòd omnia, quæ naturali cognitione cognoſcit, actu ſemper contempletur, vt Deus. ſed quia intellectus angelicus non habet aliquam intelligibilem potentiam naturalem, quæ non ſit totaliter completa per ſpecies intelligibiles connaturales actu exiſtentes in eo. Vnde ſicut (quod mox ſubditur) non dicit parilitatē; ſed aliqualē ſimili-*

Intellect' Angeli.

ſimilitudinem: inquantum Angelus reſpectu naturaliter ſci torum eſt ſemper in actu primo (ratione ſcilicet ſpecierum, vt diximus,) ſicut Deus reſpectu omnium abſolutè eſt ſemper in actu ſecundo (ratione ſcilicet contemplationis, ut diximus.) 1.q.58.ar.1.& 2.

E Homo vnum ſolum ſcit.] *id eſt intelligit: Vt etiam Angelus. Et hoc vnum eſt, quicquid repræſentatur per unicã ſimilitudinem abſtractam in homine: ſicut in Angelo inditã. vide ſupra eo.D.1.q.85.art.1.& q.84.ar.3.* *Hominis.*

De prædeſtinatione. Cap. XXX

PRædeſtinationis diffinitiones aſſignantur ab Augu. quatuor. prima eſt, Prædeſtinatio eſt præſcientia beneficiorum Dei. ſecunda eſt, Prædeſtinatio eſt alicuius ad gloriam præordinatio. tertia eſt, Prædeſtinatio eſt ꝓpoſitum miſerendi. quarta eſt, Prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro. In prima diffinitione notatur diuina cognitio, in ſecunda electio, in tertia voluntas, in quarta directio in finem. Prędeſtinationis cauſa efficiens Deus eſt, quantum ad effectus notatos in nomine prædeſtinationis. Materialis aũt cauſa eſt ille, q prædeſtinatur ſed formalis eſt modus, vel ordo prædeſtinationis, quia primo datur gratia, & poſt hoc gloria Cauſa finalis eſt duplex. ſ. vt ſimus ſancti, & immaculati in cõſpectu Dei. Nota differentiã inter hæc, q̃ ponit Auguſt. ſ. vocationem, iuſtificationem, prædeſtinationẽ, & magnificationem. Vocatio. n. retrahit à malo. Iuſtificatio reſpicit initiale bonum gratiæ. Prædeſtinatio reſpicit gratiæ bonum finale. Magnificatio verò eſt bonum gloriæ futuræ: Vel dicas, quòd prędeſtinatio per gratiam gloriam ꝓparat. Vocatio gratiam offert. Iuſtificatio illam confert, ſed magnificatio per gratiam gloriam multiplicat. Sciẽdum quod duplex eſt actio in diuinis, ſicut in naturalibꝰ. Vna ponit aliquid in rem extra, vt calor ignis. Alia non, vt, viſio: & prędeſtinatio: quæ non infert rebus neceſſitatem: ſicut verbi gratia, Deus ſcit. ſi iſte ſit comeſturus hodie vel

Prædeſtinationis diffinitio quadruplex.

Prędeſtinationis cauſa quadruplex.

Rom. 1.
Eph. 1.
Rom. 1.

Prædeſtinatio non imponit

A

B non:

rebus neceſſitatẽ, & quare. non nihilominus iſte habet poteſtatem comedendi,& manum ad os porrigendi:quia ſi prædeſtinatio rebus neceſſitatem imponeret,multa ſequerentur inconuenientia: nã fruſtra proponerētur bonis præmia, & malis ſupplicia. *Eccl.5.* Item iniuſtè remunerarentur boni, & punirentur mali. *Matt 25.* Item malorum noſtrorum Deus author eſſet: Item nec *Ioan.1.* ſperandi aliquid,nec ſupplicandi vlla eſſet ratio.Itē euacuaretur libertas arbitrii,quæ ſe habet ad vtrumque.Itē *Pſal.118.* nec bona facientes eſſent laudabiles, nec mala facientes *Eccl 31.* vituperabiles.Sciendum tamen,quòd hoc eſt duplex. Si *Q̃uo intelligitur in ſenſu compoſito & diuiſo.* Deus præuidet hoc,hoc neceſſariò eueniet:quia coniunctim eſt vera,diuiſim falſa:& eſt ibi neceſſitas conſequentiæ,non conſequentis:quia licet ibi ſit habitudo,ſiue illatio vnius categoricæ ad aliam,non tamen neceſſe eſt, ꝙ ipſius termini ſint actu:verbi gratia,Si homo eſt, animal eſt:neceſſitas eſt conſequentiæ, non conſequentis. nam hoc poteſt non eſſe,conſequentia tamen ſtabit:& de hoc habemus exemplum Boetii in lib.de conſol. Si aliquis videt aliquem faciētem rotam,neceſſe eſt quòd iſte faciat rotam,nec tamen viſus ejus eſt cauſa illius factionis ſic *Deus non eſt cauſa mali.* Deus videt mala illius opera,nec tamen eſt cauſa, quare mala operetur:veruntamen fiet,ſi præuiſum eſt.Item bonum exemplum.Si aliquis haberet oculum tantæ perſpicacitatis.vt videret futura: non ideo ligaret res ad euentum. Item artifex in materia nodoſa benè videt defectũ effectus,nec tamen eſt cauſa defectus.Item duæ ſunt paginæ libri vitæ. Vna eſt præſentis iuſtitię, à qua poteſt qs *Prędeſtinatio,& p̃ſcientia differunt.* deleri.Alia eſt diſpoſitionis æternæ, de qua nullus delebitur.Differentia eſt inter prædeſtinationem, & præſcientiam,quia prædeſtinatio eſt præcognitio bonorũ cũ cauſalitate eorundem:ſed pręſcientia dicit cognitionem malorũ ſine cauſalitate, quæ reſidet penes liberũ arbitriũ. *Q̃uo iuuatur à ſanctis p̃deſtinat. Deus præuidet ſaluandũ.* Cum dicitur à ſanctis quod prædeſtinatio orationib.adiuuatur,nõ eſt ſic intelligendum,ꝙ temporale cauſet æternum,ſed hoc quantũ ad effectum prædeſtinationis iuuat oratio,ſcilicet quantum ad gratiam,& gloriã, quia ſecundum illa bene cooperatur liberum arbitrium prædeſtinationi,

tioni. Vnde ſicut Deus aliquem ſaluandum præuidet, ſic & modum, quo ſaluari debeat: propter quòd ſtultus eſt, qui dicit. Volo facere qđ placuerit, quia ſi ſaluari debeo, ſaluabor: vel ſi damnari, damnabor: Sicut ſtultus eſſet infirmus, qui diceret: Volo comedere, & bibere, qđ placuerit: qa ſi curari debeo, curabor, vel ſi mori debeo, moriar: ſic.n. inutiles eſſent & medici, & medicinæ: ſanè ſi Deus permittit liberum arbitrium, qđ ſe habet ad vtrumlibet, in malum cadere; hoc non permittit niſi iuſte. Rurſus ſi per gratiam prẹueniat, nulli facit iniuriam. Cum ergo Deus malos damnat, & reprobat, operatur ſecundum iuſtitiam: quando verò prædeſtinat, agit ſecundum gratiã, & miſericordiam, quæ non excludit iuſtitiam. Voluntate aũt prima vult Deus omnem hominem ſaluum fieri, inquantum homo eſt. Voluntate autem ſecunda non vult iuſtum hominem reprobum, inquantũ ipſe eſt talis. Volũtas igitur antecedens reſpicit ordinem naturæ in finem, prout à Deo condita eſt: voluntas verò conſequens reſpicit ordinẽ perſonæ, prout eſt libero arbitrio ſuo, vel alieno in finem diſpoſita. Hæc de realitate dicta ſunt, ſed logice loquendo, cum ſaluatio hominis ſit contingens de neceſſitate vt ſic, determinari non poteſt: quod enim poteſt eſſe, & nõ eſſe, contingens eſt: non neceſſarium, ſicut Philoſophus dicit in libro ſecundo Periherm. Si verò quæritur, quare Deus hunc prædeſtinauit, ſiue elegit & nõ illũ hoc inexplicabile eſt in hac vita mortali: propter hoc enim exclamat A poſt. ad Rom. 2. O altitudo diui.ſa. & ſcien. Dei, quàm incom. ſunt iudi eius, & inueſti.viç eius. Sị enim dicimus, quòd reprobi repellunt gratiam, hoc verum eſt. ſed ſi eſſent prædeſtinati, non repellerent finaliter. Vnde Auguſt. Libro de prædeſtinatione ſanctorũ, Gratia, inquit, quæ occultè humanis cordibus attribuitur, à nullo duro corde reſpuitur: ideo quippe tribuitur, vt duritia cordium auferatur.

B et modũ C ſaluãdi

Deus cum permittit aliquẽ cadere, iuſtè agit. & cũ ꝑ gratiã ꝑuenit, nulli facit iniuriam.

1. Tim. 2.

Queſtio inexplicabilis. Altiora ergo te ne quæſieris: quoniã nimiũ perſcrutator opprimetur à gloria.

S C H O L I A.

A Prædeſtinatio, quæ non infert rebus neceſſitatẽ.] *Si ue accipias prædeſtinationem prout eſt pars prouidẽtiæ (ſic*

De prædeſtinatione. *definita eſt hic, quòd eſt præſcientia beneficiorum Dei):ſiue prout eſt executio prædeſtinationis [ſic dicitur ſuprà vocatio iuſtificatio,magnificatio]. Nam primo modo ſumpta prædeſtinatio nihil ponit in prædeſtinato,ſed tantum in prædeſtinante 1.q.23.art.2.& 6.ſecundo modo accepta requirit liberum arbitrium creaturæ potentis aſſentiri,& diſſentire. Conciliū Triden.ſeſſ.6.cap.5.can.4.1,q.23.art 2.*

B Sicut Deus prȩuidet aliquem ſaluandum,ſic & modum,quo ſaluari debeat.] *Hoc eſt. Dèus habet duos oculos, non vnum tantùm: vno videt finem,puta hunc ſaluandum; altero quæ ſunt ad finem,puta modū,quo ſaluari debeat. Modus,quo quiſquis ſaluandus ſaluari debeat,quis eſt?opera liberè facta in gratia. Ex hoc apertiſſimè habes; quòd prædeſtinatio non excludit immo,ꝙ neceſſario includit liberum arbitrium: & conſequenter quòd prædeſtinatio nullo modo imponit neceſſitatem prædeſtinatis, & quòd gratia optimè ſtat cū libero arbitrio;& ꝙ infallibilitas finalis euentus prædeſtinatorum concordat rectiſſimè cum libertate arbitrij noſtri. Exēplum de duobus oculis eſt,vt addiſcentes à notioribus addiſcant ſciendo tamen,quòd Deus omnia ſimùl,& vnico ſimpliciſſimo actu videt:vide ſupra huius c.29.1.q.22.art.4.*

Notandū

Stat cum gratia ṗdeſtinationis libertas noſtra.

C Propter quod,ſtultus &c.] *Ergo prudens erit,ſi dicat (quod ſemper dicere debet) Volo facere in Deo confiſus totum,quod in me eſt, ut ſaluer; Et poſt,etiam ſi Deus me occiderit,ſperabo in eum. Ergo prudens erit: ſi cum timore, & tremore,ſuam ſalutem operetur;non plus ſapiens,quàm oportet ſapere,ſed tantùm ad ſobrietatem.*

Eſtote prudentes.

De præſcientia & reprobatione. *Cap. XXXI.*

Reprobatio eſt,vt ait Auguſt. præſcientia iniquitatis quorundam,& præparatio damnationis eorundem. Vnde nota,quòd in reprobatione tria ſunt. Vnum eſt ṗuiſio iniquitatis ab æterno:alterum obduratio,id eſt ſubtractio gratiæ in præſenti:tertium eſt præparatio pœnæ æternæ in futuro. Si ergo quæritur,vtrum reprobatio habeat cauſam ex parte hominis,quātum ad primum meritum

Reprobatio habet

ƈum homiuis non eſt cauſa, quo ad ſecundum cauſa meritoria, & effeƈiua: quo ad tertium cauſa eſt meritoria, ſed non effeƈiua. E contra in prædeſtinatione ſunt tria contraria, ſed in hoc eſt differētia, quia prædeſtinatio præparat gloriam ſecundum beneplacitum, ſed reprobatio præparat penam ſecūdum exigentiam meritorum. De obduratione ſciendum eſt, quod tranſlatiuè dicitur ſecundum ſimilitudinem obdurationis in corporibus: Duritiam autem corporum ſequitur triplex proprietas, primum eſt inhabilitas ad ſuſcipiendum impreſſionem; ſecundū eſt ſtabilitas ad permanēdum in ſe; tertium eſt fortitudo ad reſiſtendum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Vno modo per inhabilitatem ad ſuſcipiendam gratiam. Secundo per firmam adhæſionem ad peccatum. Tertio modo per rebellionem diuinarum inſpirationum, & mandatorum Dei. Vnde quęrendū eſt, vtrum præſciti à Deo poſſint demereri, & econtrario. Ad quod dicēdum, quod ſcientia Dei comparatur ad res creatas, ſicut ars ad artificia: vnde ſicut ars non ſolum eſt cognoſcitiua, ſed etiam faƈiua eorum, quæ ſecundum artem fiunt: eorum verò quibus ab artis regulis deuiatur, eſt cognoſcitiua tantū: ita & ſcientia Dei eſt cognoſcitiua, & faƈiua omnium bonorum, malorum autem non, ſiue peccatorum quæ ſunt deuiationes quædam ab æterna lege ipſius; ſcientia Dei eſt cognoſcitiua tantum, non autem cauſatiua. & ſic patet quòd boni, qui per gratiam iuſtificantur, non ſolum ſunt ab ęterno cogniti à Deo. ſed etiam ad gratiam habēdam. Peccatores autem non ſunt eleƈi, vel præordinati à Deo ad culpam, ſed ſolum præſciti, quòd non ſunt gratiam habituri, ſed ſuę naturæ relinquendi, & quia agens non poteſt id quod eſt ſupra ſe, natura ſibi reliƈa, non poteſt in aƈum meritorium, qui eſt ſupra facultatem naturę, poteſt autem in aƈum peccati, qui eſt demeritorius, ſicut & in aliquid infra naturam humanam exiſtens. homo enim peccando, deſcendit à dignitate ſuę naturę; & ſic patet, quòd præſciti poſſunt demereri facilius, quam mereri.

cauſam ex parte reprobati.

C

Obduratur cor tripliciter.

D

Scientia Dei quid in bono, uel malo.

SCHOLIA.

A Præſcientia iniquitatis quorundam.] *eam iuſtè permittens. Reprobatio ſiquidem non nominat tantum præſcientiam: ſed aliquid addit. ſicut enim prædeſtinatio cum præſciẽtia includit etiam voluntatem conferendi gratiam, et gloriã ita reprobatio cum præſcientia includit etiam uoluntatem iuſtè permittendi aliquem cadere in culpam, & iuſtè inferendi damnationis pœnam pro culpa. 1. q. 23 art. 3.*

Quid dicat reprobatio

B Subtractio gratiæ.] *Scilicet iuſta.*

C Præparatio pœnę æternę.] *.ſ. iuſta. Ratio, quòd iſta tria iuſta ſint & iuſtè fiant eſt: quia, cùm bonum intellectus ſit obiectum voluntatis, impoſſibile eſt; quòd Deus uelit aliqd vel minimum, niſi quod ratio ſuæ ſapientiæ, quæ eſt lex iuſtitiæ, habet. Vnde quicquid Deus ſecundum ſuam voluntatem facit, non poteſt non iuſtè facere: ſicut & nos quicquid ſecundum legem iuſtitiæ facimus, non poſſumus (vt ſic) non iuſtè facere. Verùm nos quidem ſecundum legem alicuius ſuperioris: Deus autem ſibi ipſi eſt lex, 1. q. 21. art. 1.*

Deum facere quicquã iniuſtè, eſt omnino impoſſibile.

D Vtrum præſciti à Deo poſſint demereri, & è contrario.] *.i. Vtrum Deus ſit cauſa demeriti ſeu peccati, reproborum: & vtrum ſit cauſa meriti prædeſtinatorum.*

De voluntate Dei. Cap. XXXII.

VOluntas Dei duplex eſt, ſcilicet voluntas ſigni, & beneplaciti. Voluntas beneplaciti eſt duplex, id eſt antecedens, de hac vide ſuprà ca. 30. quæ ſæpe non explet & conſequens, hæc nunquam remanet inexpleta. Alia eſt voluntas ſigni, & hæc quãdoq; remanet inexpleta. Huius modi ratio eſt, quia voluntas Dei poteſt ſumi dupliciter, vel propriè: ſic accipitur voluntas beneplaciti, vel metaphoricè, & ſic accipitur voluntas ſigni. Primo modo dicitur deus aliquid velle, & hoc velle ipſe Deus eſt. Secundo modo metaphoricè eſt ad modum volentis ſe habere, & hoc velle non eſt Deus. Hæc igitur diuiſio non rei, ſed vocis eſt. ſicut ita poteſt dici, vel propriè mot⁹ iræ, vel metaphoricè

Voluntas Dei quot modis accipiatur.

phoricè ſignum iræ. Voluntas beneplaciti Dei cõſequens eſt recta & efficax, & irrepręhẽſibilis: vnde quia eſt recta, nullus eſt rectus niſi conformetur ei, Item quia eſt efficax, nihil ſine illa poteſt effici: nihil contra illam põt fieri: per nullum poteſt impediri. Itẽ quia irrepræhenſibilis eſt, nihil præcipit, aut permittit niſi iuſtè: nil agit, aut conſulit, niſi benè. Signa beneplaciti ſunt quinque. ſ. pceptio prohibitio, conſilium, permiſſio, & operatio: quorum numerus ſic accipitur. Voluntas diuina propriè loquendo, aut pñtium, aut futurorum eſt. Si reſpectu præſentiũ. aut id eſt bonũ, & ſic eſt operatio. aut malũ & ſic eſt pmiſſio. Si reſpectu futurorum, ſic eſt triplex. Aut eſt malũ, & ſic eſt prohibitio: aut bonum neceſſariũ, & ſic eſt præceptio: aut bonum ſupererogationis, & ſic eſt conſilium. Contra tria prima põt aliquid fieri: quia ſe habent vt in fieri: ſed contra duo vltima. ſ. permiſſionem, & operationem, nihil poteſt fieri, quia ſe habent vt in facto eſſe, & quod perfectum eſt, non poteſt non fieri, De his ſignis nota, ꝙ Præceptum dicit obligationem ad faciendum bonum. Prohibitio dicit obligationem ad vitandum malum: Conſilium dicit doctrinam, per quam ſcimus, quod id, quod conſulitur, ſi fiat, affert præmium: ſi nõ fiat nõ adfert ſuppliciũ. Permiſſio dicit priuationem cohibitionis, & eſt ſignũ diuinæ voluntatis, non reſpectu mali, quod permittitur: ſed reſpectu boni, quod ex malo permiſſo elicitur. Non enim permittit deus malum fieri, niſi ex ipſo aliquod bonum eliciat, vt patet in tẽtationibus diaboli, quę proſunt multipliciter ſanctis. Preterea ſi non eſſet malum, non eſſet in bono pulchritudo, niſi abſoluta: nunc verò propter cõparationem ad malum, clarius eluceſcit. Operatio notat factionem in re, per quàm refertur creatura ad creatorem. De conformitate uoluntatis noſtræ ad Deum, ſciendum quòd duplex eſt conformitas, proportionis, & proportionalitatis. Primo modo eſt conformitas voluntatum in ſe ſecundum rationem eſſentię, & ſic eſt impoſſibile hoc modò, quia finiti ad infinitum nulla eſt proportio. Secundo modo eſt conformitas, quę eſt ſecundum ſimiliter ſe

Volũtatis diuina efficacia, rectitudo, irrepręhenſibilitas.

Permiſſio quid dicat

Permittit De⁹ malũ, & quare, Tob. 12.

Bonũ per malũ clareſcit.

Conformitas ad Deum.

A

B

habere,quod fieri poteſt. Poſſibile eſt enim idem volitũ eſſe alias vtrobique,vt.ſ.homo velit id, quod deus:ſecundum velle,quo vult nos velle Deus. Quod ſi hanc attendi
C mus in forma volendi,tunc ſi volumus habere mercedem noſtri operis, oportet, quod ſemper conformemur ei in forma volendi. Si autem quæritur,vtrum abſolutè teneamur,dicendum eſt,ꝙ conformitas qu dam eſt in actu,ad quam non tenemur,niſi habita charitate: & nec tunc,niſi pro tempore,& loco,vt quando quis cogitat dei veritatẽ ſcilicet articulos fidei tenetur credere: quando cogitat
D dei bonitatem,tenetur diligere. Eſt alia conformitas in
E habitu,ad q̃ non tenetur quis, niſi qñ actu dei bonitatẽ recogitat,quia tunc tenetur ſe ad charitatem dei præparare. De conformitate autem in volito,ſciendum,quod voluntate ſenſualitatis non tenemur conformari voluntati diuinæ,nec in volito,nec in forma volendi. Voluntas .n. ſenſualitatis tantum eſt in brutis,vnde quantum ad hoc, nos hac voluntate non peccaremus,ſi ratio huic voluntati iuncta non foret, cuius eſt animalitatem reprimere: ſed voluntate rationis deliberatiua tenemur deo conformari in volito,quòd conſtat nobis, deum abſolutè velle (vt ſalutem noſtram)vel congruit nobis velle. Si verò nõ congruit nobis:quamuis bonum ſit in ſe, non vult id nos velle:vnde hoc non tenemur velle, niſi inquantum eſt volitum à deo. Vnde ſi ſcio deum velle mortem patris mei, tamen poſſum vitam velle, & laborare ad hoc: quia non vult Deus velle me patri meo contrarium. Item voluntate conditionatiua tenemur deo conformari, vt quando pluit. vellemns,quòd non plueret,ſi deus vellet:quia volẽdo conditionaliter,non diſcordamus à voluntate dei:q̃a hoc non eſt velle ſimpliciter. Item id,quod deus non vult ſimpliciter,& abſolutè,vt ſentẽtiam comminationis, quã aliquando mutat,quando merita mutantur, nõ tenemur vellæ. Conformitas diuinæ voluntatis quadrupliciter poteſt conſiderari ſecundum habitudinem quatuor cauſarum. Primo ſecundum cauſam materialẽ:vt quando idem eſt uolitum,quod ſe habet vt materia,circa quã eſt actus

Quid cum Deo volendum; volũtas conditionata nõ diſcordat à Dei volũtate, & quomodo.

voluntatis,& ideo iſta conformitas eſt ſecundũ quid tantum,& non ſimpliciter; qa eſſe ſimpliciter non eſt à materia,vel forma. Secundo modo accipitur conformitas ſecundum cãm efficientem, ſicut quando aliquis vult hoc, quod Deus vult eum velle:qa Deus hanc voluntatem in eo facit. Deus.n.vnamquamque voluntatem in bonum ordinauit, & hoc vult nos velle. Tertiò ſecundum cãm finalem,vt qñ quis in gloriam Dei ſua facta ordinat, ꝑꝑ quam & Deus facit omnia:& in his duobus eſſentialiter omnis conformitas conſiſtit. Quartò ſecundum cauſam formalem,vt.ſ.ex charitate velit quis, quod vult,ſicut & Deus ex charitate vult omnia: & in iſto conſiſtit perfectio conformitatis, vt.ſ.actus voluntatis noſtræ tanto ſit, voluntati diuinæ conformior,quanto eſt melior, & perfectior. Ex prædictis collige,quod perfecta,ſeu completa conformitas ad Deum comprehendit quatuor. Primò vt velimus,quod Deus vult. Secundò, vt velimus,quod vult nos velle. Tertiò vt velimus propter ꝙ vult. Quartò,vt velimus eo modo,quo vult.Sed conformitas nõ plena eſt triplex. Primò, conformatur quis Deo in volito tm̃, ſicut & Iudæi conformes erant Deo in morte Chriſti. Secundò ſi conformetur quis in volito,& in fine, ſed non in modo,vt qñ quid nõ fit ex charitate. Tertiò quando quis conformatur in volito, & in modo,ſed non in fine,vt cùm ad alium finem retorquetur intentio.

Plena conformitas ad Deum quatuor comprahẽdit,& quare.

Ioan. 11.

F

SCHOLIA.

A Proportionis] *id eſt per æquiparantiam.*

B Proportionalitatis] *id eſt per imitationem.*

C In forma volendi] *i.in rõne uolendi, quæ ratio eſt bonum. Tunc aũt voluntatem ſuam Deo conformat quis in forma volendi: quando hoc bonũ particulare, quod vult, refert in bonum cõe,& ſcias,ꝙ forma volendi,& volitum formaliter,idem ſunt. ſicut ergo tenetur quis conformare voluntatem ſuã Deo in forma volendi:ita in volito formaliter. Dixi in volito formaliter: quia homo non ſemper tenetur conformare Deo voluntatem ſuã in volito materialiter. Quare non*

Conformare volũtatem Deo, quomodo tenemur.

non ſemper tenetur quis Deo conformari in volito materialiter? Quia non pōt ſemper ſcire volitum Dei in particulari. Quare tenetur ſemper Deo cōformari in volito formaliter? Quia ſemper ſcit volitum diuinum ſecundum rōnem cōem. i. ſcit ꝙ quicquid vult Deus, vult ſub ratione verbi boni. Tūc igitur conformat quis Deo voluntatem ſuam in volito formaliter: quando quodcunque ille homo vult, vult ſub rōne veri boni. Tunc autem non conformat velle ſuum Deo in volito materialiter: quādo ille homo vult aliquam rem, quam non vult Deus, aut cuius contrarium vult Deus. In hoc vltimo dicto tunc ſolùm excuſor à peccato, nō conformando voluntatem meam diuinæ: quando neſcio, ita ſcilicet quòd ſcire non teneor, quid Deus me velit velle circa huiuſmodi rem particularem. 1. 2. q. 19. art. 1.

D Conformitas in habitu.] *Iſta conformitas conſiſtit in habere, vel in præparare ſe ad habendam charitatem.*

Charitas. E Ad quam non tenetur quis] *ſ. quantum ad vitandū nouum peccatum tranſgreſſionis præcepti de habenda charitate: non quantum ad ſurgendum à peccato, & ad vitandum periculum repentinæ mortis, & damnationis. D. Card. Caietanus in Summula verſ. Contritio.*

F In modo, ſed non in fine] *ſ. veniali: non mortali. Si enim finem venialem is, qui bonum incœpit, ſibi præſtituit; tunc non in fine conformis Deo, conformatur adhuc ei in modo: quoniam adhuc ipſe operans retinet habitum charitatis, cum peccatum veniale non excludat charitatem. Si autem talis homo finem mortalem. i. qui ſit peccatum mortale, ſibi de nouo ſtatuat; tunc deſinit eſſe Deo conformis etiā in modo: quoniam tunc primum deſinit operans eſſe in charitate, cum hæc non poſſit ſtare cum peccato mortali.*

De iuſtitia Dei. Cap. XXXIII.

IVſtitia Dei tribus modis ſumitur. Primo modo quādo redditur alicui, quòd meruit. Secundo modo quando promiſſum ſoluitur. Tertio modo quando imperfectum perficitur. Primo modo remuneratio bonorum, & puni-

tio

tio reproborum, eſt opus iuſtitiæ. Secundo modo incarnatio Chriſti opus eſt iuſtitię, quia promiſſum fuit hoc per prophetas. Tertio modo dicitur opus iuſtitiæ, qñ *Pſalm.24.* Deus peccatorẽ iuſtificat, cum ſe ad gratiã habilitat, faciendo, quod in ſe eſt. Nota ꝙ in oĩbus operibus Dei inuenitur iuſtitia & miſericordia. ſed iuſtitia quandoq; eſt occulta, & miſericordia manifeſta, vt in iuſtificatione impii, & in primo aduentu Chriſti. Aliqñ eſt econtrario, ſ. aperta iuſtitia, & occulta miſericordia, vt in punitione paruulorũ ſine baptiſmo decedentiũ, & in ſecũdo aduentu Chriſti. Aliqñ vtrumq; eſt occultum, vt in tribulatione ſcilicet iuſtorũ, & innocentũ, ſicut fuit in Iob, & in infirmitatibus paruulorum. Aliquando vtrumq; eſt apertum, vt in remuneratione iuſtorum, & damnatione reproborum: quia illos remunerat ſupra meritũ, & iſtos punit citra condignum, quod eſt miſericordiæ: ſed vtriſque retribuit ſecũdùm merita, hoc eſt bonis bona, & mala mala, quod eſt iuſtitiæ. Si vis ſcire qua iuſtitia puniatur homo pro peccato momẽtaneo æternaliter, vide primo authoritates Iſa. Vermis eorũ non morietur, & ignis *Iſa.66.* eorum non extinguetur. Pſal. Ibunt in ꝓgenies patrum *Pſalm.48.* ſuorum, & vſq; in æternum non videbunt lumen. Matth. *Matt.25.* Ite maledicti in ignem æternum. Apoc. Aſcendit fumus *Apoc.14.* eorum in ſecula ſeculorum. Item Greg. in quarto dialogorum. Si Deus non plus attenderet cor, quã facta: iniuſta poſſet dici talis iuſtitia. Sed quia Deus intuet̃ cor, iuſtum eſt, vt ſine fine puniantur, qui nunquã vellent viuere ſine peccato. Rationibus idem oſtenditur. Quia. n. homo peccauit in ſuo æterno, meritò punitur in æterno Dei. Item materia ignis eſt æterna, ſ. macula peccati, ergo & pœna. Item peccatum eſt contra illum, qui eſt infinitus; ergo pœna debet eſſe infinita: ſed hoc non põt eſſe acerbitate: vnde oportet, ꝙ fiat diuturnitate. Item cum homo peccat, errat in infinitum quodam modo rõnalis, iraſcibilis, & concupiſcibilis: quando finitum præponit infinito: illa quidem, iudicãdo, iſta, adhærendo, & vltima, appetendo: vnde congruè debet eſſe pœna infinita. Item

mala

A mala voluntas reproborũ æterna eſt,ergo & pœna. Item
Exemplũ oſtenditur exemplis,quia venditio momentanea dat ius
poſſidendi perpetuum: & vulneratio momentanea cica-
B tricem infert perpetuam. Item caſus in foueam tpalis
eſt,detentio perpetua. Item erutio oculorum tempora
nis eſt,& cæcitatem operatur perpetuã. Item crimen læ-
ſæ maieſtatis tpale eſt,ſeruitus perpetua. Item potio ve-
neni momentanea mortem operatũr perpetuam. Dicit Aug.ꝙ reddit Deus mala pro malis, hoc eſt pœnam pro peccatis,pro iuſtitia,quia iuſtus eſt;vel reddit bonũ pro malis,hoc eſt gratiam iniuſtis, qm̃ bonus eſt; vel reddit bona pro bonis,hoc eſt gratiam pro gratia, quia iuſtus, & bonus eſt; nunquàm reddit mala pro bonis, qm̃ iniu-
Puniũtur ſtus nõ eſt. Aliquis punitur in præſenti ꝑꝑ ſeipſum, vt.ſ.
nõnulli in peccatum præteritum in eo purgetur. Ioã.5.Ecce ſanus
præſenti, factus es,vade & amplius noli peccare. Item vt ꝑꝑ pec-
& quare. catum perpetuo crucietur tam hic, q̃ in futuro: Exem-
Ioan.5. plum habes de Herode,& de Antiocho. Itẽ vt culpa de-
2.Mac.9. clinetur,vt in Paulo,qui cæcatus fuit perſecutor,vt poſt
Act.12. illuminaretur melius prædicator. A d Cor. Ne magnitu-
1.Cor.1. do re.ex.me.&c. Item vt gloria in futuro detur. Actu um.
Act.14. Oportet nos per multas tri. intra. &c. In primis duabus cauſis exercet Deus iuſtitiam,in duabus ſequentibus mi ſericordiam. Quintò punitur quis ꝑꝑ Deum.ſ.vt glorifi
Ioan.9. cetur. Ioannes: Neq;,hic peccauit: neq; parẽtes eius,&c. Sextò punitur quis propter proximum,ſ.vt ædificetur:
Tob.2. ſic fuit punitus Thobias, vt aliis daretur exemplum patientiæ: ſic puniuntur etiam innocentes pueri, ne videa-
Gene.3. tur inconueniens peccatoribus. ſi quandoque tribulan-
Iſa.14. tur. Iuſto Dei iudicio puniuntur, qui vel conceſſis abu-
Apoc. 12. tuntur,vt Adã: vel conceſſa rapere conantur,vt Lucifer.

S C H O L I A.

A Mala voluntas reproborum æterna eſt] *Dupliciter.*
Quam ma *Nam & in peccatis iam, dũ hic viuerent, cõmiſſis continuè*
la horum *perſeuerant; cũ ſint ſine charitate, ſine qua non tollitur pec-*
voluntas. *catũ: &, ſi poſſent actu exteriori adhuc peccare, ſemper peccarent.*

carent. Exemplum. Cain ſemper de nouo occideret Abelem, ſi facultas ſibi daretur. 1 q. 64. art. 2. ad 3. à ſimili.

B Caſus in foueam temporalis; detentio perpetua.] *De caſu.* *Perpetua ſ. quantum ſit ex natura caſus: non aliter. Si. n. quis è fouea, in quam cecidit, reſurgat; hoc non eſt ex natura caſus [vt patet,] ſed aliundè.*

De miſericordia Dei. Cap. XXXIIII.

MIſericordiā ſecundū ethymologiam dicitur tribus modis. Primò dicit̃ miſericordia, quaſi miſeriā cordis diuidens, ſicut accipit̃ in illa authoritate. Cæli nō indigent miſericordia, quia in eis nulla eſt miſeria. Scd̃m hunc modum mīa ſolummodo eſt in terra. Scd̃o modo dicitur, quaſi mittens ſeorſum cordis rigorē, ſicut accipitur ibi. Mīa, & veritas obuiauerunt ſibi: nam veritas per rigorem procedit, ſed miſericordia hūc rigorem temperat, remunerans ſupra meritum, & puniens citra condignum. ſic eſt mīa ēt in inferno. Tertio modo dicitur miſericordia, quaſi mira ſuauitas, rigans corda, ſic miſericordia maximè eſt in cœlo. Licet. n. Deus ſit iuſtus, ſicut & miſericors; tñ dicitur ei ꝓprium eſſe miſereri. potius q̃ eſſe iuſtum, quia nihil requiritur ad complendū opus miſericordiæ, niſi voluntas eius, ſed ad complendū opus iuſtitiæ, requiritur ēt aliquid ex parte hoīs, exigentia. ſ. meritorum. Miſericordia Dei patet in effectibus diuinorum beneficiorum. dat. n. reis veniam dimittendo tā peccati reatum, q̃ peccati ſequelas, de quibus duobus Pſal. Qui propitiatur oibus iniquitatibus tuis, quo ad primū. Qui ſanat omnes infirmitates tuas, quò ad ſecundum. Item largitur iuſtis gratiam, dando. ſ. virtutis habitum, & virtutis motum, vt per primum faciat hoīem Deo gratum, ac vita æterna dignum: ſed per ſecundum augeatur ei meritum. De his duobus. Pſalmiſta. Qui coronat te in miſericordia; quò ad primum; & miſerationibus, quò ad ſecundum, & loquitur de corona gratiæ. Item confert ſanctis gloriā, & hoc dupliciter, quia nunc in ſpe, & tandem

[Margin: A — *Pſalm. 84.* — *Miſericordia in inferno, & quomodo.* — B — C — *Miſericordiæ Dei effectus.* — *Pſal. 102.*]

dem in re. De his Pſal. Qui replet in bonis deſiderium tuum, quò ad primum. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, quò ad ſecundum. Item ex miſericordia Deus patienter expectat peccatores, benignè reuocat: vlciſci diſſimulat, de multis periculis liberat, gratiã liberaliter donat, datam multiplicat, multiplicatam conſeruat, conſeruatã in cęlo præmiat. Item ex miſericordia Deus peccatorem ad ſe redeuntem hilariter ſuſcipit, ad pœnitendum cor emollit, offenſam citò remittit, iniuriæ poſt remiſſionẽ non meminit. Item ex miſericordia dat Deus aduerſa, vt peccatum purget, dat proſpera, vt ad amorẽ prouocet; dat ſacramenta, vt meritum cumulet; dat præcepta, vt præmio ditet. Item ex miſericordia errantes ad ſe reducit, euntes ad ſe conducit, cadentes erigit, ſtantes tenere non deſinit, peruenientes in gloriam introducit.

Roma. 9. Sap. 11. Hierem. 3. Dan. 13. Luc. 15. Ezech. 18.

Miſericordiã Deus dat, et quo modo.

1. Pet. 2. Matt. 15.

S C H O L I A.

A Solummodo eſt in terra] *i. in vita præſenti. Nam hic & eſt miſeria; & vnus amicus recipit miſeriam amici ſui, ei compatiendo ex cordis affectu quaſi diuidens alterius miſeriam, ac ipſius miſeriæ partem ſibimet attrahens.*

B Nihil requiritur ad complendum opus miſericordiæ, niſi voluntas eius.] *Nihil requiritur ſcilicet quandoque. Puta ad creandum hominem nihil requiritur ex parte hominis. Requiritur enim quandoque, puta ad dandam ſalutem homini, aliquid ex parte hominis id eſt conſenſus voluntatis eius, & merita. 1. q. 21. art. 4. ad 4. Concil. Triden. ſeſſ. 6. cap. 5. 10. cap. 4. q. 32.*

Requiſita ad opus miſericordiæ.

C Opus iuſtitiæ] *ſcilicet punitiua. omnis enim pœna à Deo pro peccato, ſaltem originali, ſemper impenditur: licet non ſemper pro peccato actuali. 12. q. 85. art. 5.*

De originali.

Deo gratias.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER SECVNDVS.

De operibus conditoris.

De ipſa rerum creatione. Cap. I.

SVmmæ bonitatis triplex eſt effluxio ſcilicet per generationem, per ſpirationem, & per creationem. Duæ priores emanationes ſunt ab ęterno, tertia A eſt in tempore, de qua nunc eſt agendum. Inter creare, generare, & facere differentia eſt: quia res de nihilo exit in eſſe per creationem, ſed exit in eſſe de aliquo per factionem: quia facere eſt operari B de aliena materia: ſed de ſubſtantia exit in eſſe per generationem. Deus eſt rerum triplex cauſa, ſ. effitiens, exemplaris, & finalis: ſed nullo modo materialis. Inter operari Dei & creaturę, differentia eſt, quia Deus operatur in inſtanti, Angelus autem repente, ſed natura paulatim. Prima rerum principia, ſunt à Deo immediatè, ſcilicet materia & forma: effectus verò conſequentes ſunt ab ipſo

ipſo mediante natura, nihil autem eſt à Deo immediatè tantum. Circa mundi creationem quatuor erãt errores. Quidam dicebant mundum æternũ. Alii dicebant mundum quidem factum, ſed habuiſſe materiale principiũ, & non eſſe de nihilo. Alii dicebant Deũ ſuperiores creaturas per ſe produxiſſe, ſed inferiores per miniſterium Angelorum. Alii ponebant duo principia, ſicut Manichæi, vnum ſcilicet ſummè bonum, & aliud ſummè malum, dicentes incorruptibilia eſſe à bono principio: corruptibilia à malo. Hos omnes errores excluſit Moyſes,
C primum, cum dicit: In principio ſecundum ibi. Creauit.
D E tertium, quando dicit, Deus quartum, cum ſequitur, Cœlum & terram. Tenendum eſt etiam, quòd Deus omnia ſimul creauit, nec aliquam nouam ſpeciem poſtmodum
F addidit, quam prius non fecerit, vel in ſe, vel in ſuo ſimili. vt hominum animas, vel in ratione ſeminali, ſicut patet in his, quæ naturaliter introducuntur in eſſe: & hoc eſt, quod dicitur Deum die ſeptima quieuiſſe, non quidem à labore, vel ab opere, ſed (ſicut dictum eſt) à nouarum ſpecierum conditione. De operibus verò ſex dierũ dicunt quidam nunquàm in illis debere intelligi ordinem temporis, ſed naturæ, quia dicunt omnia ſimul tempore fuiſſe facta, creata, & diſpoſita, ac in ſuis ſpeciebus diſtincta. Alii dicunt omnia ſimul creata in materia, ſed non in tali forma, ſicut in diebus ſequentibus receperũt: & hæc opinio magis ſequitur planam literam, ſed prima
G magis ſequitur rationem. Deus enim dupliciter operatur. Aliqua namque facit mediante natura, & hæc fiunt ſucceſſiuè: aliqua facit per ſe immediatè, vt creare, peccata dimittere, gratiam infundere, & huiuſmodi: & talia fiunt incontinenti, & perfectè, & completè. Cum ergo Deus primordiales res non produxerit mediante natura, ſed immediatè, & per ſe, videtur quòd in inſtanti fecerit eas perfectas, & completas tam in materia, quàm in forma. Coæuæ ſunt quatuor hæ primitiuæ rerum creaturę, cœlum empyreum, Angeli, materia mundi, & tempus.

SCHO-

SCHOLIA.

A Sunt ab æterno.] *De his in lib.1.c.4,7.* *Articulus fidei.*

B Facere eſt operari de aliena] *ſcilicet ſi ſumatur ly facere, vt diſtinguitur contra ly creare. Si enim ſumatur, prout ſtat cum ly creare, dicit tãtum eſſe in tempore. In cuius ſignũ patres Niceni Concilij primi ad exponendum de ſymbolo Apoſtolorum ly creatorem, dixerunt ly factorem. Ac ſi patenter dixiſſent Credimus in Deum omnium creatorem ita vt creauerit illa in tempore, non ab æterno opuſc 6.*

C Dicit, In principio] *ſ. durationis.1.q.46.art.1.& 3.*

D Dicit, Deus.] *ſcilicet ſolus 1.q.65.art.3.*

E Saltem Cœlum & terram] *id eſt viſibilium omnium, et inuiſibilium ex Concilio Nicano primo, in confeſſione fidei.*

F Prius non fecerit, vel in ſe] *ſcilicet, vt in ſuis cauſis, non in ſe, vt ſolũ in ſuo eſſe extra cauſã completo, cõſideratur: Exemplum de nouis ſpeciebus productis ex virtutibus ſtellarũ, & elementorum: quas vtique virtutes à principio creationis acceperunt 2.q.78 art.1: & 1.q.73.art.1, ad ſecundũ.*

G Rationem] *ſcilicet probabilem, non demonſtratiuam Licet.n.res primordiales per ſeipſum immediatè produxerit; tamen de imperfecto ad perfectum potuit eas adducere ſucceſſiuè [vt Baſilius. Ambroſius, Cryſoſtomus dicunt] Ad ly talia immediatè facta per ſe à Deo fiunt incontinenti complete, reſponderetur tunc: quòd id verificatur attenta omnipotẽtia diuina, non aliter Vnde ſi ſapientia Dei, quæ [ſupponẽdo de poſſibili] ordinem ſucceſſiuum vellet ſeruari in rebus, attenderetur: tunc in productis etiam per ſe immediatè à Deo ſucceſſio reperiretur. 1.q.66.art.1.*

De diſtinctione creaturarum, in generali. Cap. II.

CReatura mundi triplex eſt, ſcilicet corporalis tantum, vt elementa: ſpiritualis tantum, vt Angelus: cópoſita tantum ex his, vt homo. Corporalis quoque natura diſtinguitur in corpora lucida, vt ſydera: & opaca, vt terra & metalla, & huiuſmodi: atque perſpicua ſiue diaphana, vt aer & aqua. Creaturæ quædam ſecundum

Gregor.habent eſſe tantum,vt lapides:quędam viuere,vt arbores:quædam ſentire,ut animalia:quædã intelligere, vt homines,& Angeli.Diſtinguitur autem triplex mundus,ſcilicet archetypus.i. Deus.& dicitur archetypus ab archos,quod eſt princeps:& typus,quod eſt figura id eſt principalis figura,quia ipſe eſt exẽplar mundi ſenſibilis.

Ioan 1. Item eſt mundus qui dicitur microcoſmos id eſt maior mũdus,vt eſt iſte mũdus ſenſibilis. Itẽ eſt mũdus qui dicitur microcoſmos id eſt minor mundus,vt eſt homo.De

A his tribus Ioan.In mundo erat,ecce primum.Et mundus per ipſum factus eſt:ecce ſecundum Et mundus eum nõ cognouit:ecce tertium. Differentia eſt inter elementum & elementatum, & quintam eſſentiam. Elementum, & primum corpus principium componibilium, non tamen

B ex corpore compoſitum:unde terra,aqua, aer,ignis purum elementum eſt & ſimplex apud nos:quia licet iſta inter ſe commiſceantur, & maximè in ea parte,ubi ſe contingunt,non tamen ex pluribus corporibus componuntur.Elementatum eſt quodlibet corpus compoſitum ex quatuor elementis.Quinta eſſentia eſt corpus per ſe differens ab omnibus elementis & elementatis, tam in materia quàm in forma:tam in natura quàm in uirtute,non

C habens in ſe contrarietatem,unde nec cauſam corruptionis.Opera ſex dierum,prout Moyſes diſtinxit,moraliter ſic habentur.Significat enim rerum creatio de nihilo,impii iuſtificationem.Firmamenti operatio,boni propoſiti confirmationem.Aquarum congregatio, cordis adunationem.Syderum perfectio, exẽplum bonæ operationis. Piſcium & auium formatio,ſtatum actionis & cõtemplationis.Hominis plaſmatio,rectitudinem intentionis. Poſtea uerò ſeqtur ſeptima dies ęternitatis ſcilicet requies. Eſt locus ſummus,id eſt cœlũ,vbi ſola lætitia eſt:& eſt infimus,id eſt infernus,ubi ſola triſtitia:& eſt medius ſcilicet mundus,ĩ quo ſunt ſũma ſperanda,& infima timẽda. Diabolus igitur à ſummo corruit, & in imum detruſus eſt:quia reparandus non erat.Homo uerò a ſummo cecidit,& in medio collocatus eſt,ut eſſet ei locus,quo aſcenderet

deret per iuſtitiam, uel deſcenderet per cu'pã. Itẽ Hugo de ſancto Victore dicit, ꝙ aliquis locus eſt in quo ſolũ & ſummũ bonũ eſt. ſcilicet cœlũ: aliquis in quo ſolũ & ſummũ malm eſt, .ſ. inf rnꝰ: aliquis in quo ſolum malum eſt, ſed non ſummum, .ſ. purgatorium: aliquis in quo bonum & malum eſt, ſed neutrum ſummum, ſcilicet, mũdus iſte. D

S C H O L I A.

A In mundo erat.] *id eſt erat in ydea mundi. Q̃uo? ſimili modo, quo dicere ſolemus artificẽ aliquẽ eſſe in tali ſua ydea; quando attentè contemplatur ſuper opus ſuũ taliter fabricãdũ, ut patet. vel aliter, id eſt ydea mũdi erat in Deo ſic igitur Deus erat in mũdo, inquãtũ diſponebat facere mundũ ſcđm rationem ydealem mundi habitam in ſeipſo. ſupra lib. 1. c. 25.*

B Compoſitum.] *licet ex materia, & forma, compoſitũ ſit. Elementum igitur in genere corporũ ſunt illa quatuor ſcilicet terra &c. quoniã ſunt corpora ſimplicia: ſed nõ ſunt elementa in genere entium, quoniã terra &c non ſunt entia ſimplicia. Hoc. n modo ſolum materia, & forma (ex quibus cõponuntur terra &c.) ſunt elementum D. Th. 1. Phyſic. tex. 1. ſuper ly elementa.*

C Cauſam corruptionis] *ſed tamẽ habet cauſã annihilationis. omnis enim creatura inquantum eſt ex nihilo, habet ex ſe ipſa cauſam tendendi in non eſſe: & conſequenter põt a Deo; quandocunque voluerit ipſe annihilari. 1. q. 104 art. 3.*

D Summum malum.] *In genere pœnarum, non in genere entis. Nam ꝙ non poſſit ſic dari ſummum malum; vide ſupra 1. lib c. 3 ſummum tamen bonum & in genere gloria, & in genere entis, datur. unde ly ſummũ bonum accipitur utroque modo Vgonis auctoritate.*

De diſtinctione orbium tam cœleſtium quàm elementorum. Cap. III.

CORporalis mundi machina tota conſiſtit in duobus ſcilicet in natura cœleſti, & in natura elementari. Cœleſtis autem diſtinguitur in tres cœlos principa-

les,ſcilicet in cœlum cryſtallinum,& empyreū,& firmamentum.Intra firmamentum quod eſt cęlum ſtellatum, continétur ſeptem orbes planetarum,qui ſunt Saturnus, Iupiter,Mars,Sol,Venus,Mercurius Luna. Nomine aūt A cœli criſtallini ſiue aquei, intelligitur illa pars materiæ primæ,quæ ſecundum Philoſophum formata eſt in duos orbes,quorum ſuperior eſt primum mobile.Iſtorum orbium natura eſt,quòd omnes mouentur excepto Empyreo,quod quietum eſt.Natura verò elementaris in quatuor ſphæras principales diſtinguitur ſcilicet ignis,aeris, terræ,& aquæ.Sphęra ignis tria habet interſtitia,ſcilicet ſupremum,qđ vocatur igneum,& medium,ac infimum, quod vocatur olympium.Similiter aer tria habet interſtitia ſcilicet ſupremum,quod vocatur æthereum,& mediū ac infimum,qđ vocatur aereum, & in ſupremo eſt calor & lux propter ſolis propinquitatem. Similiter ē & in infimo.ſ.propter radiorum repercuſſionem à terra. In medio autem interſtitio,ad quod non poteſt pertingere repercuſſio radiorum,eſt frigiditas & obſcuritas & ibi dicūtur habitare dęmones,qui detruſi ſunt in hunc aerem caliginoſum.Ibi etiam fiunt tempeſtates,tonitrua,grando, niues,& ſimilia. Ex his collige ſeptem orbes terram & aquam ambientes, qui omnes poſſunt vocari cœli: iſtos autem excellit cœlum Trinitatis,ipſe Deus,qui eſt in omnibus & ſuper omnes.Diſtantia dictorum orbium & planetarū hæc eſt,à terra vſq; ad Lunā ſunt miliaria 15625. hęc ſunt ſtadia 1260.à Luna vſque ad Mercurium ſunt miliaria 7612. cū ſemiſſe.à Mercurio vſque ad Venerem tantundem, à Venere vſque ad Solem ſunt 14433.à Sole vſque ad Martem ſunt miliaria 14625.à Marte vſque ad Iouem 6812.à Ioue vſque ad Saturnum tantundem à Saturno vſque ad firmamentum 24427. Ex his colligitur, ꝙ à terra vſq; ad cœlum ſtellatum ſunt miliaria.108959.

Habitatio dæmonū.

Pluuiarū generatio.

B

S C H O L I A.

A Cryſtallini,ſiue aquei] *Aqueum dicitur,eo quòd ſint illæ aquæ,quæ ſupra cœlos ſunt. Dicitur Chryſtallinum eo ꝙ aquæ illæ non ſint fluidæ:ſed quaſi glaciali ſoliditate firmatæ.*

Non

Non.n.quales ſint illæ aquæ ſupra cœlos vniformiter ab omnibus aſſignatur: licet eas ibi eſſe minimè dubitem⁹. Nã maior *Maximè*
eſt ſcripturæ authoritas, q̃ omnis humani generis capacitas *ponderis*
Aug. 2 ſupra Gen. ad literã. Baſili⁹ 3. Hexamer. 1. q. 68. ar. 2. *ſcriptura.*

B Diſtantia dictorum orbiũ &c.] *De diſtantia non punctali locutum hic intellige authorẽ, ſed diſtantiæ ſpacium hoc determinatũ pro indeterminato ſumpſiſſe. Hoc modo pluries loquitur Sacra Theologia. i. biblia vt patet exercitatis, loquũtur, & Theologi à ſimili de numero diſtantium à nobis creaturarum, puta de numero Angelorũ. i. q. 50. art. 3. vide ibi elucidationes formales noſtras. Diſtantiæ ẽt hunc numerũ poti⁹, q̃ illũ aſſignando, procedit probabiliter, nõ demonſtratiuè. Nõ enim certitudo eadem quærenda eſt vbique: ſed ſolùm prout materia patitur. Nã indiſciplinati eſt optaſſe aliter. 1. Ethic. cap. 2. Contra hereticos. alioſque nimis curoſos*

De natura cœlorum & ſupernorũ corporũ. C. IIII.

COelũ eſt corpus purũ, natura ſimpliciſſimũ, eſſentia ſubtiliſſimũ, incorruptibilitate ſolidiſſimũ, quantitate maximũ, qualitate lucidũ, diaphanitate perſpicuũ, materia puriſſimũ, figura ſphæricũ, ſitu locali ſupremũ, amplitudine creaturarũ aliarũ in ſe cõtentiuũ Iſtæ proprietates tã cœlo conueniũt Empyreo, q̃ primo mobili. Sed A
præter hoc cœlũ Empyreũ à motu eſt extraneũ, beatorũ ſpirituũ habitaculũ, ſpecialiter ſedes Dei nũcupatur. Cœlo aũt Chriſtallino ſpecialiter cõuenit ꝙ ẽ motu velociſſimũ, ad inferiora virtutis influxiuũ. Eodẽ mõ dicendũ eſt de firmamento, ꝙ plurimæ conueniunt ei de proprietatibus ſupradictis, & inſuper eſt aquarũ diuiſiuũ, ac ſtellis decoratũ. Corpora celeſtia diuidunt in lucentia, & nõ lu- B
centia, ac diaphana. Nã corpus lucens eſt ſol, q ſolus inter ſydera lucet. Sed non lucẽtia ſunt cæteræ ſtellæ, & planetæ, q̃ lumẽ ſuũ à Sole mutuãtur. Corpora vero diaphana ſunt oẽs ſphęræ cœleſtes Itẽ ſphære cęleſtes cũ mouentur non mutãt locũ, ſed mouentur in locis ſuis. Superiora influunt in inferiora virtutẽ motiuã, uegetatiuã, ſenſitiuã, C
ac omnium generabiliũ productiuam. Item licet careant

qualitatibus elementaribus,non.n.ſunt calida, vel frigida,ſicca,vel humida,tñ iſta cauſant in inferioribus. Verumtñ non influunt ſuper liberum arbitriũ,nec hñt vir-
D tutem immutandi hoĩs voluntatem:licet bene inmutẽt, vel diſponant cõplexionem hoĩs aliqñ , quæ voluntatem
E non habent quidẽ cogere, ſed magis vel minus in diuerſis hoĩbus inclinare Operantur quoq; corpora ſuperiora diſtinctiuam ſignificationem dierum ſcđm lumen Solis,& diſtinctionem menſium ſcđm lumen Lunæ , ac diſtinctionem annorum ſcđm motum Solis in aliquo circulo,atque diſtinctionem temporum ſecundum varium curſum planetarum,diſtantiam & curſum , aſcenſum & deſcenſum,retrogradationem,& ſtatum.Circulus quidã eſt in ſphæra interſecans æquinoctium, qui interſecatur ab eodem in duas partes æquales, & vna medietas declinat verſus Septentrionẽ, alia verſus Auſtrũ:& dicitur ille circulus zodiacus,à zoe qđ eſt vita:nam ſcđm motum planetarum ſub illa oĩs vita rebus inferioribus eſt:vel dicitur à zodion,qđ eſt aĩal:quia cum diuidatur in duodecim partes æquales, q̃libet pars appellatur ſignũ, & hẽt nomen ſpeciale à noĩe animalis ꝑꝑ proprietatem aliq̃ conuenientem tam ipſi,q̃ animali,vel ꝑꝑ diſpoſitionem ſtellarum ſitarum in illis partibus ad modum animalis. Iſte verò circulus dicitur latinè ſignifer, quia fert ſigna, vel quia diuiditur in ea: ab Ariſtotele verò in ſecũdo de generatione dicitur circulus obliquus:vbi dicit.ꝙ ſecundum acceſſum & receſſum Solis in obliquo circulo fiunt generationes & corruptiones in rebus. Noĩa verò ſignorum,& ordinatio, & numerus in his verſibus notantur.

Sunt aries,taurus,gemini,cancer,leo,virgo,libraque,
F ſcorpius,arcitenens,caper,amphora,piſces.

S C H O L I A.

A Tam cœlo conueniũt Empyreo,q̃ primo mobili.] *Ea propter nõ incluſit in eis,nec excluſit ab eis motum. Si.n. motum incluſiſſet, præmiſſa cœli deſcriptio non conueniret Empyreo: ſi excluſiſſet, aliјs ab empyreo non conquadraret.*

B Aquarum diuiſiuum.] *De aquis materialibus apud nos patet: de aquis ſupra cœlos (1. firmamentum) vide capitulum præcedens; A.31 q 68.art.2.*

C Careant] *ſ. formaliter non virtualiter. Habent enim virtutem cauſandi oẽs qualitates elementares: licet non habeant formaliter illas in ſe; alioquin non eſſent incorruptibiles. Non ergo dant, quod non habent; ſed dant quod habent; habendum tamen alio modo à recipientibus illud 1.q.115. art.3.1 poſterio. ſuper ly propter quod vnum quodque &c.*

D Hominis voluntatem].*i actus voluntatis, neq; elicitos, (velle, frui, intendere; Eligere, conſiliari, conſentire, vti,) neque imperatos (ſ. comedere, dormire, ambulare. &c) quatenus à volũtate pendẽt. Alioquin ſi corpora cœleſtia actuũ humanorum eſſent cauſa; de neceſſitate ſequeretur primò, ꝙ intellectus & voluntas eſſent vires corporeis organis alligata; ſecundò ꝙ anima humana eſſet mortalis; tertiò ꝙ homo ageretur, vtpote non habens liberum arbitrium, naturali inſtinctu tantum ad ſuas actiones; quartò ꝙ homini, tanꝗ libero arbitrio carenti, nõ imputaretur peccatum Hæc autem omnia, cũ ſint hæreticalia [vt patet in Conc. Later. ſub Leone X & clemẽtina:] neceſſario ſequitur, ꝙ dicere, cœlos poſſe eſſe cãm humanorum actuũ, eſt hæreticum. 1.q 105.art.4.* *Caueãt diuinatores. (vt aiũt.)*

E Incliuare] *ſ. ſecundum ꝙ diuerſi homines magis, vel minus reſiſtunt paſſionibus iraſcibilis, vel concupiſcibilis, commotis ab influxu cœlorum. His enim ſemper per voluntatem propriam reſiſtere poſſunt: iuxta illud etiam Aſtrologorum, ſapiens dominabitur aſtris 1 .q.105.art 4.* *Ptolomæus in centiloquio.*

F Amphora] *id eſt aquarius.*

De natura ſtellarum in communi. Cap. V.

STellæ ſupremæ in firmamento figuntur, & cum illo ſemper mouẽtur, materia ſunt puriſſimæ figura ſphæricæ, quantitate magnæ, apparentia paruæ, qualitate lucidæ, radiorum diffuſiuæ, rerum inferiorũ generatiuæ, à Sole illuminationis receptiuæ, tenebrarum expulſiuæ, quãto nox obſcurior, tãto plus ſui manifeſtatiuę, in præ-

A ſentia Solis ſui occultatiuæ, tempeſtatis & ſerenitatis cō citatiuæ, uiarum nauigantium directiuæ. quanto coniun ctiores, tanto in communi lucidiores, ſed ſingulæ minus apparentes, ut patet in galaxia, clariate, & quantitate diſ ferūt, ac virtute. Galaxia eſt multitudo paruarum ſtellarum quaſi cōtiguarum illi loco orbis, ubi diffunditur lumē Solis. Fit autem eclipſis, cùm ſe Soli Luna ſubnectit, B
C ut tenebras efficiat. Nota quòd omnes ſtellæ eclipsātur, & hoc à terra, uel à planetis. Planetæ dicuntur quandoq; retrogradi. quandoque progreſſiui, quandoque ſtationarii, prout in Epicyclis ſuis diuerſimodè mouētur. Planetæ ſunt ſydera inter cœlum, & terram errantia, firmamē to contrarium curſum agentia. Curſu quem habent ab influxu primi mobilis, mouētur directè, ſed proprio curſu mouentur obliquè: non ſcintillant: ſinguli ſuos colores & circulos habent: & cum circulos aliorum ingrediūtur, etiam illorum participant qualitatem, cum Sole intrantes occultantur: quanto terræ propinquiores, tanto circulos habent breuiores: quanto ſunt altiores, tanto curſus eorum naturalis videtur eſſe tardior. Corpora eorum non ſunt lucida vel perſpicua, ſed opaca. Alioquin non eclipſarent ſe inuicem. Motus primi mobilis ſcilicet nonæ ſphæræ ab oriēte in occidentem, rediens iterum in orientem, dicitur rationalis, ad ſimilitudinem motus rationis in microcoſmo, qñ fit conſideratio à creatore rediens in creatorē, & ibi ſiſtendo. Secundus motus firmamenti & planetarum eſt huic cōtrarius, ab occidente in orientē, rediens in occidentē, q. dicitur irrationalis ſiue ſenſualis, ad ſimiltudinem microcoſmi, qui eſt à corruptibilibus ad creatorē, & iterum rediens ad corruptibilia.

Mores bonorum.

Vita malorum.

S C H O L I A.

A Sui occultatiuæ,] *ſcilicet per hoc, quòd lumen maius offuſcat minus: non per aliquam ſuiipſarum alterationem.*

B Fit autem eclypſis] *ſcilicet ſolis. Hæc enim eſt poſitio Lunæ inter nos & Solem.*

C Omnes ſtellæ eclypſantur, & hoc à terra, vel à planetis.

nẽtis.] *Si ſit planeta vltimus, ſcilicet Luna, nõ ab alijs planetis, ſed neceſſario à terra, eclypſabitur. Vnde eclypſis Lunę eſt poſitio terræ inter Solem, & Lunam. Nam tunc Luna, terra prohibente, non poteſt à Sole illuminari.*

De luce. Cap. VI.

LVx eſt, vt ait Philoſophus, actus lucidi ſecundũ qđ lucidum. Vnde ſciendum eſt ꝙ lux eſt qualitas actiua corporis luminoſi, ſicut calor ignis. Lux quoq; dat coloribus eſſe intentionale, ſicut intellectus agẽs fantaſmatibus eſſe intelligibile. Ipſa eſt mediũ deferens oĩa q̃ à cęlo ad nos deſcendunt. Ipſa quoq; monſtrat corpus non lucẽs à lucido. Ipſa eſt ſecundũ Philoſophũ. cęli purpura, maleficiorum inimica, nauigãtiũ directio, oculus noctis, facies oĩm rerum. Lux, vt ait Auguſtinus, rectum habet inceſſum, & nullo modo incedit per curuum. Hæc oĩbus rebus & decorem tribuit, & abſq; illa cuncta ſunt ignota & abſcondita. Motus eius eſt ſubitus: quia ſine mora replet oĩa. Hæc in ſuperficie corporis vmbroſi nõ ſe perfũdit, ſed in corpore diaphano: vnde ſecũdũ corporis groſſitiẽ, vel ſubtilitatẽ magis & minus participatur. Lux n. ſine ſui diminutione vbiq; ſe diffundit. Plures proprietates lucis habes infra de Sole, quæ illi conueniunt inquantũ lucet. Sciendũ eſt, ꝙ lux vocatur in corpore luminoſo non lux: ſed lumen, prout eſt in lucido tranſparenti ſplẽdor autem in terſo, & color prout eſt in corpore opaco. A

SCHOLIA.

A Eſſe intentionale.] *Adueniente luce ſuper colores, eliquatur quædam ſimilitudo ex illis veniens ad oculos noſtros, & adueniente luce intellectus agentis ſuper phantaſmata, eliquatur ſimilitudo quædam ex illis veniens ad intellectũ poſſibilem. Illa ſimilitudo dicitur ſpecies ſenſibilis intentionalis, vel eſſe intentionale* [vt in litera] *in genere ſenſibili: Iſta dicitur ſpecies intelligibilis intentionalis, vel eſſe intẽtionale in genere intellectuali. 2. & 3. de anima.* *Species intẽtionalis.*

De

De planetis in ſpecie. Cap. VII.

SAturnus eſt à nobis remotiſſimus frigidus, & ſiccus: hoc intelligas in effectu, ſicut in aliis planetis: Ex vicinitate eius calor Solis remittitur. Ex coniunctione eius cum Ioue clarior efficitur, cum naturaliter ſit pallidus. Nociuus eſt: & ipſo dominante fœtus naſcitur mortificatus, aut debilis. plus nocet retrocedendo, quã procedendo. Moratur in quolibet ſigno triginta menſibus: ex quo ſequitur ꝙ curſum ſuum complet triginta annis. Jupiter eſt clarus, & quaſi ad inſtar lactis candidus: in qualitatibus eſt bene tẽperatus, quia calidus eſt, & humidus. In ſuperiori parte ſuæ apſidis temperat malitiam Saturni. Cum aſcendit in circulum Saturni, contrahit pallorem, licet ſit clarus. In quolibet ſigno moratur per annum, & ita complet curſum ſuum duodecim annis. Mars calidus eſt, & ſiccus, & ideo nociuus. Ex proprietatibus ſuis hoĩes incitat, ac prouocat ad bellandum: ex interpoſitione Veneris & Iouis eius nociuitas reprimitur. Igneus apparet, & radioſus. in quolibet ſigno moratur quadraginta diebus. Sol dicitur decies maior terra, ſed ſcd̃m Ptolomæũ eſt clx vicibus maior terra, calidus & luminoſus. eclipſim patitur. cõis eſt oĩbus. nube celatur. ſolus per ſe lucet, quod nulli ſyderi cõpetit: vnde & nomen accepit, ſtellas illuminat, & tñ eas per præſentiam ſuam apparentia ſui luminis priuat. Medius eſt planetarum, odioſus ægris oculis, ſed amabilis puris. Tempora diſtinguit, locis immundis non inquinatur, teſtes conſolidat, gelida reſoluit, flores aperit, fructus maturat, corpora diaphana penetrat, nõ quieſcit, viſum retundit, vapores eleuat, hæmiſphæria viciſſim perluſtrat, appropinquans nobis æſtatem facit, recedens verò hyemem efficit, oculus eſt mundi. In quolibet ſigno moratur triginta diebus, & decem horis: curſum per annum facit motu proprio, ſed diem perficit motu primi mobilis. Venus eſt lucifer, calidus & humidus: malitiam Martis temperat: ſemper

comitatur

comitatur ſolem:ſed cum præcedit,dicitur lucifer:quan do ſequitur,dicitur veſper: colorem habet candentẽ, & refulgentem,electro ſimilem Inter ſydera plus ſplẽdet: complet curſum ſuum in 348. diebus Mercurius ſemper cum Sole graditur,nunquam ab eo plus 30.gradibus diſtans,colorem habet radiantem: rarò propter vicinitatẽ ſolis cernitur:eloquentia ſub ipſo eſt,aquis dicitur domi nari,& præeſſe ſeminibus:curſum complet. 338. diebus. Luna noctem illuminat,lumen mutuat,augmentum patitur,& detrimẽtum.Infima eſt inter planetas,eclipſym patitur & efficit,maculas habet propter coniunctionem eius cum inferioribus.Item corniculata interdum apparet, ex eo ꝙ pars eius non illuminata à nobis abſconditur.Item regina cœli appellatur; quia ſol tanquam medius planetarum participat omnes proprietates omniũ, A & eas ad lunam cum lumine ſuo tranſmittit:ipſa verò luna quęcunq; à ſole recipit,ſic influit.Vnde quia per eam tali modo virtutes planetarum recipimus,merito regina cœli vocatur.His viſis patet,ꝙ quãdo luna primò incenditur,optimum eſt ſemina iacere,quia tunc virtutes planetarum,quas inferioribus influit,incipit colligere. frigida eſt & humida, ſolem præcedens minuitur, ſed eundem ſequens creſcit, & ab eo elongatur. acceſſus & receſſus maris per eam cauſatur.Signa autem zodiaci quolibet menſe percurrit. B

S C H O L I A.

A Participat omnes proprietates omniũ ac influit.] *Ideo dicitur ſol generare cum homine hominem, licet alÿ planetæ, & cœlorum influxus concurrant: quia non ſinguli omnium influxus, ſicut ſol, participant, & conſequenter non influunt omnes. Magis autem ſoli, quam lunæ; tanquam actiuo magis, tributur.*

B Solẽ p̃cedens minuitur,ſed eundẽ ſequens creſcit] *Altiſſima Sol,myſticè,Chriſtus,luna quilibet de Eccleſia, ſeu qualibet ex creatis anima. Vis creſcere? ſequere Chriſtũ. Nam ſi vis eũ inſtar inſtructio. ſuper*

ſuperborum præcedere, minueris. In humilitate igitur eſt magnitudo tua, in arrogantia tui diminutio.

De quatuor elementis. *Cap. VIII.*

IGnis conſumit & incinerat, in ſimilitudinem ſuam ſibi appropinquantia conuertit, motum facit de centro ad circumferentiam, ardet & lucet in materia aliena, & nō in ſua ſphæra. Inferiora reducit ad ſuperiora, q̄a reſoluit terrea, in aquoſa, aquoſa in aerea, aerea in ſe. Mollificat dura, & indurat mollia. ſubtiliat, vt patet in reſolutione glaciei, & cōdenſat lutū. depurat, vt in auro: & corrūpit, ſicut ea quæ conſumit. frigefacit per accidēs, ut patet in aceto: eſt & penetratiuus, cōmunicatiuus, & diuiſiuus.
A Item ignis in ſphæra ſua nō relucet, quia cōpactus nō eſt: Nullum .n. corpus diaphanum lucet. ſed potius eſt illuminabile. Si aūt ignis in ſphæra ſua compactus eſſet, eclipſaret omnes ſtellas, quæ ſupra ipſum ſunt. Ignis verò hic lucet apud nos propter materiā coadunatam in qua eſt: & hoc patet, quia vna cādela alteri oppoſita vmbram facit. Aer eſt ſubtilis, mobilis, perſpicu⁹, per inſpirationē & reſpirationem caloris cordis temperatiuus, decoratur volatilibus, locus impreſſionum, manſio ſpirituum dānatorū, eſt & alterabilis, ſubtilis, leuis, atque rarus, nō lucet, ſicut
A nec aliq̄d corpus diaphanum, ſed eſt illuminabilis. Aqua ſuper cœlos eleuatur, piſcibus decoratur tempeſtatibus ſubiicitur, omnes fontes & flumina ad mare cōtinuātur,
B ad locum vnde venerunt reuertuntur. Aeri præbet aquæ informationem, volatilium ornamentum, & vegetabiliū
C nutrimentum, & optimè eſt terminabilis termino alieno, ſed minimè termino proprio. Aqua corpus eſt diaphanū, omnibus eſt communis, in cryſtallum congelatur, irim in nubibus cauſat, ſordes purgat, hortos irrigat, febricitātes ſua frigiditate & humiditate delectat, naues vehit, lumen recipit, ad ſuum principiū recurrit, loca vacua ſubit, lapides cauat, ignē extinguit, olim mundū purgauit. In mari rubro populo Dei ceſſit, de latere Chriſti fluxit, hāc Chriſtus

ſtus in vinum mutauit, ac de ipſa baptiſmi materiam or dinauit. Terra inter alia elementa eſt infima, nigra, deſpe cta, ponderoſa, rotunda, elemẽtis aliis circundata, mater fructuum, radix plantarum, nutrix animalium, ædificiorum fundamentum, mortuorum receptaculum, machinæ mundialis centrum, cõcludit in ſe infernum: frigida, ſicca, opaca, corporis humani materia. Seruat metalla, centro tenetur, motu ex vaporibus incluſis concutitur, herbis & floribus, ac arboribus ſuis decoratur, circa eam motu circulari cœlum cum ſyderibus voluitur, ab hominibus & iumentis calcatur, horum quędam terræ compe tunt ſecũdum eſſe ſuum, quędam ſecundum ſitum, quædam ſecundum contentum, quædam ſecundum ornatũ, quædam ſecundum vtilitatem.

SCHOLIA.

A Aqua ſuper cœlos eleuatur] *i. ſuper firmamentum ſecunda die factum, quod aliqui vocant cœlum aereum. Illa enim pars aeris, in qua condenſantur nubes, poteſt dici firmamentum propter ſpiſſitudinem aeris in parte illa: Nam illud, quod eſt ſpiſſum & ſolidum, dicitur corpus firmum, Hãc opinionem de firmamento commendat Aug. dicens: hanc conſiderationem digniſſimam iudico; quod enim dixit neque eſt contra fidem, & in promptu poſito documẽto, credi poteſt. Hæc ille. Quid eſt illud documentum, quo poſito, faciliter, ſeu in promptu, talis opinio credi poteſt? Eſt, ꝙ per aquas, quæ ſupra firmamentũ in Geneſi ponuntur, intelliguntur aquæ elementares. Modo aquæ elementares vaporabiliter reſſolutæ eleuantur ſupra aliquam partem aeris, & ex his poſtea pluuiæ generantur, eas autem eleuari ſupra cœlum ſydereum, cœlũ ſtellatum, ſiue cœlum ſtellarum fixarum impoſſibile, eſt. Propter quid eſt omnino impoſſibile hoc? propter ſoliditatem cœli; propter regionem ignis mediantem, quæ hmõi vapores conſumeret: propter hoc, quòd locus, quò feruntur læuia, & rara, eſt infra concauum orbis lunæ: propter hoc, quod ſenſibiliter apparet, vapores non eleuari etiã ad cacumina quorundam montium: & propter hoc [vt ad vanam aliquorum rationem*

Secũdo ſuper Gene. ad literã.

De aquis ſupra cœlos.

rionem reſpondeamus,] q̄d corpus naturale non pōt in infinitum diuidi, aut rarefieri, ſed tantum vſq; ad certum terminum: licet corpus, vt ſic, in infinitum ſit diuiſibile. Si ergo loquamur de aquis vaporabiliter eleuatis [vt loquitur præſens litera] neceſſariò accipiendi ſunt cœli, ſupra quos eleuantur modo dicto, i. pro firmamento aereo, non ſydereo. Vnde ſi eſſemus certi, quod Geneſis loqueretur de aquis vaporaliter eleuatis in ly diuidat aquas ab aquis, præmiſſam opinionem, pro opinione laudatam. ab Auguſtino non pro opinione, ſed pro ſcientia teneremus. At quia non certum, ſed opinabile, illud eſt: ideo firmamentum ibi accipimus quandoque pro cœlo ſtellato, & aquas pro cœlo Cryſtallino, vt ſupra c.3. A.1.q.68.art.1.

Gene.1.

B Aeri præbet aqua informationem, volatilium ornamentum] *id eſt per hoc aqua informat. i. ornat aerem, quòd dat aeri volatilia. Aues enim ex aquis producta leguntur.*

C Terminabilis termino alieno, ſed minimè ꝓprio] *id eſt figuram, cum ſit inuiſibilis, ſecundum ſe, id eſt manens in raritate ſua, non recipit: ſed per aliud id eſt ſi inſpiſſetur, figurari poteſt, vt apparet de nubibus.*

De impreſſionibus aeris. Cap. IX.

COmetes licet appareat quaſi ſtella, non eſt tñ aliud q̄ vapor inflammatus ex vicinitate ignis. Hic comas luminis fundit, & dicitur ſignificare mutationem regni, aut bella, aut peſtilentias. Corona eſt albus circulus, qui qn̄q; apparet circa ſolem, vel lunam, aut ſtellas alias, & cauſatur ex reliquiis nubium per planetarum radios attractis & illuminatis. Talis aūt circulus ſignum eſt ſerenitatis. Aſſub, duplex eſt, aſcēdens. ſ. & deſcēdens. Aſcendens fit ex partibus vaporis inflammati in ſupremo aeris, & videtur aſcendere ſicut ſi euolarēt ſcintillæ de fornace. Aſſub verò deſcendens eſt ignis retentus in nube, qui tamen expellitur, obuiāte nube frigida, & cadit continuè, ꝑp quod videtur ſtella cadens, longaq; relinquit veſtigia caſus poſt ſe. Lumen quod videtur de nocte diſcurrentibus

ſcurrentibus ſe præcedere eſt vapor contractus deſcendens, qui cum nihil obuiat cõfricatione ſui ipſius ſubit; & aliquamdiu ſtat in aere. Draco dicitur vapor fortis cõglobatus, cui eſt nubes frigida ad latus vnũ, & calida ad aliud: & tunc pp conuenientiã ad calidum trahitur ad illud, & ita incenditur pars anterior, & hæc videtur quaſi ſpiramen draconis, media vero pars incuruaẽ, vt ſerpẽs, & volat ſp ad latus vbi calidũ circunſtat ipſum. Nubes fiunt qñ à virtute ſolis extrahuntur humores ſeu vapores de aquis & paludibus, & locis humidis; & feruntẽ ſurſum. Nebula eſt id qđ ex nubibus aquam pluentibus relinquitur, & ideo ſcđm Ariſtotelem, ſignum eſt ſerenitatis. Caligo eſt vapor tenebroſus, quẽ vulgo appellant nebulam. Iſte vapor non eleuatur, ſed priuſquã conuertaẽ in nubes, vel in pluuiã, deprimitur, & remanet iuxta terram. Ros eſt id qđ deſcendit ex vapore paruo, & in deſcenſu ſuo tradiẽ in paruis minutiis. Pluuia eſt aqua deſcendens ex nubibus reſolutis, velocitatem hñs ſuæ deſcenſionis, & hoc guttatim. Pruina eſt ex vapore rorido, q̃ congelatur anteq̃ ex ipſo reſoluatur aqua. Nix generatur in nube calida, cuius congelatio ſimul fit cum cõuerſione in aquam: & ideo partes eius nõ inſpiſſantur. Grando gñatur ex nube calidiſſima, virtute ſolis multũ eleuata, q̃ poſtq̃ in aquam reſoluitur, tunc demum in medio interſtitio aeris congelatur. Tonitruum eſt ſonus vaporis ſicci egrediẽtis de nube humida, vel in nube frigida, & humida, & ſcindit quidquid inuenit. Iris eſt lumen ſolis receptũ in nube concaua & aquoſa, ac ſoli ex aduerſo oppoſita. Glacies eſt aqua congelata. Ventus eſt vapor terreus aeris ſuperiora trãſcendens, & aerẽ fortiter percutiens, & impellens. Venti ſunt quatuor principales. ſ. Subſolanus ab oriẽte imperatus, hñs à dextris Vulturnũ deſiccantẽ, à ſiniſtris Eurũ nubes, generantem. Itẽ à meridie eſt auſter calidus, q fulmina gignit, & pluuias largas, hñs à dextris. Africũ calidũ, à ſiniſtris Notũ temperatũ quidẽ, ſed peſtilentias inducentẽ. Itẽ à Septentrione eſt Aquilo frigidus, hñs à dextris Thraſciam niues fa-

cientem & grandines, & à ſiniſtris boreã nubes conſtrin gentem, ac pluuias prohibentem. Itém ab occidente eſt Zephyrus flores producens, hñs à dextris Circiũ, tempeſtates & pluuias ac tonitrua generãtem, à ſiniſtris Fauonium in oriente nubila, ſed ſerena in meridie facientem. Turbo eſt ventus egrediẽs de nube in ſeipſum reflexus, vel duo venti lateraliter ſibi occurrentes, ſeſeque iuxta terram orbiculariter inuoluentes. Terræ motus eſt vapor groſſior extractus de profundo terræ, non potẽs exire ſuperficiem terræ propter illius ſoliditatem: ſicq; coarctatus in interioribus cõcauitatibus terram concutit.

S C H O L I A.

A Comas luminis fundit] *largè accipiendo comas; vt ſcilicet includunt ornamentum non tantum capitis* [*Hoc eſt propriè coma,*] *ſed etiam menti* [*hoc eſt barba,*] *& partis poſterioris animalis* [*hoc eſt cauda.*] *Verum hæc omnia dicuntur metaphoricè, aſſimilando ſtellam animali, cum aſſerimus; aliam cometem eſſe comatam, aliam barbatam, aliam caudatam. Cæterum ſi fuſius de his omnibus aeris impreſſionibus vis inſtrui: Conſule Ariſtotelem in ſuis meteorologicis.*

Philoſophus lib. meteor.

De tempore. Cap. X.

TEmpus eſt menſura motus primi mobilis, & rerum mutabiliũ. Ex hoc patet, quia hic eſt tempus, & non in cœlo ſecundum ſuam ſubſtantiam: quia hic mutantur omnia, & non ibi: hic eſt.n. hyems, nunc eſtas: nunc pax, nunc diſcordia, nunc tranquillitas, nunc tempeſtas. Mutabilitas rerum oſtenditur in hoc, ꝙ ea quæ præcipuè mundus amplectitur. ſ. ſapiẽtia, & potentia in oriẽte incẽperunt, & terram habitabilem percurrerunt vſq; ad occidentem in ſignum, ꝙ oĩa tendunt ad occaſum. Nã ſtudium ſapientiæ cœpit in Aegipto, poſtea fuit in Græcia, poſt Romæ, deinde in Francia, & in Anglia. Similiter rẽgna primo fuerũt in Oriente, poſt in Græcia, poſt apud

Romanos, nunc poteſtas imperii reſidet in Germania. Propterea Iacobus comparat vitam noſtram, & hæc mutabilia vapori, Salomon ſomno, Iſaias baculo arũdineo, & liber regum aquæ dilabenti. Differentia aũt eſt inter tp̃s, & æuum, & æternitatem. Nam tp̃s habet principium & finem, æuum caret fine, ſed non principio, æternitas caret vtroque termino, quia eſt menſura increata. Iſtæ ſunt ætates mundi. Prima eſt ab Adam vſq; ad Noe, hñs iuxta Hebræos annos 1656. ſed ſecundum ſeptuaginta interpretes hñs 2242. Secunda eſt à Noe vſque ad Abraham, habens ſecũdum Hebræos annos 292. ſed ſecundũ 72.1072. Tertia eſt ab Abraham vſque ad Dauid, habẽs annos ſecundũ Hebræos 972. ſecundum 72.1130. Quarta eſt à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis, habens annos ſecundum Hebræos 473: ſed ſecundum 72. 485. Quinta eſt à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, hñs annos ſecundum Hebræos 585. ſed ſecundum 72 587. Igitur ab exordio mundi vſq; ad Chriſtum ſecundum Hebræos habemus annos 3652. ſecundum Hieronymum eſt hæc computatio: ſecundum verò 72. quos Græci loquuntur. 5508. Euſebius autẽ quem Oroſius ſecutus eſt, inter vtroſque incedens, numerat annos 5198. quos pene omnes Latini ſequuntur. Sexta ætas eſt à Chriſto vſque ad finem mundi. Septima eſt quieſcentium, & concurrit cum ſexta. Octaua eſt reſurgentium. Porrò ſecundum Hebræos in prima ætate ſunt generationes 10. In ſecunda 10. In tertia 14. In quarta 17. qua tamen Matt. gratia myſterii 14. ponit, in quinta 14. Aetates hominis ſunt iſtæ: Prima eſt infantia, à natiuitate vſque ad 7. annos, ſecunda eſt pueritia vſque ad 14. annos: tertia eſt adoleſcentia à 15. anno vſque ad 28. quarta eſt iuuentus, à 28. vſque ad 46. quinta eſt ſenectus, à 50. vſq; ad 78. ſexta eſt decrepita ætas ab anno 78. quouſq; vita finitur. Dignitatis dominici diei notatur in hoc, ꝙ fuit in prima dierum. Item vt dicitur, erit vltima dies. Item nox illam non præceſſit. Item nox iſti non ſuccedet. Item cœlum & terra in ea ſunt creata. Item Angelus in ea C

conuerſus eſt ad Deum. Item primò data ſunt in ea filiis Iſrael mandata, vt dicit Origenes. Item in ea Chriſtus natus eſt. Item Chriſtus in ea reſurrexit Item in ea Spiritus ſanctus datus eſt Apoſtolis. Item omnes in ea reſurgemus, atque iudicabimur. Item in ea perpetuo continuandum eſt in laude Dei.

SCHOLIA.

A Non in cœlo ſecundum ſuam ſubſtantiam:] *i ſecundum* ꝙ *eſt menſura rerum mutabilium per alterationem: licet tempus, ſecundum rationem menſuræ motus tantum localis, ſit in cœlo 4 phyſic.*

B Tedunt ad occaſum.] *Hoc voluit dicere phyloſophus, dum ait, quòd tempus eſt cauſa corruptionis magis, quam conſeruationis. 4 phyſic.*

Conuerſio dupliciter ſumitur.

C Angelus in ea conuerſus eſt.] *Angelus. ſ bonus per voluntatem etiam. Conuerſus eſt non à peccato, ſed à negatione conuerſionis, ad Deũ. Hoc eſt, prius conuerſus ad Deũ non erat per liberum ſuum arbitrium operando; licet tũc in peccato non eſſet, vtpote facultatem operandi non habens, immo nec exiſtens: & poſtea cùm ſibi data eſt talis facultas, conuerſus eſt ad Deũ operãdo meritoriè* [*à ſimili 3.q.34.ar.1*]

De Angelis in communi. Cap. XI.

ANgelus eſt, ſecundum Damaſcenum ſubſtantia intellectualis, ſꝑ mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo miniſtrans, immortalitatem ſuſcipiens ſcd̃m gratiã non naturam. Subſtantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponitur ad differentiã accidentis. Intelligitur ẽt hic ſubſtantia qualitercunq; compoſita, ſ. ex eo quod eſt, & quo eſt. Intellectualis dicitur potius, q̃ rationalis, quia rõ eſt virtus collatiua cauſæ & cauſati, & ideo compoſita, vt, omnis hõ eſt animal, Socrates eſt &c. Sillogiſmus. n. nihil aliud eſt q̃ diſcurſus à cauſa in cauſatum. intellectus autem de rõne ſui nõ habet compoſitionem, & collationem, ſed eſt ſine inquiſitione, & compoſitione, &

ideo

ideo competit naturæ magis ſimplici pro differentia, vt eſt Angelus. Ratio autem differentia eſt, naturæ minus ſimplicis, ſ. hominis. Semper mobilis, non dico de loco ad locum, ſed mobilitas dicit hic triplicem vertibilitatem in Angelo, ſ. naturæ, intelligentiæ, & voluntatis. Mobilitatem enim habet naturæ, quia omne creatum vertibile eſt in nihilum, niſi manu omnipotentiæ diuinæ contineatur. Similiter Angelus mobilitatem intelligentiæ habet, quia licet in Angelo non ſit viciſſitudo intelligentiæ quo ad ſcita in verbo, cum deiformem habeat intellectũ ſecundum Dion. poteſt tamen in eo quo ad cognitionem rerum in propria natura eſſe viciſſitudo intelligentiæ, & hoc eſt quòd dicit Auguſt. quòd omne creatum habens intellectum intelligit vnum poſt aliud. Item in voluntate mobilis eſt Angelus, quia non ſimul vult hoc & illud. Item poteſt dici ſemper mobilis motu dilectionis. Arbitrio libera. Hoc non dicitur propter deflexionem ad bonum indifferenter, & malum, ſed propter liberam electionem eorum quæ voluerit, vnde Angelus bonus ſemper liberè eligit bonum, & Angelus malus liberè, & ſine coactione eligit malum. Incorporea ſubſtantia dicitur, quia Angelus non habet proprietatem corporis, vt corporis, ſcilicet in loco contineri. Cum enim corpus ſit in loco circumſcriptiuè & diffinitiuè, Angelus tantum diffinitiuè eſt in loco, Deo miniſtrans. Miniſterium hic ponitur pro quocunq; obſequio. & ſecundum hunc modum tam aſſiſtentes, quàm miniſtrantes, quàm etiã dæmones miniſtrant. Immortalitatem ſuſcipiens ſecũdum gratiam, non naturam, quia natura ſua eſt ex nihilo. Angelo attribuuntur quatuor, ſ. eſſentiæ ſubtilitas, intellectus perſpicacitas, liberi arbitrii facultas, diſcretio perſonalis. In primis tribus conuenit aĩa cũ Angelo, in quarto non: quia anima non eſt perſona. habet & alia tria Angelus. ſ. virtuoſitatem in operando, officioſitatem in miniſtrando, immutabilitatem poſt electionẽ, ſiue in bono, ſiue in malo. Differentiæ quatuor aſſignant inter Angelum & aĩam. Prima & principalis eſt penes eſſe naturale,

A (margin, beside "intellectũ"), B (margin, beside "Arbitrio libera"), C (margin, beside "Immortalitatem")

quia anima eſt vnibilis corpori,etiam actu ſeparata, Angelus non.Secunda eſt penes eſſe logicum,i. diffinitionẽ, quia anima rationalis eſt,ſed Angelus intellectualis. Anima.n. apprehendit inquirendo & conferendo: Angelus verò intuendo. Tertia eſt penes Metaphyſicum,i.ſeparatum à materia & motu. quia Angelus non habet paſſibilitatem niſi reſpectu ſuperiorum, anima verò reſpectu inferiorum, quia immutatur à ſenſibilibus. Quarta eſt penes eſſe Theologicum, quia anima vertibilis eſt à bono in malum,& è contrario: Angelus verò non,quia manet in eo ad quod ſe conuertit, ſiue bonum ſit illud, ſiue malum Angeli enim ſunt omnes ſimiles in eo, ꝙ immortales,inuiſibiles,indiſſolubiles,ſimplices, diſcreti perſonis,incommutabiles,incommunicabiles ſunt alteri naturæ: ſed diſſimiles ſunt in donis gratiæ & naturæ. Præterea dicit Diony. quòd in omni natura ſpirituali creata aliud eſt eſſentia,aliud eſt virtus, aliud eſt operatio.

S C H O L I A.

A Quo ad ſcita in verbo] *de Angelis beatis tantum hoc intelligitur: ſicut & infra, ly ſp mobilis motu dilectionis.*

B Non propter deflexionem indifferenter ad bonũ] *i.à malo ad bonum;& à bono ad malum poſt electionem:non ꝙ ante electionem non ſe habeat indifferenter ad bonum,& malum,tanquàm eligere potens vtrumlibet.1 q.64 art.2.*

C Immortalitatem] *ſ.perfectam,quæ includit omnimodam immutabilitatem. Nam immutabilitas & immortalitas conuertuntur,& è contra: quoniã (ſecundum Auguſtinum) omnis mutatio eſt q̃dam mors Angelus ergo immortalitatem perfectam modo dicto non habet per naturã, ſed per gratiã: primò quia vera patria beatitudo nõ eſt Angelo naturalis; ſecundò quia viribus naturalibus ſolis (cũ ſit ex nihilo) non põt attingere illam, ſed gratia Dei adiutus. Immortalitatem igitur ſumit Damaſcenus in ſenſu,quo & Apoſtolus de Deo dicens ſolus habet immortalitatẽ. (Quia videlicet ſolus Deus habet naturaliter verã beatitudinẽ.) Vnde non*

Immortalitas.

1 Timo.6.

negat

negat per hoc Damaſcenus hanc veritatem, ꝙ ſcilicet Angelus ſecundum naturam ſuã ſit incorruptibilis, 1. q. 50. art. 5.

De diſtinctione cœleſtium hierarchiarum.
Cap. XII.

HIerarchia triplex eſt. ſ. ſupercœleſtis, cęleſtis, & ſubcęleſtis. Supercęleſtis eſt in tribus perſonis, vt quidam dixerunt, & male: quia ſecundum Dionyſium hierarchia dicit ordinem: & ille abſolutè non eſt in tribus perſonis, ſed tantum eſt in ordine naturæ. Cœleſtis eſt in ordinibus Angelicis, ſubcœleſtis in hominibus ſanctis. Porrò hierarchia cœleſtis diuiditur in ſuperiorem, mediam, & inferiorem. Superior continet tres ordines. ſ. Seraphin, Cherubin, Thronos: quorum primi conſiderant Dei bonitatem, ſecundi veritatem, tertii æquitatẽ. Item in primis Deus amat, vt charitas: in ſecundis noſcit vt veritas: in tertiis ſedet vt æquitas. Media continet dominationes, principatus, & poteſtates: quorum primi regunt officia Angelorum: ſequentes capitibus præſunt populorum: Vltimi poteſtatem coercent dæmonum: Item in primis Deus dominatur vt maieſtas: in ſequentibus regit, vt principatus: in vltimis tuetur vt ſalus. Inferior hierarchia ſimiliter continet tres ordines. ſ. virtutes, Archangelos, Angelos: ad quorum priores pertinet miraculorum operatio: ad ſecuudos, maiorum negociorum denunciatio: ad tertios, humanæ cuſtodiæ ſolicitudo. In primis Deus operatur, vt virtus, in ſecũdis reuelat vt lux, in tertiis, mittit vt ſpirans. Hæc dicta ſunt ſecundum beatum Gregorium, & ſecundum Bernardum, ſed ſecundum Dionyſium, virtutes ſunt medius ordo ſecundæ hierarchiæ, & principatus primus ordo tertiæ hierarchiæ. Hic attendendum, quod in qualibet trium hierarchiarum præmiſſarum notatur Trinitas diuinarum perſonarum, vt patet in cœleſti hierarchia tam ſuperiori, quam media, quàm etiam inferiori.

S C H O L I A.

A Et ille abſolutè] *id eſt vt dicit minus, vel maius; ante vel poſt Hic dicitur ordo abſolutè: quem ponere in diuinis eſt hæreticũ; ex ſimbolo Athanaſii. Item dicit ly ille abſolutè; ad differentiã ordinis aliquo alio modo cõſiderati. Quaſi diceret. Si acciperetur ordo naturę modo, quo accipit Aug. ordo naturæ, inquit, non quo alter eſt prior altero: ſed quo alter eſt ex altero: tunc ordo naturæ poſſet poni, ſicut de facto ponitur, in diuinis Conſule primum librum cap. 4. 7.*

Ordo.

De proprietatibus Angelorum. Cap. XIII.

A Ngeli ſecundum Iſidorum ſunt ſpirituales facti, A ante oẽm creaturam creati, natura mutabiles conditi, ſed cõtemplatione immutabiles facti, animo B C impaſſibiles, mente rationales, fœlicitate ſecuri, futurorum præſcii, Iuſſi mundum regunt, miſſi corpora aerea aſſumunt, in cœleſtibus commorantur. Bernardus de eodem. Inueſtigemus inueſtigabilia: & primò ſpiritus eſſe potentes, glorioſos, beatos, diſtinctos in perſonis, diſpoſitos in dignitate, ab initio ſtãtes in ordine ſuo, perfectos in genere ſuo, immortalitate perpetuos, mẽte puros, affectu benignos religione pios, vnanimitate indiuiſos, pace ſecuros, diuinis laudibus & obſequiis deditos Item ſecũdum Bernardum in Angelis eſt dignitas creationis, gratia confirmationis, amor creationis, viſio diuinitatis Eſt etiam in Angelis per oĩa ſicut, ſuprà dictum eſt, eſſentiæ ſubtilitas, intelligentiæ perſpicacitas, liberi arbitrii facultas, agilitatis velocitas. Promptè omnes obediunt. Maiores ſine elatione præſunt, minores ſine vitio ſubſunt, qui ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem vtilitatem inferiorum ſuperiores participant, non è contra. Qui excellunt in natura præcedunt in gratia, & gloria. In eodem ordine creduntur alii eſſe aliis digniores. Duplicem habent viſionem, ſcilicet matu D tinam & veſpertinam. Illuminationes quas à ſuperioribus recipiunt, aliis tribuunt.

SCHO-

SCHOLIA.

A Ante omnem creaturam creati] *ſecundum opinionem Græcorum Angeli ſunt creati ante mundum viſibilem, licet non ab æterno: ſed iuxta opinionem Latinorum, quæ probabilior eſt, ſunt ſimul cum mundo viſibili producti. Nec decretalis de ſumma Trin. & fide catholica dicens, angelicam ſimul & mundanã condens naturam, facit opinionem Græcorum eſſe erroneam: quoniam in alio ſenſu, & alio loquuntur Græci, & decreta illa: licet faciãt opinionem latinorum magis probabilem. 1. q. 62. art 3. Card. Caie. ibi.*

B Mente rationales] *id eſt intellectuales. Eo modo loquitur B Gregorius dicens, quod paſtores de natiuitate Domini edocuit animal rationale. Vbi vocat Angelum animal rationale, metaphoricè propter ſimilitudinem rationis ad intellectum. Sic ergo & rationales metaphoricè dicuntur hic: quoniam propriè non rationales, ſed intellectuales ſunt. 1. q. 58. art. 3.* *Homil. de Epiphania.*

C Futurorum præſcii] *vt futura in ſuis cauſis conſiderantur; non vt ſunt in ſuo eſſe. Nam futura, vt in ſuo eſſe, cognoſcere eſt ſolius Dei, iuxta id, Annunciate, quæ ventura ſunt, & dicemus, quòd dij eſtis vos: ſed futura, vt in cauſis uis cognoſcuntur etiam à nobis. Vnde medici quãto acutius vidẽt cauſas, tanto melius de futuro ſtatu infirmi prognoſticantur; & conſequenter multo magis Angeli tanquàm perſpicaciori modo cognoſcẽtes cauſas, futura, vt in illis, norunt. 1. q. 57 art. 3.* *Iſa. 12.*

D Matutinam, & veſpertinam.] *Hæc cognitionis diuiſio ad Angelos illuminatos, ſicut & multa in iſto capitulo, tantum pertinet: & introducta eſt ab Auguſtino. Matutina eſt, qua cognoſcunt res, ſecundum quòd ſunt in verbo: Veſpertina, qua cognoſcunt res, ſecundum quòd ſunt in propria ipſarum natura. Quia verò boni cognoſcentes creaturam non figuntur in ea, ſed referunt hoc ipſum ad laudem Dei: ideo non ponitur in eis cognitio nocturna, ſeu poſt veſperam non ſequitur nox, ſed mane. & poſt mane meridies, infra huius cap. 15. in princ. 1. q. 58. art. 6.* *4. ſuper Gen. ad literam.*

De proprietatibus, & officijs ſingulorum ordinum. Cap. XIIII.

PRoprium eſt Seraphin in amore Dei ardere, & alios ad incendium diuini amoris promouere, & ad Deum A ordinare, diligendi formã tribuere. Iſti immediatè Deo iunguntur: & ideo purius & perfectius in ipſos operationes theophaniæ deferuntur: ad aliud quoq; extra amatũ non diuertunt. Cherubin quoq; primò & principaliter B relucent diuini luminis radio, pro eo ꝙ vicinius primæ veritati iunguntur. Horum officium eſt promouere homines ad diuinam cognitionem: ideo præ cæteris dñr lucere: quia plenitudinem luminis quam ſuſcipiunt, aliis inferioribus cõicando transfundunt. Throni dñr eo, ꝙ in eis dominus ſedeat, & iudicia ſua per eos determinet. In his ergo præcipuè relucet rectitudo diuini iudicii. Hi quoque virtutem Dei quam ſupra ſe accipiunt, ad inferiores transfundunt. Dominationes dicuntur, eo ꝙ cæ- C teris Angelis dominantur, ab omni extra miſſione ſunt liberi, & nulli inferiori ſubiiciuntur. Horum officium ſecundum Grego. eſt in bello ſpirituali inſtruere qualiter oporteat ꝑlationis officiũ exercere, & qualiter dẽat ſubditis dominari: Horum ẽt officium ſecundum Dion. timore ſeruili depoſito, in Deum moueri, & inceſſanter ei famulari. Principatus ſubditis Angelis ꝑſunt, & eos ad miniſteriũ diuinum explendum diſponunt. Ad hoc pertinet ſecundum Dion. vniuerſale regimen vnius regni vel gentis ducere ad Dei ſimilitudinem. Miniſteriũ quoque eorum eſt ſecundum Gregor. docere homines exhibere reuerentiam vnicuique ſecundum gradũ ſuum. Horum ẽt officium eſt promouere homines, vt non propter vtilitatẽ propriam, ſed propter ſolius Dei amorẽ & honorẽ faciant iuſtitiã. Poteſtatibus ſecundum Iſid. virtutes aduerſæ ſubiectæ ſunt, ne mundo tantum noceãt, quãtum cupiunt. Horum officiũ ſecundum Greg. eſt, illos qui in ſpirituali certamine deſudant, cõfortare, & ne ſpirituale

regnum

regnũ omittant defendere. Et ſecundum Dioni. ad ipſos ſpectat Angelos inferiores quãtũ poſſibile eſt, ſe diuinæ poteſtatiæ conformare. Virtutes infatigabiles ad executio nẽ faciendorũ, & robuſti ad perceptionẽ munerũ. Horũ officium eſt ſecundum Dion. docere prælatos vt facilè & perſeueranter quæ ad officium prælationis pertinẽt, exe quantur, & ſpiritualia onera ſuſtineant patienter. Itẽ ꝑ iſtos miracula fiunt, & virtutes faciẽdi mirabilia ꝑfectis conceduntur. Archangeli ſummi nũtii nuncupantur, & ſumma nuntiant Horum officium eſt ſecũdum Greg. de his quæ pertinent ad promotionem fidei, vt de natiuitate Chriſti, & de factis eiꝰ homines expedire, & dæmones ab hominibus remouere, & ſecũdum Dion. prophetias reue lare. Iſti illuminationes, quas à ſuperiorib. ſuſcipiũt, infe- rioribus annũciant, & per eoſdẽ nobis. Angeli ſunt in cœ leſti diſpoſitione vltimi, & hominibus magis propinqui. Angelus nomen eſt officii, non naturæ, Iſti minora nun- ciant, & hoĩes ad diuinam cognitionem ducũt, & vt iuſtè uiuant, inſtruunt. Hi ſurſum tendunt per dilectionẽ Dei, in ſeipſis firmantur per cuſtodiã ſui, ac ſub ſe progrediũ- tur ad auxilium ꝓximi. Nos aũt aſſimiliari debemus, Se- raphin per charitatem, Cherubin per cognitionẽ. Thro- nis per æquitatem, Dominationibus carnem ſpiritui ſu- biugando, principatibus reuerentiam maioribus noſtris exhibendo, poteſtatibus, tentationibus diabolicis reſiſtẽ do, virtutibus per compaſſionem, Archangelis per inſtru ctionem, Angelis per obſequii exhibitionem.

Hac rõne dicitur Gabriel aduẽtum Chriſti nunciãs nunciaſſe

Conformitas noſtra ad ſpiritus angelicos.

S C H O L I A.

A Immediatè] *Hoc de Seraphin dicitur, non quia alij oẽs beati immediatè Deo non iungantur. eſſet. n hæreticũ di- cere, beatos uidere Deum per medium; cũ hoc eſſet dicere, bea tos non videre facialiter Deum 1 q. 12. art. 2 ſed ideo dicun- tur Seraphin videre immediatè Deũ; quia viciniores omni bus Angelis Deo ſunt, & quoniam eum perfectius vident. In quo ſenſu dicitur ab Apoſtolo, quòd ſtella differt à ſtella in cla ritate. Quorum enim beatorum maior eſt charitas: horũ eſt perfe-*

De viſione beatifica Angelorũ.

1. Cor. 15.

perfectior uiſio diuinæ eſſentiæ.1.q.12.art.6.

B Vicinius] *reſpectu omnium inferiorũ,nõ reſpectu ipſorum Seraphin Cherubin ergo habet excellentiam cognitionis diuinæ plus,quàm omnes inferiores ordines:ſed non plus quã Seraphin.Seraphin vero habet excellentiam charitatis, (ut dictum ſub alijs verbis in litera nunc eſt) ad quam excellentiam nullus omnino neqne cherubin,neque Angelorum inferiorum aſſurgit.Vnde nota regulam iſtam: quod in omnibus commune eſt hoc;quod excellentia inferioris continetur in excellentia ſuperioris,& non è conuerſo 1.q.108.art.5,*

Regula uniuerſalis.

C Ab omni extra miſſione ſunt liberi.] *Nam dominationes non mittuntur in miniſterium hominum.Hoc denotauit magnus Dion his verbis, Dominationes,inquit, ſunt maiores omni ſubiectione. Ergo cum mitti in miniſterium pertineat,quodammodo ad ſubiectionem,non mittuntur.Dominationes.Ergo à fortiori;nec ſuperiores Dominationibus mittũtur. De inferioribus autem dic,quod omnes mittuntur. Ergo omnium Angelorum ordines quinque in miniſterium mittũtur,quatuor autem non, licet omnes nouem aſſiſtant,inquantum aſſiſtentia dicit claram viſionem Dei.1.q.112.art.4.*

Lib. de cœle.bierarc.

De cognitione,& motu Angelorum. Cap. XV.

ANgeli cognitionem habent matutinam,hoc eſt cognitionem rerum in verbo.Item veſpertinam.i.cognitionẽ rerũ in ſe. Itẽ meridianam.i.apertã Dei viſionẽ.Eſt & alia cognitio angelica,videlicet,prout maiores indicãt minoribus ea quæ per diuinas theophanias pceperunt.Theophania verò eſt oſtenſio alicuius cognoſcibilis de Deo per illuminationem de Deo venientem.& hoc põt vel in ſymbolis,vel facie ad faciem. Nota ꝙ Angelus in cognitione rerũ in propria natura cognoſcit plura ſimul habitu,& non actu:Circa incarnationẽ & paſſionem Chriſti ſciuerunt Angeli ſubſtantiam facti,ſed non oẽs circunſtantias,vt quare,vel quomodo.Prærerea q̃cũque Angeli cognoſcunt,cognoſcũt tam remotè ſicut propin-

A

pinquè:quia cognitio eorum non per ſenſum, ſed intellectum eſt. Status aũt Angeli triplex eſt.ſ. innocentiæ, gratiæ, & gloriæ. Diſtinguit motus Angelorum tripliciter ſecundũ Dion.ſ. circularis, rectus, & obliquus. Circularis ẽ ab eodem in idem, & circa idem centrũ immobile; hunc motum habent Angeli, qui immediatè recipiunt illuminationes à Deo, & per illas reuertuntur ad Deum. Iſtud aũt conuenit ſuperiori hierarchiæ tantum. Item motu recto mouentur, quando procedunt ad prouidẽtiã ſubiectorum rectè omnia tranſeuntes, & non reuertuntur ab eodem in idem, ſed de vno ad aliud. Item eſt in Angelis motus obliquus, quando.ſ. cognitionem inferiorum, quibus prouidẽt, reflectunt in Deum principium; & finem boni & pulchri. Nota differẽtiam inter aſſiſtere & miniſtrare: quia aſſiſtere eſt faciem Dei contemplari: ſic aſſiſtũt omnes boni Angeli. Itẽ aſſiſtere eſt immediatè recipere illuminationes a Deo; ſic tantùm aſſiſtunt tres primi ordines Item aſſiſtere eſt appropĩquare Deo, & extraneũ eſſe ab exterius miſſione: ſic aſſiſtũt quatuor primi ordines. Miniſtrare vero eſt nuntiare ꝓ tẽporis opportunitate, vel operari ſecundum officium. Eſt.n. miniſterium nuncii & officii. Erratum eſt circa motum Angelorũ tribus modis. Dicebant.n. quidam philoſophi quòd Angeli nunquam mouentur, ſed mouent ſphæras, & per eas voluntates hominum. Item dixerunt alii, quod Angelus ſit in pluribus locis, & etiam ubicunque, ſi uoluerit Item dixerunt alii, ꝙ Angelus ſic uenit de fine ſpatii, quòd non tranſit media, ſed tranſilit. Illud quoque prætermittendum non eſt, ꝙ unuſquiſque ordo ab eo denominatur, quod reſpectu inferiorum ordinum excellentius accipit in munere. B

S C H O L I A.

A Circa incarnatione Chriſti ſciuerunt &c. uel quomodo.] *Hæc Angeli, à principio creationis ſuæ ſciuerunt, omnes in vniuerſali, ſeu [vt iacet litera] quoad ſubſtantiam facti, puta quod Chriſtus venturus erat, moriturus, &c. non autem in ſpeciali. Nam, quantum ad ſpeciales*

De Chriſto ſciētia Angelorũ. 7 capit. cœleſt. hier.

les conditiones [hoc dicit ly, quare, vel quomodo] non omnes angeli à principio ſunt edocti de omnibus circa myſteria gratiæ: immo quidam ēt ſuperiores Angeli poſtea didicerunt ſecundum Diony. allegantem Iſaiæ 63. vbi quærentibus Angelis, Quis eſt iſte, qui venit de Eodem &c. reſpondetur à Chriſto, Ego qui loquor iuſtitiam &c. Eſt tamen hoc ſine dubio verum: quod quicquid cognouerunt antiqui prophetæ de miſterijs gratiæ Saluatoris noſtri per reuelationem diuinã, eſt multo excellentius Angelis reuelatum 1. q. 58. art. 5.

De Miſſione Angelorum.

B Miniſterium nuncii, & officii.] *Miniſterium officij eſt miſſio, quæ importat motum localem: miniſterium nuncij eſt miſſio, quæ importat directionē noui effectus in creatura. Miniſterio igitur officij, mittuntur tantum quinque ordines inferiores, vt ſupra dictum eſt huius 14. miniſterio nuncij ēt ſuperiores quatuor mittuntur. Nam virtus ſuperiorum immittitur in inferiores imittenda alijs. Vnde poſtea inferiores, tã quam grati, vtuntur nominibus illorum ſuperiorum, quorũ virtute auctoritateq; agũt: & eis attribuunt operationes illas à ſe factas. Exemplum, Quia vnus inferiorum exequebatur officium ſuum in virtute Seraphin, qui tale officium ei reuelando nunciauerat ſic exequendum, ideo vocatus eſt Seraphim: Volauit ad me vnus de Seraphin; qui tamē natura Seraphin nō erat. S. Th ſupra c. 1. ad Heb. ly in miniſteriũ miſſi.*

Iſa. 6.

C Non tranſit per media] *etiam volens tranſire per illa. Nam hic eſt error. In poteſtate enim Angeli eſt tranſire p media & non tranſire. Vnde, ſi vult, tranſit per media: ſi non vult, non tranſit, ſed tranſilit 1. q. 53. ar. 2. & quodl. 1. ar. 5.*

De prælatione Angelorum. Cap. XVI.

PRæſunt quidam Angeli regionibus, vt dicitur Dan. 7 Princeps Græcorum & princeps Perſarum, &c. Quidam verò præſunt eccleſiis. Apoc 2. Angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe. Itē aliis præſunt perſonis. Actu. 2. Angelus Petri credebatur ad oſtium ſtare. Quidã ēt maligni dicũtur uitiis præeſſe, vnde vocatur aliquis ſpiritus luxuriæ, & huiuſmodi. Quæ aũt prælationes permaneat, vel quæ ceſſent

ſent poſt hanc vitam, ſciendum eſt quod hierarchiæ ſemper ſtabunt quãtum ad differentiam beatitudinis, & quãtum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti ac naturæ: ceſſabunt autem prælationis angelicæ ſup hómines & Angelos quo ad actum regiminis vel gubernationem mundi, & electorum, ſecũdum viam ad patriam. A Prælatio autem est in dæmonibus quo ad officium inſultandi & irridendi, ſecundum quod vnus prouocat alterũ in malitia: & hoc non deſtruetur. Pſal. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper, nec deſtruetur quãtum ad malitiam & naturam. Ceſſabit autem eorum prælatio quo ad officium tentandi eos qui ſunt in uia. In homini- *Pſal.73.* B nibus etiam prælationes euacuabuntur: quia non erunt Decani, Cẽturiones, Chiliarchæ, & huiuſmodi. In creaturis ſimiliter ceſſabit prælatio, quia ſuperiora non mouebunt tunc inferiora, ſicut modo.

SCHOLIA.

Secundum viam ad patriam] *Hoc appoſuit; quia non ſecundum omnem conſiderationem ceſſabunt. Angelicorum .n. officiorum executio ceſſabit quidem ſecundum quod ordinatur ad perducendum aliquos ad finem, vt auctor dicit, remanebit autem, ſecundum quod conuenit in vltima finis conſecutione; quemadmodum alia ſunt officia ordinum militariũ in pugna, & in triumpho. 1.q.108.art.7.*

B In hominibus etiã prælationes euacuabuntur, quia non &c.] *Non quia illi, qui fuerint boni prælati non habeãt duplicem honorem in patria, auream .ſ. & aureolam, ratione doctrinę in ſuo populo ptr eos diffuſæ. vnde huic ſenſui quaſi alludens apoſtolus dixit: qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni habeantur. Vide Scholion præcedens, in fine, à ſimili arguendo. Addit.q.96.art 7.* *1.Tim.5.*

De confirmatione Angelorum. Cap. XVII.

CONfirmationem habet Angelus ex tribus ſcilicet ex natura, gratia, & gloria. Ex natura quidem quia

quia natura ſpiritualis ſemel tantum vertibilis eſt, vel in bonum vel in malum: niſi ex vnione vnius cum altero, ſicut patet in anima, quæ dũ eſt in corpore, poteſt mutari ſæpius de bono in malum, & contra: ſoluta verò non. Huius aũt ratio eſt, quia natura ſpiritualis propter ſuã ſimplicitatem ſe totam conuertit ad id quod eligit, quod nõ facit natura vnita, quia habet corp⁹ retrahens. Ex gratia ſimiliter habet confirmationem, quia ſi aliquid connecti-
A tur ſtabili æterno vinculo perpetuo, illa connexio ſẽper manet. Sic Angeli colligati ſunt ſtabili æterno. ſ. Deo, &
1. Cor. 13. hoc vinculo indiſſolubili. ſ. charitatis. Apoſt. Charitas nũquã excidit, &c. Ex gloria quoq; habent eam, quia cum Deum habeant per gloriam, qui eſt forma cõpletiua angelici deſiderii, non vagãtur extra ipſũm, vt quærant aliquid illo melius vel deſiderabilius atq; iucundius. Nihil enim in creaturis inueniunt quod poſſit eos à fonte diuinæ dulcedinis auertere. Tenendum itaque, quòd Angeli
B boni ex libertate arbitrii ad Deũ conuerſi, ſtatim fuerũt per gratiam & gloriam in voluntate cõfirmati, fideles ac fœlices effecti, atque in ratione illuminati, vt non ſolum cognoſcerent res in proprio genere, ſed etiã in arte: hoc eſt, in verbo: filius enim dicitur ars patris per quã operatur. Acceperunt inſuper perfectionem in virtute operatiua. ſiue exequantur illam aſſumpto corpore, ſiue aliàs, atque perfectionem in virtute contemplatiua, qua quocunque mittantur, intra Deum currunt.

S C H L I A.

A Vniculo perpetuo] *ſemper actu exercito; ſic poſtmodũ*
1. Cor. 15. *bene ſequitur apoſtoli probatio* ſ. *Charitas nunquã excidit.* i. *charitas, ſi actu exerceatur ſemper, nunquã excidit, quia vi-*
De amiſſione charitatis quomõ. *delicet non habet in ſeipſa, vnde excidat. Quod aũt charitas habita quandoq; amittatur: hoc eſt, qa ſubiectum nõ vtitur actualiter charitate à ſe habita in tali operatione, ſed aliquo contrario charitati. 22. q. 24. arc. 11. Conc. Trid ſeſſ. 6. c. 15. can. 27.*

Statim

B Statim.] *i. poſt primam operationē, qua conuerſi ſunt. Bonum.n. perfectum; vt inquit Philoſ habetur aut ſine motu, aut vnico motu, aut pluribus motibus. Hoc philoſophi ꝓloquium, ceu ancillam, vocando ad ſacræ theologiæ arcē dicit auctor; ꝙ Angelus ſtatim, id eſt vnico operationis motu, conſecutus de facto eſt claram Dei viſionem, quod eſt omnis boni perfecti bonū perfectum. Ad differentiam ergo & Dei, & hominis dixit ly ſtatim: Dei, qa naturaliter ſine motu præuio habet illam Deus; hominis, quia pluribus motibus, ēt ꝙ vno ſolo charitate formato mereatur ipſam, acquirit effectualiter illam homo 12. q. 5. art 7.* *2. de Cęlo.*

De cuſtodia Angelorum. Cap. XVIII.

ANgeli nobis ad cuſtodiā deputati, tenet nos ſtantes ne cadamus, & cadentes, & nos adiuuāt vt ſurgamus: nec vnquā nos deſerūt ēt peccātes, quin ſēper ſunt parati auxiliari, ſi velimus. Hoc tamē fallit in obſtinatis, à quorum cuſtodia deſiſtit Angelus actualiter: paratus eſt tñ cuſtodire, ſi redire voluerint, quia nunquā deſeritur homo ex toto ab Angelis. Nota quod Chriſtus habuit Angelum ſibi deputatum, ſic & habebit vnū Antichriſtus, quem propter nimiam obſtinationem ſuam nō ſit habiturus ad promotionē ſuam, habebit tamen ad accuſationem. Effectus autem angelicæ cuſtodiæ multiplex eſt. Primus eſt impedimenta boni, & occaſiones peccandi remouere. Exodi. Mittam Angelum præcurſorem, qui eiiciat Iebuſeum Secundus eſt tentatione mitigare. Daniel tertio, Angelus domini deſcendit in fornacē, &c. Tertius eſt contra hoſtes viſibiles adiuuare quarto Regum. Heliſæus vidit caſtra Angelorū. Quartus eſt orationes noſtras & eleemoſynas Deo præſentare, & pro nobis orare. Tobiæ 12. Quando orabas cum lachrymis, &c. Quintus eſt viā oſtendere, Tobiæ 5. Ego ſanum ducam & reducam, &c. Sextus eſt in agendis docere Zacharię 2. de Angelo q inſtruxit eum dę fabris. Septimus eſt ſeipſum & alia ſecreta reuelare. Thob. 12. Ego ſum

Marginal notes: A (obſtinatis); B (Nota quod Chriſtus); *Exo. 23.*; *Dan. 3.*; *4. re. 6.*; *Tob. 12.*; *Tob. 5.*; *Zach. 2.*; *Tob. 12.*

Raphael

Actu.12. Raphael angelus. Octauᵘ eſt à peccatis excitare. Act. Sur
Reg.3.19. ge velociter. Nonus eſt ad feruorem excitare. 3. Regum. 19. Surge, comede, grandis enim tibi reſtat via. Decimus
Tob.5. eſt conſolari. Thob. quinto, Forti animo eſto, in proximo eſt vt à Deo cureris. Vndecimus eſt de peccatis increpare. Iudicũ 2. Dixit Angelus populo Iſrael: Cur contrà Deum feciſtis? Duodecimus eſt contrarias poteſtates
Thob.8. arcere, ne tantum nocere valeant, quantum vellent. Thobię 8. qualiter Angelus Aſmodeum ligauit. Angeli ſeruiunt nobis propter tria, ſcilicet propter ruinæ ſuæ reparationem, quia homines ſaluandi intrabunt in locum cadentium Angelorum. Item propter meriti accidentalis cumulationem, quod augetur in eis vſque ad diem iudicii. Item propter amoris erga nos demonſtrationem. Dionyſius attribuit Angelo tres actus, ſcilicet purgare, illuminare, & perficere. Purgant itaque Angeli remouendo phantaſmata, quæ impediunt illuminationem, quàm Angelus intendit facere in nobis. Vnde tria remouent ab anima ſcilicet ignorantiam, & nubila
C phantaſiarum, ac falſas opiniones philoſophicarum rationum reuelationi contrariarum, Illuminant verò animam tripliciter ſcilicet ad ſenſum, vt patet quando aliquid manifeſtatur, in aſſumpto corpore: & hanc poteſtatem habet etiam diabolus. Item ad intellectum: & talis illuminatio ſolum perfecta eſt. Notãdum autem quòd Angelus non illuminat intellectum efficiendo nouam cognitionem in anima, quia non poteſt in intellectu nouam ſpeciem creare, nec habitum noui luminis creare, ſed nec eius intentionem, quò vult conuertere, quia hoc eſt contra naturam liberi arbitrii. Hæc enim tria requiruntur ut intellectus noſter intelligat aliquid ſcilicet ſpecies qua cognoſcatur, & lumen in quo cognoſcatur, & intentio qua conuertatur intellectus ſuper ſpeciem. Illuminat aũt Angelus intellectũ noſtrũ excitando & diſponendo, & lumen diuinũ in nos transferendo. Facit.n. ut dictum eſt, in phantaſia tranſmutationem ſpecierum cõponendo & diuidendo, ſecundum exigentiã rei, quam vult reuela-

re. Item irradiat lumẽ intellectus ſui ſuper illas ſpecies, ut moueant intellectum noſtrum, & ſic plura & ſubtiliora uidere poſſunt in lumine duplicato. Item excitat intẽtionem animæ aliquo motu, ut ipſa conuertat ſe ſuper illa phantaſmata, abſtrahendo ſe ab aliis: promouet autẽ ad melius. Sed utrum Angelus accendere poſſit affectum humanum, tripliciter poteſt intelligi. ſ. uel efficiẽdo, uel excitando, & adiuuando, uel mouendo. Primo modo ſol⁹ Deus poteſt inflammare affectum. Secundo modo ipſum deſideratũ inflammat. Tertio modo poteſt Angelus affectum noſtrum incendere. De his habemus exemplum in naturis: quia primo modo ignis accendit ligna. Secundo modo ligna incendunt ignem. Et tertio qui ligna igni apponit, ignem accendit. Differẽtia autem eſt inter immittere cogitationem, & incendere, & mentem illuminare, quia cogitationẽ immittere, eſt, ut dicit Beda, ſẽſus creare & facere cogitationem: ſed incendere eſt cogitationẽ iam factam inflammare: illuminare uero eſt dare reuelationem de aliquo occulto intelligibili.

S C H O L I A.

A In obſtinatis, à quorum cuſtodia] *videlicet quantũ ad hoc, ꝙ bonis operibus mereantur vitam æternam. Quantũ .n. ad retrahendum eos à malo, nè tantum nocere poſſint, quantum volunt, actualiter eos cuſtodiunt. Hic per obſtinatos intellige præſcitos, infideles, Antichriſtum. 1. q. 113. ar. 4.* *Angelus cuſtos.*

B Chriſtus habuit Angelum] *Chriſtus .ſ. inquantum viator, ratione paſſibilitatis corporis ſic habuit Angelum cuſtodem, non tamquam ſuperiorem, ſed tanquam miniſtrum inferiorem. Et non tantum vnum (ergo ſingulari pro plurali vtitur litera) ſed & plures. Hinc dicitur ab Euangeliſta. ꝙ acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei. i. q. vt ſupra.* *Matt. 4.*

C Falſas opiniones philoſophicarum rationũ.] *E contrario igitur Angelus malus iſta mala, quæ bonus remouet, ipſe ꝑ poſſe ſuo admouet, Hinc à ſanctis Doctorib⁹ dicitur magiſter hæreticorũ; & ſicut diabolus, ſcd̃m Auguſt. hom. 1 q̃. ſuper Ioannem, ſuos martyres habet; ita & ſuos diſcipulos,*

H *ſuos*

ſuos prædicatores, confeſſores, Doctores &c. habet; habuit; & habebit.

De locutione Angelorum. Cap. XIX.

VErbum triplex. ſ. mentis, oris, & operis. Verbo mẽtis loquitur Deus Angelo, & ecõuerſo. Item Deus animæ, & econuerſo: item Deus diabolo, & econuerſo: cuius tamen intentio Deum latere non poteſt. Verbo autem oris loquitur homo homini in corpore vnito animæ, Angelus vero homini corpore aſſumpto. Sed verbo operis loquitur Deus diabolo, & Angelus diabolo. De locutione itaque Angelorum, nota, ꝙ Angelus loquitur Deo,
A cum ex viſis in motum admirationis exurgit, vel cum
B affectus ſuos ei præſentat, quos tamen eum latere minimè dubitat. Angelus vero loquitur Angelo verbo mẽtis ſuæ, ſpecies oſtendendo mediante illuminatione quadã
C ſpirituali irradiante ab ipſo. Item Angelus facit aliquid coram Angelo, quo facto intelligit, quod non intelligebat ante. Et ſic loquuntur omnes omnibus, id eſt ſuperiores inferioribus, & econuerſo. Item loquitur Angelus Angelo per communicationem diuini luminis ipſum inſtruendo. ſic non loquuntur omnes omnibus, nec omnia, ſed tantum ſuperiores inferioribus de his, quæ per diuinas theophanias perceperunt. Loquitur autem Angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali in aſſumpto corpore, ſed tunc ſicut non profert ſonum in organis materialibus ſecundum naturam, ita nec circulariter immutat medium quemadmodum in voce naturali: vnde non auditur niſi ab illo ad quem ordinatur, & eſt ſimile in apparitionibus Angelorum, quos quidam vident, & alii æquè propinqui non vident: vt apparet in Heliſæo,
4. Reg. 6. & puero eius. Dicunt tamen aliqui, quòd Angelus nunquam apparuit vel apparet, aut loquitur homini in ſubiecta creatura, ſed intentionem ſiue ſimilitudinem ponit in oculo eius, vel intentionem vocis ponit in aure eius: & ibi recipit ſenſus communis ſpecies illas, ac deinde

perueniunt

perueniunt ad imaginationem, poſt hoc ad intellectum, & hoc eſt quod Angelus dicitur apparere, aut loqui homini. Secundo modo loquitur Angelus homini per impreſſionem rerum ſenſibilium, moto inſtrumento imaginationis: & ſic loquitur vigilantibus & dormientibus. Item loquitur Angelus diabolo, ſpecies ſui intellectus ei ſine aliqua illuminatione oſtendendo. Item loquitur diabolus homini dupliciter. Primo modo ſenſum immutando, & hoc vel imaginationem alicuius rei imprimendo inſtrumento viſus, vel obiiciendo viſui ſimilitudinem alicuius rei. Secũdo modo loquitur diabolus homini per impreſſionem rerum ſenſibilium in inſtrumento imaginationis, & hoc facit quandoque vigilantibus, quandoque dormientibus: & ſic immittit cogitationem mali. Cogitationem verò malam non poteſt immittere; ſed D tantum, quæ per conſenſum mala fit. Eſt & locutio animarum, quia anima loquitur Deo per deſiderium: cuius affectiones nudæ ſunt, & apertæ oculis Dei. Anima ſimiliter Angelo loquitur, & hoc per voces corporis quas bene percipit Angelus, ſicut & alia ſenſibilia: vnde anima exiſtens in corpore alia ſpeciali poteſtate loquendi ad Angelos non indiget, ſed hanc habebit exuta à corpore. Item anima loquitur diabolo, quia ſimilitudines affectionum imprimuntur ſenſibus, vbi diabolus legat eas.

SCHOLIA.

A Cum ex viſis in motum admirationis &c.] *Iſta eſt locutio continua Angelorum beatorum cum Deo. Nam ideo ſic loqui cum Deo dicuntur: quia laudant eum & admirantur. Hinc B. Gregorius: Angeli loquuntur Deo per hoc; quòd, quia Deum ſuper ſemetipſos, reſpiciunt, in motum admirationis ſurgunt. 1.q.107 art.3.* *Lingua Angelorum. 11. Mor.*

B Cum affectus ſuos ei præſentat.] *Iſta repræſentatio ordinatur finaliter ad hoc, vt loquẽti aliquid manifeſtetur, ſicut cũ diſcipulus aliquid à magiſtro inquirit. ſic ergo quando nouum quippiã per Angelos occurrit agendũ, ſuper quo deſide-*

deſiderant plenius illuminari, tunc Dei ſapientiam ſuper hoc agendo conſulunt. Et hoc eſt Angelum loqui cum Deo lo cutione interpellata. 1. q. 107 artic 3.

C Spirituali irradiante] *i. voluntate ordinante, ꝙ talis conceptio manifeſtetur alteri. Ex hoc habes, ꝙ locutionem vnius Angeli ad alterum non oẽs cognoſcunt, ſed tãtum illi, quibus talem ſuum conceptũ voluerit Angelus manifeſtare. Ergo vnus vni põt loqui ſecretè, puta primus, vltimo ita ꝙ à nullo alio ordinum mediorum intelligatur. 1 q. 107. art. 5.*

D Cogitationẽ vero malam non põt immittere, &c.] *i. cogitationẽ interius non põt creare. & in hoc ſenſu dixit et Beda, ꝙ diabolus non eſt immiſſor malarum cogitationum. Poteſt tamen incitare ad cogitata appetendũ, per modũ perſuadentis, vel paſſionẽ concitantis: quoniã põt virtute naturæ ſuæ immutare, & imaginationẽ & ſenſum hoĩs; licet nõ voluntatẽ. Et in hoc ſenſu dixit Damaſc ꝙ diabolus eſt immiſſor malarum, & immundarũ cogitationum. 1. q. 111. art. 2.* *Lib. 2.*

De ſpecialibus nominibus Angelorum. Cap. XX.

DE Michael, Gabriel, Rephael noĩbus, ſciendũ eſt, ꝙ hęc ſunt propria noĩa Archangelorum, licet eorum interpretationes & aliis ſint cões: ſed eorum appropriata ſunt, quia eis horum noĩum interpretationes conueniunt excellentius Michael interpretatur, quis vt Deus. Hic eſt de ordine principatuum, & attribuuntur ei quatuor, ſ. eſſe præpoſitum paradiſi. i. eccleſiæ, ſicut olim fuit, princeps Sinagogæ. Item deferre aĩam in paradiſum, ſed hoc intelligas, ꝙ glorioſius deferat, q̃ alii. Item pugnare cum dracone. i. diabolo, ſicut legitur in Apoc. Item venire in adiutorium populo Dei. Gabriel interpretatur fortitudo Dei. Hic eſt de ordine Archãgelorum, & merito, q̃a magna nũciauit. Raphael interpręta medicina Dei, & eſt de ordine Angelorum, qui perſonam cuſtodiunt. *Apoc. 12.* A *Luca 1.*

S C H O L I A.

A De ordine Archangelorum.] *Auctori non obſtat, quod Grego. dicit: Summum Angelum venire dignũ fuerat*

qui

qui Summum omnium nunciabat: quoniam non ob hoc habetur, ꝙ Gabriel fuerit ſupremus inter omnes ordines, ſed reſpectu Angelorũ. Et hoc eſt, ipſum fuiſſe de ordine Archangelorum, vt hic dicitur. Vide 3.q.30.art.2. Vnde & eccleſia canit B. Virgini, Gabrielem Archangelum, ſcimus diuinitus, te eſſe affatum.

De caſu Angeli. *Cap. XXI.*

OMnes Angelos fecit Deus, bonos non tñ ſummos, ſed medios inter ſummũ bonum, & bonũ cõmutabile, quod eſt creatura, ita ꝙ ſi conuerterentur ad amandũ Deum, qui ſupra ſe erat, aſcenderent ad ſtatum gratię & gloriæ. Si verò cõuerterentur ad bonũ commutabile, qđ fuit intra ſe, hoc ipſo irruerent in malum culpæ, & pœnæ, quia non eſt dedecus peccati ſine decore iuſtitiæ. A

S C H O L I A.

A Ad amandum Deum] *amore charitatis. Nã amore naturali Angelus Deum, pluſquam ſeipſum, iam diligebat. At hic amor non ſufficiebat ad ſalutem ſupernaturalem conſequendam: ſed neceſſariò exigebatur ad hanc amor gratuitus, tum quia finis, & quæ ſunt ad finem debent proportionari, & conſequenter pro fine ſupernaturali conſequendo exigitur amor ſupernaturalis; tum quia cum Angelus eſſet creatus in gratia, ſecundum Aug. tenebatur vti gratia. Alioquin abuſus fuiſſet talento ſibi collato: & conſequenter peccaſſet; & dignus cum nequam ſeruo fuiſſet ex hoc, ligatis manibus & pedibus mitti in gehennam (vt patuit etiam in Angelis lumini rebellibus) 1.q.60.art.5.* *12. de ciuita. Dei. Matt. 25. Luc. 19. De talentis nota.*

De ſpirituali caſu dæmonis. *Cap. XXII.*

CAſus diaboli duplex fuit ſcilicet ſpiritualis, & localis. Spiritualis, quia cecidit de naturæ puritate flexibilitate liberi arbitrii ad cõmutabile bonum, de luce in tenebras, de ſcientia in ignorantiã, de innocentia in culpam, de fœlicitate in pœnã, de dilectione in odium. Poſt A

caſum enim factus eſt impœnitens, & obſtinatus in malo, & excæcatus à vero, & deordinatus in bono, & infirmatus in virtute, & excluſus à Dei contemplatione. Præterea voluntas eius impia conuerſa eſt ad hominis odiũ & inuidiam: vnde toto conamine nititur ad eius ſubuerſionem per tentationem multiplicem.

S C H O L I A.

De ſciẽtia dæmonum. A De ſcientia in ignorantiam] *i. de ſcientia per gratiã habita. Tres .n. cognitiones veritatis erant in Angelo, anteq̃ apoſtataret à Deo. ſ. per naturam, ſpeculatiua per gratiã, affectiua per gratiam. Prima in dæmonibus per caſum iſtum, nec eſt ablata, nec diminuta: in quo ſenſu dicit Dion. ꝙ dona naturalia in eis remanent integra & ſplendidiſſima.* *c.4. de diuino.* *Secunda. ſ. per gratiam in ſpeculatione tantum conſiſtens, non eſt eis totaliter ablata, ſed diminuta quoniam de hmõi ſecretis diuinis tantum reuelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus bonis Angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, ſecundum Augu.* *9. de ciui. Dei.* *non autem ſicut ſanctis Angelis, quibus plura, & clarius reuelantur, in ipſo verbo. Tertia. ſ. affectiua per gratiam diuinum producens amorem, eis eſt totaliter ablata. A ſcientia ergo naturali non ceciderunt; à gratuita ſpeculatiua ſemiceciderunt. Sic in hoc capitulo infra dicitur, excæcatus à vero. Alia, ſi qua inueneris huiuſmodi, ſic accipito. 1. q. 64. art. 1.*

De locali caſu diaboli. Cap. XXIII.

CAſus etiam diaboli localis fuit, quia vel in infernum, vel in caliginoſum aerem, qui eſt in medio interſtitio aeris corruit. Dæmones enim non ſunt in ſuperiori parte aeris, ne lumine gaudeant: nec ſunt in parte inferiori, ne nimis contra nos ſæuiant. Vnde notandum eſt, quòd in dæmonibus eſt tria conſiderare, ſcilicet naturam, officium, & peccatum. Et naturæ quidem conuenit locus ſummus id eſt cœlum, in quo tanquam in loco congruo ſunt creati, & poſtmodum in natura, ſi ſtetiſſent,

ſteti ſſent, perficiendi. Officio verò quod habent exercendi homines, conuenit locus medius id eſt aer caliginoſus, vbi & ſatis propinqui ſunt nobis ad tentandum, & tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato conuenit locus infimus ſcilicet infernus. Vnde & dæmones poſt finem mundi, quando ceſſabit eorum officium, detrudentur ſimul in infernum. Dicunt quidem, quòd Angelus cecidit ſecunda die. Sed communior eſt opinio, quòd prima die ſubito poſt creationem ſuam ceciderit. Dicitur communiter, quòd decimus chorus Angelorum cecidit: ſed hoc non dicitur, quòd decem ordines Angelorum fuerint, ſed quod tot de ſingulis ordinibus ceciderunt, quod poterāt facere chorum vnum. Vnde nouem ſunt ordines Angelorum: quilibet ordo habet ſuas legiones. Legio autem Angelorum habet 6666. vnitates. Tot autem in ſingulis ordinibus ſunt legiones, quot in legione ſunt vnitates.

Matt. 25. A *Numerus Angelorū* B *nobis infinitus.*

SCHOLIA.

A Detrudentur ſimul in infernum.] *Bene dicit ſimul id eſt omnes; quoniam etiam nunc ſunt aliqui eorum in inferno ad torquendum, quos ad malum induxerunt. Item detrudentur ſcilicet localiter: Nam etiam ſi omnes localiter nunc non ſint in inferno, vt præmiſſum eſt: omnes tamen pœnaliter, etiam nunc, ſunt in inferno. Ad cuius ſenſum: intellige dictum à gloſſa quadam, quòd dæmones portant ſecum ignem gehennæ, quoquo vadunt. 1. q. 64 art. 4.* Super 3. Iacobi.

B Tot ſunt in ſingulis ordinibus legiones.] *Numerum hunc determinatum pro indeterminato dicit. Ac ſi dixiſſet. Talis numerus eſt nobis punctaliter immenſus: ſed aliqualiter, vt poſſumus magis coniecturando, quàm aliquid ad amſſum diffiniendo, ipſum notificantes dicamus; quòd tot ſunt legiones in &c. Vide à ſimili ſchol. vltimum ſupra huius cap. 3. & elucidationes formales ibi citatas.*

De reſtauratione ruinę Angelorum. Cap. XXIIII.

ANgelorum ruina reſtaurabitur per ſaluandos. Dicit autem Auguſtinus, quòd tot ſaluabuntur homines, quot Angeli ceciderũt Gregor. verò dicit, qđ tot hoĩes ſaluabuntur, quot Angeli perſtiterunt. Dixerunt etiam quidã, quod duo parietes, erunt in cœlo. ſ. vnus hoĩum, & alius Angelorum: & qđ ruina Angelica reſtaurabitur per virgines: & de alio pariete tot erunt ſaluandi, quot in alio pariete ſunt virgines & Angeli.

22. de ciuit. Dei.

Non vniuerſalis, pro Aug.

S C H O L I A.

A Duo parietes, &c.] *Nec opinionem iſtam, nec omnes quas affert hic vel alibi, approbat auctor: quamuis, breuitati ſtudẽs, rationes hãc vel alias nõ explicitè reijciat. Hæc enim opinio eſt contra B. Auguſ. dicentem, ꝙ non erunt duæ ſocietates hominum, & Angelorum, ſed vna: à quo Auguſtino nõ eſt probabile auctorem velle diſſentire. 1. q. 108. a. 8.*

Cur peccatum diaboli ſit irremiſſibile. Cap. XXV.

A QVare peccatum diaboli ſit irremiſſibile, aſſignantur piurimæ rationes. Prima quia ſecundum Au. nullo ſuggerente peccauit, & ideo nullo reparante redibit. Secunda eſt ſecundum Damaſ. quia contra deiformẽ intellectum peccauit. Quantò autem nobilior eſt cognitio, tanto peior eſt error. Seruus enim ſciens uoluntatem domini &c. Tertia ſecundum eundem Damaſ. eſt, quia Angelus non eſt ſuſceptibilis penitentiæ, unde nec uenię. Quarta eſt, quia in diabolo extincta eſt ſynderesis quantum ad boni promotionem. Quinta eſt, quia natura ſpiritualis ſemel tantum uertibilis, eò quod tota ſe cõuertat, quòd non facit homo, quia caro ſemper repugnat ſpiritui. Status autem Angeli mali triplex eſt, ut patere potuit ex prædictis. Primus ſcilicet innocentiæ. Secundus culpę, Tertius pœnę & miſerię.

Luc. 12.

Gal. 5.

B

SCHO-

SCHOLIA.

A Plurimæ rationes] *quarum ſi non concludit neceſſariò ſingillatim vnaquaque: tamen omnes ſimul ſaltem cōcludunt. Et hoc nota pro vniuerſali regula: vbicunque plures rationes ad vnum demonſtrandum adducuntur.* *Regul. vniuerſalis.*

B Angeli mali &c. *Ergo Angeli boni primus* [*à ſimili*] *ſtatus eſt innocentiæ ſecundus* [*ab oppoſitis*] *eſt meriti: tertius* [*ab oppoſitis*] *eſt gloriæ.*

De proprietatibus dæmonum. Cap. XXVI.

DAemones ſunt ſpiritus impuri, humani generis inimici, mente rõnales, in nequitia ſubtiles, cupidi nocēdi p ſuperbiā tumidi, ſemper in fraude noui, immutāt ſenſus, inquinant affectus, vigilantes turbant, dormiētes per ſomnia inquietant, morbos inferunt, tēpeſtates concitant, in lucis Angelos ſe transformant, ſemper infernum ſuum ſecum portant, in idolis ſibi cultum diuinum uſurpant, ſuper bonos dominari appetūt, magicæ artes per eos fiunt, bonis ad exercitium dantur, ſemper fini hominis inſidiantur. Triplici acumine uigent dæmones. Primò ſubtilitate naturæ, & hoc per cognitionem veſpertinam. Secundo experientia temporum. Tertio reuelatione ſuperiorum ſpirituum. Primo modo intelligunt naturalia præſentia. Secundo modo naturalia futura. Tertio modo cognoſcunt ēt voluntaria. Multipliciter verò diabolus nominatur, per qđ & proprietates ſuæ cognoſcūt. Vocatur.n. diabolus qđ interpretaī defluens, q̄a defluit, i. corruit ſpiritualiter, & localiter ſicut dictū ē. Græcè interp̄tatur diabolus clauſus ergaſtulo, & hoc ſibi cōuenit quia non permittitur tantum nocere quātum vellet. Præterea ſecundum ethymologiam diabolus dicitur à dia, quod eſt duo, & bolus, quòd eſt morſellus, quia duo occidit ſcilicet corpus & animam. Item uocatur dæmon. i. ſanguineus, & hoc propter peccatum: ſciens, quia viget triplici ſcientia, ſicut dictum eſt. Item Belial, quod inter-

Margin notes: *2. Cor. 11.* A B C *1. Pet. 5.* *Thob. 3.* *Ioan. 8.*

Naum. 1. interpretatur abſq; iugo, uel abſq; domino. quia pro poſſe contra eum pugnat, cui deberet eſſe ſubiectus Itē Be-
Luc. 11. elzebub, quod interpretatur uir muſcarum. i. animā peccatricem, quæ reliquit uerum ſponſum Chriſtum. Item
1. Pet. 5. Satanas. i. aduerſarius, unde Pe. Aduerſari⁹ ueſter diabo-
Iob. 41. lus, &c. Item Behemoth. id eſt beſtia, quia facit homines
Iſa. 27. beſtiales. Item Leuiatham id eſt additamentum eorum qui peccata peccatis cumulant.

S C H O L I A.

Pſal. 55. A Semper fini hominis inſidiantur] *Vt ſcilicet homo moriatur in peccato mortali: iuxta id; ipſi calcaneū meū, i. mortis meæ punctum & horā, obſeruabunt. Tu ergo fini tuo cōmu-*
Nota: & bene. *niendo, quantum potueris, ſemper ſine vlla intermiſſione, intendas. Hoc tibi documentum dat ſaluator Chriſtus, dū orationem ſuā dominicam ſine iſto concludit, libera nos à malo, i. ne moriamur in peccato mortali, q̄d eſt anthonomaticè malum. Et ſancta mater eccleſia, dum ſenſu tali ſalutationem, claudit angelicam pro te dicens, & in hora mortis noſtra.*

B Per cognitionem veſpertinam] *quam ſequitur nocturna: inquantum non referunt cognitionem veſpertinā ad laudem Dei, (Hæc eſt matutina): ſed ſiſtunt in creatura, (Hæc eſt nocturna). Contrarium eſt de angelis bonis, ſupra huius capitulo 13.*

C Naturalia futura] *Quomodo cognoſcantur futura ab his; vide ſupra huius cap. 13. ſicut & quomodo rationales dicantur. Et nota: multa eſſe dicta in præmiſſis capitulis de Angelis, quæ etiam malis conueniunt, eliјs tantum bonis conuenientibus cæterùm hæc per te facilè diſcernes.*

De malitia diaboli contra nos.
Cap. XXVII.

DIabolus nocet homini multipliciter: quia per uiolentiā, & hoc quandoque exterius corpus lædendo,
Iob. 2. ſicut fecit Iob: quandoque intra membra lædendo, ſicut
Luc. xi. in obſeſſis: & propter hoc datur paruulis Angelus bon⁹,
Matt. 18. ne diabolus in his lædat eos, uel exedat. Itē nocet per impreſ-

preſſionum imaginum mala ſuggerendo,uel per commotionem ſanguinis ad peccatum accedēdo,uel ſenſus exteriores per obiectionem falſarum formarum decipiendo. De his & ſimilibus dicit Greg.aut opprimēdo rapit, aut inſidiando circumuolat,aut ſuadendo blanditur, aut minando terret,aut deſperādo frangit,aut permittendo decipit. Diabolus decipit hoīes quatuor modis. Primo ſuadendo bonum ſed hoc propter malum,ut cum homini inſtabili ſuadet ingreſſum religionis,& hoc ut poſtmodum apoſtatet. Secundo ſuadendo malū,& hoc ſub ſpecie boni:ut peierare pro rebus alterius cōſeruandis. Tertio diſſuadendo bonū tanquam nociuum,ut cum diſſuadet bono uiro religionis ingreſſum,ne de hoc pęniteat,& egrediens confundatur. Vel quando diſſuadet alicui orationē uel eleemoſynam,ne ꝑ hoc incurrat uanam gloriā. A uaro diſſuadēdo malum,ut ducat ad peius, ut qn̄ diſſuadet intemperantiā in uictu & ſomno, ut per hoc inducat ad indiſcretam abſtinētiam,quod peius eſt. Impeditur diabolus in effectu ſuæ malitiæ multis modis,quandoque.ſ. per terminum ſuę poteſtati à Deo impoſitum. Item quādoque per reſiſtentiam bonorum ſpirituum. Habet enim quælibet anima duos Angelos: unum bonum ad cuſtodiā alium malum ad exercitium. Item per arbitrium hominis non conſentientis. Item per peccati abominationem, quia quandoque dæmones nobilioris naturæ peccata uilia deteſtantur. Item propter cautelam: quandoq; omittit facere māla,ut peius fiat; ſicut modò non uexat excōmunicatos,ut minus timeant tales ſententias. Vtrum autem uirtus tentādi minuatur in diabolo quādo uincitur, diuerſæ ſunt opiniones. Dicunt enim quidam, ꝙ ſuperatus in vno uitio,ipſum uictorem non poſſit amplius tentare de eodem uitio,ſed alius diabolus poteſt. Alii dicūt, quòd ſuperatus in uno uitio, nullū amplius de illo uitio poſſit tentare. Origenes dicit,quòd ſuperatus ab uno,neminem poſſit tentare de cætero. Data eſt poteſtas dæmonibus exercendi magicas artes multiplici ratione. Primo ad fallendum fallaces,ſicut ægyptios,& ipſos magos. Vnde

Iſa. 30.

A *Gen. 3.*
Rom. 4.

Vide hō carnalis & dæmones abominari peccata tua Quare nō uexat corporaliter, malos ſiue laicos,ſiue &c. quos tamē antiquitus uexare ſolebat. B

Vnde etiam quæ ipſi per talem modũ acturi ſunt, quaſi diuinando prædicunt, vt ibi.

Exo.7. Crœſus perdet Halim tranſuectus maxima regna.

Tob.12. Secundò ad monendum fideles, ne ſcilicet tale quid pro magno deſiderent, cum videant etiam malos facere huiuſmodi. Tertiò ad probãdam & exercendam patientiam, & fidem iſtorum.

S C H O L I A.

A Cũ homini inſtabili ſuadet ingreſſum religionis] *Quid autem nobis tunc ſit faciendũ [Ne quis verba auctoris caſui quotidiano huic malè adaptet] exprimit S. Thomas in his verbis. Detur ergo, q̃d diabolus aliquẽ incitet ad religionẽ intrãdum; hoc opus bonũ eſt, & bonis Angelis cõgruũ. Vnde non eſt periculũ, ſi quis ei in hoc conſentiat. Sed vigilandũ erit, vt ei reſiſtatur: cũ ad ſuperbiã, vel alia vitia, inceperit ducere. Frequenter. n. contingit quod Deus vtitur malitia dæmonum in bonum ſanctorum, quibus, ꝑparat coronas inuictis. Et ſic eis à ſanctis illuditur. Hæc ille formaliter. Et parũ infra. Quandoq; verò res ipſa in ſe ſecura eſt: habet tamẽ malum exitum propter hoc, quòd homo mutat propoſitum. Et ex iſta cauſa nõ debet homo retrahi, vel differre, ſub ſpecie maioris deliberationis, religiõnis ingreſſum: quamuis aliqui mutato propoſito à religione apoſtatantes deteriores fiant. Alioquin ẽt ſimilis ratio eſſet de acceſſu ad fidem, et fidei ſacramẽta: quia dicitur 2 Petri. 2. Melius erat, viam veritatis nõ agnoſcere, q̃ poſt agnitã retroire; & Apoſt ad. Hebr. 10. deteriora meretur ſuplicia, qui ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit. Non eſſet etiã paſſim ad iuſtitiæ opera procedendum: quia ſcriptum eſt Eccleſ. 26. qui tranſgreditur à iuſtitia ad peccatum, Deus parauit eum ad romphæam. Hæc ibi formaliter. opuſc. 17. cap. 10. Ex veritate ergo in textu dicta noli tu occaſionaliter decipi.*

Caſus notabilis. Malorum peccatis vtitur Deus in bonũ ſuorũ: Et ſic completur illud. Pſal. 103. Draco iſte quem formaſti ad illudẽdũ ei.

B Ipſum victorem non põt amplius tentare de eodẽ vitio] *videlicet vſq; ad aliquod tempus. Hanc opinionem ſic intelligendam perſuadetur ex euangelio ibi, Conſummata omni tentatione diabolus receſſit à Chriſto, vſque ad tẽpus. Nam ꝙ Diabolus ad eum quandoq; redeat à quo ſuperatus re-*

Luc.4.

tus receſſerat, habetur ex euangelio illi, reuertar in domum meam vnde exiui. 1. q. 114. ar 5. *Matt. 12.*

De lucifero. Cap. XXVIII.

DE Lucifero ſciẽdum eſt quòd fuit de ſupremo ordine ſuperioris hierarchiæ, ac in illo ordine ſupremũ gradum tenuit cui tanquam principi de ſingulis ordinibus magna multitudo adhæſit, quos omnes ſecum traxit. Dictus eſt autem Lucifer quia præ cæteris luxit, ſuæque pulchritudinis conſideratio eum excęcauit. Primum hominem tentauit, & vicit. Secundum tentauit, & victus eſt. Poteſtatem tunc amiſit, quam vltimis temporibus recuperabit. Nũc religatus eſt, & in fine ſoluetur. Peccatũ Luciferi fuit, ꝙ ſe & ſuum priuatum bonum dilexit Excæcatus de altitudine habita pſumpſit, ac propriã excellentiam ambiuit, quaſi habiturus fuerit à ſe, non ab alio, & ſine meritis habere voluit. Stare cum poſſet, quouſque gloria apponeretur, noluit. Dei ſimilitudinẽ concupiuit, non quidem cauſa imitationis, ſed poteſtatis: id eſt, ſubditos habere voluit, & nulli ſubiectus eſſe concupiuit. A

Gen. 3. Matth. 4. Ioan. 12. Apoc. 20. Iſa. 14.

SCHOLIA.

A Nulli ſubiectus eſſe concupiuit.] *Nulli inquam abſolutè, ita quòd nec ipſi Deo. Pro huiuſmodi captu, & vt plenius intelligantur hic quaſi per totum dicta de peccato Luciferi; aduerte illa quæ ex reuelationibus authenticis vt patet per illuſtriſſ. doctiſſimumq; Cardinalem de Turre cremata ordinis prædicatorum, tum per multos. Pontifices maximos vt patet in ꝓlogo ſuo præpoſito volumini reuelationũ] ſanctæ Brigidæ breuiter adducam. Nota ꝙ vbicunq; citabuntur reuelationes S. Brigittæ de approbatis intelligo, ad differẽtiã aliquarũ huic Sanctæ attributarum quæ nec eius nec pro veris habentur. Ad rẽ ergo. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, primo libro reuelationum, 34 Diabolo dicit, Dic mihi iſta [Hæc erat S. Brigitta, ſacras has uiſiones cernẽs] audiẽte, qualis fuit cogitatio tua, tunc, cum cecidiſti? Reſpõdit Diabolus,*

Reuelationes S Brigidæ mirabiles.

lus; Ego vidi in intria. Primò vidi gloriam tuam,& honorē ſuper omnia, & cogitabam gloriam meam; ideo ſuperbiens propoſui non tantum tibi, eſſe par, ſed etiam ſuper te. Secundò vidi te eſſe potentiorem omnibus,ideo cupiebam te adhuc eſſe potentior. Tertiò vidi quæ futura erant, & quòd gloria tua, & honor eſt ſine principio & ſine fine: ideo inuidebam tibi, & cogitabam quòd libenter cruciarer ſemper omni pœna amariſſima ad hoc,vt tu morereris. Et in tali cogitatione cecidi. Item libro ſeptimo,cap.27. Loquitur creator omnium ſanctè dicens: Diabolus tantum ſuperbiuit, quòd voluit eſſe ſuper me dominus, & vt ego eſſem ſubditus ſibi. Inuidebat quoque mihi intantum: quòd, ſi poſſibile foret,libenter occidiſſet me,vt ipſe eſſet dominus,& ſederet in throno meo. Tantum etiam chara fuit ei ſua voluntas propria,quòd nihil curabat de voluntate mea; dum tamen ipſe poſſet perficere voluntatem ſuam,Propter quod ipſe cecidit de cœlo, & de Angelo factus eſt diabolus, in profundum inferni. Item lib.1. cap.41. creator omnium dicit de Lucifero. Ipſe habebat ad me inuidiam,& concupiuit occidere me; vt pro me dominaretur. De obſtinatione ſua in peccatis.lib.4.cap.95. dicit filius Dei. Diaboli intentio talis eſt; quòd priuſquam ſe humiliaret, prius vellet eſſe tot inferna, quot ſ nt athomi in Sole,& vnum cum alio ſine fine ſuſtinere. Item de eadem obſtinatione lib.6.cap.31. Diabolus Deum alloquens dicit. Ex inuidia quam habeo ad te, libenter me amariſſima morte,ſemper [illegible] li permitterem, & ſemper ad idem renouari ſupplicium,ad hoc vt tu occidereris, ſi poſſibile eſſet te occidi. Item infra, Dæmon,ait ad Deum. Mallem quippè in perpetuum cruciari, quàm venire in gloriam tuam; ad hoc, vt tu non haberes inde conſolationem. Item in extrauagantibus c.62. Diabolus bonis Angelis loquens inquit. In veritate ſi poſſem ſumere corpus mortale, magis in eo vellem pati omnem pœnam, & inſuper pœnas inferni, quàm charitatem vertere ad Deum. Quia ſic firmaueram mentem & voluntatem meam,quam immutare nolo; ſic mihi odioſus eſt. Notabis tu lector: quòd vbicunque citabuntur reuelationes S. Brigidæ de his tantùm auctenticis intelligo: ad differentiam

Superbia, & inuidia, et in his obſtinatio, diaboli pluſquam deteſtabilis.

Nota tu voluntatis ꝓpria nimiꝰ amator.

aliquarum

aliquarum huic ſanctæ attributarum falsò quæ nec eius nec pro veris, habentur.

Quid ſit anima ſecundum diffinitionem. Cap. XXIX.

POſt naturam corpoream & incorpoream dicendum eſt de natura ex vtriſq; compoſita. Sed primo ex parte mentis. Secundò ex parte corporis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur videndum eſt quid ſit ſecundum diffinitionem. Porrò à quibuſdam diffinitur, vt ſpiritus, à quibuſdam vt anima, a quibuſdam verò vt ſpiritus & anima. In quantum igitur anima naturam habet ſpiritus, diffinitur ab Alexandro ſic in libro de motu cordis. Anima eſt ſubſtantia incorporea, intellectualis illuminationis capax, vltima reuelatione perceptiua. Vltima dicitur, quia mediantibus Angelis percipit. Ex hac diffinitione cognoſcimus ꝙ ſpiritus humanus (qui eſt anima) inter omnes creaturas immediatè poſt Angelos illuminationis diuinæ ſit perceptiuus. Anima verò inquãtum anima, ſic diffinitur à Remigio. Anima eſt ſubſtantia incorporea regens corpus. Ex hac diffinitione habemus, quòd anima eſt quaſi corporis rector, & motor. Itẽ anima inquãtum anima diffinitur à philoſopho in libro de anima, ſic. Anima eſt entelechia corporis phyſici organici potentia vitam habentis. Entelechia hic dicitur actus primus, ſiue pfectio. Ex hac diffinitione habemus, ꝙ anima vnibilis eſt corpori, non omni. ſed ſolo organico & phyſico, i. naturali ad ſuſceptionem animæ rationalis diſpoſito. Item anima inquantum eſt ſpiritus & anima, ſic diffinitur ab Aug. Anima eſt omnium ſimilitudo. Hæc diffinitio data eſt per comparationem animæ ad creaturas. Anima.n.ex ſui natura ad ſuſcipiendas oĩum rerum tam corporalium, quàm ſpiritualium ſimilitudines apta eſt. Sed ſciendũ eſt, ꝙ quædam intelligi habent per oppoſita, vt tenebræ per præſentiam lucis, incorporalia p incorporalia: & ſic dicitur aĩa ſuſcipere ſpiritualium

lium rerum ſimilitudines. Item animæ deſcriptio talis ē.
A Anima eſt deiforme ſpiraculum vitæ. Hæc deſcriptio ſumitur à Gene. 2. & datur ſecundum quòd anima comparatur ad Deum, prout non ex traduce vel ſeminali ratione propagatur, ſed à Deo corpori creando infunditur, & infudendo creatur. Item Seneca ſic diffinit animam. Anima eſt ſpiritus intellectualis ad beatitudinem in ſe & in corpore ordinatus. Hæc diffinitio datur in relatione animæ ad finem, ſecundum quod nō ſolum ſeparata beatificatur in ſe, ſicut Angelus, imo & in corpore glorificato ipſius beatitudo ampliatur.

S C H O L I A.

A Spiraculum &c.] *Hoc ſpirare nō accipitur hic corporaliter, quaſi ex aliquo facta ſit anima, ſicut ex aliquo ſpiro ego ſed idē eſt Deum inſpirare, quod ſpiritū facere. 1. q. 90. ar. 1.*

Inſpirare quotuplex

Quid ſit anima ſecundum rem. Cap. XXX.

QVid ſit anima ſecundum rem, diuerſas videntur ſētentias philoſophi protuliſſe. Plato enim dicit animam numerum ſeipſum mouentem. Ariſtoteles entelechiam, Pythagoras harmoniam, Hippocrates ſpiritum tenuem, Heraclitus lucem, Democritus ſpiritum ex atomis compoſitum, Aconomius Hyperæus igneum vigorē, Parmenides dicit eam eſſe de terra & igne, Epicurus autem ex aere & igne. Inter has diuerſitates nos ſequimur dicta ſanctorum & catholicorum magiſtrorum dicentiū quòd anima eſt ſubſtantia ſpiritualis & rationalis, ad viuificandum corpus humanum de nihilo creata. Creata
A eſt inquam anima perfectibilis, & imperfecta quātum ad ſcientiā & uirtutes, perfectiſſima tamen eſt quantum ad potentias naturales. Et quia incorporea eſt, ſenſui nō eſt ſubiecta, neque ſecundum dimenſionem extenſiua. Quātitatem enim habet anima, ut dicit Auguſtinus, nō dimēſiuam, ſed poteſtatiuam & uirtualem. Et quia ſimplex ē anima, ideo nec augmēti nec decrementi eſt ſuſceptiua

quia

quia nec in corpore maiori maior, nec in minori minor reperitur, vt dicit Aug. Multitudo quoque potentiarum in anima non ponit maioritatem in animæ natura, ſed multiplicitatem effectuum. Anima etiam eſt uita perpetua ſcilicet per memoriam, intelligentiam, & uoluntatem, ad imaginem Dei facta, capax virtutis & vitii, ſuſceptibilis, pœnæ; vel præmii, arbitrio libera, potentiis, & habitibus ac affectionibus decorata. Caret pondere, figura, & colore, paſſibilis & mutabilis eſt: eo magis, quo capax eſt æternitatis: eo recta, quo naturaliter appetens eſt bonitatis: eo bona, quo particeps eſt diuinitatis. *Gen. 1.* B

S C H O L I A.

A Perfectibilis & imperfecta &c.] *Ita quod eſt ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt depictum actu, ſed tamen omnia ibi poſſunt depingi. Eſt ergo ſicut materia pura in genere intelligibilium. 1. q. 84. art. 3.* *3. de anima.*

B Mutabilis] *dum eſt mortali corpori vnita. Nã poſt mutari nequit de bono in malum; vel e contra; ſed remanet ſemper ſecundũ affectionẽ in qua erat tũc quando è corpore mortali diſceſſit. Hoc. n. hominibus eſt mors, quod Angelis caſus ſecundum Damaſ. addit. q. 98. art. 1. & q. 99. ar. 3. q. 64. art. 2.* *Voluntas hominis quãdo immutabilis.*

Quid ſit anima ſecundum nomen. Cap XXXI.

ANima dicitur, inquantum corpus animat & uiuificat. Mens inquantum recolit Animus, dum vnit. Ratio, dum recte iudicat. Spiritus, dum ſpirat, vel quia ſpiritualem naturam habet. Senſus, dum ſentit. Memoria, dũ recordatur, Voluntas, dum cõſentit, Hęc omnia diuerſa ſunt animæ, non propter eſſentiæ pluralitatem, ſed propter effectuum multiplicitatem & operationem. Dicitur anima ab a, quod eſt ſine: & æma, quod eſt ſanguis, eo ꝙ ſit ſine ſanguine. Vel dicitur ab a. quod eſt vita: & nemein, quod eſt tribuere, eo ꝙ anima uitam tribuit. Vel dicitur anima quaſi ἄνεμο. i. uentus quòd ſpiritus ſit. A

S C H O L I A. *Hom. Aſcẽſionis.*

A Spiritus dum ſpirat & ſpiritualem naturam habet]

& ſecundum eſſentiam,& operationem intellectualem. Nam cõicat cũ Angelis quoad intelligere ſcd̃m Greg. 1. q 51. art. 1.

De triplici anima. Cap. XXXII.

ACtus animæ triplex eſt. ſ. vegetare, ſentire, & ratiocinari: & ſecundum hoc diſtinguitur animæ potẽtia triplex. ſ. vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis. De quibus dicit Ambr. quòd anima vegetabilis appetit eſſe, ſenſibilis, bene eſſe, rationalis autem optimè eſſe: & ideo nunquam quieſcit donec optimo coniũgatur: & propter hoc vi amoris in Deum mouetur tanquam ad centrum, ut in ipſo ſummè delectetur. Hæ autem tres potentiæ in diuerſis ſubſtantiis tres animæ dici poſſunt. Nam vegetabilis eſt anima in plantis, ſenſibilis in brutis, rationalis in hominibus. In homine autem tres prædictæ animæ vna ſunt eſſentia, ſed differunt in potentiis: nec obſtat quòd in homine ſucceſſiuè ac diuerſis temporibus manifeſtantur. hoc enim eſt à virtute formatiua, quæ rationabiliter prius diſponit ad vitam, quàm ad ſenſum, & prius ad ſenſum, quàm ad rationem: præſertim cum natura non in inſtãti & ſubito, ſed paulatim & ſucceſſiuè operetur. Cum autem anima rationalis infunditur corpori, tunc prædictæ potentiæ nõ habent actiones ſuas deinceps à virtute formatiua, ſed ab ipſa anima. Anima quoque duas primas potentias, ſcilicet vegetabilem & ſenſibilem exercet tantum corpore, tertia verò habet etiam exuta à corpore. Animæ vegetabilis & ſenſibilis non debent dici in homine nec dimidi, vt animæ, ſed vt potentiæ: nec anima vegetabilis in ſenſibili dicenda eſt anima, ſed potentia. Anima autem vegetabilis inuegetabilis in vegetabili dicenda eſt anima non potentia.

S C H O L I A.

A Tres prædictæ animæ ſunt vna eſſentia] *Non per conſeruationem, ſed per eminentiam inquantum ſ. anima rationalis eminenter continet, & vegetari, & ſentire. vt patet à ſimili de aureo reſpectu tot denariorum ſcutum. n. unũ aureũ plu-*

plurimos denarios continet eminenter 1.q.76.art.3.& 4.

De potentia animæ vegetatiuæ. Cap. XXXIII.

ANima vegetabilis tres vires habet .ſ.generatiuam, augmẽtatiuam,& nutritiuam Prima eſt ad ſpeciei conſeruationem.Secunda eſt ad conſeruationem indiuidui.Tertia eſt ad perfectionem ſubiecti.Virtuti autem nutritiuæ quatuor deſeruiunt ſ virtus attractiua,quæ aſſumit neceſſaria in nutrimento.Item digeſtiua, quæ ſeparat conueniens ab inconuenienti in alimento. Item retẽtiua,quæ cibũ tã diu retinet in uno loco,donec debitã recipiat alteratione͂,Itẽ expulſiua,quæ expellit qđ ſu- A perfluũ eſt in nutrimẽto:ſed ante oẽs has eſt appetitiua.

SCHOLIA.

A Quod ſuperfluum eſt in nutrimento] *tum reſpectu indiuidui,tum reſpectu ſpeciei, Nam ſemen eſt ſuperfluum alimenti,ſecundum Philoſophum Et tamen nutritiua conſeruat illud pro generatiua.1.q.119 art. 2.* *Li. de Ge. animal.*

De potentijs apprehenſiuis animæ ſenſibilis. Cap. XXXIIII.

ANima ſenſibilis duplicem habet potentiam ſcilicet apprehenſiuam,& motiuam:Appræhenſiua diuiditur in appræhenſiuam de foris,& appræhenſiuam de intus. Vires apprehenſiuæ de foris ſunt quinque ſenſus exteriores.ſ.viſus auditus,&c.Vires appræhenſiuæ de intus ſunt quinque potentiæ interiores animæ ſenſibilis, quæ ſunt ſenſus communis,imaginatio,æſtimatio,phantaſia,& memoria.Tradunt Peripatetici omnes vires iſtas organicas eſſe,& quòd per inſtrumenta corporalia ſuas operationes perficiunt,eo ꝙ ſint circa particularia tãtũ. Omnis enim forma particularis in materia aliqua eſt. quoniam forma ſine omni materia accepta, uniuerſalis eſt,circa quam operatur intellectus Iſta facilè eſt videre in ſenſibus particularibus: quoniam illi non apprehen-

dunt niſi per rei ſenſibilis præſentiam. De uirtutibus aũtem interioribus,quę ſunt imaginatio,æſtimatio,phantaſia, idem eſt: quoniam in illis omnibus eſt appręhenſio formæ ſingularis ſecundum ſitum partium eius & lineamenta,& quantitatem.Omnes iſtæ potentię paſſiuę ſunt
A & patiũtur à formis & indiuiduis,quę ſunt principia cognitionis ſenſibilis.Senſibilis dico,quia duplex eſt cognitio:intellectualis,quę oritur ex eo quod propriè intellectum habet dignoſci,ut formę communes,& huiuſmodi. Senſibilis eſt,quę prouenit ex indiuiduis & obiectis ſenſuum particulariũ,quę ſunt principia cognitionis ſenſibilis,Sciendum aũt,ꝙ nulla potentia appręhenſiua ſenſibilis retinet id qđ appręhendit: imò ꝙ una appręhẽdit, alia retinet.Notandum ergo,ꝙ alia uirtus eſt quę bene tenet,alia q̃ bene recipit:& iſta q̃ bene tenet, perficitˋ ſicco & frigido:ſed illa q̃ bene recipit,perficitur humido.

S C H O L I A.

A Patiuntur à formis,& Indiuiduis,&c.] *Id eſt ab obiectis in indiuiduis exiſtentibus, & ſpecies ſuas intentionales transmittentibus ad ipſas potentias,vt fiat ſenſatio:ſecundũ Philoſophum,1.q 77.art.3.& q.78-art.3.De ſpecie intentionali, vide ſupra cap.6.*

2.de anima.

De ſenſibus particularibus. *Cap. XXXV.*

SEnſus particularis in quinque diuiditur ,ſcilicet in uiſum,auditum,guſtum,odoratum,& tactum: qui in multis conueniunt, & in multis differunt. Conueniunt
A enim quinque ſenſus in hoc, ꝙ ſunt uires paſſiuę.Sentimus enim intra ſuſcipientes, non extra mittentes.Senſibile autem poſitum ſupra ſenſum non ſentitur. Omnes ſenſus ſunt perceptibiles ſingularium,non uniuerſalium. Ad quemlibet ſenſum extenduntur nerui duo: unus ad ſentiendum,qui agitur contra exteriora: & alius ad motum uolũtarium,qui agit ut uis animę interior,& ad organum dirigit intentionem.In omni ſenſu oportet eſſe proportionem ſenſibilis ad ſenſum, quia in mediis delectantur,

ſtantur,& in extremis corrumpuntur. Ad ſentiendum autem aliquid oportet eſſe obiectum præſens,& medium deferens,& organum ſanum atque conueniens,& animæ intentionem actualem. Omnes ſenſus unam habent originem.ſ.ſenſum communem,à quo uelut à centro quaſi lineæ quædam exeunt. Differunt etiam ſenſus particulares in multis:nam quilibet habet ſpeciale iuſtrumentum. Differunt etiam in obiectis,differunt in medio deferente,quia tactus & guſtus habent medium intrinſecus, & alii extrinſecus. Differunt in appræhendendi velocitate: quia viſus citiſſime etiā remota appræhendit. Differunt ſitu:quia viſus eſt ſupremus,poſt auditus, deīde alii per ordinem. Differunt vtilitate,quia guſtus & tactus maxime ſunt neceſſarii ad conſeruationem indiuidui & ſpeciei. Guſtus enim diſcernit cibū, per quem ſeruatur animal à nociuo:& tactus diſcernit ſua obiecta, ſicut calidū & frigidū, & huiuſmodi,vt animal declinet extrema talium qualitatum,ne corruptionem incurrat. Differunt generalitate: quia tactus eſt generalior, cum nō habeat organum determinatum,ſed in omnibus mēbris ſit. Differunt etiam in impreſſionum retentione, ſenſus enim groſſiores fortius retinent ſuas impreſſiones:ſicut patet in tactu. Nota quòd videmus viſu & oculo,ſed differenter:nam viſu videmus effectiuè ſiue formaliter, ſed oculo videmus inſtrumentaliter. Eodē mō dicendū eſt de cæteris ſenſib⁹. Aīa aūt alienat à ſenſibus tripliciter. Primo in ſomno,ſcđo in extaſi magis, tertiò in morte maximè.

SCHOLIA.

A Vires paſſiuę,ſentimus.n.&c. *Non tamen ob id credideris ſenſus noſtros non prius ordine naturæ ſpeciebus obiectorū informari;& mox exercere actum ſuum.1.q.77.art.3.*

De ſenſu communi. Cap. XXXVI.

Senſus communis eſt potentia quæ omnium ſenſuum particularium obiecta appræhendit. Omnes enim ſēſus exteriores à ſenſu communi uelut à centro particula-

riter exeunt,& ſenſatorum ſuorum ſimilitudines ad ſen ſuum communem reducunt, quo mediante de ſingulorum proprietatibus iudicant & diſcernunt. Vnde ſciendum quòd ſenſus communis eſt fons,ex quo omnes ſenſus oriuntur,& ad quem omnis motus ſenſibilium refertur ſicut ad vltimum finem. Hæc potentia quædam habet inquantum eſt ſenſus, & quædam inquantum communis eſt. Inquantum enim ſenſus eſt, habet recipere rerum ſpecies ſine materia,& tamen præſente materia. Inquantum communis eſt, habet duo, quorum vnum eſt iudicium ſenſibilium,per quod nos apprehendimus videre quando videmus, & audire quando audimus & ſic de aliis. Si enim hoc iudicium non eſſet in animalibus, non ſatis eſſet videre & audire vtile,& ſecundum alios ſenſus
B apprehendere. Secundum eſt multa ſenſata comparare, dicendo vnũ eſſe dulce, & aliud dulcius eſſe:& hoc ideo ſenſus communis habet,quia ad ipſum referuntur oīum propriorum ſenſuum ſenſata. Hæc virtus in anteriori parte cerebri ponit in loco, vbi concurrunt nerui ſenſitiui quinque ſenſuum,qui locus medulloſus eſt & humid᷒.

S C H O L I A.

A Communis]. *ſ. in cauſando, non in prædicando ſingulare. n. quoddam eſt; radix tamen omnium exteriorum ſenſuū.*

Communitas, & officium, ſenſus communis.

B Senſata comparare]. *ſ. diuerſorum ſenſuum & eiuſdem iudicat enim ſenſus quilibet exterior tantum de ſuo proprio ſenſibili diſcernendo puta album à viridi, & conſequenter ea comparat: non autem iudicat de ſenſibili aliorum ſenſuum,& conſequenter ea non comparat. 1. q. 78. art. 4.*

De imaginatione. *Cap. XXXVII.*

VIrtus imaginatiua eſt potētia appræhenſiua in qua imagines rerum ſenſibilium reſeruantur. Hæc virtus plus abſtrahit quàm ſenſus, non accipit formam niſi
A præſente re: iſta autem reſeruat formam etiam re abſente. In hoc etiam imaginatio differt à ſenſu communi, quia ſenſus communis præſentia rei exterioris īdiget ſicut

cut ſenſus particularis. Iſta autē virtus, imaginatio, theſaurus formarum vocatur: quia in ea (ſicut dictū eſt) formæ à particularibus ſēſibus receptæ retinentur. Hæc potentia in anteriori parte cerebri ſeu interiori, ſicut & ſenſus communis ponitur: & hic maior eſt duritiés ex frigiditate cerebri proueniens, vbi & imaginatiua retinet impreſſiones à ſenſu communi receptas.

S C H O L I A.

A Reſeruat formam, etiam re abſente] *vt videlicet inquirere poſſit aliquod abſens. Alioquin cum motus & actio animalis ſequantur apprehenſionem, non moueretur ad aliquod ſibi neceſſarium abſens, & ſic vita animalis perfecti deficeret. 1 q 78 art 4.*

De æſtimatiua. Cap. XXVIII.

AEſtimatiua virtus eſt, quæ à forma acquiſita intentiones elicit, quæ ſenſu non percipiuntur, ſecundū q̄ ouis fugit lupum, & lupus miſeretur ſuo nato: hoc autem non poſſet fieri niſi lupus haberet cognitionem eius indiuidui, & quòd hoc indiuiduum ſit natus eius, ſicut & ouis apprehendit lupum ſibi nociuum. Iſta verò non poſſunt fieri per ſenſum. Aeſtimatiua differt ab imaginatione: quoniam imaginatio ſolum retinet formas apprehenſas per ſenſum communem: & ad imaginationem ſolam non ſequitur affectus miſeriæ, vel triſtitiæ: vel fuga, vel inſecutio: ad æſtimationem autem ſtatim ſequitur quodlibet iſtorum. Vnde ſicut intellectus practicus ſe habet ad ſpeculatiuam, ita ſe habet ęſtimatiua ad imaginatiuam, & propter hoc æſtimatiua non appręhenſiua eſt, ſed etiam motiua, per hoc quod determinat ad quid moueri debeat animal, & à quo fugere. Cū enim animal mouetur ad cibum, oportet imaginem cibi in animali eſſe. Sed æſtimatio non ſolum mouet, imò etiam appræhendit. Oportet igitur animal habere ęſtimationem, qua moueatur. Officium igitur ęſtimatiuæ eſt appræhendere intentiones, non quidem rationis, ſed naturæ. Vnde non A

apprehendit quid ſit ſyllogiſmus, aut nomen, aut uerb& ſed amicitiam, vel inimicitiam, commodum vel incommodum, ſicut dictum eſt. Hęc virtus ponitur in prima parte mediæ cellulæ cerebri; quę calida eſt ex motu multi ſpiritus ad ipſam.

S C H O L I A.

A Officium igitur æſtimatiuæ eſt appręhendere intentiones] *naturali inſtinctu ab animali iudicatas reſultare ex tali obiecto, puta ex lupo viſo naturaliter, iudicat ouis inimicitiam ad inuicem, ergo data eſt æſtimatiua animali, vt conſeruetur. 1.q.78, art.4.*

De phantaſia. Cap. XXXIX.

PHantaſia eſt virtus vel potentiam componens imagines cum imaginibus, & intentiones cum intentionibus, & imagines cum intentionibus. Componit inquam phantaſia imagines cum imaginibus, vt eſt cum appræhendit aliquid eſſe album vel nigrum: vel diuerſas formas componit & fingit Chimæras. Componit etiam intentiones cum intentionibus, vt patet in oue, quæ appræhendit nato ſuo prębenda eſſe vbera, & alienum eſſe repellendum. Componit imagines cum intentionibus, vt cum appræhendit ouis formam lupinam eſſe fugiēdam. Per phantaſiam maior habetur cognitio, quæ poteſt haberi in anima ſenſibili, quæ eſt in brutis: per hanc.n.non. ſolum ſcit præſentia, ſed etiam prouidet ſibi in futurum Per hanc.n.quædam animalia faciūt ſibi caſas, & de cibo prouident in longinquum. per hāc etiam de illo ſcit ꝙ ſit idem, & de alio quòd ſit aliud: & ſic de eo omni, de quo ſcientia profertur per modum affirmationis & negationis. Per hanc quoque videmus aliquid eligere animalia, & aliquid refutare. Ad electionem autem & refutationé præexigitur ſcientia & diſcretio: & ideo multi dixerunt, quòd phantaſia eſt aliquid rationis. Sed dicimus non eſſe veram elęctionem animæ ſenſibilis, ſed aliquid ſimile. Hæc à vulgo in homine vocatur cogitatiua, cum tamē

cogi-

cogitare propriè ſit rationis. Phantaſia operatur in vigilia. Quòd autem in ſomnis res videntur eſſe præſentes, hoc eſt, quia fit reuerſio ad ſenſum communem. Iſta potentia quando coniuncta eſt rationi, ſicut eſt in homine, tunc accipit agẽdi & operãdi regimen à ratione. **A** Sed quia ratio diuerſificatur ſecundum diuerſitatẽ eorũ, de quibus ratiocinatio fit, ideo per operationes phãtaſiæ multiplicantur in homine valdè. Vbi autẽ phantaſia non eſt cũ ratione, vt eſt in brutis, tũc regitur ſolum ſecundum inſtinctum naturæ. Et quia natura vno modo eſt in habentibus ſpeciem vnam, ideo conceptio phãtaſiꝫ operatur in talibus vno modo. Et inde eſt quòd omnis hirundo facit vno modo nidum ſuum. Dixerunt autem quidam philoſophi quòd iſtæ virtutes in brutis potius aguntur quam agant: ſed in homine potius agunt, quam agantur: quia bruta mouentur ſecundum impetũ & impulſum appetitus naturalis, motus autem humani regulantur ſecundum regimen rationis. Notandum autẽ quod melancholici, & infirmi, & amentes, multas habent phantaſias, ſed non eſt ex illuſtratione, quæ fit per imaginationes rerum ſenſibilium, ſed ex paſſionibus naturæ, & cõfuſione ſpirituum aſcendentium ad cerebrũ, & caput turbantium. Tales. n. ſpiritus diuerſarum imaginationum inuolutiones faciunt, & generant horribiles viſiones, & conceptiones. Prꝫterea ſciẽdum, quod bruta citius recipiunt influxus primi motoris quàm homines, ſicut patet in formica, quæ quando cibum colligit, intra tres dies non pluit. Et gallus cantum ſuum per tempus variat, quia mutationẽ auræ ex influxione primi motoris præſentiunt. *Quando non pluat naturale indicium.* Huius dicti hæc eſt ratio: quoniam homines multum occupantur circa conceptiones ſuas conferendo, & componendo, & diuidẽdo: quare & influxiones primi motoris non percipiunt ita cito ſicut bruta, quꝫ non ſic occupãtur in ſuis conceptionibus, nec ſecũdum illas operantur, ſed tantum ſecundum inſtinctum naturæ. Iſta vis, ſcilicet phantaſia, plurimum impedit intellectum, eo quòd nimis occupat animam compoſitione, &

ne,& diuiſione imaginum,nō ſolum acceptarum à ſenſibus,ſed ēt fictarum Maximè aūt impedit intellectum,qñ aliquid de cœleſtibus & diuinis imprimit ei,& hoc ideo, q̄a conceptiones tales intellectus non pōt ferre,nec ſunt ſimiles imaginationibus,& fictionibus phantaſiæ Phantaſia ponitur in medio mediæ cellulæ cerebri tanq̄ centrum inter memoriā & imaginatiuā: quia phantaſia conuertit ſe tam ſuper formas,quas accipit imaginatiua per ſenſum,q̄ ſuper intentiones, quas reſeruat memoria : & tunc iſtas formas,ac intentiones diuidit,ac componit.

S C H O L I A.

A Tunc accipit agendi,& operandi regimen à ratione.] *Ideo huiuſmodi cogitare,eſt cogitare per quandam participationem rationis;non autem cogitare propriè, quoniam illud eſt opus rationi proprium 1.q.78 art.4.*

B Maximè aūt impedit intellectum, quando aliquid de cœleſtibus &c.] *Hinc decipiuntur hæretici, phantaſia quæ eſt principium errandi ſecundum philoſ 4.Met pro intellectu in talibus vtentes 22.q 11. art 1. ad primum : cum tamen phantaſiam, vltra hoc dictum impedimentum, poſſit immutare Diabolus 1.q.110 art 3 & 4.*

Radix erroris hæreticorum.

De memoria. Cap. XL.

MEmoria eſt repoſitoriū præteritorum.Reſeruat.n. memoria intentiones per æſtimationē à figuris rerum elicitas. Anima per memoriam mediantibus rebus ſenſibilibus redit in ipſas res ſenſibiles,quæ ſunt extra ipſam:& pp hoc oportet actum memoriæ duas præcedere operationes:quarum vna eſt hoc eſſe receptū: & hæc eſt operatio ſenſus cōis,& in hoc memoria incipit. Secunda eſt hoc eſſe conſeruatum apud nos,qđ fit per imaginatiuam. Oportet ēt ꝙ ante memoriam q̄dam virtus operetur quæ ex figuris rerum diuidat rerum intentiones ſingulares.In hoc autem differunt imaginatio,& memoria, quia iſta conſeruat ſpecies rerum, hæc conſeruat intentiones

tiones ſpecierum. Sciendum quoque ꝙ memoria differt à reminiſcētia: quia memoria diſcretè & diſtinctè reuertitur ad res, componendo intentiones diſtinctas cū imaginibus: reminiſcentia autem ſiue recordatio, eſt motus quaſi interceptus & abſciſſus per obliuionem, & eſt cum collatione temporis & loci, & huiuſmodi. Reminiſcētiæ enim modus non eſt vniformis, ſed cauſatur ex pluribus principiis circunſtantibus illud, cuius propriè eſt reminiſcibilitas, cum ſit principium multorum prius memoratorum. Cum enim per memoriam fiat rerum apprehenſio, quòd eædem res prius fuerint in ſe, vel in ſenſibus aliis cognitæ, patet quòd ſi quis res totaliter eſt oblitus, non poteſt per memoriam recordari ſe eſſe oblitum. Sed ſi oblitus eſt in parte, tunc per id quod remanſit, poteſt reminiſci ſe quandoque ſciuiſſe. vnde per collationem reminiſcentiæ poteſt etiam ad id quod oblitus fuerat redire cum illius adiutorio, quod remanſit memoriæ. Alia eſt etiam differentia inter memoriam & reminiſcentiam: quia memoria multa participant animalia, ſed reminiſcentia ſolius hominis eſt, quia reminiſcentia eſt quædam inueſtigatio, quæ ſine ordine rationis non eſt, ac ſine deliberatione, per quæ antecedens ordinatur ad conſequens: Sane cum quis reminiſci voluerit ea, quæ non eo modo quo per ſenſum, ſed per intellectum apprehendit: hoc non fit per memoriam, quia memoria talia non reſeruat, ſed intellectus conuertit ſe ſuper ea, quæ habet apud ſe, & ea reducit ad actum, quæ habet in habitu: iſte autem habitus manet actualiter apud intellectum poſſibilem, qui eſt locus ſpecierum vniuerſalium: vnde & vniuerſalia prius ſpeculata remanent apud ipſum tanquam in loco ſuæ generationis, etiam actu quando illa non conſiderat. Intellectus autem poſſibilis ad has ſpecies, quas ſic habet apud ſe, conuertitur, vel ab eis auertitur, quando voluerit. Vltimo notandum eſt, quòd memoria ponitur in poſteriori parte cerebri, qui locus eſt ſiccus propter neruos motiuos, qui oriuntur ex ipſo.

SCHO-

S C H O L I A.

A Hæc conſeruat intentiones ſpecierum] *Intentiones ſcilicet naturæ, non rationis. Vide ſupra huius capitulo 38. circa finem.*

De vi ſenſibili motiua. Cap. XLI.

SEquitur de vi ſenſibili motiua: hæc mouet qñq; ſpiritualiter, qñq; corporaliter. Primo modo dicitur appetitiua, q̃ mouet dupliciter, aut diligendo, aut odiendo: & diuiditur in concupiſcibilem, & iraſcibilem, per quas appetit aïa bonum, vel inſurgit contra malum. Ab his verò duabus. ſ. iraſcibili & concupiſcibili, oriuntur quatuor affectiones. ſ. gaudium, ſpes, dolor, & timor. Nam ſi præſens eſt, quod cõcupiſcimus, gaudemus, ſi abſens eſt, ſperamus. Similiter ſi pñs eſt de quo iraſcimur, dolemus: ſi abſens eſt, timemus. Senſualitas aũt eſt vis aïæ ſenſibilis motiuæ, & ad idem mouet ad quod concupiſcibilis & iraſcibilis. Senſualitas. n. appetit, quæ delectabilia ſunt corpori, ac nociua refugit. Differt tñ ſenſualitas à concupiſcibili & iraſcibili: quia ſenſualitas magis coniungitur corpori: & ſicut in brutis, ita in hoïe nulla lege perſtringitur, quin ſp in appetitus rerum ad corpus pertinentiũ moueatur. Sed concupiſcibilis & iraſcibilis coniungũtur rationi, & prout ſunt in hoïe, frenãtur ratione, ac reguntur virtutibus, q̃ fundantur in ipſis. Eſt. n. temperãtia in concupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili, & ſic de aliis. Secundum quod vis motiua ſenſibilis mouet corporaliter, ſic diuiditur in virtutem naturalem, vitalem & animalẽ: quarum prima ſitum ſuum habet in hepate, ſecunda in corde, tertia in capite vt in ꝓximo principio, tamen primum principium eſt cor: Virtus. n. naturalis eſt motiua humorum, vitalis motiua pulſuum, animalis motiua mẽbrorum. Dicimus ergo, ꝙ virtus naturalis eſt motiua humorum mediantibus arteriis & venis, quæ radicantur in hepate ſecundum Galenum, ſed ſecundum Ariſtotelem radicantur in corde, & hoc per ſpiritum naturalem. Eſt

Animalis ergo, ſeu brutalis dicitur, q̃ A viuit ſecundum ſenſualitatem.

autem

autem ſpiritus naturalis ſubſtantia ſubtilis, & aerea, vi caloris in corde generata. hic ſanguinẽ ad ſingula mẽbra impellit, ex quo corpus vegetatur. Virtus vitalis eſt motiua pulſuum mediantibus arteriis, q̃ radicantur in corde. Spiritus aũt vitalis eſt idem qui & naturalis Idem dico in ſubſtantia, ſed differẽs in virtute, q̃ & naturalis eſt. hic per arterias ad membra corporis ſe diffundens, viuificat ipſum corpus tanquam inſtrumentum. Virtus animalis eſt motiua membrorũ mediantibus neruis, qui radicantur in capite: & hoc per ſpiritum aĩalem. Eſt autẽ ſpiritus animalis idem qui & naturalis, & vitalis: ſed animalis dicitur cum ad cerebrũ deuenerit. hic cæteris ſubtilior per neruos ad organa ſentiendi dirigitur, vt ſenſus & motus ſecundum locum exinde generetur in corpore animalis. Circa vires iſtas denique ſciendum eſt, ꝙ cum virtutes animales intenduntur, tunc naturales remittuntur, propter hoc in homine dedito ſtudio, vel meditationibus, minus operatur virtus nutritiua, & generatiua, & augmentatiua. Ex quo patet ꝙ concupiſcentia carnis domat̃ in viro ſtudioſo. Vnde ait Hieronymus, Ama ſcientiam ſcripturarum & carnis vitia non amabis. Præterea quando virtutes animales remittuntur, naturales intenduntur: ſicut patet in ſomno, qui deſcribitur eſſe quies virtutum animalium cum intenſione naturalium.

Remediũ contra luxuriã, & conſeruatiuum honeſtatis, eſt ſtudiũ aſſiduum.

S C H O L I A.

A Frenantur ratione] *ciuili, ſeu politico, principatu; non autem deſpotico. Poſſunt enim contrauenire motui rationis: licet quandoque motui rationis obediant. 1. Politic. Item 1. q. 74. art. 3.*

De potentijs animæ rationalis. Cap. XLII.

TRia ſunt in anima, vt ait Philoſophus ſcilicet potentiæ, habitus, & paſſiones. Et potentiæ quidem ſunt innatæ, habitus autem ſunt acquiſiti vel infuſi, paſſiones vero ſunt illatæ, vel innatæ. Habitus enim ſunt acquiſi-

quiſiti,ut patet in ſcientia,& virtute politica. Nã ex frequenti ſtudio homo acquirit ſcientiã,& ex frequenti bene agere fit homo bonus bonitate virtutis politicę Sunt & habitus quandoq; nõ per acquiſitionem,ſed per infu-
3 Reg.3. ſionem:ſicut ſapientia fuit infuſa Salomoni : & uirtutes
Ioan.2. & 20. Theologicæ cõferuntur quotidie paruulis in baptiſmo, & etiam pœnitentibus in iuſtificatione: & ex actibus nõ generãtur tales habitus,ſed potius econuerſo ex talibus habitibus eliciuntur boni actus ex potentiis:vnde in habitibus acquiſitis ſequitur, quales ſunt actus, tales ſunt & habitus,ſed in habitibus infuſis eſt cõtrarium,.ſ. quales ſunt habitus,tales ſunt & actus. Eſt tñ verum,q̃ ſicut habitus acquiſiti generantur per actus, ita & generant
A actiones,ſed non meritorias,inquantum tales paſſiones ſunt illatæ ab extrinſeco. Vocat aũt paſſiones Philoſophus ipſas receptiones obiectorum. Sumuntur & aliter paſſiones vt dicantur affectiones, ſicut dolor, timor, ſpes, & gaudium.

S C H O L I A.

A Non meritorias inquantũ &c.] *Non dicit abſolutè tales actiones eſſe non meritorias,quoniã tales actiones inquantũ charitate formantur ſunt meritorię. Verbi gratia. Exercet,quis,qui dicit logicam &c. actũ ſtudij huius propter Deum exiſtens in charitate ; hic proculdubio meretur per actũ illũ;licet act' ille ſit ex habitu acq̃ſito 2.2.q.2.a 9.*

De diuiſione potentiarum animę. Cap. XLIII.

NVnc ad diuiſionem potentiarũ animę accedamus. Philoſophus ergo principaliter diuidit animæ potentias in cogitatiuam,& motiuam,quas theologus appellat intellectum, & effectum : ipſum autem affectum intelligit voluntatem. Potentia autem animę tunc dicitur intellectus,dum eſt appræhenſiua : & dicitur voluntas, dum eſt motiua. Item quædam ſunt vires animæ

ſeparatæ

ſeparatæ à corpore, vt velle, & intelligere: ſcd'm quas anima non vnitur corpori, ſed vnitur vtenti corpore. ſ. phantaſia, quæ ſic ſe habet ad intellectũ, ſicut color ad viſum, vt ait Philoſophus. Quædam verò ſunt vires inſeparabiles, & q̃ tum ad eſſentiam, & q̃ tum ad operationem, vt in brutis. Sed in hoīe ſeparantur vires iſtæ à corpore quantum ad eſſentiam, licet aīa operationes earum exercere nõ poſſit extra corpus. In brutis verò ſimpliciter pereũt quantum ad vtrumque. Item aīa potentias quaſdam habet cões cum brutis, vt eſt ſenſualitas, ſenſus particularis, ſenſus cõis, imaginatio, memoria, æſtimatio. Quaſdã habet non cões cum illis, vt eſt ratio & intellectus, & huiuſmodi. Item aīa habet vires quaſdam quo ad ſe, vt eſt ratio, voluntas, liberum arbitrium: quaſdam habet quibus corpus corpori permiſcetur, vt eſt vis naturalis, vitalis, & aīalis, de quibus dictum eſt ſupra. Ex iam dictis patet, ꝙ potentiæ quædam ſunt organicæ, quædam non. Item ex prædictis collige, ꝙ anima rationalis oēs potentias habet aīæ vegetabilis & ſenſibilis, ſed non in quantũ rationalis eſt: verum inquantum rationalis eſt, addit intellectum & liberum arbitriũ, & hmōi. Et hoc eſt, quod dicit Greg. Omnis, inquit, creaturę aliquid habet homo. Habet namque homo cõe eſſe cum lapidibus, viuere cũ arboribus, ſentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Quicquid. n virtutis habent naturæ inferiores, habent & ſuperiores, ſed perfectiori modo & quod poſſunt inferiores, poſſunt & ſuperiores, ſed nobiliori & perfectiori modo. Propter hoc manifeſtum eſt, quòd omnes vires quibus communicamus cum brutis, differunt ſpecie prout ſunt in nobis & in brutis.

A

B

S C H O L I A.

A Secundũ quas aīa non vnitur corpori. ſed vtenti]. *i. quantũ ad operationem iſtarum potentiarum, non vtitur corpore, vt organo, ſed vtitur ipſo tantum vt obiecto. licet ſecundum eſſentiam ſit forma corporis organici. 1. q 76. art 1. Poſtquam autem anima humana fuerit ſeparata, nõ vtetur* *Q̃uo intellectus vtatur corpore.*

corpore

corpore nec ēt vt obiecto: quoniā per ſpecies infuſas tūc intel liget, vel etiam per ſpecies acquiſitas, ſed non conuertendo ſe ad phantaſmata. 1.q.99.art.1. & 6. Clementina de ſum. Trin. & fide cath. hæreſim declarans eſſe contrarium.

B Separantur vires iſtæ à corpore quantum ad eſſen tiam] *Inquantum. ſ. eſſentia animæ ſeparatur à corpore in morte, quæ eſſentia eminenter actu continebat iſtas vires; nō quod iſtæ vires, vt ſic, ſint incorruptibiles 1.q.76. art.3. & q.77. art.8. & adhuc vires iſtæ ſenſitiuæ in anima ſeparata continentur eminenter in potentia inquantum ſ. pōt iterum actus illarum exercere; poſt reſſumptionē videlicet corporis.* *Nota.*

De potentijs cognitiuis. Cap. XLIIII.

QVatuor aſſignantur differentiæ virtutis intellectiuæ. Prima aſſignatur ſecundum differentiā naturæ, & ſic intellectus diuiditur in agentem & poſſibilem. Secunda datur ſcđm differentiam obiecti, & ſic diuiditur intellectus in ſpeculatiuum & practicum. Tertia aſſignatur ſcđm differentiam dignitatis, & ſic diuiditur ratio in partem ſuperiorem & inferiorem. Quarta datur ſcđm comparationem ad actum, & ſic diuiditur intellectus in habitum, & in actum. In habitum quidem, vt poſſit intelligere qñ vult. In actum verò, cum actualiter ad intelligere ſe conuertit & ad intelligibile. Differentia verò intellectus in effectu, & eius qui dicitur adeptus, ſumitur ſecundum maiorem, & minorem perfectionem ipſius intellectus poſſibilis. Nam cum intellectus poſſibilis recipit ſpecies cum lumine intellectus agentis; tunc dicitur A intellectus in effectu, & ēt in habitu. Intellectus verò cū recipit perfectè lumen ſecundum formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligēter autem notandum eſt, ꝙ oēs differentiæ intellectuum iam prædictæ ſumuntur vel ſcđm actum, vel ſecūdum habitum, vel ſecundum modum intelligēdi: & nulla ſumitur ſecundum diuiſionem potentiæ cognitiuæ, niſi prima tātum, ſecundum quam diuiditur in agentem, & poſſibilem.

SCHO-

SCHOLIA.

A Intellectus cũ recipit perfectè] *Intellectus adeptus ſecundum philoſophos eſt, qui pulſa omnia nube ignorantiæ, adeptus eſt ſcientiam omnium intelligibilium, vſque ad intellectionem omnium ſubſtantiarum ſeparatarum incluſiuè. Intellectus adeptus ſecundum Theologos eſt; qui excedens omnia naturalia peruenit vſque ad ea, quæ ſunt ſupra facultatem naturæ, & ſui. Hinc dicitur intellectus heroicus, et deſuper illuſtratus. D. Iacobus de Valentia ſuper Magnificat.* *Ariſt. Comēti. Auice. philoſophi, ferè omnes.*

De modo cognoſcendi. Cap. XLV.

Res aliter cognoſcit Deus, aliter Angelus, aliter homo. Ipſe quoq; homo aliter per intellectum Deum cognoſcit, & aliter creaturas. Intellectus.n.diuinus cognoſcit res à ſeipſo, intellectus aũt Angeli cognoſcit res per ſpecies ſibi concreatas, quæ ſunt ſimilitudines rerũ. Sed intellectus humanus cognoſcit res per ſpecies abſtractas à rebus particularibus per ſenſum prius cognitis. Vnde ſciendum, ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit res præſente obiecto, & ſicut imaginatio cognoſcit abſente obiecto, & tñ cum appendiciis materiæ: ita intellectus cognoſcit cũ appẽdiciis materiæ ſub intẽtione vniuerſali. Anima igitur per intellectum aliqualiter cognoſcit omnia, & attingit. Cognoſcit.n. Deũ ſupra ſe, & ſeipſam in ſe, & Angelos iuxta ſe, & quicquid cœli ambitu continetur, infra ſe. Quis ſit autem modus cognoſcendi Deum, nota ꝙ intellectus humanus non cognoſcit Deum per abſtractionem, ſicut alias res: & hoc ideo, quia ſimilitudo abſtracta ſimplicior eſt illo à quo fit abſtractio: Deo autem nihil ſimplicius eſt. Alia ratio eſt, quia in abſtractione oportet eſſe vniuerſale & particulare. Particulare quidem à quo fit abſtractio: vniuerſale autem, ſcilicet ipſum abſtractum, ſed nihil horum cadit in Deum. Cognoſcitur igitur Deus naturali cognitione, quia intellectus poſſibilis ita formatus lumine intellectus agentis, quod A

eſt ſimilitudo primæ lucis,in hac ſimilitudine cognoſcit lumen quòd eſt Deus.Sciendum præterea quòd per ſenſum cognoſcimus particularia,ſed per intellectũ vniuerſalia:&quãdo ſe intellectus conuertit ad particulare,vt ipſum appræhẽdat,tũc ſimilitudo abſtracta à particulari erit vniuerſalis,& non particularis.Item nihil venit in intellectum,niſi per ſenſum , & hoc fit duobus modis.ſ. vel ſimpliciter,vel per accidens . Simpliciter quidem,vt quando intelligimus ſenſibilia prius per ſenſum appræhenſa.Per accidens autem,quãdo intelligimus inſenſibilia per effectum.Notandum eſt etiam,quòd aliud eſt rẽ per cognitionem in intellectum venire,& aliud eſt in re iam intellecta verſari: quia tunc cognitio rerum per ſenſum venit in intellectum,ſicut dictum eſt ; ſed cũ intllectus rem iam appræhẽdit,tunc delectatur & negotiatur in illa etiam ſine ſenſus adminiculo. Ad cognoſcendum autem iſta plenius,nota vtrumque verum eſſe ſcilicet ꝙ per particularia cognoſcũtur vniuerſalia,& econtra per vniuerſalia cognoſcũtur particularia.Iſtud ſic patet: qa duplex eſt vniuerſale,vnum ſcilicet prout eſt abſtractũ, & aliud confuſum,videlicet ſecundum quòd eſt in particulari.Dicimus ergo,ꝙ ad cognitionem vniuerſalis abſtracti uenimus per particularia,ſicut patet in pueris,in quibus prius operatur ſenſitiua quàm intellectiua: quia prius cognoſcũt particularia per ſenſũ,& poſtea uniuerſalia per intellectum.Sic & philoſophi inuenerũt modũ argumentandi per inductionem:quia ex multis propoſitionibus particularibus unam concluſerunt uniuerſalẽ, hoc modo:Socrates eſt animal,Plato eſt animal, Cicero eſt animal,ergo omnis hõ eſt animal. E contrario eſt in uniuerſali confuſo : quoniam per tale vniuerſale uenimus in cognitionem particularium: ſicut patet quando uidemus hominem à remotis , tunc non cognoſcimus , niſi eius ſubſtantiam corpoream : ſed poſtea per motum cernitur eſſe animal : dum uero magis appropinquat cernitur eſſe homo:tandẽ cognoſcitur eſſe Petrus. Nota quòd ſecundum Philoſophũ plura ſcire poſſumus,

Hoc modo inuiſibilia Dei p ea, q̃ facta sũt itellecta cõſpiciũtur , Rom.1,

ſed

ſed vnum ſolum intelligere ; qm̄ ſcire dicit habitum,per quem plura ſcimus;intelligere autē dicit actum,qui non poteſt eſſe duplicatus . Intellectus.n.ad vnum ſolum ſe poteſt actualiter conuertere:& hoc patet,ꝙ qñ quis agit duos actus rationis ſimul vno tempore, vnus eſt intellectus,& alius memoriæ, ſiue conſuetudinis : verbi gratia aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quærit cōcordantias, vel numerat denarios;vnum illorum.ſ quærere concordantias,eſt actus intellectus:ſed aliud.ſ.dicere horas, eſt actus memoriæ ; ſicut ēt animal brutum ſine regimine intellectus vadit ad domum ad quam ſæpe iuit. Item nota ꝙ ad intelligentiam rei non requiritur præſentia rei intelligibilis, ſed præſentia ſimilitudinis eius tantū : quia res non cognoſcitur per eſſentiam,ſed per ſimilitudinem tantum, & econuerſo: & inde eſt quòd intellectus appræhendit remota ſicut propinqua.

Talis non ſatisfacit officio, extra de celebra. miſ.c. dolentes. Infra li.6. c.37 ꝑpter ly deuotè et ſtudioſè.

S C H O L I A.

A Poſſibilis formatus lumine intellectus agētis &c.] *In hac prima lucis ſimilitudine, ſicut qua cognoſcitur,cognoſcit lumen,quod eſt Deus.i.cognoſcit aliquem effectum viſibilem Dei : ex quo effectu cognito, ſurgit in cognitionem Dei. Non enim lumen intellectus agentis eſt quod intelligitur & conſequenter multo minus per illud, tanquam cognitum, Deus intelligitur.1.q 88 art.3.*

Naturali cognitione quo aſcendimus ad cognoſcendum Deū.

De intellectu agente & poſſibili. Cap. XLVI.

NVnc de intellectu agente & poſſibili ſpecialiter eſt dicendū. Intellectus igitur agens eſt qui abſtrahit ſpecies ab imagine ſiue phantaſia, & ſua irradiatione facit vniuerſales, ac ponit in intellectu poſſibili. Nā ſicut ad viſum corporalē exigitur lux abſtrahens intentiones colorum,i.ſimilitudines à colorato, & ponit eas in aere, non quidē ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum intentionem, i. ſimilitudinem : ſic intellectus agens, qui eſt lux animæ, ponit ſpecies abſtractas à phantaſia in intellectu A

 poſſibili,

poſſibili, non quidem actualiter, ſed ſecundum intentionem, id eſt, ſimilitudinem. Quare imaginatio, & intellectus poſſibilis non ſunt potentiæ eiuſdem ſpeciei? quoniam altera eſt potentia animæ ſenſibilis, altera animæ rationalis. Intellectus autem poſſibilis dicitur, quia poteſt recipere tales ſpecies, ſed nondum recepit eas, cuius exemplum eſt tabula nuda nullam habens picturam, poteſt tamen habere quacunque. Sanè cùm intellectus poſſibilis tales ſpecies receperit, tunc (ſicut habes ſupra) vocatur intellectus in effectu, vel in habitu. cùm verò illuſtratur multitudine ſpecierum ſenſibilium, tūc eſt intellectus adeptus. Qualiter autem iſtæ ſpecies remaneant cum intellectu poſſibili, vel qualiter ad eas fiat per reminiſcentiam conuerſio & reuerſio, habes ſuprà c. de memoria. Porrò intellectus agens & poſſibilis differunt, ſicut lux & illuminatum, & ſicut perficiens, & perfectibile: quia, vt ait Philoſophus, intellectus agentis eſt omnia facere, ſed intellectus poſſibilis eſt omnia fieri. Et vt plenius innoteſcat, notandum quòd ſicut ad hoc, quòd per ſpeculum aliquid videatur, tria ſunt neceſſaria ſcilicet ſpeculum, quod aptum natum eſt recipere impreſſionem corporum obiectorum, color in corporibus obiectis: & lux qua moueatur color corporum obiectorum, quæ ſine luminis influxu quantumcumque obiiciantur, non ſunt receptibiles à ſpeculo: ſic ſimiliter ad hoc, vt aliquid in intellectu videamus, oportet quòd ſit intellectus poſſibilis, qui aptus natus eſt recipere ſpecies, quemadmodum dictum eſt de ſpeculo, oportet etiam quòd ſint ſpecies ſpeculatæ apud intellectum poſſibilem, qui habet ipſas in habitu, cum ſit locus ſpecierum vniuerſalium. Sed ſicut color in corpore non mouetur, nec ſpecies, niſi mediante lumine imprimantur in ſpeculo, ſic nec phantaſmata erunt actu intelligibilia, niſi intellectus agens irradiet, & diffundat ſuper eum lumen ſuum, ſicut lux ſuper colores, vt ſic ſecundum actum intelligibilia efficiantur.

SCHO-

SCHOLIA.

A Intellectus igitur agens eſt ꝙ abſtrahit &c.] *Id eſt ex ſplendore agentis ſuper phantaſmata eliquatur quædam ſimilitudo è phantaſmatibus ipſis, veniensq; ad poſſibile informat ipſum; & conſequenter facit eum actu intelligentem. Exemplum. Ex ſplendore luminis extrinſeci ſuper colores eliquatur quædam ſimilitudo, è coloribus ipſis, veniensq; ad oculum informat ipſum; & conſequenter facit eum actu videre. 1. q. 79. art. 3. ſupra cap. 6.* *3. de anima. Abſtractio quomodo fiat.*

De intellectu ſpeculatiuo & practico. Cap. XLVII.

SEquitur de intellectu ſpeculatiuo, & practico, qui A ambo in cognitione conſiſtunt, ſed in hoc differunt; quòd intellectus ſpeculatiuus cognoſcit verum in ratione veri, practicus autem cognoſcit verum in ratione boni. Item intellectus ſpeculatiuus vocatur cognitio ſpeculatiua, ſed practicus dicitur cognitio actiua. Item finis ſpeculatiui eſt verum, finis autem practici eſt opus. Item per ſpeculatiuum intelligimus rectè, ſed per practicum rectè viuimus. Intellectus practicus vocatur operatiuus, quia dicitur à praxis, quod eſt operatio. Item intellectus practicus diuiditur in rationem, & ſynderesim. Ratio autem diuiditur in partem ſuperiorem & inferiorem: de quibus per ordinem eſt dicendum.

SCHOLIA.

A Speculatio, & practico qui ambo.] *Differunt hi ſecundum rationem, non ſecundum rem. Non enim hi ſunt diuerſæ potentiæ. 1. q. 79. art. 11. licet intellectus agens, & poſſibilis ſint potentiæ diuerſæ realiter. Vbi ſupra art. 3.* *De potentiarum diuerſitate.*

De ratione, & partibus eius. Cap. XLVIII.

Ratio eſt vis animæ non ſolùm cognitiua, ſed etiam motiua. Ratio autem cùm iudicat aliquid eſſe bonū vel malum, & ibi ſiſtit, tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit amplius, & iudicat eſſe bonum, vt fiat, ſic dicitur motiua. Si verò adhuc vlterius procedit, vt nō ſolum iudicet eſſe bonum vt fiat, ſed etiam id appetit, ſic dicitur liberum arbitrium: quoniam liberum arbitrium cōpræhendit rationem, & voluntatem. Ratio autem prout ſe habet ad bonum particulare, diuiditur in partem ſuperiorem, & inferiorem: Superior pars diuinis ac æternis intendit, inferior autem de tranſitoriis iudicat, & diſponit. Item ſuperior pars accipit rationes per leges diuinas: vt, hoc eſt faciendum. quia Deus præcepit. Pars A autem inferior accipit rationes per leges humanas: vt, hoc eſt faciendum, quia honeſtum eſt, vel quia expedit Reipublicæ Item ſuperior pars rationis dicitur virtus, quæ licet vſque ad contemplationem æternorum ſe extendat, differt tamen ab intelligentia, quia intelligentia negotiatur in æternis per mo[illegible]tentionis. ratio autem non ſic, ſed confer[illegible]nando. Differt autem ratio etiam alio [illegible]tu, quoniam intellectus appre[illegible]è, ratio autem cum collatio[illegible]ior verò pars rationis dic[illegible] circa res corporales ver[illegible], & ſæpe a[illegible]tur ab ea [illegible]llecebrā [illegible] ſunt in [illegible]oculo ſuę

[illegible]

A.

[illegible]r de ratione ſuperiore. [illegible]ne. 1. q. 79. ar. 8. 9 & 10.

Ergo

Ergo intellectus, intelligentia, ratio ſuperior, ratio inferior ſunt vna potentia ſecundum rem.

De potentijs animæ motiuis. Cap. XLIX.

VIrium motiuarum animæ rationalis eſt diuiſio. Diuiditur.n. vis motiua in imperatiuam, & conſiliatricē, & affectiuam, & conſiliatricem & affectiuam ſimul. Vis imperatiua eſt liberum arbitrium, & ſyndereſis. Conſiliatrix eſt ipſa ratio, quæ diuiditur in partem ſuperiorē & inferiorem. Vis autem affectiua eſt voluntas, quæ diuiditur in theliſin, & buliſin. Vis, quæ ſimul & conſiliatrix eſt & affectiua, eſt ipſe intellectus practicus. A

S C H O L I A.

A Virium motiuarum &c.] *Nota terminos. Liberum arbitrium eſt potentia, appetitiua. 1. q. 83. art. 3. eadem eſſentialiter; quæ voluntas. vbi ſup. art. 4 ſindereſis non eſt potentia; ſed habitus naturalis. 1. q. 79. art. 12. Voluntas eſt potentia appetitiua reſpectu finis, (Hæc dicitur gracè Teliſis:) buliſis eſt voluntas reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, (Hæc* [illegible]*ur ſupra liberum arbitrium.) Ergo teliſis, buliſis, vo*[illegible]*s, liberum arbitrium, ſunt ſecundum rem eadem* [illegible]*tia. 1. q. 83. art. 4.*

De voluntate. Cap. L.

[illegible]er di[illegible]ntias primo dicendum eſt de volunta A
[illegible]ns motiuas eſt præcipua, cum ſit ge-
[illegible]m virium. Cum enim intellectus
[illegible] aliquid, vt bonum; voluntas impe
[illegible]c organis, ſicut viſui ad videndum,
[illegible]n, & ſic de aliis ſenſibus. Similiter
[illegible]tas imperat virtuti animali, quę eſt
[illegible]culis, & ita mouet ad ambulandum,
[illegible]d huiuſmodi ſimilia. Sed fallit iſtud
[illegible] vegetabilis, in quibus voluntas ſuum

imperium non exercet. Nutritiua enim & generatiua, & augmentatiua non ſecundum noſtrum arbitrium, ſed naturaliter operantur. Voluntas autem in duas diuiditur partes, ſcilicet in theleſin, & buleſin, id eſt voluntatem naturalem & deliberatiuam: quarum prima, ſcilicet voluntas naturalis dirigitur per ſyndereſim: ſecunda verò, ſcilicet deliberatiua, per rationem. Nota quòd voluntas propriè & ſtrictè tantummodo rationabilium eſt, ſed largè dicitur etiam brutorum eſſe. Impropriè verò & quaſi metaphoricè dicitur etiam eſſe vegetabilium. Vnde, volũtas primo modo ſumpta, ſcilicet prout eſt rationabilium, propriè voluntas dicitur. Secundò autem modo, prout eſt brutorum, vocatur propriè deſideriũ. Tertiò modo prout eſt vegetabilium, vocatur appetitus. Inter potentias autem nulla eſt liberior quàm voluntas: qa nec obligatur organo, ſicut imaginatio, æſtimatio, & huiuſmodi: nec cogitur à bono, ſicut intellectus cogitur à vero. Vires etiam affixæ organis immutantur neceſſariò immutato organo, quibus omnibus voluntas caret, vnde ait Auguſtinus: Nihil adeò in noſtra poteſtate eſt, ſicut voluntas. Si autem ſcire volueris quare voluntas non cogitur à bono, ſicut intellectus à vero: hæc eſt ratio, quia citra primum bonum nihil eſt ita bonum, quòd non aliquid imperfectionis habeat, nec aliquid ita verum eſt, q̄ nihil falſitatis habeat: vt patet in hac ꝓpoſitione, Quodlibet totum maius eſt ſua parte; vnde tali vero cogitur intellectus aſſentire, ſed voluntas nulli bono creato cogitur adhærere. Item voluntas videtur interdum cogi per inordinatum appetitum, prout voluntas quandoque trahit hominem & allicit, vt bonum ſpernat incommutabile, & rebus mutabilibus adhæreat, ſed in huiuſmodi coactione libertas quædam eſt. vnde Auguſtinus. Omne peccatum adeo eſt voluntarium, quòd ſi non eſt voluntarium, non eſt peccatum.

SCHOLIA.

A Potentias motiuas] *ſcilicet per modum agentis voluntas*

luntas è motiua: non autem per modum finis. 1. q. 82. artic. 4. Nam ſic intellectus mouet voluntatem, & ſecundum philoſophum eſt altiſſima omnium potentiarum animæ. vbi ſup. ar. 3. **10. Ethi.**

De ſynderesis. Cap. LI.

SYnderesis vis eſt motiua, quæ ſemper nata eſt ſigi in ſuperioribus, naturaliter mouens & ſtimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in iſtis nuuquam errat, neque ſecundum ſynderesim eſt peccare. Sciendum etiam, quòd ſynderesis nunquam extinguitur totaliter, etiã in Diabolo, & in damnatis. remanet enim in illis aliquis ei⁹ act⁹. Synderesis enim quãtum ad inſtinctum boni, & quã tum ad diſplicentiam mali culpæ abſolutè conſideratæ extincta eſt in Diabolo & damnatis. ſecũdum verò quòd culpa comparatur ad pęnam, ſic non extincta in illis ſyn deresis: & in hunc modum remanet in eis ad pœnam. Iſa. Vermis eorum non morietur. Habent igitur diſplicentiam mali in comparatione & collatione ad pœnam. **A** *Iſa. 66.*

SCHOLIA.

A Neque ſecundum ſynderesim eſt peccare.] *Sicut enim circa principia prima ſpeculabilium non eſt errare ſecundum Philoſophum, ita in primis principijs operabilium; & ſicut illa ſunt naturaliter nota, ita hæc. Ergo ſicut naturalis habitus, id eſt cognitio illorum, dicitur intellectus principiorum, ſecundum Philoſophum: ita naturalis habitus, id eſt cognitio horum dicitur ſynderesis. 1. q. 79. art. 12.* *1. Metaph. pluries. 6. Ethic Synd. qd.*

De conſcientia. Cap. LII.

HOc nomen conſcientia componitur ab hac pręposítione, con, & hoc nomine ſcientia, vnde conſcientia dicit duo, ſ. ſcientiam & ſecundum hoc cõſcientia eſt habitus naturalis, non ſolùm cognitiuus, ſed etiam motiuus, inclinat. n. animam ad proſecutionem boni, & fugã mali.

mali. Aliud conſcientia dicit.ſ.acceptionem ex parte rationis, quod notatur ex hac prępoſitione, con. Primo igit modo, prout cōſciētia includit ſciam in ſe, habet ſe ſicut ſuperius: & coniungitur ſyndereſi, & ſemper eſt recta Secundo modo coniungitur magis rationi: & ſic ſe habet ſicut inferius hoc modo recipit errorem, & cōturbationē. In conſcientia.n. ex parte inferiori bene poteſt accidere error: Nam conſcientia cum parti inferiori iungitur, habet verſari circa particularia, in quibus ſæpe contingit errare, ſicut patet in ſyllogiſmo conſcię, in quo ſyndereſis proponit maiorem ſic: nullum malum eſt faciendū: ratio ſubſumit minorem, ſic, ſcilicet hoc eſt malum, conſcientia concludit, ergo non eſt faciendum. Circa primā non eſt error: circa ſecundam quandoque eſt error: & ex hoc falſitas in concluſione quandoque oritur. Cauenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta. Nam prima generat præſumptionem, ſecunda deſperationem. Item prima dicit ſæpe malum bonum, ſecunda ecōtra bonum malum. Item prima ſæpe ſaluat damnandū. ſecunda econtra damnat ſaluandū. Nota ꝙ aliud eſt conſcientia, aliud eſt timor conſcientiæ. Tunc.n. eſt conſcientia, qñ quis finaliter iudicat aliquid eſſe faciendum vel vitandum: & contra talem conſcientiam facere, etiam ſi ſit erronea, peccatum eſt. Sed contra timorem conſcientię facere, non ſemper eſt peccatum: quia talis timor nō eſt ſemper ex diffinitiua ſententia rationis, per quam iudicet ſe teneri ad aliquid: ſed ex eo ꝙ vacillat inter dubia, neſciēs quid ſit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omitteret quicquid ſciret eſſe placitū diuinæ voluntati. De conſcientia quoque ſciendum ꝙ quādoq; reſpicit præteritum, quandoque præſens, qñque futurum. Nā conſcientia accuſat de pręterito, remurmurat de præſenti, & præcauet de futuro, Præterita namque reſpicit, ut qñ conſcientia mentem de hoc, quod ſibi conſcia eſt, repræhendit, ſicut de malo cōmiſſo, vel de bono omiſſo. Præſentia ēt reſpicit cōtradicendo eis, quorū ꝑ conſcīam habuimus oppoſitum. Futura quoq; reſpicit, ut qñ inſtruit & ſtimu-

Diſcurſus. cōſcientiæ. Iſa. 5.

Hinc dicitur, ꝙ nimis ſcrupuloſi ſunt A de ſalute periculoſi.

& ſtimulat mẽtem ad ea facienda vel vitanda, ad quæ ipſa conſcientia iudicat nos teneri. Quòd autem conſcientia ſe extendat (vt dictum eſt) tã ad facta quàm ad facienda poteſt colligi ex diffinitionibus cõſcientiæ, quæ tales ſunt. Dicit enim. Io. Dam. ꝙ conſcientia eſt lex intellectus noſtri. Baſilius autem dicit eam eſſe naturale iudicatoriũ. Diffinitiones iſtę magiſtrales ſunt. Cõſcientia eſt cognitio ſui ipſius. Itẽ. Cõſcientia eſt animi habitus agẽdorum & non agendorum. Item, cõſcientia eſt habitus mentis boni & mali diſcretiuus. Itẽ, conſcientia eſt credulitas intentionis ad aliquid faciendũ vel non faciendũ animi deliberatione firmata. Error conſcientiæ octo modis cauſatur. Primò ex ignorantia, quando ſcilicet neſcit quis quid eligendum ſit vel declinandum. De tali errore dicitur Paralipom. 20. Cùm ignoramus q̃d agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Secundò ex negligentia, vt cùm quis negligit conſcientiã diſcutere, vel ſi neſcit ſe expedire, negligit tamen ab aliis quærere. Tertiò ex ſuperbia, vt quando quis non humiliat intellectum ſuum vt melioribus & ſapientioribus ſe velit credere. Contra quos Apoſtol. 2. Corinth. 10. Captiuantes omnem intellectum veſtrũ in obſequium Chriſti. hoc eſt dicere, quòd quilibet in credendis plus debet fidei credere, quàm ſibi: & in agendis plus debet aliis credere, quàm ſibi. Quartò ex ſingularitate, qua homo ſequens ſenſum proprium, non conformat ſe aliis, nec ſequitur vias communes bonorum. De his in Numeris; Extrema caſtrorũ conſumpſit ignis. Quintò ex affectu inordinato, qui ſæpe inclinat conſciẽtiam ad id, quod tunc homo appetit, & ſic facit eam à ſua rectitudine deuiare. Seneca. Perit omne iudicium, cũ res tranſit in affectum. Sextò ex puſillanimitate, qua quis timet non timenda, ſecundum rectum iudicium rationis Iſa. Dicite puſillanimes, confortamini, nolite timere Septimò ex perplexitate, qua homo ſe credit eſſe poſitum inter duo peccata, quorum alterum ſit impoſſibile declinare. Sed ſciendum quòd perplexitas nihil

Ergo via ad cognoſcẽdũ ſeipſum eſt ſæpius examinare cõſciã ſuã. Ergo ſępi⁹ examinare cõſciam eſt via ad acq̃rẽdã verã humilitatẽ: q̃ eſt cognitio vera ſuĳpſius ſibi ipſi vileſcẽs.

Nota ꝓ euitãdis conſciẽtĳs erroneis.

Num. 11.

Iſa. 35.

hil eſt ſimpliciter: poteſt tamen quis eſſe perplexus ſecũdum quid, id eſt ſecundum erroneam conſcientiam, qua depoſita erit liberatus. Octauò ex humilitate, & cordis puritate. Gre. Bonarum mentium eſt ibi culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt. Error primis ſeptem modis accept⁹ reprahenſibilis eſt: octauo verò modo laudabilis eſt, imò nec error dici debet, ſed humilis ſuorum defectuum recognitio. dummodò non ſit nimia.

SCHOLIA.

A Etiam ſi ſit erronea,] *Quoniam conſcientia erans accipit aliquid, vt Dei preceptũ; licèt reuera non ſit. Vnde quãdo quis facit contra conſcientiam ſuam erroneam; facit, ſecũdum ſuam acceptionẽ, contra Dei praceptum; & per conſequens peccat mortaliter* *Quare liget cõſcientia erronea.* *Remediũ in his conſcientijs deponendis eſt conſulere patres ſuos ſpirituales, ſapientes, & timoratos viros, vt infra hic patet, & illis acquieſcere. 1. 2. quaſt. 19. art. 5. 6. & 2. diſtin 39 artic. fin. D. Cardi. in Summula. verſ. ſcrupulus. Sancta Brigida reuelationum li. 4. cap 79. libr. 5. Interrogatione quarta, reſponſione quinta, O' quàm bene.* *Remediũ, vtiliſſimũ.*

B Conſciẽtia eſt lex intellectus noſtri, &c. eſt naturale iudicatorium.] *Quia habitus eſt principium actus; ideo conſcientia, qua eſt actus, hic diffinitionem habet ſindereſis, qua eſt habitus. Hac ratione, etiam B. Hieronym⁹, ſindereſim conſcientiam vocat. Nam conſuetum eſt quod cauſæ & effectus ex ſe inuicem nominentur. 1. q. 79. art 13.* *Glo. Exech. 1.*

De operationibus animæ. Cap. LIII.

ANima ſecundum diuerſas potentias, multas & diuerſas habet operationes. Ipſa enim cognoſcit verum per intellectum ſpeculatiuum, affectat bonum per intellectum practicum: Diſcernit conferendo inter bonum & malum, verum & falſum per rationem. Diſcernit ſimul & eligit per liberum arbitrium. Conſentit

ſentit per volũtatem. Inuenit medium per ingenium: ſtimulat ad bonum per ſynderefim. Anima autem in actibus ſuis ordinem habet: nam quod ſenſus percipit, imaginatio repręſentat, cognitio format, ingenium inueſtigat, ratio iudicat, memoria ſeruat, intelligentia appræhendit, & ad contemplationem adducit. Anima preterea cognoſcit res præſentes per ſenſum, abſentes verò per imaginationem, res autem immateriales per præſentiam ſui, ſemetipſam, ac ſeipſam per reflexionem ſupra ſe. Habet etiam alios actus anima pertinentes ad corpus, ſicut eſt vegetare per virtutem naturalem, ſentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quib⁹ omnibus dictum eſt ſuprà.

SCHOLIA.

A Diſcernit ſimul, & eligit per liberum arbitrium] *Sic tamen quod liberi arbitrij eſt formaliter eligere; præſuppoſitiuè autem, per collationem ſ præcedẽtem, diſcernere Nã electio ſecundum Philoſophum, eſt appetitiuus intellectus: ſeu intellectiuus appetitus. De electione. 1.2.q 13. art. 1.* *6. ethic.*

De quantitatæ animæ. Cap. LIIII.

A Nima cùm ſit ſimplex, nõ habet quantitatem dimẽſiuam, ſed virtualem. vnde patet quod anima ſecundum eſſentiam non eſt in toto corpore: ſed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori, & ad hoc ponit Calcidius exemplum de aranea, quæ in medio telæ ſuæ reſidens ſentit quemlibet motum ſiue interius ſiue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis poſita, ſine ſui diſtenſione totum corp⁹ ſibi vnitum mouet. Nec contra ſimplicitatem animæ eſt quod tres dicuntur eſſe animæ, ſcilicet vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis: cuius intelligentia ſuperius eſt expreſſa: Anima quoque licet ſit ſimplex, tamen ſecundum Boetium differt in eo, quod eſt, & quo eſt: ſicut & Angelus, A

& om-

corpore nec ēt vt obiecto: quoniā per ſpecies infuſas tūc intel liget, vel etiam per ſpecies acquiſitas, ſed non conuertendo ſe ad phantaſmata. 1.q.99.art.1. & 6. Clementina de ſum. Trin. & fide cath. hæreſim declarans eſſe contrarium.

B Separantur vires iſtæ à corpore quantum ad eſſen
Nota. tiam] *Inquantum. ſ. eſſentia animæ ſeparatur à corpore in morte, quæ eſſentia eminenter actu continebat iſtas vires; nō quod iſtæ vires, vt ſic, ſint incorruptibiles 1.q.76. art.3. & q.77.art.8. & adhuc vires iſtæ ſenſitiuæ in anima ſeparata continentur eminenter in potentia inquantum ſ. pōt iterum actus illarum exercere; poſt reſſumptionē videlicet corporis.*

De potentijs cognitiuis. Cap. XLIIII.

QVatuor aſſignantur differentiæ virtutis intellectiuæ. Prima aſſignatur ſecundum differentiā naturæ, & ſic intellectus diuiditur in agentem & poſſibilem. Secunda datur ſcđm differentiam obiecti, & ſic diuiditur intellectus in ſpeculatiuum & practicum. Tertia aſſignatur ſcđm differentiam dignitatis, & ſic diuiditur ratio in partem ſuperiorem & inferiorem. Quarta datur ſcđm comparationem ad actum, & ſic diuiditur intellectus in habitum, & in actum. In habitum quidem, vt poſſit intelligere qñ vult. In actum verò, cum actualiter ad intelligere ſe conuertit & ad intelligibile. Differentia verò intellectus in effectu, & eius qui dicitur adeptus, ſumitur ſecundum maiorem, & minorem perfectionem ipſius intellectus poſſibilis. Nam cum intellectus poſſibilis recipit ſpecies cum lumine intellectus agentis; tunc dicitur
A intellectus in effectu, & ēt in habitu. Intellectus verò cū recipit perfectè lumen ſecundum formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligēter autem notandum eſt, ꝙ oēs differentiæ intellectuum iam prædictæ ſumuntur vel ſcđm actum, vel ſecūdum habitum, vel ſecundum modum intelligēdi: & nulla ſumitur ſecundum diuiſionem potentiæ cognitiuæ, niſi prima tātum, ſecundum quam diuiditur in agentem, & poſſibilem.

SCHO-

SCHOLIA.

A Intellectus cũ recipit perfectè] *Intellectus adeptus ſecundum philoſophos eſt, qui pulſa omnia nube ignorantiæ, adeptus eſt ſcientiam omnium intelligibilium, vſque ad intellectionem omnium ſubſtantiarum ſeparatarum incluſiuè. Intellectus adeptus ſecundum Theologos eſt; qui excedens omnia naturalia peruenit vſque ad ea, quę ſunt ſupra facultatem naturæ, & ſui. Hinc dicitur intellectus heroicus, et deſuper illuſtratus. D. Iacobus de Valentia ſuper Magnificat.* *Ariſt. Cōmēti. Auīce. philoſophi, ferè omnes.*

De modo cognoſcendi. Cap. XLV.

Res aliter cognoſcit Deus, aliter Angelus, aliter homo. Ipſe quoq; homo aliter per intellectum Deum cognoſcit, & aliter creaturas. Intellectus.n.diuinus cognoſcit res à ſeipſo, intellectus aũt Angeli cognoſcit res per ſpecies ſibi concreatas, quæ ſunt ſimilitudines rerũ. Sed intellectus humanus cognoſcit res per ſpecies abſtractas à rebus particularibus per ſenſum prius cognitis. Vnde ſciendum, ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit res præſente obiecto, & ſicut imaginatio cognoſcit abſente obiecto, & tñ cum appendiciis materiæ: ita intellectus cognoſcit cũ appẽdiciis materiæ ſub intẽtione vniuerſali. Anima igitur per intellectum aliqualiter cognoſcit omnia, & attingit. Cognoſcit.n. Deũ ſupra ſe, & ſeipſam in ſe, & Angelos iuxta ſe, & quicquid cœli ambitu continetur, infra ſe. Quis ſit autem modus cognoſcendi Deum, nota ꝙ intellectus humanus non cognoſcit Deum per abſtractionem, ſicut alias res: & hoc ideo, quia ſimilitudo abſtracta ſimplicior eſt illo à quo fit abſtractio: Deo autem nihil ſimplicius eſt. Alia ratio eſt, quia in abſtractione oportet eſſe vniuerſale & particulare. Particulare quidem à quo fit abſtractio: vniuerſale autem, ſcilicet ipſum abſtractum, ſed nihil horum cadit in Deum. Cognoſcitur igitur Deus naturali cognitione, quia intellectus poſſibilis ita formatus lumine intellectus agentis, quod A

eſt ſimilitudo primæ lucis, in hac ſimilitudine cognoſcit lumen quòd eſt Deus. Sciendum præterea quòd per ſenſum cognoſcimus particularia, ſed per intellectũ vniuerſalia: & quãdo ſe intellectus conuertit ad particulare, vt ipſum appræhẽdat, tũc ſimilitudo abſtracta à particulari erit vniuerſalis, & non particularis. Item nihil venit in intellectum, niſi per ſenſum, & hoc fit duobus modis. ſ. vel ſimpliciter, vel per accidens. Simpliciter quidem, vt quando intelligimus ſenſibilia prius per ſenſum appræhenſa. Per accidens autem, quãdo intelligimus inſenſibilia per effectum. Notandum eſt etiam, quòd aliud eſt rẽ per cognitionem in intellectum venire, & aliud eſt in re iam intellecta verſari: quia tunc cognitio rerum per ſenſum venit in intellectum, ſicut dictum eſt; ſed cũ intellectus rem iam appræhẽdit, tunc delectatur & negotiatur in illa etiam ſine ſenſus adminiculo. Ad cognoſcendum autem iſta plenius, nota vtrumque verum eſſe ſcilicet ꝙ per particularia cognoſcũtur vniuerſalia, & econtra per vniuerſalia cognoſcũtur particularia. Iſtud ſic patet: quia duplex eſt vniuerſale, vnum ſcilicet prout eſt abſtractũ, & aliud confuſum, videlicet ſecundum quòd eſt in particulari. Dicimus ergo, ꝙ ad cognitionem vniuerſalis abſtracti uenimus per particularia, ſicut patet in pueris, in quibus prius operatur ſenſitiua quàm intellectiua: quia prius cognoſcũt particularia per ſenſũ, & poſtea uniuerſalia per intellectum. Sic & philoſophi inuenerũt modũ argumentandi per inductionem; quia ex multis propoſitionibus particularibus unam concluſerunt uniuerſalẽ, hoc modo; Socrates eſt animal, Plato eſt animal, Cicero eſt animal, ergo omnis hõ eſt animal. E contrario eſt in uniuerſali confuſo: quoniam per tale vniuerſale uenimus in cognitionem particularium: ſicut patet quando uidemus hominem à remotis, tunc non cognoſcimus, niſi eius ſubſtantiam corpoream: ſed poſtea per motum cernitur eſſe animal: dum uero magis appropinquat cernitur eſſe homo: tandẽ cognoſcitur eſſe Petrus. Notà quòd ſecundum Philoſophũ plura ſcire poſſumus, ſed

Hoc modo inuiſibilia Dei p̃ ea, q̃ facta ſũt intellecta cõſpiciũtur, Rom. 1.

ſed vnum ſolum intelligere; qm̃ ſcire dicit habitum, per quem plura ſcimus; intelligere autẽ dicit actum, qui non poteſt eſſe duplicatus. Intellectus, n. ad vnum ſolum ſe poteſt actualiter conuertere: & hoc patet, ꝙ qñ quis agit duos actus rationis ſimul vno tempore, vnus eſt intellectus, & alius memoriæ, ſiue conſuetudinis: verbi gratia aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quærit cõcordantias, vel numerat denarios; vnum illorum. ſ. quærere concordantias, eſt actus intellectus: ſed aliud. ſ. dicere horas, eſt actus memoriæ; ſicut ẽt animal brutum ſine regimine intellectus vadit ad domum ad quam ſæpe iuit. Item nota ꝙ ad intelligentiam rei non requiritur præſentia rei intelligibilis, ſed præſentia ſimilitudinis eius tantũ: quia res non cognoſcitur per eſſentiam, ſed per ſimilitudinem tantum, & econuerſo: & inde eſt quòd intellectus apprehendit remota ſicut propinqua.

Talis non ſatisfacit officio, extra de celebra. miſ. c. dolentes. Infra li. 6. c. 37 ꝑpter ly deuotè et ſtudioſè.

S C H O L I A.

A Poſſibilis formatus lumine intellectus agẽtis &c.] *In hac prima lucis ſimilitudine, ſicut qua cognoſcitur, cognoſcit lumen, quod eſt Deus. i. cognoſcit aliquem effectum viſibilem Dei: ex quo effectu cognito, ſurgit in cognitionem Dei. Non enim lumen intellectus agentis eſt quod intelligitur & conſequenter multo minus per illud, tanquam cognitum, Deus intelligitur. 1. q 88 art. 3.*

Naturali cognitione quõ aſcendimus ad cognoſcendum Deũ.

De intellectu agente & poſſibili. Cap. XLVI.

NVnc de intellectu agente & poſſibili ſpecialiter eſt dicendũ. Intellectus igitur agens eſt qui abſtrahit ſpecies ab imagine ſiue phantaſia, & ſua irradiatione facit vniuerſales, ac ponit in intellectu poſſibili. Nã ſicut ad viſum corporalẽ exigitur lux abſtrahens intentiones colorum, i. ſimilitudines à colorato, & ponit eas in aere, non quidẽ ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum intentionem, i. ſimilitudinem: ſic intellectus agens, qui eſt lux animæ, ponit ſpecies abſtractas à phantaſia in intellectu A

poſſibili, non quidem actualiter, ſed ſecundum intentionem, id eſt, ſimilitudinem. Quare imaginatio, & intellectus poſſibilis non ſunt potentiæ eiuſdem ſpeciei? quoniam altera eſt potentia animæ ſenſibilis, altera animæ rationalis. Intellectus autem poſſibilis dicitur, quia poteſt recipere tales ſpecies, ſed nondum recepit eas, cuius exemplum eſt tabula nuda nullam habens picturam, poteſt tamen habere quacunque. Sanè cùm intellectus poſſibilis tales ſpecies receperit, tunc(ſicut habes ſupra) vocatur intellectus in effectu, vel in habitu. cùm verò illuſtratur multitudine ſpecierum ſenſibilium, tūc eſt intellectus adeptus. Qualiter autem iſtæ ſpecies remaneant cum intellectu poſſibili, vel qualiter ad eas fiat per reminiſcentiam conuerſio & reuerſio, habes ſuprà c. de memoria. Porrò intellectus agens & poſſibilis differunt, ſicut lux & illuminatum, & ſicut perficiens, & perfectibile: quia, vt ait Philoſophus, intellectus agentis eſt omnia facerę, ſed intellectus poſſibilis eſt omnia fieri. Et vt plenius innoteſcat, notandum quòd ſicut ad hoc, quòd per ſpeculum aliquid videatur, tria ſunt neceſſaria ſcilicet ſpeculum, quod aptum natum eſt recipere impreſſionem corporum obiectorum, color in corporibus obiectis: & lux qua moueatur color corporum obiectorum, quæ ſine luminis influxu quantumcumque obiiciantur, non ſunt receptibiles à ſpeculo: ſic ſimiliter ad hoc, vt aliquid in intellectu videamus, oportet quòd ſit intellectus poſſibilis, qui aptus natus eſt recipere ſpecies, quemadmodum dictum eſt de ſpeculo, oportet etiam quòd ſint ſpecies ſpeculatæ apud intellectum poſſibilem, qui habet ipſas in habitu, cum ſit locus ſpecierum vniuerſalium. Sed ſicut color in corpore non mouetur, nec ſpecies, niſi mediante lumine imprimantur in ſpeculo, ſic nec phantaſmata erunt actu intelligibilia, niſi intellectus agens irradiet, & diffundat ſuper eum lumen ſuum, ſicut lux ſuper colores, vt ſic ſecundum actum intelligibilia efficiantur.

SCHO-

SCHOLIA.

A Intellectus igitur agens eſt ꝙ abſtrahit &c.] *Id eſt ex ſplendore agentis ſuper phantaſmata eliquatur quædam ſimilitudo è phantaſmatibus ipſis, veniensq́ ad poſſibile informat ipſum; & conſequenter facit eum actu intelligentem. Exemplum. Ex ſplendore luminis extrinſeci ſuper colores eliquatur quædam ſimilitudo, è coloribus ipſis, veniensq́ ad oculum informat ipſum; & conſequenter facit eum actu videre. 1. q. 79. art. 3. ſupra cap. 6.* *3. de anima. Abſtractio quomodo fiat.*

De intellectu ſpeculatiuo & practico.
Cap. XLVII.

SEquitur de intellectu ſpeculatiuo, & practico, qui ambo in cognitione conſiſtunt, ſed in hoc differunt, quòd intellectus ſpeculatiuus cognoſcit verum in ratione veri, practicus autem cognoſcit verum in ratione boni. Item intellectus ſpeculatiuus vocatur cognitio ſpeculatiua, ſed practicus dicitur cognitio actiua. Item finis ſpeculatiui eſt verum, finis autem practici eſt opus. Item per ſpeculatiuum intelligimus rectè, ſed per practicum rectè viuimus. Intellectus practicus vocatur operatiuus, quia dicitur à praxis, quod eſt operatio. Item intellectus practicus diuiditur in rationem, & ſynderesim. Ratio autem diuiditur in partem ſuperiorem & inferiorem: de quibus per ordinem eſt dicendum. A

SCHOLIA.

A Speculatio, & practico qui ambo.] *Differunt hi ſecundum rationem, non ſecundum rem. Non enim hi ſunt diuerſæ potentiæ. 1. q. 79. art. 11. licet intellectus agens, & poſſibilis ſint potentiæ diuerſæ realiter. Vbi ſupra art. 3.* *De potentiarum diuerſitate.*

De ratione, & partibus eius. Cap. XLVIII.

RAtio eſt vis animæ non ſolùm cognitiua, ſed etiam motiua. Ratio autem cùm iudicat aliquid eſſe bonũ vel malum, & ibi ſiſtit, tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit amplius, & iudicat eſſe bonum, vt fiat, ſic dicitur motiua. Si verò adhuc vlterius procedit, vt nõ ſolum iudicet eſſe bonum vt fiat, ſed etiam id appetit, ſic dicitur liberum arbitrium: quoniam liberũ arbitrium cõpræhendit rationem, & voluntatem. Ratio autem prout ſe habet ad bonum particulare, diuiditur in partem ſuperiorem, & inferiorem: Superior pars diuinis ac æternis intendit, inferior autem de tranſitoriis iudicat, & diſponit. Item ſuperior pars accipit rationes per leges diuinas: vt, hoc eſt faciendum, quia Deus præcepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas: vt, hoc eſt faciendum, quia honeſtum eſt, vel quia expedit Reipublicæ. Item ſuperior pars rationis dicitur virtus, quæ licet vſque ad contemplationem æternorum ſe extendat, differt tamen ab intelligentia, quia intelligentia negotiatur in æternis per modum intentionis. ratio autem non ſic, ſed conferendo & ratiocinando. Differt autem ratio etiam alio modo ab intellectu, quoniam intellectus appræhendit eſſe rei abſolutè, ratio autem cum collatione vnius ad alterum. Inferior verò pars rationis dicitur multipliciter: quæ quia circa res corporales verſatur, coniuncta eſt ſenſualitati, & ſæpe allicitur ab ea: videt enim ſemper ſibi porrigi pomum, id eſt illecebrã vicinam. Ratio tamen inferior & ſuperior idem ſunt in A eſſentia, ſed differunt in officio. Exemplum in oculo ſurſum & deorſum aſpiciente. *Exemplũ.*

S C H O L I A.

A Differunt in officio.] *Idem dic de ratione ſuperiore, & intelligẽtia, de intellectu, & ratione. 1. q. 79. ar. 8. 9. & 10.*

Ergo

Ergo intellectus,intelligentia,ratio ſuperior, ratio inferior, ſunt vna potentia ſecundum rem .

De potentijs animæ motiuis. Cap. XLIX.

Virium motiuarum animæ rationalis eſt diuiſio. Diuiditur.n.vis motiua in imperatiuam, & conſiliatricẽ, & affectiuam, & conſiliatricem & affectiuam ſimul. Vis imperatiua eſt liberum arbitrium,& ſynderefis . Conſiliatrix eſt ipſa ratio , quæ diuiditur in partem ſuperiorẽ & inferiorem. Vis autem affectiua eſt voluntas,quæ diuiditur in theliſin,& buliſin . Vis, quæ ſimul & conſiliatrix eſt & affectiua,eſt ipſe intellectus practicus. A

SCHOLIA.

A Virium motiuarum &c.] *Nota terminos. Liberum arbitrium eſt potentia,appetitiua.1.q.83.art.3.eadem eſſentialiter;quæ voluntas.vbi ſup. art.4 ſinderefis non eſt potentia; ſed habitus naturalis.1.q.79.art.12.Voluntas eſt potentia appetitiua reſpectu finis, (Hæc dicitur græcè Teliſis:) buliſis eſt voluntas reſpectu eorum quæ ſunt ad finem , (Hæc dicitur ſupra liberum arbitrium .) Ergo teliſis, buliſis, voluntas, liberum arbitrium , ſunt ſecundum rem eadem potentia.1.q.83.art.4.*

De voluntate. Cap. L.

Inter dictas potentias primo dicendum eſt de voluntate,quæ inter cæteras motiuas eſt præcipua,cum ſit generalis motor omnium virium. Cum enim intellectus voluntati repræſentat aliquid,vt bonum;voluntas imperat viribus affixis ipſis organis , ſicut viſui ad videndum, auditui ad audiendum,& ſic de aliis ſenſibus . Similiter in motu locali voluntas imperat virtuti animali, quę eſt in neruis , & in muſculis , & ita mouet ad ambulandum, vel currendum,& ad huiuſmodi ſimilia. Sed fallit iſtud in potentiis animę vegetabilis, in quibus voluntas ſuum A

imperium non exercet. Nutritiua enim & generatiua, & augmentatiua non ſecundùm noſtrum arbitrium, ſed naturaliter operantur. Voluntas autem in duas diuiditur partes, ſcilicet in theleſin, & buleſin, id eſt voluntatem naturalem & deliberatiuam: quarum prima, ſcilicet voluntas naturalis dirigitur per ſynderesim: ſecunda verò, ſcilicet deliberatiua, per rationem. Nota quòd voluntas propriè & ſtrictè tantummodo rationabilium eſt, ſed largè dicitur etiam brutorum eſſe. Impropriè verò & quaſi metaphoricè dicitur etiam eſſe vegetabilium. Vnde, volũtas primo modo ſumpta, ſcilicet prout eſt rationabilium, propriè voluntas dicitur. Secundò autem modo, prout eſt brutorum, vocatur propriè deſideriũ. Tertiò modo prout eſt vegetabilium, vocatur appetitus. Inter potentias autem nulla eſt liberior quàm voluntas: q̃a nec obligatur organo, ſicut imaginatio, æſtimatio, & huiuſmodi: nec cogitur à bono, ſicut intellectus cogitur à vero. Vires etiam affixæ organis immutantur neceſſariò immutato organo, quibus omnibus voluntas caret, vnde ait Auguſtinus: Nihil adeò in noſtra poteſtate eſt, ſicut voluntas. Si autem ſcire volueris quare voluntas non cogitur à bono, ſicut intellectus à vero: hæc eſt ratio, quia citra primum bonum nihil eſt ita bonum, quòd non aliquid imperfectionis habeat, nec aliquid ita verum eſt, q̃ nihil falſitatis habeat: vt patet in hac ꝓpoſitione, Quodlibet totum maius eſt ſua parte; vnde tali vero cogitur intellectus aſſentire, ſed voluntas nulli bono creato cogitur adhærere. Item voluntas videtur interdum cogi per inordinatum appetitum, prout voluntas quandoque trahit hominem & allicit, vt bonum ſpernat incommutabile, & rebus mutabilibus adhæreat, ſed in huiuſmodi coactione libertas quædam eſt. vnde Auguſtinus. Omne peccatum adeo eſt voluntarium, quòd ſi non eſt voluntarium, non eſt peccatum.

SCHOLIA.

A Potentias motiuas] *ſcilicet per modum agentis voluntas*

luntas è motiua: non autem per modum finis. 1. q. 82. artic. 4. *10. Ethi.*
Nam ſic intellectus mouet voluntatem, & ſecundum philoſophum eſt altiſſima omnium potentiarum animæ. vbi ſup. ar. 3.

De ſynderesis. Cap. LI.

SYnderesis vis eſt motiua, quæ ſemper nata eſt ſigi in ſuperioribus, naturaliter mouens & ſtimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in iſtis nuuquam errat, neque ſecundum ſynderesim eſt peccare. Sciendum etiam, A quòd ſynderesis nunquam extinguitur totaliter, etiã in Diabolo, & in damnatis. remanet enim in illis aliquis ei⁹ act⁹. Synderesis enim quãtum ad inſtinctum boni, & quã tum ad diſplicentiam mali culpæ abſolutè conſideratæ extincta eſt in Diabolo & damnatis ſecũdum verò quòd culpa comparatur ad pęnam, ſic non extincta in illis synderesis: & in hunc modum remanet in eis ad pœnam. Iſa. *Iſa. 66.* Vermis eorum non morietur. Habent igitur diſplicentiam mali in comparatione & collatione ad pœnam.

SCHOLIA.

A Neque ſecundum ſynderesim eſt peccare.] *Sicut enim circa principia prima ſpeculabilium non eſt errare ſecundum Philoſophum, ita in primis principijs operabilium; & ſicut illa ſunt naturaliter nota, ita hæc. Ergo ſicut naturalis habitus, id eſt cognitio illorum; dicitur intellectus principiorum, ſecundum Philoſophum: ita naturalis habitus, id eſt cognitio horum dicitur ſynderesis. 1. q. 79. art. 12.* *1. Metaph. pluries. 6. Ethic Synd. qd.*

De conſcientia. Cap. LII.

HOc nomen conſcientia componitur ab hac prępoſitione, con, & hoc nomine ſcientia, vnde conſcientia dicit duo, ſ. ſcientiam & ſecundum hoc cõſcientia eſt habitus naturalis, non ſolùm cognitiuus, ſed etiam motiuus, inclinat. n. animam ad proſecutionem boni, & fugã mali.

mali. Aliud conſcientia dicit. ſ. acceptionem ex parte rationis, quod notatur ex hac prępoſitione, con. Primo igiẗ modo, prout cõſciẽtia includit ſciam in ſe, habet ſe ſicut ſuperius: & coniungitur ſynderesi, & ſemper eſt recta Secundo modo coniungitur magis rationi: & ſic ſe habet ſicut inferius hoc modo recipit errorem, & cõturbationẽ. In conſcientia. n. ex parte inferiori bene poteſt accidere error: Nam conſcientia cum parti inferiori iungitur, habet verſari circa particularia, in quibus ſæpe contingit errare, ſicut patet in ſyllogiſmo conſcię, in quo ſynderesis proponit maiorem ſic: nullum malum eſt faciendũ: ratio ſubſumit minorem, ſic, ſcilicet hoc eſt malum, conſcientia concludit, ergo non eſt faciendum. Circa primã non eſt error: circa ſecundam quandoque eſt error: & ex hoc falſitas in concluſione quandoque oritur. Cauenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta. Nam prima generat præſumptionem, ſecunda deſperationem. Item prima dicit ſæpe malum bonum, ſecunda ecõtra bonum malum. Item prima ſæpe ſaluat damnandũ. ſecunda econtra damnat ſaluandũ. Nota ꝙ aliud eſt conſcientia, aliud eſt timor conſcientiæ. Tunc. n. eſt conſcientia, qñ quis finaliter iudicat aliquid eſſe faciendum vel vitandum: & contra talem conſcientiam facere, etiam ſi ſit erronea, peccatum eſt. Sed contra timorem conſcientię facere, non ſemper eſt peccatum: quia talis timor nõ eſt ſemper ex diffinitiua ſententia rationis, per quam iudicet ſe teneri ad aliquid: ſed ex eo ꝙ vacillat inter dubia, neſciẽs quid ſit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omitteret quicquid ſciret eſſe placitũ diuinæ voluntati. De conſcientia quoque ſciendum ꝙ quãdoq; reſpicit præteritum, quandoque præſens, qñque futurum. Nã conſcientia accuſat de pręterito, remurmurat de præſenti, & præcauet de futuro. Præterita namque reſpicit, ut qñ conſcientia mentem de hoc, quod ſibi conſcia eſt, repræhendit, ſicut de malo cõmiſſo, vel de bono omiſſo. Præſentia ẽt reſpicit cõtradicendo eis, quorũ ꝑ conſciãm habuimus oppoſitum. Futura quoq; reſpicit, ut qñ inſtruit & ſtimu-

Diſcurſus. cõſcientiæ. Iſa. 5.

Hinc dicitur, ꝙ nimis ſcrupuloſi ſunt A de ſalute periculoſi.

& ſtimulat mẽtem ad ea facienda vel vitanda, ad quæ ipſa conſcientia iudicat nos teneri. Quòd autem conſcientia ſe extendat (vt dictum eſt) tã ad facta quàm ad facienda poteſt colligi ex diffinitionibus cõſcientiæ, quæ tales ſunt. Dicit enim. Io. Dam. ꝙ conſcientia eſt lex intellectus noſtri. Baſilius autem dicit eam eſſe naturale iudicatoriũ. Diffinitiones iſtę magiſtrales ſunt. Cõſcientia eſt cognitio ſui ipſius. Itẽ. Cõſcientia eſt animi habitus agẽdorum & non agendorum. Item, cõſcientia eſt habitus mentis boni & mali diſcretiuus. Itẽ, conſcientia eſt credulitas intentionis ad aliquid faciendũ vel non faciendũ animi deliberatione firmata. Error conſcientiæ octo modis cauſatur. Primò ex ignorantia, quando ſcilicet neſcit quis quid eligendum ſit vel declinandum. De tali errore dicitur Paralipom. 20. Cùm ignoramus q̃d agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Secundò ex negligentia, vt cùm quis negligit conſcientiã diſcutere, vel ſi neſcit ſe expedire, negligit tamen ab aliis quærere. Tertiò ex ſuperbia, vt quando quis non humiliat intellectum ſuum vt melioribus & ſapientioribus ſe velit credere. Contra quos Apoſtol. 2. Corinth. 10. Captiuantes omnem intellectum veſtrũ in obſequium Chriſti. hoc eſt dicere, quòd quilibet in credendis plus debet fidei credere, quàm ſibi: & in agendis plus debet aliis credere, quàm ſibi. Quartò ex ſingularitate, qua homo ſequens ſenſum proprium, non conformat ſe aliis, nec ſequitur vias communes bonorum. De his in Numeris; Extrema caſtrorũ conſumpſit ignis. Quintò ex affectu inordinato, qui ſæpe inclinat conſciẽtiam ad id, quod tunc homo appetit, & ſic facit eam à ſua rectitudine deuiare. Seneca. Perit omne iudicium, cũ res tranſit in affectum. Sextò ex puſillanimitate, qua quis timet non timenda, ſecundum rectum iudicium rationis Iſa. Dicite puſillanimes, confortamini, nolite timere Septimò ex perplexitate, qua homo ſe credit eſſe poſitum inter duo peccata, quorum alterum ſit impoſſibile declinare. Sed ſciendum quòd perplexitas nihil

Ergo via ad cognoſcẽdũ ſeipſum eſt ſæpius examinare cõſciã ſuã.

Ergo ſępiꝰ examinare cõſciam eſt via ad acq̃rẽdã verã humilitatẽ: q̃ eſt cognitio uera ſuĳpſius ſibi ipſi vileſcẽs.

Nota ꝓ cuĩtãdis conſciẽtĳs erroneis.

Num. 11.

Iſa. 35.

hil

hil eſt ſimpliciter: poteſt tamen quis eſſe perplexus ſecũdum quid, id eſt ſecundum erroneam conſcientiam, qua depoſita erit liberatus. Octauò ex humilitate, & cordis puritate. Gre. Bonarum mentium eſt ibi culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt. Error primis ſeptem modis accept⁹ repræhenſibilis eſt: octauo verò modo laudabilis eſt, imò nec error dici debet, ſed humilis ſuorum defectuum recognitio. dummodò non ſit nimia.

S C H O L I A.

Quare liget cõſcientia erronea.

A Etiam ſi ſit erronea.] *Quoniam conſcientia erans acciptt aliquid, vt Dei preceptũ; licèt reuera non ſit. Vnde quãdo quis facit contra conſcientiam ſuam erroneam; facit, ſecũdum ſuam acceptionẽ, contra Dei præceptum; & per conſequens peccat mortaliter Remediũ in his conſcientijs deponendis eſt conſulere patres ſuos ſpirituales, ſapientes, & timoratos viros, vt infra hic patet, & illis acquieſcere. 1. 2. quæſt. 19. art. 5. 6. & 2. diſtin. 39. artic. fin. D. Cardi. in Summula. verſ. ſcrupulus. Sancta Brigida reuelationum li. 4. cap 79. libr. 5. Interrogatione quarta, reſponſione quinta, O' quàm bene.*

Remediũ, vtiliſſimũ.

B Conſciẽtia eſt lex intellectus noſtri, &c. eſt naturale iudicatorium.] *Quia habitus eſt principium actus; ideo conſcientia, quæ eſt actus, hic diffinitionem habet ſindereſis, quæ eſt habitus. Hac ratione, etiam B. Hieronym⁹, ſindereſim conſcientiam vocat. Nam conſuetum eſt quod cauſę & effectus ex ſe inuicem nominentur. 1. q. 79. art 13.*

Glo. Exech. 1.

De operationibus animæ. Cap. LIII.

ANima ſecundum diuerſas potentias, multas & diuerſas habet operationes. Ipſa enim cognoſcit verum per intellectum ſpeculatiuum, affectat bonum per intellectum practicum: Diſcernit conferendo inter bonum & malum, verum & falſum per rationem. Diſcernit ſimul & eligit per liberum arbitrium. Conſentit

ſentit per volũtatem. Inuenit medium per ingenium: ſtimulat ad bonum per ſynderesim. Anima autem in actibus ſuis ordinem habet: nam quod ſenſus percipit, imaginatio repręſentat, cognitio format, ingenium inueſtigat, ratio iudicat, memoria ſeruat, intelligentia appræhendit, & ad contemplationem adducit. Anima preterea cognoſcit res præſentes per ſenſum, abſentes verò per imaginationem, res autem immateriales per præſentiam ſui, ſemetipſam, ac ſeipſam per reflexionem ſupra ſe. Habet etiam alios actus anima pertinentes ad corpus, ſicut eſt vegetare per virtutem naturalem, ſentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quib⁹ omnibus dictum eſt ſuprà.

SCHOLIA.

A Diſcernit ſimul, & eligit per liberum arbitrium] *Sic tamen quod liberi arbitrij eſt formaliter eligere; præſuppoſitiuè autem, per collationem ſ pracedẽtem, diſcernere Nã electio, ſecundum Philoſophum, eſt appetitiuus intellectus: ſeu intellectiuus appetitus. De electione. 1. 2. q. 13. art. 1.* *6. æthic.*

De quantitatæ animæ. *Cap. LIIII.*

Anima cùm ſit ſimplex, nõ habet quantitatem dimẽſiuam, ſed virtualem. vnde patet quod anima ſecundum eſſentiam non eſt in toto corpore: ſed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori, & ad hoc ponit Calcidius exemplum de aranea, quæ in medio telæ ſuæ reſidens ſentit quemlibet motum ſiue interius ſiue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis poſita, ſine ſui diſtenſione totum corp⁹ ſibi vnitum mouet. Nec contra ſimplicitatem animæ eſt quod tres dicuntur eſſe animæ, ſcilicet vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis: cuius intelligentia ſuperius eſt expreſſa: Anima quoque licet ſit ſimplex, tamen ſecundum Boetium differt in eo, quod eſt, & quo eſt: ſicut & Angelus, A

& om-

& omne quod eſt creatum, quæ omnia differunt ſecundum rationem particularis & vniuerſalis.

SCHOLIA.

A Anima cùm ſit ſimplex &c.] *Ne putaueris (Abſit) authorem eſſe hic contra Clementinam; dum animam non eſſe in toto corpore, ſecundum eſſentiam dicit; ſed tantum eſſe in corde. Nam hic loquitur de anima, quatenus eſt motor corporis, (inſtar Philoſophi libro de motu animalium): non quatenus forma. Vt forma enim confiteretur cum Clementina: quòd, cum ſit pro ſe actus corporis organici, eſt ſecundũ eſſentiam (concorde Auguſtino) in toto, & ſecundum eſſentiam in qualibet parte 1 q 76. art. 8.*

Quomodo anima in corpore. De ſum. Trin & fide cath.

De immortalitate animæ. Cap. LV.

ANimam eſſe immortalem auctoritate oſtenditur & ratione. Dicitur enim in libro Sapientiæ. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormẽtum. & infra. Et ſpes illorum immortalitate plena eſt. Item in Apocalipſi, Quærent hoĩes mortem, & non inuenient. Item Gre. loquiť de malis inferni. Ibi mors ſemper viuit, finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Itẽ Iohã. 6, Qui mãducat meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ, habet vitam æternam. Item per rationes. Prima talis eſt, Omnis corruptio ex contrarietate cauſatur: nihil aũt eſt quod ſubſtantię animę contrarietur. Præterea anima capax eſt beatitudinis, Deus autem (vt ait Auguſtin⁹) ingẽti liberalitate replet omnes creaturas pro captu earũ: ergo confert animę beatitudinem; ad beatitudinem autem ſpectat uita æterna, & gloria ꝑpetua, Præterea ſi anima moreretur cum corpore, homo non timeretur mortuus, ſicut nec lupus, nec canis mortu⁹: ergo relinquiť aliquid viuens poſt mortem hominis, quod timetur: & hoc eſt anima. Præterea cùm Deus ſit iuſtus, habebunt iuſti præmium, & mali pœna: ſed hoc non fit in hoc mundo, cũ mali ui-

Apoc. 9.

ſi videantur florere, ducentes in bonis dies ſuos, (vt dicit Iob) boni verò tribulentur. ergo fiet alibi: ſed hoc nō poteſt eſſe niſi anima ſit immortalis. Auguſt. Tranſeunt in præſenti tribulationes, & proſpera cum tempore: ſed cancellatis manibus more Iacob, eadem redeunt ſine fine manſura. vt hic tribulati & afflicti, ſine fine gaudeant: iocundi verò & ditati pœnas æternas ſuſtineant Iacobus Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in varias tētatio nes incideritis. Beda ſuper iſto verbo. Ne indigemini fra tres mei, ſi mali in mundo florent, & uos patimini; quia non eſt Chriſtianæ dignitatis in temporalibus exaltari, ſed potius deprimi. Mali nihil habent in cœlo, uos nihil ī mundo: ſed ſpe illius boni ad qđ tenditis, q.c.q.d in uia cōtingat: gaudere debetis. Hieronimus. Difficile, imò impoſſibile eſt, vt præſentib⁹ bonis quis fruatur, & futuris: A vt hic ventrem, illic mentem reficiat: vt de deliciis ad de licias tranſeat: ut in cœlo & in terra glorioſus appareat. Preterea Deus fecit animam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ſed Deus eſt immortalis, ergo & anima.

Pſal. 20. *Ioan. 5.* *Ioan 21.* *Gen. 49.* *Iacob. 1.* *Gen. 1.*

SCHOLIA.

A Bonis quis fruatur] *Id eſt in illis ponat finem ſuum vltimum. Hoc tunc eſt; quando quis potius vult peccare, q̃ carere aliquo bono concupito Sic enim differt frui, & vti. De ratione ſiquidem fructus eſt, & quòd ſit vltimum (vt patet de fructu arboris), & quòd quadam dulcedine ſeu de lectatione appetitum quietet, Vti verò, cum importet ſemper applicationem alicuius ad aliquid, dicitur eorum, quæ ſunt ad finem. Vnde ea, quæ ſunt accommoda ad aliquem finem, dicuntur vtilia, & horum dicitur eſſe vſus, non fruitio. 1. 2. q. 11 art. 3. & q. 16. art. 3.* **Frui. vti.**

De libero arbitrio. Cap. LVI.

LIberum arbitriū (ut ait Auguſtinus) eſt facultas rationis & uoluntatis, qua eligitur bonum gratia aſſiſtente, malum gratia deſiſtente. In hac diffinitione ſi-

ne ſimul ponitur ratio & voluntas. Ratio quidem vt cõſiliarius, voluntas autẽ vt ſi Imperator. Nã ratio dicit aliquid eſſe bonum, vel malum, voluntas dicit; fiat. Nota ꝙ libertas liberi arbitrii eſt libera à coactione ſufficiẽti, ſed non libera à coactione efficienti. Nulla enim coactio exterior eſt cauſa ſufficiens vt aliquid fiat, licet quandoque ſit efficiẽs: vt patet in multis, qui coacti sũt negare Chriſtum per tormenta: quoniam in huiuſmodi coacta voluntas, voluntas eſt, vt ait Aug. Quãdo è peccato vero peccator retrahitur gratia, tunc non deſtruitur libertas arbitrii, quia cæcus, vel claudus in foueam cadens qñ extrahiť, non fit hoc illo inuito. Libertas arbitrii triplex eſt. ſ. à neceſſitate, à peccato, à miſeria. Prima libertas eſt naturæ, ſecũda gratię, tertia glorię. Itẽ prima eſt bonorũ & malorum, ſecunda eſt tantummodo bonorũ, tertia eſt in cœlo regnantum. Ex his patet, ꝙ libertas malorum eſt velle peccare, & etiam poſſe peccare. Libertas bonorum eſt poſſe peccare, & nolle: ſed &c. ſed libertas in paradiſo fuit poſſe non peccare, & ẽt poſſe nõ turbari: libertas verò patriæ eſt nolle & nõ poſſe peccare, nec poſſe turbari. Patet ergo ꝙ liberum arbitrium liberius eſt in bonis, quam in malis, quia in bonis eſt tantummodo ſeruitus miſeriæ, in malis autẽ eſt ſeruitus miſeriæ, & peccati: ſed in patria etiã liberrimum, quoniam omnis talis ſeruitus deſtruetur. Nota quòd licet Deus nõ poſſit mala facere, & ſimiliter Angelus, & animæ beatę, tamen eſt in eis liberum arbitrium: quia bonum eligũt, & malũ declinãt, nõ ex infirma neceſſitate, ſed libera voluntate. Eodẽ modo dicendum eſt de diabolo quòd habet liberum arbitrium, bonum tamen ſemper reſpuit, & malum eligit: ſed hoc nõ facit in eo violenta coactio, ſed volũtaria obſtinatio. Liberũ arbitrium habet ſe in quibuſdã indifferentur ad bonũ & ad malum, vt in primis parẽtibus ante lapſum: in quibuſdam plus ſe hẽt ad malũ q̃ ad bonũ, vt in regeneratis poſt baptiſmũ: in quibuſdã plus ſe hẽt ad bonum quã ad malum, vt in ſanctificatis in utero: in quibuſdã neceſſario ſe habet ad malum, ut in infidelib.

De inclinatione lib. ar.

A

non

non regeneratis:in quibuſdam neceſſario ſe habet ad bonum,vt in confirmatis,ſicut fuit beata Virgo poſt conceptionem filii. *B.Virgo cõfirmata in gratia.*

SCHOLIA.

A Neceſſario ad malum,vt in infid.] *Non neceſſitatẽ abſoluta(tunc.n.peccatum,non poſſet eſſe peccatum) ſed conditionata.Quia .n nolunt baptiZari,ideo manent ſemper in peccatis ſuis;non quia in omni actione ſua peccent Hoc in ſenſu dicebat Apoſtolus,Rom.14.omne,quod non eſt ex fide, peccatum eſt.Et gloſa ibi;omnis infidelium vita peccatum eſt.Vita nanque infidelium non poteſt eſſe ſine peccato;cùm peccata ſine fide non tollantur.Taceo,quòd illæ auctoritates intelligũtur ẽt ſic,quòd, ſcilicet quicquid agunt ex infidelitate, (vt quãdo dant eleemoſinam propter amorem Mahumeti, vel nõ comedunt carnes ſuillas,vt ſeruent cerimonialia hæc legis veteris,vel huiuſmodi)peccatũ eſt.Sic ergo intelligitur in textu adducta neceſſitas,ſicut illa;Neceſſe eſt,vt veniant ſcandala 20.quæſt.10.art.4.Suppoſita.n.hominum mala voluntate,neceſſe eſt,non aliter.& ideo non excuſantur à ſcandalis.* *Infideles ſemper in peccato & quomodo.*

B Neceſſario ad bonum.] *Non neceſſitate coactionis, (ſic enim bonum non eſſet meritorium):ſed neceſſitate finis; quia ſcilicet in Deo per gratiã ita delectantur liberè vt aliò diuertere ex decreto libertatis ſuæ non poſſint Licet.n.voluntas ſe habeat ad oppoſita in his,quæ ſunt ad finem; tamen ad vltimum finem naturali neceſſitate ordinatur, quod patet ex eo,quòd non poteſt homo velle non eſſe beatus.12.quæſt.5. art.4.Quod B.Virgo ex ſpeciali priuilegio fuerit confirmata in gratia, habes,etiam 1.q.100.art 2.* *Neceſſitas cũ volũtate quomõ.*

De Natura corporis humani. Cap. LVII.

HOmo Græcè anthropos dicitur,i. arbor euerſa:habet n.caput cũ capillis ad modũ radicis,brachia vero cũ cruribus ſunt quaſi rami,Solus ẽt hõ eſt longi & lati corporis.Solus quoq; hõ eſt erecti corporis:& huius ratio duplex eſt,ſ.naturalis,& moralis.Naturalis ratio eſt,

quia in aliis aĩalibus abundat in capite materia terrea de primens,& deficit calor erigens:ꝙ non eſt in hoĩe.Eſt & rõ moralis,vt.ſ.rectitudo ſtaturæ corporis,atteſteẽ rectitudinẽ mentis ſurſum ad cæleſtia tendentis. Accidentia aĩę tranſmutant corpus,quia forma delectabilis imagina ta mouet corpus,ſicut triſtabilis:& iõ dicit Auicẽna mul tũ triſtis,ac leprã timẽs aliqñ erit lepros⁹:ſicut ecõuerſo qđ corporis paſſiones redundant in aĩæ turbationem,ſicut patet in ſomno.Itẽ partes corporis humani hẽnt ſimilitudinem totius mundi,quia tanta eſt diſtantia inter ex tremitates duorũ longorũ digitorũ vtriuſq; manus quan ta ẽ à vertice capitis vſq; ad plantã pedis, ſicut tãta ẽ diſtantia à Zenith capitis ad oppoſitũ Tropicum in cœlo, quanta eſt ab Oriente in Occidentẽ.Corpus humanum ex quatuor cõponiẽ elementis:ſed apparet terra in oſſib. & carne.aqua verò in humorib⁹,ſ.ſanguine,phlegmate, cholera,melancholia.Aer continetur in pulmone,& hoc patet,quia ſemper in motu eſt: nam pulmo ventilabrum cordis eſt,ne nimio calore diſſoluatur. Ignis continetur in corde,& ideo inferius eſt latum, & ſuperius acutum, quam formam ignis tenet.Mẽbra corporis triplicia ſunt. Sunt.n.quædam radicalia,hepar,cor,cerebrum, genitalia:inter quæ tria ſunt eſſe indiuidui;in quibus,(vt ſupra dictum eſt) ſedem habet ſpiritus naturalis,vitalis,& animalis:ſed membra genitalia ſunt ad conſeruationem ſpeciei. Alia ſunt membra deſeruientia, vt venæ,arteriæ, & nerui,per quæ vehitur ille triplex ſpiritus,vt habetur ſupra. Alia ſunt membra,& officialia,vt manus, pedes, & huiuſmodi.Sunt etiam membra tam artificialiter ordina

A ta,vt mutuo ſibi deſeruiant, nam ſuperiora inferioribus adminiſtrant gubernationem,vt patet in oculis.Item inferiora præbent ſuperioribus,ſupportationem, vt patet in pedibus,& cruribus,quæ totum põdus aliorum membrorum ſuſtinent.Item media impartiuntur vtriſq; defenſionem,& neceſſariorum conquiſitionem, vt patet in manibus & brachiis. Item ſic ſunt ordinata, vt mutuò ſibi condoleant. Nam ſi vnum membrum dolet,condolent

Imaginatio facit caſum.

1.Cor.12

lent ei omnia membra & hoc propter connexionem, & colligantiam.Item ſic ordinata ſunt,vt quando vnum mẽbrum deficit,alia eius defectum ſuppleant.vnde videmꝰ aliquos carentes manibus comedere cum pedibus: & alios carentes pedibus cum manibus ambulare.Item ſic ordinata ſunt,vt vnum membrum periculis ſe exponat pro alio,vt patet in capite,pro cuius defenſione alia membra periculis ſe exponunt.Item magnus dolor in uno mẽbro, facit minorem in alio non ſentiri. Item membra quorũ motus ſubeſt libero arbitrio,tam promptam obedientiã B ſeruant, vt inter imperium voluntatis, & executionem operis quaſi nulla mora videatur:& hanc obedientiam videmus ſeruare oculum in videndo, linguam in loquẽdo, os in comedendo,manus in operando,& huiuſmodi.

SCHOLIA.

A Mutuo ſibi deſeruiũt.] *Iõ Apoſtolus vocat eccleſiã corpus myſticum:vt à corpore naturali diſcamus charitatẽ exercere. Quaſi dicat,charitatis liber ſit nobis fidelibꝰ ſeruitꝰ mutua membrorum corporalium,qui & à ſapientibus,et inſipiẽtibus legi facillimè poſſit. Vidiſtin' vnum membrum,puta pedem dolere? Accurrunt mox alia,vnumquodq; pro officio ſuo ſolicitũ. Manus blandiẽdo eũ attrectat,remedia ei admouet, ab offendiculis eum faſcijs ligando protegit &c. Oculus tuus pedem illum miſericordia quadam motus reſpicit,cõpatitur collachrimatur &c. Lingua ꝓ pede clamat; medicũ accerſiri iubet ſingula pedis ſui incommoda pro apponẽda medela narrat etc. Quid? Oculus,cũ ſe non videat,toti corpori videt? Auris cùm ſe nõ audiat,toti corpori audit; Manus, cũ nuda remaneat,toti corpori veſtiendo attẽdit &c. vt tu vel hinc exꝑgefactus addiſcas,ꝙ charitas non quærit quæ ſua ſunt,ſed ea quæ aliorum. Nunquid non manus manũ lauat,ambaq; vultũ? Nonne pedes corporis reliquum portant,& à corpore vice verſa portantur? &c. Quis non charitatem (ſi loqui ſic liceat) membrorum admirando ſuſpiciat; ſi eorũ,& ſingula ſingulis viciſſim,& omnia ſimul bono communi tam promptè,tã indefeſsè,inſudare diligentius cõtempletur? Anima igitur mea in*

Rom.12. 1.cor. 12.

Liber charitatis.

1.Cor.13. Philip.2.

Pſal. 118. *manibus meis ſemper.i.quo charitatis vera,atq; ideo ſalutis anima mea,via arripienda mihi ſit; hoc in manibus meis (.i. ante conſpectũ meũ in membris corporeis)depictũ circũfero.*

Liber obedientia. B Tam promptam obedientiam ſeruant.] *Prius librũ charitatis mõ ſuo vidiſti in naturali corpore tuo; nunc vide in eodem librum obedientia. Quod facit natura vt naturaliter viuat; faciat corpus myſticũ in gratia,vt ſupernaturaliter viuat. Ex his duobus libris ſic tibi ab auctore natura inſculptis contemplari licet duo. Primũ,q̃ intenſiſſimo deſiderio velit Deus ſaluare oẽs,qui vniuerſis tam manifeſtos ꝑ edocẽdo ſalutis itinere libros inſeruit. Scdm, q̃ inexcuſabilis eſt homo omnis,qui à ſalute exciderit Huiuſmodi Chriſtus inexcuſationem inſinuauit dũ cuidã, in perſona omniũ taliũ dixit. Ex ore te iudico ſerue nequam. Applica bene ex ſupra dictis.*

Notatio ex illis.

Notandũ pro ſẽper.

De phyſionomia hominis. Cap. LXIII.

DIuerſæ membrorum diſpoſitiones ſecundum artem phyſionomię diuerſos effectus ac mores indicant in homine,non quod iſta ſigna neceſſitatem imponant moribus hominum, ſed oſtendant inclinationem naturæ, quæ tamen retineri poteſt freno rationis. Sequamur igitur in hoc tractatu magnos huius artis magiſtros authores,ſcilicet Ariſtotelem,Auicennam,Conſtantiũ, Philemonem,Loxum,Palemotium, incipiẽtes à complexionibus,Melancholicos triſtes & graues eſſe dicimus,ſanguineos verò horum oppoſita habere videmus. Cholerici faciles ſunt ad irã,& phlegmatici pigri ſunt,& ſomnolẽti. Phyſionomia ſexus eſt,quòd maſculus animus vehemẽs eſt ad impetus,ſtudioſus,& animoſus:fœminæ aũt miſericordes ſunt & timidæ. Capilli molles & rari hebes ingenium pro loquũtur.Item capilli criſpi hominem timidũ, & lucri cupidum.Capilli nimium depreſſi & frõti imminentes ferum declarant animum: & his cõcordat capitis vrſi capillatura.Item capilli flaui craſſi,& albi indicãt indociles.Capilli verò ſubnigri,ſi ſint moderatè tenues,mores indicant bonos,& bonam hominis complexionẽ.Caput

put nimis magnum, ſtolidum indicat. Caput aũt globoſum & breue, eſt ſine ſapiẽtia & memoria. Caput humile ſuperius, & quaſi planũ inſolentiæ, & diſſolutionis dat indicium. Caput oblongum aliquãtulum, & malleo ſimile, hominem circunſpectum ac prouidum indicat. Frons anguſta nimis, indocilem, & voracẽ declarat: lata verò paruitatem ſignificat diſcretionis: ſed rotunda deſignat iracũdiam. Item humilis & demiſſa ſignificat verecundiam, & non admittentem turpia, Item quadrata & moderatæ magnitudinis, magnæ ſapiẽtiæ & magnanimitatis ẽ indiciũ. Supercilia arcuata quæ coniũguntur vſq; ad cornu naſi, ſignificant ſubtilẽ & ſtudioſum in omnibus operib⁹ ſuis. Si aũt ibidem coeunt, triſtem hominem, & parum ſapientem demonſtrãt. Si aũt arcuoſitas declinat ad tempora, & ad gibboſitatem genarum, ſignificant negligentem. Item ſupercilia ſi ſint longorum & multorum pilorum, ſignificant ferum, & magna meditantem. Oculi qui tanquã guttulæ viroris nitidi relucent, mores compoſitos indicant. Quando variè mouentur, vt modo currant, modo quieſcant, ſignificant mala volui iam in animo, ſed nondum eſſe perpetrata. Oculi glauci, ſplendorem tñ micãtes, ſignificant audacem & peruigilem ad malitiam. Oculi magni trementes & obſcuri ſignificant potationem vini, & intẽperantiam veneris. Oculi purè nigri ſignificant imbecillem, & ſine virtute animum, & lucri auidum. Quando autem guttulæ rubentes aliquantulum ibi ſunt, & tñ nigræ apparent, animum iuſtum, probum, & ingenioſum oſtendunt, Vbi autem in nigris oculis guttulæ vehementer rubent, & aliquę tendunt ad quadraturam, & quędam ſunt pallidæ, quædam glaucæ, & circuli qui forinſecus ambiũt pupillas, ſunt ſanguinolenti, & ſunt magni oculi, & nitor pupillæ moueatur, vt mouetur palpebra, tales inquam oculi ſignificant animum, qui omnium excedit morem ferarum quicquid.n.nefandorum cogitari põt talibus oculis perpetrabile eſt, nec etiam à domeſtico ceſſabunt ſanguine. Oculi nimiũ prominentes rubicundi, & parui, linguã declarãt effrenatã, & corp⁹ inſtabile. Oculi acriter in-

Oculus animi nuncius.

tuentes,ſi ſunt humidi,indicant hominem veridicū,ac in agendis velocē ac prouidū.Oculi qui frequenter claudū tur,& frequenter reſeranť,timidū ac imbecillē declarāt. Oculi multę apertionis ſignificāt ſtultū & inuerecundū. Si aūt multæ clauſuræ ſunt,ſignificāt mobilē & incōſtātē in oībus factis ſuis.Aures prominētes & ualde magnæ ſignificant ſtoliditatem,& garrulitatem, & imprudentiā. ſed ualde paruæ,malignitatis ſunt indicia. Aures nimiū rotundæ,indocilē ſignificant.Aures oblongæ,& anguſtę, inuidiæ ſigna ſunt.Aures iacentes,& ſupra caput applicatæ pigritiā deſignāt.Genæ craſſę ſignant ignauiā,& ſomnolentiā,nimium aūt tenues malignitatē.Genę rotundæ inuidiā arguunt.Nares patulę,alacritatis, & fortitudinis dant indicium.longæ verò & tenues,mobilitatis & leuitatis ſignum habent. Nariū aūt pars quæ iuxta frontē eſt, ſi nec alta,nec humili, ſed æquali linea deſcendat, virile ſignum eſt:& prudentiam & conſtantiā demonſtrat.Nares minores debito,furibus aſſignantur.Omnis vultus cū plenus eſt & craſſus:ignauum & voluptatibus deditum ſignificat:vultus dependens cogitatorem ſubdolum indicat.Labia tenuia in ore maiori,ſi ſuperius labium aliquātulum exuperet,magnanimum īdicat,& fortē.Tenui verò & parui oris imbecillē animum & verſutum indicant. Labia verò ſoluta aliquantulum ab ore dependētia, inertem demonſtrant.Nam in aſinis & equis antiquis ita inuenitur.Os paruum conuenit tam vultibus muliebrib⁹, quam hoībus effœminatis:ſed qđ vltra modum dilatatur voracē indicat,& immitem,& impium.Talis.n.oris, ritus marinis mōſtris conuenit.Mentum prolixum aliquantulum demonſtrat minus iracundum, & minus perturbatum.Qui os paruum & breue mentum hēnt,immites sūt & inuidi.Hoc.n.Plato ad ſerpentes referebat.Vtilius eſt mentum commenſuratum,ſecundum aliquid ad quadraturam accedens.Mentum ſi longe in ꝓlixum diſtendať, dolis aſſuetū oſtēdit.Vox ſimilis exiſtēs voci ouiū aut caprarum,ſtultitiæ hēt indicium. Qui aūt in modum auiū vocē intendūt,de facili ſunt leues.Vox tenuis,& quaſi lugubris,

gubris, triſtem indicat & ſuſpicioſum. Quorum vox in nares incurrit, ita vt nares conſonent, mẽdaces ſunt & male voli, ac malis alienis gaudẽtes. Ceruix longa & tenuis eũ ſignificat qui maligna meditatur, Ceruix rotunda ꝓbat virtutem animi, & corporis humilitatẽ. Ceruix breuis indicium eſt eius qui cum temeritate audax eſt. Ceruix nimis erecta inſolentem & contumacem dicit. Pectus quod multis carnibus eſt congeſtum, indociles & ignaros indicat. Pectus quod longius eſt quàm venter, prudẽtem indicat. Pectus ſi cum ventre nimietate pilorum tegat̃, ſignificat hominem inſtabilem, & animum ſine religione ac pietate. Cùm aũt ſolum pectus capillos præfert, animoſum deſignat. Humeri tenues & qui in acumine erecti ſunt, inſidioſum indicant hominem Brachia q̃n in tanta prolixitate extenduntur, vt erecto corpore extremitas medii digiti appropinquet ad genu, licet fortè à mẽſura quatuor digitorum deficiat, huiuſmodi habiles homines & fortes cum autem prolixitas hæc ad femur deſinit, vel parum vltra, declarat homines maleuoles, & malis alienis gaudentes. Manus nimium breues & exiguæ, fortes deſignant, & ſagaces. Craſſæ manus ſi digitos breues vltra modum habeant, tergiuerſatorẽ declarant, inſidioſum, & furem Manus intortæ & tenues loquacem ſignificant, & voracem. Vngues albi plani & molles ac tenues, ac rubentes, & bene perlucidi, optimum ingenium indicant. Vngués inflexi, & curui impudentes indicant, & rapaces. Vngues breues nimiũ, declarant malignũ. Digiti collecti & globatim auarum dicũt & malignum. Digiti parui & tenues ſtultũ demõſtrant. Digiti verò parui, & groſſi inuidum indicãt & audacẽ. Latera tenuia & anguſta, timiditatẽ indicant. Latera referta carnibus, & dura, oſtendunt hoĩem indocilem hæc.n.ad ranas ſecundum Platonem referuntur. Pars cruris quæ ſub genu eſt, quæ vocatur ſura, q̃n plena eſt, & quaſi grauida; intemperatum hominem ſignificat & imprudentem: molles ſurę effœminatis aſſignantur. Pedes craſſi & breues valde, infirmum hoĩnem indicant. Pedes nimium prolixi ad hominem doloſum referunt̃. Pe-

des pertenues & breues produnt hominem malignū. Qui longis paſſibus incedunt, magnanimi eſſe ſolent, & efficaces. Qui celeriter incedendo ſe cōprimit, & vultum deducit, atq; totum corpꝰ implicat, ſignificat timidū, parcum & verſutum. Qui breues paſſus habet, eundoque accelerat, malignus eſſe dicitur atque imbecillis. Color cutis niger verſutum indicat. Color albus, rubeuſque fortes animoſoſque oſtendit. Color vehementer albus cum pallore defectum virtutis ſignificat ex nimia victoria phlegmatis. Color ignitus lucentibꝰ oculis ad inſaniā vergit. Color medius inter nigrū & album qui declinat in brunū, ſi clarus eſt, oſtendit virum boni ingenii, & bonorū morū.

De regula generali. phyſionomiæ. Cap. LIX.

GEneraliter ergo tenendum eſt, quòd membra, quæ in proportione ſunt naturali quo ad figuram, colorem, quantitatem, ſitum, & motum, indicant mentis bonam habitudinem naturalem. Membra verò, quæ non habent proportionem debitam in figura, quantitate, ſitu, & motu, peruerſam mentem indicant. Propterea dicebat Plato, ꝙ quæcunque ſimilitudo animalum aliquorum in hominibus eſt. tales homines etiam in talium mores. Nota inſuper habent, ꝙ licet per ſigna membrorum naturalium mores hominum cognoſcantur, non tamen imponunt neceſſitatem, ſed oſtendunt inclinationem naturæ: nec ſemper denuntiant affectus hominū, ſed frequenter, & probabiliter. Item ꝑ ſigna exteriora, de quibus dictū eſt, non ſtatim proferendum eſt iudicium: quia fortè ſignum eſt per accidens, & non per naturam: & fortè victū eſt per contrariam cōſuetudinem. & freno rationis tenetur. vnde narrat Ariſt. ꝙ diſcipuli Hippocratis detulerūt Philemoni excellenti phyſionomo pictā imaginem Hippocratis, qui pronunciauit de ipſo, quòd eſſet vir luxurioſus. Illis autem indignantibus, & culpantibus Philemonem, qđ de optimo viro taliter iudicaſſet, retulerunt hoc Hippo-

Ioan. 7:

Ars vicit natura ꝓnitatem.

Hippocrati:qui confeſſus eſt Philemonem hoc rectè iudicaſſe ſed ex amore philoſophię,& honeſtatis dixit ſe concupiſcentias cordis ſui viciſſe:& accepiſſe per ſtudiũ, qđ naturæ fuerat denegatum.Deniq; ſciendum eſt ꝙ ſigna exteriora non referuntur niſi ad eas paſſiones,q̃ naturaliter inſunt homini,ſicut eſt ira,concupiſcentia, & huiuſmodi:non aũt ad eas quæ ſunt animæ ſolius,ſicut eſt Muſica,Geometria,& ſimilia.Sciendum quoq; qđ in oculis principaliter conſiſtit omnis perfectio phyſionomiæ.& ſi oculorum indicium confirmat cęterorum membrorum indicium,tunc ratum dicit Loxus Ariſto.eſſe.indicium, vt in leproſis.Si autem contrariantur,tunc pręualent indicia oculorum: propter quòd omnes phyſionomi affirmauerunt oculum eſſe verum cordis nuncium. *De ſtudij vtilitate.* *Nota, de oculis.*

De toto homine. Cap. LX.

POſtquam expeditum eſt de homine ex parte mentis & ex parte corporis,nunc dicendum eſt de ipſo ꝑut eſt compoſitus ex vtroque vbi ſpecialiter oſtenditur dei potentia:quia naturas tam diſtantes coniunxit in vnam naturam perfectam.ſ.corpoream, & incorpoream, quæ maximè diſtãt in prædicamento ſubſtantię. Pręterea cũ eſſet vna ſola creatura quæ habebat intus cognitionẽ ꝑ intellectum,ut Angelus:& alia,quæ habebat foris ꝑ ſenſum,vt quodlibet animal brutũ,fieri debuit creatura ꝑꝑ perfectionem vniuerſitatis, quæ hac duplici cognitione eſſet prædita,vt poſſet legere in libro ſcripto intus & foris,hoc eſt,in creatore,& in opere ſuo.Vnita eſt aĩa corpori multiplici ratione,licet ſeparata dignior videaẽ.Prima ratio eſt,vt per coniunctionem diſparium naturarum erigeretur mens ad ſperandam illam vnionem, quæ erit inter animam & ſpiritum increatum.Alia ratio eſt,vt anima ſeruiẽdo Deo in corpore,habeat maius meritũ, quia vbi maior pugna,ibi maior victoria,& per conſequẽs maior corona. Difficultas enim operis multum valet ad efficaciam *Magnam Dei potentiam vide.* *Apoc.5.* A *Matth.18*

caciam merendi. Tertia ratio eſt propter cõplementum
Gene. 1. vniuerſi. Cum.n.(ſicut dictum eſt) quædam eſſet creatura purè ſpiritualis, quædam purè corporalis, conueniens fuit fieri creaturam mixtam, ſ. partim ſpiritualem, & par
Matth. 4. tim corporalẽ. Quarta ratio eſt, quia ſicut corpus viuum
Philip. 3. valet ad fructum pœnitentiæ: ſic poſt mortem reſuſcita-
Matt. 13. tum valebit ad conſecutionem ſtolæ duplicatę: quia non ſolum anima, ſed etiam corpus præmiabitur dote ſua. Quinta ratio eſt, quia homo ex defectibus corporis multam habet materiam humiliationis, iuxta id, Humiliatio
Mich. 6. tua in medio tui. Sicut.n. anima ex coniunctione ad corpus, plura cõſequitur bona: ſic & multa contrahit incommoda. Primò, peccati originalis inquinationem. Iob 13. Quis poteſt facere mundum de immundo cõceptum ſemine? Secundò peccati pronitatem: Gene. 8. Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua. Tertiò bene operandi difficultatem. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri trãſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ. Quartò, intellectus hebetudinẽ: Sap. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Quintò continuam impugnationem. ad Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, &c. Sextò curarum ſolicitudinem. Matt. 6. Dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quod noſtra, &c. Septimò paſſionum multiplicitatem: Iob 3. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſeriis. Octauò gloriæ retardationem, gloriam enim percipere non poſſu-
Philip. 1. mus quamdiu in corpore detinemur: propter hoc Apoſtolus cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto.

S C H O L I A.

A Difficultas enim operis &c.] *Ex parte. ſ. operis alio-*
Difficultas duplex. *quin difficultas operis ex parte operantis diminuit meritũ; quoniã infert charitatem in operãte eſſe paruam. Auctio.n. charitatis eſt diminutio laboris. Sicut.n. vnicuique difficile eſt, & laborioſum id, quod non prompta voluntate facit; ita eſt facilè, imò iocundum, quod ex amore facit. Exemplum de Iacob ſeruiẽte tot annis pro Rachel. Gen. 29. 1. 2. q. 114. ar. 4.*

De

De proprietatibus hominis. Cap. LXI.

PRoprietates hominis ſunt iſtæ, diſcernere inter honeſtum,& turpe:vnde ſolius hoĩs eſt honeſtũ proſequi, cum oĩa bruta non niſi vtilia, & delectabilia proſequantur. Itẽ paſſiones ordinare ad limitem rõnis. Supra mundum per intellectum eleuari:& ideo qñ quis per adhæſionem in terrenis,ſe mundo inferiorem facit,iam quaſi honore humanitatis exutus,proprietatẽ accipit beſtiæ, ita vt dicatur fieri per immunditiã corpus, per iram canis, per rapinam leo,& ſic de aliis. quod Plato vocauit fœdã aĩarum incorporationem(quod quidam malè intelligentes,crediderunt Platonẽ dixiſſe, ꝙ aĩæ exeuntes de corpore,intrabant beſtias,qđ falſum eſt.) Amicitiam habet ſcđm oẽ genus amicitiæ: & in hoc differt à brutis, q̃ non hñt amicitiæ ſpeciem,niſi q̃ delectationis eſt, vel connutritorum,& hmõi. Intellectualibus theorematibus ſpeculari,& delectari talibus. Verecundari in turpi perpetrato. Propter quod inemendabiles dñs inuerecundi, quia in aliquo mutati ſunt à rõnis honore, pecorinam naturã aſſumentes. Perfectè eſſe coniugale aĩal, eò ꝙ legibus ordinatis faciat honeſtas nuptias. Ciuile animal eſſe,q.a diſtributiones,& cohabitationes,& fœdera,& pugnas perfectas habet ex vrbanitatibus ordinatas. Diſciplinæ eſſe perceptibile ꝑꝑ rõnis vſum. Eſſe animal manſuetum natura ꝑꝑ ciuilitatem. Eſſe animal riſibile gloriabile, ꝑꝑ perfectas gaudendi rõnes,q̃ ſoli contingunt homini. Eſſe microcoſmum,i.minorem mundum,eo ꝙ de omnibus creaturis aliquid habeat homo, videlicet eſſe cum lapidibus,vegetari cum arboribus, ſentire cum animalibus intelligere cum Angelis. Ex duplici natura eſſe cõpoſitũ.ſ. corporali & ſpirituali. Creaturarũ eſſe digniſſimam. Eſſe animal rationale & mortale. Humana fragilitas in hoc conſiſtit,ꝙ in homine eſt aſſiduitas deficiendi, impoſſibilitas ſtandi,facilitas cadẽdi,difficultas reſurgendi,vilitas naſcẽdi,incertitudo moriẽdi. Defectus humanus eſt, quia

A

Beſtialitas hominis vnde cauſetur.

Verecundia ꝓpri honor hominis.

Antidotũ tuum contra ſuperbiã nota, ò homo.

Prou.23. quia quicquid habemus aliunde habemus, & imperfe-
Iob.14. ctè,inſuper & amittere poſſumus. In homine quoq; eſt
Gene.8. moriendi neceſſitas,& hæc eſt vel illata neceſſitas, ſicut
Ioan.15. fuit in Adam: vel innata,ſicut eſt in nobis:vel aſſumpta,
Sapien.7. ſicut fuit in Chriſto.
Matt.24.

S C H O L I A.

A Solius hominis eſt honeſtum proſequi.] *Sub ratione ſ. honeſtatis. Alioquin animalia quędā honeſta faciunt; vt proprium cooperire ſtercus, vni tātum per coitum in vita coniungi &c. ſed in omnibus his vtilitatem, vel delectationē inſtinctu naturali quærunt, non honeſtatem, vt homo.*

De primis parentibus. Cap. LXII.

1.Corin.4. SVmma bonitas volens cõicare bonum ſuum aliis, fe-
Hebr.9. cit creaturam rationalem, quæ ſummum bonum intel ligeret intelligendo amaret, amādo poſſideret, poſſiden do beata eſſet. Fecit autem Deus primū hoīem forman-
A do corpus eius per miniſterium Angelorum de limo ter ræ in agro Damaſceno, & inſpirauit in faciem eius ſpira culum vitæ: hoc eſt, aīam creauit, quam corpori facto vniuit. Factus eſt autem homo ad imaginem Dei in na-
Gene.1. turalibus, & ad ſimilitudinē in gratuitis. Dicitur aūt ho mo factus ad imaginem Dei potius: q̃ Angelus, quia con uenientiam habet hō cum Deo intus & extra, quod non
Io.18.10. habet Angelus. Intus.n habet conuenientiam cum Deo
& 17. ſcđm memoriam, intelligētiam, & voluntatem, ſicut An-
Pſal.138. gelus: ſed extra conuenientiā habet quam non habet An
Act.17. gelus. Nam ſicut à patre eſt filius, ſic ab hoīe homo eiuſdem naturæ. Præterea ſicut Deus prælatus eſt omni creaturæ ſimpliciter, ſic homo oībus in ſuo vniuerſo. Pſal.8. Oīa ſubiecisti ſub pcd. &c. Item ſicut Deus vbique eſt,
B ſic anima vbique eſt in ſuo habitu, i. in corpore, & per eſſentiam, & per potentiam. Dignitas humana eſt in hoc, ꝙ Deus fecit hominem rōne ſapientem, vita innocentē, Dominio potētem. Primum notatur in hoc ꝙ homo factus

ctus eſt ad imaginem Dei: ſecundum ꝙ ad Dei ſimilitu- *Gene.1.*
dinem : tertium quia præpoſitus eſt homo cunctis aīan-
tibus,& aliis creaturis, quæ omnia ſibi ſeruiunt. Ex his *Matt. 18.*
nota ꝙ voluntati bonorum hominum non ſolum creatu *Seruitus*
ra,ſed etiam ipſe Deus omnipotens Pſal.144.Voluntatē *impropria*
timentium ſe faciet,&c.Item Angeli,qui deputantur ad *quando do*
cuſtodiam.Item dæmones,qui dantur ad exercitium bo *minus iu-*
norum.Item hoīes boni qui ſunt ſocii tribulationum.& *uat ſeruū:*
erūt ſocii conſolationum.Item homines mali,qui bonos *ſecundū ꝙ*
magis promouent perſequendo,q̄ poſſent facere ſeruiē- *ſeruus vti*
do.Corpus tale dedit Deus primo homini, ꝙ animæ ſub *liter cu-*
iectum eſſet,vt eſſet obtemperās ſine rebellione, eſſet ēt *pit.*
propagabile ſine libidine, eſſet vegetabile ſine mortali- *2.Corin.1.*
tate, eſſet proportionabile q̄tum ad complexionē æqua
lem, eſſet quoque conforme animæ, vt ſicut anima erat
innocens,& tñ poterat peccare, ſic corpus eſſet impaſſi-
bile,vt tñ ꝓſſet mortalitatem incurrere:& ideo poterat
mori,& non mori:poterat habere ſufficientiam, & indi-
gentiam,poterat obtemperare, & rebellare, & hoc fuit
rōne naturæ defectiuæ ex nihilo creatæ, nec per gloriā
confirmatæ. Fuit tñ corpus ita conditum, vt in eo nulla
eſſet pugna rebellionis,nulla pronitas libidinis,nulla im
minutio vigoris,nulla corruptio mortis.Hæc aūt immor
talitas corporis.Adę principaliter fuit ab anima,ſicut ab
influente,à corporis æquali compoſitione, ſicut à diſpo- *Gene.2.*
nente:à ligno vitæ,ſicut à vegetāte:à regimine verò pro-
uidentiæ diuinæ,ſicut ab interius cōſeruante,& exterius
protegente. Factus eſt itaq; homo abſq; omni culpa, &
miſeria,nec ad culpam habuit fomitis incitamentū. In-
ſuper datum eſt ei quadruplex adiutoriū. Primum ad re
cte volendum,quod eſt conſcientia. Secundū ad murmu
randum contra malū,& ad ſtimulandum ad bonum, qđ
eſt ſyndereſis. Tertium fuit ſcientia illuminās intellectū
ad cognoſcendū Deum ſuū, ſeipſum, & mundū iſtum,
qui factus fuerat ꝑ ipſum. Quartum fuit charitas ac-
cendens effectū ad diligendum Deum ſuper omnia, &
proximum ſuum ſicut ſeipſum. Prima duo pertinent ad
perfe-

perfectionem naturalium, alia duo ad perfectionē pertinent gratuitorum, quorum vnum fuit gratiæ gratis datæ, ſ. ſcientia: aliud gratiæ gratum facientis, ſ. charitas. Accepit homo triplicem oculum, primum carnis, quo videret mundum: ſcd̄m rationis, quo videret aı̄um: tertium contemplationis, quo videret Deum. Et ſic oculo carnis videt homo, q̄ extra ſe ſunt, oculo rō̄nis, q̄ intra ſe ſunt, oculo contemplationis q̄ ſunt ſupra ſe. Notitiam. n. Dei habuit, cuius præſentiam quodam interiori aſpectu rationis contemplabatur, non tamen ita excellenter vt in patria, nec ita in enigmate, vt modo in via. Res ēt factas nouit, quia aı̄antibus omnibus noı̄a impoſuit. Notitiam quoque ſui habuit: quia qualis factus erat, ſciuit, & quod agere, & quod cauere deberet, intellexit. Fuit quoq; ſine pœnalitatibus, quia nec eſuriuit, nec ſitiuit. Item frigus vel æſtus, labor aut infirmitas eum non læſit. Nec mortē expectauit, quia viuus erat ad gloriam transferēdus. Veſtibus non eguiſſet, & nudus verecundiam non ſenſiſſet. Natura in eo quo ad deformitatem membrorum non erraſſet. Conceptus fuiſſet ſine pudore, partus ſine dolore. Motus membrorum ſubiecti fuiſſent voluntati.

Cognitio C Adæ, quodāmodo media inter patriā, & noſtram.

S C H O L I A.

A Per miniſterium Angelorum.] *Non q̄ corpus primi hominis non ſit immediatè à Deo productum: ſed quia Angeli aliquod miniſterium antè ad formationem illius corporis exhibuerunt puta colligendo terram. 1. q. 91. art. 2.*

B Et per eſſentiam & per potentiā.] *ſed per eſſentiam, vt forma ſubſtantialis: per potentiam tantum, vt motor tantum vide ſup. huius cap. 54.*

C Nec ita in enigmate.] *Nota ly ita. Nos. n. & Adam videmus in enigmate: cùm & ipſe per fidem cognouerit Deū, non per eſſentiam, niſi fortè in raptu, quando immiſit Dominus ſoporem in Adam. Gene. 2. Sed tamen nos obſcurius, ille minus obſcurè, & hoc eſt ipſum vidiſſe Deum ſine medio, vt dicit magiſter ſententiarum in 4. diſtinct. 1. Primò, quia non oportebat; Adamum in Dei cognitionem venire per*

De cognitione primi hominis.

per demonſtrationem ſumptam ab effectu, ſicut eſt nobis neceſſarium: ſed ſimul in effectibus, maximè intelligibilibus, Deum cognoſcebat. Secundò, quia eius cognitio erat quodamõ media inter cognitionem præſentis ſtatus, & cognitionem patriæ. Licet.n. cognoſceret Deũ in enigmate i per effectũ, [Hic ſemper eſt obſcurum quid reſpectu diuinæ claritatis]: non tamen cum illa obſcuritate, quę conſecuta eſt ex peccato Cognoſcimus ergo nos in enigmate dupliciter Adam vero ſimpliciter: & per conſequens, etiam ex hac parte, cognoſcebat Deum altiori cognitione. 1. q. 94. art. 1.

Enigma ſimplex in Adã in nobis duplex

De præceptis Adæ datis. Cap. LXIII.

ADam factum Deus in paradiſum tranſtulit, & ibi de coſta dormientis Euam ſibi ſociam formauit. Hanc nõ fecit de capite, ne uiro dominaretur, nec de pedibus, ne contemneretur, ſed de latere, vt amoris vinculũ probaretur. Duplex bonum illis Deus præparauit, unum tẽporale, aliud æternum. Primum dedit, ſecundũ promiſit. Ideo duplex præceptum primus homo habuit, unũ naturæ, ad cuſtodiendum bonum datum. Aliud diſciplinæ, ad promerendum bonum promiſſum: & hoc nõ poterat ꝑ mereri melius, quàm per puram obedientiam, q̃ tunc mera eſt, quãdo præceptum ex ſe ſolo obligat, & nõ ex alia cauſa, & tale dicitur præceptum diſciplinæ, quia ꝑ ipsũ dicitur quanta ſit uirtus obedientiæ. Vnde & diſciplinæ præceptum dicitur: quia vitare lignum ſcientiæ nõ ſuadebat natura, ſed diſciplina. Præceptũ uerò naturæ duplex fuit: vnum de conſeruatione indiuidui: vt ibi (Gen. 3.) De omni ligno paradiſi comedetis. Inter quæ ligna fuit ĩ medio paradiſi ſpecialiter nominatũ lignum vitæ, ſic dictũ ab effectu, quia corpora primorũ parentum debebat cõtinuè uegetare. Aliud fuit præceptum naturæ pro cõſeruatione ſpeciei, ut illud, Creſcite & multiplicamini. Circa p̃ceptum diſciplinæ nota quòd aliquid prohibetur, q͞a malum. Exod. 20. Non furtũ facies. Aliquid quia occaſio mali. Matth. 5. Non iurare omnino: ſicut prælatus multa pre-

A

Gen. 1.

Prohibitio triplex.

prohibere poteſt, quæ tamen non ſunt expreſſa in ſua regula. Aliquid ad prohibitionem obedientiæ, & tale fuit præceptum de ligno vitæ.

S C H O L I A.

In Quæſt. & vet. teſta. A Lignum vitæ &c. continuè vegetare.] *Continuè. ſ. ſi reaſſumeretur. Non.n dabat immortalitatem ſimpliciter ſemel ſumptum teſte Aug. ſed ad determinatum tpſ; cùm eſſet corpus finitũ, & cõſequenter finitæ virtutis. 1. q. 97. ar. 4.*

De Paradiſo. Cap. LXIIII.

HOmo prædictis fultus auxiliis accepit locum paradiſi terreſtris in habitationem trãnquillã. Fuit aũt locus ille (vt ait Damaſcenus) exultationis vniuerſę prõ-
A ptuarium, qui terra excelſior eſt poſitus, & temperato, ac puriſſimo acre circunfulget, plantis ſemper & floribus ornatus eſt, bono odore plenus, nullumq; irrationabilium animalium ibi habitat. Præterea habetur in Ge-
Gene. 2. neſi ꝙ à domino paradiſus plantatur, fonte qui diuiditur in quatuor capita, irrigatur, ligno vitæ ac ſcientiæ boni, & mali decoratur, per Cherubin & flammeum gladium cuſtoditur. Notandum inſuper ꝙ ibi nullæ ſunt tempe-
Gene. 3. ſtates. Duæ quoque ibi ſunt hyemes, & duæ æſtates, & bis fructificant ibi arbores. In vtroque ſolſtitio habent hyemem, & in vtroque æquinoctio æſtatẽ. Huius autem ratio eſt, quia paradiſus ſub circulo æquinoctiali ſitus eſt. Item ſemper habet æquinoctium.

S C H O L I A.

A Terra excelſior poſitus.] *Non quòd non ſit in terra, cum ſit locus corporeus teſte Auguſt. & Iſidoro libro ethimologiarum; ſed quia eſt locus nobiliſſimus omnium. puta in oriẽte poſitus. Hinc dicitur in Geneſi, quòd Deus paradiſum*
8. ſuper Gen ad literam. *plantauerat à principio, ſcilicet loci, & hoc eſt oriens, qui dicitur dextra pars mundi ſecundum philoſophum. Hinc dicit litera Hebraica, In delitÿs orientis. 1. q. 102. art. 1.*

De caſu primi hominis. Cap. LXV.

INuidens ergo diabolus fœlicitati hoīs, in ſpecie ſerpentis ipſam mulierem tanq̃ fragiliorem aggreditur tentandam: q̃ cum in reſponſione dubitantem cerneret, fortius inſtitit:& vincens eam, virum illa mediante deuicit. Proceſſit ergo ſic: Primo.ſ.quærendo, Cur præcepit vobis Deus,&c.Secundo aſſerendo.Nequaquā moriemini.Tertio promittendo,Eritis ſicut Dii,ſcientes bonū,& malum.Proceſſus iſte fuit maximę verſutię,quia proceſſit experiendo,impellendo,& alliciendo. Experientiā.n. accepit interrogatione,impulit aſſertione, allexit in promiſſione. Allexit aūt diabolus mulierem per triplex appetibile,ſ.per ſcientiam,q̃ eſt appetibilis rōnali: per excellētiam ad modum Dei, q̃ eſt appetibilis iraſcibili:per ſuauitatem ligni,q̃ eſt appetibilis concupiſcibili. Igitur vir peccauit,quia lignum vetitum guſtauit: vnde & pœnam accepit,vt in ſudore vultus ſui pane ſuo veſceretur. Mulier aūt in duobus peccauit. Nā ſuperbiuit,& vetitū comedit:vnde & duplicem maledictionem habuit,ſ.Sub viri poteſtate eris,& hoc ꝑꝑ primum. Item in dolore paries,& hoc ꝑꝑ ſcd̄m. Diabolus verò in ſerpente inuidit, mentitus eſt,decepit:vnde ꝑꝑ primum dictum eſt ei. Supra pectus tuum gradieris. ꝑꝑ ſecundum.Terram comedes.Propter tertium. Ipſa cōteret caput tuum.Si autem ſcire volueris quis eorum plus peccauit,ſ. vir an mulier: notandum eſt, ꝙ quantum ad aliqua plus peccauit mulier,& quantum ad aliqua plus vir.Nam mulier plus peccauit quo ad peioris finis intentionem. Voluit.n.fieri ſicut Deus:ſed vir intendebat nō contriſtare delicias ſuas. Item mulier peccauit in plures,qa in Deū,in ſe,& in ꝓximū.Item dānoſius peccauit mulier,qa plures maledictiones recepit. Vir aūt peccauit plus q̃tum ad originē, quia ex certa ſciētia.Itē vir peccauit maiori ingratitudine.Quærūt multi cur Deus hoīem fecerit q peccare poſſet,& ad hoc aſſignant plurimę rōnes.Prima eſt,vt oſtē-

O Homo nè poſthac, in rebus fidei maximè, reſpondeas ſtulto. i. Diabolo.

Gene.3.

A *Gene.3.*

Cor. c.4.

Iob 14.

datur diuina potentia, qui ſolus inuertibilis eſt, oı̃s autẽ creatura vertibilis eſt. Secunda, vt declaretur Dei ſapientia, quæ de malo ſcit eligere bonum: quod non potuit fieri, niſi Deus creaturam feciſſet vertibilem in malũ. Tertia, vt manifeſtetur Dei clemẽtia, qua Chriſtus per mortem ſuam hoı̃em perditum liberauit. Quarta, vt oſtendatur Dei iuſtitia, qua non ſolum reddit bonis præmia, ſed ẽt malis ſupplicia. Quinta, vt homo non ſit peioris conditionis quã aliæ creaturæ, quas oẽs Deus ſic adminiſtrat, vt eas propriis motibus agere ſinat: vnde & hominem in proprio arbitrio relinquere debuit. Sexta eſt, laus humana. Laus.n. eſt viri iuſti, qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Septima eſt, decor vniuerſi, quia oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt, ita mali bonos cõmendant adinuicem comparati. Octaua ratio eſt, quia boni exercitantur & probantur per malos. Adam aũt & Eua poſt peccatũ de paradiſo expulſi ſunt, ſicut Lucifer de cœlo: & in hac valle miſeriæ habitantes facti ſunt mortales. Nã ſicut in cœlo eſt non poſſe mori, ſic in inferno eſt ſp̃ mori. In mundo medio poſſe viuere, & poſſe mori. Ex his patet, ꝙ primus ſtatus hominis fuit innocentiæ: ſecundus gratiæ: tertius culpæ: quartus pœnitentię: quintus gloriæ. Dum.n. inordinatè erexit ſe ſupra ſe, cecidit miſerabiliter infra ſe, ſcilicet à ſtatu innocẽtiæ & gratiæ in ſtatum culpæ & miſeriæ. Item quia factus eſt inobediens ſuo ſuperiori, iuſto Dei iudicio factum eſt, vt ſibi fieret inobediens ſuum inferius, ſcilicet caro, & maximè circa membra virtuti generatiuæ deſeruientia.

Matth. 3. *Matt. 16. 25.* *Eccle. 15.* *Eccle. 31.* *Ideo boni non cõtemnãt malos; ſi amẽt: qa ſunt ſibi multũ vtiles.* *Gene. 3.* *Apoc. 12.* *Initiũ toti⁹ ruinæ, etiã nunc, eſt ſuperbia; & inobedientia.*

SCHOLIA.

A Nãm ſuperbiuit.] *Ambiendo, ſ. quod promiſerãt ſerpens. Ex hoc nõ intelligas, ꝙ vir nullo modo ſuperbierit; cùm initium omnis peccati ſit ſuperbia: Sed ꝙ non ſuperbiuit taliter. Vir.n. non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. Mulier namque ſeducta eſt in vniuerſali, vt intendit Apoſtolus; i. ſic ꝙ credidit id quod ſerpens dixit; Sed*

Eccle. 10. *1. Timo. 2.* *Deceptio primorum parentum quõ facta.*

vir

vir non credidit hoc,licet deceptus fuerit in particulari iſto, quòd ſcilicet gerendus eſſet mos vxori, & cum ea comedere deberet; & inexpertus diuinæ ſeueritatis credidit, ꝙ facile remitteretur.S.Thomas ſuper apoſt ibi.1.Tim.2.

De ordine tentationis in nobis. Cap. LXVI.

ORdo tentationis qui fuit in primis parentibus,etiã in nobis completur. Nam ſicut ſerpens ibi ſuggeſſit, mulier delectata eſt, vir comedit: ſic in nobis ſcđm Gregorium,diabolus gerit ſerpẽtis officium: ſenſualitas verò quæ in carne eſt,officium mulieris, & ratio tenet locum viri per conſenſum.Vel dicas ſecundum Auguſtinum, ꝙ ſuggeſtio ſerpentis eſt primus motus ex fomite: comeſtio verò mulieris, delectatio cogitationis,ſ. per inferiorem partem rationis, ſed comeſtio viri eſt conſenſus ſuperioris partis rationis.Per hæc enim tria,ſ.ſuggeſtionem,delectationem,& conſenſum,homo in tentationem ducitur: quia tẽtatio per ſuggeſtionem inchoatur, ſed per delectationem progreditur, per conſenſum autẽ conſummatur.Sunt autem alia tria,per quæ quis in tentatione detinetur,ſ.opus prauum,conſuetudo, & deſperatio.Sciendum item eſt,quòd tentatio eſt triplex. Prima eſt à diabolo,vel per modũ ſuggeſtionis, vel per modum afflictionis.Secunda eſt à mundo,qui voluptate vel amœnitate allicit,vel perſecutione frangit. Tertia eſt carnis,quæ per ſenſualitatem ac fomitem ad peccatum impellit:quibus ratio conſentiens peccatum perficit. Duæ ſunt tentationis ſpecies:Prima.ſ.diaboli,ſecunda mundi, & ſunt extra nos,& non habent peccatum. Vnde Auguſtinus.Tentatio,cui non conſentitur,non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis.Tertius modus tentandi eſt intra nos,& eſt peccatum veniale,cum primus motus eſt tantum:ſed mortale, ſi conſenſus aduenerit. Contra prædictos tẽtatores dedit nobis Deus tria remedia:quia contra diabolum habemus ſpiritus & Angelos bonos,

Ne nos inducas in tẽtationẽ, qũo intelligatur. 1. Ioan. 2. Eccle. 1. Catena delictorũ eſt cõſuetudo, & deſperatio.Adhãc enim cõſuetudo conſtringẽs te, niſi cõſuetudini obuies,tandẽ cõducit. Pſalm.90.

8.Math.2. qui ad bonum nos ſtimulant, & contra inſultus diaboli *Arma militia noſtra.* defendunt. Item contra mundum habemus exempla ſanctorum, quos nec alliciebant mundi blandimenta, nec terrebant ſupplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia, ſcilicet ſynderesim, & vim iraſcibilem, quæ naturaliter nos docent non acquieſcere carni, ſed *Roma. 8.* ſpiritui. Habemus etiam gratuita, ſcilicet charitatem, *Galat. 5.* temperantiam, & huiuſmodi, quibus carnis vitia mortificamus. Eſt autem differentia inter tentationes, quæ ſunt à diabolo, & quæ ſunt à carne. Tentationes enim quæ à diabolo ſunt, ſæpe oriuntur præter rationem, vt cum nuper ſatiatus famem patitur, & poſt longam dormitionem ſomno grauatur. Tentationes verò quæ ſunt à carne, frequenter ſurgunt propter neceſſitatem, ſed interdum excreſcunt in ſuperfluitatem, vt ſi cibus poſt ieiunium immoderatè appetitur, vel in comedendo men-*Gene.22.* ſura & modus non tenetur. Tentatio autem multiplex eſt: quædam eſt probationis, & hæc eſt à Deo ſecundum ꝙ dominus tentauit Abraham. Quędam examinationis, & hæc eſt ab homine. Quædam præcipitationis, & hæc eſt à diabolo, qui ſic primos parentes tentauit. Quædam *Gene.3.* delectationis, & hæc eſt à carne: Quædam conſenſus, & hæc eſt rationis. Tentationum quatuor ſunt ſpecies. Prima eſt aſpera, hæc autem fit de laboribus inconſuetis in principio conuerſionis. Secunda eſt vana, & oritur de ſpiritualibus, proſperitatibus, vt cùm quis de virtutum ſucceſſibus gloriatur. Tertia eſt dubia, vt quando quis ambigit quid certum de aliqua rè tenere debeat: vnde accidit ꝙ lentior quiſque ad bonum redditur, quando id quod agit, bonum eſſe dubitauit: & pronior fit ad ma-*Diaboli, aſtus.* lum, quando malum eſſe neſcitur. Quarta fraudulenta; vt quando diabolus in Angelum lucis ſe transfigurat, ſub ſpecie, ſ. virtutum inducens vitium. hæc fit quando ſuadendo honeſtatem, inducit ſuperbiam, vel ſuadendo diſcretum obſequium, inducit nimium carnis commodum, vel ſuadendo iuſtum iudicium, inducit crudelitatem: vel ſuadendo miſericordiam, inducit remiſſionem & negli-

& negligentiam: vel ſuadendo largitatem, inducit prodigalitatem, & ſic de aliis. In talibus autem periculoſiſſimum eſt periculum non videre. Primam appellat Pſalmiſta timorem nocturnum: per noctem enim aduerſitas deſignatur. Secundam appellat ſagittam volantē in die: quia per diem proſperitas deſignatur. Tertiam appellat negotium perambulans in tenebris, & hæc propter dubium perplexitatis. Quartam vocat dæmonium meridianum: vnde dicit, Non timebis à timore nocturno, à ſagitta, &c. De his quatuor generibus tentationum idem ait. Super aſpidem, quo ad primum: & baſiliſcum, quo ad ſecundum: & conculcabis leonem, quo ad tertium: & draconem, quo ad quartum. Propter prædictas tentationes, vel deceptiones diaboli non ſunt etiam licita facienda: & hoc in quinque caſibus. Primus eſt, ſi diabolus ſuadet homini aliquod eſſe bonum faciendum, quod videatur ſuis conſiliis conſentire: vnde Chriſtus ipſo ſuadente noluit facere panem de lapidibus, quod tamen opus bonū fuiſſet. Secundus, ſi proponatur aliquod opus contra legem Dei, non eſt faciendum. Vnde Machabei nolebant comedere carnes, quas tempore neceſſitatis comedere licuiſſet. Tertius, quando bonum fit cum ſcandalo aliorum. ad Corinth. 8. Peccantes in fratres, &c. & loquitur de idolothytis. Quartus eſt, quando bonum fit per oſtentationem. Iob cap. 36. Si oſculatus ſum manum meam, quæ eſt iniquitas maxima: ſuper quod dicit Gregorius, Manum ſuam oſculatur, qui laudat quod facit: & hæc eſt iniquitas maxima. Quintus, cum impedit obedientiam ſuperioris: quia licet propter mandatum prælati nunquam malum debeat fieri, poteſt tamen bonum aliquando propter obedientiam prætermitti. Remedia autem contra tentationes ſunt, memoria Dominicæ paſſionis, mortificatio carnis, vtile exercitium, declinatio occaſionum, conculcatio principii tentationum. Vnde monet ille prudenter, cum inquit: Principiis obſta, ſero medicina paratur, Cum mala per longas, inualuere moras.

Pſalm. 90. B *Matth. 4.* *1. Mach. 7.* *Nominatio.*

SCHOLIA.

A Cùm primus motus eſt tantum.] *Etiamſi rationem præueniat. Nam ratio debuit eſſe vigilans: cùm poſſit reprimere ſingulos huiuſmodi ſenſualitatis motus. Vnde ſi non reprimat, hoc ſufficit ad rationem peccati venialis. 1.2.q.74. art.3. Vide de primis motibus infra lib.3.c.10.*

Primus motus.

B Non ſunt etiam licita facienda.] *Si, ſcilicet ſciamus; hæc nobis ſuaderi à Diabolo. Nam ſemper tunc ſuſpicandum eſt, quòd lateat anguis in herba. Alioquin ſi ſunt licita; & à Diabolo dictata nobis, ſed neſcimus, an ſit hæc ſuaſio à Diabolo; tunc ſunt fugienda. Vide ſupra huius c.27.*

Caſus notabilis.

ad honorem domini noſtri Ieſu Chriſti: qui eſt bonorum remunerator in ſæcula Amen.

Deo gratias.

COM.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER TERTIVS.

De Corruptela peccati.

De malo genere. Cap. I.

MAlum triplex eſt, videlicet culpæ pœnæ, & damni: quod opponitur triplici bono, ſcilicet honeſto, delectabili, & vtili. Nam culpæ opponitur honeſtum, pœnæ opponitur delectabile, damno opponitur vtile. Malum eſt vtile multis modis. Primo per ſuam ordinationem, quia per vilificationem ponitur in loco inferiori in vniuerſitate rerum, vnde bene ordinatur. ſicut ordinatè ponitur Diabolus in inferno, & fur in patibulo. Secundo modo vtile eſt per ſuam coactionem. Amaritudo enim conſcientiæ cogit hominem à peccato recedere. Item. 2. Arguet te malitia tua, & auerſio tua increpabit te. Item in eodem. Vide quam malum & amarum eſt te dereliquiſſe dominum Deum tuum. Tertio eſt vtile per ipſius mali conſi-

derationem. Ex eo enim quòd homo malum videt, naturaliter proficit: quia ſicut homo naturaliter bonum appetit, ita naturaliter horret malum & fugit.

S C H O L I A.

A Malum videt.] *Sub ratione mali proprij. Et hoc eſt; quando peccator conſiderat peccatum ſub iſta ratione formali, quatenus ſcilicet eſt contra ſemetipſum, puta quando recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum ſuorum grauitatem, multitudinem, fœditatẽ, amiſſionem æternæ beatitudinis, acquiſitionem æternæ damnationis. Talibus enim mediantibus cogitationibus; homo à timore diuinæ iuſtitiæ vtiliter concutitur ad concipiendum ſpiritum ſalutis. Hæc enim negare eſſe vtilia, eſſet negare Concil. Tridentinum, & Luthero ſubſcribere. Seſſ. 6. Can. 8. art. 6. Lutheri apud Roſtenſem.*

Peccatum meũ cõtra me eſt ſemper. Pſal. 50.

De peccati diffinitione. Cap. II.

POſt malum in genere ſequitur de malo culpæ in ſpecie. Diffinitur autem peccatum multis modis. Primo ſic ab Auguſt. Peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi quod iuſtitia vetat. Secundo ſic ab eodem. Peccatum eſt dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tertio ſic ab Amb. Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ, & cœleſtium inobedientia præceptorum. Quarto ſic ab Aug. Peccatum eſt ſpreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhærere. Prima diffinitio datur ſcd̃m cauſam efficientem, ſecunda ſecũdum cauſam materialem, tertia ſecundum cauſam formalem, quarta ſecundum cauſam finalem. In quarta diffinitione nota, ꝙ in peccato duo ſunt, ſ. auerſio à creatore, & conuerſio ad creaturam: quorum primum eſt quaſi formale, ſecundum quaſi materiale. Et in actione non eſt peccatum ratione conuerſionis, ſi nõ ſiſtatur in creatura: ſed ratione auerſionis, in qua eſt deformitas & contemptus. Quòd

autem

autem ratione conuerſionis non ſit peccatum principali ter,patet:quia poteſt fieri venialiter q̄ñq;, vt q̄ñ quis delectatur in creatura plus debito, ſed tamen citra Deum. A
Quandoque etiam quis poteſt delectari in creatura ſine omni peccato,vt cum delectatio naturalis eſt tantum,ſecũdum quod viſus delectatur in viridi,& guſtus in dulci, & ſic de aliis.Interdum poteſt etiam quis delectari meritoriè,quando,ſcilicet ad Deum refertur, vnde Pſal. 91. Delectaſti me domine in factura tua, &c. Sed tunc ſumitur delectatio pro motu,non pro paſſione,

S C H O L I A.

A Plus debito,ſed tamen citra Deum.] *Puta quando per delectationem talem non tranſgreditur, neque tranſgredi intẽdit,aliquod præceptum Dei,licet illam delectationem non referat in Deum.*

Quid ſit peccatum ſecundum rem. Cap. III.

TEnendũ eſt de peccato quòd non eſt ſubſtantia vel res aliqua,ſed defectus & corruptela.Et dicitur peccatum nihil,propter tria.Primò,propter defectum, quia peccatum nõ eſt aliqua res naturalis,ſed corruptio boni. Secundò,propter effectum,quia peccatum annihilat hominem,& deficere facit à vero eſſe.Tertio,propter deſpectum,qui vilem facit hominem,& indignum premio. A B Circa prædicta tamen ſciendum eſt quòd aliud eſt peccati actus,aliud reatus.Actus peccati eſt aliquid: ſed quando amplius non fit,eſſe definit etiam ſine gratia: ſed peccati habitus, qui relinquitur malis ex actibus, etiam aliquid eſt,& remanet interdum ẽt ceſſantibus actibus,& poſt īnfuſam gratiam,ac peccati remiſſionẽ. Peccati verò reatus,ſiue macula ſcd̃m rem,nihil eſt, & tñ deformat animã non per modũ poſitionis,ſed priuationis,ſicut truncatio mẽbri deformat corpus & maculat. Dicit ẽt Au. ꝙ ẽt ſicut abſtinentia nulla eſt res,& tñ ex ea corp⁹ lãguet, ita peccatũ nõ eſt res aliqua vel ſubſtãtia aliqua,& ex eo tñ natura corrũpit̃,ſed delet̃ per gratiam. Notãdum præ

terea

terea ꝙ peccatum qñq; tranſit actu,& remanet reatu: ſicut peccatum actuale. Qñq; eſt econuerſo,cũ peccatum trãſit reatu,& remanet actu,ſicut patet in peccato originali poſt baptiſmum. Qñq; tranſit actu ſimul & reatu, ſicut peccatum actuale poſt pñiam perfectam. Qñq; remanet actu & reatu,ſicut peccatũ originale ante baptiſmũ.

S C H O L I A.

Nota mali vilitatem. A Vilem facit.] *Anthonomaticè,ſcilicet. Hinc Philoſophus habet;ꝙ homo viuens ſecundum rationem, eſt nobiliſſimum animalium:viuens autem contra rationem eſt peſſimũ animalium:& ſi declinat propter crudelitatem,nulla beſtia eſt ita crudelis,& decies millies eſt peior malus homo,quàm mala beſtia.Philoſophus in politicis.*

B Indignum præmio.] *Id eſt quocunque bono.Hæc eſt figura;quæ minus dicit,& plus ſignificat. Hinc habet Auguſtinus,quòd peccator indignus eſt pane;quo veſcitur*

Quid ſit peccatum ſecundum nomen. Cap. IIII.

PEccatum habet multa nomina. Vocatur enim macula,& hoc quia imaginem animæ deformat, Item reatus,quoniam ad pœnam ęternam obligat. Item pollutio & hoc quantum ad contagionem contracta ex terrena delectatione.Item vocatur pęna,inquantum reſpicit peccatum primi hominis,in quo natura noſtra corrupta fuit. Item delictum, ſecundum quod eſt receſſus à dignitate gratiæ habitæ.Item vocatur culpa,prout reſpicit pœnã. Item offenſa,& hoc quia contra Deum eſt.Item præuaricatio,& hoc inquantum mandatum Dei reſpicit.Item vi A tiũ,inquantũ eſt,defectus bonorum naturaliũ. Itẽ peccatum,prout eſt conuerſio ad bonum commutabile. Item vocatur ſcelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas,prout eſt illicitum perſonæ perpetranti. Item uocatur crimen,prout eſt dignum accuſatione & pœna.

S C H O L I A.

A Inquantum eſt defectus bonorum naturalium.] *Scilicet animi.Hinc dixit Auguſtinus,quod omne vitium,eo*

ipſo

ipſo q vitium eſt, contra naturam eſt. Hoc autem eſt, inquantum vitium omne, vt ſic, eſt contra ordinem rationis. Nam hominis natura, inquantum homo eſt, eſt viuere ſecundum rationem; cum ſit homo per hanc formam, ſ. animam rationalē. Vnde Dioniſ. habet 4. cap. de Diuin nom. quòd bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe; & malum hominis eſt præter rationem eſſe. 1. 2. q. 71 artic. 2. *3, de lib. arb.* *Bonum hominis & malum.*

De Origine peccati. Cap. V.

QVamuis peccatum ſit contrarium ipſi bono, non tamen habet eſſe niſi in bono, nec ortum trahit niſi à bono, quod quidem bonum eſt liberum arbitrium, ac voluntas, à qua peccatum eſt ſicut à prima origine, & in qua eſt ſicut in proprio ſubiecto. Voluntas igitur eſt cauſa peccati: cauſa dico, non efficiens, ſed deficiens. Voluntas enim ſecundum quòd habet reſpectum ad ſuum principium eſt, ſ. ad Deum, non eſt nata eliecre ex ſe niſi bonum: ſed ſecundum quod habet reſpectum ad principium ex quo eſt quod eſt nihil, cum ipſa voluntas ſit ex nihilo, tendit ad defectum. Si ergo volumus ſcire vnde ſit malum culpæ materialiter, dicemus quod ex abſentia debiti, boni, ſcilicet ſpeciei, modi & ordinis. Sed ſi velimus ſcire vnde ſit originaliter, dicimus quòd à voluntate ſiue à libero arbitrio. De progreſſu autem peccati, nota quòd peccatum initiatur in cogitatione, procedit & creſcit delectatione, perficitur conſenſu. Circa progreſſum peccati ſciendum quòd quædam antecedunt ipſum peccatum. quædam ſequuntur, quædam circunſtant. Peccatum antecedunt aliqua ex parte auerſionis, aliqua ex parte conuerſionis. Ex parte auerſionis antecedunt ipſum peccatum iſta, contemptus, omiſſio, ingratitudo, inobedientia, præuaricatio. Illa verò quæ peccatum antecedunt ex parte conuerſionis ſunt hæc, cogitatio, libido, cõcupiſcentia, delectatio, peruerſa intentio. conſenſus. Alia ſunt q̃ ſequuntur peccatum, ſicut eſt macula, id eſt deformatio imaginis Dei; & reatus, id eſt obligatio ad pœnam ætec- *Caue occaſiones has peccatorũ, & facilè uitabis peccata ipſa.*

æternam. Sunt adhuc alia quæ peccatum comitantur, vt ſunt peccatorũ circunſtantiæ, q̃ peccatum aggrauãt, aut diminuunt, q́ continentur in hoc verſu: Quis, quid, vbi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando. Actio.n.etiã illa deprauatur quæ eſt de genere bonorum, quandoq; in principio, q̃nque in medio, quandoque in fine: & hoc per malam intentionem, vel per negligẽtiam, vel per vanam gloriam. Vnum peccatum dicitur maius altero multis modis, ſ. cauſalitate, vt peccatum Luciferi: vel generalitate, vt peccatum Adæ: vel deformitate, vt peccatum Iudæ: vel difficultate remittendi, vt peccatum in Spiritũ ſanctum: vel periculoſitate, vt peccatum ignorantiæ: vel inſeparabilitate, vt peccatum cupiditatis: vel pronitate, vt peccatum carnis: vel offenſione, vt peccatũ idolatriæ: vel expurgandi difficultate, vt ſuperbia: vel mentis cæcitate, vt peccatum iræ. Circa peccati grauitatem nota ꝙ nihil eſt peccatum in viro perfecto, quod non ſit peccatum in imperfecto, niſi in his quæ vouit. Nam perfectio non mutat genus peccati, ſed eius quantitatem auget.

Ergo qui sũt cauſa, quaſi exhortatione quadam inducens alterius: vt peccet: luciferiani, vt hic, sũt. Tales ſunt exemplo ſuo ſcãdalizãtes alios: id eſt (vt dicitur) malũ exemplum dantes. Cã peccati.

S C H O L I A.

A Cauſa dico non efficiens, ſed deficiens.] *Hoc eſt. Voluntas, vt carens directione rationis & legis diuinæ, intendẽs aliquid bonum commutabile eſt cauſa peccati. Verùm huiuſmodi voluntas cauſat per ſe actum peccati; & inordinationem actus cauſat per accidens. 1.2.q 75 art. 1.*

De diuiſione peccati. Cap. VI.

DIuiſio peccatorum multiplex eſt. Alia.n.eſt ſcd̃m cauſam efficiẽtem ſcd̃m ſe, vt hæc. Peccatorũ aliud eſt ex impotentia, aliud ex ignorantia, aliud ex malitia. Alia ſumitur ſcd̃m cauſam efficientem ratione annexi, ſcd̃m quam ſumitur hæc diuiſio. Peccatorum aliud eſt ex amore malè accidẽte: aliud ex timore malè humiliante: hoc eſt dicere, ꝙ homo potius vult peccatũ cõmittere; q̃ amato carere, aut malũ pœnæ qđ timet incurrere.

Sumuntur

Sumuntur etiã peccatorum diuiſiones ſcd̃m cauſam materialem,circa quã primo ſumitur hæc diuiſio:Peccatorum aliud eſt cordis,aliud oris,aliud operis.Itẽ hæc:Peccatorum,aliud cogitationis,aliud locutionis,aliud operationis.Secundo mõ ſumitur ſic.Peccatorum aliud eſt in Deum, aliud in ſeipſum, aliud in proximum . In Deum, diuiditur ſic:Aliud in patrem,aliud in filiũ,aliud in Spiritum ſanctum. Tribus modis peccatur in Deum,ſ.malè per infidelitatem de Deo ſentiendo, item blaſphemãdo, item ſacra Dei indignè tractando. Alio modo peccat qs in Deum,ſ.ipſum tentando: & hoc fit tripliciter . Nam quandoq; tentat quis Dei potentiam,vt cum ſigna petit. Quandoq; Dei iuſtitiã , vt cum per candens ferrum,vel per duellum,vel ſimilia quis iudicium petit . Quandoq; Dei miſericordiam, vt cum quis Dei bonitatem examinans committit ſe ſtultis periculis.In ſeipſum peccat qs tripliciter,ſ.neceſſaria ſibi ſubtrahendo, item ſuperflua ſumendo,item vltra vires quippiam aggrediendo . Item in proximum peccat quis tripliciter, ſcilicet proximo ſua auferendo . Item ſua ſibi in neceſſitate non communicando.Item malo exemplo illum ad peccatum trahendo . Sumuntur præterea diuiſiones peccatorum ſecundum cauſam formalem:& hoc tribus modis:quandoque naturaliter ſecundum qualitatem, vel ſecundum quantitatem,vel ſecundum relationem.Secundum qualitatem ſumitur hæc diuiſio. Peccatorum aliud eſt cõmiſſi,aliud delicti, quorum primum eſt præuaricatio præceptorum negatiuorum:ſecũdum verò eſt præuaricatio præceptorum affirmatiuorum.Item prædictum duplex peccatum eſt contra duas partes iuſtitiæ,quæ ſunt declinare à malo,& facere bonum. Item alia diuiſio ſumitur ſecundum qualitatem,ſic.Peccatorum quædam ſunt carnalia,quædam ſpiritualia : ſed carnalia maioris ſunt infamiæ, ſpiritualia maioris ſunt culpæ.Secundum quantitatem ſumitur hæc diuiſio . Peccatorum aliud eſt mortale , aliud eſt veniale:quorum primum dicitur peruerſio , ſecundũ verò inordinatio : quoniã peccatum mortale eſt auerſio

Delicta ergo propriè dicuntur peccata omiſſionis: quaſi derelicta.

totalis

totalis à bono incommutabili,& conuerſio totalis ad bo-
A num commutabile. Sed peccatum veniale eſt amor volu-
ptatum in creatura, citra Deum tamen. Secundum rela-
tionem ſumitur hęc diuiſio: Peccatorum aliud eſt origi-
nale, aliud actuale. Vltima diuiſio eſt ſecūdum cām finalem,
& hoc dupliciter, quia vel ſecūdum ipſum appetitibile, vel ſe
cundum actum hoīs appetentis. Secūdum ipſum appetibile
1. Ioan. 2. ſumitur hæc diuiſio. Oē quod eſt in mundo, aut eſt con-
cupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſu-
perbia vitæ: quorum primum eſt appetitus voluptatum,
ſecūdum appetitus diuitiarum, tertium appetitus honorum.
Secūdum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in
ſeptem uitia capitalia, ſ. ſuperbiam, inuidiam, iram, acci-
diam, auaritiam, gulam, luxuriam. Nota quòd quinque
ſunt genera operum. Nam quædam ſunt mala in ſe, vt il-
la quæ ſecūdum ſuam natura mala ſunt, poſſunt tamen per a
liquam circunſtantiam fieri bona, vt homicidium. Quæ-
dam ſunt mala ſecundum ſe, vt illa quæ per nullam circū
ſtantiam poſſunt fieri bona, ſicut & odire Deum fornica-
ri, & huiuſmodi. Quædam ſunt bona in ſe, vt quę ſunt bo
na ex genere, & tamen poſſunt fieri mala ex circunſtan-
tia, ſicut dare eleemoſynam. Quædam ſunt bona ſecun-
dum ſe, vt quæ per nullam circunſtantiam poſſunt fieri
mala, ſicut diligere Deum ex charitate. Quædam ſunt in-
differentia, vt quæ nec bona, nec mala ſunt, poſſunt tamē
vel bona vel mala fieri, ſicut eſt mouere pedem ſine deli-
beratione, vel quandoque comedere.

S C H O L I A.

A Amor voluptatum in creatura, citra Deum tamē.] *Caue diligenter, ne per hoc intelligas; quòd cogitatio ſeu dele ctatio moroſa, ēt intendens non peruenire (ſi daretur occaſio) ad actum malum exteriorem, non ſit peccatū mortale. Hoc. n. eſſet & contra intētum authoris, & contra omnes Caſuiſtas. Caieta. tit. delectatio moroſa. Nam delectatio, quæ habet exte riorem actum pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia actus exterioris ſecundum ſe; etiam ꝙ non ſtatuatur implen- dum.*

dum Verbi gratia Conſenſus in delectationem, quæ ꝑcedit ex *Caſus con-*
...nplacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale *ſcienta no-*
ſimile eſt, immo præcipitio vicinius, de delectatione in cogita- *tandus.*
tione fornicationis, oculorum impudicorum, tactuum, collo-
quiorum, inſpectionum, & huiuſmodi. 1.2.q.74.art.8.

De effectu peccati. Cap. VII.

MVlta mala facit homini peccatum, ante mortem, in morte, & poſt mortem. Ante mortem hęc mala operatur. Naturalia vulnerat, vt ſignificatur in illo q incidit in latrones. Item intellectus obſcuratur in cognitione veri, & affectus tepeſcit in operatione boni. Gratuitis ſpoliat. Thre.4. Diſperſi ſunt lapides ſanctuarii, &c. Sed ne aliquod bonum pereat, illa bona opera quę quis peccando mortificat, aliis ſaluandis dabuntur, ſicut quando corporali morte quis moritur, fratres & propinqui in bonis eius ſuccedunt. Animam maculat. Thre.4. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum. Ad pœnam æternam obligat. Gene.2. Quacunque die comederis morte morieris. Conſcientiam amaricat. Ierem.3. Vide quàm malum & amarum eſt te dereliquiſſe Deum tuum. Cor indurat. Prouerb.18. Peccator cum in profundum peccatorũ venerit, contemnit. Inſenſibilem reddit. Gen.18. Viſus eſt ei quaſi ludens loqui. Simile habes in cane ſubmergẽdo, qui non ſentit lapidem in collo, donec in aquam extra nauem proiiciatur. Animam occidit: quia vera vita, id eſt, Deo priuat. 1.Regũ 31. Saul irruit in gladium ſuum. Sed nota q peccatum veniale diſponit ad mortem, mortale verò infert mortem: ſed obſtinatio detinet in morte. Ad alia peccata trahit. Exemplum habemus de Cain, qui egreſſus in agrum occidit fratrem ſuum Abel. De hoc dicit Greg. Peccatum quod per pœnitentiam, non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Exemplum habes etiã in figura, coruus egreſſus de arca interceptus eſt aquis. Et Dina egreſſa vt videret, &c. virginitatem amiſit. Et Iudas egreſſus Chriſtum tradidit Et poſt adulteriũ Dauid

Ante mortem. *Luc.10.* *Bonum opus nunq̃ perditur in hoc ſenſu, et quantum ad vitã æternã.* *A Ezech. 18.* *Gen.4.* *Gen.8.* *Gen. 38.* *Matth.26* *1.Reg.11.*

ſecu-

ſecutum eſt homicidium. Et ſic patet quòd peccatum eſt pœna peccati. Peccatum enim ſecundum quod in ſe eſt culpa, præcedentis peccati dicitur pœna: & ita dicitur aliquid ſimul culpa & pęna: ſed ratione actionis dicitur culpa. pœna verò ratione paſſionis, quia culpa eſt quod facimus, pœna verò quod patimur. Licet igitur omnis culpa ſit à nobis, non tamen omnis pœna eſt à nobis, imò quædam eſt à nobis acta, quædam à Deo inflicta, quædam à primis parentibus contracta. Et quia eum, qui facit quod non debet, iuſtum eſt pati quod debet: ideo omnis pœna eſt iuſta, & à diuina prouidentia ordinata. Quod autem vnum peccatum naſcatur ex alio, ſic apparet. Superbia. n quia vult omnes excellere, dolet ſi aliquis ei æquetur, & ſic ex ea naſcitur inuidia. Inuidia verò quia de facili iraſcitur, ei cui inuidet, ideo ex ea naſcitur ira. Sed ira cùm nõ poteſt ſe vĩdicare, triſtať & ideo ex ea naſcitur Acedia. Acedia verò conſolationem quærens, facit auarum. Auaritia autem, quia in temporalibus abundat, poteſt magis exercere gulam. Gula verò propter ventris repletionem de facili ſpumat in libidinem, & ita generat luxuriã. Itẽ bona quæ fiunt, infructuoſa reddit & quantum ad meritum, & quantum ad pręmium: ſicut ramus præciſus ab arbore, non profert fructũ, ſed areſcit, & habilitatur ad incendium. De talibus dicitur Deuteron. 28. Maledictus eris ingrediens & egrediens, ſcilicet eccleſiam materialem ad orandum: quia talium oratio non eſt meritoria, imò dicit Auguſt. quod ſi tales cruce ſe ſignent, includunt potiꝰ in ſe diabolum, quàm excludant, quia iam in eis per effectum habitat. Ex homine infernum facit: quia in peccatore eſt ignis auaritiæ, fœtor luxuriæ, tenebræ ignorantiæ, vermis conſciẽtiæ, ſitis cõcupiſcẽtiæ, dæmones ꝑ effectũ, & huiuſmodi. Vacuũ tandem hominem relinquit. Gen. 3 Terra erat inanis & vacua, & meritò: quia mundo adhærentes, ſugunt vbera arida, eo quod relinquunt fontẽ uitę, & venam aquarum viuentium, & paludibus, turbidis ſe ſatiant. Item fallendo decipit, ſicut lignum putridum de nocte lucens, & ſicut eſca in hamo latens piſcem decipit.

Catena peccatorũ ambitio.

Io. 15.

Hier. 17. Peccatores deſcendũt in infernũ viuentes. i. ipſi adhuc viui ſunt ſibimet infernus.

pic. Stultum hominem demonſtrat, quia peccando quis ſibi onus ad ſe deprimendum imponit, & ligna ſuper dorſum ſuum cremanda colligit, & illi ſeruit, qui eum pro ſeruitio torquebit. Auguſtinus, Stultum eſt in tali ſtatu viuere, in quo quis non audet mori. Item Peccatum in morte grauat hominem, quia in morte priuatur homo ſolatio viſibilium quæ dilexit, ſcilicet cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, quod nunquã in tali forma ſuſcipiet, imò vellet non habere, ſicut quando pro dimidia parte corroſum eſt à vermibus, quia ſtupebit aĩa peccatoris quando corpus reſumendum uidebit. Turbabitur peccator in morte, quando videbit concurſum dæmonum ad animam, parentum ad res. Thre. 1. Omnes inimici eius apprehænderunt eam inter anguſtias. Poſtremò videndum eſt qualiter peccatum premat hominem poſt mortem. Confuſionem habebit ex malorum operum denudatione. Propheta, Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobationem Chriſti audiet in iudicio Matth. 15. Eſuriui & non dediſtis mihi manducare &c. Requie, & luce priuabitur. Matt. 22. Ligatis manibus & pedibus mittite eũ in tenebras exteriores. Vnde nõ valebit ei ille cantus, Requiẽ æternam, &c. Suffragiis eccleſię non gaudebit. Iſa. 66. Vermis eorum nõ morieť, & ignis eorũ nõ extingueť. In infernũ præcipitabiť. Exẽplum de lapide molari, quem Angelus in Apocaly. proiecit in mare: dicens, Hoc impetu mitteť Babylon in infernum. A Deo & electis & oĩbus bonis ſeparabiť. Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum. A ſtatu pœnitendi cadet. Ierem. 8. Tranſiit æſtas, finita eſt meſſis. Omnis ſpes miſericordiæ præcidetur. Iſa. 30. Non remanebit teſta vt portetur igniculus, ſcilicet charitatis de incẽdio, aut hauriatur parũ aquæ de fouea, ſcilicet diuinæ miſericordiæ. Sicut itaque peccatum nocet in peccato exiſtenti, ac in peccato morienti, ſic quoque multipliciter etiam nocet peccatum ipſum deſerenti, & de illo pœnitenti, quia gloriam primæ innocentiæ nunquam recuperabit. Sicut. n. corrupta de cætero virgo non erit, ita ſemel peccãs nun

In morte.

Intellectũ horum vide libro 7. infra. c. 16

Poſt mortem.

Naum. 3.

Apoc. 18.

Nota & bene, nè pecces.

Non ꝑ hoc negatur: quin poſſit qs reſurgere poſt peccatum in maiori charitate.

quam ſe non peccaſſe gaudebit. Iſtud multis oſtenditur exemplis. Nam poſt ſanationem vulneris ſemper manet cicatrix. Item qui ſemel furatur, ſemper fur dicitur. Item domus eius domus diſcalceati de cætero dici pôt. Itē Simon quem dñs à lepra mundauit, poſt mundationē ſemper vocabatur Simon leproſus. Itē templū qđ reędificatū fuit poſt deſtructionē primi, nullo mō fuit æquale in pulchritudine templo priori Ad tēporalē pœnā obligat. Vnde non exibit inde donec reddat nouiſſimū quadrantem. Item regnum cœlorū non intrabit, donec lignū, fœnum, ſtipula, ideſt, pœna peccatorū tā mortalium, q̃ venialiū, q̃ in p̄ſenti ſoluta non eſt, ſuper ipſum cremetur. A gloria retardat: quod figuratū eſt in Abſalon, q poſtquam patri ſuo reconciliatus fuit, tñ manſit duobus annis, ꝙ faciem eius non vidit, quia tamdiu differtur quis à gloria, quouſq; fiat ſine oī macula, ſicut erat in baptiſmo. Tempus amiſſum & meritum, qđ ſibi cõquirere potuit, cum premio, nunquam recuperabit. Ierem. Qui vendit, ad id qđ vendidit, non reuertetur. Obſcurat oculum cognitionis, & hoc ꝑꝑ trabem, quę intus erat: & propter ſtercora hirundinū, quæ ipſum excæcauerant, vt patet in Thobia. Vnde Auguſt. Oculis ægris odioſa eſt lux, ſicut noctuis, & verſpertilionibus. Ad hoc nota de quodā cæco, quem licet dñs illuminauerit, non tñ ſtatim perfectè vidit, ſed vidit homines primo quaſi arbores ambulātes. Affectum reddit tepidum ſicut in pede vulneratus, etiam ſanatus, claudicat, & arbor de loco ſuo mota, aliquid uirtutis amittit. Vñ dictū eſt homini poſt peccatū: Spinas & tribulos germinabit tibi, & dictū eſt ſerpenti: Supra pectus tuū gradieris. Faſtidium homini generat. Exo. Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Auguſt. Palato non ſano pœna eſt panis, qui ſano eſt ſuauis. Idē de ſe dixit, poſtquā cõuerſus fuit: Plus ualebat malū inolitū, q̃ bonum inſolitū. Ad bene operandū impedit. Gen. 19. Vxor Loth reſpiciēs retro, uerſa eſt in ſtatuam ſalis, qui. ſ. ſterilē facit terrā. Itē in dolore paries filios. ſ. bonorum operū. Ad reſiſtēdum tentationibus debilitat.

Matt. 26. Matth. 5. & 18. 1. Cor. 3. 2. Reg. 14. Ezech. 7. Luc. 6. Thob. 2. Mar. 8. Gen. 3. Num. 21.

Iud.

Iud.16.Sāſon poſt crinium abſciſſionem amiſit uires, & arbor læſa per ſecurim cito à uēto deijcitur. Feruorem minuit charitatis,ſicut eclipſis ſolis diu poſtmodū nocet terræ,eo qđ modico tempore ſibi uirtus radiorum ſolis ſubtrahitur.3.Regū 1.Rex Dauid ſenuerat,& cū operiretur ueſtimentis non calefiebat. Et aqua calorem ignis minuit,uel extinguit.Dolorē,& timorem de cętero ſemper infligit.Dolorem quidē,quia certus eſt de perpetrata culpa:Timorem aūt, quia incertus eſt de uenia. Aug. Pęnitens ſemper doleat,& de dolore gaudeat,& nō ſemper doluiſſe ſe, doleat.Per peccatū corrumpitur puritas liberi arbitrii dupliciter ſ.in agendo, & ſuſcipiendo. In agendo quidem, quia non pōt ſemper facere qđ debet, uel uitare quod nocet.In ſuſcipiendo autem, quia gratiā ſtabilem non pōt ſuſcipere in hac uita. Item corrumpitur ratio in hac uita dupliciter,ſcilicet quantū ad diſcretionem iudicii inter bonum & malum,& quantum ad deliberationem cōſilii inter expediens & inexpediens. Itē corrumpitur affectus dupliciter.ſ.in ordine,& in modo· quia nec ſemper eſt ordinatus, nec ſemper moderatus. *Cui nō nocet?* Peccatum multis nocet, ſcilicet ipſi facienti.Pſalm.Peccatum meum contra me eſt ſemper. *Pſal.50.* His qui ſunt in purgatorio,quos non poſſunt peccatores tā efficaciter iuuare ſicut ſi eſſent in gratia.Ipſis damnatis, & hoc per modum coniunctionis quanto.n.plures ſunt in inferno,tāto maior eſt horror & pœna. Fallit enim in inferno regula illa:Solatium eſt miſeris ſocios habere pœnarū.Saluatis, & hoc per modum ſubtractionis.Nam ex conſortio,& ſocietate glorificatorum augetur donum accidētale.Denique ipſis uiatoribus nocet, tum pro eo ꝙ acies eorum contra dæmones minuitur in illo, qui peccatū perpetrat tum pro eo,ꝙ alios malo exemplo corrumpit,& ſcandalizat. Multa,mala ſimiliter eueniunt homini ex eo,ꝙ in peccatum,à quo per pœnitentiam ſurrexerat,recidiuat. Primum eſt,quia homo fit impotentior ad reſurgendū. *Recidiuū, quam malum.* Hęb.6.Impoſſibile eſt eos,qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerūt, &c. & prolapſi ſunt iterum renouari.Scđm

eſt,ꝙ vitiũ fortificatur ad impugnandum. Auguſtinus de ſeloquens, Plus, inq̃t, valet malũ inolitũ, q̃ bonũ inſolitũ. Tertium eſt, ꝙ culpa ſit difficilior ad remittẽdũ Iere. O q̃ vilis facta es nimis iterans vias tuas. Vnde ẽt dicitur

Ierem.2. ꝙ vulnus iteratũ tardius ſanat. Quartum eſt, ꝙ Deus ſit difficilior ad placandũ. 3. Regũ. 2. de Semei, qui ad primã petitionem inuenit miſericordiã, eo tñ pacto, ꝙ ſtaret in Hieruſalem: ſed qñ ſecundario peccauit, ſine ulla miſericordia occiſus eſt. Quintum eſt, ꝙ diabolus difficilior eſt ad expellendũ. Lucæ 11. Tũc aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſus habitat ibi, & fiũt nouiſſima hoĩs illius peiora prioribus. Sequit̃ de corruptione ſpeciei, mo

Species modus, ordo. di, & ordinis. Vnde nota ꝙ bonitas naturalium cõparata ad aĩam, quã ſpecioſam facit, dicitur ſpecies: ſed cõparata ad opus, qđ modificat, dicitur mod⁹: cõparata verò ad finem, ſ. Deum, ad quẽ ordinat, dicitur ordo. Alio modo corruptio ſpeciei eſt diſſimilitudo animæ ad Deũ: Nam ſpecies animæ, ſimilitudo Dei eſt. Corruptio verò modi eſt diminutio intentionis virtualis, ſiue infirmatio potentiæ, quæ ex hoc eſt, ꝙ animæ nõ ſuſtẽtant̃ cibo ſpirituali, guſtando q̃ ſuauis eſt Dñs. Corruptio autem ordinis eſt in anima, cùm aſpect⁹ & affectus deorſum eſt ad creaturas extra naturalem ſitum. Cùm.n. hæc duo quę ſunt quaſi caput animæ, ſurſum ſunt ad Deũ, ĩ naturali ſitu & ordine ſunt: alioquin hõ erit quaſi euerſus. Aliter priuatio ſpeciei eſt deformitas ſiue carẽtia debitę rectitudinis

Recti corde qui ſint. volũtatis. Rectitudo aũt volũtatis ẽ, vt nõ declinet à ſuis extremis, ſ. à Deo principio, & à Deo fine, vt videlicet oĩa quæ habet à Deo principio, referat ẽt ad Deum finem. Cum.n. quis qđ hẽt ſibi attribuit, aut ponit alium finem q̃ Deum, curu⁹ eſt. Item priuatio modi, eſt exceſſus propriæ voluntatis, ſ. cùm vult aliquid diuinæ voluntati contrariũ. Itẽ priuatio ordins eſt auerſio volũtatis à Deo & conuerſio ipſius ad creaturã. Itẽ aliter. Creatura rõnalis à ſummo bono eſt ſecundũ triplicem habitudinem, ſ. efficientis, formalis, ac finalis: & ideo nata eſt agere opera ſua à Deo, & ſcđm Deum, & ꝑ Deum: & hoc ſecundum

modum,

modum,ſpeciem, & ordinẽ ſibi inſitum. Sed qm̃ eadem rõnalis creatura de nihilo facta fuit, potuit deficere in ſuis actionibus,vt.ſ.operationes ſuæ non eſſent à Deo,ac per hoc nec ſcd̃m Deum, nec pp Deum: hoc autem eſt peccatum ipſius ſpeciei,modi, & ordinis corruptiuum.

Peccata, vt ſic, neque effectiuè,neque formaliter,neq; finaliter ſunt à Deo.

S C H O L I A.

A Peccator,cum in profundum venerit, cõtemnit.] *Quid? Non ponitur hic accuſatiuus,vt ſcias illum cõtemnere omnia bona, ſcd̃m quod proportionaliter venerit in profundum. Quaſi dicatur. Pone ad ly contemnit quodcunq; volueris bonum pro accuſatiuo,& nõ erraſti. Ab effectu igitur iſto cognoſce: quis nam ſit magis,vel minus peccator. verbi gratia. Pone pro accuſatiuo leges diuinas,contemnit: leges humanas,contemnit: leges amoris,contemnit: leges timoris: vias, modos &c. contemnit: ſimilis ei, qui nec Deum timebat,nec homines reuerebatur Luc. 18. Hinc noſces hæreticos eſſe tanto peiores,ſciſmaticos tãto peiores,libidinoſos tanto peiores,&c. quanto maiora plurave bona contempſerint.*

Impietas peccati.

Item nota pp ly peccator, quòd in toto capitulo intendit loqui de peccatore formaliter.i. qui adhuc eſt in peccato,nõ de peccatore materialiter,qui .ſ. (vt Magdalena in domo phariſei) intendit exire ex peccato. Sic de peccatore interpretaberis Auguſt.&c.dicta inferius allata,& huiuſmodi.

B Gratiam ſtabilẽ non poteſt ſuſcipere in hac vita.] *loquitur cõiter: non de aliquibus ſpecialiter priuilegiatis in hoc; puta de B Virgine,de Apoſtolis poſt diẽ Pentecoſt. de B. Io. Baptiſta poſt ſanctificationẽ in vtero,& alijs qbuſdã: & quia priuilegiũ ſpeciale nõ tollit legẽ coẽm: ideo benè dixit. Ex concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 13. 14. 15. & can. 16. 22. 23. 27.*

De peccato originali ſecundum rem. Cap. VIII.

EXpedito de peccato in genere,dicendũ eſt de peccato in ſpecie,& primo de originali: & poſt de actuali. Licet igitur anima non ſit ex traduce, tamen originalis culpa ab anima Adæ tranſit ad animas poſterorum mediante carne per concupiſcentiam generata,ita quòd ſi- A cut ab anima peccãte infecta fuit caro Adæ, & prona ef-

fecta ad libidinem: ita ſeminata caro ſecum trahit infectionem,& vitiat animam. Ex quo patet quod peccatum originale eſt in carne,& in anima. In carne eſt materialiter,& originaliter,& in anima formaliter tanquam in ſubiecto. Sola.n.anima eſt ſuſceptibilis virtutis, & vitii, & tñ(ſicut dictum eſt)ex coniunctione ad corpus trahitur ad vitium,ſicut qñ cadit quis in lutum,fœdatur,& maculatur. Talis autem infectio animæ non tantum eſt pęna, ſed ēt culpa. Ipſa verò culpa,quæ macula eſt, deletur in baptiſmo: pœna autem quæ fomes appellatur,ſiue peccādi pronitas,remanet poſt baptiſmum. Licet.n.curetur in baptiſmo culpa,quantum ad reatum damnationis æternæ,tñ remanet ipſa pœna quantum ad actum & motum concupiſcentiæ,cum qua nos oportet quamdiu viuimus, pugnare,quia non extinguitur concupiſcentia per gratiam communem in aliquo homine: qđ dico propter beatam Mariam virginem,in qua fuit extincta in conceptione filii per gratiam ſingularem. Ex prædictis patet,ꝙ perſona corrumpit naturam,& econtra natura corrupta corrumpit perſonam. Nam per peccatū primi hominis corrupta eſt humana natura,ſed natura ſic corrupta corrūpit alias perſonas. Notādum aūt ꝙ corruptio perſonę eſt reatus mentis: corruptio verò naturæ eſt infectio carnis, prout eſt principium ad carnem alteram. Denique nullo modo debet imputari Deo infectio aīæ,licet eam creādo infundat & veniat cum carne infecta, qm̄ ordinatiſſimū fuit vt humana natura ita conderetur,quòd condita propagaretur,& pro peccato puniretur. Vnde ſicut in conditione ſeruatus eſt ordo ſapiētiæ,& in ꝓpagatione ſeruatus eſt ordo naturæ: ſic in punitione ſeruari debuit ordo iuſtitię. Et ita patet qđ nō eſt cōtra diuinā ęquitatē,ſi ad poſteros culpa tranſmittitur. Dicēdum igit̄ ꝙ originalis culpæ trāſfuſio vel tranſmiſſio nō eſt à Deo,nec à natura cōdita,ſed à vitio primi hominis perpetrato. Et hoc eſt, qđ ait Augu. quod peccatum originale non tranſmittit ad poſteros propagatio,ſed libido. Sic.n.conditus eſt homo,vt ſpiritus præeſſet corpori,& corpus ſubeſſet ſpiritui,

Statutum fœdus pro ſe, & omnibus ſuis poſteris,cū primo hoīe à Deo.

tui quãdiu ſ ille obediret ſuo conditori,& contra ſi ſpiritus nõ obediret Deo,iuſto Dei iudicio corpus inciperet rebellare ſpiritui.Sicut ergo ſi Adam ſtetiſſet,corpus ſuũ obediens ei fuiſſet,& tale ad poſteros tranſmiſiſſet:ſic ex quo Adam peccauit,& caro ei⁹ facta eſt ei rebellis, oportet q̀ talem ad poſteros tranſmittat, & q̀ Deus ſecundũ inſtitutionem primariam animam corpori infundat. Ex quo patet quòd pater eſt cauſa originalis peccati in filio, ſed cãm hic intelligas in genere cauſæ efficientis. Oẽs ꝑ concupiſcentiam generati,naſcimur filii iræ: ꝑꝑ qđ incurrim⁹ multiplicem defectum tam corporis,quàm aĩæ, ad quos ſubſequitur pœna mortis,& pœna carentiæ viſionis diuinæ,& amiſionis gloriæ cæleſtis, nõ ſolũ in adultis verumetiam in paruulis nõ baptizatis,q pœna mitiſſima inter cæteros puniuntur, qui ſolam pęnam damni habẽt ſine pęna ſenſus.Originale peccatum ſic lauatur & curatur per baptiſmum in parente, q̀ nihilominus ab eo qui curatus eſt & lauatus,tranſmittitur in prolem;ſicut videmus qđ circuncifus generat filium cũ præputio:& granũ nudum ſeminatum generat granum cum palea, & hæc ẽ rõ,quia homo generat filium non ſecundum qđ creatus eſt in mente,ſed ſecundum qđ corruptus eſt in carne,nõ ſecundum quod ſpiritualis,ſed ſecundum quod carnalis.

S C H O L I A.

A Mediante carne per concupiſcentiam generata.] *Ideſt per concubitum viri,& mulieris,etiam conceſſo per virtutem diuinam quòd nullam inordinatam concupiſcentiam ſentirent actualem in generando. Sufficit namque ad tranſmittendum originale concupiſcentia habitualis, quæ conſiſtit in hoc,quòd appetitus ſenſitiuus ſub ratione non continetur, ſoluto iam vinculo originalis iuſtitiæ: ideſt conſiſtit in hoc,quòd homo iuſtitiam originalem non habet.Taliter accepit & Auguſt libidinem,quando ait: Libido tranſmittit originale peccatum in prolem.1. 2.q.82 arti.4.Si plenius atque ſecurius vis totam auctoris hanc de originali peccato veritatem videre;ſacroſanctum Cõcilium Tridentinum de hac materia loquens conſulas.ſeſſ.5.Decre.1.*

Lib.de nupt.& conc.

Traductio peccati originalis,vnde.

Lib.de nupt.& conc.

B Nullo modo debet imputari Deo.] *Alioquin & hoc modo deberet imputari Deo, ꝙ creauerit hominem peccabilem, hominem præſcitum damnari, & multa hmõi: quæ omnia blaſphemijs plena ſunt. His reſpondendũ eſt illud. Matt. 20. An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Maior nanque bonitas (vt patet) Dei oſtenditur in hoc, ꝙ benefacit homini, quem ſcit ex beneficio ſibi rebellaturum, quàm ſi benefaceret homini, quem ſciret ex beneficio ſibi gratum futurum Sic obſtruitur os loquentiũ iniqua. Taceo, ꝙ ſi Deus ex peccatis huiuſmodi prauiſis, retraheret manum à beneficijs huic dandis: tunc malitia (vt patet) huius vinceret Dei ſapientiam, & non ſapientia malitiam, contra ſcripturam Sap. 6. De huiuſmodi quæſtionibus ſtultis intellige dictum illud Spiritusſanctus auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Et propterea time tu à Iudicijs Dei, ſi hæc nimium ſcrutatus fueris. Aliam pulchram huius de originali ſolutionem vide in 1. 2. q. 83. art. 1. ad quintum.*

Stultę q̃ſtiones quorundã ſolũutur tamen optime.

Sap. 1.

De peccato originali ſecundum nomen. Cap. IX.

ORiginale peccatum habet multa nomina, & hoc multiplici de cauſa Secundum enim quod origina le peccatum cõparatur ad animam, vocatur infirmitas, quia reddit animã impotentẽ ad reſiſtendum malis moribus. Itẽ fœditas, quia per ipſum aĩa fœdatur & maculatur. Item pronitas, ꝑꝑ cõtinuam inclinationem appetitus ad malum. Item corruptio, quia ducit ad nihilum, A i. ad peccatum. Item vitium, quia eſt diminutio bonorũ naturalium. Item languor naturæ, quia durat in natura corrupta. Sed ſecundum ꝙ comparatur ad corpus, vocatur lex carnis, eo ꝙ lege diuina carni ſit inflicta. Item lex membrorum, quia mouet organa ac opera concupiſcentiæ. Item tyrannus, propter damnationem quam habet quaſi violentam in ipſa concupiſcibili. Item fomes, quia ſicut cinis fouet ignem, ita per ipſum fouetur peccatum in carne ſcd̃m actum nutritiuæ & generatiuæ. Item

Roma. 6. *Deut. 24.* *Gene. 8.* *Roma. 8.* *Gal. 5.* *Quis me liberabit de corpore mortis.* *Ozea. 1.*

Item ſtimulus carnis, quia ſtimulat carnem ad primos motus, & animum ad conſenſum. Sed prout comparatur ad actus delectabiles, vocatur concupiſcentia, quæ ſonat vitiũ in actu, prout eſt in adultis. Itẽ concupiſcibilitas, quæ ſonat vitium in potentia, prout eſt in paruulis. Secũdum verò, ꝙ comparatur ad primum hominem, à quo contrahitur, vocatur peccatum originale, quod eſt carentia debitæ iuſtitiæ. *Ro.7.& 8.* *Rom.6.* *Iacob.1.*

SCHOLIA.

A Item vitium] *materialiter acceptum non formaliter. Nam peccatum originale in baptizatis remanens actu, non reatu, dicitur vitium, ſeu (vt nominat id Apoſtolus frequenter) peccatum, non quia priuet nos gratia Dei* [*Nihil enim damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu*] *ſed quia fomes ille cauſatus eſt à peccato formaliter dicto, & inclinat nos ad peccatum formaliter dictum. Concil. Triden. ſeſſ. 5. ſic exponens anathematizat contrarium.* *Roma.7.* *Roma.8.*

De primis motibus. Cap. X.

CVm peccatorum aliud ſit actum, aliud contractum: ipſum peccatum actuale frequenter à primis motibus habet ortum. Vnde ſciendum, quod in ſtatu innocentiæ non mouebatur ſenſualitas, niſi ſecundum motum rationis. Ideo ſtante primo homine, non poterat in eo eſſe peccatum etiam veniale. Primis motus, etſi particulariter, & ſingillatim poſſunt declinari, tamen nullo modo omnes poſſunt caueri; & ideo meritò dicuntur venialia, quia hoc ipſo ſunt digna venia. Primus motus ſic deſcribitur, quod eſt motus ſenſualitatis ſecundum impulſum fomitis impetuoſe tendentis ad fruitionem creaturæ delectabilis. Dupliciter primus motus diſtinguitur quantum ſpectat ad præſentem materia, ſcilicet primo primus, qui eſt naturalis: & ſecundo primus, qui eſt ſenſualitatis. Cum ergo loquimur *2.Cor.12.* *Iacob.1.* *Pſalm.50.* *Epheſ.2.*

mur de primis motibus, ꝙ ſunt peccata, intelligẽdum eſt de ſecundò primis, qui ſunt ſenſualitatis, quia primo primi, nõ ſunt peccata, cũ ſint naturales, & extra genus moris: qđ patet ꝑ hoc, ꝙ tales nõ ſequũtur imaginationem, ſed ſolũmodo naturaliũ qualitatũ actionẽ. Motus autem ſecundò primi, ſunt peccata, quia ſunt actus inordinati in genere moris: qđ patet per hoc ꝙ tales motus ſunt ſenſualitatis, quæ ſubiacet in talibus dominio uolũtatis. Voluntas aũt eſt principium moraliũ, ſicut habetur. 7. Ethi. Hinc eſt ꝙ ibi genus moris primo incipit, ubi dominiũ uoluntatis inuenitur, hoc aũt eſt in ſenſualitate. Quãuis ergo per rõnẽ prædictam ſit in ſenſualitate peccatũ, non tñ hoc erit mortale, ſed tãtũmodo ueniale: quia uolũtas non hẽt dominiũ completum ſuper primos motus, qui ſunt ſenſualitatis, ſicut eſt in illis actibus, qui ex imperio uoluntatis procedũt, ſed hẽt in eis dominium incomple tum ſicut in illis actibus, qui non per imperiũ rõnis procedunt, & tñ uoluntas tales motus ſenſualitatis impedire poterat, & ideo ſunt peccata uenialia. Propter hoc dicit Auguſtinus, quod peccatum adeo eſt uoluntariũ, ꝙ niſi ſit uoluntarium, non eſt peccatũ. Primi quoque motus ideo ſenſualitati aſcribuntur, quia talium motuum principium ſenſualitas eſt & ſubiectum. Dicendũ quoque, ꝙ primi motus ſcđm prædicta ſunt peccata uenialia, triplici rõne. Primo quia mouent ad illicitum. Secundò quia ſunt quodammodo uolũtarii, non ſcđum ſe, ſed quia (ſicut dictũ eſt) nõ impediũtur à uoluntate, uel etiã propter præcedentem appræhenſionem. Tertio propter delectationẽ annexam. Cum.n. anima per delectationẽ coniungitur creaturæ, obtenebratur, & peioratur: ſicut quando coniungitur Deo, illuminatur, & melioratur. Nota quòd homo pronior eſt ad malum quam ad bonũ, & hoc multis de cauſis. Primo, quia ſicut dicitur Sapientiæ. 2. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, trahens illam ad malum, & non ſic erigens ad bonum. Secũdo, quia ſicut dicit Auguſt. Plus ualet malum inolitum quàm bonum inſolitum. Tertio, quia naturaliter, facilius

7. Metaphy.

Delectari in creatura eſt ruina noſtra: & delectari in Deo eſt ſalus noſtra.

lius eſt deſcendere,quàm aſcendere:& vnus magis trahit deorſum,quàm decem ſurſum. Quartò, quia incitans ad malum delectatio,præſens eſt ſemper:finis virtutum incitans ad bonum,abſens eſt.Delectabile autem appræhẽſum per ſenſum vel imaginationem, quaſi de neceſſitate mouet concupiſcentiam.Quinto,quia plures circunſtantiæ requiruntur ad bonum,quàm ad malum.Sextò, quia tendimus ad noſtrum principium.ſ.ad nihilum Septimo, quia fomes qui mouet ad malũ ſemper,intra nos eſt:gloria verò quã quærimus,extra nos eſt.Octauo, quia vires animæ ſunt actiuæ ad diligẽdum temporalia,ſed paſſiuæ & materiales ad ea quæ ſunt gratiæ & gloriæ. Vnde verſus,Quicquid habet meriti præuentus gratia donat. Nil Deus in nobis præter ſua dona coronat. Quia nõ poſſunt haberi virtutes ꝑ modum acquiſitionis , ſed per modum receptionis,vnde malum poſſumus facere per nos,ſed bonum,non poſſumus facere ſine gratia adiutrice. A Ozee.13. Io.5.

S C H O L I A.

A Paſſiuæ,& materiales] *Non intendit auctor(Abſit) per hoc dicere,quod liberum arbitrium concurrat merè paſſiuè ad ſalutem noſtram;quoniam hoc, vtpote contra Conciliũ anathematizans de fide contrarium;eſt hæreticum:ſed intendit,quòd ſunt paſſiuè comparatiuè, comparando ſ.eorum pronitatem ad temporalia cum pronitate,immo difficultate, ad ſpiritualia.Concilium Tridentinum ſeſſ.6.can.14.vbi etiam vult ſub anathemate,omnes fateri,liberum peccatoris arbitrium ad ſuam primam iuſtificationem concurrere , non merè paſſiuè,& poſſe Deo vocanti diſſentire,ſi velit.* *De libero arbitrio.*

De moroſa delectatione , & conſenſu in peccatum. Cap. XI.

DElectatio carnalis moroſa,peccatũ eſt mortale.Sed nulla dicitur moroſa,niſi quando ex conſenſu ratio A

nis

nis eſt.vnde non intelligitur ibi mora tẽporis,ſed cõſenſus.Sciendum eſt ergo,ꝙ delectatio ſi ſiſtit citra conſenſum,veniale peccatũ eſt; ſi verò procedit vlterius, ita ꝙ homo vult interius in delectatione voluptuari, nec tamẽ vult in opus procedere:talis conſenſus eſt inter mortalia computandus,quod maxime debet intelligi in peccatis carnalibus. Veruntamẽ iſte conſenſus in illecebram duplex eſt,quia conſenſus in illecebram aliquis eſt ſubitus, non per ꝓhabitam deliberationem,ſed ex ſola corruptione carnis,quã præcedit appetitus ſenſualitatis in primo motu.Talis autẽ conſenſus dicitur ſubreptio, & eſt peccatum veniale.Alius cõſenſus eſt in delectatione motuũ carnis,qui eſt cum deliberatione rationis,& iſte eſt peccatum mortale,vt dictum eſt.Si aũt ratio conſentit cũ deliberatione contra ſuaſionem, q̃ fit per rationes diuinas, hoc modo,quia omne lege Dei prohibitum eſt vitandũ: tunc dicitur peccatũ eſſe in ſuperiori parte rationis.Sed ſi ratio ſit contra ſuaſionem, quæ fit per rationes humanas vel naturales,hoc modo, oẽ in quo qs tranſgreditur medium virtutis,eſt vitandum:tunc dicitur peccatũ eſſe in inferiori parte rationis. Et ſi adhuc procedit cõſenſus vlterius,q̃n.ſ.proponit opus conſummare,tunc voluntas pro facto reputatur, etiam ſi facultas deſit perficiendi ipſum opus.Si verò cõſequitur conſenſus,& opus, in his, quæ diuina lege ſunt prohibita,peccatũ eſt mortale conſummatum.Ex prædictis collige diſtinctionẽ,quia delectatio duplex eſt.ſ.naturalis,& voluntaria.In delectatione purè naturali nec eſt meritũ,nec demeritũ.Voluntaria duplex eſt,q̃a alia eſt ĩ creatore,alia in creatura.Delectatio quæ in creatore eſt,bona eſt:de qua Pſal.118.Memor fui Dei,& delectatus ſum, &c. Quę aũt in creatura eſt,duplex eſt:q̃dã.n.eſt ꝓꝑ Deũ,& hæc bona eſt:ſed hic ſumiť delectatio pro opere rationis,nõ pro paſſione, de qua Pſal.91.Delectaſti me Domine in factura tua. Quædam eſt contra Deum: & hæc ſimiliter duplex eſt, quia quædam eſt non contra Deum,ſed præter Deum,& hæc eſt peccatum veniale: quædam vero eſt contra Deum ſimpli-

ſimpliciter, qua frangitur Dei præceptum, & eſt peccatum mortale.

SCHOLIA.

A Delectatio &c.] *vide totum capitulum, ex eoq́; tibi para viam ad melius intelligendum prædicta in huius capitulis ſecundo, & ſexto.*

De peccato veniali. *Cap. XII.*

PEccatum veniale minoris eſt culpę. Nam in paruulis A
poſt baptiſmũ primo ſurgunt venialia, poſtea mortalia. Veniale autem peccatum eſt, vt ait Augu. quod hominem vſq; ad reatum perpetuæ mortis non grauat, ſed pœnam meretur, & facile indulgetur. Peccatum veniale ſemper eſt à voluntate ad hoc mouente, vel permittẽte, vel hoc non prohibente. Peccatũ aliqđ eſt veniale tribus modis. Primo modo ex genere, ſic verbum ocioſum eſt veniale. Secundo ex euentu, ſcđm ꝙ per pœnitentiam de mortali fit veniale. Tertio ex cauſa, vt quando fiunt quędam ex infirmitate, vel ignorantia, quæ licet quandoque ſint mortalia, tamen dicuntur venialia, ſiue remiſſibilia ex comparatione ad pĉm̃, quod fit ex certa malitia, qđ eſt irremiſſibile. Tunc autẽ ſunt mortalia, qñ aliquid eſt mortale ex ſuo genere, ſicut eſt fornicari: quia tale etiam ſi fiat ex infirmitate, mortale eſt. Sciendum quod pĉm̃ veniale nunquam poteſt fieri mortale, videlicet, ſi intelligatur idem ſecundum ſubſtantiam, quod prius fuit veniale, mortale fieri: & hoc nec quãtũ ad actum, nec quantum ad maculã. Ratio huius eſt, quia nulla res põt mutare ſuam ſpeciem. Peccatum autem veniale, & mortale ſunt diuerſæ ſpecies peccati. Veruntamen actus qui ex ſe eſt de genere venialis, põt fieri mortalis quatuor modis. Primo ex cõſciẽtia, q̃a quicquid fit cõtra cõſciẽtiã, ędificat ad gehennã, ẽt ſi ſit contra cõſcientiã erroneã: & hęc eſt ratio: quia cum in peccato duo ſint, ſ. auerſio, & conuerſio. penes primum iudicatur pĉm̃, qm̃ auerſio à Deo, eſt quaſi formale, & cõuerſio ad creaturam, quaſi materiale. Quamuis ergo leuare feſtucam vel calamum de

terra,

terra, videatur eſſe leue & indifferens, tamen quando fit contra conſcientiam, peccatum eſt: quia ſpernitur bonũ incõmutabile, & ita fit auerſo à creatore. Secundo eſt cõ placentia. Vnde Auguſtin⁹. Nullum peccatũ adeo eſt ve B niale, quod non fiat mortale dũ placet. Tertio ex diſpoſitione, quia frequẽter per lapſum in venialia, diſponitur hõ ad mortalia: & hoc ſecũdũ illud Gre. Vitaſti ſaxa grãdia, vide ne obruaris arena. Et hoc ideo dicit, q̃a ſępe de minimis peccatis venit ad magna, ſicut de modica ſcintilla quandoq; ſurgit magnus ignis. Eccleſiaſtici 19. Qui modica ſpernit, paulatim decidet. Quarto ex progreſſu, quia qñ inſurgit veniale, ſi non prohiberetur, poſſet progredi vſq; ad mortale: non quia ipſum veniale in ſubſtãtia poſſet fieri mortale, ſed q̃a ex ipſo occaſionaliter fieret ꝓgreſſus ad mortale. Et iſtud patet in primis motib⁹, qui inter venialia computantur: ſed qñ delectatio conualeſcit intãtũ, ꝙ cõſenſus accedit, iam peccatũ eſt mortale. Differentia eſt inter peccatum mortale, & veniale, q̃a peccatum veniale eſt libido ſiue voluptas in creatura citra Deũ: mortale aũt eſt libido ſiue voluptas in creatura ſupra Deũ, vel ęquè Deo. Rect⁹ aũt ordo eſt, vt bonũ incõmutabile præferatur bono cõmutabili, & honeſtũ vtili, & voluntas Dei voluntati noſtræ, & ratio ſenſualitati: & qñ iſte ordo peruertitur, tũc peccatũ cõmittit. Vtrum aliquis poſſit eſſe vel viuere ſine peccato veniali dum eſt in hac vita præſenti? Dicendum eſt ꝙ ſi loq̃mur de tota vita hominis, qui peruenit iã ad ętatẽ adultã, de excellenti & ſpeciali gratia eſt qđ talis ſine veniali peccato ſit, ſicut beatus Aug. dicit de beata Virgine. Si aũt loquamur de aliqua particula vitæ præſentis, ſic põt aliquis eſſe ſine peccato veniali. Iſtud patet per exẽplum, quia nauta põt ſingula foramina nauis ĩ numero obſtruere, ne aqua intret, ſed non põt ſimul oĩa obſtruere vt aqua nuſquam intret. Vnde charitas ẽt perfecta non facit ꝙ peccatum veniale non adueniat, ſed facit ꝙ non duret: quemadmodum caminus ignis non facit vt gutta aquę ſibi nõ apponatur, ſed facit tñ vt appoſita citi⁹ extinguatur. Perfecta

Idem de B. Virg. dicit Conciliũ Tridẽ. ſeſſ. 6. canon. 23.

enim

enim charitas ſtatim inflammat hominem, vt de peccato veniali doleat, & pœniteat, quod non facit charitas imperfecta, vnde in imperfectis aggregantur multa venialia, per quæ fit ad proſtrationem maior diſpoſitio.

SCHOLIA.

A In paruulis poſt baptiſmum primo ſunt venialia.] *Non tamen per hoc auctor negare intendit, quod peccatum primum omiſſionis in puero, cum mox ad annos diſcretionis peruenerit, ſit mortale tantum (ſi tunc.n.non conuertit ſe in Deum, peccat mortaliter) ſed intendit dicere, ꝙ in peccatis commiſſionis procedit ordinario curſu, à venialibus ad mortalia puer ille. 1. 2. q. 89. art. 6. vbi etiam additur conſequenter, ꝙ primum, quod tunc cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo; & ſi quidem ſe ordinarit ad debitum finem, conſequetur per gratiam originalis peccati remiſſionem: ſi verò non ſe in Deum conuerterit, ſecundum quòd in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter non faciens quòd in ſe eſt.* **De pueris.** **Caſus multum notabilis.**

B Quod non fiat mortale, dùm placet] *ſcilicet ita: vt propter huiuſmodi complacentiam paratus ſit quis tranſgredi præceptum neceſſariũ ad ſalutem. Nõ.n. comeſtio piſcis vel carnium huic mortale peccatum fit, quia valde in tali comeſtione delectatur; ſed quia propter delectationẽ talem aſſequendam vel retinendam non curat offendere Deum mortaliter. Maiorem ſanè delectationẽ habuiſſet Adamus coeundo in ſtatu innocentiæ, quàm poſt: & tamen ob tam grandem complacentiam non peccaſſet, nec etiam venialiter. 1. q. 98. art. 2. Ecce quòd magnitudo complacentiæ non facit, veniale eſſe mortale; niſi modo prædeclarato. Vide 1. 2. q. 88. art. 5.*

De effectu peccati venialis. Cap. XIII.

EFfectus peccati venialis multiplex eſt. Primus, quia ad pœnam obligat, non autem determinatè, neque præcisè obligat ad pœnam æternam, vel purgatoriam,

vel

vel præſentis ſatisfactionis, ſed ad aliquã illarum pœnarum: qm̃ ſcd̃m forum eccleſiæ præſentis ſatisfacit homo leniter:ſed ſecundũ forum purgatorii punietur grauius: ſecundum verò forum inferni punietur grauiſſimè:quia æternaliter,ſi cum mortali, & veniali deceſſerit. Exemplum habemus de hoc:quia menſura vini quę in vno loco valet ſex denarios,ſi ducatẽ vlterius, valet ſolidũ vnũ: & ſi ducatur adhuc vlterius valet duos ſolidos. Pœna tamen illata in inferno pro veniali, incõparabiliter minor eſt,quàm illata pro mortali. Vnde ſolet dici, ꝙ pœna illata in inferno pro mortali, eſt ſicut ſoliditas, illata verò pro veniali,eſt ſicut ſuperficies, illata pro veniali in purgatorio,eſt ſicut linea,illata pro veniali in p̄ſenti, eſt ſicut punctus. Vnde ſicut iſta quatuor ſunt improportionabilia,ita inter prædictas pœnas magna eſt differentia. Secundus effectus eſt,ꝙ peccatum veniale animam maculat:& ponitur tale exemplum. Aliquando.n.denigratur aliqua imago depicta intantum, vt videri non poſſit. Aliquando vero ſic obſcuratur, vt videri quidem poſſit, ſed non plenè diſcerni,& ideo propter talem differentiã dicit Gregor. ꝙ veniale obſcurat, mortale vero obtenebrat. De macula autem iſta dicitur, ꝙ in ſaluandis omne peccatum veniale deletur in præſenti à gratia finali, & hoc quantum ad culpam,& non quantum ad pœnã: imò illa ſoluetur in purgatorio. Delet aũt gratia finalis peccatum veniale in ipſa diſſolutione corporis & aĩæ ex virtute ſuæ complexionis, & ſui ſtatus, quamuis non ſit motus contritionis ad illud directus, ſecundum quòd intelligitur verbũ Auguſtini,qui dicit quòd in purgatorio poteſt eſſe abſolutio à pœna,& non à culpa. Hoc ab antiqs dictum eſt: ſed nunc communiter tenetur, ꝙ peccatum veniale,cum hinc deferatur à multis, etiam quantum ad culpam,in purgatorio purgatur: quia hoc quod Dominus dicit de quibuſdam peccatis quod non remittentur neque in hoc ſeculo,neque in futuro, exponit Grego. ꝙ venialia remittentur in futuro:quod ſi intelligatur quantum ad pœnam tantum, tunc expoſitio Gregorii nulla eſt:

De pœnis peccato debitis, pro diuerſo ſtatu.

A B

la eſt: quia etiam mortalia confeſſa quantum ad pęnam purgantur,quæ hic ſoluta nõ ſunt. Tertius effectus eſt ꝙ minuit feruorem charitatis, ſicut aqua in ignẽ proiecta, licet ignem non extinguat, feruorem tñ illius temperat. Quartus eſt, ꝙ potentias aĩæ in bonis operibus laſſat, ſicut qñ ponitur pondus ſuper equum, minus erit promptus ad ambulandum. Quintus eſt, ꝙ retardat à gloria, quia homo, qui decedens alioquì poſſet ſtatim euolare ad cœlum poſt mortem, cogitur ꝑꝑ venialia ad tẽpus in purgatorio expectare. Nunquam.n.ab aliquo facies Dei videbitur, donec ſoluat minimum quadrantem venialiũ peccatorum. Oportet.n.quemlibet ita mundum eſſe ante introitũ paradiſi,ſicut fuerat in innocentia baptiſmali. Sextus eſt, quod bona gloriæ cœleſtis diminuit: non quidem illa,quę iam habemus ibi per meritum repoſita, ſed quæ deberẽtur,ſi venialia non fierent, quia in eo tp̃e poſſent aliqua bona fieri qñ illa fiũt. Præterea poſt perpetrationem venialium oportet nos opera quædam conuertere ad ſolutionem huiuſmodi debitorum, per quę nobis deberet creſcere cumulus æterni præmii. Septimus effectus eſt,ꝙ venialia ſæpe ſunt occaſio mortalium peccatorum,& hoc quatuor modis,ſicut habes ſupra capite proximo, vbi dicitur, quod actus qui ex ſe venialis eſt, poteſt fieri mortalis quatuor modis. Hoc eſt etiam ſingulariter aduertendum, ꝙ ſicut ad remiſſionem peccati mortalis exigitur deſertio actus peccãdi cum uoluntate in poſterum abſtinendi,ſic quoq; peccatum veniale in pręſenti non dimittit,niſi actu & propoſito deſeratur. *Nota pro remiſſione venialiũ.*

S C H O L I A.

A Motus contritionis ad illud directus.] *Non ſine cauſa ponit ly directus. Requiritur.n.ſp̄ contritio ad deletionẽ cuiuſcunq; venialis,nõ ſp̄ aũt cõtritio ſpecialis ſuper hoc veniale directa: Nã cõtritio actualis in genere ad deletionẽ veniali ũ ſufficit, ſquis nõ ſufficiat habitualis tãtũ. 3.q.87.ar.1.* *Deletio venialium.*

B Secundum quod intelligitur] *ſ.ab aliquib.antiquis. Non.n.de omnibus antiquis loquitur neq; de rectè intelligen-*

tibus Aug. Nam Aug. loquitur hic de abſolutione à peccato inquantum eſt meritoria. In præſenti. n. vita per dilectionis motum in Deum abſoluor à veniali & ſimul mereor diminutionem pœnæ; ſed in purgatorio, quia ibi non eſt ſtatus merendi per dilectionis motum nõ meretur anima diminutionem pœnæ, licet per illam abſoluatur à culpa. Sic intellectus Aug. Greg. concordat: itemq; verum ſenſum Gregorij aperit. D. Thom. in quæſtionibus diſputatis de malo. q. 7. art. 11.

An culpa venialis in futuro dimittatur.

De ſeptem vitijs capitalibus. Cap. XIIII.

PEccatorum actualium mortalium vnum eſt initium, duplex radix, triplex fomentum, ſeptiforme caput. Vnum initium dicimus ſuperbiam, iuxta illud. Initium omnis peccati, ſuperbia. Duplex verò radix eſt, ſ. timor malè humilians, & amor malè accẽdẽs. Omnis autem timor ortum habet ab amore, nullus enim timet aliquid perdere, niſi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentũ ſunt tria q̃ ſunt in mundo, ſ. cõcupiſcẽtia carnis, concupiſcentia oculorũ, & ſuperbia vitę. Septiforme caput ſunt Superbia: Inuidia, Ira, Acedia, Auaritia, Gula, & Luxuria. Inter quæ ſunt duo ſpiritualia, quinque verò carnalia. Sufficientia horum vitiorum ſic poteſt colligi. Voluntas noſtra deordinatur, aut quia appetit nõ appetendum, aut quia refugit non refugiendum. Si primo modo, aut eſt interius, & ſic eſt ſuperbia: Aũt exterius, & ſic eſt delectabile. Sed illud delectabile, aut eſt ad conſeruationem indiuidui, vel per diuitias artificiales, & ſic eſt auaritia; vel per diuitias naturales, & ſic eſt alimentum quod appetitur inordinatè à gula, aut eſt ad conſeruationem ſpeciei, & ſic eſt coitus, qui appetitur inordinatè à luxuria. Si autem voluntas noſtra deordinatur, quia refugit quod non eſt fugiendum, hoc poteſt eſſe tripliciter. Aut enim refugit quod non eſt refugiendum, ſecundum peruerſum inſtinctum rationalis, & ſic eſt inuidia: aut ſecũdum inſtinctum peruerſum iraſcibilis, & ſic eſt ira: aut ſecundum peruerſum inſtinctum cõcupiſcibilis, &

Eccle. 10.

1. Ioan. 2.

lis,& ſic eſt acedia. Ex his patet quod ſunt quatuor appetibilia, & tres ſunt vires ſecundum quarum inſtinctum eſt fuga; & ideo tantum ſunt ſeptem capitalia peccata. Peccata quædam ſunt, quæ quandoq; ſe publicè oſtendunt, vt qñ directè fiunt: quandoq; verò ſub quadam ſpe- A
cie boni palliata decipiunt. Vnde ſuperbia qñq; dicit: Ad hoc volo præeſſe, vt poſſim prodeſſe. Ira dicit. Non *Nota aſtũ* debent illata mala tolerari, ne conſueſcant inferri. Inui- *vitiorum.* dia dicit. Aliis bona nō cupio, ne in bonis ſucceſſibus eleuentur. Acedia dicit. Ad hoc in laboribus mihi parco, ne indiſcretionis arguar. Auaritia dicit. Ad hoc ſunt multa congreganda, ne pp inopiam cōmittatur furtū, vel rapina. Gula dicit. Ad hoc eſt corpus cibis & potibus delicatioribus nutriendum; vt ſit fortius ad Deo ſeruiendum. Luxuria dicit. Ad tempus debet quiſq; ad libitum viue- *O, quot lu-* re, & poſtea fortiter pœnitere. Septem vitia comparātur *xurioſos* ſeptem beſtiis. Superbia comparatur leoni. Inuidia cani. *decepit* Ira lupo. Acedia aſino. Auaritia eritio. Gula vrſo. Luxu- *hæc vana* ria porco. Alio modo comparantur ſeptem infirmitati- *ſpes?* bus. Superbia comparatur inflationi. Inuidia lepræ. Ira *Ioan.19.* Freneſi. Acedia lethargiæ. Auaritia hydropiſi. Gula epi *Luc.23.2.* lepſiæ. Luxuria febri. Septem vitia Chriſti paſſione cu- *Heb.5.* rantur. Capitis inclinatio in cruce curat ſuperbiam. Ora *Ioan.19.3* tio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio *Ioan.14.4* crucis acediam. Traditio ſpiritus patri, corporis cruci, *Luc.23.5.* matris diſcipulo, veſtium crucifixoribus, hæc curant aua *Matt.27.* ritiam: flagellatio luxuriam: potatio fellis gulam. *Io.16.6.7.*

SCHOLIA.

A Sub quadā ſpecie boni palliata.] *Sub ſpecie, ſ. apparenti, non autem vera, & veraciter principali. Hmōi ſpecies dicuntur veſtimenta ouium, iuxta illud veniunt ad vos, in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Hic nota dignitatem virtutum, & vilitatem vitiorum. Adeo enim vitia ſe eſſe vilia cognoſcunt, vt non niſi veſtibus palliata virtutum prodire in publicum faciliter audeant. Talem eorum vilitatem docuiſſe nos videtur Dioniſius, quādo* *Matth.7.* *Notatio.*

dixit. Malum eſt infirmum, & impotens. Dion. 4. cap. de Diuin. Nomin. vide ſupra huius cap. 4.

De Superbia. Cap. XV.

Vide quãta ſtrages fit ab ambitione. Legas totũ capitulũ: et agnoſces ſuperbiam trahere ſe cum tertiam partem ſtellarum.

Iacob. 4.

Cap. 7.

NVnc dicendum eſt de ſeptem vitiis capitalibus in ſpecie: & primo de ſuperbia, quæ eſt regina omnium vitiorum & mater. Eſt autem ſuperbia, vt Augu. dicit peruerſę celſitudinis appetit⁹. Vnde ſicut idẽ Aug. ait, Superbia omnibus inuidet, ſ. ſuperioribus, quia eis non æquatur. Inferioribus, quia eis æquari timet: paribus, quia eis æquatur. Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primò ꝑꝑ cauſam quæ inuenitur in omni peccato: quia in omni peccato inuenitur contemptus Dei, qui eſt quædam cauſa peccati. Iſte aũt contẽptus eſt auerſio à creatore. quæ in omni peccato eſt, vbi præponitur bonum commutabile bono incommutabili: quia ſicut ſine charitate alię virtutes nihil ſunt, ita ſine ſuperbia alia vitia nihil. Abſtrahe ſuperbiã, & habebis gratiam: quia ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiam. Conuexum.n. inquantum huiuſmodi, non eſt receptiuum: ſed concauum. Scd̃o, quia primum peccatum fuit: hoc enim genere peccauit Diabolus in cælo. Iſa. 14. Ponam ſedem meam in aquilone, & ero ſi. al. Et primus homo in paradiſo. Gen. 3. Eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum. Tertiò, quia ex ea naſcuntur alia vitia ſecundũ prius & poſterius, hoc eſt, mediatè & immediatè, ſicut habetur ſupra capit. de effectu peccati. Eſt autẽ inter ſuperbiam & vanam gloriam differentia, quia licet vtrobiq; ſit appetitus propriæ excellentiæ, tamen ſuperbus ſibi apparet magn⁹ intus, ſed vaniglorius appetit in ore aliorum per laudẽ apparere extra. Diuerſa peccata dicuntur radices & initia ſiue cauſæ aliorum peccatorũ, ſed diuerſis reſpectibus. Superbia enim dicitur initium oĩs peccati propter tres cauſas ſuperius enarratas. Libido etiam dicitur cauſa omnis peccati, ſicut ait Auguſt. & hoc propter delectationem creaturæ quæ inordinatè trahit

hit animã & auertit à ſummo bono. Eſt.n. libido impro *Libido qd ſit.*
ba voluptas, qua mouetur anima rationalis ad hoc quod
delectetur in creatura. Cupiditas etiam dicitur radix
omnium malorum: quam quidam appetentes errauerũt
à fide, ſicut dicit Apoſt. primæ ad Timo. 6. & hoc propter
eandem rõnem ſicut libido. Eſt.n. cupiditas proueniens
ex amore inordinato ad creaturã. Luxuria etiam ſecun-
dum Caſſianum dicitur radix omnis peccati: quia carna
les delectationes nobis ſunt naturales: ad naturalia autẽ A
prompti ſumus & difficulter reſiſtimus. Inanis gloriæ *Omnis inobediẽs eſt inanis gloria cupidus.*
ſeptem ſunt filiæ ſecundum Gregor. Prima eſt inobe-
dientia, qua vaniglorius in nullo vult videri inferior:
quod fieret, ſi faceret mandatum. Secunda eſt conten-
tio, quia vult vincere cum clamore, & per hoc laudabilis
apparere. Tertia eſt iactantia, qua quis enumerat bo-
na ſua, vt laudabilis appareat. Quarta eſt hypochryſis,
quæ quærit in exterioribus apparere. Quinta eſt pertina
cia, quæ factum ſuum vel dictum malum defendit, ne er-
raſſe videatur. Sexta eſt diſcordia, quæ contra omne di-
ctum ſuſtinet vel aſſumit contrarium pp vanam gloriã.
Septima eſt nouitatũ pſumptio, qua quis noua vel dicit,
vel inuenit, vt laudetur. Quatuor ſunt ſpecies ſuperbiæ
quas aſſignat Grego. 32. moral. Prima eſt, cum homo à ſe
ipſo æſtimat habere bonum qđ habet. Secunda ſi deſu-
per datum credit, pro ſuis tamen meritis accepiſſe ſe pu-
tat. Tertia, cum iactat ſe habere bonum quod nõ habet.
Quarta, qñ cæteris deſpectis ſingulariter vult videri. Per
primam & ſecundam ſpeciem iniuriatur homo Deo in
ſe, quia per primam ponit ſe homo totam cauſam ſui bo
ni: ſed in ſecunda ponit ſe cauſam principalem: in quar-
ta verò ſpecie iniuriatur hõ Deo in proximo: in tertia
autem iniuriatur homo Deo in eo quod non habet. Gra-
dus ſuperbiæ ſecundum Bernard. ſunt 12. qui ſunt, curio
ſitas, mentis leuitas, inepta letitia, iactantia, ſingularitas,
arrogantia, præſumptio, peccatorum defenſio, ſimulata
confeſſio, rebellio, libertas, peccandi conſuetudo. Nu-
merus iſtorum ſic accipitur. Homo per ſuperbiam iniu-

riatur Deo,& homini.Deo,cui dēt eſſe inferior: homini, cui debet eſſe par. Sex primi gradus determinantur ſecundum iniuriam,quæ fit homini,cui debet eſſe par: quatuor alii ſecundum iniuriā, quæ fit homini ſuperiori, vt prælato.Duo vltimi determinantur propriè quantum ad iniuriā, quę Deo immediatè fit, hoc ideo dicimus, quiā & ſuperiores gradus in Deum redundant, ſed mediante proximo.Gradus autem vocantur,quia fit à minori progreſſus ad maius. Primus enim malus eſt:ſecūdus peior: & ſic ſcandendo inuenitur ꝙ vltimus eſt peſſimus. Vnde iniuria quę eſt reſpectu paris,eſt minor.Illa verò quę eſt reſpectu ſuperioris, eſt maior: ſed illa quæ eſt reſpectu Dei, eſt maxima. Propter quod iſti gradus taliter ordinantur. Superbia multa mala facit: Primò id quod Dei eſt,vſurpat,ſ. gloriam, Iſa.42. Gloriam meam alteri non dabo. In bonis.n.operibus quæ facimus, duo ſunt,ſ.honor,& vtilitas. Sed primum dominus ſibi reſeruat: aliud nobis tribuit. Vnde debemus Deo ſuam partē relinquere,ſi noſtra parte nolumus ſpoliari.Secundo perfectos viros impugnat.Superbia eſt.n.quaſi turris Babel, quæ vſque ad cœlos, i. vſque ad viros cœleſtes debebat pertingere. Superbia.n.bonis operibus inſidiatur,vt pereant. Vnde ſuperbia inexpugnabilis eſt, ſicut caſtrum in alto monte ſitum. Tertiò gratia Dei hoīem denudat, Iac.4. Superbis Deus reſiſtit,&c.2.Reg.1.Montes Gelboe,nec ros,nec pluuia veniat ſuper vos.Vnde ſecundum naturā conuexum non eſt receptiuum, ſed concauum. Quartò hoīem Deo priuat. Hugo de ſancto Victo. Superbia aufert mihi Deum:inuidia proximum: ira meipſum. Superbia Deo eſt odibilis.Eccle.25.Tria ſunt q̄ odit Deus, Pauperem ſuperbum,&c.Deum impugnat,quia vexillū inimici ſui,i.Diaboli, ponit in caſtro ſuo, & deponit vexillum Chriſti,ſcilicet crucem, quam ſemper homo debet portare, iuxta illud. Qui vult venire poſt me, &c. Diabolo hominem aſſimilat. Ipſe eſt enim rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.Vnde ſicut dominus ait de charitate, In hoc,cognoſcent omnes,ꝙ diſcipuli mei eritis, ſi dilectionem

Gene.11. *Difficillime expugnatur ſuperbia.* *Exemplū.* *Matt.16.* *Iob.4.* *Ioan.13.*

ctionem habueritis ad inuicem:ita poteſt Diabolus dice re de ſuperbia. In hoc cognoſcent &c. Hominem ſtultũ demonſtrat,quia ancillam ornat,& dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vẽdit,i.pro laude humana.Item quia credit ſe poſſe cum ſuperbia illuc attingere, vbi Diabolus iam exiſtens non potuit cum ſuperbia remanere. Hominem deiicit,quia ſcandentes in altum de facili cadunt:& qui ſe eleuant ſub oſtio humili facilè caput lædunt.

Vos ex patre diabolo eſtis quõ intelligatur. Nota: & benè.

SCHOLIA.

A Carnales delectationes nobis ſunt naturales.] *Vt ſcilicet delectationes, non autem vt inordinata. Vnde licet in naturalibus neque mereamur,neque demereamur; in ipſis tamen vt inordinata quadam ſunt, demeremur; ſicut & in eis,vt ordinata ſunt, meremur. Vnde poſtquam Philoſophus. 2.Ethi.dixit,quòd paſſionibus neque laudamur,neque vituperamur,ſubiunxit: Non enim laudatur quòd timet, aut iraſcitur; Sed aliqualiter,i.ſecundum, vel prater, rationem. 1.2.q.24.art.1.*

Cõtra excuſationes peccatorũ.

De Inuidia. Cap. XVI.

INuidia eſt (vt ait Auguſtinus) odium fœlicitatis alienæ. Secundum Iohan.Damaſ. Inuidia eſt triſtitia de alienis bonis.Dicitur autem Inuidia à non videndo,quia non poteſt videre bona aliorum.Vnde diſplicentia boni quę eſt inuidia,poteſt notari per viſionem interiorem & exteriorem,ſicut vult Seneca dicens,Quicquid mente fugimus,ingeſtum oculis vix videmus.Inuidia habet quinque filias ſecundum Gregor. Prima eſt odium, quod eſt velle malum alicui,& nolle bonum. Secunda eſt exultatio in aduerſis proximi. Tertia eſt afflictio in pſperis proximi.Quarta eſt ſuſurratio,quæ eſt detractio latẽs.Quinta eſt detractio; hęc aũt fit in aperto, quia intendit melior apparere illo cui detrahit. Inuidia multa mala facit. De lumine cęcatur,quia proximi bona videre nõ poteſt. A

Vnde inuidus comparatur noctuæ & veſpertilioni. Aug. Aegris oculis odioſa eſt lux, quæ puris eſt amabilis. De vita moritur. Grego. Panis vitam fortium roborat, paruulorum necat. Vnde inuidus cõparatur febricitãti, cui ẽt boni cibi ſunt contrarii. Deo cõtrariatur, quia tã bonus eſt Deus. (vt ait Augu.) vt ẽt de malis bonum eliciat: ſed ecõtra tam mali ſunt iſti, vt de bonis malum eliciant. Item diuina bonitas oĩa ſua cõmunicat, iſti verò non. Itẽ Deo placet bonum hoĩs, ac malũ diſplicet: iſti aũt econtra bonum gratiæ & naturæ peruertunt. Vnde ſicut oĩa munda mundis, ſic iſtis oĩa ſunt immunda. Et ſicut bonis mala cooperantur in bonum: ita inuidis bona cooperantur in malum. Vnde tales aurum conuertunt in cuprum, gemmas in lutum, granum in paleam, vinum in aquam, mel in fel, diem in noctem, gaudium in mœrorem, roſam in paliurum, balſamum in ſterquilinium, electuarium in venenum. Tales maledicit Iſaias. Væ qui dicitis bonum malum, &c. Stultum efficit. Nimis errat, qui iccirco ſibi vult vnum oculum erui, vt aliis ẽt vnus eruatur, ſic facit inuidus, & Diabolus, qui per hoc ꝙ aliis inuident, ſibi magis nocẽt. Autorẽ ſuum torquendo lædit. Seneca. Vtinam inuidi in oĩbus ciuitatibus oculos & aures haberent, vt de oĩum profectibus torquerentur. Proximum fraudulenter decipit. Vnde inuidus comparatur cani, qui blanditur in facie, & mordet à tergo. Item Iudæ qui oſculo Christum tradidit. Item homini perfido qui lædit hominem, qui eum nunquam moleſtauit.

Tit. 1. Heu malum. — *Iſa. 5.* — *Matt. 26.*

S C H O L I A.

A Velle malum alicui, & nolle bonum.] *Formaliter intellige, videlicet malum ſub rõne mali, bonum ſub rõne boni. Nam velle alicui malum ſub rõne boni (.i. vt cõuertatur, bene proficiat, alijs non noceat vel huiuſmodi;) & nolle alicui bonum ſub ratione mali, i. ne inde ſuperbiat, ne alijs noceat, ne peccet vel huiuſmodi, non eſt inuidia opus ſed charitatis. 2. 2. q. 36. art. 2. Vnde & Gregorius. 22. moralium. Euenire plerumque ſolet: vt non amiſſa charitate & inimici nos ruina letificet: & rurſum eius gloria ſine inuidia culpa con-*

Zelus ergà peccatores.

pa contriſtet: cùm & ruente eo quoſdã benè erigi credimus, & proficiente illo pleroſq; iniuſtè opprimi formidamus.

De Ira. Cap. XVII.

IRa eſt(vt ait Auguſtinus)vlciſcendi libido, & ſecundum Caſſ. Ira eſt motus animi concitatus ad pœnam. Hæc eſt diffinitio iræ per vitium, non per zelum, de qua eſt hic agendũ. Ira igitur duplex habet eſſe, ſ. eſſe naturæ & eſſe moris: Prout ergo deordinat ab optimo, habet eſſe morale, quo vitium eſt, quia ira non eſt peccatum ratione puræ paſſionis, imò pœna: ſed cùm hoc dicit quandam actionem per quam deordinat hominem & quantum ad Deum, & quantum ad proximum. Vult enim à ſe expetere vindictam, quam non habet expetere niſi à Deo; vel à iudice à Deo & ſub Deo, conſtituto. Vtrum aũt teneatur quis remittere iniuriam inimico petenti? Nota diſtinctionem: quia ex inuria ſolent oriri tria. Primum eſt rancor in affectu. Secundũ eſt rancoris ſignum in effectu. Tertium eſt actio contra iniuriantẽ. Primum tenetur quis ſtatim remittere, etiam ſi non rogetur. Secundum tenetur remittere veniam veraciter petenti, i. parato emendare, ſecundum facultatem ſuam. Tertium nõ tenetur remittere. Si verò volueris ſcire vtrum ille, cui facta eſt iniuria, debeat amicitiam quęrere: ſciendum quòd duplex eſt debitum. Primum eſt neceſſitatis, ſine quo non eſt ſalus. Scd'm eſt perfectionis. Quantum ad primum debitum, non tenetur quis recõciliationem quærere ſiue amicitiam: ſed de ſecundo dicit Chryſoſtom. quòd debet quęrere reconciliationem, vt duplicem coronam conſequatur. Vnam, quia iniuriam paſſus eſt. Aliam, quia prior rogauit. Dominus autem ponit tres gradus circa reatum iræ, cum dicit. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. De his dicendum eſt quòd vbi creuit gradus culpæ, creuit & ordo pœnæ. Vnde recte ira ſine

A

Pulchra, & neceſſaria, quaſtio.

B C

Nũquam rancor in affectu habendus.

Matth. 5.

ſine

ſine voce, punienda eſt iudicio: ira cum voce, concilio, ira cum uoce contumeliȩ, gehennȩ ignibus mancipatur. Secundum Aug.n.in primo eſt ira tm̃, in ſecundo ira & vox, ĩ tertio ira & vox, & certa expreſſio irriſionis. Dicit autem Gregorius, ꝙ iudicium eſt cauſȩ diſcuſſio, concilium ſententiæ diffinitio, gehenna ignis ſententiæ executio. Notandum quòd reddere malum pro malo, eſt fragilitatis, ſicut fecit Ioab quando interfecit Abner, ſ. interfectorem fratris ſui Aſael. Sed reddere malum pro bono, eſt peruerſitatis, ſicut fecit Iudas tradendo Chriſtum. Reddere bonum pro bono, eſt ȩquitatis, ſicut fecit Aſſuerus quando Mardochȩum honorauit. Reddere bonum pro malo eſt perfectionis, ſicut fecit beatus Stephanus quando pro inimicis ſuis orauit. Filiæ iræ ſecundum Greg. ſunt ſex. Prima eſt rixa, hȩc eſt audax voluntas vindicandi iniuriam factam, pro ſe. Secunda eſt tumor mentis, hæc eſt voluntas vindicandi cauſa fugiens aduerſantem, ne cum eo colloquium habeatur, propter ȩſtimatas inimicitias. Tertia eſt cõtumelia, quæ eſt voluntas ſe vindicãs per exprobrationem malorum. Quarta eſt clamor, quæ eſt voluntas ſe vindicans in exaltando vocem per vituperium ad aliorum aures perueniens. Quinta eſt indignatio, quæ eſt voluntas ſe vindicans per ſignum moleſtiæ exterius declaratũ. Sexta eſt blaſphemia, quȩ eſt voluntas ſe vindicans per opprobrium Deo vel ſanctis illatum. Ex ira veniunt multa mala. Hoſpitium Spiritusſancti turbat. Gregor. Dum ira animum pulſat, Spirituiſancto hoſpitiũ ſuum turbat. Nam ſicut in pace factus eſt locus Dei, ſic in diſcordia locus Diaboli. Tales ſunt incendiarii domus Dei. Vnde Pſalmiſta, Pſalmo 73. Incẽderunt igni ſanctuarium tuum domine in terra: polluerũt tabernaculum nominis tui. Vnde iſti ſunt ſimiles draconi, qui emittit ex ore ignem. Quod Dei eſt ſibi vſurpat, ſ. vindictam, Propheta: Mihi vindictam, & ego retribuam. Talis ſe facit iudicem, & Deum vult eſſe tortorem, ſicut dicit Aug. Dicit.n. malus in orationibus ſuis: Domine occide malum inimicum meum. Reſpondet ei dominus:

2.Reg.3. Matt.26. Heſt.6. Act.7. Pſalm.73. Prou.25. Deut.32. Roma.12. Heb.10.

Quem

Quem veſtrum? Ambo eſtis mali. Immò talis vult eſſe actor & iudex in eadem cauſa. Sed ſtultum ſe demõſtrat, qui per cor ſuum immittit gladium vt lędat tunicam inimici ſui. Imò ſi ſapienter faceret, prius ſe de ſeipſo vindicare deberet, irã ſ. per zelum aduerſus iram ſuã propter vitium aſſumendo, ſed econuerſo limam purgationis cõuertit in rubiginem deprauationis. Aduerſitates. n. quæ ipſum deberent à peccato purgare, per impatientiã magis inquinant, & fornax probationis mutat ei aurũ in cuprum, & flagellum ex grano facit paleam. Vnde duram ſententiam talis in iudicio expectabit, Cum. n. dominus improperaturus ſit quibuſdam. Nudus fui, & non coopeꝛuiſtis me, quid dicturus eſt illis qui non ſolùmmodo, nõ veſtiunt ſed veſtitos ſpoliant? Bellum mundi, carnis, & Diaboli contra ſe inſtaurant, ſed ſapientes ſedant minores guerras propter maiores quæ imminent. Malam faciunt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famæ, dant tunicam innocentiæ. Remedia iræ ſunt, Silentii obſeruatio. Prouerbio. 26. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: quia ſicut ex colliſione duorũ corporum elicitur ignis, ita ex amaris verbis aliquorum ira concitatur. Prouerbiorum decimoquinto: Reſponſio mollis frangit iram, & ſermo durus excitat furorem. Ibidem: Quaſi qui appręhendit canem auribus &c. Dominicę paſſionis conſideratio. Gre. Si paſſio domini ad memoriã reuocetur, nihil adeò durum eſt quod non ęquanimiter toleretur. Hoc figuratum eſt Nu. 21. vbi reſpicientes ſerpentẽ æneum ſanabantur. Item præmii tolerantiæ animaduerſio. Vnde conſideratio præmii minuit vim flagelli.

Impatientia de bono malum trahit.

Matt. 25.

Epheſ. 6.

Silentium pax.

Matt. 25.

SCHOLIA.

A Iudice à Deo, ſub Deo cõſtituto.] *i. & à Deo conſtituto, (ſic omnis poteſtas à Deo eſt) & Dei inſtinctum in iudicando ſeruãte, (ſic enim omnis poteſtas facere debet) Quaſi dicat. Ne recurras ad iudicem pro vindicta. qui tuam paſſionem exequatur, vel aliàs iniuſtè procedat.*

B Secundum tenetur remittere veniam, &c.] *Remittere,*

tere, ſ. in ſpeciali; tenetur, ſ. de neceſſitate ſalutis, etiam extra caſum neceſſitatis. Si ergo veniam petit veraciter, i. ita ꝙ habeatur præſumptio, ꝙ non ſimulatè vel irriſoriè faciat; vel ad familiaritatem, ſe veraciter ingerit (hoc enim eſt quoddam petere veniam) is qui hoſtis habetur; tunc mortaliter peccaret alter inimicus, ſi familiaritatis ſigna negaret tali in ſpeciali. Quod autem vltrò quis extra caſum neceſſitatis inimico tali, etiam non petenti veraciter veniam, ſe ad familiaritatem ingerat; hoc de perfectione nõ de neceſſitate ſalutis eſt. Ex p̃dictis videtur, ꝙ aliquis teneatur de neceſſitate ſalutis facere pacẽ publicã cũ ſuo inimico, ſi illã pacem veraciter, (vt ſupra) petit; & nullum inde futurum periculum verè probabiliter timeatur. 3. diſt. 30. q. 1. art. 2. Armilla verſi. Charitas.

Caſus con ſcientiæ. Notate de inimicis, & benè, totum.

C Veniam veraciter petenti.] *Niſi loquamur de proximo in cõi, vel in caſu neceſſitatis. Si ergo beneficium p̃ſtat quis proximo in communi, puta toti populo huius ciuitatis aut congregationis, &c. talis tenetur de neceſſitate ſalutis, non excludere ſuum inimicum ab huiuſmodi beneficio, etiam quod ipſe inimicus nunquam petiſſet veniam. Item quando inimicus tuus eſt in caſu neceſſitatis, teneris ſimili præcepto ſubuenire illi in particulari, etiam quòd nunquam à te veniam petiſſet. 2. 2. q. 25. art. 8. & 9.*

Caſus con ſcientię notandus.

De Acedia. Cap. XVIII.

ACedia eſt de virtutum laudabili exercitio vtriuſq; hominis languida deiectio. Item acedia eſt diffidentia de propriis viribus, & de mandato Dei implendo ardua triſtitia. Duo nomina ſunt huius vitii, ſcilicet Triſtitia & Acedia. Horum autem nominum hæc eſt ratio: quia in iſto peccato eſt auerſio à ſpirituali bono, quod æſtimatur graue, ſicut eſt ieiunare, & hmõi: & ratione huius dicitur triſtitia. Eſt etiam ibi conuerſio ad creaturam. ſ. ad quietem quæ æſtimatur leuis, & ratione huius dicitur acedia. Patet ergo ex his ꝙ hoc vitium prout vocatur triſtitia, opponitur lætitiæ ſpirituali, quæ eſt in

exercitio

exercitio ſpirituali. Sed prout vocatur acedia, opponitur fortitudini, quæ cõſiſtit in aggrediendis arduis, & ſuſtinendis aduerſis. Acedia denominatur ab acedine, q̃a per eam aĩa tædium habet de bono ſpirituali difficili. Acedia ſecundum Greg. habet ſex filias. Prima vocatur malitia, quæ ſecundum Auguſtinum, eſt voluntas machinandi malum alicui. Cum enim quis iniuriatur alii, tunc iraſcitur, & poſtea triſtatur. Secunda eſt deſperatio, quia diffidentia meritorum mater eſt diffidentiæ p̃miorum, ex qua iterũ oritur triſtitia. Tertia eſt puſillanimitas, q̃ naſcitur ex diffidentia ꝓueniente ex conſideratione propriæ infirmitatis, vel operis arduitatis. Quarta eſt rancor, qui eſt inueteratũ odium. Sicut.n. ex charitate ſunt opera bona, ex quib. eſt confirmatio charitatis ita ex ira eſt acedia, ex acedia vetuſtas iræ. Quinta eſt torpor circa præcepta, i. quædam inſuaſibilitas, ꝑp quam hõ non põt induci ad executionem mandatorum Dei. Sexta eſt euagatio mentis circa illicita. Hæc aũt euagatio q̃nque eſt particularis, & certam habet materiam, & ſic conuenit omnibus vitiis: quandoq; eſt generalis & incerta, & hæc eſt ꝓpriè euagatio acediæ. Qui enim eſt abſorptus triſtitia, non habens in ſe vnde delectetur, euagatur ad omnia quærens delectationem. Ex acedia eueniunt multa mala. Præceptum domini negligit. Gene. 3. In ſudore vultus tui, &c. Maledictionem Dei incurrit. Exemplum de ficu, cui dominus maledixit, quia folia tantũ habuit. Matth. 21. Diſcrepat à cæteris creaturis. Exemplum.n. eſt in corporibus inanimatis: ſicut in Sole, & Luna, quæ quotidie ſurgunt & perficiũt curſum ſuũ. Item patet in corporibus animatis, ſicut ſunt arbores & herbæ, quæ licet in hyeme nudæ ſint, tamen virtutẽ ſeruant, & in tempore ſuo redeunt ad cõſueta. Idẽ oſtenditur in ſenſibilibus. Prou. 6. Vade ad formicam ò piger. Precioſum tempus perdit, quo nihil precioſius eſt, quia breui hora poſſet quis obtinere veniã, gratiã, & gloriam. Et tamen (vt ait Bernar.) nihil vilius reputatur, quia dicunt homines ocioſi, Venite, deducamus tẽpus. Spirituale lucrum negligit:

Multam malitiam docuit ocioſitas.

Vide ꝑ totũ infra, & ſupra.

Vtinã vel paululum habeamus ꝑ nobis in

mortis articulo de tanto tempore: quod ſic abũdãtiſſimè in vanũ conſumimus nunc.

gligit: quia qui non mercatur in nundinis, poſtea non habebit. Prouerb. 20. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo ęſtate, & non dabitur ei. Incitamenta vitiorum colligit. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri tranſiui, & ecce totum repleuerãt vrticæ, & cooperuerãt ſuperficiem eius ſpinæ. Nota ꝙ aqua corrumpitur quiete, & ferrum contrahit rubiginé, & porcus mactandus permittitur in quiete pingueſcere. Locum diabolo præparat, q̃a homo ocioſus, eſt quaſi puluinar diaboli, & in ollam tepidam libenter muſcæ inſident, quæ feruentem fugiunt. Tentationibus patet. Vnde legitur in collationibus patrum, ꝙ monachũ operantem dęmõ vnus pulſat, ocioſum verò innumeri. Eſt.n. hõ acedioſus quaſi vrbs abſq; murorũ ambitu, & quaſi ſignum poſitũ ad ſagittã. Mores peruertit; quia vult metere, & nõ ſeminare; ſicut cattus, qui libenter piſces comedit, ſed eos non libenter capit. Incertũ non expectat. Seneca, Incertum eſt quo loco, quo modo, mors te excipiat: & ideo tu illam in omni loco & tempore expecta. Furem fodientem parietem nõ repellit, quia mors fur eſt, & quotidie tollit vnum aſſeré, .i. vnum diem. Matth. 24. Si ſciret paterfamiliàs qua hora fur veniret &c. Receptaculũ ſordium ſe facit. Bernardus. Omnium tentationum ſentina eſt ocium. Ipſum enim eſt occaſio luxuriæ. Secundò Reg. 11. Factũ eſt eo tp̃e, quo ſolent Reges ad bella procedere &c. Item occaſio eſt nugarum, Act. 17. Athenienſes ad nihil aliud vocabant &c. Item occaſio curioſitatis. 1. ad Tim. 5. diſcunt circuire domos. Stultitiã oſtendit, quia tonitrua audiens non ſurgit. Tonuit autem Chriſtus in cruce & in prædicatione: tonabit etiam in die iudicii. Item ſtultus eſt qui immunditias de oculo non eiicit Matth. 7. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo. Ad cœleſtia venire negligit: quia vix ad locum quis veniet qui vnum pedem hodie mouet, & poſt annum alium. Sic & illi quorum motus eſt pes intellectus, & non pes affectus: cùm tamen ſit affectibus ambulandum.

Ioan 12.

SCHO-

SCHOLIA.

A Tædium habet de bono ſpirituali.] *Neceſſario ad ſalutem, ex quo tadio illud bonum dimittit. Tunc enim formaliter eſt acedia, qua eſt peccatum mortale, quia opponitur præcepto de dilectione Dei. Dilectionem namque alicuius ſequitur delectatio de eo, & è contra. Vnde ſi delectaris de Deo, ſignum bonum habes, quòd amas Deum; ſi non delectaris de eo, puta de ſeruiendo ei in Choro, in miſſa, in perſoluendis horis canonicis, malum ſignum habes de ſalute tua. 2. 2. q. 25. art. 3.* *Signum bonũ & malum diuerſimodè.*

De Auaritia. Cap. XIX.

AVaritia, vt ait Tullius, eſt immoderatus amor habendi. Item ſecundum Bernard. Auaritia eſt quarumlibet rerum inſatiabilis & inhoneſta cupido. Secundum Apoſt. Eph. 5. Auaritia eſt idolorum ſeruitus, quia homo auarus exhibet creaturæ quod debet creatori, ſ. fidem, ſpem, & delectationem. hæc enim auari exhibent pecuniæ. In hoc ergo ſpecialiter reprehendũtur iſti, quia rei viliſſimæ amorem ſuum exhibent, ſ. pecuniæ, quæ de terra tollitur, quam natura infimam ordinauit. Dicitur in Eccleſiaſtico, ꝙ auaro nihil eſt ſceleſtius, & hoc ꝓpter quatuor cauſas, Primò, quia ferè oĩa ſcelera per auaritiam perpetrantur, vt furta, periuria, homicidia, & huiuſmodi. Secundò quia eſt contra legem naturæ. Luc. 6. Quæcunq; vultis vt faciãt vobis hom. &c. Tertiò, quia eſt contra legem ſcriptam. Lucæ. 6. Eſtote miſericordes ſicut & pater veſter, &c. Quartò, q̃a eſt contra legem vniuerſalem, quæ eſt in omnibus rebus, quæ compellũtur ſe dare: auarus verò quaſi captiuas detinet res, ne ſe communicare poſſint. Vtrum autem cuiq; liceat theſauros congerere. Notandum, ꝙ eſt theſaurizare ex affectu auaritiæ abſque intentione neceſſitatis propriæ vel alienæ: & hoc modo theſaurizare omnibus eſt prohibitum. Alio modo eſt theſaurizare ex prouidentia: & hoc uel ex conſideratione neceſſitatis, & ſic conceditur *Bonũ eſt diffuſiuũ ſuĳpſius.* *Nolite theſaurizare.*

ditur parentibus ſæcularibus ob neceſſitatem filiorum
2.Cor.12. ducandorum, vel filiarum coniugio tradendarum, non autem ditandarum, ſed ſeruato modo vel ſtatu perſonę. Alio modo eſt theſaurizare ex conſideratione publicæ vtilitatis, ſcilicet regni defendendi, vel cultus Dei am-
O clerici pliandi, & ſic conceſſum eſt regibus theſaurizare. Perſo
audite. nis autem eccleſiaſticis propriè nunquam theſaurizare
Matth.6. licèt, nec pecuniam tenere intentione ſeruandi. Ambroſius. Aurum habet eccleſia, non vt ſeruet, ſed vt eroget. Ex prædictis patet, ꝙ duplex poteſt eſſe amor pecuniæ. ſiue temporalium, ſ. reſpectu neceſſarii, vel reſpectu ſu-
A perflui. Contra primum prohibet dominus præfocantem ſolicitudinem. Contra ſecũdum prohibet theſaurizationem. Ex auaritia ſequuntur multa mala. Primò, q̃a à Deo maledicitur. Auguſt. Maledictus diſpenſator auarus, cuius largus eſt dominus. Semper eget. Hieronym. Auaro tam deeſt quod habet, q̃ quod non habet. Stultus mercator eſt. Qui regnum cœlorum, immò ipſum Chriſtum vendit pro paucis denariis: & propter hoc ſæpe pe-
Auarus ior eſt auarus homo, quàm ipſe Iudas, qui vendidit Chri
Iuda ſcœ- ſtum triginta denariis, iſte autem interdum pro vno de-
leſtior. nario. Corpus euiſcerat: quia diuitiæ acquiruntur cum
Matt.26. labore, poſſidentur cum timore, amittuntur cũ dolore.
Ioan.4. Vnde ipſi laborant, & alii in labores eorum ſæpe intrãt, ſcilicet fures, raptores, vel latrones, vel certe filii mali.
Exemplũ Iſti ſimiles ſunt araneæ, quæ faciendo telã pro capienda
ad rem. muſca, ſeipſam euiſcerat. Mentem ſuffocat. Aug. Naufragium fugis, & plumbũ amplecteris. Vnde Socrates maſſam argenti proiiciens in mare dixit, Mergam te ne mer
Tob.2. gas me. Inquinat. Exo.5. Filii Iſrael ſeruiebant in luto, &
Luc.8. latere. Excæcat. Exemplũ de Tobia, qui fuit excæcatus
Prou.30. ſtercore hirundinum. Cor dilacerat. Vnde diuitiæ cõpa
Eccle.1. rantur ſpinis, Matthæi 13. Inſatiabilis eſt. Vnde cõparantur ſacco pertuſo, & inferno, qui nunquam dicit, ſufficit. Et mari, cui omnia flumina influunt, & tamen nõ redundat. Et hydropico, qui quantò plus bibit, tantò plus ſitit. Filiæ auaritię ſunt ſex ſecundum Gregorium. Prima eſt

obdu-

obduratio cordis, quæ fit omittendo eleemoſynã. Iſtam filiã vocat Iſidorus inhumanitatem. Secunda eſt violentĩa, hæc fit nocendo alicui palàm per facta mala, quã vocat Iſidorus rapacitatem. Tertia eſt inquietudo, hæc eſt appetitus lucri. Quarta eſt periuriũ, quod ſæpe incidit in emptione & vẽditione. Quinta eſt fallacia, quæ fit per verba decipientis in occulto. Sexta eſt fraus, hæc eſt deceptio perfecta: & hoc in præſentia illius qui decipitur. Septima proditio, quæ eſt idem quod deceptio, quæ fit per abſentiam decepti.

Leguntur hæc in experientia magis, q̃ in codicibus.

SCHOLIA.

A Præſocantem ſolicitudinem.] *i. ſolicitudinem poſtponentem ſpiritualia temporalibus. In huius ſignũ Chriſtus poſt ly nolite ſoliciti eſſe (vbi ad literam de ſolicitudine circa tpalia neceſſaria loquitur) finaliter, quaſi ſolicitudinem quã prohibuerat declarans, concludit ly Quærite ergo (ob id ponitur ly ergo) primũ regnum Dei &c. Ac ſi dicat ſolicitudo prohibita ſupra, eſt ſolicitudo nõ anteponens ſpiritualia temporalibus. Et hoc eſt, ꝙ dicunt ſancti Doctores, his vel hmõi verbis, Labor exercendus eſt, ſolicitudo tollenda, Hieron. ibi ſuper Matth. quam ſolicitudinem alios plerumque anxietatem vocare comperies. Quòd ſi ſolicitudo non poſtponat ſpiritualia, (puta Miſſam Confeſſionem &c.) temporalibus, nõ eſt dãnanda. S. Tho. ſup. Matt. ibi. Non igitur ordinata, ſed inordinata, ſolicitudo vitanda eſt. Quadruplex aũt ſolicitudinis inordinatio ſiue (vt textus loquitur) præſocãs ſolicitudo, in tpalibus eſt fugiẽda. Primò, vt in his finẽ non cõſtituamus, neq; Deo ſeruiamus ꝑꝑ neceſſaria rerũ tpalium: qđ monſtrauit Chriſtꝰ ꝑ ly Nolite theſaurizare vobis &c. Secũdò, vt nõ ſic ſolicitemur de tpalibus quaſi deſperãtes de auxilio diuino: qđ docuit Chriſtus per ly ſcit pater veſter, quia his omnibus indigetis. Tertiò, ne ſit ſolicitudo ꝓſumptuoſa, (i ꝙ homo non confidat, ſe neceſſaria vita per ſuã ſolicitudinẽ procurare poſſe ſine auxilio diuino:) qđ innuit Chriſtus per ly non poteſt quis adijcere ad ſtaturã ſuam. Quartò ne homo ſolicitus ſit nunc de pertinentibus ad curam temporis tantum futuri:*

Matth. 6. Luc. 12. De ſolicitudine pro temporalibus.

turi: quod monuit Chriſtus per ly nolite ſoliciti eſſe de craſtino.1. 2. q. 108. artic.3.

De gula. *Cap. XX.*

GVla,vt ait Aug.eſt immoderata cibi auiditas. Item gula eſt vorax edacitas naturæ finibus nō cōtenta. Quinq; modis peccatur circa gulam, vt dicit Greg. Primò cum quis horam comedendi præuenit: & hoc fit per impatientiam expectandi tempus debitū. Secundò cum quis quærit cibaria precioſa & delicata,de quibus Ouid. Eſt virtus placitis abſtinuiſſe cibis. Sed contra hoc fecit diues ille qui epulabatur quotidie ſplendidè. Tertiò qñ quis menſuram excedit, ſ.nimis comedendo. Sciendum tamen quia quod vni eſt medium & menſura debita,hoc alteri eſt exceſſus. Vnde non conſiſtit menſura in cibi quantitate,ſed in comedētis qualitate. Veruntamen quidam ieiunium ſuum recompenſant poſtmodū nimietate ſuperflua, ſed hoc quid aliud eſt q̄ dare duos obolos pro vno denario? Quartò,quando nimis ardenter ac feſtinè quis comedit. Non enim vſus ciborum, ſed cōcupiſcentia in vitio eſt. Quintò, quādo quis cibaria ſua nimis ſtudiosè præparat. Vnde Bernardus, Non ſapores, ſed fames excitet appetitum. In oībus his ſumenda ſunt non quæ voluptas,ſed quæ requirit neceſſitas. Contingit etiam pctm̄ eſſe circa diminutionem cibi, ſicut circa ſuperfluitatem. Filiæ gulæ ſunt quinq; ſecundum Gregorium. Prima eſt ſcurrilitas,quia gula mouet ad verba ſcurrilia. Secūda multiloquium ſcilicet detractio,vituperia, & alia verba inania. Tertia inepta lætitia.i. laſciuia carnis ſiue geſtus corporis inordinatus laſciuiam mentis demonſtrans. Quarta immunditia, quæ ſolet prouenire ex gula,vt eſt vomitus,& eructationes fetidę,ac luxuria. Quinta eſt hebetudo mentis,i.ſubuerſio rationis. Gula duo complectitur,ſ.comeſſationem & ebrietatem:& propriè loquendo parſimonia opponitur comeſſationi, & ebrietati ſobrietas. Gula nocet multipliciter. De paradiſo eiicit

Etiam ethnici abſtinentiam pro virtute habent.

Luc.16.

A

ſo eiicit hoīem; exēplū in Adā. Spiritualia bona perdit: exemplum in Eſau, qui pro cibo vendidit primogenitu-rā. Diabolo domū ꝑparat. Matt. 8. Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos. Seruū cōtra dn̄m animat. Prouerbio. 29. Qui delicatè nutrit ſeruū ſuum, ſentiet eū cōtumacē. Luxuriā inducit; exēplū de Loth. Homicidia ꝑficit; exemplū de Ioanne Baptiſta, q in cōuiuio periit. Inducit mortē naturæ. Eccl. 37. Propter crapulā multi ꝑierūt Gen. 2. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris. Inducit mortem culpæ. 1. ad Timoth. 4. Vidua in deliciis viuens, mortua eſt. Inducit mortem gehennæ. Luc. 16. Diues epulo ſepultus eſt in Inferno. Remedia gulæ ſunt quatuor. Primum eſt ſpiritualium ciborum frequens ſumptio. Matthæi. 4. Non in ſolo pane viuit homo, &c. Secundū futuræ mortis noſtræ conſideratio. Hieronymus. Facilè contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat moriturum. Tertium eſt æternæ cœnæ meditatio. Lucę. 14. Homo quidam fecit cœnam magnam. Quartum eſt famis Chriſti & ſuorum penſatio. Thren. 3. Recordare paupertatis meæ, abſinthii, & fellis.

Marc. 6.

S C H O L I A.

A Nimietate ſuperflua.] *Bene addit ly ſuperflua. Si. n. quis ad hoc, vt ieiunare, vel in ieiunando perſeuerare poſſit, plus ſolito cibetur: non propterea gulæ peccatum incurrit, neque meritum ieiunij amittit. Alioquin Sancti religionum patres, qui ita ſanxerunt, filijs ſuis cœleſtes coronas per id ab ſtuliſſent. Sin autem, ne aliquid ieiunando patiatur; plura cibaria ſumit; licet peccatum de non ieiunando euitet, meritum tamen ieiunij propter gulam amittit, vel ſaltem diminuit. 2. 2. q. 147. ar. 6.*

Conſtitutiones ordinis prædicatorum diſt. 2. c. 5.

De luxuria. *Cap. XXI.*

LVxuria eſt ex immundis deſideriis veniens lubrica mentis & carnis proſtitutio. Itē luxuria eſt libidinoſę voluptatis appetitus & intelligas hic appetitū, qui eſt ex conſenſu rationis, quia talis appetitus eſt pcт̄m mor-

tale:& dicitur peccatum mortale,quando ratio non cohibet huiuſmodi appetitum cum poteſt.Differentiæ luxuriæ ſunt octo.Prima eſt fornicatio,quæ eſt ſoluti cum ſoluta.Secunda meretricium,qđ fit dupliciter.ſ.per vagam libidinem cum diuerſis peccādo,vel cum publicè venali cōcumbendo.Tertia eſt adulterium,quo coniugalis thorus viciatur.Quarta eſt ſtuprū, quo virginalis integritas corrumpitur.Quinta ſacrilegium,quo continentia Deo dicata læditur,vt in clericis,& religioſis ſacris ordinibus ſublimatis, & in his qui emiſerunt votum continentiæ. Sexta eſt inceſtus, quo vinculum cōſanguinitatis vel affinitatis vel compaternitatis corrumpitur. Septima eſt pctm̄ contra naturam ſiue Sodomia, quo naturalis vſus peruertitur.Notandum autem ꝙ aliud eſt contra naturam ſpeciei,aliud contra naturam generis.Primo modo omne pctm̄ mortale eſt contra naturam ſpeciei, quia in rōnali creatura remurmurat ſynderesis contra oē pctm̄. Sed ſecundo mō pctm̄ Sodomiæ eſt contra naturam generis,quia non ſolùm in hoīe,ſed ēt in brutis diuerſi ſexus in coitu conueniunt. Vnde ſi iſto modo fit,contra naturā generis eſt. Contra naturam (.i. contra intentionē naturæ ordinantis ſemen ad generationem) eſt ēt mollities,qua quis per ſe ſolitariè ſemē emittit; & beſtialitas, qua cum brutis commiſcetur. Et quocunque horum eſt mortale grauiſſimum.Octaua eſt libidinoſus coitus coniugalis,qui multipliciter accipitur. Coitus.n.coniugalis alius licitus eſt,alius fragilis,alius impetuoſus. Licitus tripliciter,vt quando cauſa prolis fit ad ampliandum cultum Dei,vel cā reddendi debitum,vel cauſa vitandę fornicationis nō in ſe,ſed in coniuge.Primus eſt pietatis, ſecundus iuſtitiæ, tertius cautelæ. In his nullum dicitur peccatū eſſe.Fragilis eſt,quando fit cauſa delectationis, & tunc diſtinguit: quia ſi amor illius delectationis præponitur Deo,mortale peccatum eſt:ſi verò poſtponitur, veniale,Item fragilis eſt vel veniale: qn̄ fit cauſa vitandæ fornicationis in ſe. Impetuoſus eſt q ex ſola libidine proueniens,metas honeſtatis,& rationis tranſcendit:qđ

Notent cō iugati.

fit quin-

ſit quinq; modis: primò cauſa ſatiandæ libidinis per meretricias blanditias, ſecundò cùm ſit contra naturalē modum: tertiò cùm ſit tempore prohibito: quartò qñ ſit in loco prohito: quintò quando acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ eſt in fluxu menſtruo. Filiæ luxuriæ ſunt 8. ſecundum Gre. Prima eſt cęcitas mentis, quia ſecundum Aug. in opere luxuriæ tota ratio abſorbetur. Secunda eſt inconſideratio, mortis. ſ. & Inferni. Tertia inconſtantia, ſ. ad cogitandum, deſideran dumque nunc iſtud, nunc illud. Quarta amor ſui, ſ. quo aliquis deſiderat longam vitam ad hoc vt expleat voluptatem ſuam. Quinta præcipitatio, qua quis præcipitanter currit ad peccandum, exponens ſe periculo mortis propter luxuriā faciēdam. Sexta odium Dei, quia Deus abſtrahit ſe ab eis, & punit eos qui ſequuntur carnis delicias, ad quas inclinat luxuria. Septima affectus præſentis ſęculi, ſcilicet appetitus honorum, diuitiarum, ſanitatis, fortitudinis, & huiuſmodi: per quę luxurioſus finē ſuum conſequitur. Octaua eſt deſperatio futuri ſeculi, quæ eſt diffidentia gloriæ vel veniæ conſequendæ, & hęc eſt filia luxuriæ conſummatæ. Luxuria nocet multipliciter. Deo eſt cōtumelioſa, quia templum eius inquinat, Dęmonibus placita. Iob. 40. Behemot dormit in locis humentibus Subiecto proprio nociuā. 1. ad Corin. 6. Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat. Proximum ſcādalizat Oſeæ. 5. Facti eſtis ſpeculatio, & rete expanſum ſuper montem Thabor. Animam propriam damnat. 2. Regum. 12. Non recedat gladius de domo tua. Hoc dictum fuit ad Dauid propter peccatum Berſabeę. Viliſſimo domino ſe ſubiicit. ſ. carni & ſenſualitati. Gene. 3. Quia obediſti voci vxoris tuæ, maledicta terra in opere tuo. Mentem infatuat. Oſeæ. 4. Vinum & mulieres auferunt cor. Remedia luxuriæ ſunt hæc, Occaſiones fugere. Iob. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarē quidem de virgine. Eccl. 13. Qui tetigerit picē, inquinabitur ab ea. Eccl. 26. Qui tenet illam quaſi qui appręhēdit ſcorpionē. Mortis extrema cogitare. Eccl. 7. Memorare nouiſſima tua, & in

En dignitas hominis quo progreditur. vide lib. 6. c. 38. ſchol.

Quot homicidia, quot diſcordia, quot &c. inde ſequātur: experientia teſtis.

In figura loquitur.

Occaſionū fuga eſt præ aliijs neceſſaria in hoc.

æternum non peccabis. De ſe non præſumere: quia cecidit Dauid ſanctiſſimus, Salomon ſapientiſſimus, Samſon fortiſſimus. Frequenter ſe occupare. Hieronymus, Sẽper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Tentationi in principio reſiſtere. Gene.3. Ipſa cõteret caput tuum. Carnem domare, Marci.9. Hoc genus dæmonii non eiicitur niſi in oratione, & ieiunio.

Hieronymum intellige præſertim de ſtudio. ſup. c.41. lib.2.

S C H O L I A.

A Fornicatio.] *Negare fornicationem eſſe peccatũ mortale, eſt non ſolum mortale, ſed etiam hæreticum; cùm ſit contra Apoſtolum expreſsè dicentem. Gal.5. quòd fornicatio excludit à regno Dei. Si quis autem ignorans quod ſit peccatum mortale, accedit ad meretrices, non acceſſurus ſi ſciret hoc eſſe mortale: adhuc peccat mortaliter; & toties, quoties. Ignorantia enim iuris diuini in ſimili caſu, & iuris naturalis (eſt enim de iure naturali non fornicari) non excuſat. Vt patet in Decretis. 1. q. 4. turbatur. De his vide 1. 2. q. 76. artic. 2. & 3. 2. 2. q. 154. art. 2.*

Caſus conſcientiæ de fornicatione.

Quando ſeptem vitia ſint mortalia, & quando venialia, & primo quando vana gloria. Cap. XXII.

OMnia prædicta quamuis ſemper ſint peccata, non tamen ſemper ſunt mortalia. Vnde videndum eſt quando vnumquodque mortale ſit, & quando veniale. A Vana igitur gloria ex ſuo genere eſt veniale, quia genus operis ſumitur ex obiecto. Vanum autem ſecundum ſe non eſt obiectum peccati mortalis, ſed venialis. Vnde cũ vana laus ſit huius peccati obiectum, patet ꝙ non ſemper eſt peccatum mortale. Erit tamen vana gloria mortalis dupliciter, ſcilicet ratione finis, propter quẽ laus appetitur. Opus namque tale eſt, quale eſt id propter qđ appetitur. Item ratione operis in quo laus quæritur. Circa primum dicendum eſt quòd quadruplici fine laus appetitur. Primò ad vitandum malum infamiæ, ſicut Samuel ſe laudauit.1.Reg.12. Secundo propter aliquam vtilitatem

litatem ſpiritualem, vt eſt gloria Dei, vel ædificatio proximi, ſicut Paulus ſe cõmendauit. 2. ad Cor. 11. Tertiò pp lucrum auaritię, ſicut Phariſæi, qui deuorant domos viduarum, longas orationes ſimulantes. Mat. 23. Quartò pp aliquem actum venialis peccati, ſicut qñ quis laudari vult eò ꝙ venialiter in laude delectetur. Primum eſt prudentię: ſcd̃m eſt charitatis: tertium eſt pc̃m mortale: idem intelligẽdum eſt quandocunq; mortale peccatum finis alicuius operis ponitur. Quartum eſt veniale. Sequitur ſecunda cauſa quare vana gloria ſit peccatum mortale, ſ. ratione operis per quod laus quæritur. Hoc autem poteſt fieri tripliciter, quia laus quandoque quęritur per opera illicita, quandoque per opera ex ſe indifferentia, quandoq; per opera virtutum. Si primo modo: ſic tale eſt peccatum, quale & illud illicitum, ſcilicet mortale aut veniale. Si ſecundo modo: ſic eſt peccatum veniale, vt habere diuitias vel veſtes precioſas, cum abuſu talium in laudem. Veruntamen ſi talia ſunt de ſe ordinata vt ſint occaſio peccati mortalis, ſecundum quòd mulier cum ornatu meretricio pręparat ſe ad animas capiendas; vel ſi factum illud eſt illicitum ex prohibitione ſuperioris, vt quędam ornamenta, & huiuſmodi, ſic ſunt peccata mortalia. Si tertio modo, i. ſi laus q̃ratur per opera virtutum, hoc eſt dupliciter, vel quia appetitus laudis adiungitur operi vitutis tanquam incidens, ſicut contingit in cantu vel in prędicatione quandoque: ſi tunc eſt veniale. Vel laus eſt finis principaliter præſtitus operi virtutis & operanti, ita q̃d ibi conſtituit finem vltimum, & ſic eſt mortale: quia tunc inhęret ei vt fini vltimo. Nota ꝙ maius eſt peccatum gloriari de bonis ſpiritualibus, q̃ de temporalibus: quia minus habent motiuum, eo ꝙ minus appareant extra, quàm temporalia.

B Ornatꝰ quanſto eſt C mortalis.

SCHOLIA.

A Vana igitur gloria.] *Nõ tamẽ ob hoc credas, id ẽeſſe vanam gloriam cum ſuperbia: licet cõmuni vocabulo quandoq; vnum pro alio accipiatur. Nam ſuperbia ſemper de genere ſuo eſt mortale, & maximum. vide ſupra huius cap 15.*

B Veruntamen ſi talia de ſe ſunt ordinata.] *Vigilãter nota ly de ſe;& videbis(vt reor)multa ornamenta mulierũ, & quandoque virorum,eſſe peccata mortalia,etiam ꝙ intentio ſic ſe ornantium non ſit mortalis. Hoc bene aduertant cõfeſſarij,prædicatores,mariti, ſuperiores,& huiuſmodi;ne talia diſſimulent,vel non dignè caſtigent, in ſuis confitentibus, audiẽtibus,vxoribus inferioribus,&c.Vide S.Brigidæ reuelationes authenticas,lib.6. ante primũ capitulum,& lib.7. c.16.& lib.8.c.57.Vbi ſic habes ad literam.Mater Dei loquitur.Mulieres deponãt veſtes oſtentationis,quas ꝑ ſuperbiam aſſumpſerunt. Quia diabolus dictauit mulieribus contemnentibus mores antiquos & laudabiles quandam nouã abuſionem;pudoroſam conſuetudinem,ornamenta indecẽtia in capitibus & pedibus & reliquis membris ad prouocandũ ad luxuriam,& irritandum Deum (ꝑ hæc.n. venit plaga ſuper regna,lib.8.c.57.) in ſtrictis veſtibus, oſtenſione mamillarum,vnctionibus,et pluribus uanitatibus:quæ omnino ſunt Deo odioſa.Hæc ibi formaliter.Nota tu ly pudoroſam cõſuetudinem,ly abuſionem,ly omnino,odioſa Deo,ly ꝑ hæc venit plaga.Veh igitur mũdo à ſcãdalis.Mandatur & ibi principibus:vt deponi faciant à ſuis hãc pudoroſam cõſuetudinẽ.*

Caſus conſcientiæ notabilis de ornatu.

C Ex prohibitione ſuperioris,vt quædã ornamẽta.] *Loquitur in caſu,quo lex ſuperioris eſt obligatiua ad mortale. Hoc autem cognoſci poteſt ex pœna appoſita, vel (& melius) ex intentione eius,ore, ſiue ſcripto eiuſdem manifeſtata. Vt ſi apponeretur pœna excommunicationis, vel huiuſmodi grauia: vt prudens verus iudicabit.*

Quomodo inuidia ſit peccatum mortale uel veniale. Cap. XXIII.

INuidia ex ſuo genere eſt peccatum mortale,quia cùm inuidia ſecundum Remigium ſit dolor de alieno bono,contrariatur directè charitati, quæ non æmulatur, ſed congaudet veritati,1.ad Corin.13.Charitati verò nihil eſt contrarium,niſi peccatum mortale.Tamen illud,

quod

quod ex genere eſt mortale, pôt eſſe veniale, inquantum vel prout in primo motu conſiſtit, vel extra ſuam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono eſt quadruplex: vel quia eſt primò primus motus ex natura veniēs, ſicut quidam naturaliter inuidi ſunt: & hoc nullum peccatũ eſt, cùm nullo modo ſit in poteſtate noſtra. Vel eſt ſecundò primus motus quando, ſ. appetitus ſine completa deliberatione tali paſſione afficitur, & ſic eſt veniale peccatum. Vel eſt actus volũtarius deliberatiuè, & ſic eſt mortale peccatum. Vel trahitur per intentionem extra ſuam rationem, vt qñ dolor de alieno bono ſurgit ex cauſa bona, ſicut qñ dolet aliquis de bono tẽporali alterius, quia videt illud redundare in detrimentum animæ illius, vel etiam in detrimentum communitatis: & talis dolor bonus eſt: quia maius bonum magis eſt appetendum. Notandum vero, ꝙ per dolorem boni comprætenditur gaudium de malo, quod ex ipſo cauſatur. A

S C H O L I A.

A Extra rationem ſuã trahitur.] *Vide Scholia Capituli Sextidecimi huius.*

Quomodo ira ſit peccatum mortale vel veniale. Cap. XXIIII.

IRa ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quia ſcđm Caſſiodorũ, & Iſidorum, Ira eſt animus concitatus ad pęnam prouocanti inferendam. Talis aũt motus contrariatur charitati, quæ non irritatur, nec cogitat malum. 1. ad Corinth. 13. Ira igitur vel dicitur ira zeli, quæ eſt deteſtatio vitii; & hęc non eſt pctm̃, ſed eſt perfectionis. Poteſt etiam quis ſibi per hunc modum iraſci, ſicut dicit gloſ. ſuper illud Pſalm. 4. Iraſcimini, & nolite peccare. Quid eſt, inquit, homo pœnitens niſi iraſcens ſibi? Vel dicit remiſſionem affectus circa proximum, per quam homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono eius, licet etiam non doleat de bono, nec gaudeat de malo eius: ſed eſt indifferens ei: & ſic non eſt morta- *Nota textum.*

eſt mortale, ſed imperfectio charitatis. Vel dicit actualem impatientiam abſque appetitu vindictæ: & talis motus etiam deliberatus eſt peccatum veniale, quia habet incompletã rationem iræ, ſicut ex ſupradicta patet diffinitione. Vel dicit impatientiam cũ appetitu vindictę,
A & hoc eſt tripliciter. Quandoq;.n. hoc eſt à natura, ſicut in melancholicis, in quibus ſecundũ philoſophum continuè mordetur natura, propter quod ſemper ſunt turbulenti: & ſic nullum eſt peccatum, cùm ſit motus naturalis. Quandoque hoc eſt ab appetitu indeliberato, & ſic eſt veniale, ſicut alii primi motus. Quandoque eſt à voluntate deliberatiua, & tunc eſt peccatum mortale.

S C H O L I A.

A Appetitu vindictæ.] *Circa appetitum etiam deliberatum vindictæ, benè nota prædicta ſupra huius c. 17.*

Quomodo acedia ſit mortale vel veniale. C. XXVI.

ACedia ex ſuo genere eſt peccatum veniale: quia ſecundum Auguſt. *Acedia* eſt tædium interni boni:
A hoc autem non opponitur charitati, ſed dicit diminutionem feruoris charitatis, in quo conſiſtit omne veniale. Illud ergo tædium vel eſt motus naturalis, & ſic nullum eſt peccatũ: vel eſt motus appetitus contriſtati de opere ſpiritnali laborioſo, & ſic eſt veniale: quamuis etiã appetitus ille naturalis ſit deliberatiuus: quia conſenſus in veniale nõ eſt niſi veniale. Acedia verò ex genere, & per ſe venialis eſt: vel hoc tædium redundat in omiſſionem eorum q̃ ſunt neceſſaria ſaluti, & tunc eſt mortale. Si aũt tędiũ illud ex omiſſione boni, & difficultate aggrediendi bonũ, ducit in deſperationem: tunc iã accedit ad p̃ctm̃ in Spiritumſanctum. Et ſi tædium illud creſcit, ꝗ ẽt ducat in tædium vitæ intm̃ ꝗ iniiciat ſibi manus; tunc iam ſimilis eſt Iudæ, qui laqueo ſe ſuſpendit.

S C H O L I A.

A Non opponitur charitati.] *Semper: licet quandoque. vide ſup. huius c. 18.*

Quomo-

Quomodo auaritia ſit mortale vel veniale. Cap. XXVI.

AVaritia ſecundum Marcum Tullium Ciceronem. eſt immoderatus amor habendi. Hęc igitur cōſiſtit in appetendo, vel in acquirendo, vel in retinendo. Si primo mō, hoc eſt quinq; modis. Primò, q.a appetit aliena appetitu cōpleto, q ꝓcederet in opus ſi adeſſet facultas, & ſic eſt pc̄tm̄ mortale. Secūdò, q.a appetit illicita voluntate incōpleta, vt ſi aliquis indignus conat̄ beneficium eccleſiaſticum adipiſci, ſic iterum eſt mortale. Tertiò ſi appetit talia, ſiue ſint illicita, ſiue aliena, cū volūtate conditionata, ſ. ſi poſſet habere ſine offenſa Dei, ac iniuria proximi, & tunc vel nullum, vel veniale eſt, ſi talē conditionē actualiter vel habitualiter addat vel intēdat. Quartò ſi ſimpliciter appetit habere ſuperflua & hoc appetitu ſuffocante mentē, ſ. à cura ſui, & conſideratione diuinorū, & hoc eſt pc̄tm̄ mortale. Quintò ſi ſuperfluo amore inhæret temporalibus, tn̄ infra Dei amorem: hoc eſt veniale. Si aūt auaritia cōſiſtit in acquirendo, hoc eſt tripliciter: quia vel acquirit iniuſtè quocunq; modo, & tūc eſt mortale: vel acquirit res per tale opus, aut artem, aut officium, qđ per ſe eſt pc̄tm̄ mortale, ſi ēt eſſet ſine lucro, & tunc eſt mortale: vel acquirit talia per operam illicitam, quę eſt veniale peccatum: vt cùm aliquis verba iocoſa componit ad lucrum, ſalua tamen honeſtate: & hoc eſt veniale, niſi aliquis propter delectationem diſſolutionis totaliter ſe dederet talibus, tunc enim mortale eſt. Dico autem propter delectationem, quia ſi quis ꝑꝑ neceſſitatem per talia ſibi ſuſtentationem acquireret, cùm aliam artem lucroſam neſciret, nō reputarem eum in ſtatu damnandorum. Si autem auaritia conſiſtit in retinendo, hoc poteſt eſſe quinque modis. Primò quia retinet ſcienter ea quæ reſtituere tenetur, & animo retinendi; ſic eſt pc̄tm̄ mortale. Secundò, quia retinet ea, quæ ad neceſſitatem ſuam & ſuorum pertinent, vel ad conſeruationem ſtatus ſui & ſuorum, ſecundum quòd decet dignita-

Notabilia pro regulanda cupiditate.

A

Videant hic multi heredes.

tem

Contra fo-uentes ca-riſtiã: vel nolẽdo mu tuare ven dere, &c.

tem ſuam; & hoc non eſt peccatum. Tertiò quia retinet ſuperflua reſpectu vtriuſq; iam dictorum, & hoc tempore extremæ neceſſitatis alicuius: ſic eſt peccatũ mortale Quartò, quia retinet ſuperflua etiam citra extremam neceſſitatem ex inſatiabili cupiditate; ſic eſt peccatũ mortale. Præcipuum aũt ſignum talis affectus eſt, ꝙ quis res potius ſinit putreſcere penes ſe, q̃ vtiliter aliis diſpenſet. Quintò, quia retinet ſuperflua quædam ex inordinato amore temporalium, per quem modum deficit à medio largitatis, ſaluo tñ ſtatu virtutis, & ſic eſt veniale. Nota ꝙ auaritia ex ſuo genere eſt mortale, quam Apoſtolus idolatriæ comparat, non quia ſit de ſpecie illius peccati, cum non habeat actum eius; ſed quia facit aliquid ſimile idolatriæ, ſeruiendo creaturæ potius quàm creatori.

Putreſcere ſinens &c.

S C H O L I A.

Matth. 6.

A Appetitu ſuffocante mentem.] *De tali appetitu locuti ſumus ſupra huius c. 19. vide ibi. In ſignum ꝙ huiuſmodi appetitus appareat mortalis, ibi apud Matthæum toties repetit Chriſtus, ly ne ſoliciti vel ſimilia; & per plures rationes ingerit contrarium. Lege textum Matt.*

Quomodo gula ſit mortale vel veniale. *Cap. XXVII.*

GVla ex genere ſuo eſt peccatum veniale, quia appetitus comedendi ex ſua rõne non ſubiacet totaliter dñio volũtatis, ſed à natura nobis ineſt: quod poteſt eſſe quinq; modis. Primò ſi eſt ibi ſolus appetitus cibi, & hic nunquam eſt peccatum: nec etiam delectatio cibum conſequens eſt peccatum, inquantum ordinatur contra defectum ſibi contrarium: hæc enim ſunt purè naturalia, in quibus non eſt meritũ nec demeritum. Secundò ſi appetitui neceſſitatis adiũgitur appetitus delectationis & voluptatis in cibo, & hoc eſt peccatũ veniale. Tertiò ſi eſt ibi tranſgreſſio præcepti, vt cum aliquis ſine neceſſitate ſoluit ieiunium eccleſiæ, vel quando religioſus comedit carnes, cùm hoc in ſuo ordine ſit prohibitum ſub præce-

pto:

pto: ſic eſt mortale peccatum. Quartò ſi appetitus edēdi eſt cū libidine, vt quando nimio & finali affectu inhæret delectationi cibi; & hoc eſt pctm̄ mortale. Quintò ſi ducitur in conſuetudinem talem, q̄ facit totam vitam hoīs delectationibus huiuſmodi deputari; hæc tam vicina ſunt peccato mortali, q ebrietas ab Apoſtolo inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tñ quandoque eſt peccatum veniale, vt quādo vltra neceſſitatem quis accipit, ſcdm menſuram ferè imperceptibilem. Quando verò quis egreditur à menſura perceptibili ſecundum rationem bene ordinatam ad diſcernendū, & hoc in tali menſura ex qua euertitur ſtatus mētis effrenata libidine, qn̄ hoc Deo præponit, tunc peccat mortaliter. Si quis autem inebriat alium, ita videlicet inuitans eū ad potum, vt intendat ſtatum mētis eius euertere, & hoc facit in eius nocumentū, peccat mortaliter: quia aufert ei plus, quā ſi auferret aliqđ bonū temporale, quia vſum rationis tollit ei.

A *Notate, quorū, ſ animus eſt in patinis.*

Aduertāt hic facientes (vt aiunt) Brintheſi.

S C H O L I A.

A Cum libidine.] *Quia multotiens ſit hic mentio de libidine, quæ mortale in gula (taceo q & in aliis) cauſat; ideo vide, quid ſit libido ſupra huius c. 15. in textu.*

B Hæc tā vicina ſunt peccato mortali ebrietas &c.] *Hoc eſt: de his videtur iudicandum, ſicut de ebrio. Quando igitur quis in graue nocumentum corporis, vel (quod magis vrget) animæ, famæ, et huiuſmodi, comedit, bibit, vel ducitur in cōſuetudinem talem, de qua in textu dicitur, mortaliter peccat; ſi aduertat, hinc illa contraria nocumenta ſibi fore ventura. Secus, ſi inaduertenter: niſi fieret frequenter, quia tunc non videtur poſſe excuſari de inaduertentia.*

Quomodo luxuria ſit mortale vel veniale. *Cap. XXVIII.*

LVxuria ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quia eſt contra illud præceptum, Non mœchaberis. Concupiſcentia luxuriæ diſtinguitur ſeptem modis. Primus

Exod. 20. Deuter. 5.

mus eſt cum concupiſcentia conſiſtit in primo motu tantum,& ſic eſt peccatum veniale. Secundus eſt cum ſequitur conſenſus vſque in delectationem,licet non in opus, & ſic eſt mortale peccatum. Tertius eſt cum conſentitur ẽt in opus,& ſic eſt iterum mortale. Quartus eſt cũ concupiſcentia nõ ſolum tenetur corde,ſed ẽt paſcitur viſu, & ſic iterum eſt mortale. Matt.5. Qui viderit mulierẽ ad concupiſcendum eam,iam mœchatus eſt in corde ſuo,i. ſi hoc fine & aĩo attendat mulierem,vt eam cõcupiſcat: ſcđm Aug. hoc non eſt tantum titillari,ſed plenè conſentire libidini. Bene aũt dicitur ad concupiſcendum eam, quia ſi aliquis videret mulierem vt rem pulchram, & vlterius non procederet, tunc nullum peccatum eſſet, vel ſolum peccatum curioſitatis. Quintus modus eſt in ſtultiloquio, vt cum quis mulierem precatur vel ex libidine habet cum ea familiaria colloquia,& eſt mortale. Sextus modus vocatur ab Apoſt.turpitudo. Glo.in oſculis & in amplexibus hoc eſt ẽt peccatum mortale; & tantò grauius in præcedentibus quantò magis libido per talia accenditur,pp nimiam approximationẽ ad ignem.Notandum verò, ꝙ tangere mulierem præter intentionẽ non eſt peccatum: ſimiliter cum intẽtione tangere,ſed ex neceſſitate, non eſt peccatum. Sed tangere ex libidine vel oſculari ad ſe non pertinẽtem,peccatum mortale eſt.Septimus modus eſt qñ concupiſcentia procedit in opus, & conſtat eſſe mortale. Nota ꝙ differentia eſt inter primos motus generatiuæ & nutritiuæ: quia primus motus in generatiua ſp eſt peccatum, niſi per ſacramentũ matrimonii excuſetur,ſed non ſemper in nutritiua: quoniã potentia concupiſcibilis non tantum corrupta eſt in nutritiua ſicut in generatiua. De hac materia require ſupra titulo proximo;vbi agitur de ſpeciebus luxuriæ.

Hoc aiunt vulgariter, far l'amore.

Vide hic, immò & à princ. cap. per totũ, quãtis periculis vrgemur: iõ iterum, atque iterum caue.

Cap. 21.

S C H O L I A.

A Paſcitur viſu.] *ſ. impudico,de quo ſic Augu. Nec ſolo affectu, & tactu, ſed affectu quoq; & aſpectu,appetitur, & appetit concupiſcentia fœminarum. 32.q.5. Nec ſolo.Item. Nec vos dicatis habere animos pudicos; ſi habeatis oculos impudicos;*

Notatio admodum neceſſaria.

impudicos; quia impudicus oculus impudici cordis eſt nun- ciꝰ. Et cùm ſe inuicem ſibimet, etiam tacente lingua, conſpe ctu mutuo corda nunciant impudica; Et ſecundum concupi- ſcentiam carnis alterutro delectantur ardore, & intactis ab immunda violatione corporibus: fugit caſtitas ipſa de mori- bus. 32. q. 5 Nec ſolo Heu, Heu, quot, quanti, & paſſim, tùm in eccleſia tum extra eccleſiam, tales: qui nullam de hoc ſibi faciunt conſcientiam. Sed ignorans ignorabitur. 1 Corin. 14. *ad impudicitiam fra nandam.*

De peccato in Spiritumſanctum. Cap. XXIX.

QVamuis generaliter omne peccatū ſit contra Deū trinum & vnum, appropriatè tamē dicitur aliquod peccatum eſſe in patrem, aliud in filium, aliud in Spiritumſanctum. In patrem enim peccatur ex impotentia, in filium ex ignorantia, in Spiritumſanctum ex malitia; hoc eſt, quando voluntas poteſt & ſcit reſiſtere alicui malo, & tamen ex ſola malitia illud eligit. Peccatum in Spiritumſanctum procedit ex improba voluntate liberi arbitrii, & directè impugnat gratiam Spiritusſancti; & ideo non habet colorem excuſationis: quia quantùm eſt de ſe, directè impugnatiuū eſt medici & remedii, per qđ fieri habet remiſſio peccati. Peccatum in Spiritumſanctū dicitur irremiſſibile in hoc ſæculo, & in futuro, non quia dimitti non poſſit; ſed quia rarò aut vix dimittitur in hoc ſęculo quantum ad culpam, aut in futuro quātum ad pœnam. Item quia non legitur dimiſſum, propter qđ dicitur irremiſſibile; ſicut Melchiſedech dicitur ſine patre, quia non legitur de eius patre. Item quia aduerſatur fonti remiſſionis. ſ. Spirituiſancto. Itē propter impotentiam hominis; quia vix poteſt ſe præparare ad gratiam, quem tanta moles peccati premit. Sciendum autem eſt: quòd accipitur hoc nomē irremiſſibile tripliciter, ſ. negatiuè, vt quia nullo modo poteſt remitti, hoc modo peccatum Angeli & damnatorum eſt irremiſſibile. Item priuatiuè, vt quia non habet congruentiam de ſe vt remitti debeat, licet ex congrua bonitate Dei poſſit omne pec- **A** *Peccare ex malitia, quādo eſt.*

catum

catum remitti,hoc modo omne peccatum mortale eſt irremiſſibile.Item contrariè,ſecundum quòd aliqua culpa habet contrariam diſpoſitionem ad remittendũ:hoc modo peccatum in ſpiritumſanctum eſt irremiſſibile, quia contrariatur gratiæ remittẽdi peccatum; & hoc per deſperationem,vel præſumptionem,vel alias ſpecies huius peccati.Sex ſunt ſpés peccati in Spiritumſanctũ; videlicet deſperatio,præſumptio, impugnatio veritatis agnitæ,inuidẽtia charitatis fraternæ,obſtinatio,finalis impænitentia. Horum numerus ſic accipitur. In remiſſione tria ſunt,ſ.ipſe remittens,& ille cui remittitur,ac diſpoſitio remittendi in eo cui remittitur. In ipſo remittente duo ſunt,ſ.miſericordia,& iuſtitia. Contra primum eſt deſperatio;contra ſecundum præſumptio. In eo cui remittitur,duo ſunt,ſ.dolor de commiſſo, & ꝓpoſitum de non committendo.Contra primum eſt obſtinatio,cõtra ſecundum finalis impœnitentia. Præterea diſpoſitio remittendi in eo,cui remittitur duplex eſt,ſ cognitio veri, & amor boni. Contra primum eſt impugnatio veritatis agnitæ,contra ſecundum inuidentia gratię fraternę. De finali impœnitentia nota ꝙ ſi dicit continuationem peccati vſque in finem; ſic in omni peccato in quo quis ſcienter decedit,eſt finalis impœnitẽtia: prout autem eſt vna ſpecies peccati in ſpiritumſanctum, ſecundum quòd hic ſumitur,ſic dicitur propoſitum non pœnitendi.

S C H O L I A.

A Ex ſola malitia eligit.] *Sola,ſ., vt diſtinguitur cõtra infirmitatem,& ſcientiam talem;non ſola,quaſi ꝙ malitia ſcd̃m ſe ſit eligibilis.Non.n.malum,vt malum,eligi põt:cùm ſecundum Dioniſium nemo intendens ad malum operetur; Sed eligitur malum ſub ratione boni;puta alicuius vel mali fugiendi vel boni conſequendi. 1.2. quæſt.78 articu. 1.*

4. c. de Diuin. No. Peccans ex malitia.

Enumeratio peccatorum cordis. Cap. XXX.

PEccata cordis ſunt hæc,cogitatio,delectatio,conſenſus,deſiderium mali; voluntas peruerſa, infidelitas,

indeuo-

indeuotio,præſumptio deſperatio,timor malè humiliãs, amor malè accẽdens,ſuſpicio,ira,inuidia,odium,timere A ſeruiliter,exultatio in aduerſis proximi,contempus pauperum vel peccatorum,perſonarũ acceptio,perfidia,affectus parentũ carnalis,inepta lætitia,ſæculi triſtitia,impatiẽtia,auaritia,ſuperbia,perplexitas, obſtinatio mali, tædiũ boni,acedia, incõſtantia, pœnitentia pœnitentiæ, dolor quia non fecit plus malũ,hypochriſis,amor placẽdi,timor diſplicendi,verecũdia de bono opere,amor priuatus,ſenſus ſingularis,ambitio dignitatum,vana gloria de bonis naturæ,vel fortunæ,verecundia de pauperibus amicis, contemptus admonitionum , immiſericordia.

S C H O L I A.

A Timere ſeruiliter.] *Non timore ſeruili.Timor.n.ſeruilis eſt bonus,licet ſeruilitas eius ſit mala.Timor namq; ſeruilis eſt propter metum pœnarum,abſtinere à peccato etiam animo;vel ex animo facere bonum. Seruilitas aũt timoris eſt,retinendo in animo deliberatum conſenſum in peccatum, abſtinere exteriùs ab actu peccandi propter timorem pœnarum. 2. 2. q. 19. ar. 4. Cõcilium Tridentinum. Seſſ. 6. can. 8. Vide infra lib. 5. 40. 41. c. & ſupra huius c. 1.*

Quid ſeruilitas.

Quid timor ſeruilis.

De peccatis oris. Cap. XXXI.

PEccata oris ſunt hæc,crebra iuratio,periurium, blaſphemia nomen Dei irreuerenter aſſumere , veritatem impugnare,de mẽdacio & vanis alios inſtruere, contra Deum murmurare,irreuerenter horas dicere,detractio,adulatio,mendacium,vituperium,maledictio, infamatio,cõtentio,comminatio,impugnatio veritatis agnitæ impugnatio, charitatis fraternæ,ſeminatio diſcordię, proditio,falſum teſtimonium,mala conſilia,deriſio,contradictio obediẽtię,inuertere facta bona , in eccleſiis placitare,ad iram hominem prouocare,repręhendere proximũ in aliquo qđ ipſe facis,vaniloquium , ſtultiloquium, ꝓferre verba ocioſa,vel ſuꝑflua,vel curioſa,iactãtia verborũ ſuꝑflua politio,peccatorũ defenſio,clamor,ris*,ca- A

B chinnus,turpiloquium,lenociniũ,cantare cantilenas ſę-
C culares,in cantu diuino magis ſtudere vocem frangere, quàm deuotè pſallere,murmurare , verba ſcurrilia proferre,in iniuſta cauſa aduocare,malum commendare.

S C H O L I A.

Caſus conſcientiæ de periurio, & valde notandus.

A Periurium] .*ſ. quacunque ratione factum . Hoc non tantum peccatum , ſed & mortale ſemper eſt , in quacunque materia ſit,quibuſcunque verbis dicatur,quacunq; coactione,metu,ioco,leuitate conſuetudine,vtilitate,excuſatione, fiat: quia Deus, quaſi mendax ſit,teſtis falſitatis inducitur. D. Card. Caiet. in Summula verſ. Periurium.*

Caſus conſcientiæ notabilis plurimum de organis.

B Cantare cantilenas ſæculares] .*ſ. ſiue hoc fiat in voce, ſiue in organo Nulla ſi quidem ratione licitum eſt; inter diuina in organis canere, ſeu pulſare ſæculares cantus , aut applauſus,vel(quod peius eſt) turpes, & amatorias cantilenas, quoniã inſerere diuinis tanquam partem ſolemnitatis, prophana,vana,& turpia,nihil aliud eſt , q̃ iungere Chriſtũ cum Belial,lucem cum tenebris. Nec excuſantur ex eo,quòd ſonus abſtrahit ab omni materia,& ex eo,quòd qualibet melodia ſoni poteſt ad ſacra verba applicari. Primò quia ſecundùm rei veritatem, iſti ſoni ſiunt, vt accommodati ad delectationem auditorum,qui non nouerunt illos, niſi vt ſonos illorum verborum profanorum,aut turpium : in cuius ſignũ audientes excitantur ad illa profana, aut turpia , vt experientia teſtatur;ita quòd non eſt locus inficiationi . Secundò quia cantus etiam nedum ſonus,abſtrahit ab omni materia;*

Caſus conſcientiæ de cantu.

& tamen eccleſia interdicit cantus prophanos in eccleſia,vt cantus theatrales. diſtinct. 92. Cantantes. Ergo eſt contra intentionem eccleſiæ [loquendo à ſimili] talis ſonus, aut plauſus. Hoc eodem crimine inuoluuntur non ſolum pulſantes, ſed etiam qui conducunt, & conſentiunt pulſantibus hæc: vt impleatur contra prædictos ſcriptura Pſ 73 gloriati ſunt, qui oderunt te in medio ſolennitatis tuæ. Memento ſemper hic & in ſimilibus Apoſtolica ſententia, ſcilicet, Nolite errare, Deus non irridetur . Pro certo igitur tenendum eſt , quòd prædicta inſerere diuinis eſt ſecundum ſe crimen

Galat. 6.

ſuperſti-

ſuperſtitionis ſacrilega, & mortale peccatum. D. Card. Caieta. in Summula verſ. organorum vſus. *Videant pſallētes ſine oratio ſua fiat ſibipſis in peccatum.*

C In cantu diuino magis ſtudere vocem frangere, quàm deuotè pſallere.] *De grauitate huius peccati, & negligentiarum aliarum deuotè pſallendi, ſeu orandi, Conciliū Colonienſe c. 8. dicit. Quàm maximè verò orantem cauere oportebit: ne aliò reſpiciat, quàm ad Deum; vtq; oculi inter orandum ab omni vanitate auertantur. Quòd ſi externa gloria aucupandæ, aut lucri gratia, denique potiùs ex more, q̃ mente orare, inſtituat: pars eius inter hypocritas reputabitur. Hæc ibi. Partem autem eius reputari inter hypocritas, ſonat eum peccare mortaliter.*

De peccatis operis. Cap. XXXII.

PEccata operis ſunt hæc, gula, luxuria, ebrietas, ſimonia, ſortilegium, violatio dierum ſolemnium, ſacrilegium, indigne communicare, votorum fractio, apoſtaſia, diſſolutio in diuino officio, ſcandalizare ſuo malo exemplo proximum & corrumpere, lædere hominem, vel in rebus, vel in perſona, vel in fama, furtum, rapina, vſura, deceptio, ludus, venditio iuſtitiæ, exactio indebita, telonia iniuſta, auſcultare mala, ioculatoribus dare, neceſſaria ſibi ſubtrahere, ſuperflua ſumere, vltra vires proprias quiddam aggredi, conſuetudo peccandi, recidiuatio, ſimulatio, tenere officium ad quod non A ſufficit, vel quod ſine peccato non agitur, choreizare, nouitatem inuenire, maioribus rebellare, minores opprimere, delinquere viſu, auditu, odoratu, guſtu, & tactu, lucta, oſculis, muneribus, itineribus, nutibus, mendaciis, ſcripturis, circunſtantias aggrauantes omittere, quæ ſunt tempus, locus, modus, numerus, perſona, mora, ſcientia, ætas: tentationem præuenire: ſeipſum ad peccatum cogere. *Vide homines officiū diaboli exercentes, B tentando ſe, vel alios.*

SCHOLIA.

A Tenere officium, ad quod non ſufficit.] *Maximè ſi*

Doctores audite, parochi, &c. *ſit officium docendi ſacram theologiam, gerendi curã animarum, vel medendi corporibus. Hoc .n. videtur omnino mortale. D. Car. Caietanus à ſimili in Sum. verſ. Doctorem fieri.*

B Tentationem præuenire] *incitando videlicet ſe ad peccatum: non muniendo ſe contra peccatum. Præuentionem hanc peſſimam valde abhorret Chriſtus, libro 4. reuelati S. Brigidæ cap. 22. Si turbari poſſem, merito nũc dicere poſſem, pœnitet me feciſſe hominem. Nam homo modo eſt ſicut animal, quod ſponte currit in retia: quamtumcunque inclamatur, nihilominus ſequitur ſuæ voluntatis appetitum. Nec iã omnino imputandum eſt diabolo, ꝙ violenter trahit hominem: immò homo ipſe præuenit malitiã eius. Sicut canes venatici, qui primò ducuntur copulis: inde tamen aſſueti capere & deuorare animalia, etiam in accelerando ad predam, præueniunt ductorem. Sic iam homo aſſuetus, & faſcinatus in peccato, promptior eſt ad peccandum, quàm diabolus ad tentandum: Hæc ibi. Tentationis preuẽtionem, reſpectu etiã aliorum, intendit auctor Albertus in textu iſto damnare: vt eſt tentatio Lenonum aliorumq; proximis ex propoſito ponẽtium offendicula ad peccandum quomodocunque.*

De peccatis omiſſionis. Cap. XXXIII.

A PEccata omiſſionis ſunt hęc, de Deo non cogitare, ipſum non timere, vel amare, gratias de beneficiis non agere, opera quæ quis facit, ad ipſum nõ referre, de peccatis ſicut debet non dolere, ad gratiam recipiẽdam ſe non pręparare, gratia accepta non vti, nec eam ſeruare, ad inſpirationem diuinam ſe non conuertere, voluntatem ſuam voluntati diuinæ non conformare, ad orationes dicendas non attendere, orationes debitas omittere, ea ad quæ tenetur ex voto, vel præcepto, vel officio, negligere, communionem & confeſſionem ſemel in anno non explere, parentes non honorare, ſeipſum non cognoſcere & repræhendere, conſcientiam negligere, eccleſias, & prædicationes fugere, tentationibus non reſiſtere, pœnitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere

Plurimi de his in cap. iſto enumeratis ſibi cõſcien

facere, & quæ ſtatim facienda ſunt, differre: bonis proximi non gaudere, & malis non condolere, iniurias non remittere, fidem proximo non ſeruare, & beneficiis eius non reſpondere, delinquentes non corripere, lites non ſedare, ignorantes non inſtruere, afflictos non conſolari, admonitionibus non acquieſcere. *tiam nō ſa ciunt; & malè: plus tamen, & minus.*

S C H O L I A.

A Peccata omiſſionis.]. *Aliqua iſtorum (ſicut & præmiſſorum trium capitulorum) ſunt mortalia, contra quoſdã peccata tantum commiſſionis aliqualiter æſtimãtes, & falſo. Nam ad hanc phantaſiam propulſandã, legis; Arbor quæ non facit fructum bonũ excidetur, & in ignẽ mittetur, & ardet. Ecce arbor iſta non facit poſitiuè fructum malum quod legatur: & tamen ex eo, quòd non facit fructum bonum, excidenda prædicitur. A qua nos exciſione pro bonitate ſua præſeruet qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.* *Matth. 3.* *Omiſſio.*

Deo gratias.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER QVARTVS.

De Chriſti humanitate.

De incarnatione Chriſti. Cap. I.

SIcut Deus eſt rerũ principium effectiuũ in creatione, ſic eſt refectiuũ in redemptione, & perfectiuum in retributione, quoniam ſicut pater oĩa creauit per verbum increatum, ſic omnia recreauit, & renouauit per verbum incarnatum. Porrò circa incarnationem Chriſti talis fuit ordo: Salutatio Angelica, reſponſio Virginis, ſanctificatio materna, conceptio diuina: de quibus nunc per ordinẽ eſt agendum.

De ſalutatione Angelica. Cap. II.

MIſſus eſt Angelus Gabriel, q̃ eſt de ordine Archangelorũ, ad B. Virginem, cui ad ſenſum apparuit viſione corporali, q̃uis ei loquereẽ loquutione ſpirituali.

Ad

Ad illud nobile ſacramentum nuntius debuit eſſe Angelus pp tria. Primò, pp cognationem virginitatis ad naturam Angelicã. Scđo pp ordinẽ perditionis humanæ, qa ſicut ibi venit diabolus in ſerpente ad mulierem, ita hic Deus venit p Angelũ ad Virginẽ: vt ſic ex oppoſito medicina rñdeat morbo, & reparatio lapſui, & remediũ nocumento. Tertiò, quia ſicut illa gratia fuit reparatio naturæ humanæ, ſic fuit & ruinæ Angelicæ: vnde cõi beneficio vtraq; natura cõiter debuit miniſtrare, Angelica. ſ. & humana. Diuidiť aũt ſalutatio B. Virginis in tres partes. Primam partẽ incepit Angelus, cũ dixit: Aue gratia plena, dñs tecum, benedicta tu in mulieribus. Secundam ſubiunxit Heliſabeth, cũ ait, Et bñdictus fructus vẽtris tui. Tertia appoſuit eccleſia, vt in reuerẽtia nomẽ Mariæ haberet: nã Maria non eſt de textu. Iſta ſalutatio cõmendabilis eſt pp quatuor: primò pp authorẽ, qa miſſus eſt Angelus à Deo. Secundo pp nuncium, non. n. homo dignus fuit hoc nunciare, ſed Angelus, nec quilibet Angelus, ſed Gabriel. Tertiò ab ea q̃ ſalutatur, quia virgo: nec quælibet virgo, ſed Maria. Quartò ab ipſo modo ſalutandi, qui indicat innocẽtiã Virginis, cũ dicitur, Aue; & gratiã conuerſationis, cũ diciť, Gratia plena: itẽ excellẽtiam conceptionis, cũ dicitur, Dñs tecũ: item priuilegiũ ꝓrogatiuæ ſingularis, cũ dicitur, Benedicta tu &c. Salutationes aũt quædam inueniuntur optatiuæ ſalutis. 2. Reg. 16. Salue rex. Quædam gratiæ Apoſt. in pluribus locis. Gratia vobis & pax. Quædã gaudii. Tob. 5. Gaudiũ tibi ſp ſit. Quędã bñdictionis. Ruth. 2. Benedicat tibi dñs. Hæc aũt ſalutatio Angeli ex oĩbus ꝓdictis conflata videtur. Continet. n. ſalutẽ cum dicit Aue. Itẽ gratiã cũ dicit: gratia plena. Itẽ gaudiũ, cũ dicit: Dñs tecum. Item benedictionẽ, cũ dicit: benedicta tu in mulieribus &c. Pręterea in hac ſalutatione notať triplex ꝓrogatiua B. Virginis. ſ. naturæ, cũ diciť, Aue: gratiæ, cũ dicitur gratia plena: gloriæ cũ dicitur, benedicta tu &c. Nota deniq; ſex in Angelica legatione. primo, q̃ reuerẽter beatam Virginẽ ſalutauit, cũ dixit: Aue gratia plena. Secũdo, q̃ excellenter cõmendauit,

Notẽt per totum illi, qui dicũt Roſariũ; q̃ dignum tũc mun *exerceãt, vt deuotius &c.*

tium inſtructionis: quartum conſolationis: quintum diſcretionis: ſextum humilitatis: ſeptimum orationis, & gratiarum actionis. Et nota ꝙ verba prædicta fuerunt breuia, præter vltimum.

SCHOLIA.

A Breuia præter vltimum.] *vt diſcas tu in loquendo de temporalibus, eſſe parcior; de ſpiritualibus autem (dummodo magnifices Deum. i. ſecundum ſenſum catholicum loquaris) prolixior. Nunquid non & natura te hoc ipſum docuit; quãdo linguam in ore tuo colligauit inferius, quam liberam à parte ſuperiori dimiſit?*

Exemplũ notabile pro ſilẽtio.

De ſanctificatione materna. Cap. IIII.

Sanctificatio triplex eſt: quædam communis, q̃ fit per ſacramenta: quædam ſpecialis, quæ fit per gratiam ſpiritusſancti: quædã ſpecialiſſima, quæ fit per gratiam ſingularem. Prima remouet culpam, & confert gratiam, remanet tamen fomes & ꝓnitas ad peccandum, & talis eſt in baptizatis. Secunda remouet culpam, & pronitatẽ peccandi mortaliter, & talis fuit ſanctificatio Ioannis Baptiſtæ, & Ieremiæ in vtero. Tertia remouet culpam originalem, & pronitatem ad peccandum tam venialiter quàm mortaliter, & talis fuit in B. Virgine. Et licet gratia ſanctificationis in vtero ſit quantum ad eſſentiam maior, quàm gratia ſacramentalis; tamen quantum ad aliquos effect⁹ maior eſt gratia ſacramẽtalis: quia baptiſmus imprimit characterẽ, & aperit ianuam cœli, & habilitat hominem ad alia ſacramenta, quorum nihil facit ſanctificatio in vtero ex ſe. Veruntamen gratia ſanctificationis in vtero præcellit in hoc gratiam baptiſmalem, quia taliter ſanctificatus nõ poteſt mortaliter peccare, & ad venialia minus inclinat eum fomes, propter quid minora & pauciora venialia cõmittit: & talis gratia fuit in Ioan. Bapt. & ideo ne in vanum gratiam Dei reciperet, fugit hoĩm ſocietatem, & arctiſſimam in ſe pœnitentiam tenuit, ne leui ſaltem maculare uitã ſamine poſſet. Patet igitur, ꝙ in ſan-

in ſanctificatione in vtero confertur gratia media inter gratiam ſacramentalem, & gratiã plenæ confirmationis in patria, quæ habent coniunctum ſibi finem vltimũ. Ad confirmationem.n.perfectam tria pertinẽt. Primũ eſt inſeparabilis adhæſio & coniũctio rationis ad Deũ. Secundum eſt indeflexibilis ſubiectio inferiorũ potentiarum aĩæ ſub imperio rõnis. Tertium eſt indiſcontinualis conuerſio actualis totius hoĩs in Deum, qñ homo diuina dulcedine affectus, ex toto corde, & ex tota aĩa, & ex oĩbus viribus ſemper actu tendit in Deum, & in quodcunque aliud in quo relucet Deus. Primum horum habet gratia ſanctificationis ſimpliciter, vt.ſ.nullus, qui particeps eius fuerit, poſſit peccare mortaliter. Scđm habuit B. Virgo, & ideo nec venialiter vnq̃ peccauit, ſicut dicit Augu.
Supra lib. 3 c.12. Tertiũ aũt non põt conuenire gratiæ viæ, eo qđ illud ex fruitione Dei cauſetur, q̃ tñ eſt in patria. Tres aũt fuerunt ſanctificationes matris Dei. Prima fuit ſanctificatio in vtero, & hæc tres habuit effectus.ſ. originalis culpæ expiationẽ, & gratiæ infuſionem, & fomitis tantam reſtrictionẽ, vt nõ poſſet in aliquod pctm̃ duci: licet tñ ipſe fomes maneret ſcđm eſſentiam. Secunda ſanctificatio fuit in Spiritusſancti obũbratione, & filii Dei conceptione, quæ tribus præmiſſis duo ſuperadidit.ſ.omnimodam fomitis extinctionem & confirmationẽ in bono; ita ꝙ quæ prius poterat peccare, iam non poſſet peccare. Hos aũt duos effectus expreſſit Angelus. Luc.1. Spiritusſanctus ſuperueniet in te; quo ad primum: Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi; quo ad ſcđm. Iſta confirmatio non fuit liberi arbitrii ablatio, ſed eius per gratiam cõpletio. Prætereа Spiritusſanctus ſuperuenit in eã non ſolum ad ſanctificandum, ſed ẽt ad fęcundandum, cuius virtute virgo concepit, virgo peperit, & poſt partum virgo permanſit. Tertia ſanctificatio fuit in filii Dei inhabitatione, qui nouem menſibus in vtero eius manſit, & his oĩbus prædictis duos effectus addidit. Vnus fuit ꝙ oẽs diſpoſitiones fomitis ſublatæ fuerunt; ſicut qñ morbus eſt curatus, adhuc interdum remanent reliquiæ curãdę. Secundus fuit

dedi-

dedicatio ad diuina, ita ꝙ ēt licitis vſibus mundanis.ſ.matrimonialibus eam aptare eſſet impoſſibile; quia tūc non ſolum mens, ſed ēt corpus luce diuinitatis reſplēduit; vt ſignificatum eſt. Eze. 43. Ex prædictis collige ꝙ fomes & perſonam inficit & naturam. Perſonam quidem, quia ad malum pronam facit, & ſtimulat ad peccatum. Naturam verò, quia carnē inficit, prout eſt principium ad alteram carnē. Sed Beata Virgo in prima ſanctificatione, q̄ fuit in vtero, mundata fuit de originali peccato, inquātū fomes reſpicit perſonā ſuā: qa nihil in perſona ſua purgādū remanſit. In ſecunda vero ſanctificatione, q̄ fuit qñ Spiritusſanctus ſuperuenit in eā, purgata fuit à fomite, prout ipſe fomes reſpicit naturā in comparatione ad prolē propagandā non opere naturę, ſed opere Spiritusſancti. Remotus.n. fuit eſſentialiter, ꝑꝑ ꝙ pars ab ea ſeparanda in corpus Chriſti, nihil habuit de fomite, ſicut nec mater. Nota ſimiliter ex prædictis & ex ſequentibus, ꝙ beata Virgo ex prima ſanctificatione excellebat puritate oēs baptizatos: & ſanctificatione ſecunda excellebat puritatem Adæ, quam habuit ante pctm̄; per confirmationem excellebat puritatem Angelorum, qm̄ illi nec creſcere poſſunt in p̄mio ſubſtātiali ſiue eſſentiali, ſicut nec decreſcere: ſed B. Virgo ꝓficere potuit in merito, & nō deficere. Puritas matris Dei fuit quadruplex, ī qua nulla creatura ſibi poterit cōparari. Prima eſt puritas ſanctificationis in vtero. Oīs.n. rōnalis creaturæ puritas, vel eſt naturæ, vt in Angelis: vel eſt gratiæ gratis datæ, vt fuit innocentia primi ſtatus hominis: vel eſt gratię gratū faciētis, & iſta eſt maior aliis duab⁹. Vnde cùm in iſta ſpecie gratię ſanctificatio matris Dei fuerit ſuprema; patet ꝙ uincit puritatem oīs puræ creaturæ. Secunda eſt puritas innocentiæ in vita, in qua ſimiliter oēs excellit: quia B. Virgo vixit ſine oī peccato, & hoc oportuit eſſe maximę gratiæ, quę non ſolum ipſius naturam perficeret, ſed eam ſupra legem naturę corruptæ extollerēt. Tertia eſt puritas virgineę caſtitatis, ī qua excellit & Angelos & homines: Angelos quidem, quia ſecundum Hieronim. Hoc retinuit

Vide tu nephandiſſime, atq; ſpurciſſime Heluidi, ly ita ꝙ &c. eſſet impoſſibile: quia &c.

Alta dignitas B. Virginis adhuc in terra manentis.

nuit per virtutem caſtitatis,quod in Angelis eſt neceſſitatis naturæ.Item excellit homines in hoc,quia primum exemplar fuit huius integritatis. Pſalm. 44 Adducentur regi Virgines poſt eam &c.Præterea oſtēditur iſtud alia ratione, quia ſumma eſt hæc puritas, quæ potius poteſt ſuum cōtrarium ſecum pati,quam poſſit violari: & talis fuit virginitas dominæ noſtræ,quæ gaudium matris habet cum virginitatis honore, & ideo nec primam ſimilē viſa eſt,nec habere ſequentem.Quarta eſt puritas ſanctificationis ex ſuperuentione Spiritusſancti & præſentiæ
B Dei,in qua ſimiliter excellit omnem creaturam.Cum.n. eſſe matrē Dei,ſit dignitas ſuperior ad omnem,quæ puræ creaturæ communicari poſſit; neceſſe eſt gratiam ad hoc diſponentem eſſe maiorem omni gratia puræ creaturæ.Oportet ergo; priuilegium ſanctificationis ſuæ in hac parte omnem aliorum ſanctificationem excedere.

S C H O L I A.

A Tertia remouet culpam originalem]*.ſactu contractam,quàm citiſſimè tamen abraſam.A ſacroſancta Romana Eccleſia,excommunicantur ipſo facto hi,qui hanc opinionem vel peccati mortalis,vel hæreſis, nota inurunt; ſicut & hi, qui contrariam opinionem ſimiliter dānare præſumunt*[*Sixtus 4. in extrauag. Graue nimis.*]*Hinc ſatis inſulsè,ignorātiam ſuam oſtendentes,adducunt quidam Concilium Baſileenſe determinans cōtra opinionem authoris. Videant(quæſo)hi Leonem decimum in actis ſacroſancti Concilij Lateranenſis ſeſſ. 11. in abrogatione pragmaticæ corruptè uocātem Baſileenſe Concilium,non concilium, ſed conciliabulum: & de tali ſibiipſis dato ſic ſuffragio erubeſcant.Collationes inſuper ſeſſionum fiant, & videbitur, quod pro illo tunc de an. 1439. quando talem determinationem fecerunt, non erant cum Eugenio quarto: quem tamen ſemper,vt indubitatum Papā,adorauit Eccleſia catholica;et qui(ut uerè ab ipſa pro indubitato Papa,recognitus)conciliabulo illo ſuo Baſileēſi adhuc durante,Concilium ſacrum Florentinū Orientaliū,Occidentaliumq; patrum aggregauit in vnum.Facto igitur ſuo ſancto*

De ſanctificationis, conceptioniſue, opinionibus.

ſancto corã vniuerſo declarauit Eugenius: Conciliũ Baſilienſe non Concilium, ſed conuenticulum fuiſſe pro tempore illo. Papa quoque Pius 2 in ſua bulla retractationũ omnium circa Eugenium 4. & Baſile Concil refert, Iulianum Cardin. olim legatum in Concil. illo poſt eius tranſlationem (hæc de an. 1437. facta eſt vltim.) dixiſſe Baſileæ non ſynodum eccleſiæ, ſed ſathanæ & miniſtrorum eius ſinagogam, remanſiſſe. Et idem Pius electum à Baſilea Papam, quem Fœlicem vocarunt, affirmat fuiſſe Idolum, non Chriſti vicarium. &c. Hæc Diuus Bernardus *ad Eugenium 3. ſcribit, cui ſupremam & omnimodam in eccleſia poteſtatem concedit. Quod ille de tertio teſtatur Eugenio hoc nos de quarto, & omnibus alijs Roman. Pontif. profitemur, Hæc ibi Et infra dicit (quod & omnes dixerunt) nullum eſſe ratum Concilium, quod à Papa vero approbatum non eſt. Hæc dicta ſint non ad derogandum opinioni contrariæ, ſed ad moſtrandum quantæ ſcientiæ illi ſint viri, alioquì forſan docti: qui tali præſidio arũdineo, indigno tunc nominari Concilium, in hac materia innituntur eo, quod iam recalcitrauerat vero ſummo Pontifici. Vis adhuc iſtud ipſum videre? En. Quomodo determinationẽ illam Baſileenſem pro ſe non acceptaſſet* Sixtus *ipſe, qui poſt Conciliũ illud fuit, talique opinioni (quantum decuit) fauit; ſi vidiſſet eam quippiam roboris obtinere? Quomodo in calce extrauagãtis ſuæ dixiſſet hæc verba formalia, Cùm hoc nondum ſit a Romana Eccleſia, & Apoſtolica ſede deciſum; ſi Baſilienſes hoc determinantes eccleſiam Catholicam (quæ Romana eſt) repreſentaſſent, Sediquè Apoſtolicæ vniti fuiſſent? Quomodo, & ſacrum Tridentinum Conciliũ de hac materia ſeſſ. quinta seriò loquens, Sixtoque eius cenſuras innouando ſubſcribens, Baſileam determinationem ſubticuiſſet? Non plus ergo hic ſapiant membra, ſed ſapiant ad capitis ſobrietatem; ſciant quòd honor Reginæ iudicium (Quod Eccleſiæ ſancta Romana eſt) diligit; & quòd in medio magnatorum ſatius eſt cum duodenne Chriſto (qui tamen ſapientia erat) audire, ac ſapienter interrogare, quàm in numerum priuata verba proferre.*

Nota bene

Validæ rationes

Monitum ſaluberrimũ, & utiliſſimum.

B Eſſe matrem Dei &c.] *tam infinita eſt hæc dignitas, vt ex*

vt ex iſta parte non poſſit aliquid hac melius fieri: ſicut non poteſt aliquid melius eſſe Deo 1. q. 25. ar. 6. ad 4. item iſta dignitas eſt cauſa omnium aliarum dignitatum, in Beata Virgine quocunque tempore repertarum vt canit Eccleſia. Felix es ſacra virgo Maria, & omni laude digniſſima, quia ex te ortus eſt ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter.

Vnde B. Virgo ſit digniſſima

De conceptione dominica. Cap. V.

MOx vt Virgo beatiſſima aſſenſum Angelo præbuit dicens. Fiat mihi ſecundum verbum tuum: Spiritus ſanctus ſuper eam venit, ac filium Dei concepit. Hæc autem tria ſimul fuerunt tempore, non natura: tunc impleta ſunt præambula figurarum, & documēta ſcripturarum, & deſideria prophetarum: propter quod etiam aduentus Chriſti dicitur plenitudo tēporis. Quare autem Chriſtus nec prius nec poſterius venerit, nonnullæ ſunt rationes. Prima eſt vt ordinem vniuerſi nō turbaret. Singula nanque ſuis fiunt temporibus; quanto magis in maximo Dei opere, ſ. filii Dei incarnatione? Secūda ne fides & ſpes promiſſa in incarnatione, perirent. Si enim tardaſſet venire; quotidie decreuiſſent homines in fide, & tepuiſſent. Sed prius uenire non fuit neceſſe; quia non prodeſt medicina ſpiritualis, ſine affectu recipientis. Tertia eſt, vt ſupremæ infirmitati culpæ immediatè ſuccederet melioratio, ſicut ſummum ſtatum acutæ febris

Cur incarnatio Chriſti ſit plenitudo tēporis. Gal. 4.

A ſequitur criſis & ſanatio. Quarta, vt homo de lege naturali & ſcripta prius conuinceretur, ſicut ait Auguſtin. quia ſi Chriſtus ſtatim veniſſet, diceret homo quòd per legem naturæ ſaluari poterat, & ſuperfluum crederet aduentum Chriſti: ſimiliter dicere poterat de lege ſcripta. Sed comperto quòd nec ſic nec ſic ſaluari poterat, cum omnes ad inferos deſcenderent, tunc venit ipſe, q̃a tunc erat tempus miſerendi eius. Quinta, vt ſicut primus homo conditus fuit ſexta die ad totius mundi complementum, ſic Deus homo fieret in ſexta ætate ad totius creaturæ perfectionē. Sexta. n. ætas apta eſt ad exercitiū,

ad

ad remiſſionem culpę,ad meritũ vitæ æternæ,ad tranſitũ
de ſtatu miſeriæ,ad ſtatũ gloriæ:& iſta notantur in ſexta
ætate rõne perfectionis ſenarii.Sexta,quia Chriſtus non
debuit venire in principio tẽporis:quia aduentus eius ni
mis fuiſſet feſtinus:nec in fine vltimo, quia tũc nimis fuiſ
ſet tardus:ſed decebat ſaluatorẽ inter tempus morbi, &
tempus iudicii introducere tempus remedii. Septima,
quia decebat ducem perfectum tũc ſe oſtendere,cũ eſſet
oportunitas currendi ad brauiũ, hoc eſt in fine tẽporũ, *Timor iu-*
& tamen ante terminum:vt per timorem iudicii ſtimula *dicij eſt ſti-*
ti,per ſpem præmii attracti, & per exẽpli perfectionem *mulus ad*
animati ſequi poſſemus efficaciter ducem noſtrum.Octa *bonum.er-*
ua,quia decebat mediatorem quędam membrorum ſuo- *go bonus.*
rum præcedere, quædam ſequi. Incarnationem Chriſti
multæ figuræ pręceſſerunt & prophetię, de quibus ali-
quas aſſignemus. Abraham deſcendit in Aegyptum, vt
peregrinaretur ibi.Lapis ꝑciſus eſt de mõte ſine manibꝰ. *Gen.28.*
Fluuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum *Dan.2.*
paradiſum.Sapientia ędificauit ſibi domum, excidit co- *Gene.2.*
lumnas ſeptem. Thronum fecit ſibi Salomon de ebore *Prou.9.*
grandem.Nouum faciet dominus ſuper terram,fœmina *3.Re.10.*
circũdabit uirum.Ionas in mare proiicitur,& mare ſeda *Iere.31.*
tur.Stillabunt montes dulcedinem. Deſcendi in hortum *Iona.1.*
meum,ut uiderem poma conuallium. Vellus Gedeonis *Ioel.3.*
rorificatur.Manna ſeruatur in urna aurea. Virga Aaron *Cant.6.*
floret.Flos de radice eius aſcẽdet.Emittitur columba de *Iudit.6.*
arca Noe. Mittitur lignum in aquas Marath. Paradiſus *Exo.16.*
plãtatur.Moyſes ponitur in fiſcellam ſcirpeam. Iſrael in *Nu.17.*
duit Ioſeph tunica polymita. In ſole poſuit tabernaculũ *Iſa.11.*
ſuum.Duo uiri ferũt in vecte botrum de terra promiſſio *Gen.8. 2.*
nis.Mittitur Ioſeph in ciſternam. Vrbs fortitudinis no- *Exod.2.*
ſtrę Sion,ſaluator ponetur in ea murus. Emitte agnum *Gen.37.*
Domine.Rorate cœli deſuper &c.Aſcendet Dominus ſu *Pſal.18.*
per nubem leuem.Miſericordias & ueritas obuiauerunt *Nu.13.*
ſibi.Gemma carbunculi in ornamẽto auri. Simul in vnũ *Gen.39.*
diues & pauper. Ego primus,& nouiſſimꝰ.Charitate per *Iſa.26.*
petua dilexi te.Mittitur Daniel in lacum Leonum.Appa *14.*

ret in

ret in camino quartus ſimilis filio hoīs. Vmbra deſcēdit in horologiū Achab decem gradibus. Ignis apparet in rubo non comburens Solem nube tegam. Quid lucidius ſole? Pſalm. à ſummo cœlo egreſſio eius.

S C H O L I A.

A Quarta vt homo de lege] *Hinc habes clarè, ꝙ nec lex natura, nec lex ſcripta, poterāt iuſtificare uirtute propria; & conſequenter, ꝙ illarum finis erat Chriſtus .i. ꝙ per fidem in Chriſtum venturum iuſtificabantur quicunque in illis legibus iuſtificabātur, ad quem ipſa erant diſpoſitiones. Cōc. Tri. ſeſſ. 6. can. 1. anathematizādo cōtrariū. 1. 2. q. 98. ar. 12.*

Iuſtificati.

De rationibus incarnationis. Cap. VI.

PEr verbum igitur incarnatum facta eſt humani gñis reparatio, non quia aliter ſaluari non poterat, ſed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipſi reparatori & reparabili, ac reparationi. Congruebat inquā iſte modus reparatori, quem decebat ſuam potentiam, ſapiētiā, & bonitatem oſtendere. Quid aūt potentius, ꝙ̄ coniungere extrema ſummè diſtantia, hoc eſt creatorem & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctione diſparium elementorum: maior in coniunctione illorum ad ſpiritū creatum, maxima in coniunctione illorum omnium ad ſpiritum increatum. vbi & maxima diſparitas eſt. Quid verò ſapientius, quàm quòd ad perfectionem vniuerſi fieret coniūctio primi, & vltimi, hoc eſt verbi Dei, quod eſt omnium principium, & humanę creaturæ, quæ in operibus ſex dierum fuit vltima omnium creaturarum? Quid autem beneuolentius; quàm quòd creator rerum communicare ſe voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in communicatione ſui omnibus rebus per eſſentiam, pręſentiam & potentiam; maior, quia communicauit ſe bonis per gratiam, maxima, quia communicauit ſe homini per vnionem, & per conſequens generib⁹ ſingulorum in unitate perſonę. Fuit etiam iſte modus

Nota maximam undique conuenientiā incarnationis.

con-

congruentiſſimus ipſi reparabili: quia hō per peccatum corruit in infirmitatē, ignorantiā, & malitiā; per q̄ ineptus factus eſt ad virtutem diuinā imitandā, & veritatē cognoſcendā, & ad bonitatem diligendam. Ideo Deus factus eſt hō, per quod ſe reddidit homini imitabilem, cognoſcibilem, & amabilem. Fuit ēt iſte modus congruentiſſimus noſtræ reparationi, quia dn̄s in forma ſerui procurauit ſalutem ſerui. Sunt & aliæ rōnes quare fuit conueniens Deum incarnari. Prima eſt, quia præuaricator abſtulit nobis Deum: vnde conueniens fuit, vt reparator redderet nobis Deum. Secunda, quia humilitas decuit eū: ſed non potuit humiliari vſq; ad pœnas in natura diuina; oportuit ergo, ꝙ in alia. Tertia, vt ꝓphetias impleret Iſaiæ 52. Ego qui loquebar, ecce adſum. Abacuch. 2. Apparebit in finē, & non mentieť, ſi morā fecerit, expecta eū, quia veniens veniet: vt. ſ. doceret potius vincere ꝑ iuſtitiā, q̄ per potentiā. Quarta, ꝑꝑ vitandum inconueniens; quia ſi Deus incarnari non potuiſſet, vel neſciuiſſet, vel noluiſſet; videreť in eo eſſe impotētia, vel ignorantia, vel inuidia: qđ abſit. Quinta, vt tanta eſſet humilitas in redēptore, q̄ta fuit ſuperbia in ꝑuaricatore: q̄a tanta fuit ſuperbia, vt hō vellet eſſe, vt Deus, vnde humilitas tanta debuit eſſe, vt Deus fieret hō. Sexta, vt noſtrū amorē excitaret, & noſtrā ſpē erigeret: Septima, vt exēplum imitandæ virtutis nobis daret in forma viſibili & humana. Quāuis aūt opera Trinitatis ſint indiuiſa, ita ꝙ quicquid oꝑatur vna ꝑſona, operetur, & alia; tn̄ ſolus filius accepit carnē, & non pater, vel Spirituſſanctus. Et habemus ſimile in tribus domicellis induentibus tertiā ipſarum, de q̄bus pōt dici, quicquid facit vna, facit alia, vna tn̄ ſola induitur. Eodem mō dicendum, ꝙ incarnationis opus q̄nque attribuitur patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo tꝑis, miſit Deus filium ſuum. Quandoq; attribuitur filio, vt ibi. Exiui à patre, & veni in mundum. Q̄nq; attribuitur Spirituiſancto, vt in ſymbolo: Qui conceptus eſt de Spirituſancto. Sed hæc ideo dn̄r, quia opus incarnationis fuit maximæ potētiæ, ſapientiæ, & bonitatis: quæ

A

Exēplum quod intellige ſic, quando & tertia tūc coinducit ſeipſam.

Gal. 4.

Ioan. 16.

R tribus

tribus perſonis attribuũtur. Sunt aũt multæ rõnes quare filius incarnatus ſit, & non pater, vel Spirituſſanctus. Prima, vt per eãdem ſapientiã, q̃ mundum condiderat, fieret reparatio. Secunda, vt q̃ filius eſt in diuinitate, eſſet filius in humanitate. Tertia, ne idẽ eſſet pater, & filius, ſi pater de hoĩe naſceretur. Quarta, quia congruentius mittebatũ qui eſt ab alio, quã qui eſt à nullo. Quinta ꝓp confirmationẽ hereditatis nobis promiſſę, vt. ſ. poſſemus dicere patri, Dñe tu habes filiũ nobis ſimilẽ cui cõpetit hęreditas, quã hoĩ ꝓmiſiſti. Sexta, vt patris erga nos oñderetur charitas, Io. 3. Sic De⁹ dilexit mũdũ, vt filiũ ſuũ vnigenitũ daret. Septima, vt oſtendatur ꝙ Deus pater nihil hẽt ꝙ nõ ſit nobis paratus dare, cum filium ſuũ vnigenitũ dederit. Octaua, vt ſicut Dei filius factus eſt hõ, ſic hõ fieret filius Dei. Apo. ad Gal. 4. Miſit Deus filiũ ſuum, vt adoptionẽ filiorum reciperemus. Nona, vt eſſet occaſio ſalutis, quod dicitur occaſio ruinæ, quia hõ appetendo ſcientiam diuinam, q̃ filio appropriatur, cecidit. Decima, q̃a imago debuit per imaginẽ recuperari. Vndecima, quia ſicut verbũ mentis mediante groſſiori natura emittitur. ſ. per vocẽ, ſic verbũ æternum ꝑ aſſumptionẽ naturæ. Duodecima, quia medius inter perſonas debuit eſſe mediator Dei, & hoĩum. Decimatertia, quia ſapientia patris reparare debuit appetitorem ſapientiæ. Gen. 2. Eritis ſicut Dii ſcientẽs &c. Quartadecima, q̃a decentiſſimè cõiungitur humilitas cũ ſapientia. Prou. 11. Vbi humilitas, ibi, & ſapiẽtia. vnde filiũ Dei ꝑcipuè decuit incarnatio. Quintadecima, q̃a ideæ non ſunt niſi ſapiẽtia Dei, q̃ filio Dei appropriatur: vñ cũ ſingulæ ideæ ſingulorũ ideatorũ ſint cauſæ, tũc demũ oĩa pfecta & cõpleta ſunt, cũ per vnionẽ ad ſuum principiũ redierint. Sextadecima, q̃a ſi pater fuiſſet incarnatus, tũc nulla ꝑſona fuiſſet ſine principio. Decimaſeptima, q̃a opportuit incarnatã ꝑſonã tanq̃ ſacerdotẽ ſupplicare patri ꝓ natura aſſumpta, ſed magis decuit filium ſupplicare patri, q̃ econuerſo. Decimaoctaua, q̃a ſi Spiritusſanct⁹ fuiſſet incarnat⁹, tũc duo eſſent filii. Decimanona, q̃a nullũ magis decet reducere hoĩem ad diuinam cognitionem

Eſſet in diuinis idem pater, qui filius, licet reſpectu diuerſorum, ſi incarnaretur pater.

gnitionẽ q̃ verbũ,quo pater ſe declarat:qđ eſt vnibile car ni,ſicut & verbũ voci. Viceſima,q̃a nullũ magis decet re ducere hoĩem ad filiationẽ adoptiuã, quã filiũ naturalẽ.

SCHOLIA.

A Non potuit humiliari vſq; &c.] *Non potuit. ſ. attẽta implicatione contradictionis, ſeu attenta infactibilitate rerum. Vnde pro regula tenendum, ꝙ quandocunque non poſſe attribuitur Deo, intelligitur hoc ꝑꝑ rerum infactibilitatem procedere, non ex defectu Dei potentiã quouis modo infinitã habentis. Vnde limandæ ſunt (ſi fiat uis in verbis) locutiones hmõi ſic. Hoc nõ põt fieri à Deo: vt denotetur defectus ex parte rei, non Dei. Deus.n. (quantum eſt de potentia ſua) poteſt ẽt iſta facere. 1. q. 2. art. 4. Vnde ſimpliciter dicendum eſt ſic: Deus poteſt omnia, quæcunque ſint illa, facere; ſed horum quædam non poſſunt fieri.* *Regula neceſſaria.* *An infactibilia poſſit facere Deus.*

B Decuit magis.] *Hinc patet ꝙ oẽs rõnes adductæ in hoc ꝓpoſito intendunt; non ꝙ fuiſſet inconueniens, vel indecẽs, ſi alia perſona à filio incarnaretur: ſed hoc tantũ, ꝙ non ſic decens fuiſſet aliã incarnari, quẽadmodũ filium, 3. q. 3. art. 8.*

De modo incarnationis. Cap. VII.

IN communi reparatione omnium decens erat vt fieret concurſus trium de triplici Natura, ſ. diuina, angelica, & humana: vnde in myſterio incarnationis fuit concurſus Angeli nunciantis, virginis concipientis, & verbi Dei carnem aſſumentis. Cum filius Dei mittitur in mundum, nõ fit loci mutatio, ſed naturæ humanæ aſſumptio; quia ipſius mitti, eſt ipſum eſſe vbi prius fuit, ſed aliter ibi eſſe q̃ prius fuit: & hæc alteritas non eſt ex parte eius qui eſt, cùm ſit immutabilis, ſed ex parte eius in quo eſt, *Mal. 3.* quia vnitur noſtræ carni: vnde mutatio nõ fuit ex parte A filii, ſed ex parte aſſumpti. Præterea in mutatione loci exigiť nõ eſſe aliquẽ vbi prius erat, ſed nec hoc eſt in filii *Ioan. 10.* miſſione, quia poſt incarnationem fuit in patre ſicut ſemper. Chriſtus aſſumpſit naturam noſtrã quinq; modis. ſ. miſericorditer. Apoſt. ad Titum 3. Secundũ ſuam miſe-

ricordiam ſaluos nos fecit. Vtiliter, ſ.pro ſalute noſtra. Pſal.73. Operatus eſt ſalutem in medio terræ. Sapienter. quia aſſumpſit bonum naturę, reprobando malū culpæ, Iſa.7. Butyrū, & mel comedet, ut ſciat reprobare malū, & eligere bonū. Fortiter, quia ſic aſſumpſit naturam humanam, ꝙ nūquam depoſuit eam: quia poſt mortem unita fuit diuinitas carnis in ſepulchro, & aīæ in Inferno. Mirabiliter, quia coniuncta ſunt in carne ſummum & imū, hoc eſt Deus & limus. Verbū caro factū eſt quinq; modis. ſ. ſcd̄m ueritatem carnis Iſaiæ. 53. Verè lāguores noſtros ipſe tulit. Præter carnem, quia p̄ter operationē carnalē. Matt. 1. Qđ in ea natū eſt, de Spirituſancto eſt. Supra carnem, quia meritis noſtris non exigētibus Apoſtol. ad Titum. 3. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos. Propter carnem, quia ad ſaluādā carnē, & hoc quātum ad fideles efficaciter, licet quātū ad oēs ſufficienter Matt. 1. Vocabis nomē eius Ieſum. Ipſe. n. ſaluum faciet populum ſuum. Contra carnē, quia ad maiorem damnationē infideliū. Ioan. 15. Si nō ueniſſem, & locutus eis nō fuiſſem, peccatum non haberēt. Opus aſſumptionis humanæ naturæ non animatio ſed incarnatio nominatur, cùm tñ à digniori res conſueuerit nominari: hoc autem eſt ꝓꝑ quatuor rationes. ſ. ut expreſſior fiat nominatio, & ut profundior explicetur dignatio miſerentis, & quia nobis magis nota eſt pars carnis, & ut maior humiliatio exprimatur eo ꝙ magis à Deo diſtat caro quàm anima, quia caro eſt à parētibus ꝓpagata, anima à Deo creata.

Verbū caro quinq; modis. Apoc. 1. Ioan. 1.

Dignatur redimere etiam viliſſimum in homine: & unire illud ſibimet.

S C H O L I A.

A Mutatio non fuit ex parte filii, ſed ex parte aſſumpti.] *Ideo per exemplum habitus, declarat Apoſtolus incarnationem dicens. Habitu inuentus ut homo. Licet enim ſubſtātialiter hypoſtaticè facta ſit; tamen habitui comparatur propter mutationis qualitatem cognoſcendam: Quaſi dicat. Sicut habitus mutatur, quia ſcilicet figuratur ſecundum formam induentis illum, induens autem à forma ſua propter hoc non mutatur; ita humanitas in incarnatione eſt meliorata, &*

Philip. 2.

Immutatio uerbi.

rata, & conſequenter mutata, uerbum autem Dei non eſt mutatum. Ideò rectius dicendum; quòd uerbum Dei uniuit humanitatem ſibi, quàm quòd unierit ſe humanitati August. in lib. 83. quæſtionum. 3. q. 1. ar 1. & q. 2. ar. 6.

De vnione, & carne aſſumpta. Cap. VIII.

SIcut in diuinitate una eſt eſſentia & tres perſonæ, ita in Chriſto eſt econuerſo una perſona, & tres eſſētiæ: ſcilicet deitas, & anima, & caro, hoc eſt ęternum, nouum, & antiquū, quia deitas eſt ęterna, anima eſt noua, quia in aſſumptione carnis creata, caro uerò antiqua, quia ab Adam propagata. Chriſtus ſecundum naturam diuinitatis eſt genitus, ſecundum animam uerò creatus, & ſecūdum carnem factus. Vnio fuit triplex in Chriſto. ſcilicet deitatis ad animam, & ecōuerſo; deitatis ad carnem, & econuerſo; animæ ad carnem, & econuerſo. Duę primę uniones ſemper manſerunt, tertia ſeparata fuit in morte. Vnio deitatis ad humanam naturam non eſt in unitate naturæ, ſed perſonę: non dico perſonæ humanæ, ſed diuinæ, hoc eſt non aſſumptæ, ſed aſſumentis: nec perſonę cuiuſlibet, ſed ſolius uerbi. Quia enim impoſſibile eſt quòd natura diuina cōcurrat cum alia, ſicut pars ad conſtitutionem tertii, uel ꝙ ipſa tranſeat in aliam, uel alia in ipſam propter ſimplicitatem & unitatem ipſius perfectiſſimam: propterea diuinitas, & humanitas nō uniuntur in unitate naturę, ſed perſonę, & ſic intelligitur illud in ſymbolo Athanaſii: Nam ſicut aīa rōnalis & caro unus eſt homo, ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Ibi namque ponitur ſimilitudo quantū ad unitatem perſonę, & non naturæ, quia caro & aīa differunt in hoīe quātū ad eſſentiā, cōſtituunt tñ unā perſonā. Eodem mō inter diuinitatem & humanitatē Chriſti eſt differentia, & tñ eſt una perſona: & qa diuina natura in nullo ſuppoſito poteſt ſubſiſtere pręter q̄ in propria hypoſtaſi, ideo unio illa nō poteſt eſſe in propria pſona hominis, ſed Dei: & propterea Deus in una perſonarum *Quę perſona ſit in Chriſto.*

ſuarum fecit ſeipſum ſuppoſitum humanæ naturæ: unde tantùm una eſt ibi perſonalitas & unitas perſonalis, ſcilicet ex parte aſſumentis. Ad eſſe namque perſonæ triplex exigitur diſtinctio, ſcilicet ſingularitatis, & naturalis incommunicabilitatis, ac excellentiæ ſiue dignitatis. Propter primum, nullum uniuerſale eſt perſona. Propter ſecundum, anima nō eſt perſona: ſed propter tertiū, Chri-
A ſtus ſecundum quòd eſt homo, non eſt perſona. Ex his patet quæ ſit uera uel falſa inter has quatuor propoſitiones. Prima, perſona aſſumpſit perſonam, Secūda, natura aſſumpſit pſonā. Tertia, natura aſſumpſit naturā. Quarta, perſona aſſumpſit naturam. Primæ duæ ſimpliciter ſunt falſæ. Tertia uno modo eſt falſa, alio modo eſt vera. Si enim ſumatur natura prout eſt communis tribus perſonis, ſic eſt falſa. Si uero ſumať natura prout eſt in perſona filii, ſic eſt uera. Quarta autem propoſitio ſimpliciter eſt uera. Ad intelligentiam autem horum nota, quòd tres fuerunt opiniones de incarnatione Chriſti. Prima opinio dicebat, quòd filius Dei aſſumpſit hominem. Secunda dicebat, quod aſſumpſit humanam naturam. Tertia dicebat, ꝙ aſſumpſit hominem ut veſtem. Prima opinio non teneť in ſcholis, quia ponere uidetur, ꝙ in Chriſto ſunt duæ perſonæ, quod eſt falſum. Secunda communis eſt, & uera ac celebris: quia ponit quòd Chriſtus eſt ſolum unus, licet ſit aliquid ſecundum ꝙ homo. Itē ponit quòd aſſumens non eſt aſſumptum. Item ꝙ ille homo eſt Deus & econuerſo. Itē ꝙ omnis proprietas filii Dei ineſt ei, & econuerſo. Tertia opinio tanquam hæretica reprobatur: quia ponit non eſſe in una perſona Chriſti duas naturas, & quòd duæ ſubſtantiæ, humanæ naturæ ſcilicet & diuinæ, non conſtituunt, perſonalitatem filii Dei, ſed extrinſecus ſe habent ad ipſam. Dicimus ergo quòd tanta eſt ibi unio, ut quicquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, & ecōuerſo; his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, uel clauditur negatio. Si enim ſit uocabulum in quo aliqua unio includitur, ſicut eſt uniri, incarnari, aſſumi, aſſumere; in quibus includitur

Nota benè iſtam regulam.

reſpectus

reſpectus unionis unius naturæ ad alteram: tunc non tenet prædicta regula. Similiter non tenet: quando in uocabulo includitur negatio alicuius, cuius oppoſitum alteri competit, ſicut incipere, eſſe, creari, & cætera. Nota ꝙ propriè loquendo, compoſitio eſt corporum, coniunctio eſt corporis & animæ, unio eſt diuinæ naturæ ad humanam, tñ unum quandoque ponitur pro alio. Quinque fuerũt ſtatus primi hominis, & de quolibet ſtatu accepit Chriſtus aliquid. Primus ſtatus fuit innocentiæ, de quo Chriſtus accepit peccati immunitatem. Secũdus gratię, de quo accepit plenitudinem gratiæ. Tertius culpæ, de quo accepit recompenſationem pęnæ. Quartus pœnitẽtiæ, de quo accepit paſſioné doloris & triſtitiæ. Quintus gloriæ, de quo accepit plenam fruitioné. Corpus Chriſti ſecundum Damaſcenum, formatum fuit ex ſanguine Beatæ Virginis, non ex carne. Nã veræ matris eſt ſecundum philoſophos materiam tantummodo miniſtrare: ſed dare uirtutem formatiuam, quæ actiuè materiam formet, eſt patris, & non matris. Cum igitur Beata Virgo proprietatem ueræ matris habeat, oportet quod materiã contulerit, quæ ſcd̃m naturã ſit materia conueniens humano corpori: & tñ integritatem virginalem non polluat. Talis aũt materia nõ eſt caro, qa dicit Philoſophus, ꝙ id, qđ eſt actu pars, non eſt materia gñationis, cum nõ ſit potẽtia totũ. Caro aũt eſt actu pars, unde nõ eſt materia generationis. Talis quoq; materia nõ fuit ſemen uirgineũ uel fęmineũ, quia hoc puritati uirginis non cõueniebat: nec etiã ſecundum philoſophum eſt neceſſarium ad generationem, quia aliquæ mulieres concipiunt ſine ſeminatione. Talis ergo materia fuit ſãguis, quia ipſe ſecundum Philoſophum eſt etiam in nobis materia generationis. Quòd autem dicit Apoſtolus ad Rom. 1. c. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid, intelligendum eſt originaliter, non materialiter. Virtus autem formatiua in B. Virgine nõ fuit ex patre carnali, ſed ex uirtute altiſſimi.

Ariſt. in lib. de generatione animaliũ dicit & hoc, & infra dicta.

Veriſſimũ.

B

S C H O L I A.

A Chriſtus, ſecundum quòd homo non eſt perſona.]

Ideſt Chriſti humanitas,non habet perſonalitatem creatam propriam;licet habeat perſonalitatem increatam, propriam ex vnione ſibi datam. 3. q. 2. art. 2. q. 4. art. 2. & 3. Concilium Conſtantinopolitanum quintum, c 5. ſub anathemate contrarij. Interrogatus Chriſtus,Ioha.8.quis eſſet,reſpōdit; Principium,qui & loquor vobis.Clarum eſt : ꝙ ly quis , interrogat de perſona ſup.lib.1 c.23. & Iudæi interrogabāt de perſona humanitatis ; cùm non crederent diuinitatem eius. Dicentibus ergo illis,tu quis, es.i.quæ eſt perſona tua humanitatis,reſpondit Dominus ; Ego Principium.i. perſona mea humanitatis eſt Deus.Quis.n.neſciat : ꝙ perſona creata eſt principiatū,& à Deo creante,& à principijs ſpeciei?Tantū abeſt vt perſona creata ſit principiū.Qui (inquit)& loquor vobis,i.qui ego principiū.i. qui ego Deus , ēt loquor vobis, i. ſum humanatus ꝑꝑ vos vt poſſem eo modo quo nunc facio,lo qui vobis.Et quia dico in cōtextu euangelij huius(vt vos iudæi nūc audiſtis)me habere patrē; ideo Ego ſum Principium de Principio.i.Deus filius, non pater, non Spirituſſanctus.

B Materia fuit ſanguis.] *puriſſimus videlicet; non impur⁹.Ergo,in generatione.& Chriſti,et noſtri ſanguis eſt materia;ſed in Chriſti puriſſim⁹,in noſtri impur⁹.3.q.31.ar.5.*

De vtilitate incarnationis. Cap. IX.

AMiſimus per peccatū propriam excellentiā,mentis innocentiam,ac Dei amicitiam.Hæc aūt recuperare oportuit per beneficium ſaluatoris . Excellentiam.n. recuperare non potuimus, niſi per excellentiſſimum recuperatorē : quia ſi per aliq̄ meram creaturam reparati eſſemus;tūc oporteret nos eſſe ſubiectos illi creaturę.Innocentia aūt reparari non poterat,niſi per ſatisfactorem ſufficientiſſimū,qui videlicet eſſet Deus & hō:Deus quidem qui pro hoīe ſatisfacere poſſet: hō verò de genere Adæ,qui peccauerat. Ille namque cōgruè ſatisfacit,qui pōt & debet : ſed nō pōt niſi Deus,nec debet niſi homo. Amicitia ſimiliter non poterat reformari niſi per mediatorem conuenientiſſimum,qui.ſ. vtrique parti cōformis eſſet,

Ioan. 10.
Phil. 2.
Non Chriſtus hō peccauerat; ſed homo.

eſſet,& vtrique parti amicus. hoc verò Chriſto cõuenit, qui eſt Deo patri ſimilis per diuinitatem, & homini per humanitatem. Venit ergo Deus in carnem,tanquam dñs *Ioan.13.* ad ſeruos,vt eos corrigeret:tanq̃ magiſter ad diſcipulos, *Luc.14.* vt eos inſtrueret:tanquam medicus ad ægrotos, vt eos ſanaret. Per primum oſtendit Deus potentiam: per ſcd̃m *Exod. 26.* ſapientiam,per tertium bonitatem. Quatuor fructus in- *Can. 2.* carnationis ponit Bernar.dicens,Manna de cœlo deſcen *Can. 1.* dit,vt gaudeant eſurientes: de vinea cœli botrus erupit, *Dan. 2.* vt gaudeant ſitientes:oleũ effuſum eſt,vt gaudeant ægro *Sanctum* tantes: lapis ſine manibus de monte præciſus eſt, vt ti- *(pp̄ tria* meant negligentes. Chriſto homini plures actus conue- *prima,) &* niunt, nobis multum ſalutiferi: pp̄ quod diuerſis rebus *terribile* naturalibus & artificialibus comparatur. Ipſe namque *(pp̄ quar* Chriſtus dicitur caput noſtrum pp̄ ſenſum & motum *tum) nomẽ* ſpiritualem,quem ſuis membris influit. Mediator, quia *eius.* participat ꝓprietates diuinæ & humanæ naturæ,& ideo *Pſal. 110.* inter Deũ & nos efficaciter poteſt mediare. Fundamen- *Epheſ. 1.* tum,propter fidem, quia in nobis illuminat intellectum. *1.Timo.2.* Oſtium propter charitatem,qua perficit affectũ. Paſtor *1 .Cor.3.* inquantum incorporat nos eccleſiæ per ſacramentorum *Ioan. 10.* participationem. Hoſtia,quia ſoluit obligationem con- *Epheſ. 5.* tractã per peccatum originale & actuale. Sacerdos,quia *Heb. 7. &* ipſe ſe rogat,ipſe ſe exaudit,ipſe ſeruus rogat ſe dñm, & *5.* ipſe Deus exaudit ſe hominem. Via exẽplo,vita in præmio. Item Bernardus enumerat quatuor vtilitates aduentus domini,dicens, Venit medicus ad ægrotos, redemptor ad vẽditos,via ad errantes,vita ad mortuos. Oſtenduntur adhuc multæ vtilitates aduentus Chriſti: quia.ſ. Deus factus eſt homo,vt fieret homo Deus:dominus factus eſt ſeruus, vt fieret ſeruus dominus: Deus de cœlo ad terras deſcendit, vt homo de terris ad cœlos aſcenderet. Deus factus eſt filius hominis, vt homo fieret filius Dei. Immortalis factus eſt mortalis, vt mortales fierent immortales. Diues factus eſt pauper,vt pauperes fierent diuites. Obſcurata eſt lux,vt nos illuminaret: Eſuriuit pa **A** nis, vt nos reficeret. Sitiuit fons,vt nos inebriaret. Triſta-

ta eſt lætitia, vt nos lætificaret. Pauebat fiducia, vt nos confortaret. Laſſata eſt via, vt iter noſtrum ad cœleſtia dirigeret.

SCHOLIA.

A Obſcurata eſt lux &c.] *ſ. ſecundũ illud in quo poterat obſcurari, ſcd̃m illud in quo poterat eſurire; ſcd̃m illud &c. non ſecundum illud in quo iſta pati non poterat. i. ſecundum humanitatem, non ſcd̃m diuinitatem. Et tamen de Deo incarnato hæc abſolutè, i. ſine expreſſione limitationis dici poſſunt (vt in ſymbolo) ſicut & dicitur, comedite quæ apponuntur vobis, Socrates eſt criſpus. Nunquid patina propter hoc mãdantur comedenda? Nunquid Socrates propter hoc intelligetur criſpus ſcd̃m naſum? Abſit. Intelliguntur enim vbique propoſitiones formaliter; i. ſcd̃m rem, ſcd̃m quam ſubiectum eſt ſuſceptibile prædicati. Qua de re, ſunt non tantum vera; Sed et propria. 3. q. 16. art. 4. ſuper Apoſtolum ad Rom. 1. exponendo ly qui p̃deſtinatus &c. Vnde, quando in ſymbolo dicitur Chriſtus paſſus, mortuus &c. intelligitur; ꝙ ſcd̃m naturã horum prædicatorum ſuſceptibilem, non aliter; fuerit paſſus &c. etiam ꝙ limitatio non exprimatur. Vnde & intelligimus ex prædictis; ꝙ in ſymbolo fidei Eccleſia ſancta collocare ſtuduit, & collocauit, propoſitiones non ſolùm veras, ſed etiam proprias. Nam humanitas Chriſti paſſa eſt; non eſt propria, licet ſit vera; Chriſtus autem eſt paſſus, eſt vtrumque.*

Notatio ad intelligẽdum catholicè, dicta de Chriſto.

De mirabilibus circa incarnationem Domini. Cap. X.

EXcellebat incarnatio Chriſti noſtram conceptionem in pluribus: per quòd apparet quod ibi natura ſua perdidit iura. Inueniuntur enim multa tam ex parte matris, quam ex parte prolis, quàm etiã ex parte modi; quæ non ſunt ſecundum viam naturæ, ſed ſecundum potentiam virtutis infinitæ, quæ ſolius eſt Dei. Mira igitur fuerunt in matre: quæ ſcd̃m Bernardum fuit ſine pudore fœcunda, ſine grauamine grauida, ſine dolore puerpera.

Reuela oculos meos (i. ſecũdũ ſobrietatem recta m:) &

Ibi

Ibi portauit ſtella Solem, palmes vitem, riuus fonté, filia patrem, creatura creatorem. Fuit inquam mater patris, ac filia nati. Fuit quoque prole poſterior, contento minor, mater & virgo fuit, & cum Deo filium communem habuit. Maledictioné legis euaſit; vbi maledictæ fuerunt virgines, & coniugatæ. Virgines quidem, quia non genuerunt; coniugatæ verò, quia in dolore pepererunt. Sed vtrumque Beata Virgo euaſit; quia Virgo genuit, & dolorem non ſenſit. Aug. Speculum non rumpit radius Solis: & integritaté virginis ingreſſus, aut egreſſus, Dei vitiare non potuit: Mirabilia quoq; fuerunt in prole: quia in inſtanti fuit ibi ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, aïatio, deificatio. Et ꝙ iſta non fuerint ſucceſſiua, patet ex ſcriptura. Ierem. 31. Fœmina circundabit virum. Patet etiam ex virtute agentis, ſcilicet Spiritusſancti, cuius eſt ſubitò operari. Quamuis autem membra corporis Chriſti fuerint in conceptione completa & perfecta vſque ad animæ ſuſceptionem; ipſorum tamen membrorum diſtinctio ſecundum Auguſtinum tam parua & tenuis fuit, ꝙ humano viſui vix poſſet ſubiici: quia in tanto fuit minus corpus illud, quàm alius conceptus cum formatur, quantum augeri poſſet in vtero infra quadraginta ſex dies. Vnde miraculoſum fuit, quòd in tam paruo corpore recepta fuit anima, ſed hoc ideo factum fuit, vt conceptio Chriſti quantum ad tempus manendi in vtero non eſſet noſtræ conceptioni diſſimilis. Præterea ab inſtanti ſuæ conceptionis ſciuit omnia, etiam ſecundum ꝙ homo. Ité in fruitione perfecta fuit anima eius: vnde quantum ad hoc non ſolum fuit viator, ſed etiam compræhéſor. Item mundus fuit ab omni peccato, & plenus omni gratia & virtute. Habuit quoque patrem in cœlis, & matrem in terris: ſed patrem ſine matre, & matrem ſine patre. Item per incarnationem ipſe dominus factus eſt ſeruus, æternus factus eſt temporalis, imméſus factus eſt paruulus. Summus fit imus, incópræhenſibilis fit localis, ſimplex fit compoſitus. Dicit Auguſtinus, videtur inuiſibilis, palpať impalpabilis, immortalis occiditur. Ité Aug. Quis vnquam exiſtimare

Conſiderabo mirabilia de lege tua (circa incarnationem Chriſti, q̃ eſt nobis lex.) Pſal. 118. Gene. 3. Exemplū.

Nota & hoc miraculum.

Supra ſenſum hominum oſtenſa ſunt nobis, hæc: q̃ veriſſima ſunt. exiſtimare poſſet, vt portaretũ manibus fœmineis portator orbis, panis Angelorũ aleretur, virtus cęlorũ infirmaretur, vita oĩum moreretur? Hic quoq; notandũ eſt, ꝙ ſicut in diuinis eſt Trinitas perſonarũ in vnitate eſſentiæ, ſic in Chriſto eſt Trinitas naturarũ in vnitate perſonæ: & ſicut in diuinis per diuerſas pſonas non diſtinguitur eſſentia, ſic in Chriſto ꝑ diuerſas naturas non diſtinguitũ perſona. Deniq; Chriſti incarnatio fuit mirabilis ex mõ, quia cũ tres modi producendi hoĩem pceſſiſſent, primus videlicet nec de viro, nec de muliere, ſicut in Adã: ſcd̃s de viro ſine muliere, ſicut in Eua: tertius de viro & muliere, ſicut in oĩbus concupiſcibiliter natis: ad cõplementum decuit vniuerſi quartum modum introduci, vt. ſ. hõ de muliere fieret ſine viro per virtutẽ creatoris. In conceptione ergo filii Dei ſimul concurrerunt virtus innata, infuſa, & increata. Virtus innata materiam miniſtrauit: virtus infuſa purificando ad vnionẽ verbum adaptauit: (adaptatione dico congruenti.) Virtus increata ſubito perfecit, quod natura non potuit niſi ſucceſſiuè.

Gene 2. *Gene 4.* *Luc. 1.* (margin references)

A (margin: beside "liere, ſicut in oĩbus…")

B (margin: beside "ta, infuſa, & increata…")

S C H O L I A.

A Ad complementum decuit vniuerſi, quartum modum introduci.] *i. ad ſalutem dãdam homini, qui vniuerſi nomine vtpote microcoſmos, & omnis creatura, vocatur. Quàm verùm ſit hoc, patet in Geneſi c. 15. vbi ad Abraham loquens Deus de populo fideli dicit. Quarta generatione reuertentur huc. Huc, ſ. ad terram promiſſionis, de qua ad literam ſit ibi ſermo; quæ terra patriã cœleſtem figurat. Quarta ergo generatione datur ſpes redeũdi ad cœlum fidelibus, vnde peregrinamur ſecundum Apoſtolum: quia per conceptum Beatæ Virginis, hoc modo quarto (vt in textu) expletum datur fiducia totius noſtræ ſalutis.*

Notatio pulcra. *2. Corin. 5.* (margin notes)

B Virtus innata materiam miniſtrauit.] *Cui, ſtante diuina prædeſtinatione, neceſſariò liberè ex ſe vnitũ eſt verbum. Ideò eſt veriſſima mater Dei, ſicut & aliæ ſunt veræ matres hominum, ex eo ꝙ materiam diſponendam ad vnionem cum anima rationali miniſtrant. Quemadmodum. n. aliæ matres dicuntur veræ matres filiorum ſuorum, non ex*

in ꝙ generent animam rationalem. [Hæc namque ex traducenon eſt. 1. q. 118. art. 2.] Sed ex eo, ꝙ materiam ſuo modo pro diſpoſitione ſufficienti, ſtante naturali ordine, ad coniunctionem cum anima rationali miniſtrant: Ita Beata Virgo dicitur mater Dei vera, non ex eo, ꝙ Diuinitatem genuerit (quod eſt nephandum vel ſomniare:) ſed ex eo quòd materiam ſuo modo pro diſpoſitione ſufficienti, ſtante ordine Diuinæ prædeſtinationis, ad coniunctionem hipoſtaticam cum Diuinitate miniſtrauit. Alioquin, ſi ad veram maternitatem requireretur generatio animarum, mulieres noſtrę eſſent matres tantum beſtiarum, & nulla prorſus eſſet mater hominum; quoniam per animam ſenſitiuam quæ generatur. 1. q. 75. art. 3. q. 118. art. 1. conſtituitur quis tantum in eſſe beſtiali; & per ſolam intellectiuam, quę non generatur, conſtituitur in eſſe humano. Oportet ergo velis, nolis, fateri; ꝙ ad veram maternitatem, nil aliud neceſſariò requiritur, q̃ miniſtratio materiæ prædicta. Quid inde? Si matres cęteras non beſtiarum, ſed hominum veras eſſe dicis, ſicuti ſe res habet, neceſſariò ſequitur; ꝙ Virginem matrem nō hominis tantum, ſed Dei, veram eſſe confiteri ſimili ratione aſtringaris. Hanc interim taceo neceſſariam omninò conſequentiam, (ſcilicet, eſt vera mater huius hominis, i, Chriſti; ergo eſt vera mater Dei:) quoniam inſaniam Neſtorianam duas perſonas in Chriſto ponētem, omnes fideles norunt, ac deteſtātur; & fidem Catholicam in Chriſto vnam tātum perſonam verbi Dei prædicantem, ſupra huius cap. 8. reuerenter auſcultant, & fideliter complectuntur. 3. q. 31. art. 5. & q. 32. artic. 4. & q. 35. art. 4. Item, Eccleſia Sancta in collecta, ſeu oratione, tempore aduentus. Deus qui de Beata Maria Virginis vtero, &c. verè eam genitricē credimus &c. Vbi nota ꝙ ly verè, cadit ſuper ly genitricem Dei & ſuper ly credimus: vt ſit ſenſus Eccleſiæ. Nos credimus verè, eam eſſe verè genitricem Dei; & quia realiter eſt verè genitrix Dei, ideo nos ſic verè credendo nō fallimur. Ab eo ſiquidem quòd res eſt, vel nō eſt, oratio dicitur vera, vel falſa. Item Concil. Conſtantinopolitanum Quintum, cap. 6. ſub anathemate contrarij docet idipſum. ſ. ꝙ B. Virgo eſt vera mater Dei.

Beata Virgo mater Dei veriſſima.

Alia ratio ad idē efficaciſſima.

De

De Natiuitate Chriſti. Cap. XI.

NAtiuitas Chriſti triplex eſt, ſcilicet diuina humana, gratuita. Prima eſt ex patre: ſecunda ex matre, tertia fit in mente. De patre naſcitur æternaliter, de matre temporaliter, in mente ſpiritualiter. Et iſtæ tres natiuitates ſumuntur ſecundum tres naturas, quæ ſunt in Chriſto, ſcilicet deitas, caro, & ſpiritus. Nam ex patre naſcitur Deus, ex matre caro, in mente naſcitur ſpiritus, ſcilicet per gratiam. Ex patre naſcitur ſemper, ex matre naſcitur ſemel, in mente naſcitur ſæpe. Secundum natiuitatem diuinã Chriſtus habet patrem ſine matre: ſecundum humanam habet matrem ſine patre: ſecundum gratuitam habet patrem & matrem: ſecundum illud, Qui fecerit voluntatem patris mei, &c. Matth. 12. Has tres Chriſti natiuitates repræsẽtat eccleſia in die natiuitatis eius; primam, ſcilicet diuinam, in miſſa quæ cantatur in nocte. Eſt.n. hæc natiuitas nobis occulta, Iſa. 53. Generationẽ eius quis enarrabit? Secundã in miſſa quæ cantatur in aurora: q.a natiuitas humana partim fuit occulta, partim manifeſta. Occulta quidem quantum ad modum, quia natus eſt de virgine: ſed manifeſta quantum ad factum. Tertiam, ſcilicet gratuitam, in miſſa quæ cantatur in die, quia natiuitas gratuita eſt manifeſta, in qua Chriſtus per affectum cõcipitur, per effectum naſcitur, & per amorem perfectum nutritur. Iſa. 26. A timore tuo concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. De diuina itaq; generatione habetur in primo lib. ſed nunc de humana proſequendum eſt. Nota itaque ꝙ ſecundum verba Apoſtoli, vbi ait, Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos, &c. Natiuitas Chriſti fuit, gratioſa, glorioſa, copioſa, fructuoſa. Gratioſa, .i. gratis, non meritis noſtris exhibita. Apparuit enim gratia. Glorioſa, quia Dei Saluatoris noſtri. Copioſa, quia omnibus hominibus. Fructuoſa, quia erudiens nos. Iſte fructus natiuitatis Chriſti duplex eſt, ſcilicet reſpectu tẽporis præſentis,

Tres miſſæ in Natali Domini: cur.

Titum. 3.

ad Titũ. 3 Pulchre exponitur authoritas illa.

A

ſentis,& futuri. Item reſpectu temporis præſentis duplex eſt fructus: primus eſt declinatio mali, ibi: Vt abnegantes impietatem, quo ad malum, quod eſt contra fidē:& ſecularia deſideria,quo ad malum, qđ eſt contra bonos mores. Secundus fructus eſt operatio boni, ibi, ſobriè, quo ad nos, iuſtè, quo ad proximum; & pie quo ad Deum. Item reſpectu futuri temporis duplex eſt fructus, primus eſt ſpei in reſurrectiōne, ibi expectātes beatam ſpem:ſecundus gaudii in glorificatione, ibi, & aduentum gloriæ magni Dei. Apparuit in natiuitate Chriſti benignitas & humanitas Saluatoris de triplici latibulo, ſcilicet de ſinu patris in quo celabatur; de vmbra legis in qua figurabatur:de ventre matris, in quo formabatur. Iſte namque agnus ſoluit ſignacula libri ſignati. Natiuitas Chriſti fuit vtilis, honeſta,& iucunda. Quid vtilius ſalute hominis? Vocabis, inquit, nomen eius Ieſum, quia ſaluum faciet populum ſuum:certè à formidine timoris, ab immanitate languoris, à detentione carceris, à ſubiugatione hoſtis. Quid honeſtius partu Virginis; vbi Virgo eſt quæ generat, Deus eſt qui generatur, Spiritusſanctus qui operatur in generatione? Quid iucundius natiuitate Dei & hominis? Gauiſi ſunt, qui præceſſerunt vt Abraham, qui exultauit vt videret diem domini. Ioan. 8. Item qui ſequuntur, Gaudete in Domino ſemper, ad Philip. 4. Itē qui pſentes erant, ut Angeli decantātes, & Paſtores vidētes:& Ioānes eum in vtero ſentiens,& Simeon amplexās, ſed maximè Virgo ipſum generās. Luc. 1. Et exultauit ſpūs meus in Deo ſalutari meo. Protulit in natiuitate nobis B. Virgo fructum, q fuit ſeminatus in conceptione, germinauit in natiuitate, collectus in pannorū inuolutione, ad domū allatus in purificatione, flagellatus in ſtipite, ventilatus in falſorū teſtiū accuſatione, immolatus in paſſione, purgatus in reſurrectione, qui comedit in quotidiana Euchariſtiæ ſuſceptione & in cęleſti fruitione. Beata itáq; Virgo eſt cęlum, qđ Chriſtum rorauit: ipſa nubes, quæ Chriſtum pluit: ipſa terra, quæ Saluatorem germinauit. In natiuitate Domini

Apoc. 5. *Matth. 1.* *Luc. 2.* *Ioa. 19.* *Matth. 27* *Io. 6.* *Iſa. 45.* *1. Cor. 15.* *B. Virgo terra multiplex.*

Pſal 84. ni fuit Beata Virgo terra,de cuius limo formatus eſt no
Iſa.4. uus Adam terra de qua orta eſt veritas: terra de qua or-
Luc.8. tus eſt fructus terræ ſublimis: terra bona in qua ſemen
Num. 13. cecidit: terra fluens lacte & melle: terra germinans her-
Gene. 1. bam virentem; terra de qua oriebatur fons irrigans vni
Ibidem 2. uerſam ſuperficiem terræ.

SCHOLIA.

A Non meritis noſtris exhibita.] *Hic figuratè loquitur auctor (ſicut & Apoſtolus ibi. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos.)minus. ſ.dicendo, plus ſignificans. Non tantum enim ſine meritis noſtris venit Chriſtus; ſed etiã contra merita noſtra. Si enim clamauit ſanguis Abel à Cain effuſus contra Cain; multò magis peccata noſtra omnia clamabant contra nos vindictam. Quid clamabant Deo? Ne venias, ne incarneris, ne appareas pro ſalute hominum; ſed venias contra homines damnationem, & ſanè æternam eis iuſtiſſimè, vt merentur, inferendo. Clamabant ergo duplicem vindictã quotidie, imò continuè, contra nos; vt videlicet non ſaluaremur, & vt æterno ſupplicio torqueremur. Quanta igitur charitate apparuit Chriſtus &c.? contempletur quiſq; per ſe, de ſe. Hæc omnia patent.*

Tit. 3. *Gene. 4.* *Nos cõtra nos, quõ, & valde meditãda ſunt hæc.*

De circunciſione Domini. *Cap. XII.*

Circunciſionem accepit Chriſtus multiplici ratione. Primò, vt legem quam dedit aliis, ipſe compleret. Secundò, vt humilitatem oſtenderet, quia ceremonialibus, ad quæ non tenebatur, ſe ſubiecit. Ipſe namque dñs legis fuit. Tertiò, vt ſanguinem ſuum pro nobis non ſolùm in ætate virili, ſed etiam infantili funderet. Quartò, vt nos circuncidendos fore ſpiritualiter oſtenderet. Quintò, vt hæreticos conſunderet, qui dixerunt eum non verũ corpus, ſed phantaſticum habuiſſe. Sextò, vt Iudæis ſatisfaceret, qui ſcandalizati fuiſſent ſi circunciſionem non accepiſſet. Septimò, vt legem veterem approbaret, quæ vſq; ad ipſum obſeruanda fuit. Legalia enim ſecundum

Gene. 17. *Matth. 5.* *Hi erant Manichæi.*

Auguſtinum

Auguſtinum fuerunt ante paſſionem viua, poſt paſſionem domini mortua: ſed poſtquam per mundum claruit euangelium, mortifera. Circunciditur Ieſus non ſolum circunciſione legali, ſed etiam circunciſione ſpirituali. Vnde poſſumus domini circunciſionē quatruplicem aſſignare. Primò circuncidit eum pater cultello paupertatis in natiuitate. Secundò circunciderunt eum parentes eius octauo die cultello legis. Tertiò circūcidit ſeipſum in omni vita ſua cultello humilitatis. Quartò circūciderunt eum Iudæi in paſſione cultello crucis, & hoc ꝑ milites Pilati. Circunciditur etiam Ieſus in ſuis quatrupliciter. Primò per detractores, qui auferunt amicos, & famam. Secundò per raptores, qui auferunt bona tēporalia. Tertiò per hæreticos, qui auferunt animam. Quartò per tyrannos q auferunt corpus. Circunciſio noſtra ſpiritualis duplex eſt. Prima mentis in præſenti à culpa. Secūda corporis in futuro à pœna. Prima figurata fuit per circunciſionē, q̄ facta eſt in Aegypto: & hæc triplex eſt, ſ. incipientium, à vitiis, & hoc cultello iuſtitiæ. Item proficientiū à ſuperfluis, cultello miſericordiæ. Itē perfectorū à neceſſariis, cultello charitatis perfectæ. Secunda figurata eſt per circunciſionem factam in Galgalis in terra promiſſionis: quia in octaua reſurrectionis per petram Chriſtum circuncidemur ab oībus miſeriis. Ex quo patet: ꝙ circunciſio noſtra ſpiritualis efficacior eſt, q̄ Iudæorum carnalis & legalis: quia illorum circunciſio licet peccatum originale tulerit, tamen ianuam paradiſi non aperuit: ſed noſtra vtrumque facit. In hac materia duo tanguntur: Primum eſt Chriſti humilitas in circunciſione, ſecundum eius ſublimitas in noīs impoſitione. Vocatum eſt, inquit, nomen eius Ieſus. Dignitas autem huius nominis multiplex eſt. Eſt enim ab ęterno conſecratum, vt dicit Sanctus Bernardus. Ab antiquis pręfiguratum. ſ. in Ioſue. A prophetis deſideratum. Iſa. 26. Nomen tuum in deſiderio animæ. A ſanctis patribus prophetatum, Salomonis oraculo. A Deo nominatum. Apoſt. ad Philip. 3. Dedit illi nomen &c. Ab Angelo prænuntiatum, vt di-

Circunciditur quatidre hoc modo.

Luca 2.

De venerabili nomine, Ieſus.

citur Luc.1.& 2.A B. Virgine prædicatum. Luc.1. Sanctum nomen eius. Ab Apoſtolis magnificatum. Act.5. Ibant Apoſtoli gaudentes,&c. A martyribus teſtificatū, quia pro nomine iſto paſſi ſunt. A confeſſoribus collaudatum. Pſal.112. Laudate pueri dominum,&c. A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudabile nomen dñi. A ſanctis virginibus pguſtatum. Cant.1. Oleum effuſum nomen tuū. Bernar. Ieſus eſt mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Ab omnibus ſanctis exaltatum. Pſal.33. Magnificate dñm mecum,& exaltate nomen eius in idipſum. Petrus Act.4. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri,&c. In hoc noīe Ieſu ſunt quinq; literæ, quæ poſſunt eſſe initia iſtarum dictionum; Iucunditas mœrentium, æternitas viuentium, ſanitas languentium, vbertas egentium, ſatietas eſurientium. Hoc nomen Ieſus Chriſto conuenit tripliciter. Primò ratione naturæ; vt qui ex diuina natura erat ſaluator auctoritate, ex humana natura fieret ſaluator miniſterio, & vendicaret ſibi nomen ſaluatoris. Secundò ratione decētiæ; quia decuit, vt ex re nomen haberet. Vnde, quia ſaluat à peccato, à diabolo, & ab inferno, meritò nomen habet illi beneficio congruens. Tertiò ratione efficaciæ; quia Chriſtus nos ſua paſſione ſaluauit.

Iſa.12.26. & 43. Iud.1. 1. Cor.6. Apoc.5. Titum 3.

S C H O L I A.

A Poſtquam per mundum claruit Euangelium mortifera.] *Quidam libri habent ſepulta, ſed idem eſt ſenſus. Quòd autem tempore tali ſint mortifera, i. peccent mortaliter qui ea ſeruant, non tantum habetur ex Apoſtolo dicente Coloſ.2. quòd omnia huiuſmodi ſunt in interitu ipſo vſu; Sed & ab Iſaia de Iudæis tempore poſt euangelij prædicationem exiſtentibus ſic prophetante. cap.66. Qui immolat bouem. (Adorabant gentes bouem, non immolabant; ergo ad litteram loquitur de Iudæis,) quaſi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem (quod erat abominabile apud Iudæos:) qui offert oblationem, quaſi qui carnem ſuillam (en de Iudæis) offerat: qui recordatur thuris,*

Seruare antiqua ceremonialia eſt mortiferum nunc.

quaſi

quaſi qui benedicat Idolo. Hæc Iſaiæ verba benè ſemper memoriæ teneto pro veritate hac, contra Iudæos.

B Peccatum originale tulerit.] *Non tamen in virtute ſua hoc operabatur: ſicut circunciſio noſtra, i. baptiſmus, virtute ſua facit vtrumque. Neque enim vi legis naturæ, aut ſcriptæ, iuſtificari vnquam potuit homo; ſed ſacramenta legis antiquæ ex opere tantum operantis (i. virtute fidei deuota habita in Chriſtum ab operante, ſeu ab exercente ipſa) iuſtificabant. Concilium Tridentinum Seſſ. 6. can. 1. ſub anathemate contrarij, & Seſſ. 7. can. 2. 6. 8. Et Florentinũ de ſacramentis. Noſtra verò ex opere operato, i. vi ſua, iuſtificant. Conc. Trid. Seſſ. 7. de ſacramentis can. 8. Nec obſtat ꝙ circunciſio erat ex patribus, non ex lege; quoniã idem omninò ſequitur, quòd ſcilicet gratis mortuus eſſet Chriſtus (vt Apoſtolus infert): ſi virtute cuiuſquam creati ante Chriſtum potuiſſet eſſe iuſtitia. Vnde patet, quòd loquitur vniuerſaliter Apoſtolus; licet dicat verbaliter ſolum de lege tanquàm alloquens Iudæos, qui de lege gloriabantur. Conſule totum decurſum Apoſtoli ad Romanos ad litteram loquentis de circunciſione; Et vide: ibi (ni fallor) ab ipſo damnatã in ſenſu eſſe propoſitionem iſtam, quòd, ſcilicet, circunciſio virtute ſua tolleret originale peccatum. Cathechiſ. Pij Quinti de ſacramen. Vide ſupra huius cap. 5. Diligenter notato: quòd anno Domini 1578. ab admodum Reuerendo Magiſtro ſacri palatij, per ſacram ſynodum Tridentinam Seſſ. 4. ſuper libros corrigendos, deputato Romæ cõcluſio hæc, circunciſio vi ſua conferebat gratiam, expuncta fuit è libro qui dicitur flores theologicarum quæſtionum, in quartum ſententiarũ, &c. Ioſeph Angles &c. Ibi ponebatur. q. 3. art. vlt. & erat concl. 3. Vnde liber ille, qui prius extra Romam cum illa concluſione fuerat impreſſus; tunc non, niſi circunciſa concluſione præmiſſa, imprimi Romæ permiſſus eſt. Totum vniuerſum hanc differentiam librorum illorum. [Si tamen conferantur ijdem extra Romam typis antea dati cum his, qui Romæ] & videre, & legere, & conſiderare poteſt; proptereaq; ab errore iſto ſibi (vt debet) cauere.*

De circunciſione.

Friuola obiectio excluditur.

Cenſura Romana in quẽdã.

De baptiſmo Chriſti. Cap. XIII.

Matth. 3. IN baptiſmo domini notatur ipſius humilitas, & noſtra vtilitas. Ipſius humilitas notaẽ in quatuor. Primò, quia venit Ieſus; ſ. dator ſalutis, & non indigens ſalute. Secundò, quia ad Iordanem; vbi creator elementorum ſubiecit ſe humili elemẽto aquæ. Tertiò, quia ad hominẽ. i. Ioannem; ſ. dominus ad ſeruum, Rex ad ſcutiferum, Sol ad Luciferũ. Quartò, quia venit vt baptizaretur ab eo; ſcilicet fons à riuo, plenitudo à ſtilla, auctor baptiſmi à baptiſmi miniſtro. Vtilitas noſtra notatur in quatuor, q̃ circa Chriſtum baptizatum euenerũt. Primò, quia Chriſtus cõfeſtim cum baptizatus fuit, aſcendit de aqua; per quod notatur in nobis gratiæ infuſio: homo enim per baptiſmum liberatus à culpa, ad virtutes ſtatim aſcendit. Secundò apertum eſt cœlum; per quod notatur hominis poſt baptiſmum decedentis euolatio. Tertiò deſcendit Spirituſſanctus corporali ſpecie ſicut colũba in ipſum: per quod notatur, ꝙ baptiſmus facit hominem Spirituſſancti templum. Quartò vox patris facta eſt, Hic eſt filius meus dilectus: in quo notatur ꝙ per baptiſmum de filio iræ fit filius gratiæ. In baptiſmo Chriſti notaẽ ſubſtantialia baptiſmi noſtri, ſ. baptizans, baptizandus, materia, forma, & intentio. Baptizans fuit Ioannes, in quo miniſtri ſanctitas deſignatur. Baptizãdus fuit Chriſtus, noſtrum baptiſmum conſecrans: quia tactu ſuæ mundiſ-
A ſimæ carnis, vim regeneratiuam contulit aquis. Materia fuit aqua, magis conueniens & communis cæteris liquoribus, ad baptiſmum exiſtens. Forma notatur per teſtimonium Trinitatis. Fuit enim ibi pater in voce, filius in
1. Periherme- carne, Spirituſſanctus in columbæ ſpecie. Intentio conſe
nias. quitur formã. Voces enim (vt ait philoſophus) ſigna ſunt earum, quæ ſunt in anima paſſionum. Per vocem patris, quæ audita eſt in baptiſmo, notantur quinque dignitates, & excellentiæ eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti. Cùm enim dicitur, hic eſt, commendatur Chriſtus à vera eſſen-

ra eſſentia,quia ſolus Deus habet verum eſſe. Omne.n. eſſe à forma eſt; Deus autem forma eſt ſine materia, vt dicit Boetius. Cùm dicitur filius,commendatur Chriſtus à ſimilitudinis paternæ conuenientia. Ex eo namq; dicitur filius,quia vt ille:propter quod filius dicitur imago patris,potius quàm Spirituſſancti, propter rationem quam habes ſupra in lib. 1. Cùm dicitur,meus,commendatur à ſubſtātiæ indifferētia:dicitur enim,me us,i.mihi conſubſtantialis. Cùm dicitur, dilectus,commendatur ab amoris beneuolentia. Ioannis 3. Pater diligit filium, & omnia quæ habet dedit in manu eius. Cùm dicitur, In quo mihi complacui,commendatur à ſpeciali complacentia.Sed nota,quòd placitum eſt quieta voluntas: vnde complacui, i. cum Spirituſancto in filio ſecundum naturam aſſumptam quieui. *Coll. 1. Cap. 6.*

SCHOLIA.

A Contulit aquis.] *Scilicet omnibus eiuſdem ſpeciei cū aqua illa Iordanis exiſtentibus. Ergo aquis artificialibus non contulit hanc virtutem; & conſequenter in eis non poteſt fieri baptiſmus. 3. q. 66. art. 3.*

De plenitudine gratiæ Chriſti. Cap. XIII.

POſt hoc conſiderandum eſt verbum incarnatū,quantum ad plenitudinem chariſmatum ſpiritualiū, quæ ſunt plenitudo gratiæ in affectu: plenitudo ſapientiæ in intellectu:ac plenitudo meriti in opere & effectu. Circa primum notandum eſt, quòd in Chriſto à ſui conceptione fuit plenitudo gratiæ quantum ad gratiam perſonæ ſingularis, & quantum ad gratiam capitis, & quantū ad gratiam vnionis:& hæc triplex gratia eſt eadem in eſſentia, ſed differt in effectu. Gratia enim perſonæ ſingularis eſt gratia habitualis,quā habuit Chriſtus completiſſimè & pleniſſimè;excepta fide & ſpe,quas virtutes non habuit;ſed id quod eis in patria ſuccedit:quia fidei ſuccedit cognitio,ſpei verò ſuccedit cōpræhēſio rei.Sciendū autem, ꝙ prædicta gratia perſonæ ſingularis exuberat *Cap. 25. 26.*

 in Chriſto,

De pleni-tudine ei⁹ nos omnes accepim⁹. Ioh.1.

in Chriſto,ita ꝙ influit in membra corporis ſui myſtici ſenſum & motum ſpiritualem, ſecundum fontalem plenitudinem oĩs gratiæ in ipſo habitantis; & ab hoc dicit̃ gratia capitis Chriſto ineſſe. Vnde nota, ꝙ Chriſtus ſecundum vtramq; naturam dicitur caput eccleſiæ: q̃a nõ ſolum inquantum Deus,ſed ẽt inquantum hõ influit ſenſum & motum ſpiritus & gratiæ in oẽs, qui adhærent ei, vel per fidem rectam,vel per fidei ſacramentum.Sed,inquantum hõ,influit eam per modum meriti:meritũ aũt, per quod non ſolum ex congruo, ſed ẽt ex condigno influit membris gratiam, hoc habuit ex vnione ad verbũ. Ex prædictis collige, ꝙ Chriſtus inquantum homo dicit̃ caput eccleſiæ triplici ratione.Primò ꝑꝑ influentiã gratiæ,ſicut dictum eſt.Secundò ꝑꝑ conformitatem naturę quam habet caput ad membra:quia licet Chriſtus excellat membra ſua quantùm ad naturam diuinitatis, tñ conformis eſt illis in natura humanitatis. Tertiò dicitur caput metaphoricè: quia ſicut corpus Chriſti verum conſtat ex puriſſimis membris,ita corpus eius myſticum ex

Epheſ.1.

A puris fidelibus. Præterea ſecundum ꝙ eadem gratia ſingularis perſonæ habilitauit humanam naturam Chriſti ad vnionem verbi,vt videlicet digna eſſet vniri tantæ celſitudini,vocatur gratia vnionis, per quam Chriſtus ipſe non tñ fœlicitate gloriæ,verum ẽt adoratione latriæ dignus fuit. Pro quo notandum; ꝙ ſecundum ꝙ eſt cõſtructio tranſitiua,cùm dicitur gratia vnionis, ſic eſt vna per eſſentiam gratia perſonalis,& gratia vnionis. Sed ſcdm ꝙ eſt conſtructio intranſitiua, vt ſit ſenſus gratia vnionis.i.vnio humanæ naturæ ad diuinam,quæ gratis & ſine

Puri fideles formaliter dicũtur, qui fidem,abſq; vllo cõtra ipſam errore, habent.

B meritis data eſt humanitati Chriſti: ſic differt gratia vnionis à gratia ꝑſonali, & à gratia capitis:ſicut vnio differt à gratia habituali:ꝑꝑ quod dicitur in Ioanne, ꝙ Spiritusſanctus datus eſt ei non ad menſuram q̃d dupliciter exponitur: Primò ſic,non ad menſuram,i.totaliter,quia quicquid potuit Deus ei de Spirituſancto dare, dedit ei. Secundò ſic, non ad menſuram,i.ſuper oẽm proportionem reſpectu aliorum hoĩum. De hoc quoq; quod dicit

Ioan.3.

Ioannes,

Ioannes, Plenum gratiæ & veritatis. Notá ꝙ quintuplex diſtinguitur plenitudo. Prima eſt ſufficientiæ, q̃ in quolibet iuſto reperitur. Secunda eſt copiæ, quæ fuit in Apoſtolis. Act.2. Repleti ſunt oẽs &c. & in Stephano, Act.7. Stephanus plenus gratia & fortitudine. Tertia eſt vniuerſalitatis, quæ eſt in eccleſia, cui nullum donum deeſt. Quarta eſt excellentiæ, quæ fuit in B. Virgine, quæ omnes ſanctos excedebat in gratia. Eccle.24. In me oĩs gratia. Luc.1.c. Aue gratia plená. Quinta ſuperfluentię, quę fuit in Chriſto. Ioan.1. Plenum gratiæ & veritatis. Circa innocentiam Chriſti hoc ſciendum eſt, ꝙ habuit immunitatem omnis culpæ, & quantum ad actum, & quantum ad poſſe: quia non peccauit, nec peccare potuit, nec peccatum originale à patre traxit, quia patrem non habuit carnalem, nec à matre habuit peccatum, quam Spiritusſanctus totaliter à fomite liberauit. *Ioan.1.*

SCHOLIA.

A Gratia ſingularis pſonæ habilitauit humanã &c.] *ſic tamen, vt gratia iſta non præceſſerit vnionem illam, neq; ſit medium in aſſumptione humanitatis; quoniam gratia habitualis eſt effectus conſequens vnionem, vt ſplendor ſolem. 3. q. 6. art. 6. Intelligitur autem iſta habilitas, inquantum gratia habitualis oſtendit: quòd humanitas illa congruè manet vnitã Chriſto perſonaliter. Quemadmodum de aliqua iam actualiter ſponſa Regis benè ornata diceremus; quòd talia ornamenta faciunt ipſam eſſe dignè ſponſam Regis 3. q. 4. art. 1. & 9. q. 7. art. 13.* *Gratia Chriſti ad vnionem, quomodo.*

B Pro quo notandum, quòd ſecundùm quòd eſt conſtructio tranſitiua, &c.] *De hoc vide Sanct. Thom. 3. q. 8. art. 5. per totum.*

C Non ad menſuram, i. totaliter, quia quicquid potuit Deus ei de Spirituſancto dare, dedit ei.] *Ita ſ. vt condecens erat vnigenito à patre. Vnde S. Thomas verè (iuxta Vrbanum in bulla confirmationis doctrinæ eius) VNIVERSALIS ECCLESIÆ LVMEN, dictum hoc quaſi expo-* *De S. Thomas laus ab Eccleſia.*

nere volens, talia formalia verba. 3. q. 7. ar. 12. in reſponſione ad ſecundum ſcribit. Virtus diuina licet poſſit facere aliquid maius, & melius, q̃ ſit habitualis gratia Chriſti; non tamen poſſet facere, ꝙ ordinaretur ad aliquod maius, q̃ ſit vnio perſonalis ad filium vnigenitum à patre. Hæc ille, Ex qua doctrina ſana, habes manifeſtè, ꝙ gratia habitualis Chriſti, eſt & finita; & infinita. Niſi. n. eſſet finita, non poſſet Deus aliquid ea maius facere; itemq́; niſi eſſet infinita, poſſet Deus facere, ꝙ ordinaretur ad aliquid maius. Erit ergo finita, ſecundũ quòd poteſt ea aliquid fieri maius; & erit infinita, ſc'd'm ꝙ nõ poteſt ea fieri maius. Secundum quid, poteſt aliquid ea fieri maius? Secundum ꝙ eſt ens. Secundum quid, non poteſt ea fieri aliquid maius? Secundum ꝙ ordinatur ad vnionem perſonalem diuinã. Habet igitur gratia Chriſti, & ꝙ ſit tale ens, i. gratia: & ꝙ referatur ad aliud, (Hoc eſt ratio gratiæ Chriſti, non vt gratiæ, ſed vt Chriſti): Et conſequenter gratia illa, vt ens tale, eſt finita; & eadem gratia, ſecũdum propriam rationem gratiæ Chriſti, eſt infinita. Hæc omnia ẽt cœcutientientibus patẽt. Verùm vltra prædictũ ſenſum authoris aliã adhuc in his eiuſdem verbis intentionẽ inueſtigemus. Non ad menſurã, inquiebat. i. totaliter. Dictũ hoc B. Io. adduxit author (ſi præmiſſa conſideres) ad oſtendendum, in Chriſto eſſe gratiam capitis, quæ re eſt idem cũ habituali. 3. q. 8. ar. 1.

Gratia Chriſti habitualis quõ infinita.

Alia vera expoſitio.

Dicit ergo nõ ad menſuram &c. ac ſi dicat apertè. Gratia habitualis quã dedit ei Deus, extẽditur ſine mẽſura ad gratificandos alios Deo; alioquin gratiã capitalẽ hẽret ad menſuram. Ergo gratia Chriſti iuſtificare põt infinitos mundos, ſi eſſent. Cum igitur gratia ipſa, ſc'd'm ꝙ ens tale, ſit quid finitum [vt ſupra habetur,] reſtat; vt infinita dicatur ſc'd'm aliã conſiderationem. Secundum quam? Secundum rõnem iuſtificandi, ſeu gratificandi. Modò iuſtificare, cùm ſit actus gratiæ iuſtificãtis, cadit in definitione eius: quoniam habitus diſtinguuntur, & conſequenter diffiniũtur per actus ſuos. Licet. n. actus ſint ordine executionis habitu poſteriores: ordine tamẽ intentionis ſunt priores habitibus. 1. q. 77. articul. 3. ad 1. & conſequenter habitus ipſos eſſentialiter, inquantum de eſſentia cuiuſque creati eſt ordinari ad ſuum finem, diffinire

2. de anima.

Senſus primus.

ſecundum

ſecundum Philoſophum poſſunt. At demus, interim tacẽdo, ꝙ actus nõ diffiniant illos; nunquid ſaltem aptitudo illorum ad ſuos actus nõ erit de eſſentia intimiori habituũ? Vtique: nec huius oppoſitum vix corde concipi valet. Si itaq; gratia in ratione gratificandi, ſiue in ratione poſſibilitatis ad gratificandum, eſt infinita; patet; ꝙ gratia in ratione gratiæ eſt infinita. Quòd ſi non; ergo ratio gratiæ iuſtificantis non eſt iuſtificare: quod procul dubio abſurdiſſimũ eſt etiam apud Philoſophos dicentes, ꝙ ratio albedinis eſt albefacere, aut certè poſſe albefacere. Breuibus igitur ex præmiſſis tenendas firmiter [quandoquidem, QVI SANCTI THOMÆ DOCTRINAM TENVIT NVNQVAM INVENTVS EST A VERITATIS TRAMITE DEVIASSE: & QVI EVM IMPVGNAVIT, SEMPER FVIT de VERITATE SVSPECTVS: ut ad verbum dixit PAPA INNOCENTIVS in ſerm. Ecce pluſquam Salomon hic.] propoſitiones has Thomiſticas accipe.

Senſus ſecundus.

De D.Th. miranda laus. à Papa.

Propoſitio 1. Chriſti gratia habitualis, ſeu capitalis, ſecundum rationem entis, eſt finita. 2. Chriſti gratia, ſecundũ rationem gratiæ Chriſti, eſt infinita. 3. Chriſti gratia, ſcd̃m rationem gratiæ, [dummodo ratio gratiæ ſumatur propriè, poſtremo ſaltem ſenſuum illorum, quos ſupra attulimus,] eſt infinita. 4. [Hæc, in ſententia, eſt idem cum illa tertia; & econuerſo] Chriſtus per gratiam habitualem, ſeu capitalem, ſuam poteſt, quantum eſt de ſe, gratificare Deo homines infinitos. 3. quæſt. 7. art. 10. & 11. & 12. item opuſculo 60. cap 3. & opuſculo 3. cap. 33. de fide quantum ad humanitatem Chriſti; & ſupra Iohannis tertium cap. ibi: Non ad menſuram. Albertus Magnus ibi ſuper Iohannem. Dioniſius Cartuſianus, Hugo Cardinalis, Auguſtinum cum Chriſoſtomo, ibi adducens. Magiſter Sententiarum in 3. diſtin. 13. textu ſecundo maximè. Vide ibi & ſuper Iohannem, & ſuper Magiſtrum, ſanctos expoſitores. Medina ſuper tertiam partem Sancti Thom. quæſtio. 7. artic. 12. Dubio primo, ibi, Dico eſſe certum ſecundum fidem &c. Et dubio 1. quæſt. 3. concluſione 4.

Cõcl. ꝭ gratia Chriſti.

Quaſi vnigeniti à patre plenũ gratiæ &c. Ioh. 1.

Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Ephe. 1.

Eſt ꝓpitiatio ꝓ peccatis noſtris, & totius Mundi. 1. Ioh. 2.

De plenitudine ſapientiæ Chriſti. Cap. XV.

SIcut in Chriſto fuit omnis plenitudo gratiæ, ita & oĩs plenitudo ſapientiæ, non ſolum quãtum ad cognitionem, verum etiam quantum ad modos & differentias cognoſcendi, qui ſunt quinque. Primus eſt cognitio ſempiternalis ex parte diuinitatis, & hoc modo ſimul cognoſcit omnia finita, ſ. & infinita, quia apud Deum omnis infinitas eſt finita. Deus enim videt multa vno, ſ. ſeipſo: vnde non differt ibi quod videt, & quo videt ſiuè per quod videt: quia videt ſe per ſe, & in ſe videt omnia: nõ ſolum quæ fecit, ſed etiam quæ facere poteſt, quę ſunt infinita.
A Secundus modus eſt cognitio ſenſualitatis ex parte carnis, & iſte modus eſt cognitio per experientiã, qua Chriſtus non ſenſit omnia ſimul: quia ſenſus non eſt perceptiuus rerum, niſi ad præſentiam obiecti. Tertius modus
Luc. 2. eſt ſpiritualis ex parte mentis: & iſte triplex fuit. ſ. per
Heb. 5. naturam, per gratiam, & per gloriam. Per naturam igitur hoc tertio modo cognoſcẽdi, Chriſtus cognouit omnia, quæ ſpectant ad vniuerſi conſtitutionem; ſed longe excellentius quam Adam, ẽt exiſtens in natura inſtituta. Per gratiam, hoc modo, Chriſtus cognouit omnia, q̃ ſpectant ad humani generis redemptionem; longè tamẽ excellentius q̃ aliquis prophetarum, vel etiam Angelorum. Non ſolum enim habuit Chriſtus ſcientiam per habitum innatum vt Adam, & Angeli, ſed etiam per habitum infuſum, velut ſancti per gratiam illuminati. Cogni-
B tionem non habuit per habitum acquiſitum, qui propter imperfectionem in ipſo non fuit. Per gloriam hoc modo, cognouit omnia Chriſtus: finita quidem cognitione actuali, infinita verò cognitione exceſſiua. Anima enim Chriſti per gloriam compræhenſionis capiebat quæcunque capere poteſt natura finita vnita infinito. Sciendum ergo, quòd res dupliciter habent cognoſci in arte, ſ. vel ab ipſo artifice, vel ab alio artem cõtemplante. Vtroq; modo cognouit Chriſtus res: primo modo per

do per naturam diuinitatis,ſecundo modo per gloriam comprӕhenſionis.Patent igitur ex prӕmiſſis quinq; differentiӕ cognitionis,quӕ erant in Chriſto. Per primum enim modum habuit cognitionem vt Deus, per ſcd̃m vt homo,per tertium vt viator, per quartũ vt illuminatus, per quintum vt comprӕhenſor. Chriſtus ſcd̃m vtramq; naturam dicitur lux; quia ſecundum diuinitatem illuminat intus animam, & ſecundum humanitatem informat exterius vitam:& hoc tripliciter,ſ.miraculis, prӕdicationibus, & exemplis. Primum eſt potentiӕ, ſecundum ſapientiӕ,tertiũ bonitatis. Nota prӕterea ꝙ ſcientia Chriſti hominis limpidiſſima eſt inter ſcientias creatas, qa nihil habet admixtum de ſuo contrario,vel actu, vel potentia, prӕſertim cùm non poſſit aliquid ignorare propter ſui vnionem ad verbum,tamen quia anima Chriſti creatura eſt, non eſt ſcientia eius ita limpida ſicut Dei, quàmuis, ſciat omnia quӕ ſcit Deus. Quod autem dicitur,Ieſus proficiebat ſapientia & ӕtate coram Deo & hominibus,non eſt intelligendum,ꝙ in ſe pro fecerit,quia ab inſtanti conceptionis ſapiẽtia plenus fuit:ſed in aliis, qui doctrina ſua & exemplo profecerunt, & hoc coram Deo,i.ad gloriam Dei: & hominibus,i.ad vtilitatem hominum. Proficiebat tamen Ieſus etiam in ſe cognitione experimentali & ſenſuali; quia (ſecundum Apoſt.) didicit ex his,quӕ paſſus eſt,obedientiam.

Quinque differẽtiӕ cognitiõis in Chriſto.

C

Luc. 2.

Heb. 5.

SCHOLIA.

A Cognitio ſenſualitatis ex parte carnis.] *ſ. originaliter.Originatur namque omnis cognitio acquiſita, ſeu experimentalis (de qua hic loquitur auctor) à ſenſu corporeo. Non autem dicitur ly ex parte carnis: quaſi quòd ſcientia acquiſita non fuerit verè in anima Chriſti. 3. q. 9. art. 4.*

B Non habuit per habitum acquiſitum.] *Scilicet per diſciplinam. Licet enim Chriſtus acquiſierit ſcientiam, & conſequenter habuerit habitum acquiſitum, à ſenſibilibus obiectis per propriam inuentionem; non tamen didicit vnquam,neque ab homine,neque ab Angelis propter rationem in tex.dictam; ſi rectè intelligatur. 3. q. 12. art. 3. & 4.*

Quõ acquiſita dicatur.

Quӕ

Sciebat q̄d eſſet in homine. Iohan.3.

Dignus eſt Agnus q̄ occiſus eſt accipere diuinitatem & ſciẽtiã (ideſt omniũ cognitionem) Apocal.5.

Chriſti ſcientia in rõne ſcientiæ, eſt infinita.

Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientię, intellectus, conſilij, ſcientię &c. Eſa.11.

C Quæ ſcit Deus.] *Scientia ſcilicet viſionis, non ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ. Cum igitur ſcientia uiſionis Dei, & non tantum ſimplicis intelligentiæ, ſit infinita.1.q.14.ar.12.eò ꝙ cognoſcit obiecta actu quandoq; infinita (puta intellectiones, cogitationes, volitiones varias animarum in infinitum durantium): patet euidentiſſimè, ꝙ ſcientia Chriſti, in ratione ſcientię, eſt infinita; licet in ratione entis, (quo tamen etiam modo ſcientia illa Dei eſt infinita) ſit finita. Taceo: ꝙ animæ Chriſti ſcientia ideo etiam eſt infinita; quia ei non eſt denegandum id, quod nulli beato denegatur. Audi. Nulli intellectui beato deeſt, quin in uerbo cognoſcat omnia, quæ ad ipſum ſpectãt aliter nõ eſſet perfectè beatus: ad Chriſtum autem pro eius dignitate ſpectãt quodammodo omnia, inquantum omnia ei ſubiecta ſunt, & etiam inquantum eſt omniũ iudex, vt homo Ioh.5. Quia filius hominis eſt. Quid inde? Ergo anima Chriſti in verbo cognoſcit omnia illa, quæ diximus; & conſequenter dicere, ſcientiam eius, modo expoſito, non eſſe infinitam, eſt derogare dignitati eius. Quidni per iſtam cognitionem beatam cognoſceret Chriſtus infinita; qui & per cognitionem infuſam cognoſcit omnia ſingularia, præterita, præſentia, & futura; licet hæc non ſint infinita? Habet .n. Chriſtus ab inſtanti conceptionis ſuæ plenitudinem prudentiæ ſecundum donum conſilij; vnde cum ad prudentiã requiratur (ſcd̃m Tullium in ſua Rethorica) memoria præteritorum, cognitio præſentium, & prouidẽtia futurorũ, conſequens eſt: ꝙ ad perfectionem eius ſecundum cognitionẽ practicam, quę non perficitur abſque cognitione ſingularium (Nam in his eſt operatio, ut dicit Philoſ.6. Ethicorũ) pertineat cognoſcere omnia ſingularia pro quacunque differentia temporis actu exiſtentia. Alioquin quomodo haberet plenitudinẽ prudentiæ ſecundum donum conſilij? Cum itaque ad tot obiecta ſe extendat animę Chriſti ſcientia infuſa; & eius ſcientia beata ſit multò maior q̃ infuſa conſectarium erit ex hac tertia probatione ponere modo expoſito Chriſti ſcientiã in uerbo eſſe infinitam, 3 q.10 ar.2.3. & q. 11.ar.1. opuſculo 60.cap.3. opuſculo.3. c. 34 de fide quantum ad humanitatem Chriſti. ſuper Iohan.cap.primũ ibi. Plenum gratię, &*

veri-

veritatis. Magiſter ſent. lib 3. diſt. 12. Vide ibi; & ſuper Iohan. & ſuper Magiſtrum ſanctos expoſitores. Vide ſupra 1. lib. c. 29. in textu, & ſcholijs, & ſupra huius lib. c. 14. Nam vtrumque, ſcilicet gratia, & ſciẽtia Chriſti, currit ſimiliter.

De merito Chriſti. *Cap. XVI.*

SImul fuit Chriſtus viator & compræhenſor ab inſtanti conceptionis ſuæ. Ex tunc enim cœpit mereri & frui. Meruit autem inquantum viator, non inquantum compræhenſor. Perfectio autem & plenitudo meriti Chriſti notatur in iſtis. Primò quantum ad eum, qui merebatur; quia non tantùm erat homo, ſed etiã Deus. **A** Secundò quantum ad tempus, quo merebatur; quia ab inſtanti conceptionis ſuæ vſque ad horam mortis. Tertiò quantum ad id per quod merebatur; quia per habitum perfectiſſimæ charitatis, & per exercitium perfectiſſimæ virtutis. Quartò quantum ad eum, cui merebatur; quia non tantùm ſibi, ſed etiam nobis. Omnibus enim operibus, quæ procedebant ex libero arbitrio, meruit ſibi vitam æternam iam habitam, & nobis habendam. Quintò quãtum ad id, quod merebatur nobis: quia veniam, gratiam, & gloriam, ſtolam quoque carnis, & apertionem ianuæ cœleſtis. Ante incarnationem Chriſti Diabolus habuit manum attrahentem, & manum impellentem: Attrahentem dico potenter in culpam: impellentem autem ſine obſtaculo ad limbum in pœnã. Sed Chriſtus primam manum ſuo merito debilitauit; ſecundam verò penitus amputauit. Igitur in merito Chriſti radicata ſunt omnia merita noſtra, ſiue ſatisfactoria pœnæ, ſiue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offenſa creatoris digni ſumus abſolui, nec immenſitatem præmii, quòd Deus eſt, digni ſumus aſſequi, niſi per meritum hominis Dei. Sextò quantum ad id, quod merebatur ſibi. quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, meruit tamen ſibi per humilitatem paſſionis

Quantum nobis Chriſtus, quantum in ſe ipſo eſt, meruerit.

Vide quãtũ debeas Chriſto.

nis,accelerationem reſurrectionis,glorificationē ſui nominis,& dignitatē iudiciariæ poteſtatis, ſicut ait A poſt. ad Phil.2. Chriſtus factus eſt pro nobis obe.vſq; ad mor. & ſequitur, Propter qđ & Deus exal.il.quo ad primum, & dedit illi nomen,&c. quo ad ſecundum, vt in nomine Ieſu omn.g.f.quo ad tertium. Septimò quantum ad modum:quo merebatur. Dicitur enim mereri quis tripliciter,ſ.de indebito faciendo debitum: vel de debito magis debitum: vel debito vno modo, faciendo debitum alio modo.Primo vel ſecundo modo meruit nobis, & non ſibi:quia non poterat facere ſibi de indebito debitum,vel de debito magis debitum:cū à principio fuerit ſanctiſſimus,nec in ſanctitate ꝓficere potuerit. Tertiò verò modo meruit ſibi, quia bonum gloriæ, quod ſibi fuit debitum per gratiam vnionis,fecit ſibi debitum alio modo,ſ. per virtutem bonæ operationis: meruit enim ſibi uitam æternam iam habitam,ſicut nobis habendam.

Quō ſibiĳp ſi meruit etiā quod habebat.

S C H O L I A.

A Sed etiam Deus.] *Non quia,vt Deus mereretur;ſed quia vt Deus dabat virtutem operationibus ſuis humanis, vt infinitè mererentur. Actiones enim & paſſiones Chriſti humanæ,erant actiones,& paſſiones perſonæ; quæ erat verus Deus. 3.q.19.art.1.& 3. Vide ſupr. huius c.9.*

Chriſtus merebatur.

De voluntate Chriſti. Cap. XVII.

A Voluntas in Chriſto duplex fuit,ſ.creata, & increata.De voluntate increata ſupra lib.1.dictum eſt,ſed creata voluntas eius duplex fuit,ſ. rōnis, & ſenſualitatis. Adhuc voluntas rationis duplex eſt,ſ.rationis,vt rō eſt: & rationis,vt natura eſt. Voluntate rationis vt ratio eſt, conformauit ſe in omnibus voluntati increatæ, ſed voluntate rationis,vt natura eſt, & voluntate ſenſualitatis voluit aliquid proprium,quod noluit voluntate rōnis,vt ratio eſt,ſ. non mori: & in hoc iſtæ voluntates non fuerunt ſibi contrariæ,licet volita contraria fuerint: qm̄ ſecundum

Luc.22. Matt.26.

cundum voluntatem diuinam Chriſtus quod iuſtũ erat voluit;voluntate rationis ei conſenſit; ſcd̃m verò voluntatem carnis pœnam recuſauit: & ſic vnaquæque voluntas quod ſuum erat tenuit. ſ. voluntas diuina iuſtitiam, voluntas rationis obediẽtiam, voluntas carnis naturã,i. pœnæ recuſationem. Vnde patet, ꝙ aliquid velle eſt illicitum rationi, quod non eſt illicitum ſenſualitati: ſicut fuit in Chriſto velle nõ mori. Quamuis autem voluntas non moriendi fuerit cauſaliter à ſenſualitate, fuit tñ occaſionaliter à ratione: quia Chriſtus ſicut voluit fecit aliquid horribile venire in imaginationem & ęſtimationẽ, quo facto naturaliter mortem refugit. Hoc autem voluit ꝑꝑ noſtram inſtructionem; & ſic ratio pro ſenſualitate aduocauit dicens; Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Vnde hæc petitio fuit tam ſenſualitatis, quàm rationis: ſed ſenſualitatis tanquam affectantis, rationis aũt tanquam proponentis: & hoc Chriſtus fieri voluit ad triplicem inſtructionem noſtram. Prima eſt: vt ſciamus nõ eſſe peccatum aliquid velle ex ſenſualitate, quod eſt contrarium diuinæ voluntati. Secunda eſt: vt martyres Chriſtí non deſperent ſi mortem horreant, cum illam ẽt filius Dei horruerit. Tertia eſt: vt diſcamus diſcretè petere, ſ. ſupponendo voluntatem noſtram voluntati diuinæ: & hoc notatur in conditione appoſita, ſi fieri poteſt, & ibi. Veruntamen non ſicut ego volo, Sed ſicut tu.

Matt. 26.

Voluntas ſenſualitatis.

S C H O L I A.

A Voluntas in Chriſto fuit duplex &c.] *Quoniam habuit veraciter animam rationalem. 3.q.5.ar.4. Ideo eadem ratione duplex in Chriſto intellectus, duplex memoria, duplex liberum arbitrium. 3.q.18.duplex operatio, ibi. q. 19. art.1. Non tamen aliqua in Chriſto fuit contrarietas voluntatum. q. 18. art. 6. Concilium Sextum Conſtantinopol. per totum: maximè actione quarta, vbi epiſtola Agathonis Papæ recitatur; & octaua, vbi à tota ſynodo recipitur; & decimatertia, vbi Hæretici contrarium tenentes nominatim excommunicantur.*

Q̃uo dupla ſint in Chriſto; nõ autem contraria.

De

De defectibus quos Chriſtus aſſumpſit. *Cap. XVIII.*

A NOn ſolùm Chriſtus aſſumpſit humanam naturam, ſed etiam defectus circa naturam: quos videlicet ipſum decuit aſſumere: vnde cum pœnæ ſint exercitatiuæ virtutis perfectæ, & teſtificatiuæ humanæ naturæ, nõ ſimulatè aſſumpſit pœnalitates tam corporales q̃ ſpirituales, quæ reſpiciunt noſtram naturam in communi, ſicut famem & ſitim in abſentia alimenti, triſtitiam & dolorẽ in præſentia nocumenti, & huiuſmodi, vt eſt calor, frigus, laſſitudo, &c. Nec omnes defectus corporales aſſumpſit, ſicut ſunt defectus ægritudinum multiformium: nec omnes defectus ſpirituales, ſicut ſunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad ſpiritum. Præterea quia nullus innocens debet inuitus pœnam ſuſtinere, cum hoc eſſet contra ordinem diuinæ iuſtitiæ: Chriſtus ſic pœnalitates ſuſcepit, vt tamen pati non poſſet inuitè, quia paſſio ſua nec fuit contra ordinem diuinæ voluntatis, nec contra ordinem rationis, licet fuerit contra voluntatem ſenſualitatis & carnis. Dicimus etiam ꝙ Chriſtus verè timuit, & verè doluit, & verè triſtis fuit, prout iſta notant propaſſionem, non ſecundum ꝙ ſignificant paſſionem. Differt autem propaſſio à paſſione; quia tunc affectio dicitur propaſſio, quãdo anima ſic afficitur, quòd oculum mentis nequaquam turbat: paſſio verò dicitur quando ita fortis eſt, quod oculum mentis turbat, & facit vel à rectitudine, vel à Dei contemplatione deuiare, & tunc ratio læditur & patitur. vnde differunt iſta duo ſicut diſpoſitio & habitus.

Matth. 4. 10.4. & 19.

Chriſtus non potuit aliquid pati inuitè.

Paſſio.
Propaſſio.

SCHOLIA.

A Quos videlicet ipſum decuit aſſumere.] *Hi ſunt; qui conſequuntur ex communi peccato totius naturæ; non repugnantes tamen perfectioni ſcientiæ & gratiæ Chriſti. Quicquid ergo Chriſtus aſſumpſit, propter noſtram ſalutem*

aſſumpſit

aſſumpſit; quicquid non aſſumpſit, propter noſtram ſalutem non aſſumpſit. 3. q. 14. artic. 4. & q. 15. art. 1. vſque ad 8. Quicquid ergo & tu facis, quicquid facere omittis; hoc vel fac, vel omitte, propter amorem erga Chriſtum tuum. *Aureum.*

De paſſione Chriſti. Cap. XIX.

Circa paſſionem Domini commẽdamus in opere patientiam inſuperabilem, in modo humilitatem admirabilem, in cauſa charitatem inæſtimabilem. Circa opus nota: quòd Chriſtus ſuſtinuit in tactu clauorum aſperitatem. In auditu opprobriorũ confutationem. In guſtu aceti & fellis amaritudinem. in olfactu Mortuorũ cadauerum, & loci fetidi [caluariæ.ſ.] contrarium odorẽ. In oculis lachrymarum effuſionem. In corde timorem. De modo patiendi hoc tenendum eſt, quòd Chriſtus paſſus eſt paſſione generali: quia ſecũdum omnia membra corporis. Iſa. 53. Vidimus eum non habentem ſpeciem, neq; decorem. Item paſſione acerba. Threno. 1. O vos omnes qui tranſitis per viam. Fuit Chriſti paſſio maxima, tũ ratione intenſionis, propter optimam diſpoſitionem ipſius patientis; tum propter innocentiam eius; tum ꝓpter honoris eius excellentiam. Honorabilis enim ſi confunditur, plus læditur; & præcipuè inter ſuos. Item grauis fuit eius paſſio propter ipſius virtuoſitatem: quia homo vilis de morte ſua dolere non debet, cùm turpitudo ſua tunc finem capiat; econtra de virtuoſo. Item propter ignominioſam paſſionem. Iſa. 53. Vidimus eum deſpectum &c. Hæc aũt ignominia attenditur in patibulo crucis, quod fuit ſupplicium peſſimorum: & in conſortio iniquorum, ſcilicet latronum, cum quibus erat deputatus. Curat autem Chriſtus paſſione generali, infectionẽ vniuerſalem; paſſione acerba, libidinẽ; paſſione ignominioſa, ſuperbię præſumptionem. In cauſa paſſionis attenditur charitas maxima: qua nos libèrauit ab inferno, veniã dando; qua nos liberauit à peccato, gratiam largiendo; qua cœlum aperuit, gloriam conferendo. Hæc tria notãtur in titulo

A Cor meũ, tanq̃ cera liqueſcẽs, in medio ventris mei, &c. Pſalm. 21. Nota tu q̃ fugis inhonorari; q̃ verum ſit hoc. Ioan. 19. Luc. 23.

crucis. Nam propter primum dicitur Ieſus; propter ſecundum dicitur Nazarenus: propter tertium, Rex Iudæorum. Chriſtus ſex vicibus ſanguinem ſuum fudit, quinquies viuus, & ſemel mortuus; ſ. in circunciſione, in oratione, in coronatione, in flagellatione, in crucifixione, in lanceatione. Per primum docemur peccata abiicere; per ſecundum mentis anguſtiam pro ſalute noſtra terere; per tertium animam noſtram virtutibus ornare; per quartum carnem noſtram domare; per quintũ membra noſtra mandatis Dei ligare; per ſextum vulneratum cor Dei amore habere. Poſtremò, quia iſtæ paſſiones nó attingebant in Chriſto diuinam naturam, ſed humanã: ideo in morte Chriſti facta eſt diuiſio animæ ſic à carne; vt tamen ſalua eſſet vnio tam carnis, quàm animę, cũ diuinitate. Hoc etiam ſciendum eſt; quòd Chriſtus ſi paſſus non fuiſſet, tamen ſenio defeciſſet, quantum pertinebat ad conditionem humanæ naturæ in ſe conſideratæ ſine vnione: ſed in poteſtate naturæ vnitæ fuit vel ſic deficere, vel non deficere.

Titulus. Luc. 2. & 22. Ioan. 19.

Quia in Chriſti morte non fuit diuiſa diuinitas pſonaliter nec à carne, nec ab anima. Vide cap. 12. Schol. C.

S C H O L I A.

A In oculis lachrimarum effuſionem.] *Tum propter dolores maximos, tum (& præſertim) propter viſam matrem ſic afflictam, quam ſuper omnes creaturas tenerrimè amabat. 3. q. 46. art. 5. & 6.*

Dolor.

De effectu paſſionis Chriſti. Cap. XX.

EFfectus paſſionis Chriſti multiplex eſt, ſicut patet in his verſibus:

Paſſio debilitat, ſpoliat, informat, honorat.
Excitat, inflammat, reparat, pacem dat, & armat.
Sanat, viuificat, ducit, decorat, obumbrat.
A culpa reuocat, reſerat, illuminat, ornat.

Primo paſſio Chriſti debilitat virtutem dæmonum. Iob. 40. Quaſi in hamo capiet Leuiathan. Spoliat infernum. Iſa. 8. Voca nomẽ eius, ſpolia detrahe. Informat

Benedictũ lignũ per quod &c. Sapiẽ. 14.

per

per exemplum. 1. Petri. 4. Christus paſſus eſt pro nobis, vobis re. exemplum. Vnde Christus eſt quaſi liber poſitus in pulpito crucis; vt diſcamus obedientiam, patientiam, humilitatem, charitatem &c. Diſce aūt ſpecialiter quō ſe habuit in capitulo, quod tenebatur: vnde Bernar. Stetit Ieſus coram præſide inclinato capite, vultu placido, ſermone raro, voce ſubmiſſa, deflexis in terrā aſpectibus, paratus ad opprobria, & ad verbera prōptus. Honorat imitatores ſuos. Heſter. 6. Sic honorabitur, quē Rex voluerit honorare. Excitat ad pugnam ſpiritualem. Machab. 6. Oſtenderunt elephantibus ſanguinem. Inflāmat ad diligendum. Bern. Super oīa te mihi reddit amabilē bone Ieſu, calix quem bibiſti, opus redemptionis noſtrę. Reparat ruinā Angelicam. Ipſe. n. Christus eſt lapis angularis, qui fecit vtraq; vnum. Pacem dat inter Deum & hominem; inter Angelum & hominem; inter hominem & hominem. Eccl. 44. In tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Armat contra mundum, carnem, & diabolū: vnde ſignificatur per clypeum quem leuauit Ioſue 8. cōtra Hay. Sanat mentis vulnera. Num. 21. Aſpicientes in ſerpentem æneum ſanabantur. Viuificat ſpiritualiter. Apo. ad Ephe. 2. Cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit &c. Aug. Mortuus eſt vnicus, ne maneret vnicus. Ducit per mare huius mundi Exod. 4. de virga Moyſis. Dulcorat. Exo. 15. de ligno miſſo in aquas Marath. Obūbrat. Cant 2. Sub vmbra illius quē deſi. ſedi. A culpa reuocat. Iſa. 53. Attritus eſt pp ſcelera noſtra. Reſerat cœlum. Iſa. 22. Dabis clauē Dauid. i. crucē ſuper humerum eius. Illuminat, vnde crux eſt quaſi cādelabrū tabernaculi. Itē Tobias. illuminatus eſt per fel piſcis. Ornat, vnde dixit beata Agnes. Et ſanguis eius ornauit genas meas. Chriſtus paſſione ſua vicit diabolum quē ligauit: Infernum, quē ſpoliauit: mortē, quā ſuperauit: mundū, quem contempſit: ſuppliciū, qđ pertulit: cœlū, qđ aperuit. Paſſio Chriſti tollit. 7. vitia capitalia. Tollit. n. ſuperbiā capitis inclinatio, p quā videbaē titulū crucis fugere, in quo ſcriptū erat, Rex Iudæorū. Inuidiā, brachiorū extenſio

Lege librū hunc, & ſapiùs; attentè; & deuotè.

Reparatur ruina hæc ſolùm pro quāto homines p Chriſtum ſaluati in locū angelorum, qui ceciderūt, ſubrogantur.

Candelabrū, ut ſup illud ponas lucernā accenſam ad lucēdū omnibus, q in domo ſūt.

quaſi ad exemplum inuitans. Auaritiam, multorum erogatio, quæ in paſſione tradidit. Bern. Diſce Chriſtiane quantum debeas diligere Chriſtum; qui dedit nobis carnem ſuam in cibum,ſanguinem ſuum in potum,aĩam in pretium,aquam lateris in lauacrum, veſtem crucifixoribus,corpus diſcipulis,matrem Ioanni. Acediã,feſtinatio ad paſſionem.Iram,mollis rñſio.Gulam,fellis,& aceti potatio.Luxuriam,lateris vulneratio.In redẽptione noſtra fuit gratia mirabilis.Primò ex parte motiui; quia charitas Dei vidit,ꝙ nec per amicos, nec ꝑ p̃tium poteramus nos redimere pp̄ea fratrem noſtrũ ſe fecit, noſtrã naturã aſſumendo & pretiũ dedit ſanguinẽ ſuũ ꝓ nobis fundendo,vnde Pſ.25.Redime me dñe,& miſerere mei; qꝛ vnicus,i.non hñs amicos,& pauper,i.non habens pretiũ, ſum ego.Secundò ex parte redimentis;qui cum liberare nos poſſet ex potentia,fecit hoc potius ex miſericordia; vt ad amorem ſuum nos adſtringeret, & iuſtitiæ ſuæ ſatisfaceret.Tertiò ex parte redempti, qui opprimebatur criminũ ſeruitute,& detinebatur in carcere. Sed contra primũ,magnũ erat;ꝙ filius ſeruus fieret, & ſeruus fieret liber. Contra ſcd̃m magnũ fuit;ꝙ Dñs ad carcerem ſerui deſcenderet,vt ſeruus exiens cœlũ aſcenderet. *Exod. 13.* Quartò ex parte iuſtitiæ,qꝛ nulla iuſtitia dictabat, vt innocẽs A puniretur ꝓ reo. Quintò ex parte excellẽtiæ diuinæ;qꝛ mirum erat, ꝙ impreciabile ponebatur ſub pretio vilis *1.Cor.6.* creaturæ.Sextò ex parte pretii dati. Si.n.redemiſſet nos ſolum,adhuc ad gratias teneremur: nũc aũt redemit nos aĩa,corpore, & vita, vt nihil horum ſibi ſubtraheremus.

Circa paſſionem Dñi nota ſeptem ſuauitates, ſ.capitis inclinationem ad oſculum, in ſignum noſtræ reconciliationis.Brachiorum extenſionem ad amplexum, in ſignũ receptionis in gratiam de peccato redeũtis.Lateris apertionem pp̄ effuſionem pretii noſtræ redẽptionis, & ablutionis. *Ioan.19.* Exiuit.n.ſanguis,& aqua. Clauorum in manibus & pedibus infixionẽ, pp̄ memoriam noſtræ recordationis.Iſa.49. Nunquid obliuiſci pôt mulier infantẽ ſuum? Corporis denudationem, in exemplum noſtrę cõfeſſio-

nis,

nis, quæ. ſ. debet eſſe nuda. Crucis portationem, in exemplum noſtræ imitationis. Coronæ ſpineæ impoſitionem, in figurā noſtrę glorificationis. De effectu paſſionis Dñi, ait Aug. per redemptoris noſtri mortem de tenebris ad lucē, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudiū, de terris ad cœleſte regnum vocati ſumus. Item dicit Aug. quòd Chriſtus fuit ſacerdos, per quem recóciliati ſumus. Chriſtus fuit mediator populi Iudaici & gentilis, & ſecundū hoc dicitur lapis angularis. Item hoīum & Angelorum, & ſecundum hoc dicitur pacificus. Item Dei, & hoīum, & ſecundum hoc dicitur redemptor. Bernar. Quid vltra debuit facere, & non fecit? Abſoluit vinctum, illuminauit cæcum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Item Auguſt. Ecce pro impio pietas flagellatur, pro ſtulto ſapientia illuditur, pro mendace veritas negatur, pro iniquo damnatur iuſtitia, ꝑ crudeli miſericordia affligitur, pro miſero ſinceritas repletur aceto: dulcedo felle imbuitur, pro mortuo vita moritur. Chriſtus pro noſtra infirmitate medicinas accepit in ſe. Curauit. n. nos ꝑ diætam, quando ieiunauit quadraginta diebus, &c. Per ſudorem, quando factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis. Per minutionem, quando fuit clauis & lancea vulneratus. Per potionem, quando guſtauit acetum cum felle mixtum. Per emplaſtrum, quando eius facies fuit ſputis illita. Per electuarium, quando corpus, & ſanguinem dedit in cœna diſcipulis.

Pſal. 117. Coll. 1. Hier. 50.

Percuſſo capite ſanātur mēbra.

Matth. 4. Luc. 22. Io. 19. 20. Mar. 15. Matt. 27. Luc. 22.

SCHOLIA.

A Nulla iuſtitia dictabat vt &c.] *puniretur. ſ. inuitè. Vide ſupra huius cap. 18. in textu.*

De cruce Domini. *Cap. XXI.*

Benedictū lignū, per quod &c. Sapien. 14. 1. Petr. 3.

IN cruce Chriſti notantur hæc. Supplicium, quo nullum maius. Tren. 1. O vos oēs qui tranſitis ꝑ viam &c. Nullum maius dico ex eo quod paſſus eſt ipſe iuſtus pro

 iniuſtis,

A iniuſtis,ab iniuſtis,cũ iniuſtis,ex iniuſtis cauſis, ſub iniuſtis iudicibus,& iniuſtis pœnis. Opprobrium,quo nullũ vilius,Sap.3. Morte turpiſſima condemnemus eum. Pretium,quo nullum conuenientius, quia ſicut per lignum venit culpa,ſic & per lignum redemptio. Myſteriũ,quo nullum profundius. Ephe.3. Vt poſſitis compræhendere cum omnibus ſanctis, &c. quod expoſuit Auguſtinus de

Iſa. 22. cruce. Exemplum,quo nullum perfectius. 1.Pet.2. Chri-
Figura. ſtus paſſus eſt pro nobis &c. Crux multis rebus compa-
Exod. 25. ratur. Ipſa.n.eſt clauis cęli. Vectis arcæ, Nauis maris, Ar-
26. bor Danielis, Palma fructuũ. Ferculum Salomonis; Bacu-
Iſa. 60. lus Iacob,quo tranſiuit Iordanem; Speculum imitatio-
Dan 4. nis, Scala aſcẽſionis; Hamus,quo Leuiathã capitur; Tor-
Cant.7. cular,quo Chriſti ſanguis exprimitˀ; Cithara,qua dæmõ
Ge.31.28. Saulis compeſcitur; Palus,in quo ſerpens æneus ſuſpen-
Sapient.7. ditur; Thau,quo frontes fideliũ ſignantur; Candelabrũ,
Iob.40. quo tabernaculum illuminatur; Lignum aquas Marath
Iſa.63. dulcorans, Virga Moyſi per mare rubrum populum Dei
1.Reg.19. ducens, Gladius impium Goliam decapitans, Vexillum
Num. 21. ad pugnam ſpiritualem colligens, Cathedra diſcipulos
Ezech 9. Chriſti erudiens, Equus Dei amicos honorans, Clypeus
Exod. 35. Ioſue Hay impugnãs, Liber myſteria ꝓfunda cõtinens,
Exo 15.14 Altare acceptiſſimam oblationẽ recipiens. Septẽ verba
Verba. Chriſtus in cruce protulit. Primum, Pater ignoſce illis.
1.Reg.17. Secundum, Hodie mecum eris in paradiſo. Tertiũ, Mu-
Num.2. lier ecce filius tuus. Quartum, Sitio. Quintũ, Eli, Eli, La-
B mazabatani. Sextum, Pater in manus tuas cõmendo ſpi-
Ezech.28. ritum meum. Septimum, Conſummatũ eſt. Per primum
Heſter. 6. docemur iniurias dimittere. Per ſecundũ petentes exau-
Ioſue.8. dire. Per tertium parentes honorare. Per quartũ ſalutẽ
Deut. 31. noſtram deſiderare. Per quintum ad Deum in neceſſitã-
Exod. 28. tibus clamare. Per ſextum auxilium noſtrum in Deo po-
Leuit.17. nere. Per ſeptimum vitã noſtrã ſine debito cõſummare.
Brachia Quatuor brachia crucis ſignificant, quatuor virtutes,
Crucis. quibus extendi debet hõ noſter interior. Signat.n.pars
Luc. 23. ſuperior charitatẽ; inferior humilitatem: A dextris obẽ-
Ioan.19. dientiam; A ſiniſtris patientiã. Item in quatuor brachiis

crucis

crucis notantur beneficia crucis. Signat.n.pars ſuperior ianuæ cœleſtis apertionem, inferior inferni deſtructionem: A dextris, gratiæ collationem: A ſiniſtris, peccatorum remiſſionem. Quatuor ligna fuerunt in cruce, ſicut dicit magiſter in hiſto. Pes namque crucis fuit de cedro, Stipes de cypreſſo, Tranſuerſale de palma. Tabula de oliua. Verſus. Crux Domini, palma, cedrus. cypreſſus, oliua. Significat enim cedrus altitudinem cōtemplationis, Cypreſſus famam bonæ opinionis, Palma fructum iuſtitiæ, Oliua lenitatem miſericordiæ.

Matt. 27. Mat. 5. 18. Luc. 17. Exod. 20. Matth. 5. Pſ. 24. 10. & 120. Matt. 18. Apoc. 3. Pſal. 106.

S C H O L I A.

A Ex iniuſtis cauſis.] *quantum. ſ. pendebat ex parte hominum, non quantum pendebat ex parte Dei. 3. q. 47. artic. 2. & 3. & 6. ſupra eiuſdem quarti c. 11.*

B Sextum, Pater in &c. Septimum conſum. eſt.] *Patet hinc: quòd author non vult nunc deſcribere ordinem, quo talia verba à Chriſto in cruce dicta fuerunt. Verbum enim Pater in manus tuas &c. fuit vltimò prolatum; aſſerente Luca 23. quòd Chriſtus hoc dicens expirauit. Intendit verò author ipſe denotare; quòd illa verba in cruce ſunt ſeptem: non curando interim de ordine explicando, niſi pro quanto applicat (vt in tex. facit) ad documentum noſtrum. Poteſt ergo dici: quòd ſeruat ordinem non quidem ſimpliciter; ſed ſecundum quid, i. ad hominem (modo pratacto).*

De deſcenſu Chriſti ad inferos. Cap. XXII.

Anima Chriſti poſt mortem deſcendit ad Infernū, ſiue ad Limbum, ad deliberationem eorum, qui Chriſti membra exiſtentes de hoc ſeculo tranſierunt. Diabolus enim dum manus in eum extendit, in quo nihil iuris habebat, meritò in aliis amiſit poteſtatem. Alia cauſa quare Chriſtus ad inferos deſcendit eſt, vt tantus eſſet deſcenſus, quantus fuerat liberandorum caſus. Primus enim homo ſic in ſtatera liberi arbitrii poſitus fuerat; vt poſſet ad vitam æternam aſcendere, vel ad mor-

tem deſcendere, prout vellet. Sed peccato peracto ſic alterum brachium ſtateræ per onus culpæ depreſſum eſt, vt eſſet in imo inferni, alterum verò in ſummo cœli. Nō autem aſcenderet brachium depreſſum, niſi deſcēderet brachium aliud. Deſcendit ergo Dñs vſque ad infernū, vt hoīem captiuum eleuaret vſque ad cœlūm. Tertia ratio quare Chriſtus deſcendit ad infernum, eſt; vt ſicut viuus fuerat lumen mundi ad præſentiam corporalem, ita mortuus eſſet inferni lumen ꝑ diuinitatis maieſtatem. Quarta ratio eſt; vt hoc idem Chriſtus exequeretur per efficaciam, quod paſſione ſua meruerat ſcd̃m ſufficientiam. Duo quippe meruit per ſuam paſſionem, ſ. ſatisfactionem, & ianuæ apertionem, & ideo hæc duo effecit in deſcenſu ſuo ad Inferos, quia per ſatisfactionem ſoluta ſunt vincula captiuitatis: per apertionem autem ianuę facta eſt illuminatio ipſius carceris ēt ſcd̃m lucem exteriorem. Liberauit autem Chriſtus oēs illos, qui meriti ſui capaces eſſe poterant; ſicut fuerunt ſancti patres, q non ꝑꝑ reatum pęnæ perſonæ, ſed ꝑꝑ reatum naturæ detinēbantur. Damnati autem huius meriti capaces non ſunt, neque paruuli in limbo detenti, quia de corpore Chriſti non ſunt nec per fidem, nec per fidei ſacramentum. Dicendum eſt: quòd anima Chriſti per triduum mortis ſuę cum ſanctis patribus in limbo fuit. Ibidem fuit & latro, cui dñs dixit; Hodie mecum eris in paradiſo: quia nomīne paradiſi intelligitur Dei fruitio; q̃a peracta Dei paſſione, tam ipſe latro, quàm alii qui erant in limbo, viderunt Deum per eſſentiam. Ad quem aūt infernum Chriſtus deſcenderit, ſi ſcire volueris, nota ꝙ infernus ſumitur dupliciter. ſ. pro pœna, & pro loco pœnæ. Secundum primum modum dicitur ꝙ dæmones infernum ſemper ſecum portāt. Item prout infernus ſumitur pro loco pœnæ, quadrupliciter diſtinguitur. Vnus eſt infernus damnatorum, in quo eſt pœna ſenſus, & damni, ac tenebræ interiores, & exteriores, i. abſentia gratiæ: iſte ſemper habet luctum. Supra hunc eſt limbus puerorum, vbi eſt pœna damni, & non ſenſus: & ſunt ibi tenebræ exteriores & interiores.

Ioan. 14.
Statera eſt liberū arbitrium.
Eccle. 15.
A
Luc. 22.

interiores. Supra hunc locum eſt purgatorius, in quo eſt pœna ſenſus, & damni ad tempus, & ſunt ibi tenebrę exteriores & non interiores: quia per gratiam habent lucem interiorem, quia vident ſe eſſe ſaluandos. Supremus locus inter hæc eſt limbus ſanctorum patrum, vbi fuit pœna damni, & non ſenſus, & fuerunt ibi tenebræ exteriores, & non tenebræ priuationis gratiæ. Ad hunc locũ B Chriſtus deſcendit, ac ſuos inde liberauit, & ſic infernũ momordit: quia partem abſtulit, & partem reliquit: mortem verò quo ad electos Deus penitus deſtruxit. ſicut dicitur Oſeæ 13. O mors ero mors tua: ero morſus tuus ò inferne. Hic quoque locus ſinus Abrahæ dicebatur, quia ibi Abraham fuit. Sed nunc cœlum Empyreum dicitur ſinus Abrahæ: quia iam eſt ibi Abraham. A nullo prædictorum locorum eſt tranſitus ad alium, niſi à tertio ad quartum, hoc eſt à purgatorio ad limbum ſanctorum patrum. Ex iam dictis patet quare cantamus, Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: quia infernus ibi ſumitur pro purgatorio, ſicut & ibi ſumitur pro limbo, quando dicitur Chriſtus ad inferos deſcendiſſe, vel infernũ deſtruxiſſe. Ex prædictis collige ꝙ Chriſtus mortuus eſt in corpore, deſcendit ad inferos in aĩa, & ſurrexit in vtroque. Dicendum eſt etiam, quòd Chriſtus illo triduo totus fuit in ſepulchro, ſed non totum: & totus fuit in inferno, ſed non totum: quia totus dicit perſonam, totum verò ſubſtantiam & naturam. Similiter dicendum, ꝙ cum vnio animæ cum corpore faciat hominem, Chriſtus in illo triduo non fuit homo, licet anima & caro vnita tunc C eſſent cum verbo.

Offertoriũ Miſſæ defunctorũ.

S C H O L I A.

A Meriti ſui capaces eſſe poterant.] *Ergo ſecundum authorem, liberauit etiam animas de purgatorio, iam purgatas de iuſtitia loquendo. 3. q. 52. artic. 8. licet de ſanctis patribus, tanquam de re nobiliori, fiat tantùm in litera mentio. Quòd ſi loquamur de miſericordia fortè dicendum eſt, quòd omnes*

Deſcenſus ad inferos vtilitas.

omnes de purgatorio tunc liberauerit.S.Vinc.ſerm.ſab. ſancti.Ergo ſeruiendum maximè Chriſto, quia nunquã obliuiſcitur ſeruorũ ſuorũ fidelium,nec pp vlla qualibet obſtacula tenetur,vt non viſitet opportuno tpe illos. Vide. Trãſierant tot millia annorum,quibus ſub terra manſerunt amici Chriſti;& terra,& mors,prohibebat,ne viſitarentur : & tamen Chriſtus nullis in contrariũ obſtantibus , amicos ſuos tã dulciter inuiſit.O verè, & ſolus,fœlix : qui eſt amicus Chriſti. Is ſolus veràciter dicere poteſt : ſi ambulauero in medio vmbra mortis,non timebo mala,quoniam tu mecum es.Pſal.22.

Beati ſunt ſerui illi.

B Ad hunc locum Chriſtus deſcendit] *.ſ. realiter in anima . Quoniam ad omnia alia loca deſcendit quoad effectum,vel iuſtæ exprobrationis reſpectu damnatorum,vel aliqualis conſolationis;reſpectu puerorũ in originali, ex S Vincentio in ſermone de ſabbato ſancto : vel releuationis reſpectu in purgatorio exiſtentium.Extra de ſumma Trinitate, & fide Catholica. 3 q 52. art. 2. & 3.&c.*

C Licet aĩa , & caro vnita tunc eſſent cum verbo .] *Hinc patet quõ intelligant,& intelligi debeant.ſancti Doctores;quando dicunt,ꝙ diuinitas Chriſti , non eſt ſeparata in triduo mortis ab humanitate eius:licet mortuus reuera fuerit,tuncq; deſierit eſſe hõ. Nomine ſiquidem humanitatis ſic dicentes intelligunt humanam animam, & corpus; ẽt ꝙ hæc duo ſint ab inuicem realiter diuiſa.Nec mirum ſi diuerſi,immo iidem,quãdoque, artifices iiſdẽ inſtrumẽtis diuerſimodè vtantur ; vnuſquiſque prout expedit magis negocio proprio. Huic igitur dicto ſanctorum non obſtat,ꝙ per humanitatem intelligat Philoſ.7. Metaph. totum coniunctum, & ꝙ idem ſentiat plerumq; Theologi ipſi. Nunc aũt,ne cui ſuboriretur error hic, diuinitatem videlicet fuiſſe tũc diuiſam ab humanitate eo modo,quo remanſit humanitas; pro expedienti iudicarunt ſacri Doctores,verbaliter dicere:ꝙ diuinitas Chriſti non eſt ſeparata ab humanitate in triduo mortis , ſumẽdo humanitatem pro corpore & anima diſiunctis. Vide S.Brig. reuelation. approb. lib. 1.c. 1.vbi hæc formalia verba Chriſtus dicit. Deitas mea nũquam ab humanitate ſeparata eſt. nec in morte.Hæc ibi. Item S.Thomas ſic formaliter quærit.*

Quomodo de Chriſti humanitate in triduo mortis loquendum eſt reſpectu diuinitatis, & contra.

3.diſt.

3. diſt. 21 q. 1. vtrum in morte Chriſti fuerit ſeparata Deitas ab humanitate: & hoc quæſitum in duas quæſtiunculas diuidens ait ar. 1. quæſtiunc. 1. vtrum &c. à carne: item ar. 1. quæſtiunc. 2. vtrum &c. ab anima. Vbi clarè patet etiam mediocriter erudito; quòd per humanitatem intelligit animam, & corpus, à ſe inuicem disiuncta. Sic nomen humanitatis accipiunt. BB. Pontifices Romani Greg ſuper Iob, & Leo in Natiuitate Domini: cùm de tali materia verba faciunt. Ex his concludas, quòd contrarium (videlicet diuinitas in triduo eſt ſeparata ab humanitate, vel humanitas eſt ſeparata à diuinitate) fateri, nil aliud pro declaratione afferendo, non eſt bene tutum: & quia non conſonat ſtilo ſanctorum Doctorum, de hac materia in ſpeciali loquentium; & quia conatus horum ad gloſandum, ſi qua ſonare videantur oppoſitum, (vt patet. 3. quæſt. 50. ar. 2. ad 1. & lib. 3. diſt. 21. in textu ipſo) hoc demonſtrat; & quia ly ſeparatum eſſe non dicitur propriè, niſi de remanentibus vtrinque ſeorſum poſt diſſolutionem. Durandus 3. diſt. 21. quæſt. 1. Magiſter Silueſter in Roſa aurea, quæſt. 30. circa finem. Medina ſuper 3. par. q. 10. ar. 3. circa finem, in ly quod ſemel aſſumpſit &c. Cum ergo locutio illa prædicta ſcilicet diuinitas in triduo mortis eſt ſeparata ab humanitate, ſit tùm impropria, tùm ſanctorum vocibus diſſona, meritò reijcienda videtur; & ſua in ſono, licet non in catholico ſenſu, oppoſita (quam prætulimus) ob reuerentiam ſanctorum cum pia expoſitione amplexanda. Hac pro zelo patrum dicta ſint. Cæterũ, ſi vera, propria, ſolida, clara locutione in hac materia vti vis; ſic dicas addendo ad patres. Diuinitas Chriſti in triduo mortis non fuit ſeparata ab humanitate; ſed tunc ceſſauit eſſe in humanitate iam non exiſtente: cum tamen & animæ vnita hypoſtaticè remanſerit, & corpori, ab inuicem realiter diſiunctis. Caue autem, ne ſine limitatione declaratoria vnquam dicas; quòd Diuinitas eſt ſeparata in triduo illo ab humanitate: quoniam (quantum eſt de proprietate ſermonis) dicere videreris; quòd humanitas pro coniuncto ſumpta tunc & remanſiſſet, & diſiuncta ſeorſum à diuinitate ſteuſſet; quæ proculdubio erronea ſunt.

Reſolutio p patrib⁹ ad ædificationem.

Cauendũ.

De

De reſurrectione Chriſti. Cap. XXIII.

CHriſtus reſurrexit tertia die à mortuis, reſumendo idē numero corpus:non tale,quale prius habuit,ſed
Figura. impaſſibile,& immortale.Caro.n.Chriſti,q̄ in natiuita-
Pſal. 102. te floruit,in paſſione aruit, per gloriā reſurrectionis re-
Gene. 49. floruit,& renouata eſt,vt Aquilæ iuuentus Chriſti: tūc
Roman. 9. leo catulum ſuū ſuſcitauit:tūc Phœnix reuixit:tūc (ſicut
Iona. 2. dicitur Ier.18.) figulus ex eodē luto fracti vaſis fecit vas
Matt. 12. aliud,ſicut placuit in oculis eius.Tūc Ionas de vētre Ce-
Exod. 37. ti illæſus exiuit:tūc veſtitum eſt candelabrū auro: tunc
Amos. 9. ſuſcitatū eſt tabernaculū Dauid, qđ cecidit:tūc refulſit
1. Mac. 16 Sol,qui prius erat in nubilo: tunc viuificatū eſt granum
Ioan. 12. frumenti,qđ cadens in terrā mortuū fuerat:tūc Ceruus
Iud. 16. reſumpſit cornua:tunc Samſon tulit portas cū poſtibus:
Gene. 41. tunc Ioſeph eductus de carcere tondeт,& conſtituiт dńs
Pſalm. 29. Aegypti: tunc conſciſſus ſaccus circundaт lætitia. Dńs
Probatio probauit reſurrectionē ſuā eſſe verā per Angelos, q non
reſurrectio mentiuntur. Matt.28. Rńdens aūt Angelus dixit mulie-
nis Chri- ribus,&c.Item per inimicos, quorū validiſſimum eſt te-
ſti. ſtimonium. Matt.28. Ecce quidam de cuſtodibus vene-
runt in ciuitatē, & nunciauerunt principibus ſacer. &c.
Item ꝓbauit eam nō arte magica factam; & hoc ꝑ come
Luc. 24. ſtionē.Item non eſſe phantaſtici corporis;& hoc per ta-
Ioan. 20. ctum.Itē probauit in eodē corpore,quo paſſus eſt factā;
& hoc per oſtenſionē cicatricū.Item probauit, eā fuiſſe
in corpore glorificato vnito deitati, & hoc ꝑ ingreſſum
in domum ianuis clauſis.Item probauit eam multis appa-
ritionibus. Apparuit.n.ipſa die reſurrectionis qnquies.
A Primò Mariæ Magdalenæ.Io.21.Mulier quid ploras? Se-
Luc. 24. cundò mulieribus redeuntibus à monumento. Matt vlt.
Tertiò Petro; ſed non inueniт modus. Quartò duobus
diſcipulis euntibus in Emaus.Luc.vlt.Quintò diſcipulis
congregatis ꝑꝑ metū Iudæorum,ianuis clauſis;qń Tho-
mas non fuit cum eis.Io.20.Item apparuit inter reſurre-
ctionem & aſcenſionem quinquies. Primò Thomæ cum
aliis.

aliis.Io.20.Secundò diſcipulis piſcantibus ad mare Tibe riadis.Io.21.Tertiò diſcipulis in mõte Thabor.Matt.vlt. Quartò in Hieruſalem.Quintò qñ comedit cum diſcipu lis.Matt.& Luc.vlt.& Actuum 1. Multis de cauſis ſurrexit Dñs. Vt ſcripturas impleret. Quando.n.Dñs dixit, Ecce aſcendimus Hieroſolymam,&c.Luc.18.ſubiunxit, & die tertia reſurget.Vt nos ad ſurgendum ſpiritualiter prouocaret: qa turpe eſt, vt ſedeat ſeruus,qñ coram eo ſurgit Dñs. Vt futuram reſurrectionem eſſe probaret. Vt potentiam ſuæ diuinitatis oñderet; quia mortuos ſuſcitare non eſt opus naturæ,ſed potentiæ diuinæ. Nõ eſt enim regreſſus à priuatione ad habitum.Vt nos ad contemnenda terrena, pro adipiſcenda tali gloria, aĩaret. Surrexit Chriſtus velociter; qa tertia die. Nota:ꝙ ſicut ianuis clauſis ad diſcipulos intrauit,& ſicut ſalua virginitate de vtero matris exiuit; ſic eum mortuum nec petra in qua iacuit.nec militum cuſtodia potuit retinere. Integraliter,quia in corpore & aĩa.Socialiter; qa multa corpora ſanctorum qui dormierant ſurrexerunt. Aeternaliter; Apoſtolus ad Roman.6. Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam non &c. Similiter ſurgendum eſt nobis ſpiritualiter; ſicut eis modis reſurgemus die iudicii corporaliter.Reſurrectio Chriſti eſt cauſa,& figura, noſtræ reſurrectionis ſpiritualis. Cauſa dico motiua,& hoc dupliciter;quia cauſa motiua eſt in comparatione noſtri. Dum enim conſideramus gloriã reſurrectionis Chriſti mouemur ad ſurgendum in nouitate vitæ. Item cauſa motiua eſt conſideratione Dei patris: quoniam pater dans reſurrectionem filio, mouetur ad dandam eandẽ gloriam fratribus ſuis:ſicut Rex quando facit filium ſuum militem, mouetur,amore filii,vt cum eo faciat multos milites.Figura verò fuit:quia ſicut Chriſtus ſurrexit ita in nouitate vitæ ambulemus. Itẽ ſicut diẽ reſurrectionis Chriſti præceſſit dies mortis in paraſceue, & dies quietis in ſabbato ſequenti:ita gloriam reſurrectionis noſtræ ꝓcedat in nobis mortificatio membrorũ,& vitiorũ, & ſequatur quies contemplationis æternorum. Nota quòd ſicut duplex

Quare. *Roman. 6.* *1.Theſſ.4.* *1.Cor.15.* *Ioan. 20.* *Luc. 2.* B *Matt. 27.* *Phil. 3.* *Roman. 6.* *Notent, q volũt cum Chriſto reſurgere.*

plex eſt mors,ſcilicet animæ per culpam,& corporis per extinctionem; ita duplex eſt reſurrectio,ſ.animæ per gratiam,& corporis per gloriam. Et ſicut animæ mors cauſauit mortem corporis,ſicut habetur Gene.3.ita reſurrectio animę cauſabit reſurrectionem corporis glorioſam. Sciendum autem quod quidam reſuſcitantur fictè,ſicut Samuel,qui licet verè Sauli apparuerit, vt habetur primi Regum viceſimoſeptimo: non tamen verè reſuſcitatus fuit,vt quidam dicunt. Quidam imperfectè,ſicut Lazarus iterũ moriturus. Quidam perfectè,ſicut Chriſtus ſemper victurus. Prima reſuſcitatio ſignificat conuerſionem,ſiue pœnitentiam hypocritarum. Secunda recidiuantium. Tertia perſeuerantium.

Ioan.11. *Luc.24.*

SCHOLIA.

In ſer. Paſchâ.lib.6. c.84 ſerm. Angelico. cap.19.& prima oratione.

A Primò Mariæ Magdalenæ.] *i. pro quanto habetur ex Euangelio;non abſolutè. Abſolutè enim primo apparuit ſuæ ſanctiſſimæ matri (vt habet Sanctus vincentius. S. Brigida, fortè omnes; & ſuadet ratio): licet nõ apparitione eiuſdem rationis cum apparitionibus in Euangelio lectis. Apparitio namque facta eſt ei ad eam conſolandum: non ad reuocandam,vel confirmandam fidem in ipſa, cùm ſemper plena in fide manſerit. Alijs autem facta ſunt apparitiones ad reuocandum,vel confirmandum illos in fide. Hanc enim(vt ait Chriſtus per ly vos omnes ſcandalizabimini in me in iſta nocte) perdiderant: id quod annotauit Lucas in actibus Apoſtolorum cap.1.dicens,quòd Chriſtus eis apparuit in multis argumentis. Quid enim eſt argumentum; niſi ratio rei dubiæ faciens fidem? Apparuit igitur in argumentis, primò Mariæ Magdalenæ, pòſt alijs. Apparuit,non in argumentis, primò Beatiſſimæ Virgini matri ſuæ. Ex his ergo patet; quòd Euangeliſtæ conſultò omiſſerunt apparitionem factam Beatæ Virgini:tùm quia hoc recta ratio naturalis dictabat,tùm quia ſi eam inter cæteras connumeraſſent, vel deſcendere de genere in genus(quod eſt contra philoſophiam), vel B.Virginem aliqualiter defeciſſe cum alijs in fide per hoc inſinuare viderentur(quod eſt contra Concil. Triden. Seſſ.6.can.23.).*

De apparitionibus Chriſti.

Integraliter

Integraliter quia in corpore] *habente ſcilicet quicquid pertinet ad veram naturam corporis humani. Ergo & oſſa, & ſanguinem reaſſumptũ; & quicquid pertinens eſt ad veritatem integram corporis humani, puta capillos, vngues, habuit in reſurgendo Chriſtus. 3. quæſt. 54. artic. 3. Multa pro ſtudioſis annotat Magiſter Silueſter, in Roſa aurea. quæſt. 30. Vide tu.*

De aſcenſione Chriſti. Cap. XXIIII.

DIfferentia eſt inter aſcenſionem, & aſſumptionem, & euolationem: quoniam aſcẽſio pertinet ad Chriſtum: aſſumptio ad Beatam Virginem: euolatio autem ad alios ſanctos. Et ratio huius eſt, quoniam aſcenſio fit propria virtute aſcendentis, aſſumptio autem virtute Chriſti aſſumentis, quia filius ſpecialiter obſequitur matri, Euolatio verò fit miniſterio Angelorum. Alia eſt differentia: quia locus euolantium eſt diſtinctio chororũ; locus verò aſſumptæ Virginis eſt ſuper choros Angelorum; locus verò Chriſti aſcendentis eſt ſupra locum aſſumptæ Virginis. Circa aſcenſionem Chriſti octo ſunt conſideranda, quæ circunſtant aſcenſionem, & colliguntur ex officio de aſcenſione. Primum eſt; quòd ſcilicet eleuatus eſt videntibus omnibus diſcipulis; vt deſiderium veniendi ad ipſum excitaretur in eis. Secundum eſt; quòd nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Per vmbram nubis figuratur, quòd in hoc mortali corpore Ieſum in alto videre non poſſumus. Tertium eſt; quòd eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Eleuauit autem manus propter duo ſcilicet vt ſuos patri offerret; & vt inimicos altè retracta manu percuteret. Quartũ eſt, quòd benedixit eis; vt eos contra hoſtem muniret; & bonis cœleſtibus augeret. Quintum eſt, quòd aſcendit in iubilatione; quod refertur ad vocem iocunditatis redemptorum aſcendentium cum ipſo, qui prius voce lachrymabili in portis inferni clamauerũt. Aduenisti deſiderabilis,

Io. 3. et 14. *Octo.* *Act. 1.* *Luc. 24.* *Pſalm. 46.*

quem expectabamus in tenebris. Sextum eſt, quòd aſcendit in voce tubæ; quod refertur ad ſonum prædicationis Apoſtolorum, qui ſonus fuit eis iniunctus, dicente domino Matth. 28. Euntes in mundum vniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ, &c. Ex tunc enim in omnem terram exiuit ſonus eorum. Septimum, eſt quòd aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem; i. captiuos captiuitate inferni, quos ſecum victor captiuos eduxit. Octauum eſt, quòd dedit bona hominibus: quia omnia bona noſtra de ſurſum ſunt, quò Chriſtus aſcendit. Horum prima duo habentur ex Actibus; ſed tertiũ & quartum ex fine euangelii ſecundum Lucam; quintum & ſextum ex Pſalm. item ſeptimum & octauum ex Pſalm. Aſcendit Chriſtus regreſſus ad cœlum multipliciter, ſcilicet tanquam verus obediens completa obedientia quo ad patrem: tanquam bonus mediator facta pace & concordia quo ad homines: tanquam ſtrenuus propugnator contra dæmones. Aſcendit Chriſtus pluribus de cauſis, ſcilicet ad quieſcendum poſt labores quibus fatigatus fuit triginta tribus annis nobis ſeruiens. Ad intercedendum pro amicis, pro quibus vtiliter laborauit. Securum acceſſum habes ò homo ad Deum, vbi habes filium mediatorem, & matrem interuentricem. Filius oſtendit patri latus, & vulnera, mater oſtendit filio pectus, & vbera. Ibi nulla poteſt eſſe repulſa, vbi tot concurrunt amoris ſigna. Chriſtus ergo optimus aduocatus eſt; quia tot habet linguas pro nobis loquentes, quot vulnera pro nobis accepit. Ad conquerendum de inimicis, pro quibus vires ſuas inutiliter expẽdit. Iſa. 49. In vanum laboraui. Item aſcendit Chriſtus, vt nobis locum præpararet Ioan. 16. Vado vobis parare locum. Vt fiduciam in ipſum ſperandi nobis tribueret. Vt in corporalem poſſeſſionem æternæ hæreditatis nos mitteret, Io. 13. Si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Vt deſiderium noſtrum poſt ſe traheret, Can. 1. Trahe me poſt te. Vt viam nobis ad cœlum oſtenderet; quia ſicut dicitur Luc. vlti. eduxit Dominus diſcipulos ſuos foras ciuitatem

A
Roma. 10.
Pſalm. 18.
Epheſ. 4.
Pſalm. 67.
Actu. 1.
Phi 2.
1. Tim. 2.
Colo. 2.
Apoc. 14.
Hab. 7. 9.

Et tamen 33. anni videbãtur dies pauci pre amoris magnitudine.
Ex figura. Geneſ. 29.

ciuitatem in Bethaniam: vt ipſa eductione cognoſcerent ſe hic non habere manentem ciuitatem. Quòd autem in Bethaniam eduxit eos prius, quæ interpretatur domus obedientiæ, ſignificat; q per bonum obedientiæ tranſituri eſſent ad cœleſtia. Poſt hoc fecit eos tranſire in monté oliuarum; vt per montem intelligatur eminētia ſpiritus in contemplatione, per oliuas autem pinguiſſimi pectoris deuotio. Vlterius verò poſt iſta non reſtat: niſi ſaltus animæ in cœlum. Exaltatus autem fuit Chriſtus tripliciter. ſ. in terra per vitæ meritum: ſuper terram per crucis ſuſpendium: ſuper cœlos per aſcenſionis iubilum. Aſcenſio Chriſti fuit Angelis mirabilis. Iſa. 63. Quis eſt iſte qui venit de Edon tinctis veſtibus de Boſra? Dæmonibus terribilis. 1. Reg. 8. Non fuit tantum gaudium heri & nudiuſtertius. Vę nobis. Hæc ſunt verba Philiſtinorũ: quando vociferabantur filii Iſrael, dum adduceretur arca fœderis in Sylò in caſtra; vt per eam haberent diuinũ adiutorium in prælio. Hominibus ſalutaris, ſicut ſupra patet de multiplici fructu aſcenſionis Chriſti. Aſcendit Chriſtus multipliciter. ſ. potenter: quia eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Patenter, quia videntibus illis eleuatus eſt. Gaudenter: quia in iubilatione. Decenter: quia cũ duabus turmis regrediebatur. ſ. hominum, & Angelorũ. Non autem dico quòd ibi fuerint Angeli in adiutorium neceſſitatis, ſed in obſequium dignitatis: Homines quoque illos dico, quos de inferis liberauit, & qui poſt reſurrectionem vſque ad aſcenſionem mortui ſunt de numero ſaluandorum, nec purgatorio vlterius indigentes. Clementer; quia benedixit eis. Chriſtus non ſtatim poſt reſurrectionem cœlum aſcendit, triplici ratione. Prima; quia differenda erat aſcenſio, vt multipliciter probaretur reſurrectio, vt dicitur. 1. Act. In multis argumētis ăpparens eis per dies 40. Secunda eſt; vt patientiam noſtrã informaret, qua mercedem debemus æquanimiter expectare: ſicut agricola nõ ſtatim poſt ſeminationem metit, ſed fructuum maturitatem expectat. Tertia eſt propter diſcipulorum conſolationem; vnde dicit gloſſa. Act. 1.

Nota obdictiũ ſanctam.

Act. 1.
Pſalm. 46.
Gene. 32.

Luc. 24.

Exēplũ lõganimitatis.

Præmiat vltra condignum. Sicut 40.fuerũt horę mortis Chriſti, ita 40.diebus cum eis conuerſatus eſt poſt reſurrrectionem; quia cõſolatio diuina excedit triſtitiam humanam. Nota quod Chriſto conuenit deſcendere de cœlo tantummodo ſecundum diuinam naturã, quia Deus illuc venire dicitur, vbi ſpe-
B ciali effectu apparet: ſed aſcendere propriè ei conuenit ſecundũ humanam naturam, quia ſecundum illam ſolũmodo mutat locum, non ſecundum diuinam naturam.

S C H O L I A.

A Ex tunc n. in omnem terram exiuit] *.i. de propinquo exire incæpit. Tali modo loquendi in Geneſi 27. dicitur de Iſaac. Benedicens ergo illi ait; Tu es filius meus &c. i. de propinquo benedicere diſponens; quoniam formalem benedictionem poſtea introducẽs ſcriptura dicit, Benedicens illi ait, Ecce odor filij mei &c. Det tibi Deus &c. Sic & quandoq; in Euãgelio habes Matth. 20. Aſcendens Hieroſolymã &c. i. aſcẽdere de propinquo diſponẽs, &c. vt patet ꝑ cõtextũ.*

B Aſcendere proprie.] *Dicitur ly proprie ad differentiam de ly cauſaliter. Nam cauſaliter, ideſt loquendo de cauſalitate aſcenſionis, aſcendit Chriſtus ſecundum naturam diuinam. Vnde Auguſtinus in ſermone de Aſcenſione. De noſtro fuit, quòd filius Dei in cruce pependit; ſed de ſuo quod in cœlum aſcendit. 3. q. 57. ar. 2. Propriè ergo aſcendit ſecundum naturam, quæ mutat locum; cauſaliter aſcendit ſecundum naturam, cuius virtute mutat illa locum.*

Aſcenſio.

De conſeſſu Chriſti ad dexteram patris. Cap. XXV.

Aſcendens Chriſtus in cœlum, ſedet ad dexterã Dei patris omnipotentis. Duo intelliguntur per dexteram. Primum eſt æqualitas maieſtatis, ad quã Chriſtus ſedet ſecundum diuinitatem. De hac dextera loquitur Apoſt. dicens. Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera maieſtatis in excelſis. Secũdò per dexterã intelligun-

Mar. 16
Heb. 8.

telligunt potiora bona glorię, in quib. Chriſtus ſedet ſecundum humanitatem: qm̃ collatum eſt ei à Deo quicquid cõferri potuit. Et licet ab inſtãti cõceptionis Chriſtus acceperit bona gratiæ, & gloriæ in anima; eadem tñ bona fuerunt in aſcenſione manifeſtata, & in loci congruẽtia cõpleta. De hac dextera dicit ad Coloſ. 3. Quæ ſurſũ ſunt q̃rite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, vbi dicit glo. ꝙ ſurſum vbi ſedet Chriſtus, ſunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo, ꝙ Aſcẽſio Chriſti fuit tam ad locum, q̃ ad dignitatem. Inquãtũ quidẽ fuit ad locum; ſi aſcendit ſuper omnes cœlos. i. ad digniſſimũ locũ cœli Empyrei, ſiue ad altiſſimã eius partem, eò ꝙ nobiliſſimo Chriſti corpori congruit locus talis. Nõ tñ eſt dicendum, ꝙ corpus ſuum ſit obligatum ad locum illum; ſed ꝙ locus ille ſit ſibi ſecundum congruẽtiã deputatus. Inquantum aũt aſcenſio fuit ad dignitatem; ſic ſedet ad dexteram patris; non tñ quo ad ſitum, qui patri non conuenit; ſed quo ad excellentiam duplicem, ſicut dictum eſt: quia per dexteram intelligitur, vel ęqualitas maieſtatis, q̃ competit Chriſto ſcd̃m diuinitatem, vel perfectio præmii, q̃ ſibi competit ſcd̃m humanitatem. Prætereundum quoque non eſt, ꝙ credimus Chriſtũ ad dexteram Dei patris ſedentem; Stephanus aũt vidit eũ ſtantem à dextris Dei: quia nos credimus eum regnãtẽ & quieſcentem quod notatur in ſeſſione: ſed Stephanus in tribulatione poſitus habuit propugnatorem, & ſuſceptorem, vnde vidit eum ſtantem. Meritò Chriſtus ſedere dicitur ad dexteram Dei. Sedere quidem; quia laborauit. Pſal. 87. In labore fui à iuuentute mea. Ad dexteram autem; quia diu fuit in ſiniſtra aduerſitatis. Pſal. 37. Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis &c. Dei; quia poſt abiectionem meritò debet conſequi gloriam: quia qui ſe humiliat exaltabitur.

Act. 7. *Luc. 14.*

SCHOLIA.

A Sedentem Stephanus aũt vidit eũ ſtantem &c.]

Quo ad officia igitur accipit eccleſia ly ſedere, & ly ſtare. Officium iudicis, ſine perturbatione iudicantis, plenè aliquid poſſidentis, eſt ſedere (vt patet): ſed officium prælïantis, expeditè iuuantis, fortem ſe proteſtantis, eſt ſtare. Ergo Euangeliſta Marcus, quia Chriſtum poſt aſcenſionem intendit oſtendere eſſe iudicem venturum ſine perturbatione iudicaturum, regni plenum poſſeſſorem; ideo ſcribit, quòd ſedet: quia verò Steph. Chriſtum ad ſe iuuandum accinctum fortiter præliaturũ, monſtrare vult; ait, quòd ſtat. Quo ad ſitum verò localem, an Chriſtus ſedeat vel ſtet: Caietanus ſuper 3. q. 58. ar. 1. & ſuper Marc vlt. tenet probabiliter; quòd ſtat. Quid autem de hoc ſitu dicendum certò ſit; non auſim decidere: cùm nondum hoc definitum viderim à columna veritatis; quæ eſt Eccleſia Dei viui. Qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

Deo gratias.

COM-

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER QVINTVS.

De gratiarum ſanctificatione.

Quomodo ſpiritus rationalis efficiatur dignus æterna beatitudine. Cap. I.

QVemadmodum de cœlis Deus non deſcendit per eſſentiam ſuam incommutabilem, ſed per influentiam ab ipſo manantem; ita nec ſpiritus rationalis eleuatur ſupra ſe per ſitum localem, ſed per habitum Deiformem: vnde neceſſe eſt ſpiritui rationali, ſi debet eſſe dignus æternæ beatitudinis, ꝙ particeps fiat influentiæ bonitatis diuinæ.

De origine virtutum & gratiæ. Cap. II.

AD bonum gratiæ nō poteſt quis per ſe venire, cùm hoc non ſit ſecundum limites naturę, ſed ſecundum

influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro ſua defectibilitate ſuo prĩcipio ſemper eget, vt ſit in eſſe naturæ; ſic idem principium pro ſua bonitate influere non ceſſat creaturæ rationali in uitam ſpiritualem; ut bene ſit ei in eſſe gratiæ, quam habere non poteſt ſine Deo largitore. Veruntamen inexcuſabilis eſt homo ſi gratiã gratum facientem non recipit, quia gratia gratis data ſemper præſtò eſt liberum arbitrium excitare & cõmouere, cuius eſt huic admonitioni conſentire, & hoc eſt, quod in ſe eſt, facere: quo facto põt homo ad gratiã gratũ facientem ſe preparare. Quamuis enim gratia Dei ſic habeatur Dei dono efficiente, non tamen ſine libero arbitrio cõſentiente: quia ſicut ait Aug. Qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Igitur gratia gratum faciens à tribus eſt, ſed aliter & aliter. Eſt enim à Deo efficiente, à gratia gratis data liberum arbitrium excitante & mouente, & à libero arbitrio conſentiente. Quamuis enim liberum arbitrium non poſſit gratiam efficere in homine; poteſt tamen ſe ad hoc habilitare, & præparare vt habeat: ſicut aliquis non põt illuminare domum, poteſt tamen aperire feneſtram, quo facto Sol intrat, & domũ illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio conſentiente, intelligo de adultis: quia in paruulis ſufficit fides parentum, & ſacramentum eccleſiæ, & meritum Chriſti; & excuſat eos impotentia ſui. Sciendum etiam, quòd habilitatio, ſiue præparatio ad gratiam triplex eſt, ſ. efficiens, formalis, & materialis. Prima eſt à Deo. Secunda à gratia gratis data. Tertia à nobis. Anima nãque habet facultatem & inſtinctum cognoſcendi & diligendi Deum ex natura; ſed nõ habet cognitionem veritatis, & ordinẽ dilectionis niſi ex gratia. Ad opera bona tria nos incitãt, ſcilicet lex naturæ; quæ ſcripta eſt in corde hominis, dicens. Quæ vultis vt faciãt uobis homines, ita & uos facite, &c. Rõ quæ dicit ea eſſe delectabilia, utilia, & honeſta. Gratia, quæ dicit ſeruiendum eſſe Deo, quia ſummè bonus: ſubueniẽdum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine ſocius. Gratia non datur ei, quĩ ſe

Ioan. 15. *Diuinũ auxiliũ ſemper eſt in promptu.* *Gratia hac gratis data diffinitur in c. 3. princip.* A

Gratia iuſtificans à tribus eſt.

B

2. Cor. 5. *Thob. 4.* *Matt. 6.* *Ioan 1.* *Gen. 1.* *Matt. 22.*

ſe nõ habilitat ad gratiam: & de hoc multa habes exẽpla ſcilicet in illo, qui ad largientem manum non extendit; quia Deus quantum in ſe eſt, dat omnibus affluenter. In illo, qui contra lumen oculos claudit; cùm Deus faciat oriri ſolem ſuum ſuper bonos & malos. In illo qui fontẽ reperiens, fundum uaſis ſurſum erigit; quia Deus, ſicut ait Auguſtinus, ingenti liberalitate, atque ubertate replet omnes creaturas pro captu earum. In illo qui domũ ſuam ſepit ſpinis, ne amicus ingrediatur: Ipſe uerò Deus ſemper ſtat ad oſtium, & pulſat. In illo qui zizaniam nõ extirpat de agro ſuo; propter quod fructus proficere, nõ poſſunt. In illo qui ligna igni ſubtrahit; quia tunc ignis deficit. In illo qui ad ſumendum cibum negligit os aperire; quia talis debet meritò fame mori. In illo qui tempore pugnæ arma proijcit, quia talis ſæpe capitur & vulneratur. In illo qui mouere negligit remos tempore tempeſtatis; quia talis ſubmergitur. In illo, qui exiſtens in ægritudine medico contradicit. Gratia nobis procedit à Deo, ſicut radius, à ſole, ſicut germen à radice, ſicut mel à flore, ſicut riuus à fonte; ſicut imago ab artifice ſecundum exemplar interius, & facturam exterius.

Iacob. 1. *Matth. 5.* *Hier. 23.* *Apoc. 3.* *Matt. 13.*

S C H O L I A.

A Et hoc eſt, quòd in ſe eſt facere, quo facto &c. præparare]*Ecce quòd non poteſt homo ſine gratia gratis, data, ſe ſufficienter præparare. Nam dicere quòd, ſine gratia præmiſſa, ſe ſic ſufficienter pparare poſſet; ut ei gratia iuſtificationis conferretur, eſſet contra Concilium Tridentinum Seſſ. 6. canon. 3. ſub anathemate. 1. 2. q. 109 ar. 6. & q. 112. art. 3. Vide infra huius. 12.*

Præparatio ad gratiam.

B Anima nãq; &c. niſi ex gratia.]*Ideſt homo naturaliter inclinatur, ad diligendum & conſequenter ad cognoſcẽdum Deum, etiã ſuper omnia: ut Deus eſt uniuerſale bonũ, à quo dependet oẽ bonum naturale: licèt in ſtatu naturæ integræ diligere eum ſic non poſſet, niſi eum auxilio Dei ad hoc eũ mouẽtis; et in ſtatu naturæ corruptæ ultra hoc, nõ poſſit, niſi cum auxilio gratiæ naturam ſanantis. 1. 2. q. 109. artic. 3.*

Diligere Deum ſupra ſe quiſq; poſſit quis, uel non.

Sed cognoſcere per fidem, & diligere per charitatem Deum, vt eſt bonum ſupernaturali beatitudine nos beatificans, non niſi ex habituali gratia poteſt. 1. 2. q. 109. art. 1. & 3. Ergo homo, hoc non poteſt, neque etiam ægrè & difficulter ex ſolis ſuis naturalibus. Concilium Triden. Seſſ. 6. can. 2. ſub anathemate contrarij. Quando autem dicitur in textu, q homo non habet cognitionem veritatis, niſi ex gratia; intellige tu de cognitione ordinata ad vltimum finem promerendum: nō de cognitione quacunque. 1. q. 12. art. 12. ad tertium.

De diſtinctione gratiarum. Cap. III.

GRatia dicitur tripliciter. Primò generaliter; & ſic gratia eſt adiutorium diuinum creaturæ gratis im-
Pſalm. 45. penſum, & indifferenter ad quemcunque actum. Sine hu
123. iuſmodi adiutorio gratiæ nihil poſſumus facere; immò
Hab. 1. nec in eſſe durare. Secundò dicitur gratia ſpecialiter; & talis gratia dicitur gratis data, ſcilicet donum quo ſe homo præparat ad ſuſcipiendum donum Spiritusſancti. Huius enim gratiæ eſt reuocare liberum arbitrium à malo, & excitare ad bonum; ſine qua nullus facit ſufficienter, quod in ſe eſt, vt præparet ſe ad ſalutem. Tertiò dicitur gratia propriè, ſcilicet donum diuinitus datū ad merendum: quod quidem donum gratia gratum faciens appel-
Ioan. 15. latur. Sine iſta gratia nullus poteſt mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Iſta triplex gratia ſumitur ex verbis Apoſtoli, vbi ait. 1. Cor. 15, Gratia Dei ſum id quod ſum, ecce prima: & gratia eius in me vacua non fuit, ecce ſecunda: ſed gratia eius ſemper in me manet, ecce tertia. Præter predicta dicitur gratia gratias
A dans, ſcilicet Deus. Item gratia gratiæ ſignum, vt eſt prophetia & poteſtas faciendi miracula. Gratia gratum fa-
Pſalm. 58. ciens diſtinguitur in operantem, & cooperantem. Gratia operans dicitur præueniens, & incipiens, ac liberans, quia peccatum expellit. Gratia cooperans dicitur ſubſequens, & perficiens, ac adiuuans: quia liberum arbitrium adiuuat,

adiuuat,& ei cooperatur in merito. Multipliciter diſtinguitur bonum. Eſt enim bonum per eſſentiam,& hoc eſt Deus. Vnde nemo bonus niſi ſolus Deus. Eſt & bonum per participationem, & illud diſtinguitur in bonũ gratiæ,& in bonum naturæ. Vnde Auguſt. Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt. Gene. 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat,& erant valde bona. Item eſt bonum in obiecto, ſicut eſt eleemoſyna. Nam ibi eſt actus in debita materia, etiam ſi deſit forma ſubſtantiarum. Item eſt bonum ex circunſtantia, hoc autem eſt quando bonum ex ſe, veſtitur debitis circunſtãtiis, ſicut eſt dare eleemoſynam indigenti tempore debito ex compaſſione,& huiuſmodi. Item bonum virtutis, & hoc eſt quando additur operi perfectio ex parte operantis, quæ eſt per habitum mentis benè cõſtitutæ, Item eſt bonum meritoriũ, quando additur ipſi operi debitus finis, hoc eſt bona intentio ſuper motum naturalem. Item eſt bonum gratiæ, vt eſt ipſe habitus gratum Deo faciens. Item eſt bonum gloriæ, vt bonum remunerationis æternæ.

Marc. 10.

Bonum.

S C H O L I A.

A Gratiæ ſignum.] *Huiuſmodi dicitur magis ordinariè gratia gratis data: de quibus gratijs Apoſtolus dicit. 1. Cor. 12. Alij datur ſermo ſcientiæ. &c. & illa quæ ab authore vocata eſt gratia gratis data ſemper praſtò exiſtens cuique, dicitur ordinariè magis auxilium gratuitum. 1. 2. q. 109. art. 6. & 2. 2. q. 171. ante articulos.*

Gratiæ nomen quo.

De effectu gratiæ. Cap. IIII.

EFfectus gratię eſt ꝙ excitat liberum arbitrium ad benè cogitandum,& ſanat ipſum mutando affectum, ipſumq; corroborat perducẽdo ad actum. Item gratia hominem Deo reconciliat, à peccato liberat,& pœnã æternam in temporalẽ commutat. Item gratia opera noſtra meritoria facit,& bona per peccatum amiſſa reſtituit, ac

Luc. 15.

A

ſtabulum

Luc.10. ſtabulũ in palatiũ conuertit. Itẽ per gratiã efficitur aĩa *1.Cor.6.* ſpõſa Chriſti filia regis æterni, & tẽplum ſpiritus ſancti. Itẽ gratia ipſam aĩam purgat, illuminat, & perficit. Itẽ gratia mentem eleuat, Deo aſſimilat, & ſpirituali ſolatio cibat. Nota quòd quamuis uirtus gratuita ſimul inſit animę cum gratia, non tamen habet effectum ſuum tam cito ſicut gratia: quoniam effectus gratiæ eſt facere gratum Deo, & facere dignum uita æterna, & hic effectus ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum. Virtutis autem effectus eſt elicere actũ meritorium de potentia: & hic effectus non ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum; hoc autem non eſt propter defectum uirtutis, ſed propter impotentiam naturæ agentis. Puer enim non eſt aptus ad actus uoluntarios. Vnde ſciendum, quòd triplex eſt perfectio. Prima eſt gratiæ; & cauſat gratuitum. Secunda eſt uirtutis; & cauſat bonum actum. Tertia eſt operis uirtutis; & cauſat meritum. Prima perfectio perficit animam; ſeſecunda perficit aĩæ potẽtias, tertia perficit ipſos actus.

S C H O L I A.

A Gratia opera noſtra meritoria facit.] *Scilicet uitæ æternæ. Aliàs, licet quæcunque bona opera ſine gratia nõ mereantur vitam æternam, merentur aliquid aliud puta temporalia; etiam diſponunt aliquo modo ad gratiam, ad aſſuetudinem bonorum operum, & ad multa alia. Ergo non omnia opera hominis etiam ſine gratia (ut quidam, ad pauca reſpicientes, affirmant) ſunt inutilia, & multò minus, peccata. Concilium Tridentinum Seſſ.6.cap.6. can.7 & 8. Item 1.2.q.114.art.10. Addit.q.14.ar.4. & ibi in noſtris elucid.* *De operibus.*

De virtutibus, & primò quid ſit virtus. Cap. V.

A NVnc de uirtutibus eſt agendum, & primo quid ſit uirtus. Virtus eſt vt ait Aug. bona qualitas mentis, qua benè uiuitur, qua nullus malè uti tur, quam ſolus Deus

Deus in homine operatur. Hæc diffinitio datur in comparatione ad agentem. Item ſecundum Augu. uirtus eſt habitus mentis bene inſtitutæ. Hæc datur in comparatione ad bonum in quo eſt. Item dicit Philoſophus, Virtus eſt habitus voluntarius in mediocritate conſiſtens quo ad nos, terminata ratione prout ſapiens determinabit. Hæc diffinitio datur in comparatione ad actum circa quem eſt. Item Philoſophus, Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Hæc datur ſecundum comparationem ad finem. Item Iſidorus. Virtus eſt naturę habitus, animę decus, uitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor hominis, æternæ beatitudinis meritum. Hæc datur in comparatione ad effectum. Diffinitio Aug. ſic exponitur. Virtus eſt bona qualitas: hic exponitur, qualitas, pro genere; bona, uerò dicitur ad differentiam malorum qualitatum animæ: dicitur quoque bona, quoniam à bono Deo datur; & bonos tantùm inhabitat, & bonos facit, & ad bonum perducit. Mentis, ponitur ad differentiam qualitatum; quæ ſunt in corpore Qua bene viuitur; ponitur ad differentiam qualitatũ, quibus rectè intelligitur; ſicut eſt ſcientia. Qua nullus malè utitur, ponitur ad differentiam qualitatum; quibus bene & malè vti poſſumus. Quã ſolus Deus operatur in homine, ponitur ad differẽtiam uirtutum Cardinaliũ; quæ habentur per acquiſitionem. Circa aliam diffinitionem Augu. notandum eſt, quòd ibi ponitur habitus mẽtis bene inſtitutæ; & hoc ad ſimilitudinem regni, qđ tũc bene inſtituitur, quando rectè conſulitur, & bene imperatur, & iuſtè obeditur. Eodem modo bene inſtituta eſt mens; ſi ratio rectè cõſulit, ſi voluntas bene imperat, ſi ſenſualitas debito modo obtemperat. Ethimologia uirtutis hæc eſt. Virtus dicitur quaſi vis intus, & hęc vis cõſiſtit in aggreſſione arduorum, in tolerãtia aduerſorum, & in abſtinentia placitorum. Item dicitur uirtus quaſi viror nitens. Item dicitur uirtus quaſi uirum tuens. Item dicitur virtus quaſi viribus nitens. Item dicitur uirtus quaſi uiri ſtatus.

Ioan. 8.

Luc. 11.

Tria cõcurrunt ad faciendum, quòd aliqs ſit bonus.

S C H O L I A.

Vſus virtutis. A Qua nullus malè vtitur] *Qua ſcilicet, vt principio vſus; non, vt obiecto. Aliquis enim poteſt malè vti virtute, vt obiecto, puta male ſentiendo de virtute, i. fide &c. odiendo eam, ſuperbiendo de ea: non autem, vt principio, ita ſcilicet, quòd ſit malus actus uirtutis. Hoc modo poteſt malè uti opinione; cùm ſit ad bonum, & malum, i. verum & falſum. 12. q. 55. art. 4.*

De perfectione virtutum. Cap. VI.

CVm virtus in medio conſiſtat ſecundum Philoſophum, illud medium eſt in tribus, ſ. in agendis, in habendis & in ſuſtinẽdis. In agendis, ſ. intra, ſupra, & citra modum. Apoſt. Rationale ſit obſequium veſtrũ. Ro. 12. In habẽdis. ſ. inter ſuperfluum & indigentiam. Prou 30. Diuitias & paupertatẽ ne dederis mihi. In ſuſtinendis, ſcilicet inter eleuari in proſperis, & deiici in aduerſis. vnde illud Deut. 5. Non declinabitis neq; ad dextram, neque ad ſiniſtram. Multiplex eſt perfectio, ſ. ſufficientiæ: hanc habent oẽs exiſtentes in charitate. Ordinis; huius proprium eſt ſeruare continentiã. Religionis; huius proprium eſt renunciare oĩbus. Prælationis; ad hanc ptinet ponere aĩam pro ouibus ſuis. Securitatis; huius propriũ eſt habere mortẽ in deſiderio, & vitam in patientia. Ad primã perfectionem tenetur quilibet, ad vltimam verò nullus tenetur: ſed ad tres medias tenẽtur aliqui ex voto, ex officio, &c. Virtus comparatur multis rebus, ſ. Auro. Eccle. 2. Aurum probat fornax. Theſauro abſcondito. Matt. 15 Simile regnum cœlorum theſauro abſcondito. Gemmis. Eccl. 50. Quaſi vas auri ſo. or, la. preci. Armis. 2. Regum 1. Quomodo ceciderunt fortes in prælio, & perierunt ar. bel. Arboribus. Matth 7. Omnis arbor bona fructus bonos facit. De hoc Hugo de ſancto Victore. Arbor ſapientiæ per timorem ſeminatur, per gratiam irrigatur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat,

A *1. Cor. 13. Luc. 14. Joan 10. Rom. 9. Luc. 21.*

De arbore ſapientiæ.

nat, per deſiderium creſcit, per charitatem roboratur, per ſpem viret, per circunſpectionem frondet, per diſci plinam floret, per virtutum doctrinam fructificat, per patientiam matureſcit, per mortem carpitur. Item virtus comparatur floribus. Cant. 2. Fulcite me floribus. Fontibus. Cant. 4. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium. Semitis, Prou. 3. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes eius paci. Veſtibus. Pſalm. 44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deau. Stellis. Baruch. 3. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodiis ſuis. Pigmentis. Cant. 3. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus? Cibariis. vnde dominus in euange. Ioan. 4. Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me. Alis. Pſalm. 54. Quis dabit mihi pennas ſicut col. Tres ſunt bonæ conditiones virtutis; quæ ſunt tentationis remotio, actuum multiplicatio, & in bono delectatio. Primum ipſam virtutem in radice firmat: ſecundum quaſi floribus decorat: tertium ſapore fructuum delectat. Similiter dicendum: ꝙ ad conſummationem virtutum quatuor iſta concurrunt, ſcilicet diſpoſitio præparans, habitus informans, operatio probans, præmium coronans.

Dic cõtra de arbore ſtultitia.

Hoc cibo alebantur ſancti heremita; per aliqualem ẽt redundantiã in corporis ſuſtẽtationẽ.

S C H O L I A.

A Securitatis.] *Non tamen certa reſpectu gratia, nec præ deſtinationis, nec perſeuerantia; niſi ex ſpeciali reuelatione: Sed ſecuritatis coniecturalis tantùm. Concil. Triden. Seſſ. 6. c. 12. can. 13. 15. 16. & 1. 2. q. 112. art. 5.*

Gratia.

De æqualitate virtutum. Cap. VII.

Virtutes omnes in homine ſunt æquales, licet inter ſe diſtinctæ ſint per proprias excellentias: & hæc æqualitas in multis conſiſtit. Aequales nãque ſunt virtutes, primò quantum ad eſſentiam: quia omnis virtus ſimplex eſt. Secundò quãtum ad æqualem radicationem in anima, ſecundum quòd ſunt in ipſa. Tertiò quantum ad

relationem

relationem ad eundem finem:quia omnes propter Deũ operantur.Quartò quantum ad ęqualem effectum; quia ęqualiter faciunt dignum uita æterna. Quintò quantũ ad ęqualem facilitatem ad actus ſuos,quantũ in ipſis eſt, niſi impediantur. Sicut uirtutes æquales ſunt prædictis modis; ita inæquales ſunt aliis modis. Primò quantũ ad uſum:quia ſunt ſicut arma. Vnde ſicut miles non pugnat æqualiter cum omnibus generibus armorum, quæ hẽt, imò melius pugnat cum illis,quæ frequẽtius uſitauit; ſic de uirtutibus.Secundò quantum ad auctoritatem: quia ſecũdum hoc maior omnibus uirtutibus eſt charitas, & quælibet uirtus põt eſſe maior alia, ſecundum aliquam prærogatiuam,quam habet ſecundum aliquẽ effectum. Tertio quantum ad feruorem:quia uirtus una feruẽtiùs operatur, q̃ alia. Sciendum eſt ꝙ eadem uirtus non eſt æqualis ſibi ſemper. Creſcunt.n.uirtutes multis modis.ſ. quantum ad intenſionem,quantũ ad radicationẽ,quãtũ ad potentiam uirtutis,quantũ ad maiorẽ expreſſionem diuinæ ſimilitudinis,& quantum ad diuturniorẽ permanentiam. Præterea creſcente una uirtute creſcunt oẽs: & habes exẽplum in cithara,in qua ſi debet eſſe debita proportio ſonorum,neceſſe eſt ut quãdo vna chorda tẽditur, etiam omnes aliæ tendantur, ne in harmonia fiat diſſonantia. Quare autem polleat aliquis uſu unius uirtutis potius,quàm alterius; multæ ſunt rationes. Prima eſt,quia Deo ſic placet; qui dator eſt uirtutis. Secũda eſt natura cõplexionis; q̃ magis eſt cõſona operibus unius uirtutis,quàm alterius. Tertia eſt uſitatio:quia exercitauit ſe quis magis circa vnam uirtutẽ,q̃ circa aliã. Quarta eſt quia minus impugnatur à uitio cõtrario illi uirtuti. Quinta eſt, quia maiorẽ hẽt diſcretionẽ in operibus unius uirtutis, q̃ alterius. Quælibet enim virtus habet ſuas proprias rões. Sexta eſt difficultas ſtatus, quia cũ de nouo quis conuertitur,licet qñq; habeat maiorẽ charitatẽ q̃ alius qui diu fuit in charitate:nõ tñ eſt ita bene expeditus ad bene agẽdũ ſicut ille,propter reliquias peccatorum,quæ adhuc inhærent. Magnitudini ſcientię re-

Exemplũ pro exercitio uirtutum.

1.Cor. 13.

Vt parati ſiamus pugnare ex improuiſo.

Exemplũ ſatis accõmodatum.

A

Iac. 1.

Notate dicta & bene.

ſpondere

ſpódere debet magnitudo virtutis : & hoc multiplici ratione, ſcilicet ratione exempli diuini. Ioan. 1. Plenũ gratiæ & veritatis. Lucæ ult. Potens in opere & ſermone. Act. 1. Cæpit Ieſus facere & docere, &c. Ratione exẽpli Angelici, qui quantò plus cognoſcũt, tanto plus diligũt. Ratione exempli humani. Matthæi quinto, Qui autem fecerit, & docuerit, hic maior, &c. Ratione exempli naturalis, quoniam lux & calor in Sole proportionantur. Ratione obligationis. Luc. 12. Seruus ſciẽs uolunt. dom. ſui & non fac. plagis vapul. multis.

Quantum igitur malũ: quãdo magnitudĩni ſcientiæ correſpondet magnitudo uitiorum?

S C H O L I A.

A Quare autem polleat aliquis uſu &c.] *Ex hoc loco deſumas rationem uel rationes: quare Apoſtolus elegantiori ſtilo uſus eſt in Epiſtola ad Hebræos, quàm in alijs licèt Spiritumſanctum ſibi per gratiam tum gratificantem, tùm gratis datam, in omnibus epiſtolis in ſe loquentem habuerit. S. Thom. in procemio ſuper epiſtolam ad Hebræos.*

Pro Apoſtolo ad Hebr.

De connexione virtutum. Cap. VIII.

CONnexæ ſunt ſibi uirtutes & coordinatæ; ita ut qui unam habet, habeat omnes. Prima ratio eſt largitas Dei dantis, quia non dat unã ſine alia. Secunda rõ eſt, quia ſicut unum membrũ indiget alio; ſic eſt in virtutibus. Tertia ratio eſt, quia ſicut in cithara, ſi defuerit una chorda, non erit harmonia perfecta; ita nec in anima erit ſpiritualis melodia, niſi adſint omnes uirtutes. Quarta rõ eſt, quia contra ſingula uitia ſunt aliquæ uirtutes. Vnde oportet omnes uirtutes habere: ut oĩa uitia impugnentur. Nam ſicut miles mundi non eſt expeditus, niſi omnia ſua arma habeat; ita nec miles Chriſti, ſi aliqua uirtus ſibi defuerit. Quinta rõ eſt, qa ſicut ſtellæ & planetæ ſemper ſunt in ſpheris ſuis, ita & uirtutes in anima eſſe debent. Sexta rõ eſt, quia anima eſt ſicut uas auri ſolidum, ornatum lapide pretioſo; ideſt uirtutibus;

A Iac. 1. Rom. 12. Sonet uox tua in auribus meis. Applica.

Iac. 2.

Eccl. 50. Can. 2.

Septima

Septima ratio eſt, quia anima eſt ſicut hortus nobilis; cui non deeſt decor alicuius floris vel arboris. Octaua, quia aĩa eſt ſicut apotheca; cui deeſſe nõ debet alicuius radicis, vel pigmenti medicina. Ea aũt quæ de connexione virtutum dicta ſunt, intelligi debẽt de virtutibus gratuitis, aliàs infuſis; quæ oẽs quò ad habitus ſunt cõnexę, ſicut quò ad actus meritorios ſunt æquales. Et licet ſimiles ſint virtutes, tñ aliquæ dñr matres virtutum: ſicut dicit Bernar. vbi inquit, Lectio parit cognitionẽ, cognitio amorẽ, amor frequentiã, frequentia familiaritatẽ, familiaritas fiduciam, fiducia facilem impetrationem. Secundum hunc modum quatuor dñr eſſe matres virtutum, ſ. fides origine, quia ex moribus fidei ſurgunt motus aliarum virtutum. Charitas educatione. Prudentia regimine. Humilitas conſeruatione. Vitia verò non ſunt connexa, ſicut virtutes: cuius ratio eſt, quia vitia ſunt in nobis ex operationibus noſtris, q̃ ſimiles nõ ſunt. Virtutes aũt. B Theologicæ nõ ſunt in nobis per acquiſitionẽ, ſed per infuſionẽ. Alia ratio eſt: qa vitia ſunt oppoſita adinuicem, ſicut auaritia & prodigalitas, quod non eſt in virtutibus.

O Beatum ſtudium. *Hebr. 11.* *1. Cor. 13.* *Luc. 16.* *Luc. 1.*

S C H O L I A.

A Qui vnam habet, habeat omnes.] *Vnam. ſ. ſecundũ perfectum eſſe virtutis propriè loquendo; hoc eſt in ratione merendi vitam æternam: non ſecundum imperfectum, vel ſecundum perfectum impropriè loquendo. Sic igitur poteſt quis habere fidem veram, & ſpem ſine charitate: licet fides, & ſpes ſine charitate, propriè loquendo, virtutes non ſint. Neque enim propter mortale peccatum, quo ſemper amittitur charitas, amittitur ſemper fides vera, & ſpes. Concil. Trid. Seſſ. 6. c. 15. can. 28. & 1. 2. q. 65. art. 4.*

Connexio Theologarum virtutum, quõ.

B Virtutes autem theologicæ &c.] *accipit hic theologicas effectiuè, i. pro omnibus à Deo infuſis: non obiectiuè tantùm, i. pro illis tribus, quæ immediatè habent Deum pro obiecto. Vide à ſimili. D. Cardinal. Caiet. ſuper prima parte S. Thom. quæſt. 1. art. 1. in ly phyſicas. Per theologicas ergo intelligit nunc non ſolum fidem, ſpem, & charitatem; ſed*

etiam

etiam patiẽtiam humilitatem, & omnes morales, vt infuſa ſunt. Ratio eſt: quia hic tractat de connexione virtutum, ad cuius propoſitum inſerit dictum præſens, omnes autem virtutes etiam morales connexæ ſunt. 1. 2. q. 65. art. 1.

De commendatione virtutum. Cap. IX.

Virtus commendabilis eſt: primò à cauſa efficiente, quæ eſt Deus. Ipſam.n.vt ait Aug.ſolus Deus in homine operatur. Secundo à cauſa materiali, in qua eſt, q2 non niſi in bonis inhabitat. Non eſt autem ſic de bonis naturalibus & fortuitis; quia talia pluit Deus ſuper iuſtos, & iniuſtos. Tertiò à cauſa formali, quæ eſt decor ſpiritualis. Pſal. 44. Omnis gloria eius filiæ regis ab int⁹ &c. Quartò à cauſa finali. Auguſt. Præmium virtutis eſt ipſe qui virtutem dedit. Virtus eſt bona multipliciter. Primò in ſe: quia ſicut ait Auguſt. virtus eſt bona qualitas mentis. Nota, ꝙ bona poſſeſſio eſt, quæ propinqua eſt ciuitati; hæc autem eſt intra ciuitatem, quia in anima. Secundò in cooperatione. Hæb. 13. Optimum eſt gratia ſtabilire cor. Tertiò in operatiõe; quia bonum facit hominis opus, quod non eſſet meritorium, niſi ex virtute procederet. Gregor. Nihil habet viriditatis ramus boni operis; niſi manſerit in radice charitatis. Quartò in commutatione; quia de lupo facit agnum, & tenebras conuertit in lucem. Malum enim culpæ mutat in bonum gratiæ: & malum pœnæ mutat in bonum gloriæ: quod ſignificat aqua mutata in vinum. Quintò in diſtinctione; quia per virtutes diſtinguuntur filii Dei à filiis Diaboli. Ioan. 13. In hoc cognoſcent omnes quod diſcipuli mei eſtis, ſi dil. ha. ad inuicem. Sexto in exẽplificatione; quia omnes ſancti ſtudebant virtutibus. Vnde commendamus in Abel innocentiam, in Abraham obedientiam, in Ioſeph continentiam, in Moyſe manſuetudinem, in Dauid humilitatem, & ſic de aliis. Laudabilis eſt virtus propter multa. Quia magnæ dignitatis. Chriſtum enim Doctorem habuit. Vnde Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis

B Ioan. 2. Magna metamorphoſis. Gen. 4 Matt. 23. Gen. 12. Num. 12. 2. Reg. 6.

Vna.i.ſola milis corde. Quia magnæ ſublimitatis. Tull. Virtus vna eſt altiſſimis defixa radicibus. Quia magnæ iucunditatis Pſal. 132. Ecce quàm bonum, & quàm iocundum. Quia magnæ retributionis. Pſalm. 18. In cuſtod. illis retr. mul. Quia magnæ vtilitatis. Boetius Nunquam ſine pœna ſunt vitia; & nunquam ſine præmio ſunt virtutes. Quia magnæ ſecuritatis. Tullius. Hæc demum ſapientia eſt; vt omnia tua in te poſita eſſe dicas. Commendabilius eſt, ſtudium virtutis ſtudio ſcientiæ; ratione exempli, quia ſancti ſic fecerunt. Ratione authoritatis. Apoſtol. Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. primo Corinthio. 3. Ratione effectus, quia virtus peccatum expellit, ſcientia non. Ratione originis, quia virtus à Deo infunditur, ſcientia per ſtudiū acquiritur. Ratione finis; quia finis virtutis eſt gloria, & non ſcientiæ. Ratione obiecti; quia virtutis obiectum eſt bonum, ſciētię autem verum. Ratione materiæ, in qua eſt; quia virtus non niſi in filiis Dei, ſcientia non ſemper. Ratione ſecuritatis: quia ſecurius eſt eſſe bonum, quàm eſſe philoſophum. Ratione honeſtatis; quia maior gloria eſt ſequi Deum, quàm Ariſtotelem. Ratione vitandi mali: quia primi parentes ſi extēdiſſent ita manum ad lignum vitæ, ſicut ad lignum ſcientiæ; non incurriſſent tot mala in ſe & in poſteris, ſicut incurrerunt.

Bonitas morū præſtat bonitati literarum.

Io. 8.

Gen. 3.

S C H O L I A.

A Solus Deus in homine operatur.] *Solus .i. Sine homine agente; non tamen ſine homine conſentiente. 1. 2. quæſtio. 55. articu. 4.*

B Malum enim culpæ mutat in &c.] *Mutat ſcilicet in quantum gratia ſuccedit culpæ; gloria pœnæ: non quod culpa mutetur in gratiam, vel pœna in gloriam. Iſtam verò mutationem ſolus Deus authoritatiuè facit, pſal. 76. Hæc mutatio dexteræ excelſi: infundendo videlicet gratiam, & virtutes. Et hoc eſt quod, tanquàm de tanta mutatione gratus, de vnoquoque peccatore cecinerat Iſaias. 40. ſuſcepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Quia. ſ. ruinam*

maxi-

maximam, quam peccatori peccata propria parabant, bonitate ſua Dominus abſtulit: & bonum omne, quod eidem eadem ſurripuerant, Dominus ipſe gratioſè contulit vt inquit textus.

De effectu virtutum. Cap. X.

VIrtutis gaudium præcellit gaudium mundi in iugitate, ſeu duratione. Prouer. 15. Secura mens quaſi iuge conuiuium. Sed gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Iob. 20. In puritate conſcientię; ſicut mundius quieſcitur in floribus, quàm in luto. In dignitate. Glo. ad Gala. Elatio animi de his, quæ digna ſunt: gaudium mundi de indignis eſt. In ſalubritate, Sap. 8. Nihil vtilius in vita hominib⁹. E cõtra extrema gaudii luctus occupat. Prou. 14. In libertate ad Gal. 4. Qua libertate Chriſtus nos liberauit; & rurſum, In libertatẽ vocati ſum⁹. Peccator autem ligatus eſt. Prouerb. 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium; & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur. In diuina præſentialitate. Auguſt. Tale bonum eſt Deus; ut nemini eum deſerente bene ſit. Sed nota contrarium in malis. Virtus operatur mira multipliciter, ſcilicet in cœlo; cui vim facit. Vnde Matth. 11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. In mũdo: quia cuſtodit hominem ne comburat igne concupiſcentiæ; & ne mergatur in aquis voluptatis; ne inquinetur luto incontinẽtiæ; & ne laceretur ſpinis auaritiæ. In corde humano: q̃a vulneratum ſanat, inquinatum mundat, mortuum viuificat, excæcatum illuminat. In inferno: quia ignis infernalis non poteſt lędere virtuoſum, ſicut nec ignis materialis. Salamandram. Virtus rationabilem illuminat ad cognitionem veri, concupiſcibilem excitat ad amorem boni, iraſcibilem confortat ad deteſtationem mali. Item Deo aſſimilat; quia patri per virtutis vigorem, filio per veritatis ſplendorem, ſpirituiſancto per charitatis feruorem. Angelis conformat. Hieronymus, In carne præter carnem viuere, naturę eſt Angelicæ, non humanę. Men-

A

Aureum.

☞ *Ergo tale bonum eſt Deus: vt nemini ei inhærenti male ſit vel eſſe poſſit, dùm ei inhæret.*

tem iucundat, ornat, ſubleuat, honorat, ſanat, viuificat, cibat, ditat, mundat. Item virtus mala præterita expellit, præſentia impugnat, & à futuris præmunit. Item virtus mentem bene inſtituit, dilectum Deo hominem facit, fructum tam pręmii, quàm meriti adducit, temporalia diſcretè diſponit, opera, quę in ſe differentia ſunt, bona facit. Sicut ea quę dicta ſunt, declarant nobis effectus virtutũ generales; ita ſunt etiam ſingularum virtutum effectus aliqui ſpeciales. Sicut eſt quòd humilitas Deo ſubiicit, pœnitentia reducit, iuſtitia deducit, obedientia conducit, patientia perducit, perſeuerantia introducit, puritas iungit, charitas Deo vnit.

SCHOLIA.

Nota de vera libertate, & benè nota cõtra falſam

A In libertate] *Scilicet vera, de qua Chriſtus inquit Ioha. 8. vere liberi eritis. Hæc conſiſtit in eſſe verum Chriſti ſeruum. Vnde Apoſtolus. 2. Cor. 3. Vbi ſpiritus Domini ibi libertas: & conſequenter vera libertas non facit nos exemptos ab obſeruatione mandatorum, tum Dei, tum ſponſæ ſuæ Eccleſiæ. Concilium Trident. ſeſſ. 6. can. 20. et 21. Huius ſignũ euidentiſſimum eſt hæc Dei operatio. Ecce. Poſtquam inſpirauit in corpus ſpiraculum vitæ Gen. 2. mox homini iam facto in animam viuentem dat Deus mandatum; ne ſub intermi natione mortis comedat de ligno ſcientiæ boni, & mali. Quare homini iam libero conſtituto (illa enim anima inſpirata eſt, ſecundum ſanctos Doctores, anima rationalis à Deo immediatè creata: quæ vtique liberum arbitrium habet) adiʼcit præceptum tàm ſtricte ligans? Vt oſtendat ad planum ſenſum: quòd libertas data eſt homini ad finem hunc, vt liberè obediat Deo: non vt viuat de ſuo capite. Ligari ergo præceptis diuinis non eſt contra libertatem; ſed fouet ipſam. Monſtrauit etiam per hoc Deus: ꝙ obedientia ſola non ſaluat] alioquin omnia ſaluarentur, cùm omnia ſeruiant Deo: Pſal. 118.] ſed obedientia voluntariè facta. Vt ergo ſaluaretur homo, dedit ei libertatem: & verum finem libertatis ei mandato facto, etiam declarauit, obedire ergo ſuperioribus vicem Dei gerentibus eſt verè liberorum: & non obedire eſt falsè libe-*

Ligari mãdatis Dei non eſt contra libertatem.

liberorum ac verè captiuorum, obedientia itaque ſancta cõſeruat libertatem veram: inobedientia autem deſtruit illã vt ex cõtextu Ioh. c. nunc ſupra citato patet inexcuſabiliter.

De meritis virtutum. Cap. XI.

Meritum eſt boni operis efficacia ad obtinendum id, quòd nõ habetur: vel ad habendum iuſtius, qđ habetur. Vnde per meritum de non debito fit debitũ; & ipſum debitum fit magis debitum. Sicut Rex dat equũ quem miles non meruit; ſed per vſum equi, meretur eũdem equum iam datum. Ad intelligendum autem prędicta, ſciendum, ꝙ triplex diſtinguitur meritum, ſ. cõgrui, digni, & condigni, Meritum congrui eſt, per quod diſponitur ſubiectum: vt poſſit recipere gratiam ſecundum rationem diuinæ iuſtitię. Iſtud vocatur diſpoſitio materię; ſcilicet dum quis facit, quod in ſe eſt. Meritum digni dicit idoneitatem operantis ad aſſequendum id: quod meretur. Meritum condigni dicit ęqualitatem meriti ad remunerationem. Dico autem ęqualitatem non geometricam ſed arithmeticam; .i. non quantitatis, ſed proportionis. Et hoc patet; quia Deus ſemper remunerat ſupra meritum, ſicut punit citra condignum. Vnde non eſt inter meritum & prẹmium ęqualis quantitas, ſed proportio: quia apud Deum non eſt iuſtitia commutatiua, cùm nulli debeat aliquid, ſed diſtributiua. Vocatur autem iuſtitia cõmutatiua, iuſtitia fori; qua datur vnus panis pro uno denario, vel vlna panni pro ſolido. Iuſtitia verò diſtributiua eſt principium, quo diſtribuũtur dona ſcđm proportionẽ ad merita; & iſta eſt apud Deum. Vnde Apoſtolus. 1. ad Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dicendum ergo quòd nullus meretur ſibi primam gratiam merito digni vel merito condigni: ſed tãtummodo merito congrui. Similiter exiſtens in charitate non poteſt alteri mereri primam gratiam merito condigni; ſed merito digni, & merito congrui. Poteſt autem exiſtens in gratia mereri ſibi

Diffinitio meriti.

Diuiſio meriti: & deſcriptio vniuſcuiuſque.

augumentum gratię ex condigno;& per conſequens merito digni,& merito cōgrui,prout ſuperius expoſita sũt. Pręfati tres modi merendi generaliter habētur; vnde ſi alij inueniuntur,ad eoſdem tres reduci poterunt. Cùm ergo dicitur ꝙ Beata Virgo meruit portare Chriſtum, intelligendum eſt comparatiuè;ideſt meruit ipſa potius ꝙ portare debuit,ꝗ alia.Item mali dicuntur mereri temporalia;quia nullum bonum irremuneratum,ſicut nullũ malum impunitum:ſed hoc dicitur impropriè,quia opera in mortali facta non ſunt directè bona, cùm non ſint informata charitate: ſed quia opera aliquid boni habent dñs interpretatur ea vt bona,& aliquid dat pro eis Item peccator qñq; meretur occaſionaliter; quia pauperes interdum obtinent benefactoribus gratiam ſuis precibus, quarum precum occaſio ſunt eleemoſynæ.Item ſatis impropriè ſumitur meritum vbi dicitur: Fœlix culpa,quę talem ac tantum meruit habere redemptorem. Ibi enim ponitur meruit,pro exigebat.

Luc. 1.

A

De merito eleemoſinæ. B

S C H O L I A.

A Intelligendum eſt comparatiuè &c.] *Hæc comparatio tamen non excludit, vt patet profundius ſenſum authoris inſpicienti, hanc poſitiuam veram; ꝙ .ſ. Beata Virgo ex gratia ſibi data, meruerit illum ſanctitatis puritatisq; gradum;vt congruè poſſet eſſe mater Dei. 3.q 2.ar.11.*

Quem meruiſti portare.

B Satis impropriè ſumitur meritum &c.] *Sicut ſatis impropriè dicitur fœlix. Nam ſecundum ſe omnis culpa eſt infœlix,& ad malum aliud ſuo pondere trahit:quæ tamen, ratione bonitatis diuinæ elicientis bonum ex malo, dici poteſt fœlix.1.q.2 ar.3.*

De habilitatione virtutum. Cap. XII.

QVamuis nullus ſibi mereatur primam gratiam,ſecũdum quod dictum eſt, poteſt tamen peccator ſe habilitare ad gratiam, faciendo quod in ſe eſt:quia nulli talium gratia denegatur. Hoc autem non eſt ex meritò

A

digni

digni vel condigni, ſed congrui. Hæc autem congruitas multo magis eſt ex parte Dei gratiam conferentis, quã ex parte hominis ſe ad gratiam habilitantis:quia in præparatione ad gratiam, & in infuſione gratiæ habet ſe anima ad modum materię, ipſe verò Deus vt primum mouens & efficiens. Alia ratione patet, ꝙ huiuſmodi congruitas magis eſt à Deo quàm ab homine; quia habilitatio, quæ eſt ex parte hominis, ſolummodo dat locum diuinę miſericordiæ, vt ſalua iuſtitia poſſit alicui cõferri gratia:quia iniuria fieret diuinę iuſtitiæ, ſi tali daretur gratia, in quo eſſet obex, ideſt uoluntas peccandi. Sufficiens igitur habilitatio ad gratiam eſt; ſi homo facit qđ in ſe eſt. Facere autem quod in ſe eſt tria complectitur. ſ. vt homo actum peccandi, & voluntatem peccandi deſerat, & conetur in bonum, prout eſt ſibi poſſibile. Nota. ꝙ omne meritum vel demeritum acquiritur in hac vita. Item; non, bonum facere, ſed bene facere, laudabile eſt: Non enim verbis, ſed aduerbiis meremur. Vnde verſus, In vitæ meritis præſunt aduerbia verbis.

Hoc declarat deſcriptionem meriti congrui poſitã c.xi.

Facere qđ in ſe eſt, quid ſit.

B *Valde notandũ carmen: quanto à paucioribꝰ eſt obſeruatũ.*

SCHOLIA.

A Nulli talium gratia denegatur.] *Si videlicet huiuſmodi præparatio conſideretur ſecundum ꝙ eſt à Deo mouente; nõ ſecũm ꝙ eſt à noſtro libero arbitrio tantùm. Nam ſi infallibiliter daretur gratia habitualis homini pręparanti ſe ad illam, ſecũm ꝙ præparatio eſt à libero hominis arbitrio; tunc collationis gratiæ prima cauſa eſſet ex nobis; qđ eſt Pelagianum. Nunc aũt, quia infallibiliter datur præparanti ſe ad illam, ſecũm ꝙ pręparatio illa principaliter eſt à Deo mouente, prima cauſa collationis gratię eſt à Deo; licet prima cauſa defectus gratiæ, quando illam non conſequimur, ſit ex nobis. 1. 2. q. 1 1 2. ar. 3. Vide ſupra huius. 2.*

Contra Pelagium.

B Non enim verbis ſed aduerbiis, meremur] *Quod ſub alijs verbis dixit quidam ſapiens, Deus (inquit) non eſt remunerator nominum, ſed aduerbiorum. Hoc eſt: non remunerat facientes opus Dei quomodocunque, ſed ſolùm facientem illud diligenter. In cuius ſignum legis. Hierem. 48.*

 male-

maledictus,qui facit opus Dei negligenter. Extra de colluſion. detegend.cap.ſcripta:Vide ibi gloſam,ſuper ly qualitas.

De operibus meritorijs. Cap. XIII.

OPera meritoria tota ſunt à gratia, & tota ſunt à libero arbitrio,licet principaliter à gratia: quia gratia comparatur ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum. Sicut enim ſeſſor equũ dirigit:ita gratia dirigit liberum arbitrium in exercitio virtutum. Per nos enim
A malum facere poſſumus; ſed non bonum.Ad efficaciam
Matth.11 merendi tria ualent.Primum eſt difficultas operis;quod
2.Cor.9. patet in martyrio. Secundum promptitudo uoluntatis:
Leuit.27. Apoſt. Hilarem datorem diligit Deus. Tertium eſt ma-
Secundum charitatē principaliter ponderãtur omnia merita. gnitudo charitis.Ipſa.n. charitas pondus eſt ſanctuarij; ſecundum quod omnia, quę erant in templo,ponderabãtur. Ad hoc,quòd aliquod opus ſit meritoriũ, tria requiruntur. Primo ꝙ ipſum opus fiat in charitate;quia opera quæ fiunt extra charitatem mortua ſunt, ſicut carbo extinctus. Secundò ꝙ fiat ex charitate;multa.n.fiunt in charitate, quæ tamen non ſunt meritoria,ex eo quòd
1.Cor.13. non fiunt ex charitate.i. quia non referuntur ad finem
Iac.2. debitum. Tertiò, ꝙ idem opus ſit referibile ad bonum.
Gala.5. Hoc ideo dico, quia mala non poſſunt bona intentione
Matth.22 fieri; alioquin ſequeretur abſurditas, ꝙ idem opus eſſet
& 5. meritorium & demeritorium. Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis,ſcilicet ſubiectũ hoc eſt anima. Item liberum arbitrium.Item intentio, ſicut finis. His tribus reſpondent tria ex parte Dei ſcilicet gratia, uirtus,charitas. Et gratia quidem reddit ſubiectum Deo gratum:virtus aũt habilitat liberum arbitrium: charitas
B uerò dirigit intentionem ad debitum finem. Dicit Aug. quòd meritum conſiſtit penes liberum arbitrium: occaſionaliter.Hoc dicit; quia liberũ arbitrium facit ad meritũ,ſed nõ ſufficit.Formaliter.Hoc dicit; quia ex uirtute tanquam ex forma procedit motus,& elicitur de potentia penes motum virtutum.Eſſentialiter.Hoc dicit, quia

mo-

motus eſſentialiter eſt meritum: quia qđ eſt penes ipsũ, eſt penes gratiam. Efficienter. Hoc dicit; quia ſine gratia nullus motus eſt meritorius penes opus. Inſtrumentaliter, hoc dicit; quia opus exterius eſt quaſi cauſa inſtrumentalis ipſius meriti. Nota generaliter, ꝙ nõ meremur ſine gratia; neque paſſionibus in quantum paſſiones sũt, neque motibus naturæ. Dicit enim Philoſophus, Natura neque boni neque mali ſumus, neque inuiti. Auguſt. Nemo inuitus bene facit; etiam ſi bonum eſt quod facit neque libero arbitrio ligato. Quiſquis enim non habet uſum rationis & liberi arbitrii, non meretur vel demeretur, ſicut ſunt infantes, dormientes, inſani, & animalia bruta. *Ioan. 15.*

SCHOLIA.

A Gratia dirigit liberum arbitrium.] *Ita tamen ut liberum arbitrium non ſe habeat merè paſſiuè, neque etiam in ipſa prima ſui motione à Deo; Sed ita, ut cooperetur Deo mouenti, & poſſit diſſentire ſi uelit. Concilium Tridentinũ. Seſſ. 6. can. 4. ſupra lib. 3. cap. 10.* *De libero arbitrio.*

B Meritum conſiſtit penes liberum arbitrium; occaſionaliter &c.] *Intricata multum uidetur litera (ut reor) uitio impreſſorum Ordinetur autem in ſenſu ſic. Meritum conſiſtit penes liberum arbitrium; penes uirtutem; penes gratiam; penes opus interius; penes opus exterius. At penes liberum arbitrium conſiſtit occaſionaliter (modo tamen expoſito in textu; & nunc in ſchol. 1.); penes virtutem formaliter (cũ virtus tanquàm forma liberi arbitrij eliciat de ipſa propria motum virtuoſum) penes gratiam eſſentialiter (cùm gratia radix eſſentialis, quòd talis motus ſit meritorius); penes opus interius, efficienter, ſi tamen ſit cum gratia conſideratũ (cùm opus interius, puta bonum propoſitum, ſit effectus primus à gratia effectiuè procedens, & ſine gratia nil ualens quò ad actuale meritum uitæ æternæ): penes opus exterius, inſtrumentaliter (cùm opus hoc per corpus tanquàm inſtrumentum animæ gratiam habentis fiat). His habitis, ad literamque applicatis; facilè per teipſum ex illius tricis de foris (ut tactum eſt) uenientibus extricaberis.*

De

De fine actionis. *Cap. XIIII.*

QVia meritum uel demeritum circa finẽ actionum attenditur, ideo nota regulas de hac materia. Ex fine dicitur actus bonus uel malus. Malus actus, nõ fit ex fine bonus. Vna intentio multos actus informat. Vnde ſi aliquis intendit unũ ſolidum dare pro Deo, ita quòd quotidie det unum denarium, ſi quandoque obliuiſcitur, & non refert in Deum dationem huius denarii; tñ datio eſt meritoria propter ipſam intentionem primam. Finem ſub fine poteſt quis ponere: verbi gratia. Aliquis intendit ire ad forum, & hoc intendit ut emat medicinas, & ad hoc emit eas, ut curetur ab infirmitate: & ad hoc curari deſiderat, ut melius Deo ſeruiat. In iſto præcedentes uolũtates omnes ſunt meritoriæ propter ultimã: ſecundum enim ultimum finem omnes præcedentes uoluntates iudicantur bonæ uel malæ, quãdo priores actus ſunt indifferentes. Diuerſi fines non ſunt faciendi, quorum unus non ſit ad alium referibilis. Verbi gratia: aliqs intendit ire ad quandam domum ut luxurietur, ad hoc vult luxuriari ut ſanior ſit, ad hoc vult eſſe ſanus ut ſeruiat Deo. Iſte finis ultimus illam uoluntatem quæ eſt luxuriari, non informat; ſed potius econuerſo illa voluntas iſtam intentionem deformat: quia una intentio peruerſa plures deprauat uoluntates. Nota q̃ actio corporalis poteſt referri ad finem temporalem; dummodo poſtea referatur ad Deum. Actio autem ſpiritualis, ut prędicatio, non poteſt referri ad finem temporalem; etiam ſi illud temporale referatur ad Deum. Et hoc eſt quod dicit Auguſt. Debemus manducare ut euangelizemus; non euangelizare ut manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur Deus, & finis vltimus aliquod temporale, peruerſiſſimum eſt. Bene autem licet conſtituere duos fines, ſcilicet temporalem & æternum; ut ſcilicet illud, quod eſt æternum, finis ſit ultimus.

Oĩa opera ergo facta ꝑ familiã à gubernãte in charitate ꝑpter Deũ ſunt meritoria.

Modicum fermentũ totam maſſam corrũpit. A 1. Cor. 5.

SCHO-

SCHOLIA.

A Actio aūt ſpiritualis &c.] *Et à ſimili nulla res cōpoſita, ex ſpirituali, & corporali ita; vt principale illius ſit ſpirituale. Hinc habes; quòd non licet prædicatori pro prędicatione, ſacerdoti pro celebratione, pro officio mortuorum, ordinatori pro collatione ordinum, cęteris ſimilibus pro ſimilibus paciſci; aut quouis modo hæc ſub pretio ponere abſolutè. Nō tamen per hoc intendit author negare, aut quod licitum ſit, pro ſuſtentatione miniſtrantium ſpiritualia, uelle & accipere temporalia; aut etiam quòd licitum ſit, poſt exhibitionem ſpiritualium prius gratis factam (Nè nomen clericorum blaſphemetur, tanquam auarum ac ſimoniacum) cogere authoritate ſuperiorum ad ſeruandas laudabiles cōſuetudines pro ſubuentionibus talium miniſtrorum D. Cardinalis Caietanus in Summula. titu. ſimonia regula ſecunda & quarta.* *Caſus conſcientiæ de ſimonia.*

Quid mereamur bonis operibus. Cap. XV.

OPera bona ſunt meritoria trium, ſcilicet uitæ æternæ, augmēti gratiæ, remiſſionis pœnæ. Primum reſpondet radici operis, ſcilicet charitati: & hoc eſt p̄miū ſubſtantiale uitæ æternæ premium uerò accidentale reſpondet generi operis, ſicut & augmentum gratiæ. quia operibus excellentibus & ſupererogationis meremur magis augmētum gratiæ, quam aliis operibus. Remiſſio autem pœnæ reſpondet pœnalitati operis; quia opera, q̄ magis ſunt pœnalia, magis ſunt meritoria remiſſionis pœnæ. Eſt enim regula in theologia: quòd pœna pœnæ eſt reſolutoria. Nota igitur, quòd licet tota uis merendi uitam æternā, & etiam alia, conſiſtat in charitate non tñ totus effectus: quia effectus merendi conſideratur ēt penes magnitudinem operis, ſicut patet in merito remiſſionis pœnæ, quod non ſolùm conſiſtit in charitate, ſed etiam in operibus pœnalibus, & huius exemplum habemus in Chriſto, qui meruit nobis apertionem ianuæ paradiſi cum effectu: hoc autem meritum non erat in ſola charitate, *Apoc. 5.*

tate, ſed in charitate & excellentia operis, ideſt, in ſua paſſione. Sciendum eſt quod de premio ſubſtantiali meretur homo tantum per unnm actum, quantum per mille, manente eadem radice, & non creſcente. Valent tamẽ huiuſmodi opera ad multa alia. Vnde verſus. Iocundat

Ad quot valeant opera bona.

(.ſ. mentem) ſtabilit (.ſ. uirtutes) auget (.ſ. meritum accidẽtalis præmii.) Pecata remittit (quantum ad pœnam, quæ iam dimiſſa ſunt quo ad reatũ ꝑ gratiam). Debilitat (fomitem) remouet (acediam) excitat (hominem, ideſt aſſuefactione boni) atque repellit (tentationes diaboli.) Nota ꝙ primã gratiam nullus peccator pôt mereri propriè; & hoc multiplici rõne. Prima; quia talis non habet radicem merendi. i. gratiam. Secunda propter ſtatus indignitatẽ; quia peccator non eſt dignus pane, quo ueſcitur. Tertia, quia nullum hominis opus placet Deo, niſi placeat ipſe prius. Vnde prius reſpexit Deus ad Abel, quàm ad munera eius, vt dicitur Gene. 4. Quarta: quia naturaliter antecedit cauſa ſuum effectum; ſic & gratia, cùm ſit cauſa meriti, pręcedit meritũ. Ipſa. n. ſecundum Aug. uoluntatẽ noſtrã præuenit, ut uelimus; & ſequitur, ne fruſtra uelimus. Gratia (ſicut ſupra dictum eſt) per bonum uſum eius, ex merito condigni meretur augeri in uia; ut aucta mereatur perfici in patria. Et hoc à Deo, cuius eſt gratiã infundere, augere, & ꝑficere ſcd̃m cooperationẽ uolũtatis noſtræ. Nã ſicut Deus eſt ipſius gratiæ fontale principium influendi: ſic ipſe ſolus eſt principiũ augendi per modum infundẽtis, gratia verò per modum meriti & dignitatis: ſed liberum arbitrium per modum cooperãtis. Sicut liberum per gratiã meretur merito condigni augmentum gratiæ in ſtatu viæ; ſic etiã meretur merito condigni ipſius complementum in ſtatu patriæ. Quod aũt ex condigno mereamur vitam æternã, multę ſunt cauſæ. Prima eſt efficacia doni ſpirituſſancti cooperantis in merito. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia, perſuaſibilitas liberi arbitrii conſentientis, & finaliter perſeuerantis. Quarta, difficultas ſtatus merendi. Quinta, dignitas Chriſti capitis noſtri interueniẽtis; quod glorificari

Vide: quã vilis ſit, vltra cæteras uilitates.

Quare mereatur qs ex condigno vitam æternam.

debet cum membris ſuis. Sexta, liberalitas Dei tribuentis; quē non decet parua reddere. Septima eſt obſequm fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis qđ ex charitate procedit; quod tantum pōderat in conſpectu iudicis, quantum amor ex quo procedit: & ideo non poteſt ſufficiēter niſi ſummo bono remunerari. Opera quę non fiunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternā, valent tamen ad alia multa. Vnde verſus. Aptat cor (ſcilicet ad ſuſceptionem gratiæ) minuit pœnam (ſcilicet illam quæ deberetur ſi non fieret illud opus, non aūt illam, quæ iam debetur) & dat bona terrę (ſcilicet temporalia). Occupat (ſcilicet ne ſit homo interim ocioſus vel operi malo deditus) aſſueſcit (ſcilicet ad bene operandū) delectat (ſcilicet mentē) mitigat (ſcilicet fomitem) arcet (ſcilicet fluxum peccati). Vltimo ſciendum; ꝙ nullum malum erit impunitum, & nullum bonū irremuneratū.

Bona extra charitatem.

Regula omnibus.

S C H O L I A.

A De præmio ſubſtantiali meretur homo tantū &c.] *Ratio huius eſt; quia præmium eſſentiale datur operibus bonis, inquantum illorum bonitas eſt ex charitate; Sicut accidentale bonis, inquantum illorum bonitas eſt ex genere operum. Hac ratione fit; quòd quandoque minùs meretur de præmio eſſentiali ſeruans præcepta, & conſilia ſimul, quàm ſeruans præcepta tantùm. Et quandoq; minùs habet de præmio eſſentiali aliquis martir, quàm ſimplex confeſſor; quia ſcilicet ille vtrumque ſeruabit, & ſuſtinebit martirium, ex minori charitate; & iſte ex maiori ſeruabit vnum, ac Deo ſine opere martirij confitebitur. addit. quæſtio. 96. artic. 1. ad ſecundum & artic. 6. ad tertium, idem S. Thomas ſuper 1. Corin. 3. lectio. 2. Non enim difficultas operis in ſe primo pēſatur. ſed magnitudo charitatis. Et nota: quòd auctor, ſic loquendo, innuit hanc veritatem, quòd ſcilicet per quemcumque actum meritorium homo meretur & augmētum gratiæ, & gratiæ conſummationem, .i. vitam æternam. Horum tamē vtrumque datur homini illi tempore ſuo: augmentum videlicet*

De præmio eſſentiali, & accidentali.

Homo, qd. quantum, quando, ꝑ quādo meretur.

licet actualiter datur, cum ſufficienter fuerit per actum charitatis feruentem ipſe homo ad hoc diſpoſitus; vita autem æterna, cùm moritur in gratia, & nullum obſtaculum ad illã nec veniale, nec purgandũ habet. 1. 2. q. 114. ar. 8. ad 3.

De diffinitionibus, & differentijs virtutum. Cap. XVI.

VIrtutes ſecundum Macrobium dicuntur quandoq; politicæ, quandoque purgatoriæ, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primas docet Salomon in Prouerbiis, ſecundas in Eccleſiaſte, tertias in Cãticis; quartas in Deo legimus. Politicæ nãque dicuntur ſecundum quòd regunt vitam humanam quo ad opera exteriora & ſecundum quòd pugnant contra vitia. Purgatoriæ dicuntur; ſecundum quòd iam ſunt in victoria vitiorum, & reſpiciunt partim interiora, partim exteriora. Purgati animi dicuntur; quando deuictis iã vitiis poſſeſſor virtutum quieſcit, raro inſurgentibus primis motibus. Exemplares dicuntur quæ in mente diuina conſiſtunt. Nam ideę virtutum in Deo ſunt; & ipſe rerum omnium eſt exemplar. Ariſtoteles diuidit virtutes intellectuales, & conſuetudinales. Intellectuales diuidit in ſophiam .i. ſapientiam, & intelligentiam, & phroneſin .i. prudentiã ſpiritus. Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia ſophia regit affectum, intelligentia intellectum, ſed phroneſis vtrumque. Prudentia enim ſpiritus regit cogitationes, & affectiones. Virtutes verò conſuetudinales diuidit in honeſtatem, & liberalitatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem: quia honeſtas ordinat hominem quo ad ſeipſum, liberalitas quo ad proximum. Itẽ philoſophia moralis diuiditur in ethicã, œconomicam, & politicam. Horum prima mores quo ad ſeipſum inſtruit; ſecunda familiam diſponit; tertia vrbes & regna gubernat & regit. Circa virtutes & hoc notandũ eſt, ꝙ cum ſit una gratia gratificans animam, ſeptem tamen ſunt virtutes

quibus

quibus humana vita regitur:tres,ſ. Theologicæ, & quatuor Cardinales. Et licet hæ virtutes ſint gratuitæ per informantem diuinam gratiam, poſſunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per pœnitentiam adueniente & gratia, quæ eſt habituum virtutis origo, finis, & forma: De hac lege ſola charitas excipitur, quæ informis eſſe non poteſt ſicut ceteræ uirtutes, cùm ſit virtutum forma. Nàm cùm habitus aliarum virtutum habẽtur ſine gratia & charitate, in quibus conſiſtit vita virtutum: tunc ſunt informes. Cùm autem gratia ſuperuenerit; tunc formantur & decorantur, & Deo fiunt acceptabiles. Vnde virtutes informes ſunt ſicut colores in tenebris, ſicut carbones extincti, & ſicut rami aridi, & ſicut alæ mortuæ, & ſicut aurum obſcuratum, & gemmę conuerſæ in ſilices. E conuerſo virtutes formatæ ſunt ſicut colores in luce, viſibiles quidem, & aſpectui complacentes: & ſicut carbones ardentes, & ſicut rami virentes, & ſicut alæ viuentes ac volantes, & ſicut aurum fulgens, & ſicut gemmæ vas aureum decorantes. Differentia eſt inter virtutes, & pręcepta, & dona, & fructus, & beatitudines: quia virtutes potentias diſponunt; præcepta opera reſpiciunt; dona operibus addunt; fructus facultatem ſpiritui, ſiue guſtui ſaporem ſpiritualem apponunt; beatitudines ipſis virtutibus præmium ſiue in ſpe (quod eſt præſentis vitæ) ſiue in re (quod eſt patriæ) coniungunt. Alia eſt differentia: quia virtutibus bene operamur; donis expeditè; beatitudinibus perfectè; ſed fructibus Deo fruimur. A

Exempla virtutum formatarũ & informium.

S C H O L I A.

A Et quatuor Cardinales.] *Scilicet ſingulæ cum ſingulis ſuis partibus, tùm integralibus, tùm ſubiectiuis, tum potentialibus. Sic enim quatuor Cardinales totam moralem uitã, atque doctrinam, continent: Vt ex toto decurſu circa iſtas quatuor, habes à Sancto Thoma in ſecunda ſecundæ, Summæ Theologiæ.*

Doctrina moralis quomodo in Cardin.

De

De differentia virtutum Cardinalium, & Theologicarum. Cap. XVII.

DIfferentia virtutum Theologicarum & Cardinaliũ hæc eſt: quia Theologicæ mouẽt ad finem, ſed Cardinales ad ea quæ ſunt ad finem. Alia differentia eſt: quia Theologicarum virtutũ finis, & obiectum, eſt ipſe Deus: ſed virtutum Cardinalium finis eſt ipſe Deus, & nõ obiectum propriè. Item virtutes theologicæ mouent ad opera ex rationibus ſumptis à iure diuino; ſed Cardinales à iure naturali. Item virtutes Theologicæ attẽdunt quantũ ad actus interiores, Cardinales verò quo ad opera exteriora. Item virtutes Theologicæ non habẽtur ſine donis: Cardinales verò ſine donis haberi poſſunt. Itẽ virtutes Theologicæ ſunt diſcretiuæ actuum in Deum, Cardinales verò in proximum. Item in Theologicis ſic eſt ꝙ habitus generant actus; A ſed in Cardinalibus eſt econtra, quia ibi actus generant habitus. Vnde philoſophus, Quales inquit ſunt actus, tales ſunt & habitus.

SCHOLIA.

A Sed in Cardinalibus.] *Scilicet acquiſitis. Nam Cardinales quandoque infunduntur, 1. 2. q. 63. art. 3. & tũc illarum habitus generant actus. In virtutibus autem theologicis, cùm ſemper ſint totaliter ab extrinſeco, 1. 2. q. 63. artic. 1. non dantur hæ diuerſæ conſiderationes de infuſo, & acquiſito.*

De virtutibus Theologicis in genere. Ca. XVIII.

ANima quantum ad ſuperiorem partem, in qua cõſiſtit imago Trinitatis rectificari habet per tres virtutes Theologicas. Vnde ſicut imago creatoris conſiſtit in trinitate perſonarum, & vnitate eſſentiæ: ſic imago recreationis, in trinitate habituum, cum vnitate gratiæ. Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in ſum-

Pulchrũ. Gen. 1.

ſummam Trinitatem ſecundum tria appropriata tribus perſonis:ita quòd fides dirigit in ſummè verum,credendo,& aſſentiendo:Spes verò in ſummè arduum, innitendo,& expectando:charitas autem in ſummè bonum,deſiderando,& amando. Virtutes Theologicæ differunt inter ſe multipliciter.Primò ſecundum actus proprios.Nā fides facit Deo aſſentire,ſpes in Deo confidere, charitas facit Deum diligere.ſecundò differunt ratione ſubiecti: quia fides eſt in intellectu:ſpes & charitas in voluntate; aliter tamen & aliter. Tertiò differunt ratione obiecti. Nam fides eſt circa verum, ſpes circa arduum, charitas circa bonum.Quartò ratione effectus differunt. Nam fides in præſenti Deum ſequitur, ſpes in cœlum comitatur,charitas perenniter amplexatur. Quintò differunt ratione cognitionis: quia per fidem cognoſcitur Deus vt veritas, per ſpem habetur vt æternitas, per charitatem diligitur vt bonitas. A

SCHOLIA.

A Spes in cœlum comitatur.] *Ita tamen, vt cœlum non ingrediatur.Sola.n.charitas ex Theologicis virtutibus remanet in patria;iuxta id,fides,ſpes,charitas &c. Maior horum charitas. 1.2.q.67.ar.3.& 4 & 6.* *1.Cor.13.*

De fide. Cap. XIX.

FIdes ſecundum Apoſtolum eſt ſubſtantia ſperandarum,rerum,argumentum non apparentium. In hac diffinitione fides dicitur ſubſtantia,.i. fundamētum ſubſtans ædificio ſpirituali,qđ eſt gratia,& gloria.Ipſa nāq; fides facit aliqualiter iā res ſperandas in nobis ſubſiſtere per gratiam,& faciet tandem per gloriam, Vel ideo fides eſt fundamētū gratiæ & gloriæ,quia ipſa eſt primus habitus virtutum:primus dico non tempore,ſed natura. Rerum ſperandarū dicitur;quia fides per aſſenſum facit in nobis ſubſiſtere res ſperandas.Argumentum dicitur, .i. arguens mentem; quia fides inclinat intellectum ad *Heb.11.* *Aedificiū ſpirituale.*

credẽdum ea, quæ non apparent: & ꝑꝑ hoc dicitur fides potius argumentum, quàm concluſio; quia fides probat de non apparentibus, quòd ſint, & nõ probatur. Non apparentium dicitur, quia fides ſua luce & uirtute manifeſtat ea quæ non apparẽt, tam præterita q̃ preſentia, quã etiam futura. Præterita quidem, quia ſecundum Apoſtolum fide intelligimus aptata eſſe ſęcula. Præſentia vero; ſicut ait Aug. demus Deo aliquid poſſe, & nos intelligere nõ poſſe. Futura autẽ; quia per fidem credimus reſurrectionem mortuorum, & huiuſmodi. Fides dicitur multipliciter, ſ. habitus informatus charitate, illuminans mẽtem ad credendum. Act. 15. Fide purificans corda eorũ. Qualitas informis. Iacobi 2. Fides ſine operibus mortua eſt. Motus fidei. Auguſt. Fides eſt credere, qđ non uides Facilitas credendi. Matt. 8. Non inueni tantam fidem in Iſrael Deuotio fidei. Matth. 15. Mulier, magna eſt fides tua. Articulus fidei. Vnde in Symbolo Athanaſii Hæc eſt fides catholica, vt credamus & confiteamur. Sicut in aliqua ſcientia quædam ſunt antecedẽtia: ut ſuppoſitiones: quædã uero conſequentia, ut cõcluſiones: quædam quaſi media, ut propoſitiones probãtes: ita in doctrina fidei q̃dam ſunt ibi ad modum ſuppoſitionum, ut ea quæ ſunt de iure naturali, & uniuerſalia antecedentia articulos fidei, ſcilicet quòd ſcriptura ſit condita & expoſita inſpiratione Spiritusſancti, & quòd uera ſunt quæ loquitur dominus in ſcriptura, & per ſanctos ſuos, & huiuſmodi: quędam ad modum concluſionum, ut ea quæ ad mores pertinent. ſ. nõ eſſe fornicandum, fornicationem eſſe mortale peccatum, & huiuſmodi: quædam ad modum propoſitionum, vt articuli fidei. Et nota quòd fides eſt quaſi media inter opinionem & ſcientiam; quia opinio ſe habet ad unam partem cõtradictionis cum formidine alterius partis, & ſine cauſæ cognitione. Sciẽtia uerò ſe habet ad aliam partem contradictionis ſine formidine reliquæ, & cum cauſæ cognitione per media neceſſaria: unde ſcientia eſt neceſſariorum. Et ita patet ꝙ fides participat cũ vtraque. Ad fidei perfectionem ſeptem pertinent. Primũ eſt,

Heb. 11. Matt. 16. 1. Cor. 15. 1. Teſſ. 4.

Contra nimiũ curioſos: quibus videtur, ſe poſſe intelligere quicquid Deus potuit facere; puta quare hũc prædeſtinauerit; iſtũ autẽ non.

Doctrina fidei continet tria.

Fides ergo eſt cognitio certiſſima, ſine alterius partis ulla formidine; ſi-

eſt,ꝙ ſit primæ ueritati innixa; ſicut fides Moyſi,qui ne- *ne euiden-*
gauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis , magis eligens affligi *ti credibi-*
cum populo Dei,quàm temporalis peccati habere iucun *liũ in ſeip-*
ditatem.Secundum eſt,quòd ſit charitate formata; ſicut *ſis cognitio*
Mariæ Magdalenę,quam fides ſaluam fecit,& cui dimiſ- *ne.2.2.q.1.*
ſa ſunt peccata multa,quoniam dilexit multum. Tertiũ *ar.4.& q.*
eſt,ꝙ ſit deuotione feruida; ſicut illius mulieris cui dixit *4 ar.8.*
dominus:O mulier,magna eſt fides tua.Quartum , ꝙ ſit *Heb.11.*
bonis operibus probata, ſicut fides Cornelii.Quintum, *Exod.2.*
ꝙ ſit fortitudine roborata;ſicut fides Stephani,Lauren- *Luc.7.*
tii,& aliorum martyrum, qui per fidem fortes facti ſunt A
in bello.Sextum,quòd ſit obedientia decorata;ſicut fides *Matt.15.*
Abrahæ.Septimum,quòd ſit humilitate ſubiecta;ſicut fi *Act.10.*
des Beatæ Virginis , quæ ait: Ecce ancilla domini.Nota *Act.6.*
quòd fides magis innititur authoritati,quam rõni: quia *Heb.11.*
ſecundum Grego. Fides non habet meritum,cui huma *Gen.12.*
na ratio perhibet experimentum, intellige , ſufficiens. *Luc.1.*
Quãuis enim fides rationibus firmetur ; tamen nec tali- B
bus , nec experimento ſenſibili debet quis credere cõtra fidem:ſicut patet in Euchariſtia,ubi & uiſus,& guſtus,& tactus,& olfactus dicit eſſe panem & uinum , ſed fides dicit eſſe corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti. vnde Aug. Quod intelligimus, debemus rationi;qđ credimus,debemus authoritati;quod opinamur, ſæpè debemus errori. Nota quòd duplex eſt cognitio de Deo,ſ.naturalis;& accidẽtalis.Naturalis cognitio duplex eſt;ſ.ante peccatum,qua homo cognoſcebat apertè Deũ in creaturis;& poſt peccatum,& hoc eſt per ſpeculũ,& in ænigmate.Accidentalis cognitio triplex eſt;prima eſt acquiſita per rationes naturales, quã habuerunt philoſophi, & hęc dicitur ſcientia.Secũda eſt,quæ habetur teſtimoniis ſcripturarum & miraculorum: & hæc cognitio dicitur fides informis. Tertia eſt quæ habetur per infuſionem gratiæ gratum facientis;& hæc dicitur fides formata, & per talem cognitionem aſſentit anima primæ veritati propter ſe, & ſupra omnia. Vnde ea adueniente pereũt omnes aliæ cognitiones accidentales , ad minus quo ad

Cognitiones tamen contra fidē non niſi cognitiones falſa eſſe poſſunt vt patet ex cō cil. Leonis. x. ſeſſ. 8.

Heb. 1.

Io. 1.

Ephes. 4.

actum. Cum enim aliæ cognitiones veniunt in animam; tunc fides tanquam velociter præoccupat motus omnium, cum fides ſit de non apparentibus, & difficile ſit occulta credere. Duo autem ſunt neceſſaria ad hoc vt firmiter credatur. Primum eſt illuſtratio veritatis animam eleuans. Secundum eſt rectificatio authoritatis animā firm ins, & inſtruens: quorum primum eſt per fidem, ſecundum per ſcripturam authenticam, & per ſpiritum ſanctum editam. Authoritas ergo præbet fulcimentum fidei, & fides aſſentit authoritati. Vtrumque verò per Chriſtum eſt, propter quod & ſplendor, & verbum dicitur, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam oſtendit Hoc quoque ſciendum eſt, quòd tātum vna eſt fides, tam in præteritis, quam in præſentibus, quàm etiam futuris, licet magis clara ſit in eis & explicita, qui ſequuntur Chriſtum, quàm in eis qui præceſſerunt eius aduentum, ſicut nouum Teſtamentum clarius eſt quàm vetus. Quòd enim nos credimus eſſe factū antiqui patres credebant eſſe futurū, exceptis articulis, qui adhuc reſtant complendi, ſicut eſt reſurrectio mortuorum, & iudicium extremum, & remuneratio bonorum, & punitio reproborum.

S C H O L I A.

Impiū, eſt & contra expreſſum Euāgeliū, dogma; q ſola fides ad ſalutē ſufficiat.

A bonis operibus probata] *Alioquin non ſufficit ad ſalutem; ſicut ad literam Chriſtus dixit. Matth. 7. Non omnis (inquit) q dicit mihi domine domine intrabit in Regnū Cælorum, ſed qui fecerit voluntatem patris mei: Item multi dicent mihi in illa die Domine in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecim⁹: Et ego cōfitebor illis, qa nūquā nouis vos; diſcedite à me operarij iniquitatis. Quid clarius? Quid firmius? Quid certius à quoquam dici poteſt? En fides iſtorum; & tamen non ſaluat: Sed audiunt hi fideles, Diſcedite à me, &c. Et nunquam noui vos. Quid eſt, nunquam noui uos: niſi aperte dicere; etiam tunc quando in vir-*

tute

tute fidei operabamini illa miranda quæ narraſtis, ego non approbabam uos? Probabam quidem ueſtra, ſed uos minime; quia veſtra aliquid erant, uos autem quoad meritum vitæ æternæ nihil eratis. Hoc eſt illud, quod Chriſto ſubſcribens Apoſtolus 1. Corin. 13. dicit. Si linguis hominum loquar, & Angelorum &c ſi habuero omnem fidem &c. Si diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas &c. Charitatẽ aũt non habuero, nihil ſum. Quam ſententiam Auguſtin⁹ ad mi nutum expẽdens aiebat. Illa quidem magna ſunt: Sed, ſi ego hæc ſine charitate habeã, inquit, Non illa, ſed ego nihil ſum. Verum, age, ad verba Domini reuertentes inibi profundiùs adhuc inſipientiam noſtri temporis Antichriſtorum inſpicia mus; ſi forte & ipſi hanc inſpicientes à laqueis Diaboli reſipiſcant: vel certè, vt obſtruatur os loquentium iniqua. Non omnis (inquit) qui dicit. &c. Multi dicent &c. Et reliqua textualia verba. Si Chriſtus fidem ſolam expreſſè dicit in his locis non ſufficere ad ſalutem: quàm temerarij, blaſphemi, falſarij &c. Sunt hæretici illi, qui ſolam fidem ſufficere ad ſalutem blaterant? Vt quid Chriſtus ad hoc venenoſum dogma à ſuis explodendum, tàm apertè inſudat hucuſque ẽt progrediens; vt damnationem quoque dogmatis huius ſectatoribus pronunciet; niſi vt Antichriſtos meritò vocandos inſinuet illos, qui huiuſce doctrinæ à ſemetipſo perſonaliter damnatæ poſitionem aſſerere præſumpſerint? Tam horribile contra ſalutem veram Chaos aperiturum hoc dogma hominibus, præuidit Chriſtus, vt non expectauerit Concilium aliquod Eccleſiæ ſanctæ, ad huiuſmodi inſaniam profligandam, congregandum; vbi & ipſe in illius medio conſiſtens tàm peſtiferum dogma detruderet: Sed ipſe idem, dùm adhuc uiueret in carne mortali, & in ſermone quidem primò in monte coram Apoſtolis totius orbis ſenatoribus habito, tàm ſolẽniter, tàm perſpicuè, tàm terribiliter damnarit, excommunicarit, anathematizarit. Multi (inquit) mihi dicent &c. A fortiori conteſtatur hic Chriſtus; quòd ſola fides non ſufficit. Audi. Si fides ad dominum habita (hæc ſignatur per ly domine, el primo,) iuncta fidei confeſſioni (hæc ſignatur per ly Domine, el ſecundo) ac miraculorũ operationi (hæc ſignatur per ly vir-

Hom ſup Ioh. 10. capit.

Textus ad literã planiſſimã cõtra illud dogma, & quidem à fortiori.

Nota per totum.

Argumentum efficaciſſimum.

ly virtutes multas fecimus) non ſufficit ad ſalutem: quomodo eſſe vnquam poterit, aut ſapiens aliquis vnquam imaginare valebit; ꝙ ſola ipſa fides ſufficiat ad ſalutem? Si talis fidei homines, etiam his iunctis, vocantur per Euangeliũ ſtulti; niſi habita per fidem Chriſti verba fecerint, .i. obſeruarint: quomodo non ſtulti, magisq́; ſtulti, verè dicentur illi, qui ſolam fidem ſaluatricem eſſe cõtendunt? Si talis homines fidei, etiam his mirabilibus additis ſine cuſtodia mãdatorũ Dei, ruituram miſerrimè domum ſuper arenã ædificare, pronunciat Chriſtus: quomodo non talem domum, magisq́; fictilem, ædificare veraciter dicẽtur hi, qui ſoli fidei tanquã ad ſalutem ſufficienti innituntur? Dant quotidie hi, (qđ patet ad ſenſum ruinas magnas errantes, & in errorem alios mittentes; ita vt phantaſiarũ ſuarum ſtultarum, ac ſuper arenam fundatarum, nullus ſit numerus: & Babilone ipſa confuſiores exiſtãt. Quæ (ſodes) ruina peior: quã cadere, et caſum ſuũ non agnoſcere; imo tunc ſe viriliter ſtare, atque ad altiora conſurgere, certò certius arbitrari? phantaſias ſuas pro Achilleis rationibus, reclamante Chriſto Domino, mordicùs continere, quantam ruinam facit? Tales ſunt hi cæci, cæcitatem amantes, imò cæcitatem hanc ſuam pro magna luce habentes, ac effrontè paſſim ſic prædicantes, & (quod peius eſt) profitentes ſe duces cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, magiſtros infantium, eruditores inſipientium. Heu quanta ruina. 1. 2. q. 5. art. 7. & q. 108. ar. 3.

Vide argumenta ſingula.

Miranda cæcitas.

Rom. 2.

B Humana ratio præbet experimentum; intellige ſufficiens.] *Ideſt mouens voluntatem ad credendum; ita vt voluntas nollet credere, vel non promptè credere; niſi haberet tale experimentum. Non enim debet homo credere propter rationem humanam; ſed propter authoritatem diuinam. Quòd ſi voluntas ſit prompta ſine tali ratione ad credendum: & intellectus poſt ex veritate diuinitùs credita moueatur ad inueniendum humanas rationes fidei concordes, (vt vides ſcriptores Theologos paſſim facere) per quas magis quodammodo confirmetur in fide præhabita: tunc ratio humana non minuit fidei meritum, ſed eſt ſignum maioris meriti. 2. 2. q. 2. art. 10.*

De merito fidei.

De

De effectu fidei. *Cap. XX.*

FIdes multa bona facit. Hominem ſaluat. Vnde dictum eſt Mariæ Magdalenæ. Luc. 7. Fides tua te ſaluam fecit. Mentem purgat. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Contra mundum pugnat. Hæbr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna. Poſtulata impetrat. Vnde illud Matth. 15. O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut petiſti. Perſeuerantiam dat. Apoſto. Roma. 11. Tu autem fide ſtas. Temporalia contemnit. Hæbr. 11. Fide Moyſes grandis effectus, negauit ſe filium eſſe filiæ Pharaonis. Iuſtificat. Roman. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Beatificat. Ioann. 20. Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati qui &c. Super fundamentum fidei quidam ædificant aurum contemplationis; quia qui contemplantur ſine fide, quaſi qui nititur videre ſolem ſine oculis. Quidam argentum prædicationis; quia qui prædicat ſine fide, non loquitur eum qui ſecundum Deum eſt fidelem ſermonem. Quidam lapides precioſos bonorum operum, quia qui bene operatur ſine fide, eſt ſicut qui facit ſtructuram ſuper arenam. Item alii ædificant ligna; .i. amorem ardentem temporalium. Alii fœnum; .i. fumum delectationum carnalium. Alii ſtipulam; ſcilicet ocioſorum verborum, & operum infirmorum. Iſti quidem ſaluantur merito fidei; ſic tamen quaſi per ignem purgatorii, quo exuretur ædificium non idoneum tanto fundamento. Fides habet quoſdam effectus eſſentiales, & principales; vt eſt facere filios Dei, & facere dignos vita æterna, & facere ſimiles Deo, & purgare animam à tenebris peccati ſiue infidelitatis: & iſti effectus ſunt à Deo. Alios habet effectus voluntarios, & ſecundarios; vt eſt credere, & dirigere opera aliarum uirtutum, & impetrare omnibus ſuo modo. Et iſti effectus à libero arbitrio ſunt.

A

1. Cor. 13.

Pulchrum exemplū.

B

Io. 1.

C

SCHOLIA.

A Fides tua te ſaluam fecit.] *Fides tua, ſcilicet alijs neceſſariò ad hoc requiſitis ſimùl concurrentibus. Vnde pro præſenti alijſque ſimilibus locis catholicè intelligēdis aduertas acriter; quòd per multa etiam alia iuſtificatur homo. Per timorem enim iuſtificatur: Iuxta illud, timor Domini expellit peccatum. Eccl.1. nam qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari. Item per charitatem: Iuxta contextum hunc, Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Luc.7. Itē per humilitatem; iuxta id, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratia. Iaco. primo. Item per miſericordiam; ſecundum illud, per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Prou.15. Fidei ergo non attribuitur hic noſtra ſalus, niſi pro quanto fides eſt perfecta; .i. includens, tanquam fundamentum, omnia prædicta: Quomodo? Audi. Motus fidei non eſt perfectus, niſi ſit charitate formatus: ſicut nec equitare eſt actus perfectus, niſi ſit actus procedens ſimul, & à bono ſeſſore, & à bono equo. Vnde in peccatoris iuſtificatione, cum motu fidei eſt etiam, ſimul neceſſariò, motus charitatis. Mouetur autē liberum arbitrium in Deum ad hoc, vt ei ſe ſubijciat. Vnde concurrere quoque neceſſariò fatendum eſt actus iſtos duos; videlicet timoris filialis & humilitatis. Vnum enim, eundemque actum, liberi arbitrij diuerſarum virtutum eſſe cōtingit, ſecundum quòd una imperat, alia imperatur, prout ſ. actus eſt ordinabilis ad diuerſos fines. Actus verò miſericordiæ circa peccatum operatur, vel per modum ſatisfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem; vel per modum præparationis, inquantum miſericordes miſericordiam conſequuntur, & ſic poteſt præcedere iuſtificationem, aut etiam ſimul cum præmiſſis virtutibus ad iuſtificationem concurrere: ſecūdum quòd miſericordia in proximi dilectione includitur. His itaque viſis patet, quod fides, qua iuſtificamur, non excludit alias virtutes, immo neceſſariò includit. Alioquin alijs à fide non tribueret ſcriptura iuſtificationem noſtrā. Ideo autem ſola nominatur hic, & in alijs pleriſq; locis; quoniam ipſa eſt fundamentum totius boni ſpiritualis. Quomodo autē*

Multa ad ſalutem neceſſaria.

eſſet.

eſſet, aut intelligi poſſet fundamentum fabricæ ſpiritualis, niſi aliæ etiam virtutes concurrerent? Non enim fundamentũ dicitur, niſi ſuper ipſum alia ad ædificium pertinentia fundẽtur [Chriſoſtomus in Homilia ſuper Matth. 22.] Vnde patet, ꝙ fides ſola nõ poteſt dici fundamentum ſine charitate, q̃ eſt vinculum perfectionis: & conſequenter eadẽ rõne patet, ꝙ dicere fidem ſolam excluſis videlicet alijs concomitantibus, eſſe fundamentum ſalutis noſtræ, eſt ignorare propriã vocẽ. Hoc annotare voluit Apoſtolus, quando dixit in charitate radicati, & fundati. Cur non dixit in fide radicati, & fundati? Vt clare demonſtraret: quod fides ſine charitate non eſt, neque dicit meretur fundamentum, ſeu radix, ſed charitati iuncta In charitate ergo radicati &c i. in fide charitate ueſtita radicati, ſeu (quod idem eſt) in charitate fidem ueſtiente &c. Impoſſibile autem eſt in viatoribus reperire charitatem ſine fide, licet fidem ſine charitate inuenire poſſis: quo fit, vt breuitati cum veritate dilucidandæ ſtudens Apoſtolus p̃elegit dicere, in charitate radicati etc q̃ in fide radicati etc. Vnde patet ẽt: ꝙ quando in textu dicitur, ly iſti q̃dẽ ſaluantur merito fidei, hoc intelligi oportet de fide formata: quæ & remanet ẽt cũ peccantibus tantum venialiter (quales sũt iſti), & ſaluat eos per ignem. Talis aũt fidei actus in iuſtificatione peccatoris exigitur, quantũ ad hoc, ꝙ hõ credat, Deum eſſe impiorũ iuſtificatorẽ per miſteriũ Chriſti. Vnde Apoſtol⁹ Rom. 4. Credenti aũt in eũ, qui iuſtificat impiũ, reputabitur fides eius ad iuſtitiã ſcđm propoſitum gratiæ Dei. Vide: ꝙ nõ dicit credenti ei, ſed quaſi gloſans in bono ſenſu teſtamentum uetus (ibi, credidit Abraham Deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã) dicit credenti in eum. Scis quare? Quia credere Deo, vt ſic p̃ciſè, ſtat ſine charitate; Credere in Deũ, vt ſic, motũ charitatis verſus Deũ vltimũ finẽ neceſſariò includit, & conſequẽter nõ ſtat ſine charitate, Auguſt. in libro de verbis domini, & ſup Iohannẽ. 1. 2. quæſt. 113. ar. 4. & 2. 2. quæſt. 2. ar. 2. Cõciliũ Tridentinũ ſeſſ. 6. cap. 6. 7. 8. itẽ 2. 2. quæſt. 4. ar. 3. & 3. par. quæſt. 68. ar. 4. ad 3. Idem S. Thomas ſuper 1. Cor. 3. lectio. 2. ſuper Ioannem c. 3. lectione 3. Auguſtinus libro de fide, & operibus. Gloſ. 1. Cor. 13.

Ratio efficaciſſima.

Eph. 5.

Fides informis non eſt fundamentũ ſed formata.

Fides pro iuſtificatione quomõ.

Iſti

B Iſti quidem ſaluantur merito fidei] *ſcilicet ſi talia ædificata fuerũt uenialia,uel de illis,ſi mortalia fuerũt,ritè confeſſi fuerunt.Alioquin eſſet hæreſis hoc dictum.Nõ.n fides mortua ſaluat,ſed tantum illa,quæ per dilectionẽ operatur. Concilium Trident.ſeſſ.6.can.9.vide ſupra huius, c.19.20. S.Thomas,ubi ſupra, maximè ſuper Ioan.3.ibi,qui credit in eum non iudicatur. Et ſuper 1.Cor.3 ibi,ſi quis ædifica, &c.*

Regula.

C A libero arbitrio ſunt] *moto a Deo.Semper,& ubiq; memento B.Hieronymi dicentis: ſic noſtrum eſſe liberum arbitrium;ut dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio ſup.Epiſtola ad Rom.2. Vide 1.2.q.109.art 4.*

De articulis fidei. *Cap. XXI.*

SI reſpectus habeatur ad eos,qui ſymbolũ ediderunt, tunc articuli ſunt duodecim ſecđm numerum duodecim Apoſto. Si autẽ cõſideremus quę radicaliter ſunt credenda,tunc articuli ſunt 14.quorum.7. ſpectant ad diuinitatem,& 7.ad Chriſti humanitatem, & hæc ſignata ſunt in 7.ſtelis, & 7. cãdelabris aureis:in quorum medio filius hominis ambulabat. Sunt igitur ſeptem articuli fidei,qui pertinent ad diuinitatem.Primus eſt unum Deũ eſſe,qui ibi notatur,Credo in Deum.Secũdus eſt, patrẽ Deum eſſe,ibi.Patrem omnipotentem.Tertius eſt, Deũ filium eſſe:ibi,& in Ieſum Chriſtũ filium eius. Quartus eſt,Deum Spiritumſanctum eſſe:ibi, Credo in Spiritum sãctum. Sic patet quòd prædicti quatuor articuli ſunt de vnitate diuinæ eſſentiæ,& trinitate perſonarũ. Quintus eſt,credere creationem omnium rerum à Deo; ibi creatorem cœli & terræ. Sextus eſt credere remiſſionem peccatorum his, qui ſunt in eccleſia: ibi Sanctam eccleſiam catholicam, ſanctorũ communionem,remiſſionem peccatorum. Septimus eſt,credere mortuorum reſurrectionem: ibi carnis reſurrectionem; & honorum remunerationem, ſub quo compræhenditur & malorum punitio, ibi.Vitam æternam.Et iſti tres articuli ad diuinitatẽ pertinent,quia uirtute diuinitatis fit rerũ creatio: & peccarum

Apoc.1.

A

B

torũ remiſſio, quæ eſt animę uiuificatio,& corporum re
ſurrectio,atque corporis ſimul & animæ glorificatio. Alii
ſeptem ſunt articuli qui pertinent ad humanitatẽ Chri-
ſti:Primus eſt credere filium Dei eſſe conceptum de Spi
rituſancto,ibi.Qui conc.eſt de Spirituſancto. Secundus
eſt,credere filium Dei natum ex Maria Virgine.Tertiꝰ, *Luc.1.et.2*
filium Dei pro nobis mortuum in cruce, ibi. Paſſus ſub
Põ.Pila.cru.mor.& ſep.Quartus eſt filium Dei deſcendiſ *Io.19.*
ſe ad Inferos ſecundum animam,ibi.Deſcendit ad Infer
na. Quintus eſt filium Dei ſurrexiſſe à mortuis,ibi.Ter- *Epheſ.4.*
tia die reſur.à mor.Sextus eſt eundem aſcendiſſe ad cœ- *Mar.16.*
los,ibi.Aſcendit ad cœl.ſedet ad dext.Dei pat.om.Septi- *Matt. 16.*
mus eſt filium Dei iudicaturum uiuos, & mortuos, ſiue *& 25.*
bonos, ſiue malos ibi. Inde uenturus eſt iudicare uiuos,
& mortuos.Iſti 14.articuli colliguntur ex ſymbolo,quod
Apoſtoli ediderunt. Articulũ primum & ſecundum de
diuinitate poſuit Petrus.Tertiũ Andreas, Bartholomæꝰ
Quartum, Quintum Simon,Thadæus Sextum,Septimũ
Matthias.Item primum articulum de humanitate Chri-
ſti poſuit Iacobus maior.Secundum & tertium Ioannes.
Quartum Thomas.Quintum Matthæus, Sextum Iaco-
bus minor.Septimum Philippus.Tria ſunt ſymbola. Pri-
mum Apoſtolorum.Secundum Nicęni concilii.Tertium
Athanaſii.Primum factum eſt ad fidei inſtructionem. Se
cundum ad fidei explanationem.Tertium ad fidei defen
ſionem. Nota quod aliud eſt credere Deũ,aliud eſt cre-
dere in Deum, & aliud credere Deo; quoniam credere
Deum eſt credere ipſum eſſe.Credere autem in Deum,
eſt credendo ipſum amare,& credendo in Deum ire, ac
membris eius incorporari.Credere uerò Deo,eſt crede-
re uerbis eius.

SCHOLIA.

A Remiſſionem peccatorũ his qui ſunt in Eccleſia.] *Vbi ſalus nulla.*
Sunt, uel re ꝑ baptiſmum fluminis actu ſuſceptum,uel uoto per baptiſmum flaminis illũ fluminis includentem. Nam extra Eccleſiam catholicã nulla ſalus,ex Aug.Hom ſup.Iohã.

10.Lu-

10. Lucius primus Papa. in epiſt. 1. ad Epiſcopos Gallię, & Hyſpania. Fęlix prim⁹ Papa in ępiſtola ad Benignũ epiſcopũ.

B Iſti tres articuli ad diuinitatem pertinent &c.] *Hoc eſt. Per iſtos tres articulos opera diuinitatis proprie nobis proponuntur Quorum operum primum pertinet ad eſſe natura; unde ibi articulus eſt de creatione: ſecundum uerò ad eſſe gratia; unde ibi articulus eſt de omnibus ſpectantibus ad ſanctificationem humanam: tertium autem ad eſſe gloria; unde ibi articulus eſt de reſurrectione carnis (Hac quãuis ſit omniũ generaliter precipuè tamen ſit propter glorificandos electos) & de uita aterna. 2. 2. q. 1. ar. 8. ubi & alia pulchra pro iſto capitulo uidebis*

De ſpe. Cap. XXII.

A SPes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia, & meritis propriis proueniens. In hac diffinitione nõ ſumitur certitudo rõnis, in qua plenè uni parti conſentiť: ſed certitudo opinionis, qua uni parti cõsẽtiť, qa rõne ꝓbari videť, nec tñ oĩno, ſed cũ formidine. Huius aũt expectationis principalis eſt gratia Dei, & nõ noſtra merita: quia opera noſtra nõ ſunt meritoria niſi ex Dei gratia. Sine meritis tñ aliquid ſperare, non eſt ſpes, ſicut ait Gregorius, ſed prẹſumptio. In prædicta diffinitione diffiniť motus ſpei, & nõ uirtus; ſed virtus ſpei diffinitur ſic. Spes eſt fiducia mẽtis de largitate Dei cõcepta habẽdi uitã æternã per bona merita. Inter fidem & ſpẽ talis eſt differentia. Fides. n. eſt de præteritis & futuris; ſpes aũt de futuris tãtum. Fides eſt de bonis & malis; ſpes aũt de bonis tãtũ. Fides eſt de bonis tam ſibi, quam aliis; ſpes aũt de bonis ſibi tãtũ. Conueniunt tñ in hoc; qđ tã fides, quã ſpes, eſt de inuiſibilibus. Certitudo ſpei ex tribus oritur. ſ. ex diuina largitate, ex abundantia meritorũ, & ex prẹguſtatione æternorũ. Nota q̃ ſpes prout eſt uiatorũ; ſic eſt cũ certitudine opinionis ut dictũ eſt. Spes aũt illorũ qui ſunt in purgatorio, & qui fuerunt in

Limbo,

Limbo, eſt cũ certitudine ſciẽtiæ, & nõ opinionis, ut eſt illa uiatorũ; vnde declinat aliquo mõ à ſpe ꝓpriè dicta. Spes uerò quę fuit in Stephano qñ uidit cœlos apertos, & quæ fuit in Paulo qñ dixit, Scio cui credidi, &c. & quę fuit in Adã ante peccatũ, fuit cũ certitudine uiſionis; tñ ſatis debilioris q̃ in cęlo. Vnde ſpes ſic ſumpta adhuc eſt minus propriè dicta. Ex his patet: ꝙ in patria nõ eſt ſpes prę̨mii; quia beatitudo eſt oĩum bonorũ ſimul tota poſſeſſio. Vnde ibi nihil eſt futurũ, qđ ſperetur. Et licet ſanctis adhuc futura ſit reſurrectio corporũ ſcđm rẽ; tñ præſens eſt ſcđm cognitionẽ. Spes aũt ſic futurũ reſpicit, ꝙ priuat tã præſentiã rei, q̃ cognitionis; prout ſpes propriè ſumitur. Duplex eſt ſpes. ſ. ſuffragii: & primæ authoritatis. Prima poſita eſt in Sanctis, ſecũda in ſolo Deo: & hæc triplex eſt. ſ. ueniæ. Pſalm. 30. In te Dñe ſperaui non cõfundar in æternũ. Gratiæ. Pſal. 31. Sperantes aũt in Dño miſericordia circundabit. Gloriæ. Prouerb. 28. Qui ſperat in Deo ſaluabitur. Effectus ſpei multiplex eſt. A tribulatione liberat. Pſal. 21. In te ſperauerũt patres noſtri, ſperauerunt, & liberaſti eos. Exemplum de Suſanna, & Daniele. Confortat. 2. Machab. 7. Pereuntes ſeptẽ filios ſub unius diei tpe conſpiciens mater bono animo ferebat pp ſpem, quam in Deũ habebat. Mentem eleuat Iſa. 40. Qui ſperant in Dño, muta. forti. & aſſument pennas, &c. Saluat. Pſalm. 16. Qui ſaluos fecit ſperãtes in ſe. Temporalia miniſtrat. Pſalm. 144. Oculi omnium in te ſpe. d. &c. Spes multis rebus comparatur. dicitur enim Galea. 1. Theſſal. 5. Induti galeam ſalutis. Anchora. Hebr. 6. Qui confugimus ad tenendã propoſitã ſpem, quam ſicut anchorã habemus animæ tutam ac firmam. Medicina. Pſal. 25. Sperans in Dño nõ infirmabor. Gemma. Prouerb. 17. Gemma gratiſſima expectatio præſtolantis. Solatium. Hębr. 6. Fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenẽdam propoſitã nobis ſpẽ. Clauis. Glo. ſuper illud Pſalm. Sperate in Dño, per ſpẽ intratur ad illud uidendũ, qđ creditur. Lignũ uitæ. Sap. 13. Si corã hominibus tormẽta paſſi sũt, ſpes illorũ ĩmortalitate plena eſt.

Act. 7.
2. Tim. 1.
Gen. 2.

Spes ſuffragij eſt, quã habemus in Sanctos: ſpes primæ authoritatis eſt, quã habemus in Deum.

Dan. 13.

SCHO-

S C H O L I A.

A In hac diffinitione non ſumitur certitudo &c.] *ſi ſcilicet attendatur ex parte noſtri liberi arbitrij, non autem ex parte ſpei in ſeipſa. Poteſt n. noſtrum liberum arbitrium deficere à beatitudine, & hinc eſt formido; & ſic intelligit textus, quando dicit; quòd eſt certitudo opinionis .i. opinanti ſimilis: non poteſt autem fieri, vt omnipotentia, & gratia Dei, & merita, quantum eſt ex ſeipſis, non conducant certitudinaliter in vitam æternam; & hinc ſperanti fideli nulla prorſus dubitatio. 2. 2. q. 18 ar. 4. & 3. diſt. 26. q. 2. artic 3. Concilium Tridentinum. ſeſſ. 6. cap. 13. Roffenſis contra Lutheri errorem decimum, à ſimili de fide. Nec tamen, etiam tunc, iſta firma certitudo eſt rationis humanæ, ſecundum ſe videlicet tantum conſiderata: ſed eſt certitudo rationis deſuper per fidem illuſtratæ, qua ratione plurima ſupra ſenſum hominum oſtenſa nobis, adiuti diuinitus & deuotè ſuſcepimus, & fideliter credimus, & indubiè (modo pretacto) ſperamus Hoc n modo ſpes non confundit, Rom. 5.*

Spes quomodo certa.

De charitate. Cap. XXII.

CHaritas ſecundum Apoſtolum ſic diffinitur. 1. Tim. 1. Charitas eſt finis præcepti de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Et ſumitur hic finis pro conſummatione; quia charitas eſt conſummatio, ſiuè perfectio omnis præcepti. Poteſt etiam dici finis terminationis omnium preceptorum; quia omnia opera, quæ ſunt in præcepto, tendunt ad charitatem, vt magis, ac magis habeatur De corde puro, .i. de intellectu puro, dicit Gloſſ. Et ſumitur hic intellectus pro actu intelligendi ſecundum quem cauſatur motus charitatis. Quanto.n. quis Deum magis intelligit, tanto magis diligit; niſi aliàs impediatur. Et hic iſta præpoſitio, De, notat cauſam efficientem. Et conſcientia bona, .i. ſpe; quia qui puram habet conſcientiam, ſecurè ſperat. Et fide non ficta, .i. ſimulata, vel fragili; ſed inter aduerſa forti. Proſper in libro

de vi-

de uita contemplatiua deſcribit charitatem ſic. Charitas eſt (vt mihi videtur) recta voluntas ab omnibus terrenis, & præſentibus prorſus auerſa; iuncta Deo inſeparabiliter & unita; igne quodam Spiritusſancti (à quo eſt, & ad quem refertur) incenſa; inquinamenti omnis extranea: corrumpi neſcia; nulli vitio mutabilitatis obnoxia; ſuper omnia, quæ carnaliter diliguntur excelſa; affectionum omnium potentiſſima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus ſemper inuicta; ſumma bonarum actionum; ſalus morum; finis cœleſtium præceptorum; mors criminum; vita virtutum; virtus pugnantium: palma victorũ; ſanctarum mentium armatura: cauſa meritorum bonorum: præmium perfectorũ: ſine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis Deo diſplicere non potuit, fructuoſa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perſeuerantibus, victorioſa in martyribus, operoſa in omnibus omnino fidelibus: ex qua, quicquid eſt boni operis, viuit. Charitas quantum ad actum diffinitur quatuor modis. Primo ſic in tertio libro ſententiarum. Charitas eſt dilectio; qua diligitur De⁹ propter ſe, & proximus propter Deum, & in Deo. Secũdò ſic. Quid eſt charitas; niſi vita copulans amantem cum amato? Tertiò ſic, ſecundum Aug. Charitas eſt virtus; qua videre Deum & perfrui deſideramus. Quartò ſic, ſecundum Aug. Charitas eſt virtus, quæ animi noſtri rectiſſima affectio eſt. Harum diffinitionum prima datur in comparatione ad Deum, ſecunda in comparatione ad eius poſſeſſorem, tertia in comparatione dilecti ad dilectum.

Proſperi pulcherrima deſcriptio de charitate.

A

B

S C H O L I A.

A Corrumpi neſcia] *ſcilicet quantum eſt ex parte charitatis. Nam charitas ex parte ſua, habet vnde ſemper augeatur; tantum abeſt, ut ex hac parte habeat, aliquando corrumpatur. Quòd autem quandoque corrumpatur in nobis..i. quòd ab ipſa cadamus, hoc habet ex parte nẽſtri liberi arbitrij, cum non niſi per peccatum mortale, quod vtique à voluntate noſtra libera procedit, perdatur. Vnde qui ſemel*

An amittatur charitas.

dixit,

dixit, Charitas numquam excidit. 1. Cor. 13. ille idem ait, Ne quis veſtrum deſit gratia Dei. Hab. 12. ibi charitatem ex parte charitatis attendere ſe inſinuans, hic verò ex parte noſtra libertatis. 2. 2. q. 24. artic. 11. & Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 23.

B Harum diffinitionum] *i harum trium vltimo dicta rum, quando autem poſt dicitur ly in comparatione dilecti ad dilectum, ſumitur vniuerſalius quam in diffinitione prima: i ſumitur ly dilectum, vt extenditur ad Deum & proximum: & licet poſſet dici, diligentis ad dilectum, quia animus noſter, de quo loquitur vltima diffinitio, diligit: tamen praelegit dicere ly dilecti: vt per hoc declaret, ꝙ in charitate eſt dilectio mutua, maximè reſpectu Dei.*

De differentia inter charitatem & alios amores. Cap. XXIIII.

AMor triplex eſt; ſcilicet gratuitus, naturalis, & vitioſus. Amor gratuitus eſt laudabilis; quia virtus eſt, & habet finem principalem, bonum incommutabile. Hic diuiditur in amicitiam, & concupiſcentiam. Secundum amicitiam diligit quis Deum puriſſimè, non reſpiciens vtilitatē ſuam; ſed bonitatem amati. Hoc modo diligit homo plus Deum, quàm ſeipſum. Secundū verò concupiſcentiam diligit quis Deum, remunerationem expectans. Amor naturalis nec laudabilis eſt, nec vituperabilis eſt; & habet finem indigentiā vel vtilitatem propriā. Iſte ſimiliter diuiditur in amicitiam, & concupiſcentiā. Secundum amicitiam diligimus hoc amore nos, & noſtram perfectionem, & noſtrā conſeruationem, & magis ea quæ ſunt plus neceſſaria; vt caput, pro quo totum corpus exponimus. Hic cōmunis eſt nobis & brutis. Secundum concupiſcentiam verò diligimus Deum; quia neceſſitati noſtræ ſubuenit: quia hoc amore non diligitur res propter ſe, ſed propter vſum eius. Vnde hoc modo plus diligit homo ſeipſum dilectione naturali, quam Deum.

Amor

Amor uitioſus uituperabilis eſt; quia peccatum eſt, & hẽt finẽ voluptatem, ſiue delectationẽ in creatura. Hic amor diuiditur ẽt in amicitiã, & concupiſcentiã. Secũdũ amicitiam diligimus hoc amore creaturam, ſiue delectationem creaturæ propter ſe, quamuis utilitas inde nobis non habeatur: ſecundũ concupiſcẽtiam verò diligimus voluptatem creaturę propter nos. Amor iterum multiplex eſt. ſ. naturalis erga ſe, pius erga parentes, iucundus erga ſocios, iuſtus erga amicos, uiolentus erga inimicos, ſanctus erga Deum. Item differentia eſt inter amorem, dilectionem, & charitatem: quia amor ꝓpriè eſt naturæ, & dicitur amor quaſi animorũ vnio: quia quietat appetitum in re amata. Dilectio eſt amor ꝓximi, & dicitur dilectio quaſi duo ligans; ſociat. n. amãtẽ cum amato in amore, vt ſe mutuò diligant. Charitas eſt amor in Deũ. Hęc amicum determinat, & iudicat omnibus chariorem: unde dicĩt charitas, quaſi chara vnitas, vel quaſi charum faciẽs Deo. Alia eſt differentia inter ꝑdicta: quia amamus Deũ ꝑp ſe, diligimus eum ſuper oĩa ꝑp ſua beneficia: quia dilectio eſt diuerſorum electio, charitas vtrumq; cõplectitur. ſ. ſuper oĩa, & propter ſe diligere Deum in hoc differt à dilectione proximi; quia diligere Deum eſt uelle ei bonum, quod habet. ſ. quòd ſit omnipotens, & ſummè bonus, & huiuſmodi. Item diligere Deũ eſt uelle præcepta eius ſeruare, cum intentione fruendi eo. Item diligere Deum, eſt eum uelle poſſidere, & ab ipſo poſſideri. Item diligere Deum, eſt uoluntatem eius uoluntati noſtræ in omnibus præferre Diligere uerò proximum, eſt velle ei bonum non per eſſentiam, ſed per gratiam. Item diligere proximum, eſt idem velle, & idem nolle in bono. Item diligere proximum, eſt ſucceſſum bonũ ei optare, & quęrere. Item diligere proximum, eſt uelle ei quod ſibi. Eſt iterum differentia inter dilectionem Dei, & proximi: quia Deum diligimus in ſe, & propter ſe, proximũ verò diligimus in Deo, & propter Deum. Quando autẽ dicimus duplicem eſſe charitatem, ſcilicet Dei, & proximi, hæc duplicitas non intelligitur quantum ad habitus,

Modo illo. Et uiolenti rapiunt illud. Matt. 11.

B

Nota diligentiſſimè ut intelligas ly diliges Dominum Deũ &c. & proximũ &c. Matt. 22. Mar. 12. Luc. 10.

ſed quantum ad actus;quia vno habitu charitatis diligitur Deus & proximus. Charitas q̃nque dicit habitum. Rom.5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. Q̃nque motum. Cant.2. Ordinauit in me charitatem. Q̃nq; ſignum. Vnde Ioann.15. Maiorem charitatem nemo habet,.i.maius ſignum charitatis. Quandoque tertiam perſonam in Trinitate 1.Ioann.4. Deus charitas eſt & ſic ſumitur perſonaliter. Quandoque ſumitur eſſentialiter, & ſic tota Trinitas dicitur charitas. Quandoque ſumitur pro feruore charitatis. Vnde Luc.7. dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

S C H O L I A.

A Hoc modo plus diligit homo] *vt in ſtatu naturæ corruptæ;non vt homo,ſeu vt in ſtatu naturæ integræ, Homo .n.in ſtatu naturæ corruptæ non põt diligere Deum,pluſquã ſeipſum ſine gratia;id qđ dilectione connaturali in ſtatu naturæ integræ poterat. Quinimmo et omnis creatura, .i. vt creatura, dilectione naturali (modo, quo ſibi talis dilectio conuenit)plus Deũ,q̃ ſeipſam diligit ſine gratia habituali. Ceterũ, Deũ vt obiectum beatificũ,nullus,nec etiã Angelus, dilectione naturali pluſquã ſe diligere poteſt. Quoniã Deũ ſic diligere eſt proprium charitatis, vt littera ſupra circa princ.cap.loqui voluit. 1. q. 60. ar. 5. & 1. 2. q 109. ar.3.*

Dilectio erga Deum.

B Propter ſua beneficia] *ly propter,non dicit finẽ; ſed dicit rationem amoris ex parte amantis. Non enim beneficiatus à Deo naturaliter diligit Deum propter bonum propriũ ſuum(id quod eſt dicere,propter beneficia habita,uel habenda)immo ſic diligit Deum propter Deum:licet ex hoc, ꝙ beneficiatus eſt ab ipſo moueatur ad diligendum Deũ. Alioqn ſi ly propter,diceret finem; dilectio naturalis beneficiati eſſet peruerſa:quod eſt abſurdiſſimum quia tũc diligeret Deum non propter Deum, ſed propter bonum proprium:& ita etiã quòd ſi à Deo beneficiatus non eſſet vel beneficiari non ſperaret,nollet diligere Deum:cuius cõtrarium facit verus & rectus Dei amator. 1. quaſt. 60. ar. 5. maximè ad ſecundum. Vide infra huius cap. 29. Schol.*

De

De effectu charitatis. Cap. XXV.

CHaritas peccatum expellit, vnde de Magdalena di-
citur. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dile- *Luc.2.*
xit multum. Legem cuſtodit. Ro.13. Qui diligit proxi-
mum ſuum legem impleuit. Deum homini iungit. 1. Io.
4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *1.Cor.13.*
Mẽtem virtutibus ornat. 1. Cor. 13. Charitas patiens eſt,
benigna eſt, &c. Perfectionem adducit. Apoſt. Adhuc ex
cellentiorem viam vobis demonſtro. Gloriam tribuit. Io.
14. Si quis diligit me, &c. & ſequitur, ad eum veniemus,
& manſionem apud eum faciemus. Dilectione Dei di-
gnum facit. Ioan. 16. Si quis diligit me, diligetur à patre
meo. Charitas in cordibus noſtris diffunditur, cum ad
proximum dilatatur; effunditur per prædicationem, &
per opera miſericordiæ; infunditur per illuminationem
gratiæ; ſuperfunditur per opera perfectionis & ſupere-
rogationis. Per charitatem venit Deus ad homines in in *In odorem*
carnatione; & in homines in gratiæ collatione. Per ipsã *vnguento-*
charitatem currunt homines ad Deum bona operatiõ- *rum curri*
ne; & perueniunt ad eum in glorificatione. Amoris eſt *mus.*
vulnerare, quia intima cordis penetrat. Cant. 2. Vulne- *Cant.1.*
rata charitate ego ſum. Languidum facere, & per hoc de *Sancta*
ſiderium eſſendi cum amato. Cant. 5. Nuncietis dilecto *ebrietas.*
meo, quia amore langueo. Inebriare, quia ſic tendit in
amatum, ꝙ ſui ipſius & omnium rerum præter illum o-
bliuiſcitur. Cant. 6. Comedite amici mei, & bibite, & ine
briamini chariſſimi. Liquefacere, quia cor in diuina dul
cedine ſic reſoluitur, quòd appetens cum appetibili mi-
rabili amicitia vnitur. Cantic. 5. Anima mea liquefacta
eſt, vt dilectus locutus eſt. Amor habet uim diffuſiuam
in bona operatione, vnitiuam in proximi dilectione,
transformatiuam in iuſtificatione. Item aliter hoc o-
ſtenditur: quòd habet vim diffuſiuam, vt patet in crea-
tione: vnitiuam, vt patet in Chriſti incarnatione, tranſ-
formatiuam, vt in glorificatione.

S C H O L I A.

A Perfectionem adducit.] *Ita tamen ut ſemper, dum viuit homo quantuncunque in charitate perfectus, poſſit pro ficere ſeu cum Apoſtolo ad ulteriora ſe extendere. Hac rōne charitas noſtra appellatur uia. 1. Cor 2. ut in textu adducitur. 2. 2. q. 24. ar. 2. & Clementina de hæret. c. ad noſtrū loquens contra hæreſes Begardorum & Beguinarum.*

Charitas quare uia.

Quibus rebus charitas aſſimiletur. *Cap. XXVI.*

CHaritas eſt bonorum principium, quia a Deo: bonorum medium, quia ſecūdum Deum: bonorum finis, quia ꝑpter Deū. Charitas dicitˀ bonæ operationis principium, quia mouet ad id; Greg. Charitas magna operatur ſi eſt. Dicitur etiam mediū; quia opera informat. Dicitur quoque finis; quia opera dirigit, & ad debitum finem perducit. Quomodo autem charitas dicatur finis, ſciendum eſt ꝙ triplex eſt finis. ſ. conſumptionis, conſumationis, & terminationis. Primo modo charitas eſt finis peccatorum; quia ea conſumit. Secundo modo eſt finis præceptorum; quia ea perficit. Tertio modo tam uita æterna, q̄ ipſe Deus eſt finis noſtri laboris: ſed vita ęterna finis eſt, quo quieſcitur, Deus uerò terminus, in quo quieſcitur. Charitas dicitur forma uirtutum multipliciter. Primò, quia mouet omnes uirtutes ad opera exteriora; per quę perficiuntur uirtutes, & merentur augeri. Secundò; quia omnes uirtutes mouentur ad finem charitatis. ſ. ad bonum. Charitas. n. habet bonum pro fine & obiectio: aliæ autem uirtutes habent bonum, non pro obiectio, ſed pro fine tantū; & ille finis uirtutū perfectionem denotat. Tertio, quia charitas auget uirtutum delectationem, & tollit faſtidium, & alleuiat onera propter ipſius deſiderium. Quartò quia componit animam & ꝑficit non quidem in eſſe naturæ, ſed in eſſe gratuito, & meritorio. Charitas multis rebus aſſimilatur, quia comparantur

1. Tim. 1. *Sap. 3.* *1. Pet. 1.* *Iob. 3.* *Cant. 6.* *Gen. 7.* *1. Pet. 3.* *Matt. 7.* *Pſal. 54.* *Apoc. 12.*

paratur auro;quod fornax tribulationis ꝓbat.Auroræ, quam ſequitur dies æternitatis. Arcæ Noe;in qua qui non fuit inuentus,periit.Arbori bonos fructus proferẽti.Alæ ad cœleſtia ſubleuanti.Bitumini animam Deo cõiugenti.Claui cœlum apierienti;coronæ mentem decoranti;capiti ſenſum,& motũ influẽti.Charitas.n. influit ſenſum,.i. rationem merendi aliis uirtutibus; & motum .i., affectum mouendi meritoriè, dum de Deo mentem illuminat.Sponſæ thorum Deo exhibẽt. Funi Deum attrahenti.Firmamento aquas uoluptatis ab equis æternitatis diuidenti.Fonti mentem irriganti. Gemmæ animã ornanti Gladio flammeo paradiſum cuſtodienti.Igni affectum accẽdenti.Iugo ſuauiter præmenti Manæ de celo deſcendenti.Roſæ rubenti. Radici humorem gratiæ quem à ſummo trahit,ad uirtutes trãſmittenti;ut ſic nutriantur, & conſeruentur in bono.Soli fulgenti.Theſauro latenti. Vinculo omnes rationes diligendi in dilecto colliganti.Vino inebrianti.Veſti,peccatorum turpitudinem cooperienti.Vnguento uulnera lętalia curanti.

Gen.6. Apoc.3. Eccl.45. Ephe.1. 3.Reg.10. Gen.1.et 2. Exod.25. & 31. Prouer.17 Gen.3. 2.Mach. 13. Matt.11. Exod.16. Eccle.39. Sap.15. Veſtis nuptialis eſt hac. Iſa.11.53. Apoc.1. Col.3. Oſea.11. Can.5. Matt.22. Prou.27.

S C H O L I A.

A Forma uirtutum] *.ſ.extrinſeca,non intrinſeca. In ſignum huius,charitas eſt forma, etiã uirtutum in intellectu exiſtentium,ut fidei;cum tamen charitas ſit in uoluntate. Item ſi eſſet forma intrinſeca;tunc remota charitate,fides remanens non eſſet uera fides, ut patet ſcienti quid ſit munus intrinſecæ formæ. Hoc autem eſt contra ſacrum Concilium Tridentinum ſeſſ.6.cap.15.can.28.item 2.2.q 23.ar.8.*

Charitas quõ formatur.

De excellentia charitatis. Cap. XXVII.

CHaritas excellit alias uirtutes in multis. Primò in Dei conformitate Ioan.4.Diligamus Deũ, quoniã ipſe prior dilexit nos.Secundò in ſpeciali dignitate. Richardus.Charitas eſt regina uirtutum.Tertio in precioſitate,quia eſt aurum de Ophir.Quartò in ſpecioſitate, *Luc.10.*

Pulchrum eſſe duo requirit. quia eſt planeta Veneris, & animæ pulchritudo: quia ſicut pulchritudo exterioris hominis eſt in decenti membrorum ordinatione, & uenuſtate coloris; ſic etiam pulchritudo animæ eſt ex decēti ordinatione actuum, & habitu venuſto. Hoc autem facit charitas in anima, cuius actus ordinatus eſt, & venuſtus habitus. Quintò in ſupportatione laboris. Auguſt. Omnia grauia & immania leuia facit amor. Sextò in vigoroſitate. Cant. 8. Fortis eſt vt mors dilectio. Septimo in vtilitate Aug. Habe charitatem; & fac quod vis. Octauo in delectatione; quia charitas ſecundum actum ſuum facit nos delectari in Deo non ſolùm in patria, ſed etiam in via.

Cant. 2. A *Pſal. 76.*

S C H O L I A.

A Fac quod uis] *Scilicet de ordinabilibus in Deum, nō autem quod vis de quibuſcunque abſolutè. Ac ſi dicat, ſi habueris charitatem, comede, bibe, dormi, ambula, curre &c. Hæc tibi propter Deum facta meritoria ſunt. Abſit autem ut Auguſt. hæreſum fortiſſimus expugnator dicere velit; quod per peccatum mortale quoduis, etiam ſi non ſit infidelitas, non amittatur charitas; quaſi ex hac opinione ſuadeat habenti charitatem facere pro libito. Hoc enim ſapit hæreſim Begardorum, & beguinarum, damnatam in Clementina de hæreticis, Ad noſtrum. Vide infra huius 49. Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 15. can 27. item 2. 2. q. 24. ar. 11.*

Intellectus D. Auguſt.

De ſignis dilectionis. Cap. XXVIII.

Signa dilectionis ſunt hæc; quia amicus amicum libēter audit, libenter de ipſo loquitur. Sæpe de illo cogitat, ſine tædio illi obſequitur, corpus & res pro illo exponit. Offenſam cauet, offenſum placat. Cōgaudet proſperitati, condolet aduerſitati. Gaudet de illius præſentia, dolet de abſentia. Diligit, & odit hoc quod ille. Conatur ei placere, timet diſplicere. Trahit alios ad ei⁹ amicitiā. Munera ab eo data non alienat. Cōſiliis illius acquieſcit petit ab eo fiducialiter. Qualiter poſſit quis ſcire vtrum

Si eſtis in fide, formata, probate uos ex uobiſipſis coniecturam ſumite 2. Cor. 13.

habeat charitatem. Nota quòd quidam ſciunt ſe non habere charitatem; vt qui ſunt in actu peccandi, vel in propoſito. Quidam dubitant ſe habere charitatem; quia rationes habent pro vtraque parte: vt ſunt illi, qui incipiũt facere, quod in ſe eſt. Quidam putant ſe habere, charitatem: ſicut qui multa bona fecerunt & diu abſtinuerunt à peccato: adhuc tamen ſuſtinent motus tentationum, & imaginantur turpia. Quidam experiuntur ſe habere charitatem: vt illi qui guſtant diuinam dulcedinem, in quib⁹ fomes ferè extinctus eſt, & quaſi ſemper vel bona faciunt, vel affectant. Quidam certi ſunt ſe habere charitatem: vt quibus Deus reuelauit, qualis fuit Paulus, cui Dominus dixit; Sufficit tibi gratia mea.

Notitia reſpectu charitatis habita, vel non.

A

2 Cor. 12.

S C H O L I A.

A Experiuntur ſe habere charitatem.] *i. experiũtur, ſe habere effectus ſimiles effectibus charitatis; non autem experiuntur, ſe habere effectus ſibi certos charitatis. Sic n. certo ſcirent etiam abſq; reuelatione ſpeciali, ſe eſſe in charitate; quod eſt contra Conc. Trident. ſeſſ. 6. ca. 16. Nunc autẽ effectus ſimiles effectibus charitatis experiuntur; & conſequenter ex effectibus illis, experimento cognitis non poſſunt certo venire in cognitionem hanc, quod ſcilicet habeant charitatem. Nam ex effectu, qui à duabus cauſis poteſt procedere, non licet, inferre determinatè vnam cauſam. Modò effectus illi experimentales in textu adducti, & huiuſmodi, poſſunt etiam procedere à dilectione naturali; quoniam (vt diximus ſupra huius, cap. 24.) creatura, vt ſic, naturaliter diligit Deum pluſquàm ſeipſam. 2. 2. quaſt. 112. ar. 5.*

Effectus experientia.

De gradibus amoris. Cap. XXIX.

GRadus amoris ſunt iſti. Primus eſt, cũ diligo me ꝑ me; iſte amor non eſt bonus. Secundus eſt, cũ diligo Deum ꝑ me; iſte eſt mercenarius: ſed tunc eſt bonus, ſi principalis finis eſt Deus. Tertius eſt; cùm diligo Deũ propter ſe, ideſt quia bonus. Hic eſt ualde bonus; quia

A

talis amor uno tantùm oculo.i.dextero reſpicit Deum. Quartus eſt, cùm diligo me ꝑ Deum hic eſt optimus; quia in tali amore nihil quærit homo de ſuo etiam in ſeipſo, ſed tantùm quæ Dei ſunt Super omnia diligendus eſt Deus: quia cùm ipſe ſit principium primũ, hoc ipſo eſt ſummum; & hoc ipſo ꝙ ſummum eſt, ſummè bonũ eſt; & hoc ipſo quod ſummè bonum eſt, ſummè beatum eſt; & hoc ipſo ꝙ ſummè beatum eſt, ſummè beatificum eſt; & hoc ipſo ſummè fruendus, & propter hoc eſt ei ſũmè per amorem inhærendum, & in eo tanquam in fine quieſcendnm. Tria generaliter diliguntur; ſcilicet vtile, honeſtum, & delectabile. Propter primum diligenda eſt tribulatio; quia utilis. Propter ſecundũ diligenda eſt uirtus; quia honeſta. Propter tertium diligendus maximè eſt Deus; quia delectabilis. Immò propter hęc omnia diligendus eſt Deus; quia diligere ipſum eſt utile, honeſtũ & delectabile. Gradus amoris, uel charitatis, inquantum tollit peccatum, ſunt iſti. Primò tollit charitas peccatum mortale, non quantum ad habitum, ſed quantũ ad actũ: liberat.n.à peccato mortali, ſed non à poteſtate cadendi in illud. Secundo modo charitas tollit peccatum mortale quantum ad actum, & quantum ad habitum; ſed ueniale neutro modo: ſicut patet in aliquibus ſanctificatis. Tertio modo charitas tollit peccatum mortale utroque modo; & ueniale quo ad actum, ſed non quò ad habitũ: talis fuit charitas in beata Virgine ante conceptionem Chriſti Quarto modo charitas tollit utrumq; utroque modo; ſicut fuit in B. Virgine in conceptione Chriſti, & poſt. Tunc.n.fuit in ipſa ſublatus fomes peccãdi totaliter. Quinto modo tollit charitas utrumque utroq; modo, & inſuper omnem miſeriam: & hoc fiet in patria. Perfecta eſt charitas: quando eſt habitu magna, motu interiori directa, opere exteriori ſolicita, radice ſtabilita, feruore diſcreta, dulcedine cõſolatoria. Diligendus eſt De⁹ toto corde.i.intellectu ſine errore: tota anima.i.uoluntate ſine contrarietate: tota mente.i.memoria ſine obliuione.

Io. 1. Mar. 10. Pſal. 118.

Nota rõnẽ hanc ꝑ dilectione amicitia Dei.

Puritas à peccato B. Virginis maior in conceptione Chriſti et deinceps ꝙ ante.

Fomitem eſſe ſublatũ à B. Virgine quid eſt.

SCHO-

S C H O L I A.

A Propter me, iſte eſt mercenarius] *Ecce ꝙ non omnis amor mercenari⁹ erga Deũ eſt malus; niſi creatura principaliter ꝑꝑ bonum proprium amet Deum. Si.n. principaliter ꝑꝑ Deum amat Deum, & tamen ſecundariò vt ſibi bene faciat, amat illum; ob id malum actum non committit. Alioquin illi, qui ſeruiunt Deo, intuitu ſecundario, non primo, æterna mercedis peccarent: qđ dicere eſt anathematizatum, per Concilium. Tridentinum ſeſſ. 6. can. 31. Tunc intelligitur, ꝙ Deus eſt finis principalis iſtius amantis mercenariè: quando iſte eſt ſic diſpoſitus in animo, ꝙ vellet amare Deum, ēt ſi inde beneficia non expectaret: q̃uis de facto nunc ꝑꝑ ſpem taliũ, vel taliũ beneficiorũ ſolũ moueatur ad amandũ ipsũ.*

De amore mercenario.

De ordine charitatis. Cap. X X X.

ORdo charitatis ſecundum Aug. eſt diligere primò
qđ ſupra nos eſt .i. Deũ: deinde qđ nos ſumus: poſt
hoc quod iuxta nos eſt, .i., proximum: vltimò qđ infra
nos eſt, .i., corpus noſtrum proprium. In eodẽ gradu con A
tineri debet corpus proximi: quia utrumq; tenet rõnem
inferioris boni reſpectu ſpiritus noſtri. Scdm Ambro. Di
ligendus eſt primò Deus, ſecundo parentes, deinde filii,
pòſt domeſtici, ultimò inimici: ſed hoc de exhibitione q
dam intelligunt. Aliquis magis diligitur ab altero multi
pliciter, ſ. maiori affectu, ſic ſuper oĩa diligẽdus eſt De⁹:
ſed inter hoẽs magis diligendi ſunt parentes q̃ filii, dein
de cõſanguinei ſcđm grad⁹ cognationis. Maiori affectu
diligendi ſunt filii, q̃ parentes; ſed ęquè indigentibus,
magis parentibus ſuccurrendum eſt: priùs, magis indigẽ
ti. Ad maiorem gratiam; ſic magis diligendi ſunt qui ſe-
magis ad gratiam præparant, & habilitãt. Ad gloriã; ſic
diligendi ſunt ſecundum gradus participandi bonũ gra
tiæ. Nota ꝙ idem eſt ordo dilectionis naturæ & gratiæ, B
hoc excepto, quòd homo dilectione naturali ſe magis di
ligit quàm Deum: ſed econuerſo eſt in dilectione gratui
ta. Prætereà ſciendum eſt quòd idem ordo charitatis, q

ſecundum Auguſtinum eſt in uia, erit etiã in patria: qa cùm gloria perficiat naturam, quicquid non eſt imperfectionis in natura, manebit in gloria.

S C H O L I A.

A In eodem gradu &c.] *Eodem ſcilicet proportionaliter, Sicut enim ordine charitatis fertur prius quis in animã propriam, quàm in animam proximi; ita ordine charitatis fertur prius quis in corpus proprium, quàm in corpus proximi. Nota quòd in caſu quo tenetur aliquis ſaluti proximi prouidere, de neceſſitate charitatis debet corpus propriũ exponere pro ſalute proximi; ſed quòd aliquis ad hoc ſpontè ſe offerat, pertinet ad perfectionem charitatis. 2. 2. q 26. ar. 5.*

Caſus conſcientiæ.

De charitate.

B Homo dilectione naturali &c.] *Quomodo hoc in ſenſu ſano intelligendum ſit, uide ſupra huius cap. 24.*

De dilectione proximi. Cap. XXXI.

Rom. 12. MVtuò ſe debẽt homines diligere: quia omnes ſunt membra unius corporis Chriſti myſtici; quia vno ſpirituſancto uiuificantur ſpiritualiter, & uniuntur; qa unam fidem habent; quia unum baptiſma receperunt; quia unum patrem habent & dominum; quia ad unũ regnum tendunt. Dilectionem proximi ſuadet ius naturæ Matth. 7. Omnia quæcunque vultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Ius ſcripturę. Matt. 22. Diliges proximnm tuum ſicut teipſum. Exemplum creaturæ, qa ſimile ſimili gaudet, & omne ſimile diligit ſibi ſimile. Melius eſt diligere quam diligi, quadruplici rõne. Primò, quia ꝙ diligamus, ſcimus: ſed quòd diligamur, neſcimus, ſed credimus. Secundò, quia diligere propriæ uirtutis eſt: ſed diligi, alienæ. Tertiò, quia cùm diligimus, aliũ nobis obligamus: cum verò diligimur, obligamur. Quartò, quia cũ diligimus meremur nobis, cum diligimur alii merẽtur ſibi. Per dilectionem proximi efficimur imitatores Chriſti. Ioan. 17. Hoc eſt præceptum meũ, ut dilig. in. ſi. dil. uos. Diſcipuli ſaluatoris Ioan. 13. In hoc cognoſcent

1. Cor. 12. Epheſ. 4. Matth. 6. 23. & 19.

Melius eſt dare, q̃ accipere.

gnoſcent oẽs ꝙ diſcipuli mei eſtis,&c. Contemplatores Dei.Ioan.2. qui diligit fratrem ſuum,in lumine manet, & uidet Deum.Societas fraterna vtilis eſt,ratione ſubleuationis.Eccleſiaſtes.4.Væ ſoli,quia ſi ceciderit,non habet ſubleuantem. Ratione conſolationis. Pſal. 132. Ecce quàm bonum & quàm iucundum. Ratione exhortationis. Seneca. Semper ante oculos tuos ponendus eſt aliquis,cuius exemplo proficias:quia, niſi ad regulam,praua non corriges.Eccleſiaſtici 11. A modica ſcintilla augetur ignis. A

A *Notatio utiliſſima, de exhortatione.*

S C H O L I A.

A Ratione exhortationis &c.] *Ab oppoſitis igitur videas;quàm malum ſit habitare cum malis; vel proponere ſibi ante mentis oculos exempla malorum hominum. Hinc vide:quàm rectè ad hũc ſenſum dixit Chriſtus, veh mundo à ſcandalis;& quàm rectè ſentiat Caietanus dicendo,quòd recipere,ſuadere,ad ingredi religionẽ communis,.i.conuentualis vita,eſt malum,& multiplex peccatũ.ſuper 2.2.q.189. artic.9.*

Notabilis caſus, conſcientia de familiaritatibus.

De dilectione inimicorum. Cap. XXXII.

CIrca dilectionem inimicorum nota;quòd alia eſt dilectio affectus, & alia dilectio effectus.Dilectio affectus duplex eſt;quia alia eſt innocentiæ,& alia beneficentiæ. Dilectione innocentiæ tenemur diligere inimicos;quia non debemus eis optare malum,inquãtum malum,ſed inquantum eſt eis expediens,vel reipublicę. Affectus dilectionis beneficentiæ duplex eſt,ſcilicet principalis,& ſecũdarius.Affectus principalis eſt velle & optare inimicis bona ſpiritualia,ſicut eſt gratia & gloria:hoc modo tenemur per affectum diligere inimicos. Affectus aũt dilectionis ſecũdarius eſt optare inimicis bona tẽporalia:hoc mõ non tenemur ſemper diligere inimicos,q̃a nõ ſẽper expedit ei habere bona tp̃alia.Eodẽ mõ diſtinguẽdũ eſt de dilectione effectꝰ,q̃ ſimiliter duplex eſt;innocen- A

nocentiæ,& beneficiẽtiæ. Primo modo tenemur oẽs diligere inimicos; quia tenemur eis non inferre mala, niſi forte propter bonum perſonæ vel reipublicę. Secundò modo diſtinguenda eſt dilectio beneficentiæ: quia ſi eſt beneficium ſpirituale ad ſalutem neceſſarium, tunc tenemur illud inimicis impendere: ſicut orare pro eis, nõ quidem in ſpeciali, ſed in generali: ita ſcilicet vt non excludamus eos ab orationibus communibus. Si verò eſt beneficium temporale; ad hoc non tenemur, niſi in caſu neceſſitatis. Nota tamen eſſe duplicem inimicum: ſcilicet perſonæ noſtræ, & eccleſiæ. Igitur inimico perſonę noſtræ benefacere perfectionis eſt; niſi inquantum ipſi vel alteri beneficium occaſionaliter nociuum eſſet: quia in tali caſu beneficium ſubtrahere, vtile eſt. Inimico autem eccleſiæ beneficium ſubtrahere perfectius eſt & melius; niſi inquantum per beneficium ſperatur reconciliandus eccleſiæ. Ex prędictis patet quòd optare bona temporalia inimicis eccleſiæ, imperfectionis eſt; niſi per accidẽs, ſ. quando creduntur per hoc conuertendi. Inimicis verò perſonæ optare bona temporalia. perfectionis eſt; niſi per accidens, ſcilicet quãdo putantur eis vel aliis nociua

Matth. 5. *Rom. 12.*

Nota quòd licet amicum diligere ſit magis debitum: tamen diligere inimicum, magis eſt remiſſionis pœnę meritorium, & ad alia multa valet. Primò quia magis accedit ad perfectionem. Maioris enim virtutis eſt, quia magis gratuitum. Secundo, quia motus charitatis, quo diligimus inimicum, magis meritori⁹ eſt remiſſionis pœnæ; & hoc ratione difficultatis: licet diligere amicum, ſit magis meritorium vitę æternę ratione materiæ, & intenſionis. Amor enim naturalis feruentiorem facit motũ, charitatis, ſicut diſpoſitio naturalis confert formæ. Tertiò, quia inimicum diligere, expreſſum ſignum charitatis eſt; quia contra motum naturæ eſt: vnde valde difficile eſt, niſi adſit gratia per quam vincatur natura. Nota quòd ille cui iniuria facta eſt, non debet reconciliationem quęrere ex debito neceſſitatis: ſed ſi facit complet debitum perfectionis: vnde ait Chryſoſto. quòd talis debet

Leuit. 19. *Matt. 5.*

Quomodo ſit magis, vel minùs, meritoriũ diligere amicum, q̃ inimicum.

bet reconciliationem quærere, vt duplicem gloriam conſequatur. Vnam quia iniuriam paſſus eſt: alteram, quia prior rogauit.

SCHOLIA.

A Circa dilectionem inimicorum] *Vide pulchra, & neceſſaria de hac, ſupra. 3. lib. cap. 17.*

B Expreſſum ſignum charitatis.] *Ly expreſſum, videlicet nō abſolutè; ſed comparatiuè. Si enim abſolutè expreſſum ſignum eſſet; tunc certò ſciret quis: ſe eſſe in charitate uide dicta in huius ca 28. Quòd ſi dicatur comparatiuè expreſſum; non ſequitur hoc. Ex eo enim, quòd diligere inimicum, eſt ſignum minus obſcurum habitæ charitatis, quàm diligere amicum, non ſequitur: quòd inde cuiquam certa notitia habitæ charitatis acquiratur, vt patet. Hinc pro hoc ſenſu notificando ſubiunxit author ly Vnde valde difficile eſt, niſi adſit gratia per quam vincatur natura.*

Magnū ſignum charitatis, licet non demonſtratiuum, eſt inimici dilectio.

De virtutibus Cardinalibus in genere. Cap. XXXIII.

A

PEr virtutes Cardinales anima rectificatur in ſuis uiribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo iraſcibilem, temperantia concupiſcibilem. Iuſtitia verò rectificat oēs uirtutes, prout natura iuſtitiæ compræhendit non ſolum ſpecialem iuſtitiam, quæ eſt in commutationibus, vel diſtributionibus: ſed etiam legalem, quæ eſt omnis virtus, prout ei⁹ actus pertinet ad debitū obedientię præceptorum. Ipſa .n. iuſtitia generalis compręhendit virtutes ordinates ad proximum, vt eſt ęquitas, & liberalitas: & ordinantes ad ſeipſum, ſicut innocentia, & pœnitentia; & ordinātes ad Deum, ſicut eſt latria, pietas, & obedientia. Propter hoc iuſtitia dicitur circuire omnes uirtutes; & ꝙ non tantum eſt virtus ſpecialis, ſed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem; cùm ipſa dicatur rectitudo volūtatis. Item per virtutes Cardinales inſtruitur homo in operibus, & con

Iuſtitia ſpeciale, quid.

Iuſtitia legalis .i. generalis, quid.

Iuſtitia legalis eſt rectitudo voluntatis.

tra vitia armatur. Primum fit dupliciter: quia inſtruitur quò ad ſe per prudentiam, & quò ad proximum ꝑ iuſtitiam. Secūdum etiam fit dupliciter: quia homo armatur in proſperis per temperantiam, & in aduerſis per fortitudinem. Item dicit Auguſtinus; ꝙ prudentia eſt in eligēdis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iuſtitia in diſtribuendis. Item dicit; ꝙ prudentia eſt in præcauendis inſidiis, iuſtitia in ſubueniendis miſeriis, fortitudo in perferendis moleſtiis, temperantia in coercēdis delectationibus prauis. Auguſtinus ait in muſica ſua; ꝙ ſuccedit prudentiæ contemplatio, fortitudini firmitas adhærentiæ, temperantiæ mēſura delectationis, iuſtitiæ debita ordinatio ad Deum & proximū. Iſtæ quatuor virtutes appellantur Cardinales; quia ſicut oſtium vertitur in cardine, ſic in his vertitur, & regitur vita hominis. Vocantur etiam politicæ; quia ordinatur in his vita ciuilis, & hominem poliunt & ornant. Dicuntur etiā humanæ; quia humano ſtudio acquiruntur, niſi diuinitus infundātur. Appellantur etiam conſuetudinales; quia nō ex vno actu, ſed ex conſuetudine naſcuntur: vel quia honeſtas humana ſe magis exercitat in illis, ſicut & ſanctorū deuotio ſe magis exercitat in virtutibus Theologicis. Nota ꝙ prudentiæ eſt ſcire, quid poſſit: temperantiæ eſt non præſumere, quod nō poſſit: iuſtitiæ eſt velle in omnibus, quod æquum ſit: fortitudinis eſt nolle plus q̄ poſſit. Iſtæ virtutes habent ſuos gradus perfectionis; ſecundum quos aliter poſſidēt incipientes, aliter proficiētes, aliter perfecti. Dicuntur etiam virtutes politicæ; ſecundum ꝙ regunt vitam hominis quò ad opera exteriora, & prout pugnant contra vitia: & hoc modo ſunt incipientium. Purgatoriæ dicuntur; ſecundum quòd iam ſunt in victoria vitiorum, & conſiſtunt partim intrà, partim extra: & ſic ſunt proficientium. Dicuntur autem purgati animi; ſecundum quòd iam deuictis uitiis quieſcit homo, ita quòd rarò primi motus inſurgunt: & hoc modo pertinent ad perfectionem. Exemplares dicuntur, prout ſunt in mente diuina. Nam ſicut omnium rerum

Cardinales cur.

Deus

Deus exemplar eſt; ita & ideæ virtutum in ipſo conſiſtunt.

S C H O L I A.

A Per vitutes Cardinales &c.] *Cardinales ſcilicet anthonomaticè in genere humano. Licet enim aliquarum aliarum virtutum moralium vna ſit principalior altera, puta obedientia maior, quàm caſtitas; & ita ſit Cardinalis, i. principalis, reſpectu alterius: reducuntur tamen omnes iſtæ ad quatuor has tanquam ad principaliores abſolutè. 1. 2. quæſt. 61. artic. 2.*

De prudentia. Cap. XXXIIII.

PRudentia ſecundum quòd eſt virtus, politica eſt, (vt ait Macrobi⁹) ad rationis normam, quæ cogitat quæ cunque agit, uniuerſa dirigere, ac nihil pręter rectum velle, vel facere. Prudentia uerò, ſecundum quòd eſt uirtus purgatoria, eſt, vt idem ait, & mundum & oĩa quæ in mundo ſunt, diuinorum contemplatione deſpicere, & omnem animę cogitationem in ſola diuina erigere. Prudentia autem, prout eſt uirtus purgati animi, eſt ſolũ diuina noſcere, & ea, tanquam nihil aliud ſit, intueri. Prudentia ſanè exemplaris eſt ipſa mens diuina; cui omnia nuda ſunt, & aperta. Partes prudentiæ (ſecundum Tullium) ſunt, intelligentia, prouidentia memoria. Intelligẽtia verè eſt: per quam animus proſpicit ea, quæ ſunt. Prouidentia aũt virtus eſt (vt idem ait) per quam aliquid uidetur futurũ, antequã factũ ſit. Memoria (ſcd̃m eundẽ) eſt, per quam repetit quis ea, quæ fuerunt. Nota, ꝙ duplex eſt iudicium rationis; diſcretiuum ſcilicet, & diffinitiuum. Iudicium diſcretiuũ eſt; quo rõ iudicat aliquid eſſe faciendum, vel non faciendum: circa tale iudiciũ eſt ſcientia, & non uirtus. Iudicium uerò diffinitiuum, eſt quo ratio imperat aliquid fieri, vel nõ fieri: & circa iſtud eſt virtus. Vnde in primo iudicio ſe habet ſciẽtia ad operationes bonas, ut conſiliarius. In ſecundo verò iudicio

Nihil eſſe dixi in cõparatione illius. Sapien. 7.

ſe habet virtus; vt Imperator. Prudentia habet gerere cęteras virtutes in actibus ſuis ſecundum omnes partes philoſophiæ moralis,q̃ ſunt; Ethica ſiue moralis, Oeconomica,& Politica: quarũ prima mores quoad ſeipſum inſtruit,ſecunda familiã diſponit, tertia vrbes & regna regit. Triplex eſt prudentia. Prima eſt cordis;& hęc eſt in diſpoſitione præſentium, & recognitione præteritorum,& præuiſione futurorum,Deuter.32.Vtinam ſaperent,ſcilicet præterita,& intelligerẽt, ſcilicet pręſentia, ac nouiſſima prouiderent,ſcilicet futura.Secunda eſt oris;& eſt hæc in moderatione ſermonum, Prouerb10.10. Qui moderatur labia ſua,prudentiſſimus eſt. Pſal.140. pone domine cuſtodiã ori meo.Tertia eſt operis, & hoc conſiſtit (vt ait Tullius) in fuga mali,& electione boni. Pſal.33.Declina à malo,& fac bonum. Nota; ꝙ alia eſt prudentia mundana,alia humana,alia diuina.Prima eſt in temporalibus acquirendis: ſecunda in commodo carnis:tertia in obſequiis diuinis. Officium prudentiæ eſt actus aliarum virtutum dirigere,ſicut ſupra dictum eſt. Bernardus.Diſcretio nõ tam virtus eſt,quàm auriga virtutum.Nolle enim fallere,nec falli(vt dicit Seneca) eſt A res ſecundum veritatem ęſtimare,Idem.Tunc per rationem rectè viues,ſi diuina prius ęſtimes;ſi dignitatem rerũ non ex opinione multorũ,ſed ex earum natura conſtituas; Nobis commiſſa ad Dei gloriã, & proximi ędificationem diſpenſare. Luc.12. Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens quem conſtituit dominus ſuper familiam &c.Mutabilitatẽ fugere.Seneca.Scito te in quibuſdã perſeuerare debere,q̃a cæpipiſti; quãdã nec incipere.

Vide rogo: vbi ſint recti corde.

SCHOLIA.

A Dignitatem rerum,nõ ex opinione multorũ &c.] *Multorum ſ. non rectè ſentientiũ.Si.n.rectè ſentirent; naturam rerum ſcđm dignitatem naturalem rerum appenderẽt, non ſcđm opinionem multorum alio tendentium. Et ſic illo modo appendere idem eſt,ꝙ appendere ſecundum veritatem; queẽadmodũ appendere ſecũdũ opinionem malè ſentiẽtiũ,eſt appendere*

Regula notanda pro veritate humana.

appẽdere ſcd̃m falſitatem. Nec obſtat ly vox populi vox Dei, quod eſt tritiſſimum adagium: quoniam intelligitur ſic, vox populi ſ. non errantis. Huiuſmodi.n populus præſumitur inſpiratus à Deo ad loquendum: Sicut populus in voce ſua, vel opinione, vel &c. errans, deprahenditur aliundè motus.

De temperantia. Cap. XXXV.

TEmperantia ſecundum Macrobium, prout eſt virtus politica, eſt nihil appetere pœnitendum, in nullo legẽ moderationis excedere, ſub iugo rõnis cupiditatẽ domare. Tẽperantia, prout eſt virt' purgatoria, eſt oĩa relinquere inq̃tũ natura patit, quæ corporis vſus requirit. Tẽperantia verò, prout eſt virtus purgati animi, eſt terrenas cupiditates nõ ſolũ reprimere, ſed pœnitus obliuiſci. Tẽperantia, prout eſt virtus exemplaris, eſt quędã in ſe perpetua intentione conuerſio. Partes tẽperantiæ ſecundum Tullium ſunt tres continentia, abſtinẽtia, clementia, & modeſtia. Continentia ſecundum eundẽ Tulliũ, eſt virtus per quam cupiditas conſilii gubernatione regitur. Abſtinentia eſt &c. Clementia eſt ꝑ quã motus animi in odium alicuius temeritate concitati, comitate vel hilaritate retinet. Modeſtia eſt virtus: ꝑ quam pudor honeſtus charam, & ſtabilẽ, authoritatẽ comparat. Species tẽperantiæ ſunt tres, ſobrietas, continentia, & modeſtia. Prima conſiſtit circa guſtũ; in quo ponit modum ſobrietas. Secunda eſt circa tactum, quantũ ad uim generatiuã: cui imponit modum caſtitas. Habet enim homo uehementem appetitũ cõſeruandi ſe in eſſe indiuidui per nutrimentum, & conſeruandi ſe in eſſe ſpeciei per generationem. Iſti autem appetitus reſtringuntur per ſobrietatem, & continentiam. Tertia cõſiſtit in dictis & factis. Factũ aũt, prout hic accipitur, pertinet ad tres ſenſus circa proprias eorum materias; ſcilicet viſum, auditum, olfactum. Pertinet etiam hoc factum ad tactũ, non quidem qui eſt in generatiua; ſed ad alios, quorũ organa ſuntm a A

nus ad percutiendum,uel capiendum:& pedes ad ambu landum.In omnibus iſtis modum ponit modeſtia.Dignitas temperantiæ in hoc eſt,quod animam decorat: quia ſicut in naturis forma eſt decentior materia;ſic & ĩ motibus plus commendatur modus,quã ipſa actio.Propter hoc temperantia comparatur Soli; qui medius planetarum eſt,& decentior inter omnes. Meritum cumulat; quia medium tenuere Beati. Vnde dicitur quòd verbis non meremur,ſed aduerbiis: ideſt non eo quòd aliquid facimus ſed in eo quòd benè facimus. Iſtud patet in illa vidua; quæ obtulit duo minuta; & magis comendata eſt, quàm qui magna dona miſerunt in Gazophylacium. Vitioſos appetitus refrenat:ſicut ſupra dictum eſt. Vnde comparatur freno & remo,& limæ, quæ ſuperfluum rubiginis tolit de ferro.Actiones informat: ſecũdum quod Apoſtolus inſtruit.dicens ad Rom.12.Rationabile obſequium ueſtrum. Medium ſeruat. Bernardus Tene medium,ſi non uis perdere modum. De hoc medio dicitur;Medio tutiſſimus ibis.Iſtud medium voluit dominus nos tenere,quando fecit Euam non de capite,uel de pede,ſed de coſta:& quando fecit hominem partim corporalem,& partim ſpiritualem:ut dignitate naturæ ſub natura eſſet angelica,& ſuper corpoream creaturam.Chriſto aſſimilat:qui ſtetit in medio diſcipulorum, ſedit in medio Doctorum,ſuſpenſus eſt in medio latronum,locatus eſt in medio duorum animalium, uiſus eſt à Ioanne in Apocalypſi in medio candelabrorum aureorũ. Naturam conſeruat: quia natura in mediis delectatur, & per extrema corrumpitur.Vnde Phyloſophus. Excellentia ſenſatorum corrũpitur ſenſus.Ferculis ęternis cibatur. Vnde temperantia comparatur ligno uitæ, quod erat in medio Paradiſi.

Notatio. *Luc 21.* *Gen.2.* *Gen.1.2.* *Luc.24.* *Luc. 2. & 23.* *Iſa.1.* *Apoc.1.* *Gen.2.*

S C H O L I A.

Quę cupiditates ſint terrenę.

A Terrenas cupiditates.] *Ideſt cupiditates auertentes à legibus Dei, & à fructu bonitatis eius. Ex Auguſtino in libro de moribus Eccleſiæ, Principaliter tamen & propriè,*

tem-

temperantia eſt circa concupiſcentias,atque delectationes ſecundum tactum .i. uictum , & coitum, ut tertio Ethicorum habet Philoſophus ; licet ſecundariò circa quaſcunque alias res. 2. 2. q. 141. art. 4.

B Abſtinentia eſt &c.] *Hoc reſiduum incuria poſterorum cecidit. Dicas tamen ex Diuo Thoma 2. 2. q. 146. ꝙ abſtinentia,prout eſt uirtus,eſt ſubtractio ſibi à cibo & potu regulata ſecundum rationem ; non quia aliqua creatura Dei ſit mala,ſed pro ſola corporis caſtigatione.Vide ibi ar. 2. arg. 2. per Auguſtinum de fid. ad petr.*

De fortitudine. Cap. XXXVI.

FOrtitudo ſecundum Macrobium prout eſt uirtus politica,eſt animū ſupra periculi metum augere;nihilque niſi turpia timere;tolerare fortiter aduerſa, uel proſpera. Fortitudinis purgatoriæ , eſt animo non terreri,à corpore recedere;nec altitudinem abhorrere.Fortitudinis purgati animi,eſt paſſiones ignorare, non metuere ; vt neſciat iraſci,& nihil cupiat inhoneſtum. Fortitudinis exemplaris,eſt eſſe immutabilem ; quia ſemper idē eſt , nec aliquando mutatur . Partes fortitudinis ſcd̄m Tull. ſunt quatuor:Magnificentia.fiducia,patientia;& perſeuerantia . Magnificentia ſecundum eundem eſt magnarum & excelſarum rerum cum ampla quadam animi poſitione cogitatio atque adminiſtratio.Fiducia eſt uirtus per quam in magnis & honeſtis rebus multum ipſe animus,cum certa ſpe fiduciæ,in ſe collocauit.Patientia eſt honeſtatis & utilitatis cauſa rerum arduarum,atque difficilium,uoluntaria & diuturna perpeſſio . Perſeuerātia eſt uirtus in ratione bene conſiderata ſtabilis & perpetua permanſio . Multi ſunt effectus fortitudinis : Primus eſt , quia de hoſtibus triumphat. Iudas Machabæus. 5. Mach. 2. & idem uir fortiſſimus. Secundus,quia homini ſua bona conſeruat. Lucæ.11.Cum fortis armatus, &c. Tertius,quia ditat.Prouerb.10.Manus fortis diuitias parat. Quartus , quia regnum cœlorum expugnat. Matth.

A

Patientia reſpicit primò honeſtum , ſecūdò utile.

11.Regnum cœlorum uim patitur,&c. Quintus,quia ornat.Prouerbio.31:Fortitudo,& decor indumẽtum eius. Sextus,quia ĩ extremis aſſecurat.Prouerbio 30.Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum. Septimus,quia remunerationem expectat.Prouerbio.31.Mulierem fortem quis inueniet, &c. Fortitudo conſiſtit in quinque,ſcilicet in aggreſſione arduorum.Pſal.30.uiriliter agite,& confortetur cor ueſtrum.In contemptu terrenorum.Heb.11.Moyſes negauit ſe eſſe filium Pharaonis,&c.In ſuſtinentia tribulationum. Cant.8. Fortis eſt ut mors dilectio.In reſiſtẽtia tentationũ.Apoſt.2.Tim.2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. In impugnatione uitiorum,Iob.7.Militia eſt uita hominis ſuper terram.Multa iuuant fortitudinem.Primum eſt exhortatio prudẽtiũ.Vndæ legitur de Iuda Machabæo.2.Mach.

2. Mac.6.

15.quòd armauit ſocios nõ clypei vel haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis.Secundum,exempla robuſtorũ, vt legitur de Eleazaro quòd elegit fortiter mori pro paternis legibus, exemplum virtutis & fortitudinis poſteris relinquens. Tertium,eſt exercitatio in pugnis. Vnde

Ioſue.20.

legitur in Ioſue, quòd dominus non deleuit ſtatim oẽs hoſtes filiorum Iſrael,ſed reliquit aliquos,vt per eos haberent conſuetudinem prȩliandi. Quàrtum,eſt ſpes remunerationis.2.Paralip.15.Confortẽtur manus ueſtræ, &non diſſoluantur:erit enim merces operi ueſtro.Quintum,hoſtium debilitas. Greg. Debilis eſt hoſtis qui non poteſt vincere niſi volentem. Sextum, orationis adiutorium Exod.17. Cùm eleuaret manus Moyſes, uincebãt filii Iſrael,& c.Septimum armorum ſpiritualium apparatus. Vnde Samſon uicit Philiſtæos in mandibula aſini.i. temperantia & ſimplicitate.Octauum,memoria dominicæ paſſionis: quod ſignificatum eſt in Dauid.1. Reg. 17. qui contra Gholiad uenit in baculo, & funda. Nonum, cibus ſpiritualis.Pſal.103.Panis cor hominis confirmet. 3.Reg. 19. Ambulauit Helias in fortitudine cibi illius, & cœtera. Vnde & Petrus potatus Spiritusſancti gratia cõfortatus eſt dicens,Actu.5.Oportet Deo obedire magis

Quãti ualeat oratio pro pugnãtibus contra hoſtes fidei; vide in Moyſe.

gis quàm hominibus. Idem verò Apoſtolus ante talem confortationem dixit, Mar. 14. Neſcio hominem hunc.

SCHOLIA.

A A corpore recedere.] *Scilicet per mortem uiolentã. Vnde ſecundum Philoſophum tertio Ethicorum. Fortitudo maxime eſt circa mortem, quæ eſt in bello. Hinc habes ergo, ꝙ licet fortitudo bene ſe habeat in omnibus aduerſis tolerandis; non tamen ex quorumcunque aduerſorum tollerationē dicitur homo fortis ſimpliciter; Sed ſolùm ex hoc, quòd benè tollerat maxima mala, quorum omnium maximè eſt terribile mors. 4 Ethicorum. Ergo ex aliorum aduerſorum conuenienti toleratione dicitur homo fortis, tantum ſecundum quid, plùs tamen, & minùs. 2. 2. q. 123. ar. 4. & 5.* *Qui ſit fortis.*

De iuſtitia politica. Cap. XXXVII.

IVſtitiæ politicæ ſecundum Macrobium, eſt ſeruare vnicuique quod ſuum eſt. Iuſtitiæ purgatoriæ, ſecuncundum eundem, eſt ad unam cuiuſque propoſiti uiam uniuſcuiuſque uirtutis officium conſeruare. Iuſtitiæ aũt purgati animi, eſt, ita cum ſuperna mente ſociari; vt ſeruet cum ea fœdus perpetuum imitando. Iuſtitiæ exēplaris, eſt, quòd perenni lege ſempiterna operis ſui cõtinuatione non flectitur. Partes iuſtitæ ſecundum Tullium ſunt ſex; ſcilicet religio, pietas, gratia, uindicatio, obſeruantia, veritas. Religio, ſecundum eundem Tulliũ, eſt uirtus: quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam uocant curam ceremoniamq; affert: Pietas eſt: per quã coniunctis ſanguine & beneuolentiæ officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia eſt; in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria, & remunerandi uoluntas continetur. Vindicatio eſt uirtus per quam uis, & iniuria; & oẽ qđ obſcurum eſt defendendo atque ulciſcendo propulſatur. Obſeruantia eſt uirtus per quam homines aliqua dignitate antecedentes, cultũ quodã, & honore dignantur. Veritas eſt virtus; per quam immutata ea, quæ A

Erubeſcẽte cõfuſi à Tullio negantes in diuino cultu ceremonias. *Matt. 4.*

ſunt aut fuerunt, aut futura ſunt dicitur. Nota quòd iuſtitia non tàm eſt uirtus ſpecialis quàm generalis; ut habes ſupra de uirtutibus Cardinalibus in genere. cap. 33. Iuſtitia, ut dicitur in libro Sapientiæ, eſt perpetua multiplici ratione. Primò, quia perpetuat animam ſtabiliẽdo eam in debito loco; ſ. in Deo, & ſupra corporales creaturas. Secundò, quia manebit in patria ſecundum eſſentiã, & uſum. Aliæ aũt uirtutes, Cardinales & ſi maneant in patria ſecundum eſſentiam, non tamen ſecũdum omnem uſum. Temperantia enim nõ refrenabit motus illicitos: prudentia non cauebit ab inſidiis: fortitudo non aggredietur terribilia. Iuſtitia ꝑuertitur tripliciter ſcilicet amore perſonæ uel pecuniæ. Iſa. 5. Væ, qui iuſtificatis impium ꝓ munere. Timore: Mat. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Rãcore: Marc. 15. Sciens, quòd per inuidiam tradidiſſent eum. Multa mouent ad rectitudinem iuſtitiæ. Primum eſt rectitudo humani corporis; quia indecens ualde eſt in recto corpore curuum habere animum. Secundum eſt naturalis inclinatio: quia, ut ait Auguſtinus. Iuſtitia eſt in corde hominis naturaliter. Tertium, quia bruta animalia docent multa, quæ pertinent ad iuſtitiam, ut eſt innocentia, concordia, & huiuſmodi. Quartum eſt ſcriptura. Eccl. 4. Vſque ad mortem certa pro iuſtitia. Effectus iuſtitiæ, eſt, quòd Beatificat Matt. 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. 1. Pet. 3. Si quid patimini ꝓpter iuſtitiam, Beati. Quòd exaltat. Eccl. 4. Qui operatur iuſtitiam, exaltabitur. Appetitum concupiſcentiæ refrenat. Iſaiæ. 11. Erit iuſtitia cingulum lumborum eius Locum Deo præparat. Pſal. 88. Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. A morte æterna liberat. Prouerbio. 10. Iuſtitia liberauit à morte. Coronat. 2. ad Tim. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Remunerat. Pſal. 17. Retribuet mihi dñs ſcdm iuſtitiam meam. Iuſtitia conſiſtit in fide Apoſt. Rom 4. Credidit Abrahã Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Item in oratione. Pſal. 33. Clamauerũt iuſti, & dominus exaudiuit eos. In ſancta meditatione. Eccle. 14. Beatus uir qui in ſapientia

Cardinales in patria.

Motiua ad iuſtitiã

Vbi iuſtitia cõſiſtat

tia,morabitur,& in iuſtitia meditabitur. In humiliatione. Matth.3. Sic decet nos implere omnem iuſtitiam. Gl. Perfecta iuſtitia eſt ſubdere ſe minori. In eruditione. Prouerb.11. Seminanti iuſtitiam merces fidelis.

Beati ergo qui ad iuſtitiã erudiunt plurimos.

SCHOLIA.

A Seruare vnicuique quòd ſuum eſt.] *Ideſt reddere vnicuique, quod ſuum eſt, ſaltem per quandam reductionẽ. Verbi gratia. Subuenire miſeris attribuitur iuſtitiæ ſecũdũ Auguſtinum.4 de Trinit.& beneficentia, benignitas, liberalitas, ſecundum Tullium libro de officijs: quibus tamen uirtutibus, ſcilicet miſericordia, beneficentia, benignitas, liberalitas, non videmur tribuere proximo, quod ſuum eſt; ſed magis quod noſtrum eſt: Hoc tamen noſtrum per talium uirtutũ inclinationem fit ſuum antequam à nobis actualiter per exteriorem dationem fiat ſuum. (Vt bene conſideranti patet.) Et ideo tale noſtrum dicitur per reductionem quandam ſuũ; & conſequenter pertinet ad iuſtitiam, tùm ſubuenire miſeris, tùm benefacere alijs. Nec mirum; quia virtutes hæ, & quædam aliæ reducuntur ad iuſtitiam, velut ſecundariæ ad principalẽ, eoque maximè, quia iuſtitia tùm generalis, tùm ſpecialis omnibus moralibus virtutibus præſtat. Hinc Philoſophus 5. Ethicorum aiebat; Præclariſſima uirtutum uidetur eſſe iuſtitia, & neque eſt heſperus, neque Lucifer, ita admirabilis. 2. 2. q. 58. ar. 11. & 12.*

Cuiuſque ſuum multiplex.

De donis in communi. Cap. XXXVIII.

LIcet omnes habitus dari diuinitus poſſint dici generaliter dona Dei: ſpecialiter tamen & approprietate ſeptem ſunt dona ſpiritusſancti; quæ per ordinem Iſa. 11. enumerat, à ſummo incipiens uſque ad ultimum deſcendendo. Septem igitur ſunt dona multiplici ratione, A
Primò, ſcilicet ut ꝑ hæc ſeptem expellãtur uitia ſeptẽ; ita ſcilicet ut timor expellat ſuperbiam; pietas inuidiã; ſcientia iram, quę eſt quaſi quædam inſania; fortitudo accediam; cõſilium auaritiã; intellectus gulam; ſapiẽtia

luxuriam.Secundò dicuntur eſſe ſeptem dona ꝑꝑ expediẽdas uires naturales.Nã iraſcibilis indiget expediri tã in proſperis q̃ in aduerſis:in proſperis quidẽ ꝑ timorẽ: in aduerſis aũt per fortitudinẽ. Concupiſcibilis indiget expediri quantum ad affectum reſpectu proximi, quod fit per pietatem:& quantũ ad affectum reſpectu Dei, qđ fit per guſtum ſapientię. Rõnalis quoque indiget expediri in veritatis ſpeculatione,quod fit per donum intellectus & in veritatis electione, quod fit per cõſiliũ:atq; in electi executione,quod fit per donum ſcientiæ. per hoc enim donum rectè conuerſamur in medio nationis prauæ & peruerſæ.Tertiò dicuntur eſſe ſeptem dona,ꝑꝑ regimen actiuæ & contẽplatiuæ vitæ. Contẽplatiua ſiquidem tria dona debet habere, ſ.timorem ad reuerentiam maieſtatis;intellectum ad intelligentiam veritatis;ſapiẽtiam ad guſtum bonitatis. Actiua verò vita debet habere pietatẽ ad agendũ,fortitudinẽ ad ſuſtinendum, ſcientiam ad diſcretionem pietatis, conſilium ad directionẽ fortitudinis. Plurima ergo dona ſunt ad intellectum ſpectantia:quia lux cognitionis multũ ualet ad rectè uiuendũ. Propter eandẽ cãm fit donorum obuiatio: ubi quaſi ſemper adiungitur unum directiuum cũ alio, quod ſpectat ad actionẽ uel paſſionẽ: vnde Gregorius ſuꝑ Ezec. dicit ꝙ ſumus per ſapiẽtiã maturi, per intellectũ ꝓuidi, per conſiliũ cauti,per fortitudinẽ animoſi, per ſcientiã diſcreti,per pietatẽ miſericordes, per timorem humiles

S C H O L I A.

A Septem ſunt dona.]*Scilicet cuique ſingulari homini neceſſaria ad ſalutem: non autem quomodocunque data diuinitus, etiam vltra virtutes. Nam prophetia, & alia gratia gratis datę, ſunt Dona ſpiritusſancti: quia ex gratuita donatione ipſius habita; nõ tamẽ inter dona hęc cõprahẽdũtur. Nã prophetia, & huiuſmodi dantur ad manifeſtationẽ ſpiritus, ſeu ad utilitatem aliorum; præſentia uerò dona dãtur ad neceſſitatẽ ſalutis cuiuſque ipſa habentis, 1. 2. q. 68. ar. 2. & 4.*

Differẽtia gratuitorũ donorũ

De

De timore in communi. Cap. XXXIX.

TImor eſt,ut ait Auguſtinus fuga mali.Species timoris ſunt ſex:primus eſt naturalis,quo quilibet naturaliter timet nocumentum naturæ. Iſte non eſt meritorius,neque demeritorius; quia non ſubiacet libero arbitrio:& dicitur naturalis non à natura inſtituta,ſed deſtituta: quia iſte timor eſt pro peccato primorum parentum inflictus.Hoc timore Chriſtus naturaliter mori timuit.Scđs eſt timor humanus;quo quis nimis timet pelli ſuę.Iſte timor naſcitur ex nimio amore pręſentis vitę: & eſt quandoque mortalis actus, cùm potius quis peccaret mortaliter,quàm amitteret uitam ſuã: quãdoque eſt venialis, vt cum quis faceret potius peccatum ueniale, quàm ꝓmitteret ſe occidi. Tertius eſt timor mundanus, quo quis nimis timet ſuis rebus ſpoliari.Hic naſcitur ex nimio amore rerum temporalium;& eſt quandoq; mortalis quandoq; uenialis; penitus eodem modo,quo dictũ eſt dę humano. Quartus eſt timor ſeruilis, quo quis timet peccare principaliter propter pœnam. Quintus eſt timor initialis,quo ſcilicet timet quis gehẽnã,& Dei offenſam.Vnde quaſi duos habet oculos;unũ ad gehennã, alium ad Deum:& hic eſt principalior.Sextus eſt timor filialis, quo ſcilicet quis timet offenſam Dei, vel ſeparationem à Deo.Numerus pręditorum timorum ſic accipitur.Aliquis timor eſt à ſpiritusancto, & cũ ſpiritusancto,ſicut timor initialis & filialis. Aliquis à ſpiritusancto. eſt,& nõ cum ſpiritusancto,ſicut timor ſeruilis. Aliquis eſt cũ ſpiritu,& nõ à ſpiritusancto,ſicut timor naturalis Aliquis nec à ſpiritusancto,nec cum ſpiritusancto, ſicut timor humanus & mũdanus,quos nec ſpiritusſancti gratia ſecum compatitur,nec per ſpiritumſanctum dantur. A Eſt adhuc alius timor reuerentię,qui ſolus inter omnes timores erit in patria:ſicut dicit Pſal. 18. Timor domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi. Reuerentia verò eſt reſilitio à conſiderata magnitudine Dei in propriam

priam paruitatem. Timor domini multa bona facit. Primò, quia expellit peccatum. Eccl. 1. Timor domini expellit peccatum. Sapientiam gignit. Eccl. 1. Qui timet, nihil negligit. Mentem ſtabilit. Eccl 27. Niſi in timore domini tenueris te inſtanter, citò ſubuerteretur domus tua. Spiritualiter ditat. Pſalm. 33. Non eſt inopia timentibus eũ. Bona opera cumulat. Eccl. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Cor delectat. Eccl. 1. Timor domini delectat cor. Vitam prolongat. Prouer. 19. Timor domini apponit vitam. Deuotionem irrigat. Prouerb. 15. Timor domini fons vitæ Aeternaliter remunerat. Eccl. 1. Timenti Deũ bene erit in extremis.

S C H O L I A.

A Nec ſpirituſſancti gratia ſecum compatitur.] *Scilicet quando ſunt peccata mortalia, non autem quando venialia. Nam Dei gratia compatitur veniale, non tamen mortale. 1. 2. quæſt. 89. artic. 1.*

De timore ſeruili. Cap. XL.

Timor ſeruilis donum ſpirituſſancti, eſt nec tñ eſt cũ ſpirituſancto; ſicut aurora eſt à Sole, nec tñ cum Sole eſt. Timor ſeruilis ſpirituiſancto locum præparat, ut eum, ſicut ſeta filium, introducat. Seta nanque filum introducendo ipſum præcedit, non tñ cum ipſo permanet
A ſicut ait Aug. Timor ſeruilis eſt bonum, quo nemo bene utitur: quia licet habitus timoris ſeruilis bonus ſit in ſe, ſecundum etiam quòd donum ſpirituſſancti eſt, tñ eius actus quandoque peccatum eſt. Timor ſeruilis duo facit. Primum eſt quod præparat uiam charitati. Secundum eſt, quòd retrahit à peccato metu pœnæ tantùm. Rõne primi bonus eſt; ſed ratione ſecundi diſtinguitur. Vnde notandum eſt, quòd vſus timoris ſeruilis duplex eſt, ſcilicet cùm quis vtitur eſſentia habitus tantum; vel cùm vtiť ſeruilitate. Primò modo vſus eius bonus eſt. Nam ille eſt abhorrere pœnas æternas; qđ bonum eſt cũ timore initiali.

cap. 39. de timore initiali.

tiali.

tiali. Secundò modo vſus eius malus eſt: quia vſus ei⁹ eſt vitare malum ex coactione per pœnam; cuius tamen affectus habetur in voluntate, & ſequeretur effectus, ſi ſperaretur impunitas, vt ait Aug. Et ſic intelligitur dictum eius, qui ait: quòd timor ſeruilis bonus eſt, non tamen q. timet ſeruiliter, beneagit: quia agere bonũ eſt ex bonitate facti; ſed agere bene. i. meritoriè, eſt ex voluntate agentis, qui agit ex virtute charitatis & gratiæ. *Seruilitas timoris, quid.*

SCHOLIA.

A Quo nemo bene vtitur.] *Nemo ſcilicet eius ſeruilitate; vel eo ſeruiliter utens. Seruilitas autem eius, quid ſit, habes in textu. Sic timorem ſeruilem accipiebat, & Lyricus poeta dicens, oderunt peccare (exteriori, ſ. actu) mali formidine pœnæ. Nam adhuc tales timentes ſunt mali, ſimiles his, q. ex bono habito eliciunt malum ſibi; vt qui gladio, multis bonis vſibus bono, ſeſe transfodiunt. 2. 2. q. 19. ar. 4. Vide ſupra lib. 3. cap. 30. Aliàs timor ſeruilis à Concilio ẽt Trid. ſeſſ. 14. cap. 4. quaſi comprobãte textum capituli præſentis, approbatur ſic. Contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat; non ſolum non facere hominem hypochritam & magis peccatorem verùm etiam donum Dei eſſe, & ſpiritusſancti impulſum, nõ adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm mouentis; quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Hæc ibi & ſeſſ. 6. can. 8. vide cap. 41. Schol.* *Non idem ſeruilitas, & timor ſeruilis.*

De timore initiali. Cap. XLI.

Timor initialis ideo ſic dictus eſt, quia eſt incipientium primò pęnitere. Vnde Iſa. 26. Domine à timore tuo cõcepimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Qui adhuc ſunt in anguſtia pro peccato, quod commiſerũt, ſed hęc anguſtia foras mittitur, quando conſcientia ſerenatur

1.Ioan.4. tur ad plenum:quia perfecta charitas foras mittit timorem initialem, inquantum habet naturam timoris ſeruilis;ſecundum hoc ſcilicet quòd habet oculum ad pœnā. Timor enim initialis habet duos oculos:vnum ad gloriā, A quia eſt ei eſſentialis: alterum ad pœnam, qui eſt ei accidentalis,ſed timori ſeruili eſt eſſentialis.Præterea timor initialis abſtinet à peccato retrahenti à gloria propter pœnam purgatorii,in quo poteſt conuenire cum perfecto,qui etiam timet pœnam purgatorii, inquantum eſt dilatiua gloriæ,ſiue ſeparatiua ad tempus.Duplex eſt amor ſ.filialis quo Deum diligimus propter ſe tantùm:& mercenarius, quo eùm diligimus propter ſe principaliter; & ſecundariò,habito reſpectu ad mercedem. Huic duplici amori reſpondet duplex timor,ſcilicet initialis, & filialis. Nam filialis timor reſpondet amori filiali;initialis verò reſpondet amori mercenario.

S C H O L I A.

A Alterum ad pœnam] *Non tamen cum ſeruilitate. Alioquin ſic timere pœnam non eſſet nobis vtile Et tamen timor initialis eſt nobis vtilis,& adhuc magis quàm ſeruilis; licet eius ſeruilitas ſit inutilis.Quòd autem timere pœnam (dico æternam,non tantum Purgatorij inquantum dilatiua eſt &c.) ſit nobis vtile bonum,& non peccatum; patet per ſacr.Concilium Tridentinum.ſic aduerſus hæreſim contrariam determinans.Si quis dixerit:Gehennæ metum,per quē ad Dei miſericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abſtinemus,peccatum eſſe,aut peccatores peiores facere; Anathema ſit.Hæc ibi Seſſ 6.canon.8.*

Timor pœne quando vtilis.

De timore filiali. Cap. XLII.

TImor filialis propriè timet offendere Deum;qui étſi propter peccatum non ſepararetur à Deo, tamē à peccato abſtineret,ne Deū offenderet: & in hoc timor filialis differt ab initiali,quia initialis propriè eſt timor ſeparationis,quia propter conſcientiam peccati timet à

Deo

Deo ſeparari. Timor autem filialis tantum timet offendere Deum. Alia eſt differentia, quia timor initialis eſt imperfectorum, ſed filialis perfectorum. Tertia eſt differentia, quia cum in timore pœnæ ſint duo, ſcilicet punctio, & cautela: ipſa punctio pertinet ad timorem initialem (talis enim punctio eſt ex cõſcientia peccati, de quo neſcit an ſit dimiſſum) cautela verò pertinet ad timorem filialem. Sicut enim perfectus cauet peccatum, quo Deum offendit: ita per conſequens cauet pœnam, ſed tamen per accidens. Timor etiam filialis dicitur ſanctus, & caſtus. *Pſal. 18.*

S C H O L I A.

A Tamen per accidens.] *Scilicet quantum ad intentionem perfecti, non quantum ad conſequentiam reſpectu euaſionis à peccato. Id enim dicitur eſſe per accidens, reſpectu intentionis alicuius: quando is operaretur totaliter, ſiue id conſequeretur ad talem ſuam operationem, ſiue non. Nam accidens eſt (ex libro prædicabilium) quod ſiue adſit, ſiue abſit, nõ tollit ſubſtantiam rei. Cùm igitur perfectus hic bene operari, cauereq; à peccato, intendat; etiam quòd euaſionem a pœna non conſequeretur: patet, quòd huiuſmodi euaſio, reſpectu ſic perfecti, ſe habet per accidens Nihilominus euaſio eadem reſpectu conſequentiæ ad opus factum, eſt per ſe; quoniam neceſſariò pœnam euadit, qui aliquid pœna dignum non commiſit ſi ei propter ſe pœna debeatur: vt patet.* *Quàm laudabilis intentio. Vtinam ſit multorum*

De dono pietatis. Cap. XLIII.

DOnum pietatis in tribus conſiſtit, ſcilicet in cultu Dei, in veneratione ſacræ ſcripturæ, & in honore proximi. Cultus Dei conſiſtit in profeſſione diuinæ maieſtatis: & hoc eſt theoſebia. Veneratio ſacræ ſcripturæ conſiſtit in hoc, vt ei firmiter credatur, ſolicitè cuſtodiatur, & fideliter diſpenſetur. Honor proximi conſiſtit in reuerentia ſuperiorum, in conformitate æqualium, & in ſubuentione inferiorum. A

SCHO-

SCHOLIA.

Diſpenſatio fidelis. A Fideliter diſpenſetur.] *Tunc ſacra ſcriptura diſpenſatur fideliter; quando diſpenſatur ſecundum ſuum ſenſum legitimum, non adulterinum. Senſus legitimus ei ſecũdum ſeipſam conuenit; & ideo rectè vocatur ſenſus fidelis ab Apoſtolo, ibi, Amplectentem fidelem ſermonem, Senſus adulterinus ei ſecundum deprauatores conuenit, licet ſecundum ſeipſam ei repugnet, & ideo inſtar adulteri dicitur ſenſus adulterinus, iuxta Apoſtolum ibi. Non ſumus adulterantes verbum Dei ſicut quidam Quis vero ſenſus fidelis, vel adulterinus ſit: determinare ad ſolum Romanum Pontificem ſpectat: cuius ſolius eſt decidere ea, quæ ſunt fidei. 2. 2. quæſtion. prima articul. 10. Anacletus Papa Græcus natione in epiſtola 1. decret. Concilium Florentin. Definimus ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum; & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe B. Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac Doctorem exiſtere; & ei in B. Petro paſcendi regendi, & gubernandi, vniuerſalem eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: quemadmodum etiam geſtis œcumenicorum Cõciliorum in ſacris canonibus continetur Renouantes inſuper ordinem traditũ in canonibus venerabilium Patriarcharum; Vt Patriarcha Conſtantinopolitanus ſecundus ſit poſt ſanctiſſimum Romanum Pontificem, Tertius Alexandrinus, Quartus Anthiochenus, Quintus Hieroſolimitanus Dat. Florentiæ in Seſſione publica ſinodali. 1439. Pridie nouas Iulij. Hæc formalia verba Concilium Florentinum, tùm ex Latinis, tùm ex Græcis patribus congregatum Seſſione vltim. in litteris ſanctæ vnionis. Quibus deinde litteris ſolenniter lectis & Græcè & Latinè ſcriptis omnis eccleſia tùm Orientalis tum Occidentalis ſubſcripſit. Ante has litteras circa finem ſeſſionis eiuſdem videbis; Græcos coram Imperatore poſt multam diſputationem, & librorum Doctorum ſuorum reuolutionem, (abſentibus latinis) eadem hæc primùm inter ſe inuicem, quaſi*

Ad Tit. 1.

2. Cor. 2.

Notandũ neceſſariĳſſimum.

Caput eccleſiæ Catholicæ.

Veritas omnibus præualet.

ab ipſa

ab ipſa veritate coactos, concluſiſſe. Tunc itaque ſolùm diſpẽſatur fideliter ſacra ſcriptura, quando ſecundum ſenſum Apoſtolicæ ſedis Romanæ docetur. Cæterum libeat teſtamentũ Aureum Patriarchæ Cõſtantinopolitani græcis filijs ſuis relictum inibi vigilanter audire: quo ſeipſum iam iam moribũdus præuenit in ſubſcribendo literis ſanctæ vnionis poſtea opportuno tempore lectis; vt ſupra. Teſtamentum autem hoc ad verbum formaliter manu ſua, dictante ſpirituſancto, cõſcriptum ſic iacet. Ioſeph miſeratione diuina Conſtantinopolis, & nouæ Romæ archiepiſcopus, ac. Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad extremum vitæ meæ perueni; iccirco pro meo munere dilectis filijs benignitate Dei meam ſententiam his literis palam facio. Nam quæ Domini noſtri Ieſu Chriſti catholica & Apoſtolica Eccleſia Romæ veteris ſentiat ac celebret; O M N I A me quoque ſentire, credereq́, profiteor ac ipſis plurimùm acquieſco. Beatiſſimum autem patrum patrem, ac ſummum Pontificem, Romæq́ veteris Papam, Domini noſtri Ieſu Chriſti V I C A R I V M eſſe concedere, atq; animarum Purgatorum eſſe; non inficior. Datum Florentiæ, die 8. menſis Iunij Anno 1439 Hæc ille. Nota ly Vicarium Chriſti: & ly omnia: & quòd in morte præuiſa hanc veram hæreditatem ſuis legauit. Quam vtinam cõſeruarent; & uſque in finem.

Teſtamentũ Patriarchæ græcorum.

De dono ſcientiæ. Cap. XLIIII.

Scientiæ doni (quod idem eſt in eſſentia quod prudẽtia, quæ eſt virtus politica; ſed differt in ratione agẽdi. Prudentia enim procedit ex principiis iuris naturalis; ſcientiæ verò donum ex principiis fidei,) proprius actus eſt docere; rectè conuerſari in medio nationis prauæ, & peruerſę. Ad quod requiruntur tria: primum eſt, quòd habeat rationes, quibus ſe defendat ab impugnãtibus fidem ſuam. Secundum eſt; quòd à malo abſtineat. Tertium, quòd bene & prudẽter tẽporalia adminiſtret. Præterea ſciẽtiæ doni eſt dirigere opera ad normam rationis, A

tionis; & ad conformitatem Dei. Item per ſcientię donũ ſcitur: nè ſub ſpecie boni malum lateat. Item donũ ſcientiæ regit pietatem; propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donum ſcientiæ ſcit homo quid ſit, & à quo ſit, & quid ſit. Scientiæ donum eſt ſcientia faciendorum: & ideo ratione ſcientiæ conſiſtit in cognitione, ſecundum quam non eſt virtus; ſed ratione faciendorum conſiſtit in operatione, ſecundum quam eſt virtus.

Combinantur Yſa. 11 ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.

S C H O L I A.

A Proprius actus ſcientiæ doni eſt docere.] *Scilicet ſe metipſum, non alios. Nam ſciētia; qua homo ſcit fidem alijs manifeſtare eos ad credēdum inducendo, vel contradictores conuincendo, non pollent plurimi fideles; quamuis polleant ipſa fide, vt inquit Auguſtinus 13. de trinit. Scientia verò, qua ſcit homo quid credere debeat, diſcernendo credenda à non credendis, omnibus fidelibus ſanctis ineſt. Nec mirum: quoniam ſcientia illo modo dicta computatur inter gratias gratis datas, quæ non dantur omnibus, ſed quibuſdam; ſcientia autem iſto modo vltimo dicta eſt donum ſpirituſſancti, quæ dona ſunt communia omnibus ſanctis. 2. 2 q. 8. art. 4. & 5. & q. 9. art. 1.*

De dono conſilij. Cap. XLV.

CONſilium ſumitur tribus modis, quandoque enim dicitur conſilium deliberatio de rebus valentibus ad finem, ad quem tendimus: & tale conſilium pertinet ad prudentiam, vel idem eſt, quod prudentia. Quandoq; dicitur conſilium perſuaſio rerum excellētium, ad quas non tenemur ſecundum quod dicitur hoc eſſe conſiliũ; Si vis perfectus eſſe, vade & vende, & cæt. Quandoque dicitur conſilium prudentia valde exercitata in medio A contemplatiuorum & actiuorum donorum, & deliberatio de quibuſdam operibus arduis; ſiue teneamur ad ea, ſiue non: & ſecundum hoc ſumitur conſilium donum, & ita conſilium & prudentia ſunt idem in eſſentia: tamen

Matth. 9.

conſilium abundat ſupra prudentiam in uno accidente, *Iſa.7.*
ſecundum ꝙ eius eſt imperare. Nota ꝙ ſicut ad ſcientiæ donum pertinet reprobare malum & eligere bonum, ita pertinet ad conſilium cauere pericula, quę ſunt in hoc exilio. Item ſicut ſcientiæ donum habet regere pietatẽ; ita donum conſilii habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt conſilium & ſciẽtia; quia ſcientia eſt circa bonum & malũ, ſed cõſilium eſt circa difficile & arduũ.

SCHOLIA.

A Deliberatio de quibuſdam operibus arduis.] *Ideſt, deliberatio de ordinatis in finem vitæ æternæ infuſa homini à Spirituſanto inhabitante per gratiam, pro ſalute ipſius hominis ſic deliberantis. Aliàs iſtis particulis diffinitionis deficientibus, non erit donum, ſed eſſe poterit gratia gratis data. Ad gratiam enim gratis datam hoc pertinere poteſt; quòd aliquis ſit ita boni conſilij, quòd alijs conſilium prębeat ſecundum illud. 1. Machabæorum. 2. Ecce Simon frater veſter; ipſe vir conſilij eſt. Sed quòd aliquis à Deo conſilium habeat; quid fieri oporteat in his, quæ ſibimet ſunt neceſſaria, vel vtilia ad ſalutem: hoc pertinet ad donum conſilij. Primum itaque eſt aliquorum tantum, etiam non habentium gratiam; ſecundum eſt omnium habentium gratiam. 2. 2. q. 52. artic. 1. & 4. Vide etiam allegationes cap. 44. huius.* *Conſiliũ.*

De dono ſapientiæ & intellectus. Cap. XLVI.

SApientia & intellectus differunt, quia ſapientia eſt cognitio Dei abſolutè: intellectus verò collatiuè, ſ. in comparatione ad creaturas. Item alia differentia: quia intellectu cognoſcitur Deus per illuminationem de auditis in ſcriptura: ſapientia autem cognoſcitur ipſo experimento. A Item per intellectum Deum cognoſcimus; per ſapientiam dulcedinem eius guſtamus. Vnde ſapien-

tia dicitur quaſi ſapore virtutum condita ſcientia . Item ſicut dicit Greg. per intellectum ſumus prouidi; per ſapientiam maturi.

SCHOLIA.

A Ipſo experimento.]*Scilicet infuſo;non acquiſito,nec etiam per ſtudium , Vnde tale experimentum eſt quoddã de* De experimento. *rebus ſpiritualibus iudicium per modum inclinationis,ſicut habens virtutis habitum iudicat rectè de his , quæ ſunt ſecundum virtutẽ agenda,inquantum ad illa inclinatur:non autem per modum acquiſitæ cognitionis;ſicut inſtructus quis in ſcientia morali poſſet iudicare de actibus virtutis, etiam ſi virtutem non haberet.De primo iudicandi modo,& conſe-* 1.Cor.2. *quenter infuſo experimento,quod pertinet ad Donum ſapiẽtiæ intelligi Apoſtoli dictum . Spiritualis iudicat omnia ; Et Dionſii magni 2. c. de diuin. nomin. Ierothæus doctus eſt nõ ſolum diſcens,ſed & patiens diuina.De ſecundo autem iudicandi modo intellige ; ad multos doctos in die Iudicij illud Matt.7.à Saluatore dicẽdũ:Nũquã noui vos. 1. q. 1. ar. 6.*

De beatitudinibus in genere. Cap. XLVII.

Beatitudines ſunt ſeptem ſecundum diſtinctionem
A graduum;quamuis ſint octo ſecundum eſſentiam:
B quas ſaluator enumerat in ſermone de monte , ſcilicet ,
C paupertas ſpiritus,mititas,luctus,eſuries iuſtitiæ,miſe-
Matt. 5. ricordia,munditia cordis,pax.quarum beatitudinũ numerus accipitur ſecundum integritatẽ perfectionis. Requiruntur ad integritatẽ perfectionis tria,ſcilicet receſſus à malo,proceſſus in bono,& perfectus ſtatus in optimo.Sanè malum omne procedit ex timore ſuperbiæ,aut ex rancore malitiæ,aut ex languore concupiſcentię.Cõtra hæc tria ſunt tres beatitudines, ſ. paupertas ſpiritus contra malum ſuperbiæ mititas contra malum rancoris, luctus contra malum libidinis.Itẽ proceſſus in bono attenditur ſecundum diuinam mutationem,quæ eſt ſecundum

dum duas vias domini,ſcilicet miſericordiam , & veritatem,de quibus in Pſal.24. Vniuerſæ uiæ domini miſericordia,& veritas.Secundum has duas vias ſumũtur duæ beatitudines;ſ.eſuries iuſtitiæ , & affectus miſericordię . Præterea ſtatus in optimo attẽditur in duobus,ſ.in lympida cognitione,& tranquilla affectione: & ſecundũ hoc ſumuntur duę vltimę beatitudines,ſ.munditia cordis ad Deum videndum,& pax mentis ad perfectè fruendum . Per has ſeptem beatitudines excluduntur ſeptem vitia capitalia. Paupertas ſpiritꝰ excludit ſuperbiam, mititas iram,luctus inuidiam(quoniam qui luget pro peccatis aliorum,nõ inuidet illis ,eſuries iuſtitiæ acediam,miſericordia auaritiã,munditia cordis gulam:quia cordis mũditia non ſeruit vẽtri admodum bruti animalis. Pax excludit luxuriam: quia guſtato ſpiritu deſipit omnis caro.Et ſicut in enumeratione donorum eſt ordo artificialis,quo primò ponuntur digniora : ita in beatitudinibus eſt ordo naturalis,quia digniores ponuntur vltimò.

S C H O L I A.

A Octo ſecundum eſſentiam.] *.i.ſecundum confirmationem.*[*Hæc ſolet quandoq; dici eſſentia rei*] *manifeſtatiuã omnium illarum ſeptem precedẽtium.Nam ex eo, ꝙ aliquis confirmatus eſt in paupertate,ſpiritus mititate , &c. prouenit : quòd ab his bonis propter nullam perſecutionem recedit 1. 2. q. 69. ar. 3.* *Beatitudines.*

B Sunt ſeptẽ &c.ſint octo &c.]*Scilicet ſi loquamur de beatitudinibus abſolutè : non autem de illis tantum iuxta capacitatem turbarum . Nam hoc modo ſunt tantum quatuor ſecundum Luc. 6. Chriſtus enim loquens turbis , qui terrenam ſolùm beatitudinem nouerunt non neceſſe habuit adducere beatitudines; niſi illas quæ excludunt poſitam ab eis beatitudinem.Et hæ ſunt quatuor.Nam per ly Beati pauperes,excluditur primum;in quo turbæ ponebant beatitudinem,ſcilicet abũdantia bonorum exteriorum, iuxta Pſalmiſtam 143.dicentem. Beatum dixerunt populũ cui hęc ſunt. Per ly Beati qui eſuritis,excluditur ſcd̃m: in quo ponebant* A *Opiniones mundanorum de beatitudine.*

beatitudinem ſ.eſſe benè homini quantum ad corpus, in cibis potibus & huiuſmodi. Per ly Beati qui nunc fletis, excluditur tertium; in quo beatitudinem ponebant. ſ. eſſe bene homini quantum ad cordis de temporalibus iucunditatem. Per ly Beati eritis cum vos oderint homines, excluditur quartum; in quo collocabant beatitudinem. ſ. exterior hominum fauor. Quòd ſi loquamur de beatitudinibus abſolutè, quo nunc mo- *Matth. 5.* *do Saluator loquitur diſcipulis ſuis in monte ſecundũ Mat. ſunt plures. 1.2. q. 69 ar. 3:*

C Beatitudines.] *ad quas. ſ. omnes aliæ beatitudines in ſacris literis poſitæ neceſſario reducũtur. Verbi gratia ly Beatus vir, qui corripitur à domino Iob. 5. reducitur ad beati-* *Reductio beatitudinum.* *tudinem luctus. ly Beatus vir, qui non abijt in cõcilio impiorum. Pſal. 1. ad beatitudinem mũdiciæ cordis. ly Beatus vir qui inuenit ſapientiam, Prouerb. 3. ad ſeptimæ beatitudinis præmium, & ſic de omnibus alijs. 1. 2. quæſt. 69. ar. 3.*

De prima Beatitudine. Cap. XLVIII.

Paupertas ſpiritus ponitur hic pro abſtinentia ab amore mundi. i. ab amore carnalium voluptatum & diuitiarum, ac propriæ excellentiæ. Hæc tria complectitur *Amor mũdi tria cõplectitur.* amor mundi. Vnde dicit gloſſa ſuper Lucam; Pauperes ſunt, qui non quærunt illecebroſa. Super Matt Greg. Pauperes ſpiritu ſunt, humiles Deum timentes. Alia gloſſa A dicit, quod pauperes ſunt, qui nihil habent, & omnia *2. Cor. 6.* poſſident.

SCHOLIA.

A Omnia poſſident.] *Ideſt contentantur de paupertate ſua: ſeu de eo ꝙ pauperes ſunt. Sicut enim hi, qui actualiter* *De paupertate.* *(ſi daretur) omnia temporalia poſſident, contentantur, gaudentq́ de poſſeſſione illa; ita veri pauperes ſpiritu (verè heroici viri) & contentantur, & gaudent de paupertate ſua: non minùs quàm illi de poſſeſſione ſua præmiſſa Imò iſti euangelici pauperes magis de paupertate ſua gaudent; quàm illi de diuitijs omnibus, & (vt vera fatear licet paucis modernorũ experimento cognita) diuitias perhorreſcunt, ſibiq; timẽt ab*

eis

eis magis, q̃ de ipſis lætentur alij, ſeq́ꝫ muniri credant ab eis Vide SS. Dominici, Franciſci, Antonij Abbatis, Hilarionis, & ſimilium vitas. Caue tamen hic ab hæreſi damnata Fraticellorum, qui nimiùm paupertati tribuentes dixerunt: Chriſtum cũ Apoſtolis nil in proprio, nec in cõi habuiſſe, quia fuerunt perfecti paupere; & hanc eſſe perfectam euangelicã paupertatem, non habere aliquid in proprio, nec in cõi; & habere quicquam in cõi diminuere perfectionem euangelicæ paupertatis. Damnantur hæc per extrauag. D. Papæ Ioannis 22. de verborum ſign. cap. 4. 5. Cum inter. Quia quorundam.

Hæreſis circa paupertatem.

De ſecunda beatitudine. Cap. XLIX.

Mitis eſt (ſicut dicit Ariſt.) qui nec patitur, nec educitur. Eſt autem mititas eadem cum manſuetudine. Habetur enim in glo. ſuper Matth. ꝙ manſuetus eſt; qui nullam amaritudinem animi ſentit. Ex quo patet ꝙ **A** manſuetudo eſt purgati animi: & poteſt dici ꝙ manſuetudo eſt ſpecies fortitudinis, mediante patientia. Differunt tamen manſuetudo & patientia: quoniam patientia eſt in ſuſtinentia moleſtiarum corporalium; manſuetudo verò in ſuſtinentia contumeliarum.

SCHOLIA.

A Nullam amaritudinem animi ſentit.] *i. diminuit, quãtum in præſenti vita poſſibile eſt, paſſionem iræ. Et nota: ꝙ loquitur de manſuetudine ſimpliciter conueniente viatoribus. Non. n. Stoicum animum faciunt virtutes; vt. ſ. totaliter homo inſenſibilis à paſſionibus reddatur. Nè forte cadamus in hæreſim Begardorum, & Beguinarum damnatam, quæ Stoicos ſonare videtur. Nã ponit: quòd homo in præſenti poteſt tãtum perfectionis gradum aequirere; ut reddatur omninò impeccabilis, vltraq́ꝫ proficere non poſſit: & quòd talis homo habet ſenſualitatem ita perfectè ſpiritui ac rationi ſubiectam, vt poſſit liberè corpori concedere quicquid placet. Damnatur hoc à Clementina de hæreticis. c. ad noſtrũ. Vide ſupra huius. 25.*

Proficere homo põt ſemper; cõtra hæreſim.

De tertia beatitudine. Cap. L.

LVctus eſt lugere pro peccato, & ipſum odire; ita ꝙ inſurgamus ad deſtructionem ipſius. Lugere autem A de malo vt fugiamus ipſum inquantum auertit ab amico; ſic lugere eſt ſolius charitatis. Lugere uerò de quolibet malo ſpeciali; eſt cuiusſlibet uirtutis. Quælibet .n. virtus luget de ſuo contrario.

S C H O L I A.

A Sic lugere eſt ſolius charitatis.] *Nota: ꝙ per ly lugere intelligit multa: quæ per charitatem cõcomittãtur illud: puta amorem lugẽdi. gaudiũ de luctu. Charitas namque & facit lugere, & amat ipſum lugere, & gaudet de ipſo lugere,* Luctus. *& quantò magis luget, tanto magis de luctu gaudet. Eſt, in-* 2.Cor.7. *quit Apoſtolus, triſtitia quædã ſecundũ Deum; & hæc adducit uitam. Triſtitia hæc, iſte luctus eſt. Adducit uitam: quia cauſat mediante charitate gaudium de luctu, tantoq; maius* Lib. de penitentia. *gaudium, vel minus; quantò maiori, vel minori charitate fuerit informata, Vnde Auguſtinus ſemper penitens doleat, & de dolore gaudeat. 1. 2. q. 32. articu. 4.*

De quarta Beatitudine. Cap. LI.

ESuries iuſtitiæ eſt vehemens deſiderium iuſtitiæ, ſiue ſummi boni. Eſuries autem iuſtitiæ potius eſt beatitudo, quàm eſuries aliarum uirtutum Cardinalium: quia per iuſtitiam immediatè coniungimur Deo: quod non fit per alias uirtutes Cardinales. Iuſtitia verò, prout A hic ſumitur, comprehendit fidem, ſpem, charitatem: quę 1.Cor.13. immediatè coniungunt nos Deo.

S C H O L I A.

A Comprehendit.] *Scilicet principaliter. Non tantũ enim theologicas has virtutes cõprehendit, ſed & omnes alias;*

alias; cùm ſit iuſtitia generalis: verùm alias ſecundariò, has principaliter, ſupra huius, c. 33. 37.

De quinta beatitudine. Cap. LII.

Miſericordia eſt per quam pro terrenis cœleſtia meremur. Opera miſericordię ſunt quatuordecim, ſeptem ſcilicet corporalia, & ſeptem ſpiritualia. Corporalia ſunt hæc. Viſitatio infirmorum, potatio ſitientium, cibatio eſurientium, redemptio captiuorum, ueſtitio nudorum, collectio peregrinorũ, ſepultura mortuorũ. Prima ſex de iſtis habemus in Euangelio, ſeptimum in Tobia. Opera miſericordiæ ſpiritualia ſunt hæc, Delinquenti ignoſcere, peccantem corripere, ignorantem docere, titubanti conſulere, mœſtum conſolari, pro ſalute proximi exorare, iniurias ſuſtinere. Et hoc ultimum propterea dicitur opus miſericordiæ, quia reſponſio mollis & humilis frangit iram: & hoc pium eſt, ſcilicet furorem irati mitigare.

A *Matt. 25* *Tob. 2. & 12.* *Luc. 17.* *Matt 5.* *Prouer. 15*

S C H O L I A.

A Pro terrenis cœleſtia meremur.] *Nõ quòd alijs operibus cœleſtia non mereamur; Sed quia omnia alia opera ideo merentur, quia induunt quodammodo miſericordiam; uel erga proximum, ut iſta 14. uel ſaltem erga ſeipſum iuxta illud Miſerere animæ tuæ placens Deo. Vnde &, in hoc ſenſu tamen, ipſum diligere Deum, eſt opus miſericordiæ; licet non abſolutè. Quando enim diligo Deum, miſereor animæ meæ, ut patet.*

Miſericordia quotuplex. Eccleſiaſtici. 30.

De ſexta beatitudine. Cap. LIII.

Mvnditia cordis eſt qua clarificatur, cor & mũdatᵉ ad uidendum Deum, & ardentiſſimè diligendum. Accipitur autem hic munditia cordis, non pro uirtute; ſed pro ſtatu quodam, qui eſt purgati animi.

A

S C H O L I A.

A Mundatur.] *Scilicet dupliciter. Cor enim hic partem rationalem dicit, in qua eſt & intellectus, & uolūtas. Intellectus autem ab errore mundatur per hanc beatitudinem; voluntas à mala affectione. Intellectus ergo impletur fide, de qua dicitur, Act. 15. fide purificans corda eorum: Voluntas impletur charitāte, de qua dicitur, Sine ſanctimonia nemo videbit Deum. 2. 2. quaſt. 7. ar. 2.*

Mundi corde.

Heb. 2.

De ſeptima beatitudine. Cap. LIIII.

A Pax eſt ſtatus virtutum; in quo eſt delectatio in Deo ſine contradictione carnis, mundi, & diaboli: vel ſi eſt aliqua inefficax eſt. Vnde patet; q̧ pax eſt animi purgatiſſimi. Pacificis. n. magis attribuitur eſſe filios Dei, quã aliis: quia licet miſericordia maximè aſſimilet hominem Deo, quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis aſſimilat pax.

S C H O L I A.

A Vel ſi eſt aliqua, inefficax eſt.] *Hoc addit: Vt euitetur error Begardorum ſup. huius c. 49.*

De octaua beatitudine. Cap. LV.

Octaua beatitudo eſt; de qua dicitur, Beati qui perſecutionem patiuntur p̄p̄ iuſtitiam, qm̄ ipſorum eſt regnum cælorum. Hæc virtus; ſ. ſuſtinentia perſecutionis propter iuſtitiam, annexa eſt paci. Cum enim pacificus ſit abſq; contradictione carnis, mundi, & diaboli: patet q̧ idem paratus eſt ſuperare mortem, & tentationem mortis. Vnde ſuſtinentia mortis pro Chriſto, in eodem gradu eſt cum pace, propter hoc diximus, q̧ octo ſunt beatitudines quantum ad eſſentiam, ſed tantum ſeptem quantum ad diſtinctionem graduum. Et ſciendum, q̧ ſupra pacem non eſt virtus alia. Dicit. n. Augu. A Pax eſt finis, & conſummatio omnium virtutū. Octaua beatitudo dicitur redire ad caput duob⁹ modis. Primò, quia

quia idem præmium ſibi promittitur, quod primę beatitudini. ſ. regnum cœlorum. Secundò, quia omnes probat à prima vſque ad vltimam vtrum veræ ſint: ſicut dicitur Rom. 5. tribulatio probatione operatur; & Gregorius ait, Qualis vnuſquiſque apud ſe lateat, illata contumelia probat. Ex prædictis colligitur: ꝙ habitus virtutum principaliter diſponunt ad exercitium actiuæ; habitus verò donorum diſponunt ad actus cōtemplatiuæ; habitus autem beatitudinū diſponunt ad perfectionem vtriuſque.

SCHOLIA.

A Supra pacem non eſt virtus alia.] *Scilicet in proſperitatis tēpore; vel hoc dicit quia pax eſt finis omnium virtutum (iuxta illud Pſal. 147. qui poſuit fines tuos pacem) etiā martiriorum quorumlibet pro Chriſto. Quomodo aūt etiam alio ſano intellectu capias ly ſecundū eſſentiā, ly diſtinctionē graduū (quod in tex. præmittitur): vide ſupra huius cap. 47.* ***Pax.***

De ſenſibus ſpiritualibus. Cap. LVI.

PEr ſenſus ſpirituales percipit anima ſpiritualia; quæ in ſponſi ſui pulchritudine percipere fas eſt. Sub ratione ſplendoris audit amœniſſimam harmoniam; ſub ratione verbi incarnati guſtat ſummā dulcedinem; ſub ratione ſapientię compręhendentis vtrumque, (ſcilicet verbum, & ſplendorem) odorat ſummam fragrantiam; ſub ratione verbi inſpirati in corde, tangit ſummam ſuauitatem; ſub ratione verbi incarnati, & inter nos corporaliter habitantis, reddentis ſe nobis palpabile & oſculabile, percipit ardentiſſimā charitatem. Ex prædictis patet: ꝙ ſenſus ſpirituales dicuntur perceptione mentales circa veritatem contemplandam; quæ quidem contemplatio incipit à ſenſu, & peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, & de intelligentia ad ſapientiam, ſiue notitiam exceſſiuam; quæ incipit hic in via, & conſummatur in gloria. ***Diffinitio ſenſus ſpiritualis.***

SCHO-

S C H O L I A.

A Per ſenſus ſpirituales.] *Scilicet dictos ad quandam nominis ſimilitudinem cum corporeis ſenſib⁹. Hinc etiam dicuntur incipere à ſenſu ad imaginationem &c. ut in tex. fi. habetur. Vnde ſunt quinque, vt hic enumerantur, ſicut & corporei ſunt quinq; iuxta Philoſophũ. 2. de anima. Habent obiecta ſua ſpiritualia, vt hic legis; licet corporei corporalia iuxta Philoſo. ibi. De his ſenſib⁹ ſpiritualib⁹ plurima dicta habes in Cãticis Canticorum, licet & alibi, Vt oſculetur me oſculo oris ſui; Dulciora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis; Curremus in &c. Manus tuæ diſtillauerunt, &c. Ad tactum dilecti mei contremuit venter meus. Quàm pulcræ ſunt mammæ tuæ? oculi tui columbarum. Naſus tuus &c collum tuum &c. Diſcurre tu; & applica benè.*

De ſenſib⁹ ſpiritualibus pralibatio.

De fructibus ſpiritualibus. Cap. LVII.

Gal. 5.

FRuctus duodecim ſpirituales non dicuntur noui habitus, ſed ſtatus conſolationum, quibus conſolatur A ſpiritus iuſtorum; & iſtæ conſolationes conſequuntur opera perfecta. Sunt autem iſti fructus, charitas, gaudiũ, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.

S C H O L I A.

A Sunt autem iſti fructus &c.] *Sic tamen; quòd etiam ſunt meritorij. Non tantum enim patiẽtia, manſuetudo &c. ſunt fructus noſtri, vt hic declaratur q̃d nominis fructuum; ſed etiam nos per illos, tãquã per opera meritoria, meremur. Non enim poteſt negari; quin iſta, ſcilicet patientia, benignitas etc. ſint noſtra opera. Dicere autem; opera noſtra in præſenti vita eſſe tantum fructus charitatis, non autem meritoria, eſt hæreſis damnata à Concilio Tridẽtino Seſſ 6. can. 24. & 32. item 1. 2. q. xi. ar. 3. ad 3. maximè. Verũ q̃dẽ eſt: ꝙ ijdẽ alia rõne dicuntur fructus, alia meritorij. Vide locis citatis.*

Opera meritoria.

De Dulia & Latria. Cap. LVIII.

LAtria eſt ſeruitus & reuerentia Deo exhibita: vnde ſi creaturæ exhibetur honor Deo debitus, eſt idolatria.

tria. Latria autem comprӕhēdit quinque; ſcilicet fidem. ſapientiam, reuerentiam, ſacrificium, & orationem. Prima duo ſunt cordis, alia duo ſunt operis, vltimum eſt oris. Dulia debetur creaturę inquantū eſt imago Dei. Vnde Dulia eſt honor qui debetur ſanctis. Vnde đ B. Virgine ſciendum eſt quòd inquantum eſt perſona ſancta, debetur ei Dulia; ſed inquantum mater Dei, debetur ei hyperdulia, i. ſuperior Dulia. Sanè ſi perſona cui debetur Dulia, eſt in prӕlatione cōſtituta, debetur ei reuerentia, quӕ conſiſtit in obedientia mandatorum, & in exhibitione honorum. Si autem eſt perſona ſimplex, debetur reuerentia tantū, quӕ conſiſtit in exhibitione honorum. Hyperdulia aūt debetur creaturӕ excellenti, ſicut eſt caro Christi, Beata Virgo, crux Chriſti. Vnde ſciendum eſt B ꝙ vero ligno crucis Chriſti, in quo pependit ſiue ſit figuratum ſigno crucifixi, ſiue non, debetur latria: quia fuit C inſtrumentū noſtrę redēptionis Crucibus aūt factis, inquantum ſunt ligna, ſiue res tales, nihil debetur: ſed crucibus factis in ſignū Chriſti crucifixi, debetur latria. Imaginibus.n. eadem debetur adoratio, quӕ debetur & illis D quorum ſunt imagines: non ꝙ inquantum res factę adorantur, ſed ꝙ illa, quorum ſunt imagines, adoramus.

S C H O L I A.

A Reuerentia.] *Scilicet exterior à ſpiritu proficiſcens. Nam in ſpiritu oportet adorare patrē. Reuerentia hӕc ſunt ceremoniӕ eccleſię Catholicӕ & Apoſtolicӕ. Vnde ſi quis dicat tibi, quid eſt ceremonia eccleſiӕ? Reſpondens dic; eſt reuerentia exterioris operis Deo exhibita à ſpiritu proficiſcens, & ad ſpiritum deuotiùs excitandum ordinata à ſacroſancta eccleſia Romana. Ergo q̃ iniurÿ ſunt cerimonÿs, iniurÿ ſunt Deo; & qui oderunt cerimonias, oderunt Dei reuerentiam, & idem eſt negare ceremonias eccleſiӕ, eiuſque ſacros ritus, quod Dei reuerentiam minuere velle, cultuiq; eius apertè, inuidere. Iuſtiſſime igitur huiuſmodi ſcӕleſti honunciones anathemate percutiuntur à ſacro Tridentino Concilio ſeſſ. 7. de ſacramentis canon. 13. & ſeſſ. 22. cap. 5. canon. 7. quoniam ſcriptum eſt. Qui non amat dominum Ieſum Chriſtū,* Iob. 4. Ceremoniarum eccleſiaſticarū diffinitio.

Anathe-

1. Cor. 16. *Anathema ſit maranatha. Si vis ad longum mirabiliter co gnoſcere ceremoniarum eccleſię ſanctæ valorem: vide librum noſtrum; qui prętitulatur, ſacerdos in ęternum, & Dechiã ratione della ſacra Meſſa. Nota quoque ex 1.2.q.99.ar 3. ꝙ ceremonia eſt actus religionis; quæ (ſecundum Tullium in ſua rhetorica) diuinæ naturæ cultum, ceremoniamq; affert: ex hoc notato inferas. Ergo ab Ethnico ſe confundi, erubeſcant iſti cerimoniarum oſores.*

B Sicut eſt caro Chriſti.] *Scilicet ſecundum ſeipſam conſiderata. Sic enim aliquod creatum eſt, cui propter ſe debetur adoratio; & conſequenter ei debetur hyperdulia ratione maximæ vnionis cum Deo per gratiam habitualem. Quòd ſi conſideretur caro Chriſti, vel humanitas, non ſecundum conditionem humanitatis: ſed ſecundum ꝙ perſonatur in verbo ſeu ratione vnionis hypoſtaticæ cum Verbo: tunc ratione perſonæ ſuæ, talis eſt creator, et conſequenter debetur ei latria 3. q 25. ar. 2. vbi accipit Duliam largè ideſt pro hyper dulia. item q 58. ar. 3. Concilium Conſtantinopolitanũ quintum, cap. 9. Imò eius omnia ferè capitula, cum tractent de vnione diuinæ naturæ & humanæ in vna numero verbi Dei perſona, referuntur ad idem.*

Adoratio humanitatis Chriſti

C Vero ligno crucis &c.] *Ac ſi clariùs dicat. Ligno vero crucis debetur latria, ratione contactus Chriſti, (Hoc dicitur in litera, quia eſt inſtrumentum redemptionis noſtrę) etiam ꝙ non figuretur ſigno crucifixi. i. etiam ꝙ vel non habeat ſuper ſe dêpictum crucifixum, vel non ſit tota crux. Si n. ratione repreſentationis tantum, quæ eſt quidam contactus intellectualis, adoratur alia crux latria (vt dicetur): multò magis vtiq; ratione contactus realis lignũ verũ latria adorabitur. Ligno autem vero crucis figurato ſigno crucifixi, vel exiſtenti tota crux, debetur latria; rõne & cõtactus, & repræſentationis. Crucibus aũt, quæ ſunt de alio ligno, uel alia materia, nihil debetur; ſi cõſiderentur ut res ſunt; & hoc ad differentiã ueri ligni, quod vt res adoratur, ẽt ꝙ non figuretur &c. Si aũt conſiderẽtur, vt ſigna ſunt repræſentãtia Chriſtũ, adorantur latria. Ratio huius eſt: quia idẽ motus eſt in imaginem, & in imaginatũ; ſiue in ſignum, vt ſic, & ſignatũ (teſte Philo-*

Crucis Chriſti adoratio.

Philoſopho in de memoria & reminiſcentia) 3. q. 25. ar. 4. Conc. Nicen. 2. actione. 1 2. 3. & quaſi per totũ ipſum cõcilium, paſſim de adoratione imaginum videbis mirabilia. Concilium. 6. generale Conſtant. canon. 73. ait. Cùm crux viuifica &c. Vnde & mente, & ſermone & ſenſu, adorationẽ ei tribuentes; crucis figuras, quæ à nonnullis in ſolo ac pauimento fiunt, deleri omnino iubemus nè incedentium conculcatione victoria noſtra tropheũ iniuria afficiatur. Qui ſecùs fecerit excommunicari decernimus. Hæc ibi de cruce.

D Imaginibus aũt eadẽ debetur adoratio, quæ debet & illis, quorũ ſunt imagines.] *Vt ſ. imagines, Rõ magni Baſilij, q̃ à Conc. Nice. 2. act. 3. adducitur, eſt; ꝙ imagini honor exhibitus ad ipſum prothotypũ referatur. Huic ſententiæ ſubſcripſerũt oẽs epi, nu. 350 Taceo; ꝙ magnus idẽ Baſili⁹ libro aduerſus Iulianũ intrepidè ſtat pro inuocatione Sãctorũ, & veneratione imaginũ. Quid? Greg. Niſſenus, Chriſoſt. Cirillus, Athanaſius, Ambroſ. Hieron. Steph. Boſtrorũ epus, ꝓ imaginibus ſacræ ſcripturæ ſtant pro eiſdẽ. Facias (inquiunt) propitiatoriũ &c. duos quoq; cherubin aureos, ex vtraq; parte oraculi. Item; hæc in dedicatione altaris oblata ſunt &c. de propitiatorio &c. inter duos cherubin. Itẽ introduxit me in tẽplũ, vt metiretur &c. & fabrefacta Cherubin &c. Itẽ habebat quidẽ prius tabernaculũ iuſtificationes culturæ &c ſuper quæ erant Cherubin gloriæ &c. Conc. idẽ acti. 2 Temporibus Criſoſt. Gregorij Niſſeni, imagines pingebantur; q̃ Greg. ad inſpectionẽ imaginis Iſaac ab Abraã imolãdi fleuit. Quãtò igitur magis (vt infert illud Conc. actione quarta) œconomia incarnati Domini noſtri Ieſu Chriſti, alteriuſq; ſacræ Hiſtoriæ, idiotis cõmoditatẽ afferet; & ipſa à nobis inſpecta ad lacrimas, & vtilitatẽ, cõtẽplãtes nos adhortabitur? Quò circa (inq̃t Cõci. ibi) Hiſtorijs veteris, et noui, teſtamẽti tẽplorũ parietes implere cõuenit. Et infr. act. 7. Fatemur, inquit, vnanimiter, nos eccleſiaſticas traditiões ſiuè ſcripto, ſiuè cõſuetudine ualẽtes retinere velle; quorũ ĩ numero eſt imaginũ effiguratio. Sctõrũ ergo noſtrorũ et diuinorũ patrũ doctrinè inſiſtẽtes, et catholicæ Eccleſiæ, ĩ qua sãctus ſpũs inhabitat traditionẽ obſeruãtes, definim⁹ sãctas imagines, maximè aũt imaginem*

Nota, quæſo totũ vſq; in finem de hac re, & caue anathemata cõtra inſenſatos appoſita iuſtiſſime.

Exo. 25.
Num. 7.
Exech. 41.
Heb. 9.
Exemplũ.

Sententia Cõcilij de picturis: imaginib⁹, & illarũ adoratione, &c.

ginem

gine Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti Saluatoris, deinde intemerata domina noſtrę Deipara, Venerandorum Angelorum, omniumq́; Sanctorum virorum; omni diligentia venerãdas: & è coloribus, teſſelis, quãuis alia materia commodè (ſicut & Crux) paratas, & dedicatas, & in templis ſacris dedicandas. & habendas tum in ſacris vaſis, ac vectibus, tùm in parietibus, & tabulis, tùm in ædibus priuatis & in vijs publicis. Quò ſcilicet per hanc imaginum pictarum inſpectionem omnes, qui contemplantur, ad prothotyporum memoriam veniant; illisq́; honorariam adorationem exhibeant. Imaginis enim honor in prothotypum reſultat; & qui adorat imaginem, in ea adorat quoq́; deſcriptum argumentum. Sic enim ſanctorum noſtrorum patrum obtinet diſciplina, & traditio Catholicæ Eccleſiæ; quæ à finibus vſque ad fines Euangelium ſuſcepit. Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire, aut docere, aut more impiorum Heræticorum eccleſiaſticas traditiones contaminare, aut nouam vaniloquentiam inducere, aut quicquam de conſecratis in eccleſia abijcere; Euangelij (inquam) depictum codicem, aut figuram crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martirum, quas ſciuerint eſſe germanas, aut contra iſtas uafrè aliquid contra conſtitutionem eccleſiaſticam cogitare; aut vti, tamquam communibus, ſacratis Deo: Si Epiſcopi vel clerici fuerint, doponuntor; ſi monachi vel laici, communione priuantor. Tũc ſancta ſinodus exclamauit, omnes ſic credimus, omnes idem ſapimus, omnes approbantes ſubſc[illegible]imus. Hęc eſt fides Apoſtolorum. Hęc eſt fides patrum. Hæc eſt fides orthodoxorum. Hæc fides orbem terrarum confirmauit; Credentes in Deum trinum, & vnum, venerandas imagines amplexamur. Qui ſecus agũt anathemate percelluntur; qui ſic non ſentiunt, ab eccleſia depelluntur. Quicunque ſententias ſacræ ſcripturæ de Idolis contra venerandas imagines adducunt, Anathema. Qui venerandas imagines Idola appellant, Anathema. Qui dicunt, quòd Chriſtiani imagines, vt Deos, adorent; Anathema. Qui ſcienter communicant cum illis; qui contra venerandas imagines ſentiunt, aut eas dehoneſtant; Anathema. Qui præter Chriſtum Dominum Deum noſtrũ, dixerit

Cenſura à Concilio.

Reuerẽdiſſima reſpõſa Patrũ.

alium nos à cultu idolorum liberaſſe: Anathema. Qui audent, Eccleſiam Catholicam dicere Idola aliquandò ſuſcepiſſe, Anathema. Si quis ex Inconoclaſtarum hæreſi aliquem exiſtentem defenderit, Anathema. Si quis euangelicas narrationes per picturam repræſentatas non acceptauerit, Anathema. Si quis has non ſalutauerit in nomine domini; & ſanctorum eius. Anathema. Si quis traditiones Eccleſiæ ſiuè ſcripto, ſiuè conſuetudine valētes nō curauerit: Anathema. Hæc ibi vbi incipit, Diffinitio ſancta, magnę, & vniuerſalis in Nicea ſinodi ſecundæ. Vide actionem ſeptimam.

Notaſti ſupra ly ſic traditio obtinet Catholica Eccleſiæ; quæ à finibus vſque ad fines Euangelium ſuſcepit? Inferas igitur ſic per locum ab oppoſitis; ergo non amplexantes imagines, & excluſi ſunt à gremio Catholicæ Eccleſiæ, & hi tales non ſuſcipiunt euangelium. De adoratione imaginum vide Sanctum Doctorem. 3. q. 25. ar. 3. &c. *Notatio.*

De præceptis in genere. Cap. LIX.

PRæceptum eſt imperium faciendi aliquid, vel non faciendi. Pręceptorum alia ſunt affirmatiua, vt Honora patrem; alia negatiua, vt, Non occides. Præcepta affirmatiua ſtrictè ſumendo dicuntur præcepta: ſed negatiua dicunť prohibitiones. Præcepta affirmatiua obligāt ſemper, ſed non ad ſemper, negatiua verò obligant ſemper, & ad ſemper. Pręcepta antiqua ſunt dici data; vel innata. Primo modo tantum pertinent ad populum Iſraeliticum: ſecundo modo omnes obligant: quia quicquid continet decalogus explicitè, hoc continet lex naturæ, quæ ſcripta eſt in corde cuiuſlibet implicitè. Iſtud enim præceptum legis naturę, Quod tibi non vis fieri aliis ne feceris, includit hæc pręcepta, non occides, non furtum facies, & huiuſmodi negatiua quę decalogus ponit explicitè. Iſtud autem pręceptum legis naturæ, ſ. Quod tibi vis fieri, alii feceris, includit hæc pręcepta honora patrem & matrem, & cętera affimatiua. Quædam præcepta ponuntur imperatiuè, illa. ſ., quę ſunt affirmatiua; *Exod. 20. A* *Rom. 2.*

tiua,quædam indicatiuè.ſ.negatiua: & hoc ideo, quia difficilius eſt facere bonum,q̃ declinare malum. Plures. n. in faciendo bonum requirũtur circunſtantiæ.In quibuſdam præceptis prohibetur actus,habitus, & affectus: ut patet in his,nõ mœchaberis,nõ concupiſces vxorẽ proximi tui,quia appetitus eſt inordinatus ad illa. In quibuſdam ſolummodo prohibẽtur actus,vt cum dicitur. Non occides.Hoc dico ſecundum formam tradendi,non ſecũdum virtutem intelligendi,quia omnia pręcepta negatiua manum,& animum,ligant.Multis modis ligamur,ſcilicet lege naturæ:(ut eſt diligere Deum ſuper oĩa,& nulli facere quod nobis fieri nolumus)Præceptis diuinis(vt ligabatur Adam præceptis ſibi datis:& Iudæi, ſuis) Voto(quia ſecundum Auguſtinum, uouere eſt uoluntatis, ſed reddere eſt neceſſitatis.Vnde quibuſdam ẽt conſilia ſunt præcepta,ſicut religioſis,qui uouerunt talia.) Decretis patrum;(vt eſt ieiunare aliquas vigilias, & hmõi) Conſuetudine,(ſecundum quòd in Francia primogenitus ſuccedit in regno)Mãdatis prælatorum (Vnde ſuper cathedram Moyſi.&c.)Conſcientia, (quia ſecundũ Auguſti. Quicquid fit contra conſcientiam,ædificat ad gehennam.)Numerus præceptorum ſumitur ſic:quia quædã ordinant nos ad Deum,quædam ad proximum:quod Deus inſinuare uoluit, quando in duabus tabulis legem dedit.In prima tabula ſunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum:quorum primum pertinet ad patrem,quia eſt de diuina vnitate. Secundum ad Dei filium, quia eſt de iuramenti veritate. Tertium ad ſpiritumſanctum, quia eſt de ſpirituali vacatione. In ſecunda tabula ſunt ſeptẽ præcepta ad proximũ ſpectantia:quorum primum eſt de exhibendis bonis,vt eſt illud Honora patrem tuum, &c. Reliqua ſex ſunt de cauendis malis, quæ inferri poſſunt corde,vel opere,vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter,vel in perſona propria,uel in perſona cõiuncta, vel in rebus ſuis: pp quod dantur tria præcepta.Primum eſt,non occides.Secundum, non mœchaberis.Tertium, non furtum facies.Ore quoque lędimus proximum, & contra

Exod. 32. & 34.

Exod. 20.

contra hoc eſt illud. Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. Corde lædimus proximum dupliciter: quandoque reſpectu rei irrationalis, de hoc dicitur: Non concupiſces rem proximi tui. Quandoque reſpectu rei rationalis, & de hoc dicitur. Non concupiſces uxorem proximi tui.

SCHOLIA.

A Data uel innata primo mō &c. oēs obligant] *.ſ. in perpetuum. Innata, ſunt moralia, quæ continet decalogus; & dicuntur lex naturalis, ſiue lex in cordibus noſtris naturaliter ſcripta ſecundum Apoſtolum Rom. 2. Data, ſunt cerimonialia, & iudicialia; & ab his propriè denominatur lex Moſaica, ſeu lex exteriùs per Moiſen data; & hæc amplius non obligant Iſraelem, immo poſt publicationem Euangelij ſunt & ei, & omnibus mortifera. ſupra lib. 4. cap. 12. & 1. 2. q. 100. ar. 11. & q. 103. ar. 4. & q. 98. ar. 4. 5. In ſignum; quòd data, nō erant duratura in perpetuum, fuit, ꝙ (vt aiũt nonnulli expoſitores) fuerunt ſcripta in membranis: in ſignũ autem, quòd innata duratura erãt in perpetuum eſt, quòd (vt inquit textus) in tabulis lapideis fuere deſcripta.* *Diuiſio mandatorum legis.*

De primo præcepto. Cap. LX.

PRimum præceptum tres habet clauſulas. Prima eſt, Non habebis Deōs alienos corã me. Vbi ꝓhibemur adorare creaturas ſpirituales.ſ. Angelos. Scd'a, eſt Non facies tibi ſculptile: hoc eſt imagines fictas, quæ nullius rei naturalis ſunt repręſentatiuę. Tertia eſt, Neq; omnem ſimilitudinem, ſ. imaginē rei naturalis: & ſequitur, quę eſt in cœlo deſuper, vt Solis & Lunæ: & quæ in terra deorſum, vt hominis, bouis, & ſimilium. Neque eorũ quæ ſunt in aquis ſub terra, i. piſcium. Non adorabis ea, ſcilicet actu exteriori: neque coles, ſ. affectu interiori. Ex his patet ꝙ non repręhenduntur Chriſtiani qui faciunt imagines, & ad adorandum, & ad memorandũ, Ho *Exod. 20.*

nor enim qui exhibetur Sanſtorum imaginibus non eſt latrię;ſed Duliæ.Secundum ſenſum allegoricum,Prima
B huius præcepti clauſula oſtendit; Iudæos & Saracenos eſſe idolatras; qui Deos habent alienos. Iudæi quidem Meſſiam,Saraceni Maohometum,.i.Antichriſtum. Contra ſecundā clauſulam,.ſ.non facies tibi ſculptile faciunt hæretici;qui non credunt de Deo,niſi quod imaginatione ſua & phantaſia conſingunt. Contra tertiam faciunt
C mali Chriſtiani,quia ſuperbi colunt ſimilitudinem eorum,quæ ſunt in cœlo deſuper:nam diligunt honores & prælaturas.Auari colunt ſimilitudinem eorum quæ ſunt in terra,ſcilicet pecuniam,& diuitias. Voluptuoſi colūt ſimilitudinem eorum quæ ſunt in aquis,i. delicias & voluptates.

Pulchrum Vide quid credāt hæretici.

Phil.3.

S C H O L I A.

A Ex his patet quòd non reprę̄henduntur Chriſtiani qui faciunt imagines]*Scilicet adorabiles pro gradu earum.Hic enim inhibet dominus per huiuſmodi præceptum Iudęis;ne latriæ cultum alij à Deo tribuant.Vnde ait ly nō habebis Deos alienos corām me:Nonne omnia ſunt corā eo? Vtique coram,.i in præſentia:Sed non coram(vt hic intelligitur) i.in æquali cultura. Vnde hic dicitur dominus prohibuiſſe idolatriam;quæ nil eſt aliud,niſi exhibitio latrię Idolis.Hæc non ſanctis,ſed ſoli Deo, conuenit: & ſecundum rei ueritatem,& ſecundum Chriſtianos.Patet igitur: ꝙ ex hoc prę̄cepto non ſunt ullo modo arguendi Chriſtiani,qui imagines ſanctorum adorant Dulia,non latria.Quando autē imagini Dei nunc exhibent latriam Chriſtiani non faciunt contra hoc p̄ceptū;q̄a(vt patet ex ſupra huius 58.)non adorant Deum alienum,ſed Deum verum Nec etiam ſunt corripiendi:ſi Deum poſt incarnationem depingunt,ſcientes tamen, quòd ſecundum diuinitatem eſt inſigurabilis:vt intelligitur per ly quamobrem in medio ignis vocem verborum vos audiſtis:ſimilitudinem autem non vidiſtis,ſed tantummodo vocem. Leuit. 26. Quod enim poſt incarnationem pingi recte queat, habet Concilium Nicenum. 2.ſeſſ.7. ibi,ſi quis*

Non habebis Deos coram me. Exo.20. Idolatria quid. Supra huius. c. 58.

Deum

Deum ſecundum humanitatem non circumſcriptibilē confeſſus fuerit: Anathema. Quod etiam depingere poſſint rectè ſpiritumſanctum in ſpecie columbæ Chriſtiani, aut Deum patrem in ſpecie ſenis (ſecundum quòd ſcripturæ ſanctæ de vtriſq; ſic, vel ſic, ennarrant proponentes nobis inuiſibilia ſub viſibilium velamine) patet per idem Concilium ibi: Si quis euangelicas, narrationes per picturā repræſentatas non acceptauerit; Anathema. Loquitur autem de acceptare per adorationem; vt patet per anathematiſmum immediatè ſequentem, ſupra huius. c. 58. D. Cęterùm de ſculptilibus ſolis, lunæ, aquaticorum, aliorumq; per mandatum illud prohibitorum, ꝙ non ſint contra Chriſtianos, nō oportet vel minimùm ſolicitari; quoniam talia ſculptilia nullo modo ſunt adorabilia. Adoratio enim Soli intellectuali naturæ ratione virtutis ſaltem per illam repræſentatæ. ſecundum ſe debetur. Hinc eſt; ꝙ prælati etiam mali, eo quòd repræſentāt bonum commune, cuius ſunt miniſtri, honorantur meritò; & adorantur, (vt Saul à Dauid) Hinc eſt ꝙ Solis, Lunæ &c. imagines non ſunt adorandæ; quia huiuſmodi non ſunt intellectualis naturæ. Hinc eſt: quòd imagines Herculis, Veneris, Iouis, & huiuſmodi Paganorum, non ſunt adorandæ; quia non fuerunt uiri illi ueris uirtutibus præditi: immo ſunt contemnendæ, vt à ſanctis martiribus cōtemnebantur; quia homines per eas imaginati ſunt contemptibiles. Si ergo huiuſmodi et Solis, & Lunę, &c, & paganorum, imagines adorare quis voluerit: conuincitur adorare illas non ut imagines; [cùm non ſubſit adorabile imaginatum, ut in noſtris] ſed ut res. Quo quid ſtolidius? Ad hunc ſenſum dixit ꝙ ſimulachra gentium, erant argentum, & aurum, opera manuum hominum, & cætera: quia. ſ. ea, vt res, adorare gentes conuincebātur. Quòd ſi voluiſſent dicere. Nos adoramus ea, vt imagines; reſpondet Apoſtolus dicens 1. Cor. 8. Idolum nihil eſt. Ac ſi diceret. Non poteſt adorari imago, ut ſic, niſi rone imaginati adorabilis; ſed hic apud nos gentiles nullū eſt imaginabile aliquo adoratu dignū (vt patet ēt in ueſtris hiſtorijs de vitijs Iouis, Saturni, &c.) ergo imago ſeu Idolū eſt nihil apud vos: Stolidiſſimi itaque ſunt Gentiles idola colentes,

Regula ſana adoratione.

Rationes irrefragabiles cōtra ſimulachra gētiū

Pſal. 123.

1. Cor. 8.

Veriſſima concluſio de paganis & de Chriſtianis.

quòcunque ſe vertant, in adoratione imaginum, ſtatuarum, ſimulachrorum ſeu Idolorum ſuorum: Chriſtiani autem ſapientiſſimi in ſuarum imaginum, pro diuerſo gradu, adoratione. ſup. huius ca. 58. D. Iccirco dixit Concil. ibi Quicunque ſententias ſcripturæ &c. & qui venerandas imagines Idola appellant: Anathema.

Nota pro ſtudio.

Si vis ſtudioſe lector ſigillatim videre Hæreticorum obiecta contra ſacras noſtras imagines, cum optimis eorum dilutionibus (quod ſanè pulchrum eſt:) Vide Concil. Nicænum ſecundum actione. 6. Tomo 4. & 5. per totum: & quàm toto cælo errent ſacrarum imaginum irriſores. quàmquè regia via gradiantur ipſarum veri adoratores, apertè conſpicies,

Meſſias à Iudæis confictus.

B Meſſiam] *Scilicet à ſeipſis cōfictum, ideſt Antichriſtū: de quo ad Iudæos Chriſtus Ioh. 5. Ego veni in nomine meo, & non me recepiſtis, alius (ecce ille) veniet in nomine ſuo, & illum recipietis. Iudæi enim, & illum realiter tunc pro Meſſia recipient, & nunc illum pro Meſſia continuè in voto recipiunt: & ideo quem tunc realiter exiſtentem, realiter adorabant ſecundum Apoſtolum 2. Theſſ. 2. ipſum nunc realiter futurum expectando pro votis adorant (vt hic dicitur)*

Ephe. 2.

C Non credunt de Deo, niſi quod &c.] *Et conſequenter ſunt ſine Deo in hoc mundo, (vt olim de gentibus dicebat Apoſtolus,) i. Deum verum non adorant. Hoc idem dic ēt tu de Iudæis: de Machumetanis, de Trinitarijs, & huiuſmodi hæreticis pp eandē rōnē contra omnes: quæ talis eſt. Quid tu adoras Iudæe, pagane, Trinitarie &c.? Vnum Deum Quis ille? Eſt nè etiam trinus? Non. Ergo non adoras Deum; quoniā vnus ſolus eſt; qui trinus eſt & vnus. Eſt nè crucifixus Deus, quem tu adoras; humanatus &c. [perge vt in Symbolo] ? Non. Ergo non adoras Deum; quoniam non reperitur Deus, (Non loquor de perſona patris, & ſpiritusſancti; vt perſonæ ſunt), q non ſit crucifixus, humanatus &c. vt in ſymbolo. Vbi ergo, eſt Deus tuus? Conuincitur non habere vllū verū Deū: quoniam ſimplex, ceu Deus, aut totum aut nihil attingitur vt etiam Philoſophus in metaph. inquit conſequenter ergo conuincatur oportet, & fateatur (velit, nolit) Deū à ſeipſo fantaſiatū ſolummō habere, noſſe, adorare. Chriſtianis igitur demptis;*

Qui ſint ſine Deo in hoc mūdo recti à fantaſijs: vt bruta, .i. metaphy.

deptis;omnes alij,negantes ſcilicet uel Trinitatē uel aliquid de Deo vero,ſunt ſine Deo in hoc mūdo. Vide in ſymbolo Apoſtolorum,patrum,Athanaſii,quid ſit verus Deus:quę tamen omnia vnum ſymbolum ſunt. 2.2.q. 1. ar. 9. & 10.

De ſecundo præcepto. Cap. LXI.

SEcundum eſt,Non aſſumes nomen Dei tui in vanū. Hic prohibetur iuramentum,quod fit ſine cauſa; & periurium.Vterque enim peccat. ſ. pro nihilo iurans & falsò iurans:quia primus ſine cauſa nominat ſummā veritatem:ſecundus autem nominatam contemnit. Tribus modis quis peccat in periurio : vel iurando contra conſcientia,vel iurando illicitum,vel veniendo contra iuramentum.Præterea ſciendum eſt : quòd iuramenta , quæ A quis ex certa ſcientia facit, vel ſonant in blaſphemiam , vt quando quis iurat per inteſtina,& ſimilia; vel ſonant in irreuerentiam, ſicut quando iurat per vulnera Chriſti;hæc ſunt peccata mortalia,etiam ſi verum eſt , quod iuratur.Iſtud præceptum non ſolùm intelligitur ſecundum prædictam rationem litteralem;ſed ſecundum intētionem moralem.Aſſumitur enim nomen Dei in vanum multipliciter.ſ.corde,ore,& opere.Corde: ſicut mali qui tantum nomine ſine re dicuntur Chriſtiani;qui licet ſacramentum receperunt baptiſmi,tamen rem ſacramenti ideſt gratiam non habent. Ore:ſcilicet mala iuratione, voti tranſgreſſione,prædicatione, quę fit vana intentione;& indeuota oratione;de qua dicitur, Populus hic labiis me honorat &c.Opere: ſecundum quòd hypocritæ *Iſa.29.* nomen Dei aſſumunt in ſimulatione operis exterioris, *Matt.15. & 23.* non in puritate cordis. Vnde ſumunt illud in vanum ; *Matt.6.* quia receperunt mercedem ſuam.

SCHOLIA.

A Sonant in blaſphemiam.] *Non dicit; ꝙ reuera hmōi propriè ſint plaſphemia. Nam Deus , poſtquam incarnatus eſt,habet corpus &c. Sunt tamen mortale (vt in tex.) vel*

magis, vel minùs graue iuxta irreuerentiam loquentis. De periurio vide multa neceſſaria, ſupra lib. 3. cap. 31.

De tertio præcepto. Cap. LXII.

A TErtium eſt. Memento vt diem ſabbati ſanctifices, nō facies omne opus in eo. In hoc præcepto quoddam eſt morale, vt vacatio ad Deum, orando, colendo, meditādo: quoddam cerimoniale, vt aſſignatio diei ſeptimę: quę figurabat typicè ceſſationē peccati, allegoricè quietem corporis Chriſti in ſepulchro anagogicè requiem æternam in cœlo. Iſtud ergo præceptum poteſt tripliciter accipi Primò generaliter; vt ceſſemus à vitiis. Secundo ſpecialiter; vt ceſſemus ab operibus corporalibus, quę impediunt uacationem ad Deum. Tertiò ſpecialiſſimè; vt eſt in viris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis ſe ſeparant, vt totaliter Deo vacent. Prima vacatio eſt neceſſaria, ſecunda debita, tertia perfecta. Secundum ergo quòd ſabbatū dicitur requies, ſiue vacatio ad Deū: ſic dies Dominica poteſt dici dies Sabbati, & quælibet dies ſtatuta ad venerationem diuinam, in quibus ceſſandum eſt ab opere ſeruili. i. à peccato, & ab opere impediente vacationem ad Deum. Opera enim ſeruilia determinantur ab eccleſia vt opera mechanica, quę ſunt agricultura, mercatum, placita, & ſimilia.

Exod. 20. Iſa 1. Io. 19. Iſa. 32. Apoc. 14.

Apoc. 1.

B

SCHOLIA.

A Vacatio ad Deum.] *Vt miſſam omittens ſine cauſa legitima in feſto de precepto peccat mortaliter: contra hoc preceptum. Intelligitur autem miſſa precepta in feſto, vt dicit eſſe præſentem, & corpore, & mente; ideſt animo vacandi Deo, durante miſſa. Ergo corporaliter præſens quis miſſæ, ſed mentem aduertenter ad alia diuertens, vel mentem præter intentionem vagantem ad miſſam, .i ad vacandum Deo, nō reuocans voluntariè, iſte peccata mortaliter: quoniam ita eſt ibi, ac ſi voluntariè ibi dormiret. Paria enim ſunt, longè*

Caſus conſcientiæ de auditione miſſæ.

eſſe

eſſe à miſſa per voluntarium ſomnum ; & per voluntariam mentis diſtractionem ad alia. Quid ergo dicendum de tunc ibi pernicioſa, amoroſa &c. loquentibus, cogitantibus, facientibus? Mortaliter pluribus rationibus, iuxta ſubiectam materiam, peccant D. Cardinalis in Sumula verſic. Feſtorum violatio. Vide ſupra lib. 3. cap. 28. Nota

B Seruilia.] *Scilicet vt ſeruilia Hac ſunt mechanica, vt arare, fodere, ſuere &c. quæ propriè ſeruis conueniunt. Ergo opera libera de ſe, [vt artium liberalium exercitia, pulſare muſicalia, dictare, ſcribere &c.] & communia ſeruis, & liberis. (vt itinerari, curam ſui agere, iuuare proximum etc. Seruilia, quando tranſeunt in communia, vel ratione neceſſitatis,) vt ſeruitia infirmorum, præparare medicinalia pro neceſſitate ſalutis corporis mei, vel proximi &c. vel ratione damni euitandi, vt quãdo hoſtes timentur, propter, quod oportet transferre res de vna ciuitate ad aliam.): opera (inquam) iſta per hoc mandatum non prohibentur, & conſequẽter ſecundum iudicium boni viri, plùs vel minùs exerceri poſſunt. Inter ſeruilia, computantur etiam illa quatuor poſita, extra de ferijs c. omnes, ſcilicet mercatum, placitum, iudicium ad mortem vel pęnam, iuramentum niſi pro pace vel alia neceſſitate. Horum ſecundum (.i placitum, .i. iudiciales lites,) ac tertium (ideſt iudicium ad mortem vel pœnam) Sic prohibentur: vt non tantum ſtrepitus iudicialis cõquieſcat, niſi neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat; ſed etiam tùm proceſſus habitus, tũm promulgata ſententia annulletur. Ibi, cap. conqueſtus. D. Cardinal. Caietan. in Sumul. verſic. Feſtorum violatio.* Opera ſeruilia quæ.

De quarto pręcepto. Cap. LXIII.

QVartum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto additur promiſſio, ſcilicet Vt ſis longęuus ſuper terram: quia iuſtum eſt vt conſeruatio vitæ alienæ mereatur conſeruationẽ vitæ propriæ. Pater dicitur in hoc mandato qui eſt principium per generа- *Exod. 20.*

nerationem quo ad eſſe naturę, vt pater carnalis: vel qui eſt principium per miniſterium regenerationis quo ad eſſe gratiæ, vt pater ſpiritualis. Sumitur aũt alio modo pater non ſecundum rationem propriã, ſed communem pro ſene, qui dicitur pater ætate: vel pro rege, q̃ dicitur pater defenſione. Honor intelligitur hic dupliciter. ſ. exhibitio corporalis in ſuſtentatione, & ſpiritualis in reuerentia & obedientia. A Sed obedientia diuerſificatur ſecundum diuerſitatem patrum: quia patri ſpirituali debemus obedire, in ſpiritualibus, .ſ. prælato; ſeculari. ſ. regi, in temporalibus reipublicę: patri verò carnali, in diſpoſitione rei familiaris.

S C H O L I A.

A Obedientia] *Scilicet in Domino: & in his, q̃ pater ille poteſt mihi præcipere. Nam ſi pater quocunq; modo ſumptus præcipiat contra dominũ Deum, vel extra iuriſditionẽ authoritatis ſuæ: ego non ſum obligatus obedire ei; immò in primo caſu, quàndo contra Deũ mandat, ſum obligatus ad non obediendum illi: Aliàs obedientia in dubijs excuſat. 2. 2. q. 104 per totum Caſuiſtæ verſi. obedientia. Tabien. verſ. obedientia nu. xi. Car. Caie verſ bellũ. 23. q. 1. q̃d culpatur.*

De obediẽtia caſus

De quinto præcepto. Cap. LXIIII.

Exod. 20. A QVintum eſt. Non occides. Hic explicitè prohibetur homicidium, ſed implicitè omnis motus irę contra proximũ: ſiue ille ſit tãtũ cordis, ut ira: ſiue oris, vt contumelia: ſiue operis. vt percuſſio citra mortẽ, vel depilatio. *Matt. 5.* Prohibetur hic oĩs occiſio iniuſta; quæ fit tripliciter. Ex cauſa, vt in illo q occiditur ſine culpa: Vel ex ordine, vt cum ille, qui non eſt miniſter legis, occidit: Vel ex animo, vt quàdo miniſter legis occidit non amore iuſtitiæ, ſed libidine vindictę. Diſtinguitur autem homicidii genus dupliciter; ſcilicet verum, quod dicitur corporale, & interpretatiuum, q̃d dicitur ſpirituale.

tuale. Homicidiũ ſpirituale fit duobus modis. Vno modo omittendo, vt cum quis videt alium in extrema neceſſitate, & non ſubuenit ei, interpretatiuè dicitur eum occidiſſe: Alio modo fit committendo, & hoc quãdoq; corde .ſ. odiendo. 1. Ioan. 2. Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Quandoq; ore .ſ. detrahendo: quia ille cui detrahitur, occiditur in conſcientia illius, qui audit detractoré, in qua prius viuebat per bonam famam: Quandoq; opere .ſ. malo exemplo, alicui occaſionem ruinæ præſtando: & tunc interpretatiuè dicitur illum occidiſſe. *Exod.* 2. B

SCHOLIA.

A Omnis motus iræ] *ſcilicet inordinatus, vel ſine cauſa Qui iraſcitur fratri &c. Matt. 5.*

B Interpretatiuè occidiſſe] *ly interpretatiuè non excludit peccatum mortale; ſicut quandoq; apud iuriſtas. Imò eſt magis mortale dare malum exemplum proximo, puta de hæreſi de luxuria, de inobedientia &c. quàm occidere corporaliter. Et quãdo eſt cum caſu mortalis peccati proximi ſui, cui dedit, quodcunque malum mortaliter exemplum adhùc eſt maius peccatum, quàm corporaliter occidere; quantò anima eſt nobilior corpore, vt patet.* *Scandalũ. Et bene nota.*

De ſexto præcepto. Cap. LXV.

SExtum eſt. Non mœchaberis. In hoc præcepto, vt dicit Auguſtinus, prohibetur omnis illicitus concubitus, & omnis illegitimus vſus eorum membrorum. De hac materia, quære ſupra libro tertio in capite de luxuria, & capite 28. A

SCHOLIA.

A De hac materia quære] *Non tantum vt in litera c. 4. & 28. ſed etiam 10. & 11. Vide etiã 32. q. 4. Meretrices.*

De

De ſeptimo præcepto. Cap. LXVI.

Exod.20. SEptimum eſt. Non furtum facies. Hic ſecundum Augu prohibetur omnis cõtrectatio rei alienę ex cupiditate. Contrectatio rei alienæ poteſt fieri licitè tribus mo-
A dis. Primò, quando fit non ex cupiditate, ſed ex obedien-
Exod.12. tia; ſicut fecerunt filii Iſrael auferendo vaſa Aegyptiorum. Secundò, quãdo fit ex cautela, vt ſi aliquis furetur gladium furioſi, ne ſibi vel aliis noceat. Tertiò, quando fit ex neceſſitate, vt cum aliquis ad mortem eſuriens furatur panem, quia in neceſſitate omnia communia ſunt.

SCHOLIA.

A Ex obedientia] *Domini illarum rerum, quę auferendæ ſunt ab alio; non aliter: Patet ſiquidem; quòd Deus, ex cuius mandato Iſraelitæ abſtulerunt vaſa, erat Dominus vaſorum illorum.*

De octauo præcepto. Cap. LXVII.

Leuit. 19. OCtauum eſt. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Hic prohibetur omne genus mendacij, ſicut dicit Auguſtinus, quod determinatur ꝑ tres differentias. Eſt enim mendacium pernicioſum, qđ nocet: officioſum, quod prodeſt; iocoſum, quod delectat. Includitur in hoc præcepto taciturnitas veritatis tempore neceſſitatis: tamen cauſa, & opportunitas facit ipſã
Exod.20. taciturnitatem veritatis eſſe licitam.

SCHOLIA.

A Taciturnitas veritatis tempore neceſſitatis] *ſcilicet vel ratione iuramenti, vel præcepti ſuperioris, vel officij,*
Quando ſilentium ſit noxium. Caſus. *vel dictaminis conſcientię, vel ratione alterius ſimilis rei. Teſtis ergo iuratus tacens veritatem debitam; iudex non iuſtè iudicans pro iſto, quando debet; non accuſans aliquem, quando debet, & ſic de alijs huiuſmodi: tales omnes faciunt contra iſtud præceptum. i. loquuntur falſum teſtimoniũ con-*

tra

tra proximũ. Taciturnitas.n.in tali caſu reputatur loquela in contrarium. Dicit ſiquidem.in ſimili propoſito, regula: 43. iuriſ. qui tacet,conſentire videtur. De regul. iur. in 6.

De Nono præcepto, & Decimo. Cap. LXVIII.

NOnum,& decimum præceptum eſt. Non concupiſces rem proximi tui,nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum,non ancillam,non bouem, nec aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.Duo prohibentur hic;ſcilicet concupiſcentia carnis in vxore proximi, & concupiſcentia oculorum in re aliena. Nam ad hæc duo, maximè inclinatur natura corrupta.Ad vnum propter conſeruationẽ ſui in eſſe ſpeciei.Hic non prohibetur appetitus, qui eſt ex corruptione fomitis, vel à delectatione ſenſualitatis; quia impoſſibile eſt ꝙ illæ concupiſcentiæ non ſint in nobis:ſed prohibetur appetitus, qui eſt ex conſenſu rationis.Quamuis iſtud præceptum ad duo tantum determinetur;tamen prohibetur ibi vniuerſaliter omnis concupiſcentia malæ voluntatis.

1.Ioan.2.

Inclinatio maxima naturę nõſtrę nunc.

A

Omnis mala voluntatis amor fugiendus.

SCHOLIA.

A Hic non prohibetur appetitus &c.] *i quòd fomes ſit in me non eſt peccatum propriè.Concilium Tridentinum ſeſſ.5 Quòd verò appetam appetitu ſenſualitatis præuenientε rationem,ex huius negligentia,citra tamen conſenſum rationis,eſt veniale ſupra tertij cap x.cum rationis conſenſu,ſi agitur de appetitu mortali,eſt mortale ſupra tertij capit.x. item 1. 2. quæſtio. 74. ar. 8.*

Fomes.

Caſus de appetitu.

De conſilijs in genere. Cap. LXIX.

COnſilium,prout diuiditur contra præceptum,eſt pſuaſio melioris boni,ad quod non tenemur. Conſilia

lia in multis differunt à præceptis. Primò, quia ad præcepta tenemur, ad conſilia verò non: quia præcepta ſeruare eſt neceſſitatis, conſilia verò voluntatis. Itē lex vetus dat præcepta; euangelium verò ſuperaddit conſilia. Itē
A conſilium pertinet ad perfectos, præceptum ad perficiēdos: ſed permiſſio ad imperfectos, prohibitio ad peruerſos. Item præcepta ſeparant nos ab illicitis; conſilia verò
B à conceſſis. Item per præcepta declinamus peccata; ſed per conſilia occaſiones peccati. Item per præcepta maximè negatiua pœnam fugimus; ſed per conſilia præmiū cumulamus. Item conſilia ſeruata afferunt præminm; nō ſeruata non adducunt ſupplicium. Item ad præcepta cōſtringimur ex debito; ſed ad conſilia non niſi ex voto. Itē conſiliū per votum fit præceptum, ſicut ait Auguſtinus. Vouere eſt voluntatis, ſed reddere neceſſitatis. Item melius eſt eſſe deuotum in minoribus, quàm in maioribus promiſſionibus indeuotū inueniri. Vnde melius eſt nuda prçcepta ſeruare cum deuotione, q̄ ſe ad cōſilia obligare, & in his negligentem eſſe. Nota: ꝙ in lege Moſaica fuerunt iudicia ceremonialia, & moralia. Lex aūt Euāgelica iudicia temperat, partem auferendo: figuras euacuat, rerum veritatem exhibendo: præcepta confirmat adiiciendo. Adiicit autem tria. ſ. inſtructionem documētorum, promiſſionem præmiorum, & perfectionem conſiliorum. Et ideo dicitur lex Moſaica ab Euangelica differre: quia illa figurarū eſt, hæc veritatis: illa pœnæ, hæc gratiæ: illa literalis, hæc ſpiritualis: illa occidens, hæc viuificans: illa timoris, hæc amoris illa ſeruitutis, hæc libertatis: illa oneris, hæc honoris.

Ad religioſos.

Differētia legum.

SCHOLIA.

A Superaddit conſilia.] *Benè dixit ly ſuperaddit; ad denotandum, quòd lex Euangelica continet aliquid aliud præter conſilia, videlicet præcepta. Non enim Chriſtus datus eſt nobis, ſolum redemptor, vt in ipſo ſperemus, ſed etiam legiſlator, vt ei obediamus. Nec obedientia ad ipſius legem eſt indifferens*

De libertate vera Euangelica.

ferens,ideſt non obligans tranſgreſſores ad mortale peccatũ, & ad pœnam æternam; ſed eſt neceſſaria,niſi de conſilijs tantum eius loquamur reſpectu eorum,qui talia ſeruare non uoluerunt. Concilium Tridentinum ſeſſio. 6. canon. 19. 20. 21. anathematizans contrarium. Nec obſtat; quòd, etiam ratione præceptorum. Euangelica lex dicatur lex libertatis: quoniam ad alium ſenſum dixit Apoſtolus, Nos eſſe in libertatem vocatos. Nos nõ accepiſſe ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,aliaque huiuſmodi; & quòd Auguſtinus uocauit Euangelium legem amoris,noſque eam nuncupamus legem libertatis. Ratio autem quòd iſta non obſtent prædictis, eſt vera intelligentia libertatis, ſeu quid liberi. Attende, Liber eſt (ſecundum Philoſophum) qui eſt cauſa ſui. Is ergo aliquid agit liberè,qui ex ſeipſo agit; & is non liberè agit; qui ex ſeipſo non agit. Verbi gratia. Illud, quod homo agit ex habitu conuenienti, ex ſeipſo agit, quia habitus inclinat per modum naturæ: ſin autem habitus eſſet repugnans naturæ, homo non ageret ſecundum quòd ipſe, ſed ſecundũ aliquam corruptionem ſibi ſuperuenientem. Quoniam ergo Spiritusſancti gratia eſt interior habitus nobis infuſus inclinãs nos per modum naturę noſtrę conuenientem, (vtpotè ad bene, ſecundum rectam rationem viuendum); ideo veraciter facit nos & liberè operari ea, quæ conueniunt gratiæ; & liberè vitare ea, quæ repugnant gratiæ. Igitur lex noua dicitur lex libertatis, immò perfectę libertatis (vt habetur Iacob. 1.) quia facit nos liberè adimplere ſua præcepta vel prohibitiones inquantum ſcilicet ex interiori inſtinctu gratiæ, quæ per Ieſum Chriſtum eiuſdem legis auctorem facta eſt, ea implemus. Ad hunc, & non aliũ ſenſum habet Apoſtolus: quòd ubi ſpiritus Domini, ibi libertas; ac alia huiuſmodi ſupradicta. Vltra hanc rationem, quæ eſt principalis & abſoluta, eſt etiã ſecunda, quare ſit lex libertatis: quia. ſ. non arctat nos ad facienda vel vitanda tot, ad quot arctabat lex vetus, ſed ſolũmodo arctat nos ad facienda, vel vitanda, quæ de ſe ſunt vel neceſſaria, vel repugnantia ad ſalutem. Ad tàm pauca autẽ obligari ſonat quandam libertatem reſpectu obligationis ad tàm multa. Adeſt & tertia ratio ad hoc; quòd ſcilicet lex

Galat. 5.
Rom. 8.
In metaphy.
1. Cor. 3.

noua vocatur lex libertatis ratione conſiliorum ſuperadditorũ, quæ in antiqua lege non erant. 1. 2. q. 108. ar. 1. & 4.

De occaſionibus peccãdi neceſſarij Caſus.

B Occaſiones peccati.] *Scilicet quãdo non ſunt taliter urgentes, vt ad peccatum, omnibus conſideratis, de facto pertrahant: Aliàs ſub præcepto teneor uitare talem occaſionem. Verbi gratia. Tenetur de neceſſitate ſalutis concubinarius emittere foras concubinam, quia eſt ſatis urgens occaſio, vel luxuriæ, uel, etiamſi de non luxuriando cum ea eſſet ſecurus (quod tamen eſt difficillimum in tractu temporis), ratione ſcandali vicinorum; vel &c. Item ſi eundo ad talem locum, ſocietatem &c; vbi eſt periculum peccandi mortaliter, puta pp commoditates perſuaſiones, aſpectum, vel huiuſmodi (experientia teſte) didicit, ſe in huiuſmodi non ſubſiſtere, ſed ſtatim, vel quaſi ſtatim, cadere; talis perſona nulla humana neceſſitate uincatur, ut illuc eat, aut ibi moretur. Nam ſcriptum eſt, ſi manus, pes, oculus tuus ſcandalizat te, abſcinde, erue eum, & proijce (ideſt non prope, ſed procul iace) abs te, & qui amat, ideſt non fugit periculum, peribit in illo D. Card. Caieta in Summula. verſi Periculum peccandi.*

De conſilijs euangelicis in genere. Cap. LXX.

CONſilia quæ Chriſtus adiecit præceptis, ſunt iſta. Primũ eſt paupertatis, quæ cõſiſtit in abdicatione proprietatis. Vnde Lucæ decimoquarto. Qui nõ renunciauerit oĩbus, quę poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Matth. decimonono. Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. De hoc Hieronymus. Monachus habens obolum, non valet obolum. Secundũ eſt obedientia: vnde illud, ſuper cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & Phariſæi; quæcunque ergo dicunt facite &c. Matth. vigeſimotertio. Si quis vult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, &c. Sciendum autem, quòd duplex eſt obediẽtia, ſcilicet perfecta; quę ſe extendit ad oĩa, quæ non ſunt contrà Deum, vel contra

tra regulam, quam quis profeſſus eſt, & quę diſpeſationi prælati ſubduntur. De hac obediẽtia dicit Bernard. Perfecta obedientia legem neſcit, terminis nõ arctatur, non continetur profeſſionis anguſtia. Ad hanc nullus tenetur debito neceſſitatis, ſed ſolum perfectionis: ſicut tenemur ſemper imitari chariſmata meliora. Alia eſt obediẽtia imperfecta: tamen ſufficiens ad ſalutem, qua quis obedit tantum in his, quę ſeruare promiſit, uel in illis, quę in his implicitè continentur, ſicut ſunt illa ſine quibus religionis perfectio non ſeruatur; ut recipere officia, & hmõi: & talis obedientia neceſſitatis eſt. Cum ergo dicit beatus Benedictus in regula: quòd ſi prælatus præcipiat aliquid impoſſibile, tentandum eſt facere, loquitur de obedientia perfecta: quam dum obſeruat ſubditus in his ad quæ non obligatur ad prælati præceptum, conſilii eſt, & magnæ perfectionis, & non neceſſitatis; ſed ſi faciat ad ſimplicem monitionem tale quid, maioris perfectionis eſt. Tertium eſt caſtitas, de qua Dominus dicit. Matt. decimonono. Sunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cęlorum: Ad idem pertinet illud. Matt. 20. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Non mœchaberis. Ego aũt dico uobis, qui viderit mulierem ad cõcupi. &c. Hic oſtẽditur, quòd non ſolũ damnabilis eſt conſenſus ad opus mœchationis ſed etiam conſenſus ad delectationem. Nota autẽ, quòd concupiſcere ex ſubito motu, veniale eſt: ſed concupiſcere ex deliberatione perficiendi mortale eſt. Prædicta tria conſilia ſunt ſubſtantialia omnis perfectæ religionis: q̃a ſuos obſeruatores elongãt à malo, non ſolum quantum ad culpam, ſed etiam quantum ad cãm. Omne namque malum oritur, ex triplici radice: ſcilicet ex concupiſcentia carnis, ex concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Prædicta uerò tria conſilia ꝑfectè nos elongant à radice triplici. Quartum conſilium eſt charitatis. Matth. 5. Diligite inimicos veſtros. Iſtud autem quantum ad dilectionem affectus, eſt pręceptũ, ſed quantum ad dilectionem ſpecialis effectus eſt conſilium: quia inimico uelle gratiam & gloriã, eſt neceſſitatis ſed oſtẽdere

1. Cor. 12.

A

Exod. 20.

B

Vtiq; ſanctę ſunt religiones ob illa tria; contra hęreticos.

dere ei ſigna beneuolentię,eſt perfectionis & cõſilii:vn
Dilectio inimicorũ. de ad hoc non omnes tenentur. Sanè negare homini ſi-
gna familiaritatis quãdo veniam petit,vel neceſſitas ex-
Matt.5. poſcit,vindicta eſt:vel quãdo ſe ille qui hoſtis erat, ad fa
Luc.17. miliaritatem ingerit, ſi habeatur præſumptio ꝙ non ſi-
mulatè vel irriſoriè faciat, tũc diligendus eſt,& inter a-
micos computandus.Sed ꝙ aliquis vltrò ſe ad familiari-
tatem inimico ingerat;hoc perfectionis eſt. Vnde ꝙ ali-
quis iniuriam paſſus recõciliationẽ quærat & amicitiã,
non eſt debitum neceſſitatis, ſine quo non eſt ſalus: ſed
eſt perfectionis & conſilii, quo magnum expectatur prę
mium.Quintum eſt manſuetudinis. Matthæi.5. Si quis
te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei aliam. Hoc
autem ſic intelligitur;paratus ſis aliam ſuſtinere patien
ter:& illud conſilium eſt patientiæ reſpectu læſionis cor
poris Sed ad idem pertinet aliud,qđ eſt patientiæ reſpe
Matt.5. ctu ablationis rerum;ſicut eſt illud, Ibidem, Qui vult
tecum iudicio contendere,& tunicam tollere, relinque
ei & pallium.Nota:ꝙ contingit ſua repetere coram iu-
dice fideli dupliciter:aut cum contemptione & fraude;
aut cum charitate.Primum nulli licet, ſecundum verò
licet infirmis & imperfectis;perfectis aũt nõ. Vnde non
D repetere,conſilium eſt infirmis;perfectis verò ꝑceptum.
Religioſi attendant. Illis aũt,qui renunciauerunt proprietati,non licet repe
tere ſua vt ſua,ſed vt congregationis:non ꝓ ſe, ſed ꝓ
Luc.6. commune bonum.Sextum eſt miſericordiæ & ſuperero
Matt.19. gationis;vt illud,Omni petenti te tribue: & illud, ſi vis
Luc.11. perfectus eſſe,vade & vende oĩa,&c.Nota ꝙ dare ſuper
fluum eſt neceſſitatis,(in neceſſitate extrema) ſed da-
re quibus egemus,conſilii. Auguſtinus, Melius eſt mi-
nus egere; quàm plus habere. Quod autem dicit domi
Matth.7. nus, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, vos
Luc.6. eadem facite illis: ſic intelligendum eſt. Quæcunque
vultis rationabiliter, & dictante charitate,vt faciant vo
bis,&c. Vnde ſi peteremus rem aliquam, & non videre-
mus illud eſſe rõnabile,non velemus iam rationabiliter
dari nobis. Septimum conſilium eſt de ſimplicitate ver

bo-

borũ, vt ibi; Sit ſermo veſter eſt, eſt; nõ, nõ. Cuius ſenſus eſt: Si affirmatio, vel negatio eſt in ore, ſit & in corde. Et ad hoc conſilium reducitur illud Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis non periurabis. Ego aũt dico vobis non iurare oĩno. Nota ꝙ iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permiſſionis eſt: non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, conſilii eſt. Prohibet ẽt dominus iurare per creaturas. ſ. per cœlum, vel terram, vel per capillum propter idolatriam, ne ſcilicet credamus aliquid numinis eſſe in illis Fiunt tamen interdum iuramenta per euangelium, & cruces. i. per eum cui hæc ſunt dedicata. Octauum eſt de vitanda occaſione peccati. Vnde dicitur, Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & propriice abs te. Secũdum Aug. nullum membrorum erui præcipitur ad literã, ſed occaſio peccandi. Põt n. occaſio eſſe ex aſpectu, & tunc oculus ſiniſter ſcandalizat. Cum aũt ſit bona intentione, tunc oculus dexter. Vel poteſt eſſe occaſio ex contactu, & bona intentione: tunc manus dextera ſcandalizat. Poteſt in ſuper eſſe occaſio peccandi ex alio, & hoc à conſiliario, qui dicitur oculus, vel ab adiutore, qui dicitur manus: & eſt dextera qui cõſiliarius dicitur, & eſt adiutor in ſpiritualib⁹, ſiniſtra in temporalibus. Huiuſmodi enim ſi ſcandalizãt, abiicienda ſunt, quia occaſiones peccandi ſunt abiiciendæ. Nonum conſilium eſt de rectitudine intentionis ac finis. vnde dicitur Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, & cętera. Item illud, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Item, Sic luceãt opera veſtra coram hominibus, vt glorificent patrem veſtrum, &c. De his nota, quòd contingit conſtituere duos fines. ſ. temporalem, & æternum: ſed ſi ęternus finis eſt vltimus, hoc bene licet. Actio aũt ſpiritualis, vel prædicatio nõ põt referri ad finem temporalem, ſed econuerſo: & hoc eſt quod dicit Aug. non debemus euãgelizare vt manducemus, ſed manducare vt euãgelizemus. Nota ẽt, ꝙ nos tenemur illos actus referre ad Deũ, quorum habemus dominium ex imperio rationis: vt eſt mandu-

Matth. 5. E *Matt. 5.* *Occaſiones peccãdi vitãdæ ſupra huius. 69.* *Matt. 18.* *Matt. 6.* F *1. Cor. 9.* *Rom. 3.* *Prædicatores aduertant.*

care, cogitare, eligere,& ſimilia:ſed non tenemur actus referre inobediẽtes rationi,ut eſt nutritiua, reſpiratiua, & huiuſmodi Decimum conſilium eſt de conformitate operis ad doctrinam,ut ibi. Alligant onera grauia & importabilia:digito autem ſuo nolunt ea mouere, &c. Ad idem eſt illud Matth.7. Hypocrita eiice prius trabem de oculo tuo,&c. Nota,ꝙ aliquando in prædicatione aſſeritur aliquid de his,quæ pertinent ad ſtatum ſalutis:aliquã do uerò aſſeritur aliquid ſecũdum ſtatum perfectionis, utpote religionis. Primo modo tenetur prædicator facere quod dicit,cum aſſerat ad hoc omnes teneri. Secundo modo non tenetur,niſi perfectionem illam ipſe nouerit. Vtrum autem malus peccet prædicando, diſtinguitur: quia exiſtens in peccato notorio peccat quando prædicat,ſiue ex neceſſitate officii hoc faciat, ſiue ex uoluntate,quia ſcandalizat. Exiſtens autem in peccato oculto, ſi prædicat, & non ſtudet prius compungi, adhuc uidetur peccare,quia uidetur contemnere. Vndecimum conſiliũ eſt de uitanda ſolicitudine,ut ibi. Nolite ſoliciti eſſe,&c. & ibi. Nolite cogitare de craſtino. Sciendũ,quòd triplex eſt ſolicitudo. Prima eſt,laudabilis, ut eſt prouidẽtia ſpiritualis. Vnde Apoſto.1.ad Corinthios ſeptimo. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ Dei ſunt, quomodo placeat Deo. Item ad Romanos.12.de prælatis. Qui præeſt in ſolicitudine. Secunda eſt tolerabilis, & eſt illa ſolicitudo curæ temporalis quo ad corpus. Lucæ 10. Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima. Tertia eſt uitu perabilis,& iſta ſuperfluæ theſaurizationis, quo ad auaritiam. Eccleſiaſtici ſecundo. Peccatori autem dedit Deus afflictionem peſſimam,ut addat, & congreget, & hęc uanitas,& craſſa ſolicitudo mẽtis. Solicitudo prima præcipitur,ſecunda toleratur,tertia prohibetur.

1.Cor.10 *Col.3.* *Matt.23.* *Matt.6.* *De ſolicitudine ſup. tertij.19.* *Dat pœnã Deus;quãdo permittit peccatũ ſolũ modo.*

G

Duodecimum eſt fraternæ correctionis, ut Matth. decimò octauo. Si peccauerit in te frater tu⁹,& cœtera. Nota quod fratrem corripere quandoque eſt conſilium, vt quando corripitur ſuper venialibus. Quandoque eſt præceptum, vt corripere de mortalibus,& iſto ſecundo modo ad

Correctio fraterna.

do ad omnes pertinet, & obligat ſemper, quia pro loco & tempore, .ſ. quando vacat, & licet, & v det, ꝙ vtilis ſit correptio. Sciendū eſt quòd triplex eſt correptio, ſcilicet amoris, timoris, & pudoris. Hunc ordinem fraternæ correptionis docet Dominus in Euangelio. Primò enim innuit fratrem reuocandum eſſe amore, cum iubet eum ſingulariter corripere, dicens. Corripe eum inter te & & ipſum ſolum. Sed ſi hoc non valet, docet eum eſſe reuocandum timore, vbi ait. Si te non audierit, adhibe vnū vel duos tecum: & ſi hoc non voluerit, docet eum eſſe reuocandum pudore, vbi dicit: Si nec illos audierit, dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam nō audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, ideſt excommunicari debet, & ſic euitari. Sanè prædictus ordo fraternæ correptionis intelligitur tantum de criminalibus: quia de culpis communibus ſolent clauſtrales ſe in ſuis capitulis accuſare, non præmiſſa admonitione. Veruntamen accuſans alium caueat diligenter ne hoc faciat ad diffamādum, ſed ad corrigendum: quoniam ſi quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret. *Matt. 1.*

SCHOLIA.

A Si faciat ad ſimplicem monitionem tale quid, maioris perfectionis eſt] *.ſ. ratione charitatis maioris, ex qua videtur procedere: non ex genere operis. Nam quantum eſt ex genere operis magis meretur obediēs precepto, ſicut & magis demeretur inobediens precepto Quol. 6. ar. 11. Si vis ad longum videre de obedientia, pro meliori captu literę, conſule quol. 1. ar. 15. & 16. & quol. 4. ar. 12. Itē quol. x. ar. 10.* *Obedientię caſus*

B Ex deliberatione perficiendi]. *.ſ. actum interiorem (.i. delectari in illo concupiſcere) vel actum exteriorem. Eſt igitur peccatum mortale non tantum velle actu exteriore ſatisfacere concupiſcentiæ; ſed etiam ſolo actu interiore. Hinc apertius hoc nunc, nunc, dixit author his verbis. Non ſolū cōſenſus eſt dānabilis ad op⁹ mœchationis; ſed ēt cōſenſus ad delectationē. Hoc dicitur delectatio, vel cogitatio, moroſa: ſup.* *Caſus plurimū notabilis de concupiſcentia*

Dd 2 *tertij*

tertij cap. 11. & 28. Card. Caietan. in Sum. verſ. delectatio moroſa.

C Iſtud autem quãtum ad dilectionem affectus &c.] *Vide ſupra. 3. c. 17. hoc; & alia huc ſpectantia.*

D Perfectis verò præceptum] *ſ. comparatiuè acceptũ .i. magis conſilium, quàm infirmis, uel ad quod magis tenentur perfecti, de conſilio tamen, quàm infirmi; non autem abſolutè, quaſi quòd obliget eos ad mortale ſi id non ſeruauerint. Quod .n. imperfectis eſt conſilium, non eſt præceptum perfectis niſi ratione voti Opuſc. 19. cap. 2.*

E Non iurare autem quãtum ad perfectionem pertinet, conſilii eſt] *ſ niſi propter charitatem (.i. vel vtilitatẽ, vel neceſſitatem, maximè ſpiritualem) iuretur. Tunc n. cõſilium potius eſt iurare, quàm non: adhibitis ſuis comitibus ſ. iudicio [Ad differentiam iuramentorum abſque cauſa vrgẽte rationabili] iuſtitia, (vt excludantur iuramenta de faciẽdo malum) veritate (vt tollãtur iuramenta falſa). Quod autem dicitur ly omnino, dicitur ad prohibendum iuramenta omnia tanquam per ſe appetibilia: non abſolutè omnia, tanquam in caſu nullo ſint licita, cùm ipſa quandoque ſint neceſſaria. 2. 2. q. 89. ar. 2. idem S. Thom ſuper ad Rom. cap. 1. ly teſtis eſt mihi Deus. Concil. Toletanum 8 can 2.*

An iuramentum liceat. Hier. 4.

F Rectitudine intentionis ac finis] *ſ. ad vitandum etiam venialia. Alioquin habere rectam intentionem finis pro vitatione mortalium, hoc eſt præceptum, non tantum conſilium; vt patet.*

G Non ſtudet prius compungi.] *ita vt non curet talẽ actum in gratia exercere. Tũc n. peccat de nouo mortaliter, ſic prædicando. Tali n. à Chriſto dicitur. Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Exiſtimaſti iniquè, quòd ero tui ſimilis; Arguam te, et ſtatuã contra faciem tuam. D. Card Caietan in Summula. verſ. Præd. peccata. Hoc à ſimili intelligendum eſt de alijs miniſtrantibus Deo, cui honor, & gloria, in æternum.*

Prædicator, alii Dei miniſtri.

A M E N.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER SEXTVS.

De Sacramentorum virtute.

De medicina Sacramentorum. Cap. I.

CAELESTIS medicus, humani generis reparatiuus tali modo ſanauit ægrotum, ſicut optimè competebat ægrotanti, & ægritudini, & occaſioni ægrotandi, & ipſius ægritudinis curationi Aegrotus igitur homo eſt. Morbus autem originalis culpa eſt. Origo verò iſtius culpæ, licet principaliter fuerit ex conſenſu rationis, occaſionem tamen ſumpſit ex ſenſibus carnis. Ad hoc ergo ꝙ medicina reſpondeat morbo, oportuit, quòd non tantum eſſet ſpiritualis, verũ etiam aliquid haberet de ſenſibilibus ſignis, vt ſicut ſenſibilia fuerunt animæ occaſio labendi, ita eſſent ei occaſio reſurgendi. Et propter hoc medicina noſtri vulneris conſiſtit in eccleſiaſticis ſacramentis.

De orginali tantũ fit mentio qa in eo inclu dũtur radicaliter omnia alia peccata: ic circo dicitur quoq; & peccatũ & peccata mundi. Ioh. 1 2.

De diffinitionibus ſacramenti. Cap. II.

SAcramentũ eſt, ut ait Aug. inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma. Hęc diffinitio generalis eſt,& conuenit ſacramentis tam nouæ,quã ueteris legis, quia tam illa, quam iſta ſunt ex ſimilitudine repręſentatiua, & ex inſtõne ſignificatiua, Sciẽdũ; ꝙ eadẽ diffinitio ẽt propriè cõuenit ſacramẽtis nouæ legis:ſed ſic ſupplẽda eſt,ita ut ei ſimilitudinem gerat,& cauſa exiſtat. Quia non ſolum ex ſimilitudine repreſentant,uel ex inſtitutione ſignãt: ſed ex virtute diuina ſanctificant, & gratiam cõferunt:per quã anima curatur ab infirmitatib. uitiorũ. Et hoc eſt,quod Auguſtinus in alia diffinitione inſinuat dicens:ſacramẽtum eſt illud, in quo ſub tegumento rerum viſibilium diuina uirtus ſecretius operatur. Eſt & tertia diffinitio Vgonis de S. Vict. qui ait. Sacramentum eſt materiale elementum extrinſecus oculis ſuppoſitum, ex inſtitutione ſignificans, ex ſimilitudine repreſentans,ex ſanctificatione aliquã gratiam conferens inuiſibilem. Tria tanguntur hic: quæ ſunt de ratione ſacramenti ſtrictè, & propriè, ſumpti. Primum eſt naturalis ſimilitudo, ex qua habet aptitudinem ſignificandi. Secundum eſt actualis inſtitutio:ex qua habet ordinem determinatum reſpectu huius ſignificati. Tertium eſt ſpiritualis ſanctificatio; ex qua habet uirtutem efficiendi illud ſignificatum.

A (margin, beside "mentum extrinſecus") B (margin, beside "ne aliquã gratiam")

SCHOLIA.

A Ex ſanctificatione aliquam gratiam conferens] *ſanctificatione. ſ. ſignificata. Prius natura namq; ſignificant ſanctificationem noſtram; poſt cauſant gratiam. Cùm igitur ad ſanctificationem noſtram requiratur & paſſio Chriſti, ut cauſa meritoria; gratia, vt forma; gloria, vt finis clarum eſt: ꝙ ſacramentum quodlibet nouæ legis ſignificat illa tria, ſcilicet paſſionem Chriſti ceu præteritam, reſpectu cuius dicitur ſignum rememoratiuum; gratiam ceu præſentem à ſe inſtrumentaliter collatam, reſpectu cuius dicitur ſignum demon-*

ſtra-

ſtratiuum; gloriam ceu futurã cuius reſpectu dicitur ſignũ prognoſticum, 3. q. 50. artic. 3. Cõcilium Tridentinum. ſeſſ. 6. cap. 7.

B Propriè] *Sic intelligitur ly propriè, à Concil. Trid. ſeſſ. &c, de ſacramentis ſingulis toties replicatum. Vide tu ibi per ſingula.*

De ſacramentis nouæ legis, ſeu gratiæ. Cap. III.

SAcramenta legis gratiæ omnia Chriſtus inſtituit, tanquam nouæ legis lator, in qua uocans ad præmia, dedit præcepta, inſtituit ſacramenta. Chriſtus enim uerbũ patris cum ſit ſummæ bonitatis, & ſummæ ueritatis, & ſummæ uirtutis, ratione ſummæ bonitatis, promiſit prę- mia beatificantia: ratione veritatis, dedit pręcepta dirigẽtia, ratione virtututis, inſtituit ſacramenta adiuuantia, ut per ſacramenta reparetur uirtus ad implenda præcepta: & per pręcepta perueniatur ad prēmia. Inſtituit autem ſacramenta in uerbis, & elemẽtis, ut ait Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, & eſt ibi elemẽtũ pro materia, & forma verborũ pro forma. Ad hoc uerò inſtituta ſunt ſacramenta in uerbis, & elementis, ut haberent euidentiam ſignificandi, & efficaciã ſanctificandi: quia dum elementa oculis, & uerba auribus ſe offerunt, qui ſunt duo ſenſus pręcipuè cognoſcitiui, dant euidentiam ſignificationis. Deinde verba ſanctificant elementa, ut plenior fiat humanę creationis efficacia. Inſtituit aũt Deus ſacramenta diuerſimodè. quędam. ſ. ante aduentũ ſuum, vt matrimonium, & pœnitentiam. Sed hęc duo confirmauit, & conſummauit in lege Euangelica, dum pęnitentiam prędicauit, & nuptiis interfuit. A Alia quinque ſacramenta poſt aduentum ſuum initiauit. Confirmationẽ quidẽ, paruulis manum imponẽdo. B Vnctionem verò, diſcipulos ad curandum mittendo, qui infirmos ungebãt oleo: ſicut dicitur in ſexto cap. Marc. *Marc. 10.* Baptiſmum uerò ſuſcipiendo, deinde formam dando. Ordinem autem, pote-

Matt.3. ſtatem ligandi,& ſoluendi tribuendo, & conficiendi ſa-
Io.3. cramentum altaris. Euchariſtiã aũt, comparando ſe gra
Matt. 18. no ſinapis,& conficiendo,ac dando diſcipulis imminen-
Matt. 26. te paſſione ſacramentum corporis,& ſanguinis ſui. Inſti
Io 20. tuta ſunt etiam ſacramenta multiplici de cauſa. Primò
Matt. 13. propter humilitationem:qua homo quærit ſalutem infe-
Luc.22. rioribus ſe ſubiiciendo. Secundò propter eruditionem, qua homo per viſibilia ad cognoſcenda inuiſibilia rapitur. Tertiò propter exercitationem,qua homo noxiã declinet occupationem, & otium. Quartò propter cõgruitatem medici ad medicinam,quia cũ medicus ſit Deus, & homo,congruenter medicina debet continere aliquid
Rom.1. diuinum.ſ. inuiſibilem gratiam, & aliquid humanum.ſ.
Luc.4. viſibilem gratiæ formam. Quintò propter congruitaté
Matt.9. ex parte infirmi,quia cum infirmus ſit homo conſtans ex
Pſal.6. corpore, & ſpiritu, ſpiritus autem in corpore non be-
Heb.11. ne capiat ſpiritualia,niſi in corporalibus congruum fuit dare medicamenta ſpiritualia in rebus corporalibus, ſicut pillulæ in nebula dantur. Sextò propter augmẽtationem meriti. Multum .n. valet ad meritum quando Deo
Vbi magnũ meritum. creditur in his,vbi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo ex prædictis quæ ſit ſacramentorum cauſa efficiens,quia diuina inſtitutio, q̃ formalis, q̃a gratiæ ſanctificatio,q̃ finalis,quia humanæ infirmitatis curatio.

S C H O L I A.

A Pœnitentiam prædicauit] *ſ& exhortando ad illã (vt patet per Euangelium pluries)& inſtituendo formam eius ſuper peccata cadẽtem Hoc.n.modo, inſtitutor pænitẽtiæ ſacramenti dicitur;ſicut & illo.ad pœnitentiam virtutẽ ex*
Pœnitẽtia quotuplex & cætera. *hortator. Sicut ergo ly pœnitẽtia accipitur dupliciter,pro pęnitentia ſquæ virtus eſt,& pro pœnitentia,quæ ſacramentũ eſt;ita ly prædicauit accipitur dupliciter,vt diximus:quorũ duo ſ.pœnitentia ſacramẽtũ,& p̃dicatio formæ,ſunt tãtũ ab authore hic intenta. Prædicatio,ideſt inſtitutio formæ iſtius penitentiæ eſt, Ioh 20. Quorum remiſeritis peccata remittũtur eis,quorum retinueritis retenta ſunt. Concilium Tridẽtinum ſeſſ 14. cap. 1.5.6. cano. 1.3. Iohan. 20. ibi. item 3.*

q.84.

q. 84, ar. 1. & q. 85. ar. 1. 2.

B Nuptiis interfuit] *ſ. & verbo, & facto. Nuptijs interfuit facto, eaſque miraculo nouo cõſecrauit, in Chana Galileę. Ioan. 2. Nuptijs interfuit verbo, cum dixit: Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna; Quod ergo Deus coniunxit homo non ſeparet. His. n verbis inſtituit ſacramentum matrimonij, nõ quaſi non prius inſtitutum aliquo modo; ſed prius à ſemetipſo nõdum incarnato inſtitutum, nunc ipſemet incarnatus quòad inſtitutionem confirmauit. Quod ſi ad gratiam, quã nunc ex opere operato confert, cùm prius illam ſic non conferret, inſpicias; merito dicemus: eſſe tunc de nouo à Chriſto Domino ſacramentum matrimonij inſtitutum. Vt dicamus. Matrimonium, ut ſine gratia prius erat inſtitutum; matrimonium, vt gratia veſtitum, nunc recens eſt inſtitutum. Concilium Tridentin ſeſſ. 24. cap. 1. cano. 1.* *Matt. 19.* *De matrimonio.*

C Confirmati nem manus pueris imponendo.] *Hinc Cõfirmatio dicitur, ab Euſebio Papa, ſacramẽtum manus impoſitionis, de Conſ. diſt. 5. Manus quoque.*

De effectu ſacramentorum nouę legis. Cap. IIII.

EFfectus ſacramentorum nouæ legis multiplex eſt. Primò, à peccato mundãt. Scđò, in bono conſeruãt. Tertiò, corpori Chriſti miſtico incorporant. Quartò iuſtificãt. Quintò, ad futuram vitã præparant. Sextò, erudiendo illuminãt. Septimò à malo prę ſeruant. Iſta patẽt in ſeptem ſacramentis per ordinem. Nam primũ operatur baptiſmus. Secundum confirmatio, & ſic de aliis. Sacramenta dicuntur vaſa gratię, & cauſa: non q; in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiat, cũ in ſola anima habẽt collocari, & à ſolo Deo infundi, ſed quia in illis, & per illa gratiã curationis à ſummo medico Chriſto oportet hauriri: licet non alligauerit potẽtiã ſuam ſacramentis, qui & per alias vias gratiã cõferre valeat. Sacramenta ſemper habẽt ſanctificationem veritatis, non ſemper efficaciam curationis: non pp defectum A B

ex parte ſui,ſed ex parte ſuſcipiẽtis:quia gratia nulli datur repugnanti,& impugnãti gratię fontem. Vnde & ſa-
C cramenta non ſanctificant,niſi dignè accedẽtes & abſq; omni fictione. Nonnunquam tamen virtute ſacramentorum fit de attrito contritus:ita ꝙ defectus dignitatis,vel pręparationis ex parte ſuſcipiẽtis ſuppletur virtute diuina in ſacramentis contenta;dummodo non accedat ſciẽs in mortali peccato,vel in propoſito peccandi. Vnde ſciẽdum,ꝙ quidam ſuſcipiunt ſacramentum tãtum, vt fictè accedentes:quidam rem tantum, vt qui per contritionẽ & fidei deuotionem recipiunt gratiã prius quàm veniãt ad ſacramenta:quidam & ſacramẽtum & rem ſuſcipiũt, vt digne accedentes.Sacramentum dicitur à ſacrando,& hoc poteſt intelligi tripliciter:aut ſanctitatem efficiẽdo tantum,aut ſanctitatem ſignificando tantum,aut ſanctitatem ſignificando & efficiendo ſimul. Primo modo conuenit ratio ſacramenti rebus ſignificatis per ſacramenta tam veteris quam nouę legis.Secundo modo conuenit ſignis veteris legis. Tertiò modo conuenit ſacramẽtis nouæ legis.Huiuſmodi exemplum habemus in naturis, qa medicina dicitur ſanare efficiendo tantum, ſed ſudor ſanat indicando tantum,exercitatio ſanat efficiendo & ſi-
D gnificando. Quinq; ſunt q̃ animam iuſtificant,ſed diuerſimodè. Deus.n. iuſtificat authoritate , gratia iuſtificat formaliter expellendo morbum ſpiritualem , impletio mandatorum iuſtificat vt diæta:Sacramenta verò tãquã vaſa medicinalia,per quæ confertur gratia:Sacerdos autem miniſterio.Exemplũ autem horum habemus in curatione morbi corporalis.Deꝰ enim ſanat corpus authoritatiuè,medicina effectiuè,diæta conſeruatiuè,uas medicinæ contentiuè.(Vnde dicitur vulgariter , Pixis iſte ſanauit me)medicus verò ſanat vt miniſter.

Nota bene.

S C H O L I A.

Gratia à & in ſacramẽtis;quomodo.

A Vel cauſaliter.] *Scilicet principaliter;nõ autem cauſaliter inſtrumentaliter.Inſtrumẽtalis.n cauſa gratia ſunt. Concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 7. & conſequenter gratiã cõtinẽt, ſecundum eſſe fluens,& incõpletum: & conſequẽter in eis eſt*

virtus

virtus cauſatiua gratiæ; virtus inquam inſtrumentalis, habens eſſe tranſiens ex vno in aliud, & incõpletũ. 3. q. 62. ar. 3. & 4. Conc. Floren. de ſacramentis, & Trid. ſeſſ. 7. can. 6.

B Non propter defectum ex parte ſui.] *Ergo per ſacramenta datur ſemper, & omnibus gratia. quantum eſt ex parte Dei, & ſacramentorum; non autem aliquando tantùm, & aliquibus tantum. Concil. Triden. ſeſſ. 7. can. 7. de ſacram.* *Quibus, & quando: datur.*

C Omni fictione.] *Scilicet quadrifariam dicta. Primo .n. ſecundum Auguſtinum dicitur fictus, qui non credit; ſecũdò qui contemnit; tertiò qui aliter celebrat ſacramentum, non ſeruans ritum eccleſiæ; quartò qui indeuotè accedit Nã accedens ad aliquod ſacramentum oſtendit ex hoc ſuo facto quatuor; videlicet ſe fidem Chriſti habere, ſe venerari ſacramentum, ſe velle Chriſto conformare, ſe velle à mortali peccato recedere. Vnde, ſi veraciter, in animo etiam ſolo, non vult vnum ex his quatuor, rectè vocatur fictus. 3. q. 69. ar. 9.* *Fictio.*

D Gratia formaliter.] *Nomine gratiæ intellige hic, non tantùm qualitatem illam infuſam formaliter inhærentem animæ; ſed etiam cauſam meritoriam gratiæ, .i. paſſionem Chriſti inquantum ſcilicet illã gratia datur homini per merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti: Nemo enim potuit, poteſt, nec poterit vnquam eſſe iuſtus: niſi cui talia merita communicantur. Item per ly impletio mandatorum, intellige præparationem noſtram: quæ in adultis neceſſariò requiritur ad iuſtificationem. Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 5. 6. & 7.*

De numero ſacramentorum. Cap. V.

SAcramenta nouæ legis ſunt ſeptem, ſecundum ſeptẽ diuerſitates hominum in eccleſia. Primum eſt intrantium, vt baptiſmus. Secundum pugnantium, vt confirmatio. Tertium vires reſumentium, vt Euchariſtia. Quartum reſurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium, vt extrema vnctio. Sextum miniſtrantium, vt ordo. Septimum nouos milites introducentium, vt matrimonium. *Cõc. Trid. de ſacramẽtis ſeſſ. 7. can. 1.*

nium. Sacramenta figurata ſunt in ſeptem ſignaculis, qbus fuit veteris teſtamenti pagina ſigillata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui claudit & nemo aperit, re- *Apoc.5 8. & 3.* ſerauit. Itē in ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt. Item in ſeptem ſtellis: quas habebat ſimilis filio hominis *Matt. 15.* in dextera ſua. Item in ſeptem panibus, quibus dominus turbam ſatiauit. Item in ſeptem oculis ſuper unum lapi- *Zach.3.* dem. Item in ſeptem lucernis tabernaculi ſuperpoſitis *Num 8.* candelabro. Item in ſeptē lotionibus. Naaman. Sacramen *4.Reg.5.* ta ſunt ſeptem, quæ diſponunt ad ſeptem virtutes habendas. Nam baptiſmus eſt ſacramētum fidei. Confirmatio *Virtutes oēs per ſacramenta.* ſpei. Euchariſtia charitatis, Pœnitētia iuſtitiæ. Extrema unctio perſeuerantię: quę eſt fortitudinis complementū. Ordo prudentiæ. Matrimonium temperantiæ. Alia etiā ratio numeri ſacramentorum eſt, quę ordinantur contra triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Vnde baptiſmus ordinatur contra peccatum originale. Pœnitētia contra mortale. Extrema unctio contra ueniale. Ordo contra ignorantiam. Euchariſtia contra malitiam. Confirmatio contra impotentiam. Matrimonium cōtra concupiſcentiam, quam temperat & excuſat. Alia adhuc ratio numeri, quia ſacramenta ſunt cauſa ſanatiua morbi ſpiritualis ad modum corporalium. Medicina uerò corporalis quadruplex eſt, .ſ. curatiua, conſeruatiua, prę- *A* ſeruatiua, & melioratiua. Simili modo & ſacramenta curant. Baptiſmus etenim curat ſimul & totaliter. Pœnitentia uerò curat paulatim quantum ad pœnam, quouſque nullius pœnæ homo debitor ſit. Extrema unctio curat à morbis leuioribus, ſ.a venialibus, ſicut baptiſmus, & pęnitētia curant à læthalibus. Sic ergo prædicta tria ſacramenta ſunt quaſi medicinę curatiuę. Confirmatio autem eſt medicina conſeruatiua ſanitatis ſpiritualis, in qua datur ſpiritusſanctus ad robur, & conſeruationem gratiæ datę *Quàm bonum eſt nobis Eucharistia.* in baptiſmo. Matrimoniū eſt medicina pręſeruatiua. Ordo eſt medicina melioratiua, in quo augmentatur gratia ſimul Euchariſtia hęc omnia facit. Curat enim venialia, quæ ſunt occaſio ruinæ maioris: conſeruat gratiam in

uenta

nentam in homine, & augmentat, ſicque meliorat, & nihilominus à peccato præſeruat.

S C H O L I A.

A Paulatim quantum ad pœnam] *Scilicet temporalē. Æternā enim mutat ſemper ſtatim tunc, quando diſſoluit culpam; non autem omnem temporalem ſemper. Nam oppoſitum eſt à Concilio Tridentino ſub Anathemate prohibitū. ſeſſ. 14. can. 12. item uide 3. q. 86. art. 4.* *Pœna.*

De poteſtate diſpenſationis ſacramentorum. Cap. VI.

POteſtas diſpenſationis ſacramentorum regulariter ſpectat ſolum ad genus humanum. In omnibus ſacramentis diſpenſandis neceſſaria eſt diſpenſantis intentio; qua quis intendit facere quod Chriſtus inſtituit ad humanā ſalutem, uel ſaltem facere qđ facit eccleſia, in quo clauditur in generali intentio prædicta: quia ipſa eccleſia ſicut ſacramenta à Chriſto accepit, ſic ad fidelium ſalutem diſpenſat. Rurſum, quia ordo dignitatis exigit ut maiora maioribus, & minora minoribus committantur: quædam reſpiciunt excellentiam dignitatis, vt ſacramentum confirmationis, & ordinis, unde confirmatio, & ordo conferuntur ab epiſcopis. Quædam reſpiciunt indigētiā neceſſitatis, vt matrimoniū, & baptiſmus, quorū vnū generat, alterum verò regenerat. & horum diſpēſatio ēt perſonis inferioribus conceditur maximè in articulo neceſſitatis, qđ dico rōne baptiſmi. Quędam aūt ſacramenta ſunt quaſi media, ut Euchariſtia, pœnitentia, & extrema Vnctio. Et iſtorum diſpenſatio ad ſolos pertinet ſacerdotes, qui ſunt quaſi in medio inter epiſcopos, & minores perſonas conſtituti. Sacramēta diſpenſari poſſunt à bonis & malis, à fidelibus & infidelibus, intra eccleſiam & extra: quia ſi diſpenſari poſſent tantum à bonis, nullus eſſet certus de ſuſceptione ſacramenti: cùm nullus ſit certus de bonitate miniſtri, ſicut nec de ꝓpria, & ita ſēper oporteret iterari, & malitia unius præiudicaret alienę ſaluti. A

Concil. Trid. ſeſſ. 7. can. 11. de ſacr. in genere.

Conciliū Trid. ſeſſ. 7. de confirmat. one cano. 3 & ſeſſ 23. cano. 7. de ordine.

Non rõne ſanctitatis prelatus eſt p̃latus: contra Lutheranos

ſaluti. Iccircò ſacramentorũ diſpẽſatio cõmittit ho..' nõ ratione ſanctitatis, quæ variatur; ſed ratione authoritatis diuinæ, quæ ſemper manet quantũ eſt de ſe. Sciendum aũt, ꝙ in ſacramentis quædã ſunt ſubſtãtialia, quædam verò ſacramentalia. Quantum ad ſubſtantialia non plus ualet operatio boni miniſtri quàm mali: quia Deus ibi operatur vt auctor, homo verò vt miniſter. Sed in ſacramentalibus, vt ſunt orationes, plus poteſt valere operatio boni miniſtri, quàm mali: hoc eſt autẽ per accidẽs, non per ſe, i. quantum ad alios effectus accidentales, non quantum ad eſſentiales. Quamuis apud hæreticos ſint ſacramenta vera; non tamen recipientibus ſunt utilia, niſi ad eccleſiæ vnitatem redeant. Vnde Augu. Eccleſia comparata paradiſo, iudicat; poſſe baptiſmum homines foris recipere, ſed ſalutem non tenere. Nam & flumina de paradiſi fonte largiter manauerunt: non tñ in Meſopotamia, nec in Aegypto, quò illa flumina peruenerũt, eſt fœlicitas vitæ; quæ de paradiſo commemoratur.

Cornel. Papa. vide in decret. eius, in concili. item vide huius cap. Scholion Concil. Trid. ſeſſ. 7. cano 4. de baptiſmo.

S C H O L I A.

A A bonis, & malis à fidelibus & infidelibus, intra eccleſiã & extra.]. *Accipiendo ſ. diuerſimodè, & ſacramẽta. Nã oẽs tàm boni q̃ mali poſſunt de facto diſpenſare omnia ſacramenta ſibijpſis competentia, puta epiſcopus ordinare, ſacerdos conficere. dũmõ intendant ſaltem facere ꝙ facit eccleſia. Concilium Tridentinũ ſeſſ. 7. cano. 11. & 12. de ſacramentis in genere. Infideles nunquã baptizati cũ intentione prædicta poſſũt baptizare tantũ, ſeruata debita materia, & forma Hæretici ſeu infideles baptizati & ordinati non amittunt per ſuam infidelitatem caracterem. & conſequenter nec poteſtatem diſpenſandi ſacramenta alijs ſupradictis concurrentibus; ſcilicet debitis & materia, & forma & intentione Ex concil. Trid. ſeſſ. 7. can. 4. de baptis. Ergo ly extra eccleſiam, nunquam ſumitur quantum ad intentionem; ſed tantùm quantum ad mores, vel etiam fidem. 3 q. 64. ar. 5. & 8 & 9. Concilium Florentinum: de ſacramentis. Cornelius*

Infideles reſpectu ſacramentorum.

nus Papa in ſacerdotali Concilio Romæ, & Stephanus primus Papa: quando reuocauerunt ſententiã Concilij Carthaginenſis de baptiſmo hæreticorũ, Summa, concilior. in vita Cornelij, in fine.

De triplici ſtatu fidelium. Cap. VII.

TRiplex eſt ſtatus fidelium in acie eccleſiaſticæ hierarchiæ, ſcilicet, fidei genitę, fidei roboratæ, & fidei multiplicatæ. Per primum fit diſtinctio fidelium ab incredulis in baptiſmo: per ſecundum fit diſtinctio fortiũ ab infirmis, & hoc in cõfirmatione: per tertium fit diſtinctio clericorum à laicis, per ſacramentum ordinis. Hinc eſt, ꝙ hæc tria ſacramenta characteres imprimunt, per quos indelebiliter impreſſos ſemper diſtinguuntur: vnde nullaten᷒ iterari poſſunt. Character ergo Baptiſmalis incipientiũ eſt; Cõfirmationis verò proficientiũ; ſed ordinis perfectorum. Prædicta triplex diſtinctio fit ad ſimilitudinem diſtinctionis alicuius exercitus. Prima eſt communis ſ. totius exercitus ab alio exercitu; & hæc fit principaliter per baptiſmum. Secũda eſt ſpecialis, ſ. militum à popularibus; hęc autem fit per confirmationem. Tertia eſt ſpecialiſſima, ducum militum ab vtriſque; & hęc fit per ſacramẽtum ordinis. Præterea quia character eſt ſignum diſtinctiuum ſpirituale & indelebile; ideo non confertur in ſacramentis, quæ ſolent iterari, ſicut eſt pœnitentia, matrimonium, & huiuſmodi. Notãdum ergo, ꝙ character baptiſmalis eſt omnium characterum aliorum fundamentum, & illo non habito non poſſunt cęteri characteres imprimi, vnde ſi quis ordinatur nõ baptizatus, nihil prorſus agitur. Quamuis tria ſacramenta ſint, vt dictum eſt, quæ propter characteris impreſſionem non iterantur, tamen commune eſt hoc oĩbus ſacramentis non iterari circa eandẽ perſonã, & materiam, & ex eadẽ cauſa: & hoc eſt ideo, ne fiat contumelia ſacramento. Ex hoc A enim credi poſſet, ꝙ ſacramenta prius diſpenſata eſſent inefficacia, & inepta:) licet quędã ex neceſſitate, & aliis

Conc. Flo. de ſacramentis. Trid. ſeſſ. 7. can. 9. de ſacramentis in genere.

cauſis

cauſis iterari poſſint. Quædam ſunt de ſacramentorum ſubſtantia, quædam de congruentia. Si ea quæ ſunt de ſubſtantia omittantur, euacuantur ſacramenta, & ſunt iteranda. Omiſſione verò illorum, quę ſunt de congruentia, non euacuantur ſacramenta.

SCHOLIA.

Cōfeſſio de eiſdem.

A Circa eandem materiam.] *Scilicet proximũ. Nã pōt laudabiliter quis ſæpius de eiſdem ſolis peccatis abſolui, ſi ſæpius de eiſdē ſolis confiteatur: quia licet tunc ſit prorſus eadē materia remota ſ peccata, non tamen eſt eadem materia propinqua, ſ actus pænitētis. Nam confeſſio tunc reiteratur. D. Cardin Caiet. in Summula Verſ Abſolutio ex parte formæ. De materia proxima pœnitentiæ, quæ ſint pœnitentis actus; vide Conc. Trident. ſeſſ. 14. ca. 3. can. 4. & 3. q. 84. ar. 1. 2.*

De inſtitutione ſacramentorum. Cap. VIII.

Collatio ſacramētorũ legis antiquæ, & Euangelicæ.

AB initio inſtituta ſunt ſacramenta ad curationem hominum, & ſemper cum morbo cucurrerunt. In lege enim naturæ fuerũt oblationes, ſacrificia, & decimationes. In lege autem ſcripta introducta eſt circuncíſio, & adiuncta eſt expiatio, atque ſuperaddita oblationũ, & ſacrificiorum multiformis diſtinctio. In lege autem noua ſtatuta ſunt ſacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, præeminentia digniora, atque ſignificatione euidentiora: in quibus eſt impletio ſimul, & euacuatio omnium prædictorum: ſicut ait Vgo de Sancto Victore. Primi temporis ſacramenta fuerunt ſicut vmbra; medii temporis ſicut imago, ſiue figura; poſtremi verò temporis. ſ. gratiæ, ſicut corpus; quod intra ſe veritatem continet, & gratiam, quam ſignificatione repræſentant, & principaliter conferunt & promittunt. Prędicta patent, quia eiuſdem mundationis ſimilitudo eſt in oblatione legis naturæ, ſed occultè inuenitur. In circunciſione verò euidentius aliquãtulum exprimitur,

per

per baptiſmũ aũt manifeſtius declaratur. Item ſacramẽta veteris legis nutriebãt paruulos,exercebãt perfectos , & duros onerando domabãt:Sed ſacramenta nouę legis conferunt,quæ vetera delonginquo monſtrabant.Vnde priora ſacramenta præparauerunt,& perduxerũt ad noua,ſicut uia ad terminum;ſicut figura ad veritatem;& ſicut imperfectum ad perfectum.Eſt & alia differentia.qa commune eſt omnibus ſacramentis;quòd conſiſtãt in rebus ſenſibilibus,inuiſibilem gratiam ſignificantibus:ſed ſpeciale eſt ſacramentis nouæ legis,quòd conſiſtant etiã in verbis. Item ſacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant,ſed hoc non faciunt ſacramenta veteris legis. Itẽ ſacramenta nouæ legis iuſtificant & quantum ad opus operatum,& quantum ad opus operans: ſed ſacramenta veteris legis iuſtificant ſolum quantum ad opus operans quia non valebant faciẽtibus, niſi quantum illorum charitas & deuotio fidei extẽdebat.Hoc non intelligitur de circunciſione,quæ cum non fuerit in lege data , nequaquam inter legalia cõputatur:quia ipſa in paruulis tollebat originale peccatum,& gratiam conferebat;quod nõ faciebant legalia . Item legalia ſecundum Aug. fuerunt ante paſſionem domini uiua,& ſtatim poſt paſſionẽ mortua,& poſtquam claruit ueritas euangelii,fuerunt omnino ſepulta.Noſtra uerò ſacramenta vſque ad finem ſemper in ſuo vigore manebunt.

Cõc. Trid. de ſacramẽtis. ſeſſ. 7.can.8.

A

*Introſpice ſenſum nõ ſolã ſuperficiẽ. Sup. li. quarti.ca. 12.*A.

S C H O L I A.

A Hoc &c. de circunciſione.] *Ly hoc ſ.propter eandem rationem.Quaſi dicat.Licet hoc,.i. iuſtificare, ſolùm quantũ ad opus operans conueniat circunciſioni; non tamen ideo conuenit ei,quia ſit legale ſacramẽtũ . Vnde mox probat author (vt patet)quòd circunciſio non erat legalis per hoc;ꝙ nõ fuerit in lege data . Quòd aũt dicit legalia non feciſſe,quod circũciſio,intelligitur quoad paruulos,& quoad originale:quoniã nullũ aliud remediũ pro pueris contra originale legitur antiquitus;niſi circunciſio.Differebat ergo circũciſio à legalibus in hoc,ꝙ paruulis originale tollebat,& tollẽdo illud gra-*

tiam conferebat: non autem differebat in conferendo gratiã; quia et circunciſio conferebat illã ſolũ quantũ ad opus operãs, vt dictũ eſt. Litera igitur coniunctim accipit, ly tollebat originale, & gratiã conferebat, tanquã pro vno ſolo; non aũt diuiſim, tanquã pro duobus, (vt minus pene trantibus authoris ſenſum videtur). Vide ſup. lib. 4. c. 12. B. & 3. q. 70. ar. 4.

De ſacramento baptiſmi. Cap. IX.

Côc. Trid. ſeſſ. 7. de baptiſmo.

BAptiſmus eſt Ianua omnium ſacramentorum, quia nulli confertur in eccleſia aliud ſacramentum ante ipſum. De ſubſtantia baptiſmi ſunt quinque. Primum eſt A expreſſio formę vocalis à Deo inſtitutæ, quæ eſt hæc. Ego te baptizo, in nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti, B abſque omiſſione, vel additione dictionis, abſq; prępoſteratione ordinis, & abſque commutatione nominis: his. n. quatuor modis forma verborum violatur, ſcilicet omiſſione, additione, tranſpoſitione, & commutatione, ideſt, C ſi ponatur loco patris, & filii, & ſpiritusſancti, nomen potentis, ſapientis, & benigni: quia in quocunque idiomate baptizetur, non debent poni appropriata tribus perſonis, ſed expreſſa nomina perſonarum. Similiter loco verbi baptizo non debet dici, immergo, vel intingo. Secundum eſt ablutio per elementum aquę cuiſlibet, vel maris, vel fontis, vel fluminis, ſiue frigidæ, vel calidæ in toto corpore facienda: vel ſaltem in digniori parte, ſcilicet in capite. Tertium eſt, quòd immerſio iſta fiat ab vno, & in eodem tempore quãdo forma verborum exprimitur, ita ꝙ non vnus puerum immergat, & alius verba proferat. D Quartum eſt intentio vel ſpecialis, vel generalis. Specialis autem intentio eſt, vt iſte baptizandus mundetur. Generalis autem eſt facere illud quod facit eccleſia. Intentio quoque illius requiritur qui eſt baptizandus, ſi eſt adultus, quia qui inuiti baptizantur, non recipiunt ſacramentum. Quintum eſt fides ipſius baptizandi: quia in adultis requiritur fides propria, ſed in paruulis aliena: qa paruuli

Notent curati, plebani &c. ly in eodem tempore.

Côci Trid. ſeſſ. 7. can. 11 de ſacramentis in genere; & Floren.

paruuli in fide eccleſiæ baptizantur. Baptiſmus merito fit in aqua,& nõ in alio liquore:quia cum homo per peccatum primi parentis incurrerit immunditiam, & ignorantiam,& concupiſcentiam,per baptiſmum ab his tribus liberatur. Et hoc notatur in proprietatibus aquæ, .ſ. puritate,perſpicuitate,& frigiditate. Nam baptiſmalis aqua ſua puritate nos mũdat,ſua perſpicuitate illuminat, atque ſua frigiditate ab æſtu concupiſcentiæ nos temperat. Item baptiſmus fit in aqua, ne quem inopia excuſaret,& ne propter defectum homines ſalutis periculũ incurrerent,ſi in alio aliquo liquore fieret; & vt inueniatur apud omnes communis baptiſmi materia. Triplex autẽ eſt baptiſmus,ſcilicet fluminis,flaminis,& ſanguinis. Inter hos talis eſt differentia,quia baptiſmus fluminis à tota pœna liberat,& à culpa,& gratiam in habitu infũdit, & characterem imprimit. Baptiſmus flaminis delet culpam,non ſemel tantum,ſed pluries,& habet gratiam in vſu,in quo conſiſtit meritum. Baptiſmus ſanguinis liberat ab omni tentatione, & confert ſtatim præmiũ, quia proprium eſt martyrum ſtatim euolare. Ex his patet q̃s ſit melior inter hos baptiſmos,quia ſe habent vt excedẽtia,& exceſa. In baptiſmo quoddam eſt ſacramentum tantũm,vt ablutio exterior:quoddam eſt res tantum,vt gratia interior:quoddam res,& ſacramentum,ut character. Octo ſunt de ſolennitate baptiſmi, quæ non ſunt de ſubſtantia. Vnde verſus. *de ſacramentis.*

Sal,oleum,chriſma,cereus,chriſmale,ſaliua,
Flatus,virtutem baptiſmatis iſta figurant.
Hęc cum patrinis non mutant eſſe,ſed ornant.

In quatuor locis inũgitur baptizandus,.ſ.in fronte,vt fidem publicè proteſtetur. In vertice,vt agẽda ab eo ſubtilius intelligantur. Inter ſcapulas,vt iugum Chriſti ſuauius portetur. In pectore,vt dulci corde Deus diligatur. *Inſtitutio.*
Baptiſmns fuit materialiter inſtitutus, quando Chriſtus baptizatus fuit:formaliter,quando dixit, Ite, docete omnes gentes,&c. finaliter, quando dixit Nicodemo. Niſi quis renatus fuerit,&c.effectiuè,quando Chriſtus paſſus

 eſt.

Effectus. eſt. Effectus baptiſmi multiplex eſt. Ad alia ſacramenta pręparat, quia baptiſmus eſt ſacramentum intrantiū. A peccato mundat, quod ſignificatū eſt in mari rubro, ubi *Exo. 14.* ſubmerſi ſunt Aegyptii, ſed filii Iſrael exierunt ſecuri. Nota quòd in baptiſmo deletur originalis peccati macula: fomes verò non tollitur, ſed remittitur. Pœnam relaxat. Vnde pueri induuntur veſte candida. Rationalem illuminat. Vnde ponitur ſal in ore. Concupiſcibilē ad bonum inflammat, vnde datur candela puero. Iraſcibilem confortat: vnde Iſrael vicit Amalech poſt tranſitum maris rubri. Gratiam tribuit: quod figuratum eſt per colūbam, quæ ſedit ſuper Ieſum baptizatum. Characterem *Apoc. 4.* imprimit, hoc ſic figuratur per mare vitreum in Apocal. Fomitem mitigat: quod ſignificat aquæ frigiditas. Com*Hiere. 1.* munionem Eccleſiæ pręſtat; ſicut Ieremias circunciſus fuit, quāuis ſanctificatus fuerit in vtero. A ſatisfactione exteriori liberat, quia non requirit gemitum neq; planctum, intellige exteriorem: nam interior requiritur in adulto, ſ. contritio. Poteſtatem diaboli minuit: quod ſigni*Exod. 18.* ficat exſufflatio. Ianuam cœli aperit, quod ſignificatum *Matth. 3.* eſt, quando Chriſto baptizato aperti ſunt cœli. Et notan*Apoc. 4.* dum, quòd paſſio Chriſti aperuit ianuam cœli per cau*Hier. 1.* ſam meritoriam, & ſatisfactoriam generalem. Baptiſmus autem aperit per cauſam efficientem ſingularem. Facit enim iſtum hominem ſingularem euolare. Os ad laudādum, & aures ad audiendum aperit: vnde ponitur ſaliua in ore, & in aure pueri. Templum Chriſti efficit: vnde dicitur baptizato, Exi immunde ſpiritus, & da locum ſpirituiſancto. Laudabilem coram Deo reddit. vnde balſamum eſt in chriſmate. Solent pueri baptizandi vſque ad Paſcha & Pentecoſten, niſi vrgeat neceſſitas, vel timeatur periculum reſeruari: ad ſignificandum quòd in baptiſmo fit reſurrectio ſpiritualis, & quòd gratia ſpiritusſancti datur. Baptiſmus Chriſti, & Ioan. conueniunt in materia, & in modo mergendi: ſed differunt in forma quia baptiſmus Ioannis tradebatur in nomine venturi. Differunt etiam in effectu, quia baptiſmus Chriſti viuificat.

Paſſio Chriſti prodeſt efficaciter huic, ſi applicetur huic dignè. Matth. 3.

Differētia baptiſmatū Chriſti, & Ioann.

uificat,Ioannis autem non.Item in fine,quia baptiſmus Ioan.ad baptiſmũ Chriſti inuitabat.

SCHOLIA.

A Expreſſio formæ vocalis &c.] *Expreſſio; ſcilicet in quocunque idiomate idem ſenſus ſignificetur: puta in lingua latina; vel vulgari, uel græca &c. Verbum enim operatur in ſacramentis ſecundum Auguſtinum non quia dicitur, ſed quia creditur; ideſt non ſecundum exteriorem ſonum verborum, ſed ſecundum ſenſum verborum. 3. q. 60. ar. 7.* *Nota per totum de formis.*

B Omiſſione] *Scilicet tali, quæ locutionis ſenſum omnino auferat. Verbi gratia; cùm ex induſtria quis profert corruptè verba ſacramentalia, vel ex errore linguæ loco patris diceret ly matris &c. 3. q. 60. ar. 7.*

Item abſque omiſſione; ideſt diminutione alicuius de ſubſtantia formæ exiſtẽtis. Vnde prætermiſſo ly ego fit baptiſmus non autem prætermiſſo ly te, vel ly in, vel ly, & vel alio &. 3. quæſtio 60. ar. 8. & q. 66. ar. 5.

C Additione, tranſpoſitione.] *Scilicet tollentibus ſenſum locutionis, Hoc enim pro regula ſemper tenendum eſt, ꝙ quæcunque additio, tranſpoſitio, ſubtractio facta non tollit ſacramenti perfectionem, ſi non tollit ſenſum locutionis: ꝙ ſi hunc ſenſum tollit, & ſacramenti perfectionem tollit. Verbi gratia in nomine patris maioris, & filij minoris &c. quia verum ſenſum tollit, non conficit ſacramentum. In nomine Dei patris omnipotentis, & filij eius vnigeniti &c. Sacramentũ facit; quia non tollit ſenſum verum. 3. q. 60. ar. 8.* *Regula.*

D Fides baptizati.] *Scilicet ſi baptizandus eſt ad ſalutem. Alioquin nõ requiritur neceſſariò recta fides eius; ſicut nec recta fides baptizantis, ad hoc vt ſuſcipiat characterem, & conſequenter baptiſmum; ſed ſola intentio ſaltem generalis prædicta ad hoc requiritur ſic, & ſufficit. 3. q. 68. ar. 7. & 8.* *Fides.*

E Satisfactione exteriori] *Scilicet iniũcta pro peccatis præteritis; ſicut & à prauia confeſſione, quæ fit ſacerdoti. Iniungendum tamen eſt baptizatis, ꝙ ſatisfaciant proximis læſis; ſicut & quòd deſiſtant a peccato. 3. q. 68. ar. 5. & 6.* *Satisfactio.*

De cathechiſmo & exorciſmo. Cap. X.

CAthechiſmus,& exorciſmus tanquam præparatorii præmittuntur in baptiſmo, ut in ipſo gratia efficacius operetur. Tribus de cauſis cathechiſmus inſtitutus eſt,primò propter inſtructionẽ de articulis communib. ad fidei ſuſceptionem: ſecũdò propter reſponſionem ad fidei profeſſionem:tertiò propter reſponſionem ad fidei obſeruationem. Qui verò addultus peccatum propriũ habet,& per ſe reſpõdere poteſt,requiruntur hæc ab eo. Paruulus autem,quia non habet peccatum actuale, nec per ſe reſpondere poteſt,requiruntur hæc ab eo per vicarium,qui pro ipſo reſpondet de fidei obſeruantia.Exorciſmus ideo inſtitutus eſt, vt a baptizando diaboli poteſtas reppellatur. Nam propter peccatum hominis diabolus in hominem poteſtatẽ accipit, & etiam in illa quæ veniunt in vſum hominis. Vnde tam adulti q̃ paruuli exorcizari debent ad expulſionem diabolicæ poteſtatis.

Peccatum hominis reddit fortem Diabolum cõtra ipſum peccantém,& contra ea quæ ipſius ſunt.

S C H O L I A.

A Præmittuntur baptiſmo.] *Niſi.ſ.in neceſſitatis articulo. Ergo ſine his poteſt quis cõſequi baptiſmum,ſed non debet ſine his baptiʒari niſi in neceſſitate;cuius periculo tranſacto, ſuppleantur iſta 3. q. 71. art. 1. & 2. & 3.*

De confirmatione. Cap. XI.

Cõcil.Flo. de cõfirm. Trid. ſeſſ. 7. de cõfir. can. 3.

COnfirmatio ſacramentum eſt pugnantium:de cuius ſubſtantia ſex ſunt.Duo ex parte ſacramenti in ſe, ſcilicet materia chariſmatis, & forma verborum,quæ talis eſt ſecundum morem magis communem. Signo te ſigno crucis, confirmo te chriſmate ſalutis, In nomine patris,& filii, & ſpiritusſancti. Duo ex patre miniſtri,ſcilicet dignitas pontificalis,& intentio debita.Duo ex parte ſuſcipien-

ſuſcipientis,ſcilicet frōs,in qua dēt fieri chriſmatio, & quòd confirmandus ſit baptizatus. Vnctio chriſmatis triplex fit in tribus ſacramentis, quarum diuerſitas ex fine acccipitur. In baptiſmo fit in uertice, ad ſignandum fidei ſuſceptionem; quia uertex eſt locus cellulæ rationalis. In confirmatione fit in fronte: ad ſignificandum audaciam confeſſionis; cuius impedimentum eſt timor, & verecundia, q̄ ſpecialiter manifeſtatur in pallore, vel rubore frōtis ex propinquitate cellulæ imaginalis. In ordine fit in manibus; ad ſignificandum poteſtatem conſecrandi Dominici corporis ſacramentum. Huius ſacramenti multiplex eſt utilitas, quia gratiam in baptiſmo datam confirmat. Pſal. 67. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, ſcilicet in baptiſmo. Ad militiam ſpiritualem præparat. Vnde cōfirmandi tanquam pugiles pugnaturi inunguntur; ne ab inimicis de facili terreantur. Et quia omnes Chriſtiani debent eſſe in bello Chriſti, propter hoc oēs debent ſacramētum hoc accipere, vt facilius poſſint contra mundum, carnem, & Diabolum pugnare. Ad confeſſionem conſtantem nominis Chriſti animat; q̄m oportet verum Deum, & verum hominem confiteri. Primò, vt confiteamur eum ſcd̄m diuinam naturam, patri, & ſpirituiſancto æqualem. Secundò, vt confiteamur eum ſecūdum humanam naturam crucis pertuliſſe ſuppliciū. Primū apparet in forma verborum in Trinitatis expreſſione. Secundum claret in fronte crucis ſignatione. Intus & extra ſpirituali decore nos ornat. Intus quidem per conſcientiæ puritatem: ſed extra per odorem bonæ famæ. Et hęc duo ſignificantur in chriſmate, quod conficitur ex oleo propter primum, & ex balſamo propter ſecūdum. In bonis agendis, & malis ſuſtinendis roborat. Datur enim ibi ſpiritusſanctus ad robur. Animam & corpus armat. Animam quidem per impreſſionem Characteris contra puſillanimitatis vitium: Corpus verò per clypeū crucis contra inſultus Demonum. Contra uerecundiā, & timorem in confeſſione nominis Chriſti audaciā pręſtat. Primum notatur in chriſmatione frontis, qui

Vtilitas confirmationis.

Confeſſio de Chriſto neceſſaria.

eſt locus verecundiæ. Scd̃m in ptāte Miniſtri. Pugnantē coronat quod notatur in vitta, quę circa caput confirmati ligatur. Quædam ſunt circa confirmationem, quæ non ſunt de eſſe ſacramēti, ſed de bene eſſe: q̃ ſunt hæc. Quòd ieiunis, & à ieiuno detur: quòd per aliquē epiſcopo præſentetur, qui etiam patrinus efficitur; quòd vitta capiti circumligetur. Per iſtud ſacramentum fiunt fideles pleni Chriſtiani. Plenitudinem dico copię: qui tamen in baptiſmo pleni facti ſunt plenitudine ſufficientiæ. Sacramenta ſe hn̄t in dignitate, ut excedentia, & exceſſa. Nam Euchariſtia præeminet in eſſe; Baptiſmus in effectu: Matrimonium in myſterio; quia ſignificat coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ; Confirmatio in dignitate miniſtri, quia non confertur niſi ab Epiſcopis; Pœnitentia in frequenti peccatorum remiſſione; & ſic de aliis ſacramētis.

Collatio dignitatis ſacramentorum ad inuicem.

De hoc miniſtro vide concilia citata ubi ſupra.

S C H O L I A.

A Duo ex parte ſuſcipientis.] *De intentione non meminit, quam pręſupponit ex ſupra huius c. 9. Iccirco nota regulam pro ſemper in ſingulis ſacramentis, quòd ſcilicet in ſingulis intentio ſaltem faciendi quod facit eccleſia, & ſuſcipiē di quod dat eccleſia, requiritur neceſſariò & in dante, & in ſuſcipiente, ſacramentum alioquin nihil fit. Concilium Florentinum de ſacramentis. Tridentinum ſeſſ. 7 can. 11. de ſacramentis in genere item. 3. q. 64. art. 8. & q. 68. art. 7.*

Regula de intentione neceſſaria.

De ſacramento Euchariſtiæ. Cap. XII.

EVchariſtia eſt ſacramentum charitatis tam diuinæ, quàm noſtræ: quia Deus in hoc ſacramento magnæ dilectionis nobis ſignum oſtendit, & noſtræ dilectionis affectum per idem ſacramentum ſpecialiter erga ſe inflammauit. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt quatuor. Primum eſt, quòd conſecrans Euchariſtiā ſit ſacer dos. Secundum, ſpecies panis & vini. Tertiū intentio conſecrantis. Quartum eſt forma verborum, videlicet. Hoc eſt enim corpus meum. Et iſta etiam ſuper calicem. Hic

De his omnibus, & aliјs ad Eu

eſt

eſt enim calix,&c. Ad plenius intelligẽdum iſta, nota circa intentionem, quod aliud eſt intentio, aliud attentio: quia intentio ſemper eſt neceſſaria, vel ſpecialis vel generalis; ſicut dictum eſt de baptiſmo. Attentio autem non eſt de ſubſtantia, ſicut quando mens rapitur in prolatione verborum ad alia, quod quandoque contingit ex infirmitate, q̃nq; ex negligentia, vel incuria, & tũc eſt peccatum. Sciendum præterea, quòd non ſolum requiritur intentio conſecrantis, ſed etiam intentio iſtud ſacramentũ inſtituentis. Vnde ſi aliquis ſacerdos ſtaret in foro, & ſuper omnes panes formam verborum proferret, etiam cum intentione conſecrandi, nõ fieret ibi trãſubſtãtiatio: & hoc non eſſet propter defectum virtutis verborũ, cùm vna vice ſacerdos poſſit conſecrare tot hoſtias, quot toti mundo ſufficerent, ſi eſſet neceſſarium eccleſiæ, ſed propter defectum intentionis illius, qui hoc ſacramentũ inſtituit, qui non intendit quòd cũ tali ludibrio vel ſtultitia fieret conſecratio, ſed pro utilitate, vel neceſſitate eccleſiæ generalis vel particularis. Circa formam quoque verborũ ſciendum, ꝙ cum dicitur. Hoc eſt enim corpus meum, iſta coniunctio enim, nõ eſt de ſubſtantia formę, ſed de bene eſſe ipſius. Vnde omitti non debet. Aliud nãque eſt forma neceſſaria, ſine qua non poteſt tranſubſtãtiatio fieri: aliud forma debita, ſine qua non dẽt fieri. Eodem modo dicendum eſt de forma vini, quę eſt (Hic eſt enim calix ſanguinis mei; noui, & æterni teſtamenti; myſterium fidei; qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum;) quòd cõiunctio enim nõ eſt de ſubſtantia, cætera ſunt. Similiter circa materiam ſciẽdũ; ꝙ materia Euchariſtiæ alia eſt neceſſaria, alia ẽ debita. Materia neceſſaria Euchariſtiæ eſt panis frumẽtinus, quia ſine illo non poteſt fieri confectio. Materia uero debita eſt, quòd panis ille ſit azimus, quia licet in fermentato poſſet confici; tamen hoc non debet fieri, duplici de cã. Prima eſt, q̃a panis azym⁹ cõuenit inſtitutioni. Chriſtus .n. dedit diſcipulis corpus ſuum confectum in tali materia. Secunda eſt, quia talis panis conuenit ſignificato.

chariſtiã pertinenti busuide S. Doctorem in 3. q 73. vſq; ad q. 83.

A *Introſpice ſenſum.*

Specialiter de forma uini, vide Concil. Florẽ. de Euch. in decret. incipiente Euge. &c. conſentiente ad infra ſcripta. &c.

Luc. 22.

to. Chriſtus.n.ſine omni fermento peccati fuit. Similiter dicendum eſt de materia calicis: quia alia eſt materia neceſſaria, alia debita. Materia neceſſaria calicis eſt uinum quia ſanguis Chriſti non poteſt in alia materia confici, quàm in uino. Materia uerò debita eſt, ꝙ àqua uino miſceatur: & hoc duplici ratione. Prima, quia talis materia conuenit inſtitutioni. Chriſtus enim ſanguinem ſuum in tali materia dedit. Secunda, quia talis materia conuenit ēt ſignificato: quia eccleſia, quæ per aquam ſignificatur, Chriſto per fidem & charitatem iungitur. Sciendum prę terea, quòd in aceto & agreſta non conficitur, quia acetū non eſt vinum, ſed fuit, ſicut & agreſta nō eſt uinum, ſed erit. In confectione autem ſanguinis tam modicum aquę debet admiſceri uino, quòd abſorberi poſſit ab illo: alioquin impeditur conſecratio, ſi uinum ab aqua uincitur. Iſtud deſignat, quia cum nos ad Chriſtum cōuertimur, non ipſe in nos, ſed nos in ipſum mutamur: quia corpori eius myſtico incorporamus. Si una gutta uini imponitur ex aliqua negligentia ſanguini, non propter hoc deſinit eſſe ſanguis; nec propter admixtionem vinum in ſanguinem mutatur: ſed vtraq; ſpecies in ſua natura permanet.

Luc. 22. Conc. Floren. de Euchar. Cōc. Trid. ſeſſ. 13. per totū optimè tractat de Euch. tum in capitulis, tùm in canonibus Ideo vide iſta concilia pro toto prę ſenti capitulo firmius intelligendo.

B Sed ſi de multo uino ponitur ad unā guttam ſanguinis, ſicut quandoque fit in ablutione, tunc ibi deſinit eſſe ſanguis: quia ſpecies illius guttæ ſub qua eſt ſanguis, abſorbetur à multo vino adiuncto. Circa Euchariſtiam eſt quoddam ſacramentum tantum, vt ſpecies panis & vini: quoddam eſt ibi res tantum, ut corpus Chriſti myſticū: quoddam eſt ibi res & ſacramentum, ut corpus Chriſti verum, qđ traxit de virgine: iſtud enim eſt res primi, & ſacramentum ſecundi. Sub utraque ſpecie totus Chriſtus indiuiſus eſt, ſcilicet corpus & anima, & Deus: ac ꝑ hoc vtrobique eſt vnum ſimpliciſſimum ſacramentum. Sub ſpecie namque panis eſt corpus Chriſti per conuerſionem, & ſanguis per connexionem, & anima per coniunctionem, & diuinitas per unionem. Iſta enim non poſſunt diuidi, nec ab inuicem ſeparari. Eodem modo dicendum eſt de ſanguine. Præterea Chriſtus ſic totus eſt

in

in tota ſpecie, quòd eſt in qualibet parte eius; ſiue ſit integra illa ſpecies, ſiue diuiſa, ac per hoc non eſt ibi vt circunſcriptus, uel occupans locum|, vel habens ſitum, vel perceptibiles per aliquem ſenſum corporeum. Exemplũ huius habemus in ſpeculo: quod ſi diuidatur in multas partes, in qualibet apparet imago, quę prius apparebat in integro. Item exemplum eſt de ſermone, quem quis multis recitat, quia quilibet auditor recipit illum totum. Vnde quamuis ſermo ſit vnicus in proferente, totus tamen eſt in quolibet audiente. Hoſtia frangitur in tres partes propter multas rationes. Primò propter tres perſonas diuinas in vna eſſentia, ſic ſunt tres partes ĩ diuiſione hoſtiæ, unus tamen Chriſtus eſt. Secũdo propter tres ſtatus Eccleſiæ, ſcilicet militantium, triumphantiũ, & in purgatorio ardẽtium. Tertio propter tres ſtatus Chriſti in quibus fuit; ſ. mortalis, mortuus, & immortalis. Quartò propter tres apertiones in corpore Chriſti tempore paſſionis, ſ. manuum, pedum, & lateris. Quintò propter tres ſubſtãtias in Chriſto, .ſ. diuinitatis, aĩæ, & corporis. Sacramentum corporis Chriſti prefiguratum eſt multipliciter. ſ. in oblatione Melchiſedech, in qua figuratè habemus formã exteriorem ſacramẽti, & primum effectũ, ſcilicet refectionem. Ibi enim præceſſit figura ſpiritualis refectionis in pane & vino: in Euchariſtia eſt refectio ſpiritualis uitæ ĩ re. Itẽ ĩ mãna, ubi figuratur effectus gratiæ. Item in agno Paſchali, in quo figurabatur liberatio à ſeruitute Aegiptiaca. Ita noſter agnus eſt ſignũ liberationis à Diabolo. Itẽ in diuerſis ſacrificiis, de quibus habetur in Leuitico: quibus figurabatur oblatio paſſionis Chriſti: vt fuit hoſtia quo ad recõciliationem, & victima quo ad ſatisfactionem pro peccatis noſtris, & holocauſtũ quo ad totius corporis ſ. ſui lęſionem. Item in oblatione Manue de quo legitur libr. Iudiciũ cap. 13. per quã figurabatur in quo debet fieri oblatio, & ſuper quid: quia in fide Ieſu Chriſti, qui per petram deſignatur. Itẽ in virga Ionathę melita, ubi figurabatur quis offerre debeat, quia Ionathas: per fauũ verò mellis deſignatur deuotio offerẽtis

Exemplũ Speculi nõ tenet in omnib⁹. 3. q. 76. ar. 3.

Nota de ſermone.

Fractio.

Tunc ergo in illo facto Melchiſedech incœpit miſſa: quia à ſacramento iſto maxime denominatur.

Gen. 14.

Exo. 16.

Exo. 12.

Leuit. 11. &c.

1. Reg. 14.

tis. Figura ſanguinis Chriſti fuit vinum ad deſignãdum refectionem. Cant. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam. Item aqua ad deſignandum ablutionem. Vnde illud, Vidi aquam egredientem, &c. Item ſanguis ad deſignandum redemptionem ad Hębreos. 9. Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.

Ezech. 47.

S C H O L I A.

A Non fieret ibi tranſubſtantiatio.] *Scilicet ad vtilitatem conſecrantis. Huc tendit probatio, quam adducit author; quia, inquit, inſtituens intendit, quòd fiat conſecratio pro vtilitate eccleſiæ. Si ergo ſacerdos non conſecrat pro vtilitate eccleſiæ, non ſeruat intentionem finalem inſtituentis. Et ideo in conſecrando peccat. Quia tamen iſte ſacerdos ſeruat Chriſti intentionem reſpectu ſacramẽtalis perfectionis, (Hæc eſt, vt debita materia, debita forma, perſona miniſtri intendẽtis facere quod facit eccleſia, ſeruetur,) ideo ſacramentũ conficit. Alioquin intendens baptizare mulierem, vt illam cognoſceret; non baptizaret: & intendens conſecrare, vt Euchariſtia vteretur ad veneficia, non conſecraret: & ſimilia, quæ & author alibi, & Sancti Doctores improbant. Conſecrat ergo iſte, & non conſecrat; conſecrat quantum ad perfectionem ſacramenti; non conſecrat quantum ad vſum rectum ſacramenti. Verùm ſi iſte intenderet tunc deriſoriè agere aliquid, & non conſecrare: nullo modo conſecraret. Concilium Florentinum de ſacramentis, ly quot rebus perficiuntur. 3. quæſt. 64. ar. 10 & quæſt. 74. ar. 2. Quòd autem Chriſtus dederit corpus ſuum in azimo cõfectum diſcipulis (vt habet tex) & conſequenter ꝙ hic modus conficiendi, quo Romana Eccleſia vtitur, ſit rationabilior. vide. 3. q. 74. ar. 4. & q. 46 ar. 9. ad primum.*

Caſus de conſecratione.

Not. vtiliſſima quoties adducitur Cõc. Flor. de ſacramentis vide bullã decretalẽ Papæ Eugenij 4 poſt Cõc. illud. Mixtio.

B Nõ propter hoc deſinit eſſe.] *Scilicet in alia parte, ad quam non peruenit liquor. Ac ſi clarius dixiſſet. Si fiat tàm parua vini, vel liquoris alterius admixtio; ꝙ non poſſit per totum diffundi, ſed vſque ad aliquam particulam ſpecierum tantum: licet ſanguis Chriſti deſinat eſſe ſub illa particula vini conſecrati, (cùm propter extraneæ materiæ permixtionem non remaneat eadẽ numero) tamen remanet ſanguis ſub*

ſub alia,ad quam non attigit permixtio. Vnde ſi diffundatur ad totũ,(vt ſequitur)nullus ibi remanet,3 q 77. ar.8.

De dignitate & excellentia ſacramenti Euchariſtiæ. Cap. XIII.

DIgnitas,& excellentia huius ſacramenti apparet in multis.Primò,quia ſicut iam dictum eſt,tam ante legem,quàm in lege fuit præfiguratum. Secundò, quia à prophetis prænunciatum Pſalm.77.Panem Angelorum manducauit homo: ponitur hic præteritum pro futuro prophetiali certitudine.,Tertiò, quia à Chriſto inſtitutum:& hoc dupliciter,ſcilicet verbo,& facto. Verbo, vt patet Io.6.Ego ſum,inquit,panis viuus qui de cœlo,&c. Facto.Matthæ.26.Accipite,& comedite, hoc eſt corpus meum.Quartò,quia ab Apoſtolis obſeruatum.1.Corin. 11 Conuenientibus vobis in vnum,&c. Quinto, quia à ſummis Pontificibus ſolennizatum,qui ordinauerũt can tum & orationes,locum,& tempus,& veſtimenta, & vaſa diuerſa:quæ omnia ſunt ad decorem huius ſacramenti.Maxima dignitas apparet in hoc ſacramento: quia cũ Chriſtus conſtet ex tribus ſubſtantiis,ſ.deitate, anima, & corpore:Ipſa quidem deitas excellit omnia Pſal. 47. Magnus dominus,& laudabilis nimis. Item anima eius præcellit omnes animas,cùm ſit plena gratia,& veritate, ideſt perfectiſſima in affectiua, & cognitiua. Item corpus eius excellit omnia corpora,quod de ſanctificato corpore beatiſſimæ virginis fuit ſumptum, & diuinitati vnitum.Ergo in Chriſto nobiliſſimum,quod eſt in cœlo, & nobiliſſimum,in terra,vnita ſunt. A *Supra 4. li.c.14.15*

SCHOLIA.

A A Summis Pontificibns &c.] *De miſſis,proceſſionibus,veſtibus &c.in honorem tanti ſacramẽti ordinatis pluſquam ſanctè,& piè;vide Concilium Triden.ſeſſ.13.c 5.& ſeſſ.22.c.4.& 5.& 3.q.83.ar.1,2,3,4.& vide in hac eadem ſeſſ.* *Miſſa.*

eſſe canones nouem iuſtiſſimè inflictos contra blaſphemos in oppoſitum, nè inſcius cadas item vide. 3.q. 83. ar. 1. 2. 3. 4. Quid? Vrbanus quartus ad inſtantiam ſancti Thomę de Aquino ordinis prædicatorum, tanquam laborem tanti Doctoris de Cathena aurea Euangelij mira ſtructura remunerãs, feſtum ſolenniſſimum Corporis Chriſti octauis proceſſionibus, multiſque indulgentijs in perpetuum duraturis coornatum conuenientiſſimè inſtituit; de qua inſtitutione vide in Clementin. de reliq. & vener. ſanctor. cap. ſi Dominum. Et vt dignitas, ac excellentia Euchariſtiæ orbi terrarum [quantum fieri poſſet humanitus] firmiter, & clarè inoteſceret, idem Vrbanus totum officium ſpeciale canonicum de hoc ALMO SACRAMENTO ordinauit fieri per S. Thomam prædictũ cũ miſſa pro tanti reuerentia doni & admirabili ſequẽtia p.p. quæ opera ſancti Doctoris Vrbanus Quintus reddidit corpus eiuſdẽ Ordini Prædicatorũ, poſt annos ferè centũ. Qui & Põtifex hinc motus omnia ẽt alia præmiſſi Doctoris graui eccleſiæ iudicio examinata confirmauit, tãquã ab eccleſiæ ipſius pectore profecta: & tantum à veritate diſtare aliquẽ, quãtũ à D. Thoma recedit ſentẽtia, publicè aſſeruit. En, tanti ſacramenti fructus, honor, & gloria [Vide in vita S. Thomæ conſcripta à Clariſſimo Antonio Patritio Veneto ad Illuſtriſſimum Sereniſſimumq́; Auguſtinum Barbaricum Venetorum Principem &c. Et huiuſmodi formalia verba de ſancto Doctore à Papa, inibi comperies.

Officiũ de ſacramẽto

In commẽdatione totius doctrinæ D. Thomæ quid melius expectatur?

De mirabilibus quæ ſunt in Euchariſtia. Cap. XIIII.

De ſingulis his mirabilibus vide 3.q. 75. 76. 77. ar. multis, vt hæc rectè intelligas.

MIrabilia multa ſunt in hoc ſacramento. Primũ eſt, quod eſt ibi corpus Chriſti in tanta quantitate ſicut fuit in cruce, & ſicut iam eſt in cœlo; nec tamen excedit terminos illius formæ. Secundum quod ibi ſunt accidentia ſine ſubiecto. Tertium, quia ibi panis ita conuertitur in corpus Chriſti, quòd non fit materia corporis Chriſti, nec etiam animæ. Quartum ꝙ corpus Chriſti

non augetur ex multarum hoſtiarum conſecratione, nec minuitur ex hoſtiarum ſumptione. Quintum, ꝙ idem corpus in pluribus locis eſt ſub omnibus hoſtiis cōſecratis. Sextum, quòd quando diuiditur hoſtia, nō diuiditur corpus, ſed in qualibet parte totus eſt Chriſtus. Septimum, quòd quando tenetur hoſtia in manibus, & videtur oculis, corpus Chriſti nec tangitur per ſe, nec videtur: ſed hæc tantum modo circa ſpecies ſunt. Octauum, quòd cum deſinunt iſtæ formæ, tunc etiam deſinit eſſe ibi corpus & ſanguis Chriſti. Nonum, quòd cùm non ſit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem effectum habent vt prius, ſ. ſatiare, inebriare, & huiuſmodi. Nota ꝙ Deo conuenit eſſe vbique ſimpliciter & propriè, creaturæ conuenit eſſe in vno loco tātum. Corpus verò Chriſti medio modo ſe habet. Cum enim ſit quoad humanitatem creatura non debet æquari creatori in hoc quòd ſit vbique. Cùm verò ſit vnitum deitati, debet in hoc excellere alia corpora, vt ſimul & ſemel poſſit eſſe in pluribus locis, ſub iſto videlicet ſacramento. In ſacramento Euchariſtiæ quoddam eſt ſecundum naturam, ut hoc, ꝙ ibi accidentia ſunt in hoc terminato. Quoddam eſt ibi ſupra naturam, ſed non ſupra intellectum, vt quòd ibi ſint accidentia ſine ſubiecto. Quoddam eſt ibi ſupra naturam, & intellectum, vt quòd ibi Chriſtus eſt totus, & tantus quantus fuit in cruce, nec tamen excedit terminos illius paruæ formæ. De mirabili tranſubſtantiatione, nota quòd triplex eſt mutatio. Vna eſt artificialis, vt quando fit vitrum de cineribus. Alia naturalis, & hæc duplex eſt, ſ. accidentalis, & ſubſtantialis. Accidentalis eſt quando idem ſubiectum manet ſub diuerſis accidentibus ſibi inuicem ſuccedentibus. Subſtantialis eſt, quando eadem materia manet ſub diuerſis formis ſubſtantialibus: ſicut patet in tranſmutatione elementorum ad inuicem. Tertia eſt mutatio ſupernaturalis: vt quando nec materia, nec ſubiectum manet, ſed tantum accidentia ſine ſubiecto: & talis mutatio eſt in tranſubſtantiatione corporis Chriſti. In rerum mutatione poteſt notari triplex A

plex difficultas vel ex parte termini à quo, uel ex parte termini ad quem, vel ex parte diſtantię terminorū ad inuicem. Primo modo creatio eſt mirabilior omnibus mutationibus, quia eſt de non ente ſimpliciter Scđo mō cōuerſio panis in corpus Chriſti eſt mirabilior omnibus, quia eſt ens in actu prius exiſtens. Tertio modo incarnatio Chriſti eſt mirabilior quacūque mutatione, quia eſt vnio infinitè diſtātium. Mundus diſtinguit quadruplicē mutationem ſubſtantialem. Prima eſt à non ente in ens, & hæc dicitur generatio. Secunda eſt ab ente in non ens, ut corruptio. Tertia eſt ab ente in ens quod mō non eſt, ſed iam erit, ut productio. Quarta eſt ab ente in ens iam exiſtens, & talis eſt conuerſio panis in corpus Chriſti. Hæc mutatio non habet ſimilitudinem in natura, ſed huic eſt alteratio quaſi contraria: quia hic mutatur una ſubſtantia in aliam, & manent eadem accidentia, ſed in alteratione econuerſo eſt, quia ibi mutantur accidentia, & manet eadem ſubſtantia: ſicut patet in corporalibus, quando de albo fit nigrum: & in ſpiritualibus, quando fit de iuſto impius, vel de ignorante ſciens. Nota, quòd hæc præpoſitio de, multipliciter ſumitur. Quandoque enim notat, cauſam, vt cùm Chriſtus dicitur conceptus de ſpirituſancto. Quandoque materiam, ut cum dicitur Chriſtus natus de Virgine. Quandoque identitatem ſubſtantię, vt cum dicitur filius natus de patre, Quandoque tranſubſtantiationē, vel conuerſionem, ut cum dicitur, corpus Chriſti fieri de pane. Quandoque ordinem, ut cum dicitur creaturam eſſe de nihilo.

De

S C H O L I A.

A Non ſupra intellectum; vt hoc, quod ibi ſunt accidentia, ſine ſubiecto.] *Loquitur auctor comparatiuè. Nam comparando hoc ſecundum ad tertium immediatè ſequens, adeo eſt ſupra intellectum illud tertiū: ut hoc ſecundū licet abſolutè ſit ſupra intellectum, (cùm philoſophus ſemper dicat, accidentis eſſe eſt ineſſe) non uideatur ſupra intellectum. De his mirabilibus vide 3.q.75.76.77. ſparſim.*

Mirabilia uerißima.

De

De effectu Euchariſtiæ. Cap. XV.

A

DIgne ſuſcipientes corpus Chriſti, bonum multiplex cõſequuntur. Primum eſt Chriſti commemoratio Matth. 26. Hoc facite in meam commemorationẽ, ſcilicet dilectionis, liberationis, imitationis. Itẽ uiuificatio interior, quia nonnunquam per virtutem huius ſacramenti fit de attrito contritus. Vnde ſicut (Gen. 5.) lignum vitæ comeſtum uitam pręſtabat, ſic per hanc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & uiuificamur. Et bene redditur uita per cibum, per quẽ & mors intrauit. Itẽ corporis Chriſti myſtici incorporatio. Vnde dictum Auguſt. Non tu me mutabis in te, ſed tu mutaberis in me, non intelligitur de unione corporis myſtici de nouo facienda, ſed de augenda: non.n. unit diſſimilia. Item ſpiritualis refectio. Pſal. 22. In loco paſcuæ, &c. Deus.n. nõ tãtũ inſtituit ſacramentũ qđ nos in eſſe gratiæ generaret, ut baptiſmũ, vel qđ genitos roboraret, u: cõfirmationẽ: uerùm ẽt qđ roboratos nutriret, ut Euchariſtiã: ꝑ qđ hæc tria ſacramenta dantur omnibus, qui ad fidem accedunt. Item deuotionis augmentatio. Pſal. 22. impinguaſti in oleo caput meũ. Nutrimẽtũ enim qđ hic datur nobis quantũ ad eſſe gratuitũ in tribus attenditur, ſ. in cõſeruatione deuotionis ad Deum, & dilectionis ad proximũ, & delectationis intra noſmetipſos. Itẽ fomitis mitigatio. Pſal. ibi. Super aquã refectionis &c. q a ſicut aqua refrigerat, & iſtud ſacramentũ feruorẽ cõcupiſcẽtiæ mitigat. Itẽ collatio gratiæ. Exo. 16. Deſcẽdẽte mãna, deſcẽdebat pariter & ros. Num. 11. Itẽ virtutũ roboratio. Pſal. 103. Panis cor hominis cõfirmet. Itẽ peccatorũ remiſſio, quia per iſtũ cibũ fit reparatio deperditi. Vnde qñ dicitur in oratione dominica, Panẽ noſtrũ quotidianum da nobis hodie, ſtatim ſequitur, Et dimitte nobis debita noſtra. Iſtud intelligitur de venialibus tm̃: quia ſicut alimentum naturale prodeſt uiuenti, & non

Beatus iſte vir.

De effectu multiplici 3. q 79. per totũ. Sic, ars deludi tur arte, per cibũ.

Matt. 6. Nota reparationem deperditi.

& non mortuo; ſic alimẽtum ſpirituale. Item contra dia bolum armatio. Pſalm. 22. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus omnes &c. Itẽ ſpei eleuatio. Vnde Apoſt. Rom. 8. Quomodo non etiam cum illo, &c. Item amoris excitatio. Bernard. Diſce Chriſtianæ quantũ debeas diligere Chriſtum, qui dat nobis carnem ſuam in cibum, ſanguinem in potum, animam in precium, aquam lateris in lauacrum. Item fidei commendatio, quia in hoc ſacramento fides eleuatur ſupra naturam, ſupra ſenſum, & ſupra intellectum. Apoſt. 2. Cor. 10. Captiuantes oẽm intellectum in obſequium Chriſti. Item Angelica cõuiuatio. Pſal. 77. Panẽ angelorũ manducauit homo itẽ regni cæleſtis collatio Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan. &c. Item ſpiritualis delectatio, Sapiẽ. 16. Panẽ de cœlo præſtitiſti eis omne delectamentũ hab. &c. Item intellectus illuminatio. 1. Reg. 14. Guſtauit Ionathas de melle, & illuminati ſunt oculi eius. De effectu Euchariſtię dicit Ber. Corpus Chriſti eſt ægris medicina, peregrinantib. diæta, debiles confortat, ualentes delectat, languorẽ ſanat, ſanitatẽ conſeruat. Per hoc fit homo manſuetior ad correptionem, patientior ad laborẽ, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelã, ad obediẽtiã prõptior, ad gratiarũ actiones deuotior. Sicut recte communicantibus multa bona proueniunt, ut dictum eſt: ſic indignè ſumentibus corpus Chriſti multa mala occurrunt. Nullius. n. opus placet Deo, niſi placeat ipſe prius. Indigna enim communio peccatis hominem illaqueat, damnationem præparat, proximum ſcandalizat, mentẽ excæcat, tentationi ſubiugat, Deũ irritat, uitam temporalem breuiat, gratuitos ſpoliat. De his per ordinem dicitur Pſal. 68. Fiat, inquit, menſa eorum coram ipſis in laqueum ecce primum, & in retributionem: ecce ſecũdũ, & in ſcandalum: ecce tertium: obſcurentur oculi eorum ne uideãt: ecce quartum: & dorſum eorum ſemper incurua: ecce quintum: effunde ſuper eos iram tuam: ecce ſextum fiat habitatio eorum deſerta: ecce ſeptimum: in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet: ecce octauum.

Ex his & præmiſſis affectibus conijce: an digne communices.

Vis, tua opera placere Deo?

Ruina indignè cõicantium.

SCHOLIA.

A Digne &c. bonum multiplex.] *Ergo iure percelluntur anathemate dicentes, vel præcipuum effectum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ eſſe remiſſionem peccatorum, uel ex ea non alios effectus prouenire. Concilium Tridentin. ſeſſ. 13. can. 5. De effectibus ſacramenti huius uide. 3. q. 79. per totum.* *Effectus.*

De modis ſumendi Euchariſtiam. Cap. XVI.

CORpus Chriſti quatuor modis ſumitur. Quidam accipiunt illud ſpiritualiter tantũ, ut qui accipiunt rẽ ſacramenti, .i. gratiam, & non ipſum ſacramentum corporis Chriſti. De hoc modo ſumendi dicit Aug. Crede, & manducaſti, ideſt, corpori Chriſti myſtico incorporatus es. Quidam ſacramentaliter tantum, ut communicãtes in mortali peccato: quia licet Deus ſit ubique per eſſentiam, non tamen per gratiam. Quidam, ſpiritualiter, & ſacramentaliter, vt qui accipiunt rem, & ſacramentũ, vt communicantes in gratia. Quidam neutro modo, vt qui nec rem, nec ſacramentũ accipiunt, ut Hęretici, qui nihil conficiunt. Primi non manducantes manducant, ſecundi manducãtes non manducant, tertii manducãtes manducant, quarti non manducantes non manducant. Circa communionem committitur peccatũ tribus modis. Primo cum quis, ſtatuto tempore communionem di mittit. Ioan. 6. Niſi manducaueritis carnem filii hominis. &c. Secundo, cum quis ſuo tempore communicans male accedit. Apoſtol. 1 Corinthio. 11. Qui ſumit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit. Tertio cum quis poſt communionem à peccatis ſe non cuſtodit: & iſte triplex malum incurrit. Primò, quia Chriſtum quem ſuſcepit, ignominioſè à ſe expellit, nam turpius eiicitur; quã non admittitur hoſpes. Secũdo, quia talis quodammodo ſimilitudinem Iudæ gerit, qui poſtquam cũ Chriſto cænauit, ipſum tradidit. Sic & Abſalon fratrem ſuum ad cõuiuium uocauit, & poſtea occidit: Tertio quia ordinẽ

Nota. *Cõc. Trid. ſeſſ. 13. c. 8.* *3. q. 80.* A *Matt. 26.* *2. Reg. 13.*

honeſtatis peruertit. Venturo enim reuerentiam exhi-
Matt. 21. bet,& præſenti nullam. Vnde ſimilis eſt illis,qui cum ra
mis oliuarum & clamore feſtiuo obuiauerũt Chriſto, &
ipſum poſtmodum crucifixerũt. Qualiter autem ad com
munionem accedẽdum ſit,diſcere poſſumus in eſu agni
B paſchalis. Comedebant .n. Iudæi accinctis renibus,ꝗcal-
ceatis pedibus,baculos hñtes ĩ manibus,cũ lactucis agre
Exod. 12. ſtibus & panibus azymis,& feſtinanter. Per primũ ſigni-
Præpara- ficatur puritas caſtitatis. Lucę.12. Sint lũbi veſtri pręcin
tio. cti & lucer. Per ſecundum affectus deuotionis. Cantico.
De iſta ui ſeptimo. Quàm pulchra es in calceamentis filia prin. Per
de 3.q. 80. tertium memoria Dominicæ paſſionis. Gene.32. In bacu
artic.3. & lo meo tranſiui Iordanem iſtum? Per quartum amaritu-
ſequentib. do contritionis. Pſal. 79. Cibabis nos pane lachrymarũ.
Per quintum promptitudo bonæ voluntatis & operatio
nis. Prouerbio. 22. Vidiſti hominem velocẽ in operibus
ſuis? coram regibus ſtabit. Item quales debeant eſſe com
municantes,oſtenditur in veſtibus ſacerdotalibus. Re-
quiruntur enim iſta,iudicium diſcretionis,munditia ca
Veſtes ſa ſtitatis,mortificatio carnis,conſtantia fortitudinis, per
cerdotales ſeuerantia longanimitatis,perfectio charitatis. Primum
quàm re notatur in ſuperhumerali,ſecundum in alba, tertium in
uerendæ. cinctura, quartũ in fanone ſiue manipulo, qui portatur
in brachio ſicut clypeus,quintum in ſtola,ſextum in ca-
ſula. Corpus Chriſti ſumitur uelatum accidentibus mul
tiplici ratione. Primo propter meritum quantum ad bo-
nos,quia ſecundum Gregorium,fides non habet meritũ
cui humana ratio præſtat experimentum. Secundo pro-
pter indignitatem,quo ad malos. Exemplum de Bethſa-
Exod. 34. mitibus. 1. Reg. 6. qui percuſſi ſunt, quia arcam Domini
2. Cor. 3. uiderunt. Tertium propter imbecillitatem quantum ad
omnes. Non enim poſſemus videre claritatem corporis
Chriſti glorificati. Exemplum de Moyſe, in cuius faciẽ
non poterant intendere filii Iſrael quando reſplenduit.
De cõione Quartò propter uitandum horrorem,qui fieret,ſi Chri
ſub utraq; ſti carnem dentibus attrectaremus. Tres ſunt cauſæ qua
ſpecie,uide re laicis non datur iſtud ſacramẽtum ſub duplici ſpecie.

Prima eſt, quia poſſent credere: quòd totus Chriſtus nõ eſſet ſub utraque ſpecie. Secunda, propter periculũ, quia de facili poſſet effundi ſanguis. Tertia, ut veritas reſpondeat vmbræ, quia in lege non bibebant etiam offerentes de libamine.

Côc. Trid. ſeſſ. 13. c. 3. cano. 3. & ſeſſ. 22. Decreto vltimo. Deut. 12. Heſt. 4.

S C H O L I A.

A Hæretici.] *Scilicet non ritè ordinati, uel non ſeruantes debitam aut materiam, aut formam, aut intentionem. Aliàs, hæretici iſta omnia hẽtes uerè cõficiunt, licet peccẽt conficiendo. 3. q. 82. ar. 7. ſup. huius cap. 6.*

Roffenſis contra Luth. art. 16.

B Qualiter autem ad communionem accedendum ſit,] *De iſta præparatione vide Concilium Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 7. can. 11. & 3. q. 80. ar. 3. cum ſequẽtibus: & Roffenſem contra Lutherum art. 15.*

Præparatio.

De abſtinentia à communione. Cap. XVII.

ABſtinent quidam à communione propter culpam propriam, & aliqui ſine culpa mortali, ſed propter ſacramenti reuerentiam, ſicut qui ſentiunt ſe minus mũdos carne vel mente, vel etiam indeuotos: & iſti bene faciunt dummodo poſſint iuſte, & ſine aliorum ſcandalo ſuperſedere. Vbi enim non ſtat neceſſitas conſulendum eſt talibus, vt de cõione expectent quouſque parati, & deuoti ac circumſpecti poſſint acccedere. Nulla tamen neceſſitas dẽt compellere ut aliquis in peccato mortali exiſtens ſcienter communicet. Peccatum facit indignũ communione tribus modis: aut in habitu, vt quando quis accedit non contritus de peccato preterito, & inconfeſſus. Aut in actu, vt quando quis immutat formam ſacramẽti & irreuerenter ipsũ tractat. Aut in propoſito, ut qñ hẽt voluntatem peccãdi in futuro. Põt ẽt pp reuerentiã ſacramenti excluſio fieri à communione, tripliciter. Primo propter reuerentiam ſacramenti exterioris, ſic excludit pollutio, & immunditia corporalis. Secundo pro-

per reuerentiam rei contente ſub formis,ſic excludit defectus iudicii & rationis, vt pueris & amentibus. Tertio propter reuerentiam rei ſignificatæ,ideſt, vnitatis corporis myſtici: ſic excludit uinculum interdicti uel ſuſpẽſionis,vel excommunicationis etiam iniuſtæ. Sic igitur propter ſolam reuerentiã ſine omni culpa excluduntur multi à communione. Hoc primò patet in pueris, qui tamen ſi ſunt prope ętatem adultam .ſ. 10. vel 12. annorum, & apparent in eis ſigna reuerentię & diſcretionis, poſſunt ſumere,aliàs non Idem patet in furioſis, qui excluduntur ſine culpa, qui tamen communicare poſſunt quando habent lucida interualla. Item cum quis habet lutoſas manus, licet hoc ſit ſine culpa, tamen pro ſola reuerentia non debet tangere corpus Chriſti. Tria genera hominum in lege excludebãtur ab eſu agni.ſ.incircunciſi,qui ſignificant accedentes irreuerenter ad cõmunionem. Legitur lib.Reg. 19. ꝙ percuſſus eſt Oza,ꝗ tetigit arcam domini.Item alienigenę,hi ſignificant infideles,de quibus Gen.37.Fera peſſima deuorauit filium meum.Item immundi,qui ſignificant habentes peccatũ mortale.De his Propheta Iſa. 52. Mundamini qui fertis vaſa domini.De his trib.nota,ꝙ Indignè ſumit qui non ſumit reuerenter,Vel non catholicè, vel habens mortale ſcienter. Qui non communicat ſuo tꝑe, multa mala incurrit.Primò, quia talis multiplici utilitate priuatur, de qua ſupra dicit̃ in c.de effectu Euchariſtię.Si.n.Raab ſaluata eſt, quia ſuſcepit nuncios domini, multo magis qui ipſum ſuſcipit.Scd̃ò,quia conſtitutionẽ eccleſiæ trãſgreditur ſtatuit eccleſia,ꝙ qui non cõicat in Paſcha, viuens ab ingreſſu eccleſiæ arceatur,& moriens careat eccleſiaſtica ſepultura.Tertiò,quia maledictionẽ incurrit. Eccl.4 Væ ſoli &c.Bene ſolus eſt,qui Chriſtum non hẽt Quartò,quia uices Deo non rependit Aug. Verecundũ eſt illi hoſpitium denegare,qui ſolet omnem pulſantem admittere,Quintò,quia uires ſpirituales ꝑdit. Quilibet .n.qui eſt ſine mortali eſt membrũ corporis myſtici.Membrũ autem debet ſuſtentari alimento corporis Chriſti

Argumentum notabile.

Canon contra non cõicantes.

deri.Alioquin efficitur aridum,ſicut corporeũ membrũ ad quod non traſmittitur corporalis cibi nutrimentum.

Ergo bene aſſociatus eſt,qui tũ ſolo Chriſto eſt.

SCHOLIA.

A Pueris.] *Ita ꝙ dicere,eſſe neceſſarium dare eis Euchariſtiam,antequam ad annos diſcretionis peruenerint:ſit ſub anathemate prohibitum.Conc.Trid ſeſſ.21 c.4 can.4. Neq; tamen damnanda antiquitas eſt;Si morẽ dãdi Euchariſtiã paruulis vſu rationis carentibus,pro illius temporis ratione alicubi nonnunquam ſeruauit.Idem ibi item 3.q.80.ar.9.*

Canon. 4. Puerſi.

De excellentia miſſę. Cap. XVIII.

PRęrogatiuas plurimas habet miſſa. Primò quia celebratur à ieiunis.Secundò quia tantum in eccleſia, & ſuper altare, niſi quandoque propter neceſſitatẽ fiat ſub tentorio,vel in alio loco honeſto.Tertiò, quia oportet celebrantem eſſe ſacerdotem. Quartò quia oportet eum indutum eſſe ſacris veſtibus.Quintò, quia tantummodo fit in die,& non in nocte, niſi in natiuitate domini.Sextò,quia celebratur accenſo lumine, etiam ſi mille Soles lucerent ſuper terram.Septimum,quia ibi ſonant verba diuina,Angelica,& humana.Diuina quidem, cũ dicitur vel cantatur Pater noſter, & leguntur verba domini in Euangelio.Angelica verò,quando dicitur, Gloria in excelſis,Deo,&c.Humana aũt,vt in collectis,& huiuſmodi.Octauò,quia ibi audiuntur tria idiomata nobiliſſima.ſ. Hebraicum,vt Sabaoth,& oſãna:Gręcũ,vt kyrie eleiſon:Latinũ,vt in aliis quę ſunt ibi.Nonò, qa miſſa tam plena eſt myſteriis,ſicut mare guttis,ſicut ſol atomis,ſicut firmamentum ſtellis, ſicut cœlum Empyreum Angelis. Decimò,quia ſacerdotes in ſolẽnibus eccleſiis habent in miſſa ſua plures miniſtros,Diaconum,Subdiaconũ,& Acolytos.Vndecimò, qa Angelis ibi exiſtẽtibꝰ ſufficit in pręſentia tantę maieſtatis eſſe ſcholares.Duodecimò,quia ibi eſt dominus cęli & terræ.Officium miſſæ moraliter exponitur ita.Inſroitus ſignificat inchoatio

A Quantum bonum ſit miſſa;nota per totũ.

Nota bene hoc nonũ cõtra hæreticos,cõtra malos Chriſtianos:& pro bonis,utre uerentiã maiorem habeant ad miſsã.

 nem

nem boni operis:& duplicatur, quia in noſtra ĩceptione debemus declinare à malo, & facere bonum; Kyrie eleiſon,quod nouem uicibus uariatur,ſignificat inuocationẽ miſericordię Dei qua nouẽ modis indigemus:primis tribus modis ad peccatorum remiſſionem , quæ committimus corde,ore,& opere,quantum ad contritionem, confeſſionem,& ſatisfactionem.Secundis tribus modis quantum ad gratiæ collationem.ſ.fidei,ſpei, & charitatis.Tertiis tribus modis quantum ad glorificationem , qua gaudebimus ĩ Deo ſupra nos,intra nos de nobis ipſis, & iuxta nos de proximo.Gloria in excelſis Deo,ſignificat gratiarum actionem Collectæ deuotam orationem. Epiſtola,& Euangeliũ,nouę, & ueteris legis obſeruationẽ.Graduale, & alleluia , uitæ actiuæ,& cõteplatiuę pfectionẽ, Offertorium contribulati ſpiritus ſacrificium.Secreta ſignificant ſtatum uię.Præfatio ſtatum patrię. Sãctus Sã- San.exultationem Angelorum præſentium.Canon,trãſitũ membrorum in corpus Chriſti myſticum. Pater noſter,filiationem ſignificat per gratiam.Agnus Dei liberationem per miſericordiam , & triplicatur, ut liberemur à malis præteritis,præſentibus,& futuris.Cõmunio , ſeu complenda ſignificat boni operis conſummationem.Circa quædam alia quæ ſunt in miſſa , nota ſignificationem allegoricam.Intelligimus enim per altare crucẽ,per calicẽ,ſepulchrũ:per patenã,lapidẽ ſuperpoſitũ, per corporale,ſindonem in qua corpus domini fuit inuolutũ. Nota ẽt,quod oẽs miſſæ ſunt æquè bonæ quantum ad opus operatum,una tñ eſt melior altera,quantũ ad opus operans.Vnde melius eſt audire miſſam boni ſacerdotis,quã mali,ſicut in menſa corporali eundem cibum iucundius accipimus a mundo miniſtro, quam ab immundo. Nota, qđ periculoſum eſt ſi celebrat miſſam cecutiens , uel manus tremulas habens,vel caducum morbum, aut delirus,aut idiota. Vnde talibus eſt iniungendũ ꝙ abſtineãt à miſſa. Preterea quando aliquis bis eſt celebraturus miſſam,non debet ſumere oblationem in miſſa priori, quia ad miſſam ſecundam accederet non ieiunus.

SCHOLIA.

A Prærogatiuas plurimas habet miſſa.] *Mirabilia,& ſcitu neceſſaria,ita vt cōtrarij anathemate arceantur. Multa habes de miſſa in Conc. Triden. ideo vide. ſeſſ. 22. capitulis,& canonibus omnibus. Myſteria multa in miſſa repræſentata,immò totā Chriſti vitā ibi depictā, vide in noſtro libro: quo dicitur, Sacerdos in ęternum. Dechiaratione della Sacra Meſſa.* *Nota bene*

De negligentijs,quæ fiunt in miſſa. Cap. XIX.

SI per negligentiam euenerit,ꝙ perlecto canone, nec uinum,nec aqua reperiatur in calice, ſtatim infundi dẽt vtrumq; & ſacerdos iterabit canonem, ſiue conſecrationem ab illo loco Simili modo, & perficiet vſq; ad finem;ita tamen,ut nec dimittat cruces,quæ fieri ſingulariter ſuper hoſtiam conſueuerunt. Vel melius poteſt dici,quòd aliam hoſtiam ſumat,& canonem in principio incipiat.Si de ſimplici vino,vel aqua fiat conſecratio; vinum reputabitur pro conſecrato, ſed aqua non.Si quid de ſanguine ceciderit ſuper corporale, vel pallā altaris, vel ſuper albā,vel caſulam,pars illa reſcindatur,& in loco reliquiarum reſeruetur;prius tamē extrahatur ſacramentum,& ſumatur.Si verò ſuper terram,lapidē, vel lignum ceciderit,lingēdus,radendns,& extergēdus eſt locus ille,& puluis in ſacro loco reponendus.Porrò ſi in ipſum ſanguinem muſca,vel aranea ceciderit, vel aliquid aliud tale,quod vix ſine vomitu,aut mortis periculo ſumi pōt;perfundatur,& lauetur,quā cauti⁹ pōt in calice, & ablutionē ſumat ſacerdos:ſed muſca, ſiue aranea ſup piſcinam cremetur.Qđ ſi corpus ſiue de corpore Chriſti ſuper pallā altaris ceciderit,vel ſuper aliud veſtimentū,non incidatur,ſed vino abluatur,& à miniſtro ſumat. Si infirmus corpus domini reiiciat,ſuſcipiatur prout diligentius pōt,& ſumatur à ſacerdote, vel ab aliquo puero diſcreto & mundo,ſi æger non poteſt illud reſumere.

De his vide ſanctū Doctorem 3.q.83.ar.6.in qua queſtione reperies et nonnulla facientia,ad præcedens capitulum.

A

SCHO-

SCHOLIA.

A. Quàm cautius poteſt in calice, & ablutionē ſumat ſacerdos.] *ſ. Si abſq; periculo vomitus, vel mortis, vel abominationis, pōt bene fieri: alioquin ablutio cum cineribus combuſti animalis in ſacrariū mittatur. Quid de huiuſmodi negligentijs ſtatuant Concilia Toletanum, Aurelianenſe, Pius Papa de Conſ. diſt. 2. Beda in ſuo pœnitentiali; quas ſcilicet pro huiuſmodi debeat facere pœnitentias negligens, multaque alia huc ſpectantia vide 3. q. 83. ar. 6.*

Punitio negligentiarum.

De ſacramento pœnitentiæ. Cap. XX.

De pœnit. 3. q. 84. & 85. p totū.

POenitentia eſt, ut ait Ambroſius, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Itē Greg. Pœnitentia eſt anteacta mala, & peccata flere & iterum flenda non committere. Circa prædictas diffinitiones nota, q̄ quædā diffinitiones dantur per eſſentiā, vt homo eſt animal rationale, mortale. Quædam per cauſam, vt dies eſt ſol lucens. Diffinitio autem pœnitentiæ data, per cauſam eſt; & non per eſſentiam. Veruntamen pœnitentia diffinitur per duplicem actum; vnum qui eſt reſpectu præteriti, ſcilicet mala præterita plangere; alterum, reſpectu futuri, ſcilicet plangenda iterum non committere. Primus actus eſt in re: ſecundus in propoſito. Pœnitentia duplex eſt, quædam interior tantum, & hæc eſt de iure naturali: quædā exterior, quæ fit ad aures ſacerdotis confeſſoris, & eſt de iure diuino. Prima non eſt ſacramentum propriè: ſecunda verò eſt ſacramentum. Nō enim pœnitentia per ſe ſuſcepta dicitur propriè ſacramentum eccleſiæ, cum talis etiam ante baptiſmum poſſit fieri: ſed pœnitentia iniuncta per miniſtros eccleſiæ, ſacramentum eſt. Notandum quoque eſt, quòd lugere pro propriis peccatis eſt actus pœnitentiæ, quæ eſt virt* iuſtitiæ: ſed lugere pro malis alienis, eſt alterius virtutis ſcilicet miſericordiæ: lugere verò pro bonis æternis, eſt actus tertiæ beatitudinis, de qua dicitur, Beati qui lugent

gent &c. De duratione pœnitentiæ ſciendum eſt, quòd *Matth. 5.*
exteriorem non oportet eſſe perpetuam: ſed de interiori diſtinguitur. Eſt enim pœnitentia interior alia ſecundum habitum: & hæc debet eſſe perpetua. Alia eſt ſecundum actum; & hanc non oportet eſſe perpetuam. Sẽper enim tenetur quis ad interiorem pœnitentiam habitualem; qua vellet nõ peccaſſe, & vult de cætero nõ peccare. Sed ad exteriorem pœnitentiam non ſemper tenetur. A
Præterea alius eſt dolor rõnalis, qui eſt peccati deteſtatio, alius ſenſualis, qui eſt paſſio: & primus dolor ſemper debet eſſe in pœnitentia, ſecundus non eſt de neceſſitate. Item quamuis homo nõ ſit certus de peccati remiſſione, tñ non oportet ꝑꝑ hoc pœnitentiam exteriorem B
eſſe perpetuam: quia non exigitur in talibus certitudo ſcientiæ, ſed ſufficit certitudo coniecturæ probabilis; vt eſt, qñ homo fecit ꝓbabiliter, quod erat ex parte ſui do- *Bona coniectura.*
lendo, confitendo, ſatisfaciendo, emendando. Cum in oĩ ſacramento nouæ legis ſit aliqua materia viſibilis elemẽti, quæ eſt ſignum, & cauſa gratiæ; oportet etiã in ſacramento pœnitentiæ ita eſſe: ſed tũc materia ſenſibilis largè ſumitur pro omni re, ſiue res illa ſit exterior ſubſtan- *Materia.*
tia, ſiue actio humana. Vnde ſecundum hoc in pœnitentia, prout eſt ſacramentum, ſunt res, & verba; verba qppe in confeſſione, & abſolutione ſunt, res autem eſt ipſa actio humana. Ad intelligendum iſta plenius, nota ꝙ ſicut in medicinis corporalibus quædam conſiſtunt in ſola paſſione curati, vt eſt ſectio vulneris: quædã verò in actione eiuſdem, vt eſt exercitatio corporis. Ita in ſacra- C
mentis quædam conſiſtunt in paſſione eius qui ſanctificatur, & non in actione, niſi per accidẽs; vt Baptiſmus, Cõ *Concil.*
firmatio, Euchariſtia, Extrema vnctio, Ordo. Quædã ve *Tride. ſeſſ.*
rò conſiſtũt eſſentialiter in actu eius qui ſanctificatur; vt *14. c. 3. ca-*
alia duo ſacramẽta, ſcilicet Pœnitentia, & Matrimoniũ. *non. 4.*
In primis ergo, quę ſine actu noſtro operantur, requiritur exterior materia, quę ſignificat & cauſam, & rem ſacramenti. In aliis verò ipſe actus noſter eſt pro materia ſenſibili. Ex prædictis patere poteſt, quòd in hoc quoddam

dam

dam eſt ſacramentum tantum, vt eſt actus pœnitentis exterior: quoddam eſt res tantum, vt remiſſio peccatorũ quoddam res, & ſacramentum, vt contritio interior.

SHCOLIA.

Quomodo continua pœnitẽtia.

A Ad exteriorem pœnitentiam] *ſ. vt pœnitentia dicit dolorem, qui eſt paſſio: vel etiam vt includit impedimẽtum, aliarum virtutum neceſſariarum pro tempore illo. Paſſio. n. doloris, quam voluntas aſſumit; debet, ſicut eſſe moderatè intenſa, ita moderatè durare: ne ſi nimis duret, homo in deſperationem, puſillanimitatẽ, v l huiuſmodi, labatur. Rurſus, non debet ex hoc, quòd actualiter [ſic intellige ly exteriorem pœnitentiam] continuè in diſplicentia peccati ſui perſeuerat homo [licet ad actum continuum hunc non teneatur] dimittere actus aliarum virtutum, quin. ſ. vacet actualiter eis ſuo tempore, ſecundum quòd oportet. Rurſus, per ly exteriorem pœnitentiam, non intelligas exteriorem, aut etiam interiorem, ceſſationem à peccato. Nam homo ſemper ad hoc tenetur, ne. ſ. peccet. Addition. q. 4. ar. 2. & elucidation.*

Beatus, hõ q ſemp eſt pauidus. Prou. 28. De propitiatu peccatorũ noli eſſe ſine metu. Ecc. 5.

B Non ſit certus] *Scilicet quantum eſt de ſeipſo, non quantum eſt ex parte ſacramenti pœnitentiæ. Vnde Concil. Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 9. ait. Sicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, de ſacramentorum efficacia, dubitare debet; ſic quilibet, dum ſeipſum, & ſuã propriam infirmitatem, reſpicit de peccati ſui remiſſione formidare debet: cùm nullus certò niſi ex ſpeciali reuelatione ſcire poſſit ſe conſequutum Dei gratiam. Hęc ibi. Vbi etiam videas can. 13. Pulchrè Roffenſis de hoc, contra Lutherum articulo decimo.*

Liberum arbitriũ.

C In paſſione eius, qui ſanctificatur & non in actione] *ſcilicet quantum ad actus exterior[illegible], non quantum ad liberum arbitrium. Hoc enim ſemp[illegible] ſanctificationem noſtram, & actiuè, concurrit. Con[illegible] Tridentinum ſeſſ. 6. can. 4.*

De qualitate pænitentiæ. Cap. XXI.

EST pęnitentia quædam vera. Aug. Pœnitentia vera eſt pænitenda nō committere,& commiſſa deflere. Quędam eſt falſa.Iſidor.Irriſor eſt,non pęnitens,qui ad huc agit,quod pęniteat.Quædam eſt coacta.Pſal.31.Cō uerſus ſum in ærumna mea,&c.Quædam eſt ſera:Augu. Si tunc pœnites, quando peccare non potes; peccata te dimiſerunt,non tu illa.Quædam iniqua.Matt.27.Iudas pœnitentia ductus &c.Quædam deſperata Sap.5.Præ an guſtia ſpiritus gementes,dicentes intra ſe,pœnitentiam agentes.Quędam ſancta,& meritoria.Bern.O felix pœnitentium humilitas;O bona ſpes cōfitentium,quàm po tens es apud omnipotentem;quàm facilè vincis inuincibilem,quàm citò tremendum iudicem conuertis in piiſſimum patrem.Debet pœnitentia eſſe amara. Hiere.6. Planctum vnigeniti fac tibi.Voluntaria.Aug.Cum gaudio debet facere immortalis futurus; quæcunque faceret pro differenda morte moriturus.Perfecta.Aug.Nulla pœnitentia eſt ſera; dummodò ſit vera. Accelerata. Eccl.5.Ne tardes conuerti ad dominum. Hyeronimus. Nauiculæ hærenti in ſalo funem potius præcidè quàm ſolue.Perſeuerans.Cant.5.Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?Fortis.Hyeronimus. Licet in limine iaceat pater,licet mater vbera,quibus te nutrierat, oſtendat;per calcatum perge patrem,per calcatam perge ma trem:ad vexillum crucis euola.Item reſurrectio ſpiritualis(quæ eſt pœnitentia) debet eſſe cum Chriſto ſemper victuro,non cum Lazaro iterum morituro. Pœnitentia debet eſſe properata,& non diu dilata.Primò, quia diu expectamur,vn [illegible] Iſa.5.Expectauit,vt faceret vuas,& fecit labruſcas.Secundò,quia ad magna vocamur.Gen. 15. Ego ero merces tua magna. Tertiò, ne ab ęternis nuptiis excludamur;ſicut factū eſt fatuis virginibus,q̄ diffe rebāt ſe præparare.Quarto,nè ab hoſtibus impediamur ſi cut

Bona coactio; fœlix neceſſitas.

Qualitas pœnitētię.

ſicut filii Iſrael à Pharaone, nè egrederentur de Egy-
pto. Quintò, ꝗa relinquere pctm̄ ēt pęnis cōpellimur.
Matt. 25. Greg. Contēnendus eēt hic mundus, ēt ſi rebus proſpe-
Exod. 15. ris abūdaret. At cùm tot aduerſitatibus animum pulſat,
cùm tot calamitates ingeminat; ꝗd aliud, quā vt nō ame
tur, clamat? Sextò, nè blandè ſeducam[…]r: ſicut auis per
His octo fiſtulā aucupis; & ſicut piſcis per eſcā in hamo; & ſicut
rationib⁹ vrſus per mel. Septimò, ne mortè ꝑueniamur. Greg. Ni-
multū no- hil certius morte, &c. Octauò, ne conſuetudinę tenea
cet differ mur; ſicut arbor de facili non euellit, cū bene radicat. Ie
re pęniten re. 13. Nunꝗd Aethiops pōt mutare pellē ſuā, &c. Ad a-
tiam gendā pœnitentiā mouent quatuor: de quibus Bernard.
Nimis durū eſt cor: qđ nō emolliunt beneficia; nec ter
rent ſupplicia; nec alliciūt promiſſa; nec caſtigāt flagel
la. Impedimenta pœnitentiæ ſunt, puſillanimitas aggre
De pœn. diendi: (tales ſunt ſicut equus vmbraticus, q trunco, vel
diſtin. 6. vmbra terretur.) Pudor cōfitēdi: (ſed ſicut ait Aug. vere
cap. 1. cundia magna pars pœnitentiæ eſt) horror ſatisfaciēdi,
2. Cor. 4. (ſed contradicit Apoſt. Hoc momentaneū & leue tribu
lat. no) Delectatio peccādi, (ſed tēporale ē qđ delectat,
æternū qđ cruciat.) Spes diu viuendi, (ſed Dn̄s ait ſecu
Matt. 3. ris iā ad radic arbo: poſi. eſt.) Deſperatio gratiā obtinen
di, (ſed cōtradicit Ezec. 18. Quacūq; hora ingemuerit
peccator, &c.) Timor recidiuādi. (Augu. Qn̄ cecidi, ere
xit me: qn̄ ſteti, tenuit me, qn̄ iui, duxit me. Ita loquitur
de Deo) Exemplū delinquendi, (ſed ſtultus eſt qui vidit
Num. 22. aliquem cadentem in foueam; ſi non ſit in eodem loco
cautior) Conſuetudo peccandi (ſicut Balaam conſuetus
monſtris non curauit, ꝙ aſina loqueretur.) Confidentia
A de Dei miſericordia, ꝙ quando pœnituerit, ipſum reci
piet, (ſed hoc eſt peccare in Spiritumſanctum. Greg. Mi
ſericordiam Dei debemus ſaltem erubeſcere; ſi iuſtitiā
eius nolumus formidare..)

S C H O L I A.

A Peccare in Spiritumſanctum.] *Hoc dicitur per quā*

dam

dã ſimilitudinẽ, non propriè. Nam ſicut is, qui ſub diuinę miſericordiæ confidentia peccat, propriè in Spiritumſanctũ peccat ſi miſericordiam, ẽt ſi perſeueret in peccato, ſperat; ita hic quia aſſimilatur ei in peccando ſub ſpe diuinæ miſericordiæ, licet non ſine pœnitentia poſtmodum, dicitur per ſimilitudinem quandam peccare in Spiritumſanctum. Itẽ. Sicut primus ille rariſſimè miſericordiam Dei conſequitur: ita ſecundus iſte rarò eandem obtinet; & hoc ſignificat Gregorij dictum in textu. 2. 2. q. 14. ar. 2. & q. 163. ar. 4. *Quomodo in Spiritũ ſanctum peccatur.*

De effectu pœnitentiæ. Cap. XXII.

A

PEr pœnitentiam abſoluitur homo à peccato, reſtituitur eccleſiæ, reconciliatur Deo, donis ſpiritualibus ditatur, de filio Diaboli filius Dei efficitur, Paradiſus Dei aperitur. Hæc eſt quæ Angelos lętificat, impium iuſtificat, amiſſa bona reuocat, vitam ęternam donat, pęnam æternam vitat. Item pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium, ad quam poteſt homo recurrere quamdiu eſt in ſtatu vitæ præſentis, quandoque, & quotieſcunq; diuinam miſericordiam voluerit implorare. Duplex eſt enim naufragium, ſcilicet peccati originalis, & actualis: ſed de primo liberamur per tabulam baptiſmi, quæ uirtutem & efficaciam accepit à tabula Crucis Chriſti. De ſecundo autem liberamur per tabulam pœnitentiæ, quam diuina clementia prouidit homini: quia pro peccato actuali non poteſt iterum baptizari. Nota, ꝙ à reatu peccati liberamur ꝑ gratiã, à ſequelis autem peccatorum per pœnitentiam; & partes pœnitentiæ: à miſeria verò per gloriam. Item nota ꝙ opera mortificata viuificantur: quia licet verum ſit ꝙ à priuatione ad habitum non ſit regreſſus in vita naturali; non tamen eſt verum in vita morali. Nam à priuatione ad habitum voluntarius eſt regreſſus. ſ. a morte culpæ ad vitam gratię. Vnde dicimus, ꝙ ſicut peccata actualia tranſeunt actu & remanent reatu: ita bona opera tranſeunt

Quam pulchrè. D. Tho. 3. q. 86. ꝑ totũ de effectu pœnitẽtię.

De hac ſecunda tabula Concili. Trid. ſeſ. 14. can. 2.

B

actu,

actu,& remanent merito. Secundum autem quòd manent,dicuntur mortificari,vel viuificari. Bona igitur opera quamdiu ſunt coniuncta radici merendi, ſcilicet charitati,dicuntur viuere,quando autem ab illa ſeparantur,dicuntur mortificari,& quando reuertuntur,dicuntur viuificari, quia redeunt ad ſtatum ſuę originis,videlicet chariatis & quia valent ad maiorem radicationem charitatis.

S C H O L I A.

A Per pœnitentiam &c.] *De effectibus pœnitentiæ.Vide Concil. Trident.ſeſſ. 14. cap. 3. 8. 9. & Concil. Florent. de ſacr. pœnit.*

Mortuū, mortificatum opus.

B Mortificata] *non mortua. Nam mortua ideſt facta bona moralia in peccato mortali nunquam viuunt; & conſequenter nunquam reuiuiſcunt,etiam quòd homo talis poſtea aſſequeretur gratiam quantamcumque. Quando autem quis operatur in gratia dicitur facere opera viua;ſi cadat, illa opera dicuntur mortificari huic, quoniam amplius non perducent hunc in vitam æternam,nec iſte gaudebit de eis; ſi in charitate reſurgat, illa opera reuiuiſcunt ei, quoniam nunc perducent hunc &c. Mortificata igitur opera, ſemper viuunt;in acceptione diuina,nō autem ſemper viuunt huic: ideo nunquam dicuntur mortificari,aut reuiuiſcere ſecundum ſeipſa,ſed mortificari, & reuiuiſcere huic 3. q. 89. ar. 5. & 6.*

De partibus pœnitentiæ. *Cap. XXIII.*

PArtes pœnitentiæ integrales ſunt tres, ſcilicet contritio,confeſſio,& ſatisfactio. Quamuis enim complementum peccati poſſit eſſe in actu ſolum oris, & cordis A ſolum,vel trium ſimul:tamen ad perfectionem pœnitentiæ exigitur horum trium accuſatio; licet ad eſſe ſimplex ſufficiat contritio in actu,& confeſſio, & ſatisfactio in pro

ſit propoſito. Non enim in his, quæ habent eſſe ſucceſſiuum, exigitur, quòd, partes integrales ſint ſimul, ſed exigitur hoc in toto, quod habet eſſe permanens. Quod autem tres ſint partes pœnitentiæ: ſic oſtenditur. Pœnitentia eſt quoddam ſpontaneum iudicium: in quo contritio eſt quaſi quædam citatio; vbi ſequitur rei ante iudicem ſpontanea confeſſio; Deinde ſequitur per iudicem impoſitæ emendæ ſolutio. Sed in hoc differt iudicium fori à iudicio poli; quia ibi confeſſus in iure condemnatur, & hic abſoluitur. Alia eſt partium iſtarum ſufficientia: quia omne peccatum committitur corde, ore, vel opere iuſtū eſt, vt per contrarium curetur. ſ. vt peccator culpam animo deteſtetur, verbo accuſet, & facto puniat. Itē per peccatum offendit homo Deum, Eccleſiam, & ſeipſum, ſed per contritionem reconciliatur Deo, per confeſſionem eccleſiæ, & per ſatisfactionem ſibi. Item iſtæ tres pœnitentiæ partes ſunt tres dietæ, quibus itur ad terram promiſſionis: de quibus dicitur. Exo. 3. Ibimus viam trium dierum. Item iſte tres partes viuificant tres mortuos moraliter, quos Dominus ſuſcitauit: quoniam per contritionem ſuſcitatur puella in domo, per confeſſionem iuuenis in porta, per ſatisfactionem Lazarus in ſepulcro.

Vide hic bonitatem Dei ſuper cōf. homin.

Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

S C H O L I A.

A Partes pœnitentiæ &c. Contritio, confeſſio, ſatisfactio:] *Vide Concilium Tridentin. ſeſſ. 14. cap. 3. can. 4. & Conc. Floren. de ſacramēto pœniten & S. Th. 3. q. 90. ar. 2. 3.*

De contritione. Cap. XXIIII.

Contritio eſt dolor voluntariè ꝓ peccatis aſſumptus cū ꝓpoſito cōfitēdi, & ſatisfaciendi. Hæc diffinitio magiſtralis eſt: & ponitur hic dolor pro genere; voluntariè aſſumptus ponitur ad differentiā doloris naturalis, q. non eſt meritorius cum non ſit in genere moris: ſed voluntas tantum ponitur in genere moris. Pro peccatis, ponitur

Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Addit.q. 1. vſq; ad 5. per totum, cum elucidation.

nitur ibi pro materia doloris, ad differentiam doloris inuidiæ, qui eſt de bono alieno. Sic ergo diffinitur contritio prout eſt actus virtutis: ſed prout eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, oportet, quòd aliquid in comparatione ad alias partes addatur, & ideo ponitur, cùm propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Nota quòd co: dicitur durum, quando diuinæ inſpirationi ſe tangenti non cedit, ſed obuiat, in affectu peccati demorando. Frangi verò dicitur, quando incipit à propoſito peccandi reſipiſcere; licet nondum totaliter conuertatur. Conuerti autem dicitur, quando voluntas perfectè ab affectu peccandi reſilit. In contritioue duplex eſt dolor. Vnus voluntatis; qui non eſt aliud quàm peccati diſplicentia. Alius eſt ſenſualis. Primus eſt de eſſentia contritionis, & de hoc dolore intelligitur illud Hier.6. Luctum vnigenti fac tibi: quia homo ex ratione debet magis velle nunquam peccaſſe, quàm vnigenitum viuere. Secundus verò dolor non requiritur de contritionis neceſſitate, ſed eius perfectione, quia talis, dolor non eſt in noſtra poteſtate. Nota etiam, ꝙ contritio poteſt tm̃ intendi, ꝙ non ſolum culpa, ſed etiam tota pęna dimittatur. Hoc autem poteſt fieri dupliciter. Vno modo ex par-

A te charitatis, quæ diſplicentiā peccati cauſat; quia quandoque contingit tantum charitatem intendi in actu, ꝙ contritio inde ſequens merebitur abſolutionē ab omni pœna, vt in Madalena. Alio modo fit illud ex parte doloris ſenſualis, quem voluntas in contritione excitat, quia ille dolor quædam pœna eſt, quæ tm̃ poteſt intendi, ꝙ ſufficiat ad deletionem culpæ, & pęnæ. Differentia aũt eſt inter attritionem, & conritionem: ſicut inter formatũ & informatum, ſcd̃m quod dicitur de fide informi, & formata Vtrum autem attritio fiat contritio, diſtinguẽdum eſt, quia contritio dicitur cum gratia tractio, hoc aũt põt eſſę dupliciter. Vno modo per concomitantiā: quia gratia aſſociatur motui exiſtenti in aĩa, & illam informat, quãuis nõ eliciat. Alio modo per cãm, ita ꝙ motus à gratia eliciatẽ. Primo modo attritio fit cõtritio: quia

actus

actus ille ſimplex manens in anima formatur adueniente gratia, ſicut color adueniente luce. Secundo modo impoſſibile eſt quòd attritio fiat contritio. Sed ſi quæritur quamdiu quis de peccato dolere debeat, reſpódeo ſicut dicit Hugo, de ſancto Vict. Deus, quando abſoluit hominem a vinculo peccati, ligat eum vinculo perpetuę deteſtationis. Sed deteſtatio peccati duplex eſt, quædã in habitu, ad quam ſemper tenetur homo, etiã poſt perfectã peccati remiſſionem: de qua dicit Aug. loquens de pœnitente, ꝙ pœnitens ſemper doleat, & de dolore gaudeat, & non ſemper ſe doluiſſe doleat. Alia deteſtatio eſt in actu: ad hanc homo non ſemper tenetur. Sciendum autẽ, quòd beati, & damnati, & hi qui ſunt in Purgatorio non habent contritionem propriè: cuius ratio eſt, quia in cótritione propriè ſumpta ſunt tria, ſcilicet gratia, dolor, & effectus meriti ſatisfacientis, in beatis autem nó eſt dolor, in damnatis verò non eſt gratia, & hi qui ſunt in Purgatorio non merentur.

Nota tu Vgonem.

B

SCHOLIA.

A Quandoque] *Auctori ergo non eſt contrarium Conc. Trid. dum pœnam totam non ſemper remitti in pœnitentia dicit ſeſſ. 14. capit. 8. can. 12. 15. Concordat S. Tho. Add. q. 86. ar. 4. cum elucidation.*

B Ad hanc ſemper non tenetur] *Pro huius captu melioru vide cap. 20. Schol. pri.*

De confeſſione. Cap. XXV.

CONfeſſio eſt, vt ait Aug. per quem morbus latẽs ſpe veniæ aperitur. Hæc cóſeſſio ſacramentalis, quæ eſt pars pænitentiæ, conuenienter deſcribitur per miſeriã, quę eſt peccatum: & per actum, qui eſt aperire, & per finẽ, q. eſt ſpes veniæ. Duplex eſt confeſſio, quædã eſt mẽtalis, quę fit Deo, & hęc eſt de iure naturali, Quædam eſt vocalis, quę fit homini, & hęc non eſt de iure naturali, ſed Euangelico. Igitur ante Incarnationẽ Chriſti ſuf-

De confeſſ. addi. q. 6. vſq; ad q. x. per totũ cũ elucid. Cóc. Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

ficiebat confeſſio mentalis; qa Deus nondũ erat homo: ſed poſtquam factus eſt homo, debet confeſſio fieri homini vicario Chriſti. In hoc enim ꝙ miniſtris ſacramentorum Chriſtus dedit poteſtatem ligandi atque ſoluendi inſinuauit confeſſionem eis tanquam iudicibus fieri debere. Sic ergo Chriſtus inſtituit confeſſionem tacitè; ſed Apoſtoli promulgauerunt eam expreſsè. Iac. 5. Cõfitemini alterutrum peccata veſtra. Quamuis igitur in contritione remittatur peccatum; tamen confeſſio vocalis eſt neceſſaria vel in re, quando habetur opportunitas; vel in propoſito, quando articulus neceſſitatis eam excludit, & non contemptus religionis: Et ita neceſſitas confitendi poſt contritionem non eſt in tali caſu propter neceſſitatem remedii, cùm peccatum iam ſit dimiſſum; ſed propter obligationem præcepti. Confeſſio, & ſatisfactio neceſſaria eſt non ſolum propter reconciliationem in iudicio Dei, ſed etiam in iudicio eccleſiæ. Quas etiam circunſtantias teneamur confiteri. Nota ꝙ circunſtantiarum quædam ſunt trahentes in aliud genus peccati, vt coire cum muliere coniugata; & has tenetur homo confiteri. Quædam ſunt aggrauantes in eadem ſpecie, & harum quædam ſunt nõ aggrauantes notabiliter, ſicut ſcientia & huiuſmodi: has non teneẽ quis confiteri: quia ſunt quaſi venialia peccata. Quędã ſunt aggrauantes notabiliter, & has (ſecundum quoſdam) tenetur homo confiteri. Non. n. ſuffi cit illi qui accepit centum marchas de alieno, dicere, ego accepi alienũ, cùm hoc poſſet verificari ſi ſolum accepiſſet vnum denariũ. Secundum alios communius, ſed non tutius, opinantes; non oportet. Circunſtantiæ aggrauantes peccatum notantur his uerſibus,

Quando obligauit nos ad confeſſionẽ. cõcil. Trid. ſeſſ. 14. c. 1. can. 3.

A

Per contritionẽ, voto cõfeſſionis adiũctam, non ſine tali voto, recõciliatur qs Deo Cõcil. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

B

Agrauat ordo, locus, mora, cauſa, ſcientia, tempus,
Lucta, puſilla, modus culpa, genus, & ſtatus altus,
Conditio, numerus, ætas, & ſcandala, ſexus.

Has 15. circunſtantias memoria teneas, quãdo examinas con-

Quãuis peccata alicuius nota ſint ſacerdoti, tamẽ oportet ea confiteri, quia nõ ſunt ei nota vt iudici. Quamdiu poſſit quis differre confeſſionem, duæ ſunt opiniones.

Qui-

Quidam enim dicunt,ꝙ peccator debet ſtatim confite- *ſcientiam*
ri habita opportunitate ſufficienti. Alii communius di- *tuam: &*
cunt, quòd cum confeſſio ſit inter præcepta affirmati- *confiteris.*
ua,non obligat niſi pro loco & tempore.Eccleſia autem *De pœni*
determinat in decretis, quòd omnis homo confiteatur *ten.& re*
ſemel in anno:& quòd quilibet adultus de neceſſitate *miſ. ca.o͡is*
communicare tenetur. In caſibus tamen quatuor tene- *vtriuſq; ſe*
tur quis ante hoc tempus confiteri. Vnus eſt ratione ſa- *xus.*
craméti;quãdo quis vult communicare, vel celebrare,
Alius ratione periculi;vt ſi eſt in periculo mortis. Ter- *Reiteratio*
tius eſt ratione conſcientiæ;vt ſi dictat ſibi conſcientia, *cõfeſſionis.*
quòd ſtatim teneatur. Quartus eſt ratione dubii; vt ſi
non ſperat illo anno amplius habere cõfeſſorem, quem
modò habet,vel ſi habet caſum de quo poteſt ſolus Pa
pa abſoluere, & modo habet copiam pœnitentiarii do-
mini Papæ.Si quæratur vtrum confeſſio facta in pecca-
to mortali valeat,dicendum eſt,quòd confeſſio eſt in re
medium,& in præceptum.Inquantũ eſt in remedium, C
non valet in mortali facta; tamen abſoluitur homo à
pręcepto, ſicut fictè baptiſmum ſuſcipiens non recipit
niſi ſacramentum,& non rem ſacramenti. Vtrum con-
feſſio ſit iteranda. Nota ꝙ regulariter nullus tenetur D
confeſſionem bona fide factam amplius iterare. Sunt ta
men quatuor caſus in quibus tenetur quis iterare con-
feſſionem,quorum duo ſunt propter cõfeſſorem,& duo
propter confitentem Primus,ſi deficit confeſſori clauis
potentię;eo quòd non habet poteſtatem ab illo pecca-
to abſoluere. Secundus eſt ſi deficit ei clauis ſcientiæ,
quia neſcit diſcernere.Tertius eſt, ſi confitens dimidia-
uit confeſſionem: oportet enim ꝙ vni fiat confeſſio in-
tegrè omniũ,quæ habentur in memoria. Si verò aliqua
exciderunt à memoria;non ideo debet reputari confeſ-
ſio dimidiata.Quartus eſt ſi contempſit; ſeu neglexit,& E
oblitus eſt ſatisfactionem.Nã ſi ſciret,& adimplere vel
let;non oporteret confeſſionem iterare. Si verò aliquis
cadat in peccatum poſtquam bona fide fecit confeſſio-
nem,quæſtio eſt vtrum teneatur confeſſionem prius fa

ſtam iterare: & eſt opinio, quòd non in ſpecie, ſed in genere: licet aliter dicant quidam. Nota quòd confeſſio facta per nuncium, vel per epiſtolam, licet ſit quoddam opus bonum, & meritorium; tamen inquantum eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, non poteſt ſic fieri: quia determinatam habet materiam, ſcilicet actum ſermonis quo conſcientia hominis manifeſtari conſueuit Vnde ſine neceſſitate, non licet aliter confiteri In neceſſitate poteſt defectus per equipollentem actũ ſuppleri.

SCHOLIA.

A Non contemptus religionis] *Aliàs in contritione nõ remiſſum fuiſſet peccatum. Nam contritio ideo peccatum delet, quia eſt contritio, ideſt cum voto confitendi, & ſatisfaciẽdi Vide eius diffinitionem cap. præcedenti. Hoc annotauit Pſalmiſta, vbi dixit Pſalm. 31. Dixi cõfitebor aduerſum me iuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quid eſt ly dixi, confitebor; niſi contritio cum propoſito confitendi Domino(.i. ad honorem Domini, ſecundum .ſ. quod Dominus in ſcripturis ſanctis ordinauit). Quaſi ergo ab oppoſitis dixerit. Si dixiſſem, ſed non dixiſſem confitebor. i. ſi habuiſſem contritionem, ſed ſine voto confeſſionis à Domino ordinata: tu non remiſiſſes impietatem peccati mei. Rurſus. Si cõtritio ſola ſine voto confeſſionis remitteret peccata; ad quid eſſent claues in Eccleſia? Cõtritio ergo catholicorũ, vt potè includens votum confeſſionis, remiſſionem peccatorũ habet: Contritio hæreticorum; vt quæ excludat confeſſionis talis propoſitum, indulgentia vtique caret. Concilium Trid. ſeſſ. 14. cap. 4. Immò ſi in contritione eſſet contemptus confeſſionis auricularis; contritio illa fieret in peccatum. Nam ſingula ſacramenta vltra neceſſitatem aliam propriam aliquibus ſunt neceſſaria in hoc ſenſu. ſ. vt non contemnantur. Concilium Triden. ſeſſ. 7. de ſacramentis in genere. can. 4. 13. Item 3. q. 90. ar. 2. & 3. & Addit. q. 5. ar. 2. ad primum. & q. 1. ar. 1. cum elucidation. noſtris.*

Contritio aliquando valet.

B Has tenetur homo confiteri] *ita quòd confeſſio non valet ad remiſſionem peccati; niſi confiteatur quis circũſtantiam*

tiam illam. Verbi gratia. Cognouit quidam mulierem affinē non benè confitetur, ſi dicat tantum ego cognoui mulierem, ſed oportet, vt dicat, ego cognoui mulierem mihi affinem. Nota quod conſideratio omnium circunſtantiarum in textu poſitarum facit multum ad contritionem habendam, licet non omnes ſint pro confeſſione neceſſaria. De his vide 1. 2. queſt. 7. ar. 3. & 4. 4. diſtinctio. 16. queſt. 3. ar. 2. & Addition. q. 6. ar. 2. ad ſecundum, cum elucidation. Doctores caſuiſtas verſ. Circunſtantia. Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. *Circūſtantiæ peccati Caſus.*

C Non valet in mortali facta] *figuratè loquitur, ideſt minus dicens plus ſignificat. Non enim tantum non valet illa confeſſio, ſed fit in peccatum; i. ſic confitens nouum mortale, quod ſacrilegium vocatur, committit. Et ſi millies, & plus cōfiteretur poſt hoc ſacrilegium, non confitendo iſtud; omnes confeſſione ſibi fierent in peccatū nouū. Et ſi vitam aſperrimā, non confitendo iſtud primum ſacrilegium, ob peccatorum ſuorum deletionem, viueret cum multis lachrimis; nihil ſibi prodeſſet ad veram vitā Ex. 1. 1. Cor. 13. ly ſi diſtribuero facultat. &c. ſi tradidero corpus meum ita &c. nihil mihi prodeſt. Vnde Aug. Et habetur de pœnit. diſtin. 5. c. 1. conſideret, cautus ſit pœnitens, nè verecundia ductus diuidat confeſſionem: hoc. n. eſt ad hypocriſim tendere, & ſemper venia carere. Cōc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5.* *Cofeſſionis dimidiatæ damnū notabiliſſimum.*

D Nota ꝙ regulariter nullus tenetur, confeſſionem bona fide factam amplius iterare] *Hoc eſt. De peccato, de quo quis ritè confeſſus eſt, & abſolutus, non tenetur de neceſſitate iterum confiteri. Immo (ſecundum Petrum de palude) non tenetur obedire alicui ſibi præcipienti, confiteri iterū id, de quo ritè eſt confeſſus; nec poſſet aliquis prælatus condere legem ad hoc aſtringentem. Vide Tabien. verſ. confeſſio ſacramentalis, num. 12.*

E Si vero aliqua exciderunt à memoria] *ſcilicet poſt debitum examen conſcientiæ. Nam ſi exciderunt à memoria propter hoc, quòd non examinauit, vt debuit, conſcientiā ſuā vel quia non curauit, etiam ſi non recordaretur, (vt faciunt paruipendentes ſalutem animæ ſuæ) tunc tenetur reiterare, & reiterando confiteri hanc negligentiam ſuam. Vnde, quando di-* *De peccatorum obliuione qd.*

do dicitur ab abſoluente ly & de quibus memoriam non habes, intelligitur hoc tãtum de non rememoratis poſt debitam examinationem. Tantam vero curam diligentiamque debet quis apponere in examinando conſcientiam ſuam: quantam in re quæ ſibi maximè eſſet cordi. Attende computiſtas denariorum in libris ſuis tanta cura minutatim annotatorum, vt poſſint de his rectam rationem reddere hominibus: & caue ne confundaris ab iſtis circa paruum conſcientiæ tuæ examen; diſcendo interim ab eis quàm diligentem & ſolicitam curam in hoc examine ponere debeas pro reddenda ratione Deo in ſacramentali confeſſione D. Card. Caie. in Summul. verſ. Cõfeſſio, integra, Caſuiſtæ Doctores ibi Conc. Trid ſeſſ. 14. cap. 5. Addit. q. 2. ar, 3. ad ſecundum, cum elucidation.

De qualitate & effectu confeſſionis. Cap. XXVI.

A QValis debeat eſſe confeſſio notatur his verſibus. Sit ſimplex, humilis, confeſſio, pura, fidelis. Atq; frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda. Integra, ſecreta,
B lachrymabilis, accelerata, Fortis, & accuſans, & ſit parere parata. Ad multa valet confeſſio. A morte liberat quia ſicut confeſſio in foro contentioſo damnat, ſic in ſpiri-
C tuali liberat. Vulnera mentis ſanat. Hieronym. Vulnus non intellectum tardius ſanatur. Deum homini manifeſtat. Auguſtinus. Si nollem confiteri, non me tibi abſconderem, ſed te mihi. Paradiſum aperit, Auguſtinus. O breue verbum, peccaui, quod portas aperit Paradiſi. Exemplum in latrone dextro. Peccata tegit. Vnde quædã glo. Si homo peccatum detegit, Deus tegit. Miſericordiã diuinam emollit. Gloſſa ſuper illud. Pſalm. 31. Delictum meum cognitum tibi feci. Si homo agnoſcit, Deus ignoſcit. Animum iucundat. Pſalm. 41. In voce exultationis, & confeſſionis ſonus epulãtis. Interceſſores multiplicat.
Heb 7. Sacerdotes enim pro ſuis confeſſis orant, Conſcientiã mun-

mundat. Auguſtinus. Confitendo fit homo de fœdo pulcher, Fœdus Diaboli rumpit, ſicut cum aliquis ſecretum alterius detegit. Deo hominem coniungit. Augu. Quid propius auribus Dei, quam cõfitens cor, & vita quæ eſt ex fide? In via ſalutis dirigit. Prouerb. 28. Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, & econtrario &c. Peccatũ delet. Pſal. 31. Dixi cõfitebor aduerſum me iniuſtitiam &c. Satisfactionem ſupplet. Gloſſ. ſuper Matth. Iubemur cõfiteri peccata noſtra, ut erubeſcentiã patiamur pro pœna. Malum præcauet. Exemplum de dente putrido, qui extrahitur ne alii computreſcant.

SCHOLIA.

A His uerſibus] *vt intelligas bene ſingulas horum verſuum particulas; vide D. Cardinalem Caieta. in Summul. verſ. Confeſſio: & Doctores Caſuiſtas, ibi. & Addit. q. 9. ar. 2. & 4. cum elucidation.*

B Ad multa ualet cõfeſſio] *In his multis per cap. narratis implicitè continetur (vt ſapiens coniectabit) valor ille pretioſus, quẽ ſancti tãtopere magnifaciunt. Videlicet. Quòd debet homo aperire ſimpliciter patri ſuo ſpirituali, ſeu cõfeſſario, apparitiones omnes, reuelationes, volutiones, cogitationes, & huiuſmodi: nè fortè diabolus, vel propria voluntas, ſecretò ſub ſpecie boni nos irretire poſſit. Quòd talis, inquam detectio eſt optima: & è contrario de non detectione dicendum Vide D. Cardinalem de Turre cremata, in prologo reuelationum cœleſtium Sanctæ Brigidæ, capit. 1 citantem verba Abbatis. Moyſi.*

C Deum homini manifeſtat] *Quia ergo rarius confitentur homines plurimi; ideo tam parua, immò ferè nulla, cognitio rerum diuinarum, doctrinæ Chriſtianæ, & ſimiliũ in multis eſt (vt patet): & ſi adeſt cognitio quandoque ſpeculatiua, non tamen illa affectiua, de qua principaliter hic loquitur textus.*

Cui

Cui debeat fieri confeſſio. Cap. XVII.

GEneraliter teneas,quòd confeſſio debet fieri ſacerdoti habenti claues,quæ ſunt ſcientia diſcernendi, & poteſtas ligandi,atque ſoluendi. Sciendum autem, ꝙ ſicut baptiſmus eſt ſacramentũ neceſſitatis,ita & pœnitentia. Vnde ſicut baptiſmus duplicem habet miniſtrũ, vnum cui competit baptizare ex officio.ſ.ſacerdotẽ:aliũ cui committitur diſpenſatio baptiſmi ratione neceſſitatis:ita & miniſter pœnitẽtiæ duplex eſt. Vnus eſt,cui cõ
A feſſio fit ex officio;ſicut eſt ſacerdos. Alius, qui audiẽdo confeſſionem,uicem ſupplere poteſt ſacerdotis in neceſſitate;vt eſt laicus. Dicunt tñ aliqui:quòd cum deeſt copia ſacerdotis, non oportet confiteri laico,ſed ſufficit ſoli Deo. Quamuis omnes ſacerdotes claues habeant,non tamen poſſunt omnes ligare,& ſoluere, ſicut excommunicati,ſuſpenſi,hæretici,& damnati. Hoc autem non eſt propter defectum ordinis, ſed quia non habent materiã debitam,ſcilicet ſubditos,qui auferuntur ab eis,cum excommunicantur. Poſſunt tamẽ tales baptizare,quia hoc eſt ſacramentum neceſſitatis. Poſſunt etiam tales Euchariſtiam conſecrare, quia hoc ſubſtantialiter adhæret ordini. Dicendum etiam, quòd nullus poteſt abſoluere cõfitentem,niſi proprius ſacerdos. Proprius uerò ſacerdos dicitur ſex modis. Primo modo ipſe paſtor Eccleſiæ, ut
B Papa,Epiſcopus,& Curatus quilibet in ſuis caſibus. Se-
Proprius ſacerdos q. cundo per determinationẽ ſuperioris;ut uicarii. Tertio per priuilegium quibuſdam indultum. Quarto per licẽtiam proprii ſacerdotis; dum tamen non licentietur niſi vir diſcretus,& honeſtus, & uerè ſacerdos. Quinto ꝑꝑ neceſſitatem,quia in ſtãte mortis articulo quilibet ſacerdos poteſt abſoluere. Et peregrini abſoluuntur ab aliis,
C apud quos ſunt Sexto propter defectum ſui ſacerdotis; quando ſ. eſt idiota uel proditor confeſſionis,vel quando ſolet mulieres confitentes prouocare. Tunc .n. ſi non inuenit

inuenit aliquem qui authoritatem habeat, efficitur ei ſacerdos proprius; nõ quilibet, ſed diſcretus, & honeſtus, & notus vel ex ordine, vel ex perſona.

SCHOLIA.

A Vicem ſupplere poteſt ſacerdotis] *ſ. in audiendo; non in abſoluendo. Non n laici ſunt verè ſacerdotes, nec caſus neceſſitatis poteſtatẽ clauium his dare poteſt. Cõc. Trid. ſeſſ. 7. can x. & ſeſſ. 14. c. 6. can. x. Add. q. 8. ar. 2. cũ elucidation. Falſa enim, & à veritate Euangelij penitus aliena, doctrinæ omnes huius contrarium aſſerentes dicuntur à ſacro ipſo Concilio; & anathemate perpetuò feriuntur. Roffenſis contra Lutherum art. 13.*

Laicos dicere ſacerdotes eſt cõtra euangelium.

B Suis caſibus.] *ſ. tantùm Nam ſi abſolueret de reſeruatis ſibi à ſuperiori ſuo, nihil faceret; & ſi ſciens reſeruationem abſolueret, ultra hoc etiam peccaret. Reſeruatio .n. caſuum & poteſt, & debet, fieri à ſuperioribus: quãdo expediẽs iudicauerint. Caſuum uero taliũ reſeruatio magnoperè ad Chriſtiani populi diſciplinam pertinet; cùm [econtrà loquẽdo] facilitas veniæ incentiuum præbeat delinquendi: & ut ob talem reſeruationem, diſcant omnes, ꝙ ad rationem iudicij requiritur neceſſariò poteſtas iuriſditionis. Non. n. iudicialis ſententia fertur, niſi in ſubditum; alioquin uiribus euacuatur. Abſolutio igitur ultra poteſtatem ordinis, qua pares ſunt ſacerdotes exigit de neceſſitate omnino poteſtatẽ iuriſditionis; in qua non ſunt pares. Roffenſis contra Lutherum. art. 13. Talis autem caſuum reſeruatio debet ab inferioribus obſeruari. Conc. Trid. ſeſſ. 14 c. 7. canon. 11. Addit. q. 20. art. 1. & 2. cum elucid. Nulla tamen caſuum aliàs reſeruatorum in mortis articulo (iuxta prædictum Conc. ibi) reſeruatio eſt: atq; ideò ſacerdotes omnes, quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cenſuris, tunc abſoluere poſſunt.*

Caſuũ reſeruatio a Deo probata.

C Propter defectum ſui ſacerdotis quando &c.] *defectum. ſ. legitimũ non autem paſſim à pœnitentibus pro libito iudicandum. In talium ergo caſuum occurrentia quando. ſ. tractatur de defectu proprij ſacerdotis, ſubditi cõſulãt peritos; vtrum talis defectus ſacerdotis faciat uerè ſubijpſi copiam*

copiã adeundi aliũ confeſſarium; & ipſi ſubditi proprio ſuo ſoli iudicio non fidant, cum in cauſa propria nemo ſit bonus iudex, Caſuiſtæ uerſ. Caſuum reſeruatio, uel huiuſmodi. Per ly peritos (ſicut & per ly ad arbitrium boni uiri, & ſimilia) intellige perſonam duarum conditionum ſimùl; ideſt & bonæ de negotio ſcientiæ, & bonæ conſcientiæ: nè erres.

De ſigillo confeſſionis. Cap. XXVIII.

De ſigillo Addit. q. 11. per totum, cum elucid.

EA quę geruntur exterius in ſacramentis ſunt ſigna rerum, quæ interius contingũt: & ideo cõfeſſio, qua quis ſacerdoti ſe ſubiicit, ſignũ eſt ſubiectionis, qua quis Deo ſubiicitur. Deus autem peccatum illius, qui ſe per pœnitentiam ſubiicit, tegit. Vnde oportet de neceſſitate ſacramenti, quòd ſacerdos celet confeſſionẽ. Sunt & A aliæ huius celationis utilitates: quia per hoc homines magis ad confeſſionẽ attrahuntur, & ſimplicius peccata confitentur. Sacerdos autem non ſolum debet celare peccatum, quod in confeſſione recipit; ſed etiam omnia alia ſigna per quę poſſet peccator, aut peccatum cõpræhendi. Poteſt autem pœnitens facere, vt illud, quod ſacerdos per confeſſionem ſibi factam ſciebat ut Deus, ſciat ut homo. Et hoc facit, dùm licentiat eum ad dicendum: & iõ ſi dicit, non frangit ſigillum confeſſionis. Si autem quæratur utrum id, qđ ſcit ſacerdos per confeſſionẽ, & ſcit alio modo, poſſit reuelare; ſuper hoc diuerſæ ſunt opiniones: ſed hæc eſt uerior, q̃a ſiue ſacerdos ſciat illud peccatum ante cõfeſſionem ſibi factam, ſiue poſt, non tenetur celare quantum ad id quod ſcit ut homo. Nota quòd per iſtum modum dicendi, dico tibi in confeſſione, non clauditur tale dictum ſigillo confeſſionis; quia non ſeruatur ibi modus confeſſionis, vel ordo.

Card. Caie in Summula verſ. confeſſori neceſſar. in fin.

S C H O L I A.

Sigillũ confeſſionis.

A De neceſſitate ſacramenti.] *Ita ſcilicet, ꝙ tanquã violator ſacramenti peccat, & conſequenter mortaliſſimè, qui confeſſionem reuelat. Vnde non debet reuelare, neque ad mandatum ſuperioris etiam Papæ, neque ad excommunicationem*

cationem lata ſententia Papalis etiam;neque in quocũque, qualicũque, & neque prorſus in ullo,caſu: quoniam ſigillum confeſſionis eſt de iure diuino ſicut & ſacramentum confeſſionis;contra quod ius non poteſt Papa.Pōt etiam iurare, ſe neſcire illud,quod tãtùm in confeſſione ſcit: quoniam illud ſcit ut Deus,non ut homo; ſecundum quòd intelligitur iuramentum.Teneturq; ad ſigillum etiam de confeſſis à peccatore,quem non abſoluit ex aliquo impedimento ; etiam laicus ad illud tenetur ſi audit confeſſionem . Illam autem celationem,qualis eſſe debeat,declarat Decretalis dicẽdo:Caueat ſacerdos,ne verbo , vel ſigno, vel quouis modo,prodat aliquatenus peccatorem.De pœn. & remiſ.c.omnis Panormitanus ibi De pœn.diſt.6.c.Sacerdos . Dominus Archiepiſcopus Florentinus par.3.tit.18.c.1.Addition. q. 11. ar. 1. & 3.cum elucidatio . Caſuiſtę verſic. confeſſio.

De ſatisfactione. Cap. XXIX.

SIcut in bellis,& controuerſiis,reſtituta amicitia,non ſtatim ſemper reſtituitur debitũ illati dãni ; ita poſt remiſſionem culpæ in contritione,ſeu confeſſione,remanet debitum pœnę ſatisfactoriæ. *Exemplũ pulchrum.* A Iniungit autem ſacerdos quædam ad ſanctificationis fundamentum;ſicut abſtinere à peccato,& reſtituere ablatum. Quædam ad ſatisfactionis expeditionem; ut eſt vitare conſortia malorum. Quædam iniungit ad ſubſtantiam ſatisfactionis;ut ieiunare,uigilare,dare eleemoſynam,peregrinari,& huiuſmodi opera pœnalia. Quædam iniungit ad perfectionem & ſecuritatẽ ſatisfactionis; ut ſunt opera ſupererogationis. *De ſatisfactione D. Tho.Add. q.12.vſq; ad 14.cum elucidatiõ.* Satisfactio debet reſpondere culpæ in tribus ſcilicet in numero,Pſal.6.Lauabo p ſingulas noctes &c. In pondere.Aug. Libenter debet facere immortalis futurus,quæcunque faceret,pro differenda morte moriturus. *Aureum ex Aug.* In menſura Greg.Tanto tempore debet eſſe amaritudo in pęnitentia;quanto delectatio fuit in culpa. Iſta tria requiruntur in pęnitentia ſecundum conuenientiã, non ſecundum neceſſitatem.

SCHO-

SCHOLIA.

Satisfactio A Satisfactoriæ.] *Ergo, in hoc, pœnitẽtia differt à baptiſmo. De ſatisfactione uide Concilium Tridentinũ ſeſſ. 14. c. 8. 9. can. 12. 13. 14. 15. O quàm bene.*

De ſingulis partibus ſatisfactionis in communi. Cap. XXX.

Cõc. Flor. de ſacramento pœnitentiæ. Et Trid. ſeſſ. 14. c. 8. 9. can. 12. 13. 14. 15. Addit. q. 15. per totum, cum elucidatiõ.

SAtisfactionis quædam ſunt partes principales, .ſ. oratio, ieiunium, & eleemoſyna. Quędam vero ſecundariç, quæ ad has reducuntur: vt uigiliæ, peregrinationes, diſciplinæ. Dicendum ergo, ꝙ omnia opera carnem affligentia reducuntur ad ieiunium; omnia uerò ſpiritualia ad orationem; omnia autem opera miſericordiæ ad eleemoſynam. Sufficientia partium principalium poteſt accipi reſpectu termini, à quo eſt motus ſatisfactionis; qa per ieiunium reuocamur à concupiſcentia carnis, per orationem à ſuperbia uitæ, per eleemoſinam à concupiſcentia oculorum. Alio modo ſumitur iſta ſufficientia ex parte termini, ad quem fit ſatisfactio, quia per ieiunium ordinatur homo in ſeipſo, per eleemoſynã ad proximũ, per orationem ad Deum. Tertiò modo ſumitur hæc ſufficientia ex parte materiæ, de qua fit. Per eleemoſynam enim fit ſatisfactio de bonis exterioris ſubſtantiæ; ꝑ ieiunium de bonis corporis; per orationem de bonis mentis. Quarto modo ſumitur hæc ſufficientia ex parte modorum ſatisfaciendi. Fit enim ſatisfactio tribus modis, vel per punitionem, vel per redemptionem, uel per ſupplicationem. Primũ facimus ieiunando, ſecundum eleemoſynas dando, tertium orando. Quinto ſumitur hæc ſufficientia ex parte effectus. Per ſatisfactionẽ .n. tria magna bona nobis proueniũt, ſcilicet impetratio gratiæ, remiſſio pœnç, expurgatio reliquiarum culpę. Ad primum videtur valere eleemoſyna propter multiplicitatem interceſſorum, ad ſecundum ieiunium, ad tertium oratio

Tria magna bona ex ſatisfactione.

SCHO-

SCHOLIA.

A Impetratio gratiæ.] *Scilicet ſi ſatisfactio fiat in gratia. Si .n. non ſit in gratia, non eſt accepta Deo ad uitam ęternã: & coſequẽter, cùm ſatisfactio noſtra reſpectu Dei ſit per hoc, quòd acceptatur à Deo, non ſatisfacit Deo ſed ſolùm ecclesiæ Conſequenter ergo gratiam, .i. gratiæ augmentum, ſi non ſit in gratia, non meremur; nec abolitionem reliquiarũ, nec pœnarum relaxationem. Vnde ſi talis moreretur in peccato illo mortali, in quo facit ſatisfactionem ſibi à confeſſario iniunctam, pęnas in inferno daret etiam pro peccatis ſibi per confeſſionem illam priorem quoad culpam dimiſſis. Satiſfactio igitur, ut omnia bona in textu narrata per illam conſequamur, debet neceſſario fieri in gratia. Addit q. 14 art. 2. cum noſtris elucidation. Ibi vide ſanctum Doctorem; & nonnullos in hac re deceptos legens caue; nè & tu decipiaris.*

Caſus ſatisfactio nis ualde penſandus

De ſingulis partibus ſatisfactionis. Cap. XXXI.

ELeemoſina dupliciter poteſt fieri, aut intentione ſubleuandi neceſſitatem proximi, & ſic eſt opus miſericordiæ: aut intentione recompenſandi pro debito offenſę diuinæ, & ſic eſt opus iuſtitiæ. Vnde primo modo propriè pertinet ad meritum vitæ: Secundo modo ad meritum dimiſſionis pęnæ, quia eleemoſyna ſic data ꝓpriè eſt ſactisfactoria. De ieiunio quoque ſciendum eſt; quòd in carne duo ſunt, unum eſt natura, quæ debet ſuſtentari; & aliud uitium, quòd debet domari. Ieiunium ergo, ꝙ naturam ſeruat, & vitium domat, bonum eſt, & ſatisfactorium, aliud uerò non. Oratio dupliciter habet fieri: aut pro impetratione bonorum, & ſic eſt pars, uel opus contemplationis: aut pro remiſſione malorum, & ſic eſt propriè pars ſatisfactionis.

SHCOLIA.

A Primo mõ ꝓpriè pertinet ad meritum uitæ; ſecundo modo &c. eſt ſactisfactoria.] *Si ſcilicet fiat in gratia.*

Neque

de indulgent. ipſarum vſum dicit ſacrorum Conciliorum authoritate eſſe probatum; & dicentes eas eſſe inutiles, anathemate notat. Add. quæſt. 25. 26. 27. per totum cum elucidation. Roffenſis contra Lutherum ar. 17. quòd ſ. indulgentiæ dependeant ex meritis Chriſti, & ſanctorum, egregiè probans. Multa catholicè dicta de indulgentijs ab eodem cōtra eundem videre licet, ar. 18. 19. 20. 21. 22

De iuſtificatione impij. Cap. XXXII.

IVſtificatio impii eſt motus ab iniuſtitia ad iuſtitiam. In iuſtificatione impii quatuor requiruntur; ſcilicet motus liberi arbitrii, cōtritio, infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ. Horum prima duo ſunt ex parte ſuſcipientis, alia verò ex parte agentis. Prædicta autem quatuor ſunt ſimul tempore, non natura. Prioritas autem, & poſteritas, quæ ſecūdum ordinem naturę eſt, reducitur aliquo modo ad ordinem cauſæ, & cauſati. Inter iſta verò videt hic ordo cauſalitatis eſſe. Cauſaliter. n. motus liberi arbitrii prior eſt aliis tribus; quia requiritur conſenſus volūtatis in huiuſmodi mutatione. Voluntas autem & liberū arbitrium ſumuntur hic pro eodē. Pręterea motus iſte appellatur motus liberi arbitrii. Iſte quoque motus, qui per liberum arbitrium conſentit Deo ut primo motori, vocat motus fidei: quia habet aliquid cognitionis, & aliquid affectionis ſicut fides. Dicamus ergo, ꝙ mot⁹ liberi arbitrii, ſiue motus fidei in Deū, cauſaliter eſt prior, quā motus, quo de peccato quis conteritur: quia ſicut in generatione peccati prior eſt conuerſio quàm auerſio, cū conuerſio cauſet auerſionem; ita in eius deſtructione prior eſt conuerſio ad Deum per liberum arbitriū, quā auerſio à creatura per contritionem de peccato. Quod enim primum eſt in compoſitione, vltimum eſt in reſolutione. Iſti verò duo motus liberi arbitrii, & contritionis, ſunt priores; q̄ gratia infundatur: quia ſunt cauſa pręparatoria, vt gratia detur. Quamuis enim Deus ſine vlla

Cōc. Trid. ſeſſ. 6. ca. 4. 7. immo ꝑ totum. De hoc ad longum ſanctus. Doct. 1. 2. q. 113. ꝑ decē articul.

Vide qūo id verificetur. 1. 2. q. 113. ar. 3.

A præparatione poſſit impium iuſtificare, tamen requirit̃ præparatio ex parte noſtra: quoniã ſicut requiritur præparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendã formã; ita in mutatione uoluntaria. Et hoc non eſt ex impotentia agentis, ſed ſuſcipiẽtis. Alia rõ eſt, q̃a in iuſtificatione peccatoris fit introductio unius formę, & expulſio contrariæ: iõ requiruntur prædicta duo, .ſ. motus liberi arbitrii diſponens ad gratiæ ſuſceptionem; & contritio, .i. receſſus à peccato, diſponens ad culpæ expulſionem. Gratia uerò prius infunditur, quàm culpa remittatur: quia per gratiã culpa remittitur: ſicut in introductione formæ prior naturaliter eſt forma, q̃æ expellit à parte agentis, q̃ illa, quæ expellenda eſt, remoueri poſſit. Qualiter autem iuſtificatio fiat in inſtanti vel ſucceſſiuè; nota diſtinctionem. Poteſt.n. iuſtificatio dupliciter accipi, ſicut & generatio. Vno modo, ut dicat motum ad iuſtitiam, cum termino eiuſdem: & ſic fit ſucceſſiuè; vt quando ſuccedit ſucceſſiua præparatio. Alio modo poteſt accipi, ut dicat ſolummodo mutationem, ſine motu: & hoc modo fit iuſtificatio in inſtanti; & hoc triplici rõne. Prima quia fit uirtute infinita & ſimplici, quæ immediatè operatur. Secunda eſt, quia fit in ſubiecto ſimplici, .ſ. in mente. Tertia eſt, quia ipſa forma quæ expellitur, (ſcilicet culpa) nõ prius expellitur, quàm gratia introducatur: ſed omnino in eodem inſtanti ſimplici fit utrumque. Ad id autem q̃d dicit Auguſt. ꝙ maius eſt iuſtificare impium, q̃ creare cœlum & terram, dicendũ eſt: quòd maius eſt quantum ad id quod fit, quia melius eſt; ſed non quo ad modum faciendi. Quamuis autem in

Vbi ſup. in D.Tho.

B iuſtificatione impii ſit reſiſtentia formalis, ſcilicet cõtrarii ad contrarium: non tamen eſt ibi reſiſtẽtia effectiua, qua aliquid reſiſtat agenti, ſcilicet Deo cuius uirtuti nihil reſiſtere poteſt. In iuſtificatione enim impii aliquid eſt ex parte Dei, & aliquid ex parte peccatoris, & aliq̃d ex parte eccleſiæ. Ex parte Dei ſunt duo, .ſ. miſericordia, quæ reatum indulget: & iuſtitia, quæ emendam aliquãtulam exigit, vel hic, vel in futuro, ſcilicet in purgatorio:

torio:hæc ſignificatur per binos diſcipulos, quos miſit dominus in omnem locum quò erat ipſe venturus; tunc quidem corporaliter, nunc autem per gratiam & ſpiritualiter. *Luc.10.* *Deut.24.* Ex parte peccatoris ſunt ēt duo,ſ.amor, & dolor:hæ ſunt duæ molæ,quibus peccatum cōteritur,quę ſecundum legem non debent Diabolo in pignore obligari. C Ex parte eccleſiæ ſimiliter ſunt duo,primū eſt meritum,& præcipuè Chriſti, quod eſt inæſtimabile,& aliorum ſanctorum, qui fecerunt opera multa ſupererogationis,quæ omnia ſub poteſtate clauium ſunt poſita; vt quod minus eſt in vno membro eccleſiæ, compēſetur in alio.Vnde ſi aliquis non eſt membrum eccleſiæ, non influit in ipſum meritum prędictum. Secundum eſt indulgentia,quam dat eccleſia per Papam, & epiſcopos: tamen vt ipſa indulgentia tantum valeat quantum ſonat, exigitur authoritas:& cauſa(.ſ.cōmunis vtilitas) ex parte dātis exigitur etiam fides formata,& obediētia ex parte recipientis,(hoc eſt,vt ſoluat id,propter quod datur.)

S C H O L I A.

A Sine vlla præparatione] *Scilicet prauia,(vt in cōtextu perſimile de generatione declaratur):nōn autem coexiſtēte(vt in conuerſione Apoſtoli Pauli).Hoc enim non eſt intelligibile,& implicat contradictionem: quòd ſcilicet forma recipiatur in materia indiſpoſita,& maximè in propoſito. Gratia namque conuertit meam voluntatem libere in Deū à bono commutabili eam auertens;impietas autem eam conuertit ad creaturam liberè à Creatore ipſam auertens.Et quo modo non implicat contradictionem,quòd impius conuertatur ſic in Deum:niſi à peccato liberè reſiliat;ideſt niſi per voluntatem ſuam à Deo motam, & conuerſionem priorem ad creaturam deteſtetur,& conuerſionem ad creatorem ſibi oblatam amplectatur?Et quid eſt præparatio ad iuſtificationem;niſi motus noſtri liberi arbitrÿ quo mouetur in Deum per fidem,& in peccatum per abominationem. Concilium Tridentinum ſeſſ.6. c.5.6.cano 4. item 1.2.quęſt.112. ar.2.& quæſt.113.ar.3.& 4.& 5.* *Præparatio ad bonum.*

 B Aliquid

B Aliquid reſiſtat agenti,ſcilicet Deo.] *efficacia videlicet reſiſtentia. Nam ex hoc ipſo, ꝙ aliquid videtur per ſuã reſiſtentiam (de qua dicitur ly volui congregare filios tuos, & noluiſti) exire ab ordine diuinæ prouidẽtiæ ſecundum aliquam particularem cauſam conſideratum, neceſſe eſt: ꝙ in eundem ordinem relabatur ſecundũ aliam cauſam, ſeu aliã conſiderationem. Verbi gratia. Peccator, qui ſecundum vnũ ordinẽ recedere videtur à diuina voluntate, relabitur in ipſam ſecundũ alium ordinem: dùm ipſe, quãtum eſt de ſe, peccando recedens à diuina voluntate vocante ipſum per miſericordiam, incidit in diuinam voluntatem per iuſtitiam ipſum punientem. 1. quæſt. 19. ar. 6. & q. 103. ar. 7.*

An Deo reſiſtere quis poſſit.

C Meritum, & præcipuè Chriſti &c.] *Meritum, ſinquantum ſatisfactorium. Vnde eſt idem, quod indulgentia. ſupra cap. præcedenti. Quando igitur poſtea dicit ly ſecundũ eſt indulgentia, ſumit indulgentiam pro executione ipſius indulgẽtiæ prædictæ; ideſt meriti ſatisfactorij, ſeu theſauri &c. Vide ſupra.*

De pœnitentia venialium. Cap. XXXIII.

POenitentia eſt remedium inſtitutum ad expiandum peccatum, cui debetur pœna ſenſibilis: quæ cum debeatur peccato non ſolum mortali, ſed etiam veniali, patet, quòd pœnitentia eſt remedium contra vtrumque: quia non eſt ſimpliciter de venialibus, ſed de mortalib⁹, quia pœnitentia introducta eſt ad reconciliandum amicitiam, quam mortale peccatum tollit. Licet igitur pœnitentia non ſit ꝑ ſe de venialibus ſimpliciter; tñ eſt per accidẽs: & hoc eſt tribus modis. Primò ratione dubii, vt quando creduntur eſſe mortalia. Secũdò ratione ſtatuti; vt quando homo, qui tenetur cõfiteri ſemel in anno, nõ habet niſi venialia. Tertiò ratione periculi; vt quando venialis delectatio ad hoc perducta eſt, quòd niſi homo ſe auertat ab ea, trahit in mortale. De remiſſione autem venialis peccati ſciendum; quòd in duobus caſibus non remittitur. Primus eſt, ſi talis habeat peccatum mortale: quoniam

Hoc veniale in genere venereorum faciliter trahit in mortale

quoniam ſine mortali nunquam dimittitur veniale:licet econuerſio poſſit fieri.ſ.ꝙ mortale dimittatur ſine veniali.Cum.n.peccatũ mortale tollat charitatẽ:quę vniuerſa delicta operit;conſtat ꝙ exiſtenti in peccato mortali nullum veniale remittitur.Secundus eſt,quando volũtas fixa manet in affectu alicuius peccati venialis determinati,qm̃ illud tolli non põt;& hoc multiplici ratione.Prima eſt;qm̃ omne peccatum remiſſione indiget quo ad duo,.ſ.quo ad culpam,& quo ad pœnam:ſed nõ põt eſſe remiſſio ſecunda ſine prima;quia quamdiu homo culpã habet debitor eſt pœnæ.Culpa autem cõſiſtit in deordinatione voluntatis.Vnde voluntas ſic manens pertinax reordinari non põt.Alioquin duo oppoſita ſimul eſſent in eodem.Alia ratio eſt: quia manente cauſa non poteſt tolli effectus,ſed voluntas inordinata ad aliquid eſt cauſa venialis peccati:vnde manente voluntate fixa in illo, non remittitur ipſum peccatum veniale.Sciendũ etiam, quòd vnum peccatum veniale bene poteſt dimitti ſine alio:quia peccatum mortale, quod maioris eſt adhærentiæ,poteſt etiam remitti ſine veniali.Alia rõ eſt;qa peccatum mortale ita Deo diſplicet,quod facit ipſum peccantem Deo diſplicere.Sed veniale licet Deo diſpliceat cùm inordinatum ſit,tñ nõ facit peccatorem Deo diſplicere:quia per illud nõ priuatur gratia,ſed obnubilatur, inquantum eius proceſſus ad vlteriora impeditur:& ꝓp hoc vnum veniale nõ impedit,quin aliud remitti poſſit. Tertia ratio eſt,quia venialia non habent connexionem ad inuicem;nec ex parte auerſionis; quia non auertũt à ſummo bono;nec ex parte conuerſionis: & ideo vnũ dimitti põt ſine alio.Non eſt autem ſic de mortalibus,vbi non dimittitur vnũ ſine alio; quia connexionem habent adinuicem ex parte auerſionis.Quodlibet.n.mortale auertit à Deo,licet non habeant connexionẽ ex parte cõuerſionis.Ex ꝑdictis colligitur,ꝙ vnũ mortale nõ remittitur ſine alio;& ꝙ vnum veniale põt remitti ſine alio veniali.Item mortale remittitur ſine veniali; ſed non veniale ſine mortali. Cuius duplex eſt ratio. Prima eſt, A

niſi occaſio vel periculum,citiùs remoueatur. Caue igitur,&c.

Ob hoc pœna dãnatorũ nũquã remitti poteſt in æternum.

Vide infra lib.7.c.21. in Scholijs

quia mortale, & veniale ſe habet ſicut habitus, & diſpoſitio; ſed ablato habitu poteſt manere diſpoſitio, & non econuerſo. Secunda ratio eſt, quia mortale opponitur charitati, veniale autem feruori eius: ſed ſublata charitate tollitur feruor, & non econuerſo.

SCHOLIA.

A Mortale non poteſt remitti ſine alio.] *Hinc eſt ꝙ dimidiata confeſſio nihil ualet, immo grauat. ſupra huius c. 25 Schol. Hinc habes intellectum uerum illius tritiſſimi, cũ ſimilibus; ſ. impium eſt à Deo dimidiam ſperare ueniã. Nã unum ueniale ſine alio remittitur: Intelligitur ergo tantũ de mortalibus.*

Remiſſio.

Per quæ dimittatur peccatum veniale. Cap. XXXIIII.

AD peccati venialis remiſſionẽ non exigitur nouus charitatis habitus, ſed ſufficit nouus motus, qa peccatum non tollebat uirtutis habitum, ſed impediebat ipſius actum. Notandum autem ꝙ peccatũ ueniale non dimittitur ſine contritione, cuius hæc eſt ratio; quia quã diu uoluntas in aliquo ueniali fixa manet, nunquam dimittitur: ſed oportet uoluntatem ab eo auertere; qđ qs prius uolebat; & diſplicere ei, quod uoluit: tali autem diſplicentia dolor contritionis dicitur. Sed ſciendũ, ꝙ contritio poteſt accipi tripliciter, ſ. uel in actu, uel in habitu, uel medio modo. Contritio in habitu non ſufficit ad peccati uenialis remiſſionem: quia tunc quicunq; haberet pœnitentiæ uirtutis habitum, nõ poſſet habere ueniale peccatum: & ſic veniale peccatum nõ poſſet eſſe cũ gratia. Cõtritio quoque in actu non ſemper requiritur, quia ſequeretur, ꝙ peccatum quod quis in memoria nõ habet, remitti non poſſet. Propter hoc requiritur contritio medio modo, ſcilicet ut peccatum diſpliceat actualiter; vel explicitè, vel implicitè. Dico autẽ implicitè; qa talis actus ad hoc ſufficit ꝙ diſpliceret explicitè: ſi ad illud peccatum veniale cognitio ferretur. Notandum ẽt, quòd

Cõtritiõis dolor quid ſit.

A

quòd tàm ferués poteſt eſſe motus charitatis in Deum, quòd omnia peccata uenialia cóſumat; etiam ſine actuali cogitatione ipſorum: quia qñ quis feruenter in Deũ, fertur, diſplicet ei quicquid à Deo retardat: & ita licet explicitè de peccato ueniali non cogitet, tñ in illo motu cóteritur implicitè diſplicétia peccati venialis, vel uni⁹, uel omnium. Sciendum etiam, quòd in cótritione de uenialibus non exigitur propoſitum non peccandi ueniali ter, ſicut in contritione de mortali exigitur: ſed ſufficit quòd diſpliceat ei peccatum præteritum, & infirmitas qua ad peccatum veniale declinatur: quamuis ab eo omnino immunis eſſe non poſſit: ita tamen quòd uoluntas non maneat fixa in vno veniali, quia illud ſic retentum non dimitteretur iñ cótritione generali; nec in ſpeciali, & hæc eſt ratio: quia peccata mortalia ſunt in poteſtate noſtra, ut uitentur, non ſolum ſingula, ſed etiam omnia: venialia uerò, & ſi ſingula uitari poſſunt, non tamé oĩa: quod ex infirmitate naturæ contingit. Multa ſunt per quæ tolluntur peccata uenialia, quæ per tria compręhéduntur. Primo ſunt omnia illa quæ gratiã conferunt: ut oĩa ſacraméta eccleſiæ. Secundò illa quibus impedimenta feruoris & gratię tolluntur, ſicut eſt aqua benedicta, quæ virtuté inimici reprimit, & epiſcopalis benedictio, & alia ſacramentalia. Tertio eſt exercitium humilitatis ex parte noſtra; ſicut eſt tunſio pectoris, oratio dñicalis, eleemoſyna, ieiuniũ, & hmõi. Ratio aũt horum eſt: quia cùm venialia dimittanť per feruorem charitatis, quæ implicitè uel explicitè continet oĩa illa, quæ nata ſunt de feruore charitatis excitare, dicuntur uenialia peccata dimittere: talia uero ſunt omnia quæ prædicta ſunt. Vnde cùm ſcđm quantitatem feruoris ſit quãtitas remiſſionis: patet, ꝙ prout ꝑ enumerata maior uel minor excitatur feruor, ꝗ implicitè uel explicite contritionem continet, plura vel pauciora venialia dimittũtur, non tamen ſemper omnia.

Contritio de uenialibus qualis

Quo remittantur uenialia.

S C H O L I A.

A Non tollebat uirtutis habitum.] *Ideſt charitatem.*

Veniale peccatum. *Nam peccatum veniale non eſt deordinatio circa finē,ita ꝙ tollat à ſe uerum finem ultimum, Deum; ſed eſt deordinatio circa ea, quę ſunt ad finē: & conſequenter tollit aliquē charitatis actum, (cùm actus charitatis ſint ea, quæ ſunt ad ultimum finem aſſequendum) non charitatis habitum. Ideo pecccans uenialiter non dicitur facere contra legem; quia non facit illud quod lex præceptiua prohibet; nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat: ſed dicitur facere prēter legem, quia non obſeruat in actu ſuo illo modum rationis, quem lex intendit. 1. 2. q. 88. ar. 1.*

De extrema Vnctione. Cap. XXXV.

De hoc ſacramento Cōc. Flor. de ſacramentis, & Cōc. Trid. ſeſſ. 14. 1. Reg. 16. 2. Reg. 2. 2. Reg. 5.

MEdiator Dei & hominum non ſolum uocatur Ieſus inquantum habet ſaluare, ſed ēt Chriſtus, inquantum habet unctionis gratiam in alios diffundere: quod ſignificatum fuit in Rege Dauid, qui tribus uicibus unctus fuit. Primò in domo patris ſui in ſignū regni futuri. Hæc ſignificat unctionem in baptiſmo. Secundò in Ebron ſuper Iudā: & poſtea multa mala habuit. Hæc ſignificat unctionē in confirmatione. Tertiò iterum in Ebron ſuper oēm Iſrael: poſt hanc aūt in pace regnauit. Hæc ſignificat unctionem in extremis. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt quinq;. Primum eſt, ꝙ hanc unctionem faciens ſit ſacerdos. Secundum eſt intentio debita.
A Tertium eſt materia debita, .ſ. oleum infirmorū. Quar-
B tum eſt forma verborū, hæc .ſ. Per iſtam Vnctionē &c.

De hoc ſacramento vide ad lōgū. D. Tho. Add q. 29. vſq; ad 33. eū elucid.

quam formam dicere debet inungens. Quintū eſt locus inungendus: quia fit ad oculos, ad aures, ad nares, ad os, ad lumbos, & ad manus. In hoc ſacramēto forma verborum eſt deprēcatiua: quia iſtud ſacramentum debet ualere per orationem eccleſiæ, & per modū ſuffragii. Datur. n. ad effectum, quem homo per propria opera poſſet conſequi; niſi infirmitas impediret. Vnde nota, ꝙ in aliquo ſacramento verborū forma nō eſt in ſola oratione, niſi in iſto. Dicit. n. Iacobus, capit. 5. Si quis infirmatur,

induc

inducat presbyteros,& orent ſuper eum. In quibuſdam verò ſacramẽtis conſiſtit in ſola enũciatione ſicut in baptiſmo. Dixit enim dñs Matthęi vltimo. Baptizãtes eos, non faciens mentionem de oratione. In aliquo aũt ſacramento ſecundum quoſdã conſiſtit forma in oratione, & enunciatione, ut in ſacramento pœnitentiæ. Conſueuerunt.n.confeſſores primò orare, dicentes. Abſolutionẽ, remiſſionẽ,& cætera.& poſtea dicere, Abſoluo te. Iſtud aũt ſacramentũ non datur niſi adultis, qui peccata uenialia uidentur habere, cõtra quæ inſtitutum eſt: nec datur aliis q̃ infirmis in periculo mortis conſtitutis. Sanis aũt non daĩ hoc ſacramentũ: quia habent aliud remediũ paratũ, ſ. pęnitentiam: nec datur niſi poſtulantibus, qui deuotione ſurſum eriguntur. Et ſæpe põt inungi: ſed in una infirmitate nõ dẽt qs bis inungi, niſi eadem infirmitas vltra annum protrahatur; ita ꝙ in uno anno ꝑ eandem infirmitatem nemo bis inungatur. Effectus huius ſacramenti multiplex eſt, unus eſt ſanitas, quę eſt duplex: Vna eſt principalis, .ſ. liberatio ab infirmitate ſpirituali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gratiæ & gloriæ. Alia eſt ſecundaria ſanitas, quę eſt quaſi effectus, & ſignũ prioris ſanitatis, ſcilicet ſanitas corporalis: & hoc eſt verũ, qñ ſanitas corporalis expedit ſanitati ſpirituali. Tũc.n. iſtud ſacramentum cauſat utrumq; in ſuſcipientibus dignè. Interdum.n. utilis eſt ſanitas corporalis, .ſ. ad meritum gloriæ cumulandum. Valet etiam ad deuotionem excitandam, & ad uelociorem trãſitum ad cœlum. In hoc ſacramento, ſicut in cæteris, tria ſunt: Vnum eſt ſacramentum tãtũm, .ſ. vnctio exterior. Aliud eſt res tm̃; ſcilicet effectus duplicis ſanitatis, vt dictum eſt. Tertium eſt ſacramentum, & res, .ſ. quædam unctio ſpiritualis interior, ideſt mentis iucunditas, & ſolatium. C

S C H O L I A.

A Sacerdos.]*Tanquam proprius miniſter. Nõ enim debes intelligere ꝑ ly presbyteros. B. Iacobũ dicere, ætate ſeniores*

Presbyter. *res in qualibet communitate;ſed tantum ſacerdotes ab epiſcopo ritè ordinatos.Concilium Tridentinum ſeſſ.14.can.4. de extrema Vnctione:anathematiƷans oppoſitum.*

Oleum. B Oleum infirmorum] *Scilicet oleum oliuæ ab epiſcopo benedictum Addit.q.29.ar.4.6.cum elucidation. Concilium Florentinum de extrema vnctione. Triden. de extr. vnct cap.1.ſeſſ.14.*

Forma abſolutionis. C Conſueuerunt enim confeſſores &c.] *Oratio tamen illa non eſt de forma,neque forma; ſed tantum ly Abſoluo te, vel ly Abſoluo te à peccatis tuis.Concilium Florentinum de ſacramentis.& Tridentinum ſeſſ.14.c.3.& 3.q.84.articul.3.*

De ſacramento ordinis. Cap. XXXVI.

De hoc ſacramento Cõcilij Floren. de ſacramento ordinis:& Cõc. Trid. ſeſſ.23.tũ in capitulis,tũ in canonibus, ſcitu neceſſaria multa egregiè diſces. Addit.q.34.vſq; ad 40.cũ elucidation.

QVinque ſacramenta de quibus dictum eſt, pertinent ad ſtatum perſonæ:ſed duo,de quibus dicendum eſt,pertinent ad communem ſtatum Eccleſiæ, qa ordo pertinet ad generationem ſpiritualem: matrimonium verò ad generationem carnalem. Ordinem præcedit prima tonſura: quia in omni tranſitu de ſtatu ad ſtatum conuenienter interponitur aliq̃a diſpoſitio media. Vnde in tranſitu à ſtatu laicorum ad ſtatum miniſtrorum Dei conuenienter prima tonſura interponitur. Fit etiam in hac tonſura aliquorum capillorum reſecatio in modum coronæ:quia in miniſterium illius aſſumitur,cui ſeruire,regnare eſt. Eſt itaque duplex ſignũ diſtinctum in ordinatis,ſ. exteriùs tonſura, & interiùs character. Ad,eſſe autem ordinis tonſura non præexigitur,ſed ad bene eſſe:quia diſpoſitio congruitatis eſt ipſa tonſura ad ordinem,non neceſſitatis. Hugo de ſancto Victore ordinem ſic deſcribit. Ordo eſt ſignaculum quoddam, in quo poteſtas ſpiritualis traditur ordinatis,& officium Hic nota,quòd ſicut in naturalibus dedit Deus ſuperiora corpora in regimen inferiorum:ſic & in ſpiritualibus quoſdam poſuit ſuperiores,quoſdam infe-

inferiores, vt illi poteſtatem habeant ſuper iſtos; ſicut ſunt clerici, qui pręſunt in ſpiritutualibus, & principes ac iudices ſęculares, q. præſunt in temporalibus. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt ſex. Primum eſt poteſtas ordinantis; quia oportet, quòd ſit epiſcopus. Secundum eſt materia, ſ. vnctio in ſacerdotibus: & tactus illorum quæ tangenda ſunt. Tertium, eſt forma verborum. Quartum, eſt ſexus virilis, quia mulier non recipit caracterē ordinis. Quintum, eſt intentio recta. Sextum eſt, quòd ordinandus ſit baptizatus, quia baptiſmus eſt ianua omnium ſacramentorum. Quoddam eſt hic ſacramentum tantum vt viſibile ſignum, quo poteſtas tradi oſtēditur. Quoddam eſt res tantum; ſcilicet gratia, quæ confertur dignè recipienti. Quoddam eſt res & ſacramentum, vt character. Septem ſunt ordines, ſcilicet. Oſtiariatus, Lectorat⁹, Exorciſtat⁹, Acolytat⁹, Subdiaconatus, Diaconatus, & Præsbyteratus: qui omnium ordinum eſt perfectiſſimus, & terminus aliorum. Illi autem ſunt quaſi ſeptem gradus, quibus aſcenditur ad thronum Salomonis. Actus oſtiariorum eſt cuſtodire locum confectionis ſacramentorum ab iis, qui immundi determinati ſunt, .i. excommunicatis. Actus lectorum eſt legere prophetias. Actus exorciſtarum eſt arcere dæmones; ne dominentur in corpore nondum baptizati; ſcilicet per coniurationes. Actus acolytorum eſt deferre lumen Euangelii in lumine corporali. Actus ſubdiaconorum eſt accipere oblationes ab offerentibus, eaſque offerre diacono: legere autem epiſtolam eſt actus eorum conſequens. Actus diaconorum eſt ordinare Hoſtias in altari: legere autē Euangelium, vel prædicare, eſt actus conſequens. Actus Presbyterorum eſt conſecrare corpus & ſanguinem Chriſti: & eſt actus principalis: alius eſt conſequens ſcilicet ligare & ſoluere: per quem actum corpus myſticū præparatur vt ſit aptum & idoneum ad perceptionem corporis Chriſti veri. In quolibet ordine character imprimitur: ſed quando fiat tunc dicendum eſt. Oſtiariis quidem character imprimitur, quando datur eis clauis, & dici-

A

De tactu iſto vide Add q.37. ar.4 & 5. cū elucid.

& dicitur; Sic agite tãquã rõem reddituri Deo de reb⁹, q̃ clauib⁹ iſtis recludũtur. Lectorib⁹ caracter imprimit; Cũ epiſcopus porrigit eis librũ cum debita forma verborũ. Exorciſtis verò; cùm dat eis librũ exorciſmorum, cum debita forma verborũ. Acolytis aũt in verbis, quæ dicit epiſcopus, cum dat eis candelabrũ. Subdiaconis imprimitur; quando epiſcopus cum forma verborum dat eis calicem vacuum, & cætera vaſa, quorũ vſus eſt in cõ
B feſtione Euchariſtię. Diaconis, & presbiteris imprimit; quãdo epiſcopus imponit manum capiti cum verbis ad hoc ſtatutis. Prædictos autem ordines Chriſtus exercuit
C Oſtiariatum, quando ementes & vendentes de templo eiecit. Lectoratum, cum in medio ſeniorum librũ Iſaiæ aperiens legit in eo. Exorciſtarum, quando dæmoniacos ſanauit. Acolytatum, quando dixit, Ego ſum lux mundi. Subdiaconatum, quando linteo ſe præcinxit, & pedes diſcipulorum lauit. Diaconatum, quando in cœna corpus & ſanguinem ſuum miniſtrauit diſcipulis, & dormiẽtes Apoſtolos excitauit Presbyteratum, quando ſe in ara crucis obtulit, & quãdo in cœna panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum conuertit.

Omnes ordines exercuit Chriſtus sũt ergo quam digniſſimi.

S C H O L I A.

A Sexus virilis.] *Hinc deteſtanda venit omnino illa hæreſis; quæ ponit, etiam mulieres eſſe ſacerdotes. Non tantum enim ſacerdotium ſuſcipere nequeunt, ſed nullos pœnitus ordines; quoniam ſubiectionis ſtatum mulier habet, (vt patet in ſcriptura ſacra noua, & veteri) qui eminẽtiæ gradui (Hãc eminentiam dicit quilibet ordo) è diametro opponitur. Vnde ſi etiam mulieri exhiberentur omnia; quæ in ordinibus fiunt, ordinem non ſuſciperet. Add. q. 39. ar. 1. vide ſupra huius c. 27. Imò Concil. Laodicenum can. 44. prohibet mulieribus ingreſſum ad altare; & contingere ea, quæ uirorum officijs deputata ſunt, Item Concil. Nannetenſe cap. 3. ait ſecundum authoritatem canonum modis omnibus prohibendum; vt nulla fœmina ad altare præſumat accedere; aut*

Mulier nõ eſt capax ordinis.

presbi-

preſbytero miniſtrare; aut intra cancellos ſtare, aut ſedere. Hæc ibi. Vide Roffenſem cont. Luther. artic. 13. Vide Add. q.39. ar. 1. Elucidationes noſtras.

B Diaconis, & presbyteris &c.] *Præter hoc ꝙ hic text⁹ videtur corruptus vel per iciuriam impreſſoris, vel aliũde; quoniam quo ad inſtrumentum characteris confundit hos duos ordines: nunc determinatè dicẽdum eſt; ꝙ ordo ſeu character diaconatus confertur per libri Euangeliorum dationem, presbyteratus verò per calicis cum vino, & patena, cũ pane, porrectionem Sic enim determinatum eſt iam per S. Eccleſiam. Vide Conc. Floren. de ſacramento ordinis. Excuſandus eſt tamen author, ſi habuerit aliam opionionem: quia nõdum hoc deciſum fuerat, & circa huiuſmodi diuerſi diuerſa ſentiebant. Add. q.37. ar. 4. & 5. in tex & elucidationibus.* *Character*

C Prædictos autem ordines Chriſtus exercuit] *quo videlicet exercitio eccleſia ſua ſpõſa declarauit: quòd & ipſa debebat quàmprimùm ponere in vſu actus ordinum eorundem; quod & eadem ad exemplum ſponſi ſui fecit. Ab initio enim eccleſia, & nominà, & miniſteria, vniuſcuiuſque ordinum fuerunt in vſu: iuxta Concilium Tridentin. ſeſſ. 23. cap. 2. & canon. 2.*

De qualitate ordinandorum. Cap. XXXVII.

QValitas ordinandorum conſiſtit in duobus, ſcilicet faciendis & euitandis. Facienda ſunt hæc: Sit in moribus pudicus: In habitu honeſtus: Cibo & potu temperatus. Competenter, quamuis non eminenter, literatus: Manſuetus & modeſtus: Tonſuram deferat clericalem: Hoſpitalis. Doctor in prædicatione. Reſidentiam faciat in eccleſia ſua, vel beneficio. Corrector vitiorũ per virgam diſciplinæ: Exemplum præbeat bonæ vitæ vel famæ: Vnicum ſufficiat beneficiũ habens curam animarũ: Bonus ſit gubernator familiæ, De neceſſitate

cleri-

clericis vitāda ſunt hæc. Omne crimē mortalis peccati: Nōn litigioſus. Nō cupidus: Non luſor: Nō negotiator: Non exerceat venationes clamoroſas: Nō ſit incōtinēs, nec mulieribus cohabitet: Nō ſit in commeſſationibus, & tabernis, & fabulis: Nō interſit ſpectaculis, niſi honeſtis: Non immiſceat ſe negotiis ſęcularibus: Non dēt intendere hiſtrionibus & ioculatoribus: Tabernas non debet intrare, niſi in itinere: Horas nō debet negligere: A Iuſtum iudicium non debet vendere: Sacramenta eccleſiaſtica non cum pactione, ſed gratis debet dare. Non ſit excommunicatus, vel ſuſpenſus, vel irregularis: Nō apoſtata, non ſit ſimoniacus in ordine vel beneficio, non ſolenniter pęnitens Ante ordinis ſuſceptionem ſe per confeſſionem præparet. In peccato mortali non accedat. Primam tonſuram non negligat. Nullus ordinetur, niſi examinatio præcedat. Non accipiantur ſimul ordines minores cum ſubdiaconatu, nec etiā duo ſacri ordines ſimul, ſed gradatim. Nec per ſaltum accipiat quis ordinem, nec ab alieno epiſcopo, ſed à ſuo. Nec contra epiſcopi prohibitionem, & ſine titulo, nec furtiuè. Miſſam in qua ordinatur, totaliter audiat. Omnia quæ ſunt tangenda in ſuſceptione ſui ordinis vnuſquiſque tangat. Non accedat niſi licentiatus, & præſentatus. Ieiunus à ieiuno accipiat ordines Non recipiantur nec conferantur ordines niſi temporibus ab eccleſia inſtitutis. Multa ſunt quæ impediunt promouēdum etiam ſine culpa, licet non ſine cauſa. Non enim debet promoueri ignotus nec bigamus, nec neophytus, nec corpore uitiatus, nec de illegitimo thoro natus, nec ſeruus, nec obligatus ad ratiocinia: quoniam repellitur ab ordinibus. Ex prædictis patet ꝙ dignitas clericalis, ſiue ordines non conferuntur à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore.

Magna ergo res eſt eſſe clericū.

SCHOLIA.

A Horas.] *Scilicet quantum ad officium; & quantū ad modum;*

modum; & quantum ad obligationem fructuum. De hora rum ſubſtantia, ſiue officio, habes præceptum de celebratione Miſ. cap. presbyter. De modo dicendi officium, habes præce ptum de celebration. Miſſar. cap. Dolentes. Hic namque dicitur. Diſtinctè præcipientes in virtute obedientiæ; Vt di uinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, ſtudiosè celebrent, pariter & deuotè Hæc ibi. Quis non videat; hic præcipi ſub pœna peccati mortalis modis dicendo officium? Nam iſta conſtitutio ad corrigen dum defectum, qui in modo exoluendi illud committebatur, facta eſt (vt in litera clariſſimè patet). Nec erat neceſſe tunc præcipere officium; quoniam de dicendo iſto iam erat factum præceptum, in 1. cap. huius tituli incipiente, presbyter. Si cut ergo peccaret mortaliter dicere omittens aliquam hora rum canonicarum pro officio aſſignatarum, & ſepties morta liter ſeptem illas omnittens: ita peccaret mortaliter volun tariè dicens inſtudiosè, & indeuotè, illarum vnam; & ſepties mortaliter, ſi omnes ſeptem: non quia horas non diceret, ſed quia in dicendis illis non ſeruaret modum præceptum. D. Card. Caie. in Summu. verſ. Horæ canonicæ. Tabiena verſ. Horæ. num. 18. Quid ſit dicere ſtudiosè & deuotè, ibi declaratur à Cardinali prædicto. Quantum ad obligationem reſtituendorum fructuum, ſcito; quòd clerici eccleſiaſtica beneficia in eccleſia Cathedrali poſſidentes, & in choro non reſidentes, quotidianarũ diſtributionum dominium non acqui runt; & conſequenter ad illarum reſtitutionem tenentur. lib. 6. Decret. de clericis non reſidentibus. c. 1. Clerici autem beneficium eccleſiaſticum habentes, horaſque canonicas non ſoluentes, tantum pro rata reſtituere tenentur, quantum ſingulis diebus, quibus horæ fuerunt prætermiſſæ, reſpondet. Concil. Lateran. ſub Leone x. ſeſſ. 9. ca. 9. De officio B. Virginis nota: ꝙ ad illud tenentur, quando dicitur ſecundum conſuetudinem, ſub pęna peccati, mortalis illi, qui tenentur ad horas canonicas, ſicut ad aliud officium; quando, & ſicut eſt in conſuetudine eccleſiæ ſuæ. Tabiena. verſic. Horæ cano. cum multis ibi. Pano. c. 1. de celebr. miſſ. Petr. de Palud. 4. diſtin. 15. 4. 5. ar. 6. Silu. verſic. Horæ 5. q. Arm.

Horæ canonicæ.

Nota diſtinctè per totum, & caue tibi; quoniam ſcriptũ eſt, Maledict⁹ omnis qui facit opus Dei negligenter. Hiere. 48.

Officiũ B. Virginis.

Arm.uerſ Hora num.8. S.Thomas quodlib.6. ar.8. à ſimili de officio defunctorum Roſella verſ Hora nu.11.Archiep. Flor.3.par tit.13.c.4. § 3.alligans q̃ plurimos Io. de lign. in Clem 1 de celeb.miſſ dicit:quòd cõmunis conſuetudo eſt, ut officium B.Virginis computetur inter horas canonicas.Et hoc veriſſimum putat Panormitanus. Nam ordo antiquus eſt ab Eccleſia traditus; ut etiam publicè dicatur in Eccleſia certis temporibus:quod non eſſet, ſi non eſſet in præcepto. Nam multa per traditionem antiquorum Patrum ſunt in præcepto, quæ non reperiuntur ſcripta.11.diſ.Eccleſiaſticarum.Extra,tit eod cùm Marthe. Vide Pium quintum Pontif.max.qui in ſuo decreto verſus finem circa breuiarium Romanum incipiẽte,quod à nobis poſtulat.ſentire ſe innuit, quòd dicere officium B.Matris ſemper virginis omittens diebus ſtatutis, peccet mortaliter.

De ſacramento matrimonij. Cap. XXXVIII.

Cõc.Fl.de ſacramento matrimonij. Cõc.Trid. ſeſſ.24.& in capitu. & in canonibus multa neceſſaria dicit. Vide Add. q.41.vſq; ad 48. cũ elucid. De his bonis Add. q.49. per totum m cũ elucd.

Matrimonium eſt coniunctio maris & fœminæ indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens. Matrimonium per ſponſalia initiatur,per conſenſum animorum expreſſum per uerba de præſenti ratificatur,per carnalem copulam conſummatur,& perficitur. Ad hoc aũt ſciendum,qđ duplex eſt perfectio:Prima eſt in eſſe ſimpliciter,ſecunda in eſſe completo:ſicut patet in puero, in quo eſt perfectio quantum ad eſſe hominis ſimpliciter ſed non eſt in eo perfectio quantum ad eſſe completum ſcđm quantitatem & operationem hominis. Eodẽ modo dicendum eſt de matrimonio, in quo duplex eſt perfectio. Prima eſt quę facit matrimonium,ſcilicet conſenſus animorum per uerba de præſenti expreſſus: & ad hanc nõ exigitur copula carnalis.Secũda perfectio eſt, quæ matrimonium conſummat:& ad hanc exigitur carnalis copula. Bonum matrimonij triplex eſt, ſcilicet fides,vt neuter alieno thoro maculetur. Proles, ut ad cultum Dei nutriatur. Sacramentum, ut non diſſoluatur.

Licet

Licet enim Eccleſia poſſit diuortia propter impedimenta matrimonii facere, nunquam tamen poteſt nec debet matrimonium quod legitime celebratum eſt, diſſoluere quia quos Deus coniunxit, homo non poteſt, quantæcũque authoritatis ſit, ſeparare: tamen ſoluitur matrimonium per mortem. Sciendum, quòd duplex eſt coniunctio in matrimonio, & duplex eſt mors correſpondens illi. Eſt enim coniunctio ſpiritualis per conſenſum animorum, quæ ſoluitur per mortem ſpiritualem, qua homo moritur mundo per religionis ingreſſum. Alia eſt coniunctio carnalis per commixtionem ſexuum, quæ ſoluitur per mortem carnalem. Eſt autem cauſa matrimonii quadruplex, ſcilicet efficiens, vt conſenſus animorũ per verba de præſenti expreſſus. Materialis, vt ipſæ perſonæ legitimæ. Formalis, vt bñdictio annuli ſubarratio, & huiuſmodi. Finalis duplex eſt, vna principalis, ſcilicet prolis procreatio, & fornicationis euitatio: quia matrimonium non ſolùm in officium, ſed in remedium inſtitutum fuit: licet fuerit primò ſolum in officium. Alia eſt ſecundaria, & illa eſt multiplex. Vnde verſus.

De diuorti. Add. q. 62 p totũ. cũ elucid.

A

De hoc Add. q. 61. per totum cũ elucid.

B

Hoſtes conciliat, & eo diſcernitur hæres,
Bis ligat, alma notat, ius transfert, auget honorem.

Quadruplex diſtinguitur matrimonium. Primum eſt carnale inter virum, & mulierem. Secundum eſt morale inter Deum & animam. Tertium eſt allegoricum inter Chriſtum & eccleſiam. Quartum anagogicum inter Deum & animam in eccleſia triumphante per coniunctionem gloriæ. Poteſt quis accedere ad vxorem ſuam quatuor de cauſis, ſcilicet cauſa prolis, cauſa reddendi debitum, cauſa vitandæ incontinentiæ. Iſtis tribus cauſis non eſt peccatum. Quartò poteſt fieri cauſa explẽdæ libidinis: & hoc modo peccatum eſt veniale, vel mortale, ſecundum quòd libido eſt venialis vel mortalis. Fit autem peccatum in coniugali coitu quinque modis. Vnde verſus.

De hoc debito Add. q. 64. p totũ, cũ eluc

C

Quinque modis peccat vxore maritus abutens.
Tempore, mente, loco, conditione, modo.

De hmõi reconcilia tione, Ad dit. q. 62. ar. 6 cum elucid.

Nota quòd uxor dimiſſa propter fornicationem reconciliatur uiro multis modis. Vnde uerſus.

Vltimo mæchatur, retinet nec conciliatus.
Abſens proſtituit, ius, fraus, reuocant mulierem.

De B. Virginis deſpõſatione, vide 3. q. 29. per totũ.

Tria ſunt ornamẽta ſponſæ, ſcilicet annulus in digito, monile, in pectore, corona in capite. Primum ſignificat operis puritatem; quia in manu eſt opus. Secundum affectus ſinceritatem: quia in pectore eſt affectus. Tertium contemplationis claritatem; quia in capite eſt perſpicacitas intellectus. Multis de cauſis Beata virgo fuit deſpõſata viro. Primo, vt deſignaret eccleſiam deſponſatam Chriſto, quæ ſimiliter eſt virgo. Secundo, ut Ioſeph teſtis eſſet integerrimæ caſtitatis eius. Tertiò, ut ꝑ Ioſeph origo eius oſtẽderetur: quia per uiros genealogia texit. Quartò, ne infamaretur, ſi generaret non habens maritum. Quintò, ne velut incontinens damnaretur, quia de tribu erat ſacerdotali, & tales comburebantur, aliæ adulteræ lapidabantur. Sexto, ut uirgo uirili ſolatio ſuſtentaretur. Septimo, ut partus Diabolo celaretur, Octauò, ne D Iudęi Chriſtum tanquam illegitimum iuſtè per equi viderentur. Nonò, ne legi, quæ commendat matrimonium, contrarius dominus videretur. Notandum, ꝙ duodecim ſunt impedimenta matrimonii. Vnde verſus.

De impedimentis matrimonij, Addi. q. 50. uſqʒ ad 61. cũ elucid.

Error, conditio, uotum, cognitio, crimen.
Cultus diſparitas, ius, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis. ſi fortè coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant coniugia, iuncta retrectant.

S C H O L I A.

Matrimoniũ an dirimatur.

A Coniunctio ſpiritualis.] *Ideſt contractus matrimonij ratus ꝑ verba de præſenti. Quòd enim matrimoniũ ratum non conſummatũ per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum dirimatur: dicitur: Concil. Trid. ſeſſ. 24. cano. 6. ubi & anathematizat contrarium aſſerentes. Ratum dicitur*

dicitur matrimonij contractus, quando ſit inter fideles Chriſti.

Quãdo nõ dirimitur

B Per mortem corporalem.] *Scilicet tantum. Non ergo propter hæreſim, nec propter moleſtam habitationem, nec propter affectatam abſentiam à coniuge, nec propter adulterium vnius, uel amborum diſſolui poteſt matrimonij rati uinculum. Concilium. Trid. ſeſſ. 24. can. 5. 7.*

Quatuordecim caſus in uſu matrimonij, niſi cauerint ſibi coniuges, accident.

C Peccatũ eſt veniale vel mortale.] *Scilicet ſecundum ꝙ ſtat intra terminos, vel exit terminos coniugales. De hoc & multis alijs hic dictis pro meliori captu uide ſup. 3. libri. c. 21. Vide, & D. Card. Caietan. in Summula verſ. Matrimonium. Ibi namque uidebis: ꝙ ex capitibus quatuordecim poteſt eſſe peccatum in uſu matrimonialis coniugij. Primum ergo caput peccati in uſu coniugij eſt finis. Nam ſi ſola delectationis cauſa ſit; peccatum ueniale eſt. Secũdum eſt modus innaturalis. Niſi enim ex rationabili cauſa mutetur naturalis modus, ſeruato ſemper vaſe naturali, ſemper eſt peccatum: & ſi modus ſit intantum exorbitans, ut impediat poſſe concipere, eſt peccatum mortale; puta quando mulier ſupergreditur virum. Hoc enim videtur valdè impedire concipiendi facultatem. Ideo ſi reuera impedit, eſt mortale: ſi nõ, propè mortale, eſt & ſignũ mortalis concupiſcentiæ; niſi rationabilis cauſa excuſet. Tertium caput eſt indiſpoſitio mẽſtruorum. Quando enim vir vel mulier petunt ſcienter in tempore fluxus naturalis menſtruorum, & eſt præſumptio prolis ſequendę; tunc eſt peccatum mortale propter periculum prolis, quę communiter (ſecundum medicos) naſcitur defectuoſa. Tab. Verſi. Matrimonium. 3. nume. 6. aliàs eſt ueniale. Quartùm caput eſt periculum abortus, aut notabilis nocumenti in coniuge. Nã uita prolis, & ſanitas coniugis, ſunt tanta bona; vt non curare de eis ſit peccatum mortale. Quintum caput eſt negatio debiti. Negare enim debitum coniugale coniugi petenti, eſt peccatum mortale ex ſuo genere; qa eſt iniuſtitia. Excuſatur tamen à reddendo debito coniũx, primò ſi non poteſt ſine periculo vitę, vel ægritudinis; ſecundò, ſi petens fornicationem commiſit, vel aliàs ius exigendi debitum perdidit. Sextum caput eſt locus duplex, .ſ. ſacer, publi-*

eus. Committeretur enim ſacrilegium; matrimonio vtendo in eccleſia, etiam tempore obſidionis. Nec inconuenit coniuges teneri ad caſtitatem ex penuria loci; cùm ex mutua abſentia per multos annos, (puta viro occupato in militaribus vel &c.) ad caſtitatem ipſam teneantur. In publico autem loco, non patitur honeſtas humanæ ſocietatis, id fieri. Septimũ caput eſt tempus ſacrum. Vnde non licet petere diebus feſtiuis, ſed venialiter peccatur petendo; quia tunc præcipuè ſpiritualibus eſt vacandum: & licet non teneatur quis tunc omnibus horis orare, tenetur tamen ſe tota die conſeruare idoneum ad orandum. Actus vero matrimonialis ineptum reddit ad ſpiritualia. Add. q. 64. ar. 5. & de alijs, circumcirca cum elucidation. Octauum caput peccati eſt conſumare matrimonium ante benedictionem ſolitam coniugum per verba de præſenti. Nonum eſt votum ſimplex caſtitatis. Nã qui vouit peccat ſemper mortaliter petendo; non autem reddendo; etiã interpretatiuè exigenti. Decimũ caput eſt adulterium vel proprium, vel alterius coniugis. Si proprium non peccat, ſcd̃m Cardin. ibi. ſiue petẽdo, ſiue reddendo: ſed ſcd̃m alios, venialiter, et fortè mortaliter peccat petẽdo. Si ſit alterius coniugis manifeſtum adulterium, grauis eſt cauſa; præſertim maribus. Vir enim vxorem publicè adulteram tenetur corrigere non ſolum verbo, ſed etiam facto: omnibus, .ſ. modis, quibus poteſt, cohibendo ipſam ab adulterio; & prouidendo ſcandalo, nè patronus turpitudinis habeatur. Et quia difficile multum eſt, hæc duo facere, & ſimul vti coniugio illius; ideo niſi caſus occurrat, in quo vtrumque horum ſaluũ ſit vtendo coniugio, mortaliter peccat vir vtendo coniugio illius. Vxor autem ſciens virum publicam concubinam tenẽtem, & ob hoc dolens; non ſperans ex hoc, quòd contineret ſe ab illius concubitu, emendationem eius; faciens quod in ſe eſt, vt maritus corrigatur: poteſt illius coniugio uti: quia ceſſat in ea tàm ratio ſcandali, (nullus enim putat, de conſenſu ipſius fieri hoc adulterium) quam ratio patrocinij & participij, ex quo nullam habet viam prouidẽdi. Hæc Caietanus. Vndecimum peccati caput eſt abuſus coniugij. Eſt enim ſcel magnum, quo quis abutitur actu coniugij ad delectationem in operi-

Notẽt viri

Vxores.

Mortale execrãdum nimis.

in opere:ita vt perficiatur opus extra vas naturale. Ob hoc maritus Thamar occiſus eſt à domino. Gene. 38. Duodecimum caput eſt impudicitia conſiſtens in tactibus venereis. Vnde ſciendum: quod ſi huiuſmodi fiant ratione vſus coniugij;ut liciti,& quandoque vt neceſſarij, tranſeunt. Si non propter actum coniugalem;ſed nihil aliud intenditur,quàm ſiſtere in huiuſmodi tactibus:ſemper eſt peccatum. Veniale quidem ſi ſine periculo pollutionis in vtroque coniuge fiant; mortale,ſi cùm periculo pollutionis. Si enim perſona experta eſt ſe pollui ex ſimilibus,tot,& talibus,tactibus,& aduertit periculum,& non obuiat,neſcio eam excuſari à mortali, et ſi pollutio non ſequatur. Multò magis igitur eſt mortale; ſi huiuſmodi tactus fiunt ex intentione, aut quaſi ex intentione,vt polluantur. Vacantes namque huiuſmodi tactibus, nõ cogitando ſi eueniat pollutio,vel non eueniat, qui tamen eſſent contenti vt eueniret;hi quaſi intendunt pollutionem. Nam dant operam actibus illicitis, ex quibus nata eſt ſequi pollutio;iccircoq́; imputatur illis,ſic malè affectis, tanquã intenta. Tertiumdecimum caput peccati, eſt vſus matrimonij clandeſtini. Hoc tantò magis eſt mortale peccatum nunc; quantò magis matrimonia clandeſtina poſt Concilium Tridentinum ſunt nulla ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione matr. Quartumdecimum eſt nefandiſſimum, teterrimum, atque ſpurciſſimum peccatum; ſcilicet cognoſcere vxorem extra vas naturale.

Sint cauti valde; & vigilẽt in omnibus.

Caſus notabilis.

D Impedimenta] *Scilicet ab eccleſia ſine errore conſtituta Conc. Tridentinum ſeſſ. 24. can 4. Hic anathematizantur dicẽntes;quòd non potuerit hac inſtituere impedimẽta, vel quòd errauerit circa horum inſtitutionem. Multa de hoc ſacramento ſcitu neceſſaria ibi habes;ideo vide illam totam ſeſſionem,etiam quoad reformationem matrimonij.*

DEO GRATIAS.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS.

LIBER SEPTIMVS.

De vltimis Temporibus.

De fine mundi. *Cap. I.*

FINALE iudicium quædam ſunt antecedentia, quędam concomitantia, quædam ſequentia. Antecedentia iudicium tria ſunt, ſcilicet pœna purgatorii, eccleſiæ ſuffragia, & perſecutio Antichriſti. Cõcomitãtia iudicium duo ſunt, ſcilicet conflagratio mundi, & reſurrectio corporum. Conſequentia iudicium duo ſunt, .ſ. pœna infernalis, & gloria cœleſtis. De quibus per ordinem eſt dicendum.

De purgatorio. *Cap. II.*

PVrgatorius ignis corporeus eſt, per quem tantummodo ſpiritus iuſtorum, qui in hac vita non impleuerũt pœni-

pœnitentiam,neque ſatisfactionem condignã,affliguntur.Hi qui ſunt in purgatorio,ſpem habent euaſionis,q̃a ſciunt ſe non eſſe in Inferno:& tñ ꝑꝑ pœnarũ magnitudinem hoc aliq̃n non aduertũt. Multæ rõnes ſunt quare oportet eſſe purgatoriũ. Prima eſt,quia ſecũdum Aug. tria ſunt genera hominum.Quidam ſunt valde mali,quibus non proſunt eccleſiæ ſuffragia. Quidam valde boni, quibus non ſunt neceſſaria. Quidam,nec valde mali,nec valde boni,qui habent venialia,& his debetur pœna purgatorii. Secunda eſt;quia ſicut ſumma bonitas non patitur ꝙ bonum remaneat irremuneratũ; ita ſumma iuſtitia non patitur ꝙ malum remaneat impunitum. Tertia eſt;quia diuinæ lucis tanta eſt dignitas;ꝙ eam ſoli mundi oculi cernere poſſunt. Vnde oportet: ꝙ q̃libet veniat ad munditiam baptiſmalẽ antequã conſpectui diuino præſentetur. Quarta eſt;quia culpa eſt offenſiua diuinæ maieſtatis,& damnoſa eccleſiæ,& deformatiua in nobis imaginis diuinæ·Sed offenſa requirit punitionẽ,damnũ requirit ſatisfactionẽ,& deformatio expurgationẽ:propter quod neceſſe eſt,quòd peccato pœna vel hic vel alibi reſpondeat,Quinta eſt,quia contraria contrariis curãtur:ſed peccatum oritur ex delectatione:vnde debet per pœnam deleri.Sexta eſt,quia nulli debet negligentia ſuffragari;ſed ſi non puniretur talis,videretur in futuro cõmodum reportare de negligentia pœnitentiæ dilatæ. Septima eſt;quia iuſtum eſt, vt ſpiritus,qui cõtempto ſummo ſubiecit ſe infimo,ideſt peccato, ſubiiciatur poſtea inferioribus i.pœnis. Nota quod animæ poſtquam fuerint in igne ſufficienter purgatæ,ſtatim euolant ad gloriam,& hoc patet multiplici ratione.Primò,q̃a poſt purgationem nulla remanet ad gloriam diſſimilitudo in anima:vnde meritò illi debet iungi.Secundò,quia ianua cęli illis ſemper eſt aperta;qui nullum habent obſtaculũ. Tertiò,quia neceſſe eſt illos ſpiritus,in quibus eſt charitas ſurſum eleuans,& nihil retardans,ſurſum eleuari ad gloriam.Quartò,quia cùm Deus ſit pronior ad miſerendũ,quàm ad puniẽdum,meritò debet purgatos coniun-

Ergo tria ſunt loca animarũ ante iudicii diem.

Conc. Flo. ante ſeſſ. primã & poſt de purgatorio.

Cõc. Trid. ſeſſ 6. can. 30. & ſeſſ. 25. Add. q. 69. ar. 7. cũ elucid.

Roffenſis contra Lutherũ ar. 37. 38. 39. 40.

Cõc. Flor. de purgatorio.

gere gloriæ,quos purgandos ſubiecit pœnæ.Quintò,qa non punit Deus bis in idipſum. Vnde cùm iſte ſufficienter ſatisfecerit in pœnis ignium, non amplius debet puniri in dilatione præmiorum.Sextò,quia poſt purgationem non debet talis eſſe in purgatorio:neque in limbo; quia non eſt de numero illorum puerorum; neque in Inferno,quia non eſt de numero damnatorum:ergo debet eſſe in cælo,quia poſt mortem non ſunt alia receptacula animarum.Septimò,quia efficacior eſt charitas, quā iniquitas; ſed iniquitas ſtatim ducit ad ſupplicia, ergo charitas ſtatim ducit ad præmium. Octauò quia ceſſante impedimento corpora grauia feruntur deorſum, & leuia ſurſum:& ſic malorum ſpiritus,remoto carnis onere ſtatim feruntur ad locum ſuppliciorum propter peccati grauitatem:ſpiritus verò bonorum,ſi non ſit impedimentũ alicuius culpæ vel pœnæ debitę,ſtatim ferũtur ad locum præmiorum.

Simile de grauibus & leuib⁹.

S C H O L I A.

A Spem habent euaſionis.] *Spem,ſ.certiſſimam, & ex parte Dei, & ex parte ſui. Quòd ex parte Dei ſit ſpes illis certiſſima,patet:quia finitis pœnis,non amplius puniet; ſed gloriam eis mox dabit propter rationes ſubſequentes in capitulo iſto,& maximè propter determinationē totius eccleſiæ ſanctę.Conc.Floren.de Purgatorio. Hoc autem ſciũt ipſę animæ de Deo certiſſimè: alioquin non haberent veram fidē de ipſo,ſed falſam;quod eſt abſurdũ,cùm ſint in gratia Dei. Quòd autem ex parte ſui ipſarum.ſpes eis hęc ſit certiſſima, patet; quoniam animæ ſe eſſe in Purgatorio cognoſcentes ſciunt quoque ſe ampliùs(ſicut verum eſt)non poſſe à gratia excidere,neque ullo modo peccare. Nam ſe amplius non eſſe in ſtatu merendi, vel demerendi norunt; cùm ſcriptum ſit quoad talem ſtatum Io 9.venit nox.in qua nemo poterit operari:licet adhuc ſint in via, reſpectu patriæ cœleſtis. Quòd ſi hæc neſciunt, fide carēt;cùm hæc ad fidem pertineāt.Quis verò dicat animas illas eſſe infideles?Roffenſis, & optime,cõtra Lutherum.38. art. Quòd autem detur Pugatorium habes*

Secura ſalutis animæ purgatorij:quõ.

His, qui cũ pietate dormitionē acceperunt, opti

bes in Conc.Trid.ſeſſ.6.cano.30.& ſeſſ.25.cap.1.& Concilio Florentino de Purgatorio. Add.q.69.ar.7.cum elucidation. Doctores catholici, ſuper epiſtolam primam Corint. capit. 3 in ly ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Armilla. verſ. Purgato. *mã eſſe repoſitã gratiam. 2. Mach.12.*

De acerbitate pœnæ purgatorij. Cap. III.

IN purgatorio duplex eſt pœna. Vna eſt dãni, de carẽtia diuinæ uiſionis. Alia ſenſus, de afflictione ignis: & quantum ad utrumque, minima pœna purgatorii maior eſt maxima pœna mundi. Iſtud patet de pœna damni: q̃a affectus, quo deſideratur ſummũ bonũ poſt hanc vitam ab omnibus ſanctis, intenſior eſt quàm aliquis affectus rei temporalis in iſta uita, maximè cum iam tempus habendi aduenerit, ideo carentia eius moleſtius toleratur. Iſtud etiam patet de pœna ſenſus: quia cũ dolor nõ ſit eſſentialiter læſio, ſed læſionis ſenſus tanto magis dolet anima, quantò magis ſentit ſenſitiuum aliquid. Ideo ab igne in ipſa agẽte maximè affligitur. Ratio acerbitatis pœnæ purgatorii hæc eſt: quia cũ Deus magis quærat emendam quàm pœnam, plus ponderat in pœnitentia uirtutem bonæ uoluntatis, quàm pœnam afflictionis. Vnde plus ponderat Deus modicam pœnam uoluntariam in præſenti, quàm multo maiorem non ita voluntariam in futuro; ſicut plus valet modicum auri, quam multum plumbi. Vnde oportet, vt quod ibi deficit in voluntate, ſuppleatur in acerbitate. De igne, qui purgat animas, dupliciter eſt loquendum, vel quantum ad id quod mediatè animas affligit, & ſic eſt corporeus: vel quantum ad id quod proximè affligit, & immediatè, ſic eſt incorpore⁹. A Primo modo dicitur ignis verè, ſecundo modo ſimilitudinariè, ſicut Leo verus, & Leo pictus. Vtrũque tangit Gregorius, quando dicit: In eo ardent, dum ardorem vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter põt cõſiderari. B Primò ut eſt inſtrumẽtum naturæ, ſic agere põt corpus,

Dictũ notabiliſſimum.

Virtus bonæ volũtatis.

Exemplũ.

pus,& non in animam.Secundò prout eſt inſtrumentũ diuinæ iuſtitiæ,ſic agit in animam,imprimendo illi ſpeciem ſuam per quam affligitur,quia violenter illa ſpecie informatur. Sicut enim anima ſecundum ordinem naturę vnitur corpori vt inſtituat vitam, ſic meritò ſecundũ ordinem iuſtitiæ vnitur igni à quo ſuſcipiat pœnam. Nota quòd dęmones non puniunt animas in purgatorio,ſed illuc eas adducunt; vel etiam aſſiſtunt, vt cõmuniter dicitur.Ex permiſſione tamen Dei dæmones in hac uita quãdoque bonos affligunt;ſed hæc eſt ratio, quia in præſenti durat pugna inter dæmonem & hominem,qui dæmon habet in eo poteſtatẽ exercitii, ſed poſt hanc vitam non ſic. Vnde & aer iſte caliginoſus eſt aſſignatus dæmonibus magis propter tentandi officiũ, quàm propter ſupplicium De locis pœnalibus ubi ſint, & quot,require ſupra lib.4.c.de deſcenſu Chriſti ad Inferos. Sciendum tamen de loco purgationis, quòd dupliciter aſſignatur:Aut ſecundum legem communem,& ſic eſt in vno loco in parte Inferni circa lymbum patrum: Aut ſecundum diſpenſationem ſpecialem, & ſic purgantur animæ aliquando in diuerſis locis, in quibus peccauerunt. Hoc autem fit propter aliquam ſuam releuationem per ſuffragia eorum quibus apparent in illis locis, vel etiam propter aliquam ædificationem uiuentium.Ignis autem ille plus vel minus cruciat, ſecundum quòd plus vel minus de combuſtili, ſeu criminali quiſque ſecum tulit. Oportet enim prius, quam facies Dei videatur,(ſicut legimus) quòd ligna,fęnum, ſtipula ideſt,maiora,minima,mediocria,& venialia totaliter per cremationem conſumentur. Prædicta verò pœnæ diuerſitas non eſt ex diuerſitate ignis ardentis, ſeu agẽtis, ſed ſubiecti patientis:ſicut ſub eodem ſole unus plus eſtuat,alter minus,vt dicit Gr. Neceſſe eſt autem vt dicit Auguſt.quòd tantùm duret dolor. quantum hæſerat amor.Tantò enim quiſque torquebitur diutius; quanto affectus eius venialibus adhærebat fortius.

Exemplũ.

1.Cor.3.

Amor inordinatus radix totius noſtri mali.

SCHO-

SCHOLIA.

A Primo modo dicitur ignis verè &c.] *.i. licet ſecundum ſe ſit ignis verè corporeus, vt fides catholica tenet; tamẽ non nocet animæ, niſi apprahendatur ab ea, vt quoddam ſibi nociuum. Ignis ergo apprahenſus eſt proximum affligens; ſed ignis corporeus extra animam exiſtens eſt affligens remotũ. vnde ly ſimilitudinariè, (quod ponitur in litera) & ly Leo pictus, ſignificat prædictam animæ apprahenſionem de igne veraciter corporeo factam; non autem ponunt ignem purgatorij eſſe pictum, vel metaphoricum. Addit. q. 70. ar. 3. cum elucid.* *Ignis purgatorius.*

B In eo ardent, dum ardorem vident.] *Ideſt dum ardorem, videndo, experiuntur; ſeu dum ardorem, per experientiam, ſibiipſis realiter nociuum, vident. Nam idem Greg in eodem libro 4. Dialog. quaſi ſeipſum exponens ait. Colligere ex dictis euangelicis poſſumus: quòd incendium non ſolum anima videndo, ſed etiam experiendo patiatur Hæc ille. Add. q. 70. ar. 3. cum elucid.* *Q̃uo ardẽt in illo.*

C Vt eſt inſtrumentum naturæ &c. & vt eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ &c.] *Non negat: ignem ex natura ſua habere ibi aliquã actionem in animam; ſed negat quòd per talem actionem ſolam affligat animam, niſi adiungatur ſibi, quòd eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Nam ad hoc, ꝙ aliquid ſit inſtrumentum alterius, oportet; quòd actio illius naturalis præſupponatur concurrere; cui actioni poſtea ſuperadditur hoc, quòd videlicet agere poſſit in virtute principalis agentis. Verbi gratia. Aqua baptiſmalis actione ſua naturali abluit corpus; & ſic virtute ſuperioris agentis ipſamet aqua abluit animam. Et ideo illa aqua dicitur, vt inſtrumẽtum diuinæ miſericordiæ, ſanctificare veraciter animam. Rurſus. Quomodo ſecuris inſtrumentaliter virtute artificis faceret lectum; niſi virtute ſibi connaturali ſecaret ligna? Ad hoc ergo, vt ignis ille corporeus, vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, veraciter affligat animam, oportet quòd actionẽ aliquam ſibi connaturalem exerceat prius circa ipſam; & hæc eſt, quòd ignis ille vnitur animæ tanquam locus locato.* *Inſtrumenti ratio.*

Quòd

Quòd autem iſta unio efficiatur anima pœnalis(impediendo videlicet eam ab executione propria voluntatis;ne poſſit operari q̃ vult,& ſecũdũ quòd vult):hoc facit ignis in virtute ſuperioris agentis, ideſt diuinæ iuſtitiæ peccata uindicantis. Ad hæc melius intelligenda; audi Auguſtinum 21. de ciui. Dei, dicente. Sicut anima in hominis conditione iungitur corpori,ut dans ei vitam;quamuis illud ſit ſpirituale, hoc corporale; & ex illa coniunctione vehementer concipit amorem ad corpus:ſic ligatur anima igni, vt accipiẽs ab eo pœnam:& ex illa coniunctione concipit horrorẽ.Item magiſter ſententiarum 4. diſt.44. c. 7. recitans quendam Iulianum ait:Si viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore;cur etiam non tenetur poſt mortem corporeo igne? Addit. q. 70. ar. 3. & quodl. 2. ar. 13. & 3. ar. 23.

Exemplũ Auguſtini aptiſſimũ.

De ſuffragijs eccleſiæ. Cap. IIII.

SIcut pertinet ad diuinæ iuſtitiæ ſeueritatem bonos propter venialia puniri,ita pertinet ad bonitatem diuinę miſericordiæ eoſdẽ per ſuffragia releuari.Proſunt ergo ſuffragia defunctis nõ ad meritũ uitæ ęternę, ſed ad ſolutionem pœnę:& hoc vel ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriorem liberationem. Sunt autem quatuor modi ſuffragiorum generales,ad quos omnes alii reducuntur,ſcilicet oratio,ieiunium,eleemoſyna,& ſacramentum altaris:quorum numerus ſic accipitur; quoniã defuncti à pœna abſolui poſſunt duobus modis, ſcilicet per uiam gratię,& per viam iuſtitię.Per viam gratiæ dupliciter.Primò per interceſſionem publicã capitis: quę eſt in oblatione ſacramenti altaris.Secũdò per interceſſionem quaſi priuatam membrorum;ſcilicet per orationes iuſtorum.Similiter per uiam iuſtitiæ dupliciter:primo per modum redemptionis pęnæ,ſcilicet in eleemoſynarum largitione:ſecundò per modũ ſolutionis pœnæ, ſcilicet in ieiuniorum afflictione.Si autem quæritur quãdo incipiat valere defuncto, id quod pro ſe fieri mandauit

De ſuffragijs hmõi. Addit. q. 71. per articulos quatuordecim cũ elucid. Cõc. Flor. de purgatorio. Cõc. Trid. ſeſſ. 25. đ purg.

uit: dicēdum, ꝙ opus operans, .i. meritū authoris, ſtatim conſequitur mortuum de bonis, quæ precepit pro anima ſua fieri: ſed non opus operatum, .i. fructus ipſius operis, uſquequò fiant: quia primum ualet ex merito abſoluto, ſed ſecundum ex merito conditionali. A

S C H O L I A.

A Nō opus operatū, ideſt fructus ipſius operis &c.] *Vt puta Si quis reliquiſſet viuis tot ſuffragia pro ſeipſo fienda, & viui nihil agant ſuffragiorum; ille detinebitur in purgatorio, quoſque totam pœnam, quam euaſiſſet per facta ſuffragia, ſoluat per ſemetipſum. Hac ratione tales viui ꝑ mortuis negligentes dicuntur necatores pauperum, egentium, ſacrilegi, excommunicandi 3.q.2. qui oblationes el primo, el ſecūdo, & quodl.6. ar 13. Vnde peccant mortaliter. Vide Tabienam verſ. Executor. nu.16. Armillam verſ. ſuffragia quaſi per totum. Quòd per ſuffragia releuentur in Purgatorio exiſtentes; & ꝙ viui ad hæc pro mortuis agenda, ſint piè monendi. Vide in Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. & Conc. Floren. de Purgatorio.*

Audiant executores legatorū pro defunctis: & differētes ſuffragia debita pro illis.

Quorum ſuffragia proſint & quibus. Cap. V.

AD hoc ꝙ valeāt ſuffragia, requiritur aliqd ex parte agentis, & aliquid ex parte recipientis. Ex parte agentis requiritur, quòd ſit in charitate, & quòd intentionem ſuam dirigat ad illos, quibus vult, ut opera ſua ꝓficiant. Diſtinguendum eſt tamen, quòd ſuffragia per malum poſſunt fieri dupliciter. Vel vt per authorem: & ſic non proſunt niſi forte per accidens, ſcilicet inquantū per eleemoſynas mali hominis excitātur boni pauperes ad orandum pro defunctis. Vel ut per miniſtrum & hoc dupliciter: quia vel facit ea ut miniſter publicus Dei & eccleſię, ſicut qñ ſacerdos malus celebrat miſſam, vel agit exequias mortuorum, & talia ſemper proſunt: quia malitia miniſtri non nocet operi boni authoris, ſicut patet

Addit. q. 71. per diuerſos articulos cū elucid.

Auguſt. in Enchiridio. c.18.

Nota totū.

tet in domino iuſto dante eleemoſinam per ſeruum malum. Si uerò facit ea, ut miniſter priuatæ perſonæ, exiſtētis tamen in charitate, ſiue defuncti, ſiue alterius; etiam talia proſunt: quia opus illud, licet ſi mortuum quo ad miniſtrum, nō tñ quò ad authorem. Si uerò malus miniſter facit aliqua de mandato eius, qui non eſt in charitate; non proſunt. Aliquid etiam exigitur ex parte recipiētis, ad hoc: ut ſuffragia proſint illi. Primum eſt, quòd ipſe ſit in charitate. Vnde non ualet his, qui ſunt in Inferno; quia ſunt à corpore Chriſti myſtico ſeparati: unde nulla ſpiritualis influentia peruenit ad eos; ſicut nec influētia corporalis ualet membris à corpore amputatis. Secūdum eſt indigentia: unde non ualent beatis, qui nō sūt amplius ī uia, ſed in termino, nec poſſunt ad altiora aſcēdere: ſed potius econuerſo illorum ſuffragia proſunt nobis. Vtrumque autem eſt in his qui ſunt in purgatorio, ſ. charitas, & indigentia. Vnde ſicut poteſt homo ſatisfacere pro altero uiuente, qui per ſe non valet; ita poteſt ēt ꝑ defuncto. Nota: quòd ſuffragia proſunt defunctis, ſed magis aut minus pro diuerſitate meritorum in mortuis, vel pro charitate uiuorum, qui magis ſolicitantur ꝑ aliquibus, quàm pro aliis. Illa. n. ſuffragia, quæ ſpecialiter fiūt pro aliquibus, plus ualent illis, quàm aliis, licet etiā aliis aliquo modo communicentur. Suffragia verò, quæ
A cōmuniter ꝑ defunctis fiunt, quamuis pro modulo ſuo omnibus proſint; illis tamen amplius, qui dum eſſent in uia, magis meruerūt vt ſibi prodeſſent. Quamuis autem (ut dictum eſt) ſuffragia non proſint iis, qui ſunt in cęlo, nec illis qui ſunt in Inferno: tamē aliquo modo proſunt etiam illis. Vnde nota, quòd valent illis qui ſunt in purgatorio, per modum purgationis: valent ſaluatis, qui sūt in cœlo, per modum coniunctionis: quia multiplicatio ſaluandorum augmentat gloriam accidentalem. Valent & damnatis in Inferno per modum diminutionis: quia quantò plures ſaluantur per meritum eccleſiæ, tantò pauciores damnabuntur; & ita minor erit pœna per ſubtractionem cōſortii illorum. Valent etiam ipſis facientibus

Cùm improprijſſime valeāt damnatis (ſecūdum ꝙ intelli-

bus per modum meriti:quia cùm pro paruulis defunctis celebrantur miſſæ mortuorum,hoc non fit propter illorum indigentiam,cùm ſtatim euolent ad gloriam; ſed ꝓpter gratiarum actionem.

git hic textus) ſimpliciter, eſſet error dicere ꝙ valeant talibus.

SCHOLIA.

A Magis meruerunt vt ſibi prodeſſent]*Exercendo, .ſ. actus pietatis circa alios defunctos. Nam ſcriptum eſt: eadē menſura,qua menſi fueritis,remetietur & vobis.Vndè cęteris paribus qui iuuare defunctos (uel dicendo officium mortuorum, vel lethanias pro ipſis, vel orationes, vel faciendo eleemoſinas & ſimilia,cum hac intentione defunctos per ea iuuandi)curauerunt in vita: ipſi,tanquam magis in uita iſta hoc promeriti, ſuffragiorum auxilio amplius releuabuntur,Addit.q.71. ar. 12. 13. 14. cum elucid. item. Quolib. 2 ar. 14.*

Matth. 7. Vis de purgatorio citius exire?

Vtrum indulgentiæ proſint defunctis. Cap. VI.

PApales indulgētiæ proſunt defunctis in purgatorio: quod patet,quia crux aliquando datur pro duabus, vel tribus,vel quatuor, vel decem animabus. In eccleſia enim eſt theſaurus meritorū tam Chriſti, quàm ſanctorum de quo ſolus Papa,qui habet claues huius theſauri, A pro neceſſitate eccleſiæ pōt accipere & diſpenſare. Alii autem ſicut epiſcopi, non habent in his poteſtatem generalem;ſed limitatam,& non niſi per ſummi Pontificis diſpenſationem. Dicendum ergo, quòd Papa propriè non abſoluit defunctos à pœna,ſed quaſi pro eis de communi theſauro eccleſiæ ſoluit: ſicut aliter creditor liberat debitorem,dum debitorem abſoluit:& aliter amicus debitoris,dum pro eo debitum ſoluit:ſed uiuentes utroque modo abſoluit Papa. Illi autem quibus datur indulgentia, non poſſunt eam ulterius dare,neque uiuis,neque

que defunctis:& hoc duplici ratione. Primò, quia indulgentia non eſt donum collatiuum gratiæ, ſed priuatiuũ pœnæ; priuatio autem cum nihil ſit, aliis communicari non poteſt. Secundò, quia dare indulgentiam, authoritatis eſt & iuriſditionis, quam nõ habent laici, ex eo quòd indulgentias à aliis recipiunt: unde non poſſunt defunctis impendere indulgentiam per authoritatem, ſed ſolùm per boni operis ſui ſuffragium per charitatem: Papa uerò poteſt vtrumque.

S C H O L I A.

A Propriè non abſoluit defunctos &c. ſed uiuentes utroque modo] *Hoc eſt illud, quod in bullis Papalibus defunctos purgatorio igne leuantibus ſolet dici ly per modum ſuffragij. Modus ſuffragij eſt (vt habes in textu) quando amicus debitoris ꝓ eo, ideſt viuus pro defuncto, debitum ſoluit: modus autem propriè abſoluendi à pœna eſt (vt habes ibi) quando creditor liberat debitorem, .i. Chriſti Vicarius ſibi ſubditum taliter operantem, à debito pœnali. Patet igitur: quòd Papa per modũ ſuffragij indulgentijs iuuat defunctos & vtroque modo viuos. Non enim mortui perſonaliter exequi poſſunt opera mandata pro Indulgentijs obtinendis, (puta confiteri, ſacram Euchariſtiam ſumere) licet homo viuus hoc perſonaliter, cum intentione releuandi talem defunctũ vigore Indulgentiarum pro ipſis datarum, exequi poſſit. Sed & viui poſſunt opera illa perſonaliter facere, tùm pro ſe; tùm pro alijs viuis, per Indulgentias id continentes, iuuandis. Si pro ſe tunc faciant, dicuntur propriè abſolui ſi pro alijs viuis, tunc iſti alij viui dicuntur abſolui per modum ſuffragij.*

Vtrũ ſup defunctos onere leuãdos poſſit Papa.

Quòd ſi obijciatur, quòd Papalis authoritas ſibi data per ly Quodcunque ſolueris ſuper terram &c. non ſe extẽdit ad defunctos; cùm hi non ſint ſuper terram, vbi coarctatur Petri authoritas: reſpõdetur, quòd defuncti, quoad hoc, ſunt ſuper terram. Non n ſuffragijs Eccleſiæ iuuãtur mortui; niſi pro quanto meruerunt [vt in Enchiridio. ca. 18. teſtatur Auguſtinus,] dùm hic viuerent, vt his iuuari põſſent poſt mortem.

Cauillus.

Egregia ſolutio obiectionis.

Vnde

Vnde(vt optimè concludit ille) omne meritum comparatur hic; quò poſſit quiſpiam poſt mortem iuuari his, vel grauari, (i: vel non iuuari, vel minus iuuari). Formaliter ergo dicamus. Defuncti ideò eccleſiaſticis ſuffragijs iuuãtur; quia sũt, quoad merita ſua, ſuper terram. Quinimmò cùm ipſa merita hi non acquiſierint, niſi quando perſonaliter erant ſuper terram; fatendum: quòd ijdem ſunt adhuc perſonaliter, (licet indirectè iuxta narata) ſuper terram. Quoniam igitur Papa poteſtas ad omnes extenditur, qui ſunt ſuper terram; ideò erroneum eſt eximere totaliter hos mortuos à poteſtate Papa. Verum quia hi non ſunt ſuper terram omnibus modis directè, quibus viui ſunt ſuper illam: ideo (vt ſingula ſingulis correſpõdeant) rectiſſimè dicitur ab authore; ꝙ Papa ſuper defunctos liberandos põt vno modo, (ſ. per modum ſuffragij), & ſuper viuos duobus modis (ſ. & per modum ſuffragij, & per modum propriè directum) Addit. quaſt. 71. ar. 10. Scias tamẽ, ꝙ ibi Diuus Thomas id, qđ author dicit modum ſuffragij (modo declarato,) vocat prodeſſe ſecundariò & indirectè, & , quod hic dicit modum propriè abſoluendi, ſanctus Doctor uocat prodeſſe principaliter & directè. Item Tabiena, verſ. Indulgentia, nu. 19. Silueſt verſ. Indulgentia, quaſtio. 7. Armilla, verſ. Indulgentia nume. 19. D. Cardinalis Caiet. Opuſculo de Indulgentijs cap. vlt. Idem habet circa Indulgentias Eccleſia conſuetudo, Eccleſia autem conſuetudo (vt dicitur 2. 2. q. 10. art. 12.) maximam habet authoritatem, qua ſemper eſt in omnibus amulanda; quia & ipſa doctrina Catholicorum Doctorum ab eccleſia authoritatem habet: unde magis ſtandum eſt authoritati eccleſia, quàm authoritati uel Auguſtini vel Hieronymi vel cuiuſcũq; Doctoris. Hac ibi formaliter. Contrarium eſt Lutheri art. 22. Contra quem vide Roffenſem ibi, & art. 19. 20. 21.

Eccleſia authoritas maxime.

De aduentu Antichriſti. Cap. VII.

ANtequam dominus veniat ad iudicium, regni Romani fiet deſtructio. Nam ſicut dicit gloſa ſuper

Apoſtolum. Prius erit diſceſſio ab vtroque imperio, qua completa aderit Antichriſtus. Hic ex parentum ſeminibus concipiet: ſed poſt conceptum deſcendet ſpũs maligꝰnus in matris vterum, cuius virtute & operatione deinceps puer naſcetur, aletur, adoleſcet: pp qđ & filius perditionis vocabitur, Naſcetur autem in Babylonia de tribu Dan, ſicut dicit gloſa ſuper Apocalypſin, Poſt hoc veniet in Ieruſalem, & circuncidet ſe, dicens Iudęis ſe eſſe Chriſtum illis promiſſum, vnde plebs Iudæa ſpecialiter ei adhærebit, ſicut dicit Haymo ſuper Apocalyp. donec Enoch & Helia prædicantibus, qui ex illis fuerint ſaluandi, ad Chriſtum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primò Antichriſto ad cuſtodiam: ſed quando ita obſtinabitur in peccato, ꝙ dicet ſe eſſe Deum, & extolet ſuper omne id quod dicitur Deus, aut colitur, ſicut dicit Apoſtolus, tunc primò deſeret eum Angelus ex toto, nec habebit eũ poſtmodum ad protectionẽ, ſed accuſationẽ.

2.Theſſ.2. *Apoc.11.* *2.Th.2 ſupra 2. li.c. 18.in Sch.*

SCHOLIA.

A Ab vtroq; imperio.] *Scilicet temporali, & ſpirituali. Temporale imperium eſt, quo temporalibus regnis dominatur Imperator Romanorum: ſpirituale imperium Romanum eſt quo Chriſtus animas noſtras ſpiritualiter inhabitãdo regit; & hoc eſt radicaliter fides catholica. Conc. Trid. ſeſſ.6.c.8. Quia vero huiuſmodi fides maximè viget in capite Homogeneo Eccleſiæ; quod, ex inſtituto diuino, vt habetur (24.q.1.Rogamus.) Romæ reſidet: ideò hoc imperiũ ſpirituale dicitur Romanum, fides Romana, eccleſia Romana. Quoniam autem plurimi tempore vicino Antichriſto diſcedent à fide, paucique in fide remanebunt; ideò dicitur, ꝙ tunc diſceſſio fiet à fide eo modo, quo parum pro nihilo reputatur. Impoſſibile enim eſt quòd fides catholica, ratione cuius (vt patet ex Matthæi vltimo contextu) ſe futurum nobiſcũ omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſæculi dicit Chriſtus, omninò deficiat. Quid? Etiam tempore ipſo Antichriſti erit ſecundum Auguſtinum 20. de ciuit. Dei fidei propagatio*

1.Tim.4. *2.Theſſ 2.*

gatio ; i. aliqui de nouo ad fidem catholicam conuertentur: licet illud fore tempus propagationis à quibusdã negetur; eò quòd tales tunc conuerſi erunt, præſertim comparatiuè, pauci Opulcul. 9. q. 36. Pro Matthæi vltimo ſupradicto capite intelligendo, nota. Nunquid non in contextu ibi, cùm dominus mittit Diſcipulos ad baptiʒandum (quod eſt ſacramẽtum fidei) & docendum (doctrinam ſcilicet fidei) ſermo fit ad litteram de fide? Vtique Quando igitur dominus ſubinfert ly Ecce ego vobiſcum ſum &c. loquitur de exiſtentia ſui per fidem. Quaſi dixerit Fides à vobis per omnes gentes diſſeminanda, per quam ego habito in cordibus veſtris, omnibus diebus vſque incluſiuè ad conſumationem ſæculi durabit; & quidem mirabiliter. Hoc denotat ly Ecce; quod eſt aduerbium admirationis cuiuſdam emphaticum: ideſt quibuſcumque, quæ multa erunt, in contrarium non obſtantibus. Si ergo omnibus diebus nobiſcum perſeuerabit fides: vtique nec hora erit, nec dimidia, nec punctum, nec puncto minus; in quibus non reperiatur fides nobiſcum, ideſt cum eccleſia Catholica. Alioquin chriſtus per fidem nõ foret nobiſcum omnibus diebus ſimpliciter, quorum quilibet eſt. 24. horarum plenarum; Sed omnibus diebus truncatis ac diminutis: quod eſt negare euangelium abſolutè non cum diminutione, loquens. Fremat ergo Antichriſtus, fremant omnes portæ inferi; Non præualebunt aduerſus eam: quia verbum Dei noſtri manet in æternum. Eſai. 40. & verba mea non tranſibunt. Luc. 21.

Non põt totaliter deficere fides catholica qbuſcũq; in cõtrariũ obſtantib.

De vita Antichriſti. Cap. VIII.

ANchriſtus erit luxurioſus, & in cõcupiſcẽtiis fœminarum: vt habetur Dan. 11. In aperto tamen per hipocriſim ſimulabit ſanctitatem, vt facilius decipere poſſit. Cor ſuum per ſuperbiam magnificabitur, ſicut dicitur, Dan 8. Contra principem principum conſurget, .i. contra Deum. Et vt dicit gloſa ſuper Danielem capit. 8. in tantã eleuabitur ſuperbiam, quòd leges, & ceremo-

De Antichriſto multa vide in Doctorib⁹ ſuper 2. Theſſ. 2. ſuper Daniele; ſuper Pſalmum; & Apoc. Capitulis in textu allegatis. Apoc. 13. 2. Teſſ. 2.

nias mutare conabitur, vel curſum temporum. Tantæ quoque præſumptionis erit, ꝙ non putabit ſe à Deo puniendum, propter hoc ꝙ iudicium differtur. Pſalm. 10. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Erit etiam blaſphemus, ſicut Apocal. 12. dicitur. Vnde Daniel vndecimo, Aduerſus Deum deorum loquetur magnifica. Item ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem ſuam adorari, & omnes ſuo charactere ſignari in manu dextera, & frontibus ſuis, ſicut habetur in Apocalyp. Confitebitur enim ſe verum filium Dei, & filium hominis: Ita vt in templo Dei ſedeat tanquam ipſe ſit Deus, & ſe faciet adorari. Iudæi namque templum, quod Romani deſtruxerunt, reædificabunt. Affirmabit ante ſe nullum fuiſſe Chriſtum, ſed Antichriſtos fuiſſe. Dicitur enim in gloſa ad Coloſſenſes ſecundo, ꝗ ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitat, ita & in Antichriſto plenitudo A omnis iniquitatis: quia in ipſo erit caput omnium malorum Diabolus.

Huius figura ſũt Hæretici cum de vero Chriſti vicario ſic obloquuntur.

S C H O L I A.

A Plenitudo omnis iniquitatis: quia in ipſo erit.] *Scilicet quantum ad omnem effectum malitiæ ſuæ, non autem perſonaliter: ob hoc dicitur ẽt homo peccati, filius pditionis, caput malorum omnium Ergo ly ſicut, & ly ita, dicunt aliqualem ſimilitudinem; non parilitatem. Neque enim Antichriſtus erit Diabolus perſonaliter; ſicut Chriſtus homo, eſt Deus perſonaliter. 3. q. 8. ar. 8.*

De quatuor modis quibus decipiet. Cap. IX.

Doctores, vbi ſupra.

MEritò comparatur Antichriſtus Geneſis. xlix. Ceraſti, qui eſt ſerpens cornutus: quia quatuor cornib⁹ armabitur, ſcilicet callida perſuaſione, miraculorũ operatione, donorum largitione, & tormentorum exhibitione

bitione. Primus ergo modus ſubuertendi homines erit callida perſuaſio. Prædicabit enim legem nouam prauã eſſe, & legẽ Chriſti pro poſſe deſtruet. Prædicatores. n. illius diſcurrent per vniuerſas partes mundi. Impedient quoque Apoſtoli Antichriſti; nè ſcriptura ſecundum veritatẽ exponatur à catholicis Doctoribus, vel à fidelibus audiatur: ipſi autem bonos ſe ſimulabunt, & tamen mala ſuadebunt. Secundus modus ſubuertendi erit per falſa miracula: quia per artem magicam illa faciet. Vnde gloſſa ſuper Apolypſis decimumtertium. Magica arte ſtatuam faciet loqui, & futura prædicere: faciet, ſicut dicit Apocalypſis. 13. ignem de cœlo deſcendere in terrã. Gl. .i., malignum ſpiritum faciet ſuper ſuos deſcendere, vt loquantur variis linguis. Spiritus enim malignus deſcendet in eos in conſpectu hominum; ſicut ſpiritusſanctus deſcendit in Apoſtolos Chriſti. Vñ iactabunt ſe eſſe meliores Apoſtolis Chriſti, qui ſpiritum acceperũt in conclaui. Itẽ per artem magicam ſimulabit ſe mortuum, & feretur à dęmonibus in aera, quaſi aſcẽdat in cœlum: & ſic putabitur ab hominibus reſurrexiſſe, qui prius mortuus putabatur: & tunc mirabũtur populi, & adorabũt eum atq; laudabunt. Eccleſia verò non faciet tunc miracula. De hoc modo decipiendi dicitur Pſalmo 10. Inſidiatur in abſcondito, quaſi Leo in ſpelunca ſua. Gloſa. Rectè Antichriſtus comparatur leoni exiſtenti in ſpelũca: quia in eo vis, & dolus operatur. Vis enim per leonẽ, dolus per ſpelũcam intelligitur. Gregorius, Penſemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr corpus tormentis ſubiiciet; & tamẽ tortor ante eius oculos miracula faciet. Sicut enim Antichriſtus finget ſe à mortuis reſurgere, ita etiam finget ſe ad cœlum aſcendere. Apocalypſis decimotertio, Et plaga mortis eius cura eſt. Gloſ. Arte magica aſcendet Antichriſtus in aera ferentibus eum dęmonibus. Faciet arbores citò florere, & areſcere, mare turbari, naturas in diuerſas figuras mutari: mortuos ẽt in conſpectu hominum ſuſcitabit. Tertiò decipiet per munera. Ipſe nãq; Antichriſtus

De falſis Antichriſti miraculis vide Apoſtolũ 2. Theſſ. 2. Sic Simon magus ferebatur in cęlum: vt habes in vitis Beatorũ Petri & Pauli. Vide elucidation. Super Addition. q. 9 ar. 4. ã appendic.

inueniet theſauros abſconditos, per quos ad ſequendum ſe inclinabit plurimos. Ditabit enim diuites huius ſæculi,& tunc eorum falſa fœlicitate ad decipiendum alios vtetur. Quartò compellet per minas & tormenta, quos aliter vincere non poterit. Tanta verò, ſicut ait do
Matt.24. minus, tunc erit tribulatio, vt in errorem ducãtur(ſi fieri poteſt)etiam electi. Et hoc innuitur Apocalypſis primo, vbi dicitur. Pedes eius ſimiles aurichalco ſicut in camino ardenti. Per pedes, vltima Chriſti membra, per caminum verò, vehemens tribulatio deſignantur. Exhibebit enim cuncta quæ in præcedentibus martiribus impleta ſunt genera tormentorum:ſed in illis regionibus tunc fideles maximè ſunt vexandi, & vehemẽtius, vbi dominus fuit crucifixus. Et dicit Haymo ſuper Apocal. Illa tentatio non per partes, ſed ſimul totum examinabit mundum. Soluentur enim dæmones, qui modò ligati ſunt; ne poſſint nocere quantum volunt. Fideles quoque illo tempore non prædicabunt; quia tanquam excommunicati habebuntur tunc boni. Nihil vendetur eis, nec emetur ab eis:niſi habeant characterem, ideſt ſi-
Apoc. 19. 20.16.17. & 1. Excipe Apoſtolos:& communiter authorem loqui ſcias gnum aliquod ad literam, vt adhærentes ſibi cognoſcantur,& alii interficiantur, aut nomen beſtiæ, ideſt confeſſionem oris; aut numerum nominis eius, ideſt multiplicationem operum, ut habetur in Apocalypſi. Antichriſtus autem ſicut erit crudelior omnibus perſecutoribus ita ſancti tunc temporis fortiores erunt omnibus retrò martyribus.

SCHOLIA.

A Primus ergo modus &c. erit callida perſuaſio. Prædicabit enim legem &c.& legem Chriſti per poſſe deſtruet] *Maxime quãtum ad ſenſum verum ipſius legis. Hũc primum modum Antichriſti figura, ideſt hæretici, obſcura diligentia vehementer ſeruare contendunt: dùm legis nouæ aut litteram negant(de qua re exempla multa habes in noſtris elucidationibus ſuper prim.part. Sancti Tho. q. 1 ar. 1. in ap-*

in appendicè) aut, ſi literam admittunt, negant ſenſum rectum eius (vt olim Beatus Petrus de ipſis prophetauerat dicens, chariſſimus frater noſter Paulus ſcripſit vobis quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuã ipſorum perditionem 2. Petr. 3.) & ideo nõ mirum ſi hæretici vocentur Antichriſti: vt habes in Schol. ſequent.

Antichriſti figurales

B Ne ſcriptura ſecundum ueritatem exponatur.] *Vide in toto capitulo Hæreticos fuiſſe, & eſſe, figuram Antichriſti, anthonomaticè dicti, & conſequenter huiuſmodi rectè vocari à B. Ioanne Apoſtolo Antichriſtos: 1. Epiſtola capit. 2. Nunc (inquit) Antichriſti multi facti ſunt. Ecce, per ly nũc: quòd tempore etiam Iohannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ, inueniebantur Hæretici. Cæterum, nè quando errares in cognitione Antichriſtorum horum, accipiendo vnum pro alio, puta Papiſtas (vt aiunt) pro Lutheranis, Caluiniſtis, Vgonottis, & ſimilibus, vel econuerſo: diligentiſſimè ad literam planiſſimam idem Apoſtolus ibi declarauit per ipſorum claram diffinitionem, qui nam eſſent Antichriſti illi. Ex nobis (inquit) prodierunt, ſed non erant ex nobis: Si enim fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtiquè nobiſcum. Quis loquitur? Apoſtolus, & in perſona quidem omnium coapoſtolorum; vnde dicit ly ex nobis. Quomodo Antichriſti prodieruut ex Apoſtolis? Quia priùs erant cum illis (aliter enim, vt patet, non poſſent ex ipſis prodire): & poſtea cum ipſis eſſe deſierunt Qua ratione dicuntur fuiſſe cum ipſis: & poſtea deſiiſſe eſſe cum illis? Ratione intelligentiæ veritatis ſcripturarum, Hoc patet ex ipſo eiuſdem capituli contextu, qui ſemper vſque in finem nominat veritatem, cognitionem, ly noſtis, ly ſcientibus, &c. Vide tu ibi quæſo Quãdo igitur hmõi Antichriſti intelligebãt ſcripturas, conformiter ad Apoſtolos, erant cum Apoſtolis & nõ erant adhuc Antichriſti: quãdo uerò intelligere cæperũt ſcripturas difformiter ab Apoſtolis, tunc primùm prodierunt ex ipſis. i. deſierunt eſſe cum illis & cæperunt eſſe Antichriſti. Quid igitur clarius; quàm ſine errore cognoſcere Antichriſtos? Vide ipſorum intelligentiam, vide Apoſtolorum intelligentiam: ſi concordant cum Apoſtolis, tunc non ſunt Antichriſti; ſi ab eis in ea diſcordant, tu ſine dubio Antichri*

Diffinitio Hæreticorũ, ppria

Bona notatio.

ſtos ipſos iudicaꝰ. Diffinitiones itaque amborum tibi dat ipſe B. Apoſtolus: vt cum omni firmitate in diſcernendo eos ab inuicem procedas: quibuſcumque in cōtrarium nihil obſtantibus. Ecce ex textu diffinitio. Catholicus, ſeu non Antichriſtus, eſt; qui permanet nobiſcum, ideſt qui nobis Apoſtolis conformis eſt in ſenſu ſcripturarum. Ergo (vt apertior fiat ſupradicta prima diffinitio) quid eſt Antichriſtus? Eſt is, qui ab Apoſtolis eſt difformis in ſenſu illarum. Cæterum quis dicat. Vbi ſunt Apoſtoli nunc; ſi mortui ſunt? Adhuc in mundo viuunt ſecundum aliquid ſui; ideſt ſecundum authoritatem. Alioquin aut eccleſia Chriſti non eſſet, aut ædificium maneret ſine fundamento; cùm Petrus apoſtolus ſit eccleſiæ ſanctæ fundamentum, dicente Chriſto, ſuper hanc petram, ideſt ſuper te Petrum fide tali indutum ædificabo eccleſiam meam. Sic textum hunc Matth. 16. exponunt ſancti Patres & Græci, & Latini, Chryſoſtom. hom. 55. ſuper Matth. Magnus Baſilius libro ſecundo aduerſus Eunomium; Origenes homil. 5. ſuper Exodum; Hilarius interpretans illa verba ſuper Matth. Cyprianus in epiſtola quadam ad Quintinum; Hieronymus ſuper Matth. Ambroſius ſermone 47. de fide Petri; Auguſtinus libro contra epiſtolam Donati; Gregorius lib. 6. epiſtola 37. ad Eulogium; Beatus Leo in ſermone ſuæ aſſumptionis. De his, & alijs, vide Roffenſem contra Lutherum articulo 25. Vide ſupra lib. quinto cap. 43. Petro autem viuente ſic, (vt neceſſarium eſſe deduximus) omnes Apoſtoli quodammodò in eo viuere dicuntur; inquantum ſenſus omnes corporis in capite reſident, & ibi omnis membrorum quorumlibet perfectio fundamentaliter exiſtit. Hucuſque omnia clara. Cæterùm quis replicet. Vbi Petrus, hoc eſt, vbi ſedes, ideſt authoritas Petri? Romæ, & iuſſu q̄dē domini 24 q. 1 Rogamus.

Diffinitio uera catholicorum.

Q̄uo Petrꝰ viuit interis adhuc.

☞ Si Roma ergo eſt Petrus, ſiue ſedes Apoſtolica, etiā nunc; clarius meridiana luce reſtat: & quòd verè Antichriſtus eſt, quicūq; ſenſui dato ſcripturis à Petro, Romano videlicet Pontifice Petri ſucceſſore non conſentit; & ꝙ verè catholicus eſt, quicūq; in intelligendis ſcripturis Petro conformatur.

Irrefragabiles conſequentiæ

Impoſſi-

*Impoſſibile igitur eſt, Papiſtas (vt quidam nominant,) quã
diu Papiſtæ manſerint, eſſe Antichriſtos; & multò magis:
impoſſibile eſt, Romanum Pontificem ſeu Papam, dum Papa
manſerit, eſſe Antichriſtum. Rurſus, propter eandem au
thoritatem Iohannis, impoſſibile eſt: non Papiſtas, quàmdiu
ſic manſerint, non eſſe Antichriſtos: & multò magis impoſſi
bile eſt, capita non Papiſtarum, quamdiu contra Papã mã
ſerint, non eſſe Antichriſtos. In his tamen omnibus ſemp̃ pre
oculis habendum eſt, (quod & ſupra tetigimus): Beatum vi
delicet Ioannem Apoſtolum non de moribus, ſed de intelligẽ
tia veritatis, in prædictis horum diffinitionibus feciſſe men
tionẽ. Ex quo vtiq; facto ſuo nos hæc duo mira docere voluit.
Primũ: ꝙ aliquis verè catholicus, remanens verè catholicus
põt quòad mores alios eſſe ſcæleſtiſſimus. Scd̃m, ꝙ verè Anti
chriſtus remanens verè Antichriſtus põt quòad mores alios
eſſe inculpatiſſimus Vnde ex morum diſſolutione, vel hone-
ſtate, non licet iudicare, iſtũ eſſe pro certo catholicũ, vel Anti
chriſtũ: Sed ad veras ipſorum, quæ præmiſſa ſunt, ſemp̃ diffini
tiones recurrere pro veritate hac manu tangenda oportet.
Quis.n. tàm excors: ut vel dicat ſiue dubitet aliquã rẽ (puta
Petrũ) habentẽ diffinitionẽ hoĩs, non eſſe hominem; etiam ſi
totus mundus Petrum eſſe hominem negaret: vel dicat ſiue
dubitet aliquã rẽ (puta ranam) non habentem diffinitionem
hominis eſſe hominem; etiam ſi totus mundus ranam eſſe ho
minem affirmaret? Propter noſtrum.n. affirmare, vel negare
nihil [teſte Philoſopho] mutatur in re: ſed ipſum quod quid
eſt, principium verum eſt cognitionis rei Aliqua huc ſpectã
tia vide 2. 2. quæſt. prima, articulo decimo, & q. 11. articu
lo primo, & ſecundo. Recolere debent & ſupradicti à mori
bus ad fidem arguentes, vt quandoque errorem ſui diſcur-
ſus agnoſcant: quòd in domo Petri, quam tamen Dominus re
lictis alijs introiuit, erant & febris, & febres, & magnæ: nec
tamen ex hoc fieri poterat, quòd non eſſet domus Petri. Quid
domus Petri? Eccleſia Petro credita. Quid febres, & magnę?
Morum (ſi quę ibi ſunt) inordinationes; & magnæ; vt obij
citur ab hominibus ſupradictis Quid inde? Non tamen pro-
pter hoc deſinit eſſe domus Petri. Etenim per fidem veram,*

Videnda ſũt de hac elucidationes noſtræ ſup̃ Add.

Radix erroris multorum ex multa ignorãtia, legentium ſcripturã ſacrã procedens.

Videant ergo hæc intimiùs: ne damnẽtur.

Libro peri hermẽ: & Metha. & Poſt er.

Luc. 4.

licet

licet informem, conſtituitur quis in eſſe Chriſtiano. Concilium Tridentinum ſeſſ.6.can.28. Ex eo igitur, quòd quis peccatis mortalibus irretitus exiſtat, inferri non poteſt, ipſum non eſſe Catholicum dummodo veram fidem is extra Charitatem exiſtens retineat. Secundum ergo Tridentinum Concilium magnę febres morum tãtùm, non faciunt: quòd quis non ſit in domo Petri.

De ſequentibus Antichriſtum. Cap. X.

PRædictis quatuor modis Antichriſtus multos ad ſe attrahet. vnde Apocalypſis 12. Cauda eius trahebat tertiam partem ſtellarum cœli, & miſit eas in terram. At trahet autem malos per munera, bonos per tormenta,
A ſimplices per prædicationem, & miracula. Qui enim ſancti & iuſti credebantur, adhærebunt ei (licet non omnes) pro ſuæ arbitrio voluntatis. Habebit ſecum magos, & maleficos, reges quoque, & principes. Vnde Apocalypſis 13. Vidi de mari beſtiam aſcendentem, &c. Gloſſ. ideſt, Antichriſtum, habentem capita ſeptem, ideſt, principes vniuerſos: & cornua decem, ideſt, eos qui impugnant, decalogum. Nota igitur, quòd Antichriſtus primò veniet in benignitate, & miraculorum operatione: & tunc à Iudæis ſuſcipietur, qui ei ſpecialiter adhęrebunt: ad quorum conuerſionem venient Helias, & Enoch; & tunc Antichriſtus in apertam perſecutionem conſurget.

Apoc. 11. Malach. 4

S C H O L I A.

A Qui enim ſancti, & iuſti credebantur.] *Ideſt. Non tantùm mali priùs, ſed boni priùs, de quibus Matthę. 24 ſtella cadent de cœlo. ideſt aliqui, qui erant vel credebantur vita cœleſtis cadent tunc in vitam terrenam. Non tamen omnes adhærebunt Antichriſto ſed ſolùm ij, qui pro ſuo voluntatis arbitrio inordinatè vel munera diligent, vel tormenta eſſu-*

effugient, vel miraculis eius & prædicationibus decipietur. Nam ſicut Diabolus ſuos Martires habet; ita & ſuos prædicatores, mirandorum operatores, Confeſſores, Apoſtolos, Virgines, Viduas, Vxoratos. &c. Ex Auguſtino, Hom. ſuper Ioa, decimum capitulũ. De huiuſmodi deceptione Apoſtolus habet: mittet Deus illis ſpiritum erroris, vt credant mẽdacio; eò, ꝙ charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. 2. Theſſ. 2. *Hoc n iuſto ſuo fiet iudicio (vt patet): ſicut & nunc multi mali Chriſtiani permittuntur à Deo iuſtiſſimè credere Hæreticis ac hæreſibus; eo quòd charitatem veritatis nõ receperũt, .i. bonam conſcientiam conformem cognitæ veritati non cuſtodierunt. Mala enim conſcientia eſt via de ſe ad perdendũ fidem, Habe bonam conſcientiam (ex eodem .i. Tim. 1.) quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt. Hinc dicitur: quòd hæreſis eſt pœna peccati. Quandoque tamen malos præſeruat Deus ab hæreſi ex bonitate ſua.*

De Gog, & Magog. Cap. XI.

Horum deſtruentiũ tunc eccleſias figura fuit Iulianus apoſtata, & ſimiles, facientes claudi eccleſias &c. Et Hæretici nũc eccleſiarũ &c. deſtructores.

DE Gog, & Magog dicunt quidam quòd ſunt decem tribus intra montes Caſpios clauſæ: non ita tamen quin exire poſſent ſi permitteretur, ſed non permittuntur à regina Amazonum, ſub cuius regno & ditione uiuunt. Has dicunt Iudæi in fine ſæculi exituras, & uenturas in Hieruſalem, & cum ſuo Meſſia eccleſias deſtructuras. Alii dicunt quòd per Gog & Magog intelligitur exercitus Antichriſti, qui in fine ſæculi ueniet ad expugnandam eccleſiam. Per Gog enim ſecundum gloſ. illi, per quos latenter Diabolus perſequetur fideles, deſignãtur; Per Magog illi per quos apertè eccleſia opprimetur uel iidem, qui tempore Antichriſti pri⁹ occultè, & poſtmodum apertè eccleſiam perſequentur. Secundum Auguſtinum, Gog, refertur ad gẽtes, Magog, ad Diabolum: quia Gog, interpretatur occultatio, & Magog, deiectio, uel deſtitutio.

S C H O L I A.

A De Gog, & Magog.] *Hoc capitulũ facit author ad intelligendum Ezechielem,& Apocalypſim,ibi; ubi de huiuſmodi fit mentio. Ezech. 14. 39. Apoc. 20. Ideò pro ampliori intellectu capituli huius, uideantur in locis prædictis catholici Doctores.*

De Helia,& Enoch. *Cap. XII.*

A INter occultum aduentum Antichriſti, qui eſt per natiuitatem:& manifeſtum eius aduentum, qui eſt per prædicationem,& apertam perſecutionem, venient Helias,& Enoch,& conuertent(ſicut dicitur Malachiæ vltimò)corda patrum in filios. Gloſ. ad inſtructionem præteritorum de fide ſaluatoris,inquantum & ipſi crediderũt: & cor filiorum ad patres eorum. Gl. quia ſuſcipient fidẽ, quàm illi habuerunt. Vnde & Chriſtiani, & Iudæi tunc in Chriſtũ pari religione cõſentient. De eorum prædicatione & ſancta cõuerſatione dicitur Apocalypſis. 11. Dabo duobus teſtibus meis,ſcilicet Heliç,& Enoch, & prophetabunt,ideſt, prædicabunt diebus 1260. ideſt tribus annis,ſicut ipſe Chriſtus pdicauit,amicti ſaccis. Glo. prædicantes pœnitentiam,& exemplum oſtendentes. Hi sũt duæ oliuæ,& duo candelabra. Gl. ideſt lumen dantes aliis Tãdẽ Antichriſtus occidet eos in Hieruſalẽ: & iacebũt corpora eorum in plateis tribus diebus, & tribus noctibus,cum dimidio;quia nullus audebit corpora eorum ſepelire propter metum Antichriſti. Occiſores autem eorum erunt ualdè læti propter mortem eorum: poſt dies tres autem & dimidium reſurgent,& eorum occiſores audient uocem talem. Helias & Enoch aſcendite huc: & aſcendent in cœlum in nube. Antichriſtus verò quindecim diebus poſt mortem illorum regnabit.

Hier. 33.

Apoc. 11.

SCHOLIA.

A Inter oculum &c.] *Mētionē faciens de Enoch & Helia non meminit Ioan. Apoſtoli, & Euangeliſtæ: qui à quibuſdam ponebatur in Paradiſo terreſtri; quoniam ſecundum certiorem ſententiam, in Paradiſo cœleſti poſt mortem carnis reperitur. Vide SS. Thom. Auguſtinum ſuper Ioā. 21. & ſuper 4. diſt. 43. ar. 3. ad 2. Immò in his locis dicitur, quòd eſt in cœlo etiam in corpore. Hinc ly ſunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec uideant filium hominis in Regno ſuo, denotat: quòd B. Ioannes non erat moriturus, antequam uideret Chriſtum trāsfiguratum (vt patet per contextum, & per ſanctos Doctores ibi, Matth 16. Luc. 9.) non aūt denotat, quòd nō eſſet ante iudicij diem moriturus. Accedit, & quòd idē Ioan. c. 21. cùm narraſſet opinionem fratrum de morte ſua conceptam ex verbis Chriſti, ipſe quaſi reijciens talem opinionem ſubintulit ly & non dixit Ieſus non moritur, ſed ſic eum uolo manere donec veniam. Acſi apertius dixiſſet. Alium ſenſum habent verba Chriſti ab illo ſenſu, quē fratres mei coapoſtoli ex ijſdem eius verbis auditis conceperunt. Quem? Quòd ſic, .i. in uita mortali, manſurus erat B. Ioannes (volente domino): donec ipſe veniret ad inuitandum eum ad nuptias æternas: Quaſi redditurus ei vices de eo, quòd ipſe ad nuptias Beati Ioannis olim fuerat inuitatus Ioan. c. 2. Nam (ſicut legitur ſolemniter in eccleſia) tempore mortis Beati Iohannis venit Chriſtus ad eum inuitādum ad conuiuiū cœleſte, cum fratribus ſuis antea mortuis. Vide, in Breuiario Prædicatorū a Papa confirmato, Officium B. Io. die 3 Natalis Domini in antiph. tertij noct.* *Ioan Euāgeliſta an mortuus.*

De duratione huius perſecutionis. Cap. XIII.

A Regnabit Antichriſtus, ſicut dicit Gloſa ſuper Apochalypſim, tribus annis cum dimidio. Vnde Danielis duodecimo ca. iurauit Angelus per uiuentem in æternum, quòd in tempus, ſcilicet, unius anni, & tempora, ſcilicet duorum annorum, & dimidium tēporis, id eſt dimidii anni (Glo.) hoc ſpatio dicitur duratura deſolatio

ſub Antichriſto. Niſi autem (vt dicitur Matth. 24.) breuiati fuiſſent dies illi, non fuiſſet ſalua omnis caro: Gregorius, Quia enim & ſuperbos nos, & infirmos aſpicit Deus, dies quos ſingulariter malos intulit, miſericorditer breuiandos dicit. & Gloſſa ſuper Matthæũ. Hæc tribulatio quantò cæteris grauior, tantò breuitate moderatior.

SCHOLIA.

A Tribus annis cum dimidio.] *Nam Chriſtus prædicauit tribus annis, & quaſi menſibus tribus; vnde illius ſimia, Antichriſtus, circumcirca ipſum tempus regnabit, id eſt annis tribus cum dimidio 3. q. 29. ar. 3. ſimia dicitur Chriſti Antichriſtus & ſui figurales (de quibus in Schol. B. cap. 9.) quoniam finget imitari eum, licet modo indebito, in reſurgendo à mortuis, in aſcenſu ad cælos, in adunando diſcipulos, in habendo prædicatores, in faciendo miracula, in &c: ut per te diſcurrere potes. Cæterum ſicut ſimiæ opera nunquàm humanorum veritatem attingunt, nec vnquã ſimiã eſſe verum hominem inferunt, ſed ſolum videntibus riſum commouent: ita re uera, & reſpectu uerè prudentum, erit de Antichriſto & ſuis operibus.*

De morte Antichriſti. Cap. XIIII.

2. Teſſ. 2. POteſtate ſua dominus occidet Antichriſtum, ſicut dicit Gloſa ſuper Apocalypſim, ſiue ꝑ ſe, ſiue per Michaelem. Occidetur autem in monte Oliueti, in papilione, & ſolio ſuo, in loco circa quem dominus aſcendit in cœlum. Interfecto autem Antichriſto, non ſtatim ueniet Dan. 12. dominus ad iudicium, ſecundum Gloſſ. ſuper Danielem: ſed concedentur quadragintaquinque dies ad refrigeriũ ſanctorum, & ad conuerſionem & pœnitẽtiam ſubuerſorum. Quãtum autem ſpatium ſit inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi, nemo ſcit. Miniſtri uero Anti-

Antichriſti poſt mortem illius gaudebunt,ducentes vxores,& dicentes. Licet princeps noſter mortuus ſit, habemus tamen poteſtatem,pacem,& ſecuritatem: & cùm talia dixerint,repentinus eis ſuperueniet interitus. Iudæi verò tunc conuertentur ad fidem: & ſancta eccleſia uſq; ad finem pacificata quieſcet;quia tunc fraudulentia, & ſæuitia Diaboli penitus vbique deficiet. *Matt. 24.* *1.Theſſ.8.* *Hier.33.* A

S C H O L I A.

A Iudei vero tunc conuertentur ad fidem.] *Scilicet ut ſcripturæ dicunt: inter alias authoritates nota mirabilem illã Prophetæ Oſeæ dicentis. Dies multos ſedebũt filij Iſrael, ſine rege, ſine Principe. ſine ſacrificio, ſine altari, ſine Ephod, ſine Seraphin. Ecce tempus modernum Iudæorum, apertè hic deſcriptum(vt experientia probat)Sequitur Oſæas; & eorundem tempus ultimum indicans ait. Poſt hæc reuertentur filij Iſrael: & quærent dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum; & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius; in nouiſſimo dierũ. Hæc ibi. Vbi accipitur ly Dauid pro Meſſia uero; ut patet per Doctores. Hanc authoritatẽ perſpicuis verbis explicat Apoſtolus inquiens. Cœcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret; & ſic omnis Iſrael, ſcilicet tunc uiuens, ſaluus fieret Rom. 11. Et Pſal. 58. Conuertentur [ſcilicet Iudæi] ad veſperam(ſcilicet mũdi.) et Iſa. 23. in diebus illis ſaluabitur Iudà: & Apoſtolus, Rom. 9. allegans Iſaiam decimo, ait; ſi fuerit numerus filiorum Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ fient.* *Oſe.3.* *Quàm apta in propoſito autthoritas.*

De conflagratione mundi. Cap. XV.

IGnis maximus præcedet faciem iudicis, quia uirtute diuina non ſolum ignis, qui eſt in ſphæra ſua, ſed etiã omnes ignes, qui in terra & ſuper terram ſunt, cõcurrẽt ad mundi conflagrationem. Ignis autem iſte habebit officium quatuor ignium. ſ. ignis Infernalis, reprobos puniendo; *Pſal. 96.* *Iſa. 66.*

De iſta vlti.conflagratione niēdo;& ignis purgatorii, bonos à venialibus purgādo; & ignis terreſtris,vegetabilia & ſenſibilia conſumendo, & oium hominum corpora incinerando:& ignis elementaris elementa ſubtiliando,& ad innouationem diſponēdo. *Doctor Angelic.Adit. q.74.per totum.cū elucid.* Per illum igitur ignem ita facies terræ exuretur, q̄d figura huius mundi peribit;ſicut & olim factum fuit per diluuium. Et merito primum Dei iudiciū fuit per aquā, contra ardorem luxuriȩ,qui tunc viguit: vltimum verò iudicium per ignem erit cōtra torporem charitatis, quæ tunc,quaſi ſeneſcente mundo,refrigeſcet. *1.Cor.7. Gen 7:* Illius autem ignis actio erit ſucceſſiua:habebit. n.initium, medium, & finem. *Matt. 29.* Primò namque iudicis aduentum præueniet,& quaſi ſimul per illum fiet purgatio iuſtorum, & punitio malorum: & incineratio corporum, cum conſumptione terræ naſcentium,ſicut dictum eſt.Quo facto ſtatim erit reſurrectio corporum,cum aduētu iudicis ad iudicium: & tunc inflammabitur totus mundus per circuitum.Terminato autem iudicio,tota caliditas illius ignis exequetur ſententiam iudicis.Inuoluet enim peccatores, & trahet in Infernum.Et ita patet,ꝙ ignis ille aduentum iudicis præcedet,& comitabitur,& ſequetur. *Purgatio: innouatio.* Poſt prædicta fiet mundi innouatio;ſed inter purgationem,& innouationem multiplex eſt differentia.Primò quia, purgatio erit qualitatum pœnalium detractio; ſed innouatio erit pulchrioris formæ inductio.Secundò, quia purgatio eſt elementorum ab impuritate, quam habent ex coniunctione, ad puritatem mutatio: innouatio verò eſt cœlorum à ſtatu veteri in ſtatum nouum commutatio,& hoc per ceſſationem à motu.In cœlis enim propter impermixtionem nulla impuritas eſt;ſed tantū imperfectio motus.Vnde nō ȩrit in eis purgatio per ignem;ſed ceſſatio à motu.Ita autem purgabuntur elementa;ꝙ præcidetur ab igne vis combuſtibilis,ab aere obſcuritas, ab aqua gla-A cialis frigiditas,à terra verò grauitas, & opacitas.

S C H O L I A.

A Ita autem purgabuntur elementa &c.] *Quaſi dicat elementa*

elementa remanebunt quantum ad ſubſtantiam ſuam, & paſſiones proprias, inquantum propriæ ſunt; ſed purgabuntur ipſę qualitates elementorum & quantum ad infectionem, quam ex peccatis hominum contraxerunt, & inquantum agunt & patiuntur mutuò. Nam ceſſante motu primi mobilis (de quo immediate prẹloquitur textus) mutua actio, & paſſio in elementis eſſe non poterit. Addit. q. 74. ar. 5. cum elucid. Vide etiam totam quæſt. ex abundanti pro iſta materia intelligẽda melius; & multa ſcitu digniſſima comperies: quæ breuitatis cauſa conſultò (ſicut & alibi plurima) relinquo. Nam & hæc Scholia ſunt; & breuiſſimum me fore in prẹmonitione ad lectores promiſi; & compendium compendio ſe exponi poſtulat. *Purgatio elemẽtorũ cum eluci.* *Notandũ*

De reſurrectione in generali. Cap. XVI.

DEus ſicut eſt potentiſſimus in conditione naturarũ; ita eſt clementiſſimus in collatione gratiarum; & iuſtiſſimus in retributione ſtipendiorum. Quoniã igitur homo vel meruit, vel demeruit in anima ſimul & corpore; punietur, vel præmiabitur in vtroq;. Vnde in eiſdẽ oportet eum reſurgere. Ad vocem autem tubæ reſurgẽt mortui, ſicut dicit Apoſtolus. Dupliciter autem intelligitur illa vox. Secundum enim quoſdam vox tubæ eſt imperium Chriſti reſurgere imperantis: ſcd̃m alios, vox tubæ eſt manifeſta Chriſti apparitio. Vnde Greg. Tubam ſonare nihil aliud eſt; quàm mundo Dei filium ſe iudicẽ demonſtrare. Reſurgent igitur oẽs, nulla in eis exiſtente differentia quantum ad ordinem tpis; ſed magna, quantũ ad ordinẽ dignitatis. Nã mali reſurgẽt deformes, & paſſibiles: in bonis aũt natura ſaluabitur, & vitia detrahentur. Omnes verò tam boni q̃ mali reſurgẽt integri corpore, debita ſtatura, ſecundum ætatem plenitudinis Chriſti. Reſurrectio igitur tria corriget in natura ſcilicet defectum (ſicut in pueris, & mutilatis, ſiue diminuta natura membrorum) ſuperfluum (ſcilicet unguium, criniũ, & huiuſmodi) errorem, (ſicut in monſtruo-

De hmõi reſurrectione Angelic⁹ Doctor. Add. q. 75 vſq; ad 81 per totum optime (vt ſemper) cũ elucid. *2. Teſſ. 4.* *1. Cor. 15.* **A**

ſitate membrorum). Reſurgent quoque corpora eadem numero, quæ prius erant; ex eodem puluere, in quem reducta fuerant, ita quòd in quaſcunq; auras, vel ſinus pulûis ille diſperſus fuerit, ad eandem animam redeat, quę

Luc.21. ipſum primitus, vt viueret & creſceret, animauit. Nec ſolùm reſurgent corpora quãtum ad membra principalia; ſed etiam ſaluis capillis, & cæteris membris, quæ faciunt ad decorem. Reſurgent etiam homines quãtum ad eſſe; & quantum ad integrum eſſe; & quãtum ad decorum eſſe; & reſurget vnumquodque corpus in optimo ſuo eſſe. Et quia duplex eſt mors, animę, ſ. per culpã, & corporis per pœnam; his reſpondet duplex reſurrectio, ſ. animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et ſicut in primis parentibus mors culpæ intulit mortem pęnæ: ita reſurrectio aĩæ per gratiam, cauſabit reſurrectionem corporis

Cauſa reſurrectionis. per gloriã. In reſurrectione concurrent quatuor cauſæ, ſ. efficiens, ipſe Deus: materialis, ſ. pulueres: formalis, ſ. coniunctio corporis & animæ: finalis, ſ. vt recipiat vnuſquiſq; prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Reſurgent tunc homines uelociter, integraliter, ſocialiter, æternaliter. Et erit iſta reſurrectio iuſta quantum ad Deum; perfecta quantum ad reſurgentes; & miraculoſa quantum ad ipſam reſurrectionem.

S C H O L I A.

A Vitia detrahentur.] *Scilicet defectus corporis tollentur, puta gibboſus, non erit gibboſus deformis non reſurget deformis, i. cum illo corporis vitio. De hac materia vide Additio. q. 78. & 80. & 81. art. ferè omnibus: maximè, q. 86. ar. 1. cum elucid. vbi deformitas hic dicta declaratur*

De iudicio extremo. Cap. XVII.

Additi. q. 88. per totũ, cũ elucid.

POſt reſurrectionem ſtatim erit iudiciũ. Ipſum verò iudicium præcedit trina citatio Prima fuit per prophetas. Vnde illud Prouerb. 1. Vocaui, & renuiſtis. Secũda per

da per Apoſtolos,& prędicatores. Lucę. 14. Miſit ſeruos ſuos hora cœnæ dicere inuitatis,&c. Tertia erit per vltimam vocem tubę:& hæc citatio erit peremptoria. Scd͞m Richardum triplex eſt iudicium. Primum eſt vniforme, hoc eſt iudicium præſentis eccleſiæ:quæ non iudicat niſi de ſola qualitate retributionum,& in genere tantum, ſecundum ꝙ bona bonis,& malis mala redduntur,ſed numerum & quantitatem retributionum neſcit. Secundum dicitur multiforme, ſ.quòd quilibet experitur in morte accipiendo ſententiam de omnibus bonis & malis, quæ geſſit:ſed non omnia bona vel mala ſtatim recipit, quia recipit in aĩa tantum,& non in corpore. Tertium dicitur omniforme, i.vltimum iudicium: quando recipit vnuſquiſque ſecundum numerum & quantitatem ſiue bona ſiue mala in corpore, & in anima. Vltimum iudicium eſt horribile ex omni parte: quia ſuprà erit iudex auſterus,& iratus;ſubtus patens Infernus;intus,cõſcientia remordens;extra,mundus ardens;à dextris, peccata accuſantia; à ſiniſtris dæmonia terrentia: contra, boni Angeli in Infernum propellentes;& oẽs ſancti iudicis ſententiam approbãtes;& omnes mali,cum bonis,peccata damnatorum cognoſcentes. De qualitate autem iudicii,nota quòd erit horribile. Luc.21. Virtutes cœlorum mouebuntur. Intolerabile. Iob.14. Quis mihi tribuat, vt in Inferno protegas me,&c. Ineuitabile. Apoſt.2.ad Corinth.5. Omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti. Inopinabile,q̃a dies Domini ſicut fur nocte, ita veniet. Inexorabile. Prouerbio.6. Zelus & furor viri non parcet ĩ die,vindictę. Erubeſcibile. Apoſto.Rom.6. Quẽ fructum hab. tũc in illis,in quibus nunc erube? Prædicta verò erubeſcentia erit in duobus. Primò in veniendo ad iudicium; quia mali, cùm habeant corpora ponderoſa, oportet eos illuc portari ab Angelis, ſicut Abacuc portatus fuit ad lacum leonum in Babylonem. Secũdò in ſtando coram iudice:quia peccata eorum omnibus erunt manifeſta. Vñ illud Naũ.3. Reuelabo pudenda tua in facie tua,&c. Locus Iudicii erit in valle Ioſaphát:& hoc multi

A

Horibilitatũ omniũ maxima.

1.Theſſ.5.

Dan. 14.

B

Locus.

plici ratione: Primò, quia locum Iudicii oportet eſſe cõmunem: ſed Hieruſalem, & terra adiacens videtur eſſe communis; cum ſit quaſi medius noſtræ habitationis locus. Secundò, quia debet eſſe publicus: ſed locus prædictus eſt famoſiſſimus propter opera noſtræ redemptionis, quæ ibidem geſta ſunt. Tertiò competit locus ille ratione negotii, quia tractãdum eſt ibi opus miſericodiæ, & iuſtitiæ. Mons Olíueti, qui eſt apud illam vallem, deſignat miſericordiam: Ioſaphat, autem, quod interpretatur iudicium, deſignat iuſtitiam.

Ioel. 3.

S C H O L I A.

A Numerum, & quantitatem retributionũ neſcit.] *Scilicet quandoq; punctualiter, applicare iudicandis. Vnde ex hoc dicto non intendit negare author; ꝙ leges humanæ nõ determinent numerum, & quantitatem pœnarum ſecũdum exigentiam culparum. Cuius contrarium habetur in legibus & Canonica & Ciuili, De hac iudicij materia, ſi placet fuſius intelligere Vide addit. q. 88. per totum.*

B Erũt manifeſta.] *Etiam de peccatis cordis loquitur Auguſtinus 20. de ciui. Dei aſſerit: ꝙ quædam vis diuina aderit: qua fiet, vt cuncta peccata ad memoriam reuocẽtur. Nec tantum unuſquiſq; cognoſcet omnia peccata ſua; Sed etiam omnia peccata cuiuſcunq;. Vnde ſuper illud 1. Cor. 4. Illuminabit abſcondita tenebrarum, dicit Gloſa: geſta & cogitata bona & mala tunc aperta erunt omnibus, & nota. Rõ horum eſt: quia iudex uult, ꝙ oẽs aſtantes approbent, uel ab ipſa ueritate coacti. ſuum iudicium eſſe iuſtũ quòad ſingulos. Cùm igitur nullus poſſit rectè approbare illud quod neſcit: dicendum eſt, ꝙ ſinguli ſingulorum qualibet peccata & bona cognoſcent. Vnde, Naum. 3. non ſolum dicitur, Reuelabo pudenda tua in facie tua; ſed additur ly & oſtendam gentibus nuditatem tuam, & Regnis ignominiam tuam. Et Iſa. 47. Reuelabitur ignominia tua: & uidebitur opprobrium tuum. De hac cognitione uide miranda. Addit. quæſt. 87. per totum; cum elucid.*

Manifeſtatio delictorum.

De

De iudicantibus. Cap. XVIII.

NOn ſolum ſecundum poteſtatē diuinam, ſed etiam in forma humana Chriſtus iudicabit:quia ī iuriſdictione ordinaria iudicabit,ut Deus,cum tota Trinitate: ſed in iuriſditione delegata iudicabit,ut homo. Vnde nota,quòd quinque ſunt modi iudicādi. Primus modus eſt primæ authoritatis; quo iudicabit tota Trinitas. Secundus modus eſt ſecundæ authoritatis; quo iudicabit Chriſtus,vt homo. Tertius eſt acceſſoriæ dignitatis; quo iudicabunt Apoſtoli & uiri perfecti, qui cum iudice eminētius reſidebunt,& iudicabunt: tanquam melius ſcientes leges & cōſuetudines regni Dei,quibus implēdis & ſciēdis operam dederunt. Quartus eſt approbationis; quo iudicabunt omnes ſancti,& etiam Angeli. Quintus modus iudicandi eſt culpam iudicandorum manifeſtare; ſic ét mali iudicabunt. In iudicando Chriſtus habebit duos actus oppoſitos; vnum paſſiuè, & alium actiuè Primus eſt infirmitatis;& alius poteſtatis. In primo enim aduentu Chriſtus uenit ad iudicium paſſiuè; in ſcd'o ueniet ad iudicium actiuè. In primò uenit in forma infirma; in ſecundo apparebit in forma glorioſa. Hinc eſt,ꝙ Chriſtum in iudicio videbunt iuſti tam in natura diuinitatis, q̃ humanitatis; à malis autem nullo modo uideri poterit in forma diuinitatis: & hoc duplici ratione. Primo propter defectum diſpoſitionis in ipſo uidente; quia natura ſine gratia non ſufficit ad Dei viſionem ſecundò propter demeritum delectationis,quæ eſt in viſione diuinitatis:quia videre Deum ſcd'm Ioannem vita æterna eſt: quæ non poteſt communicari reprobis. Ex prædictis patet,quòd Chriſtus apparebit blandus iuſtis, & terribilis iniuſtis;ſicut dicit Grego Quod figuratum eſt in columna nubis in die, & ignis in nocte. Videbunt mali humanitatem Chriſti,vt timeant:& nó diuinitatem, nè gaudeant. Boni autem vtramque Chriſti naturam videbunt. Stigata quoque Chriſtus monſtrabit, & inſignia

Matt. 25. Add. q. 89. ar. 1. 2. 3. 4. De forma iudicij,ibi. q. 90. per totum. Matt. 29.

A

Luc. 21. Matt. 24. Phil. 2.

Ioan. 17.

paſſionis ſuæ,ſ.crucem clauos, &c. Sedebit quoq; Chriſtus ſupra in eminētiori loco cum ſanctis;mali uerò ſubtus in terra,quā dilexerunt. Et meritò tunc Chriſtus iudicium exercebit; tùm quia uerè ſcit merita ſingulorū, in quo ſunt omnes theſauri ſcientiæ & ſapientiæ Dei abſconditi; tùm quia non eſt reus de aliquo illorum, de quibus iudicabit. Non enim fecit peccatum, nec inuentus eſt dolus in ore eius: & hæc duo pręcipuè decent iudicem.

Duo hæc maximè decent iudicem.

SCHOLIA.

A Culpā iudicandorum manifeſtare.] *Comparatiuè, ſcilicet. Hoc mō dicitur à Chriſto; Niniuitas, Reginam Auſtri, iudicaturos generationem illam Iſraelis. Hoc modo dicere poſſumus; laicos in eodem genere malos, iudicaturos religioſos malos. Ex comparatione n minoris malitiæ in malis his, apparebit certiſſimè; quòd religioſus ille eſt magis dānabilis, q̄ prius apparebat. Add. q 89 fere per totum. cū elucid.*

Iudiciū cōparatiuū.

Nota.

De iudicandis. Cap. XIX.

Add. q. 89. ar. 5. 6. 7. 8. cū eluci.

ORdines quatuor erunt in iudicio. Quidam.n. iudicabuntur, & damnabuntur: vt quorum merita damnabilia permixta ſunt aliquibus bonis; ſicut illorum, qui habuerunt fidem ſine operibus. Quidam iudicabuntur & ſaluabuntur; vt quorum merita bona permixta ſunt aliquibus venialibus malis. Quidam non iudicabuntur & dānabuntur; vt quorum mala merita omnino impermixta ſunt bonis, vt qui caruerunt fide. Quidam uerò nō iudicabuntur, ſed iudicabunt & ſaluabuntur; vt quorum merita bona impermixta ſunt malis, ſicut perfectorum pauperum Chriſti, de quibus Matth. 19. Vos qui reliquiſtis omnia, & ſequuti eſtis me, &c. De prædictis quatuor ordinibus nota; quòd oēs homines iudicabuntur iudicio retributionis, ſed non iudicio diſceptationis. Infideles ęnim, quia nō fuerunt ciues ciuitatis Dei, tanquam hoſtes

ſtes ſine ulla meritorũ diſcuſſione,& audientia punientur.Iuſti uerò non iudicabuntur,ut eorum merita de nouo diſcutiantur,an bona, vel mala ſint: ſed ut bonorum præeminentia omnibus manifeſtetur,& ut contra malos appareat iuſta ſententia damnationis.Duę ſententię feruntur in iudicio:una pro bonis,alia contra malos. Sn̄ia pro bonis continet ſeptem clauſulas: Prima eſt amabilis uocatio:ibi, Venite.Secunda,diuina benedictio:ibi,benedicti.Tertia paterna dilectio:ibi,patris mei. Quarta eſt remunerationis retributio:ibi,pcipite.Quinta eſt regni aſſignatio:ibi,regnum.Sexta eſt,glorię præparatio: ibi, qđ vobis paratum eſt.Septima eſt,æterna prædeſtinatio: ibi,ab origine mundi.Item ſententia contra malos continet in ipſa ſex clauſulas:Primò à Deo ſeparationẽ, cùm dicitur, ite. Secundò maledictionem:ibi, maledicti.Tertiò incarcerationem,per hanc prępoſitionem,in deſignatã.Quartò pœnæ acerbitatatẽ;ibi,ignem.Quintò liberationis deſperationẽ, ibi,æternum.Sextò dęmonum aſſociationem:ibi, qui paratus eſt Diabolo,& Angelis eius. A

S C H O L I A

A Ab origine mundi.] *Ideſt ab illo nunc,quando mundum fabricare tempore oportuno decreuit Deus.Quaſi dicat, ſimul hęc duo fuerunt coexiſtentia in mente diuina, .ſ. mundus & veſtri prædeſtinatio:& quoniam mundi origo,nõ vt in ſeipſo,ſed ut in Deo,eſt æterna,iccirco,& veſtri prędeſtinatio eſt ęterna.Vide de Idęis in Deo,1.q.15.pertotum.Supra primi lib.c.25.De iudicandis uide Add.q.89.ferè per totum,cum elucid.* *Pulchra expoſitio.*

De innouatione mundi. Cap. XX.

TErminato iudicio ſtatim erit innouatio mundi; quæ non complebitur,quamdiu peccator eſt in mũdo,ideſt,quouſque detrudatur in Infernum. Sicut enim *Add.q.91. per totum, cũ elucid.*

ille maximus ignis eleméta purgabit, cùm habeat uirtu tem expulſiuam formę extrinſecæ: ſic mundum innouabit, cùm habeat uirtutem ſubtiliatiuam. Mundum autem innouari, ideſt, pulchriorem formam accipere debere; oſtenditur multiplici ratione. Primò: quia ſicut dignum fuit quòd elementa purgarentur pro eo quòd infecta erant propter peccatum hominis: ita dignum eſt ut mundus innouetur propter glorificationem hominis. Secun-
A dò; vt creaturæ remunerentur pro labore; quo homini ſeruierunt. Tertiò; ut totus mundus, prout eſt poſſibile, conformetur homini glorificato. Quartò; quia mundus factus eſt, vt homo per ſpeculum creaturæ Deum cognoſcat, quem in ſua natura videre non potuit. Vnde in futuro oportet ſpeculum meliorari & purgari; vt in pulchritudine creaturarum amplius refulgeat ſpecies creatoris. Hoc autem non erit ad neceſſitatem, quaſi Deus aliter uideri non poſſit, ſicut modò ſed ad iucunditatem, vt ſcilicet delectationi uiſionis intellectualis addatur delectatio uiſionis ſenſualis. Orbes autem cæleſtes, & ſydera propter impermixtionem nulla indigebunt purgatione, ſicut elementa, ſed tantummodo motus ceſſatione; & ió innouabuntur, ſed non purgabuntur. Innouatio autem in illis duo requirit, .ſ. motus ceſſationem, & claritatem ſplendoris ampliorem; quando ſtabit ſol in oriente, & luna in occidente, ubi creati ſunt. Huius dicti hæc eſt ratio; quia corpora ſuperiora facta ſunt ad uſum hominis dupliciter. Vno modo propter neceſſitatem corporis .ſ. ſtatum generationis, & corruptionis: & ideo, ceſſante illo, ceſſabit motus. Alio modo ꝑꝑ delectationem in pulchritudine creaturę, & ꝑꝑ cognitionem Dei in illis: ió lux illorum non ceſſabit, ſed magis augebitur. Circa elementa autem nota, ꝙ terra erit ſicut chriſtallus, & complanabitur. Aer erit clarior, nec habebit impreſſiones, quas modo habet, quia non erũt nubes, neq; venti, neq; pluuiæ, neque ros, neque nix, neque tonitrua, neque fulgura Ignis etiam, & aqua fient puriores: & manebũt non ſolum ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum

Mundus, ut ſpeculũ.

ſuas

ſuas qualitates,quas habebunt quantũ ad habitũ,ſed nõ quantum ad uſum:quia cum in his duobus elemẽtis magis vigeant qualitates actiuæ, .ſ. frigiditas in aqua & caliditas in igne, magis ſunt generationis, & corruptionis principium:& talis effectus illorum non erit amplius, & propter hoc dicuntur interire. Vel ideo ſecundum aliquos dicuntur hęc duo elementa interire; quia dominus tunc intercidet in illis, teſte Baſilio ſuper Pſalm. Vox domini intercidentis flammam ignis:ita quòd calidũ, vſtiuum, & frigidum glaciale tendent inferius; perſpicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt: quia de omnibus elementis ignobile tendet deorſum, ſicut groſſum, & terrenum, & opacum, ac tenebroſum, & huiuſmodi. Patet ergo, quòd cœlum, & terra trãſibunt quantum ad formã: ſed nõ quantum ad ſubſtantiam. Patet ẽt ex prædictis terminari trãſmutationes elementorum, & generationes animalium & plantarum:quia cauſæ illorum ceſſabunt:& pp iſta dicuntur elementa interire, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad actionem, & paſſionem. Corpora verò cęleſtia, habita quiete & lumine clariori dicuntur renouari. Veruntamen illa, quę ſicut dictum eſt, intereunt: in homine ſaluabuntur, qui ſimilitudinem habet cum omni genere creaturæ, & propter hoc in hominis innouatione & glorificatione poſſent dici omnia renouari. *Pſal. 28.*

S C H O L I A.

A Remunerentur.] *remuneratione .ſ. largo modo dicta. Non.n. propriè meretur, q facit non voluntariè aliquid; & conſequẽter pro illo facto non remuneratur propriè (vt patet). Si ergo tantopere (ſecundum literam capituli totius) à munificentiſſimo Domino remunerabuntur iſta non uoluntaria ſeruitia, & huiuſmodi facta quantò magis remunerandi ſunt voluntarij ſerui, & ſerui altiſſimi? Quis igitur hæc attendens profundius in obſequium Dei non inflammetur, non exardeſcat, nõ exuratur? In meditatione iſta exardeſcet ignis, Pſal. 38. & miniſtros ſuos faciet Deus flãmam ignis, &* *Retributio Attendite oẽs: ut ſeruiamus Deo dignè*

ignem

ignem vrentem Pſalm. 103. Vide pulcherrima de innouatione mundi. Add. q. 91. per totum, cum elucid.

B Tendet deorſum.] *Scilicet in Infernum ad cruciandum malos; ſicut & bonum nobile remanebit in elemẽtis ad conſolandum iuſtos, Addit. 74 ar. 9. Hinc magnus Baſilius* *Damnatio* *ſuper illud Pſalm. 28 Vox Domini inter flam. ig. dicit: quòd quantum ad calidum vſtiuum, & quantum ad id, quod groſſum in igne reperietur, deſcendet inferiùs ad pœnam damnatorum: quantum ad ſubtile & lucidum, remanebit ſuperiùs ad gloriam electorum. Hoc denotauit ſcriptura dicens Sap. 5. armabit creaturam in vltionem inimicorum; & pugnabit cum illo orbis terrarum cõtra inſenſatos. Quomodo? Hoc: q. a ſ quicquid erit turpe & fœdũ ex mũdi purgatione totum in Infernum cum reprobis remmittetur, ſicut & Gloſa notat ſuper Dan. 7. fluuius igne⁹, rapidusq;, egrediebatur* *Nota.* *à facie eius: quemadmodũ quicquid erit nobile & pulchrũ reſeruabitur ſuperiùs in ipſis elementis ad gloriam electorum. Quis ſapiens & conſideret hæc: & fugiat à facie arcus?*

De pœnis Inferni. Cap. XXI.

Add q. 97 per totum cum eluc.

SIcut patet diuina potentia in creando, ſapientia in gubernando, clementia in remunerando, reparãdo; ſic patebit diuina iuſtitia in puniẽdo. Dignum eſt enim vt non remaneat dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ. Licet autem peccatum ſit tranſitorium; tamen erit pœna perpetua multiplici ratione. Prima, quia homo peccauit *Ibi. q. 99.* in ſuo æterno; ideo punietur in æterno Dei. Secunda, quia materia ignis Infernalis eſt æterna, ſcilicet peccati macula: ideo & pœna. Tertia, quia peccatum eſt contra illum, qui eſt infinitus: vnde & pœna debet eſſe infinita, non quidem acerbitate, ſed duratione. Quarta, quia homo per peccatum perimit in ſe bonum, quod poſſet eſſe æternum bonum: & ideò meritò perpetuũ incurrit malum. Quinta, quia mala voluntas reproborum, æterna eſt, vellent enim in peccato (ſi poſſent) perpetuo delectari: &

ri:& ideo perpetuò debent puniri. Sexta, quia in infini-tũ errat rationalis, cũ n præponit finitum infinito in iudicando; ſimiliter concupiſcibili in appetendo, & iraſcibilis in adhærendo: unde & meritò pœna erit infinita. Septima, quia damnatus de peccato perpetrato, nunquã habebit ueram pœnitentiam: ideo Deus nunquam mutabit punitionis illius ſententiam. Octaua, quia peccatũ à vita perpetua ſeparat, ſcilicet à Deo ideo mortem perpetuam peccator incurrit Poſt rationes inducam exempla de eadem materia. Videmus enim: quòd emptio momentanea dat ius poſſidendi perpetuum. Item uulneratio momentanea dat mortem perpetuam. Item caſus in foueam temporalis eſt; detentio perpetua. Item crimen læſæ maieſtatis temporale eſt: ſeruitus perpetua. Item plaga temporalis eſt; liuor perpetuus. Quoniam in peccato eſt delectatio cum contemptu Dei, meritò præcipitatur peccator in locum infectum, & deſpectum; & maximè à ſtatu gloriæ elongatum, .ſ. in Infernum: ubi à deſpectis rebus puniatur. ſ. à fecibus corporum mundanorũ, quia in innouatione mundi quicquid eſt ignobile in mũdo, ad locum pœnarum defluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit. Et iterum ſecundum Baſilium, Deus facta mundi purgatione diuidet à calore ſplendorem: & totũ calorem mittet ad regionem damnatorum, vt amplius crucientur: & totum ſplendorem ad regionem beatorũ, vt amplius iucundentur.

A | *Sap. 5.* | *Exempl. ad idem* | *Col. 3.* | *Io. 14.* | *Pœna cõtẽptus Dei,*

SCHOLIA.

A Veram pœnitentiam.] *Veram: ideſt reſpicientẽ Dei offenſam. Pœnitentiam n. agentes erunt: Sap. 5. Sed propter hoc, quòd pro culpis cruciãtur, non autem propter hoc, ꝙ culpæ fuerunt offenſa Dei. Add. q. 98. ar. 2. cum elucid. De damnatis vide ibi. q 98. 99. per totum. Vide ſupra libri capitul. 33.*

Quantum autem ab hac erga Deum charitate diſtent; nõ pigeat audire unam animam damnatam, & in ea oes alias, ſic Deo

Aeſtuauerunt æſtu magno, &

ſic Deo dicentem. Magis (inquit) volo eſſe in pœna Inferni, quàm venire in gaudium cœli; nè tu Deus habeas de me conſolationem. Tantum enim mihi odioſus es; quòd minùs curo de cruciatu meo, ſi tu non conſoleris. Tunc dæmon ait ad iudicem. Talem voluntatem etiam ego habeo. Mallem quippè in æternum cruciari, quàm venire in gloriam tuam; ad hoc, vt tu nō haberes inde cōſolationē. Tūc iudex ait ad animā. Voluntas tua eſt iudex tuus: & ſecundum hanc iudicium ſuſtinebis. Hæc in Reuelationum authenticorum ſanctę Brigidæ libro 6. cap. 31.

& blaſphemauerunt nomē Dei, &c. neque egerūt pœnitētiam, vt darent illi gloriā. Apoca. 16 Add q. 97 & maximè. q. 98. p totum, cū elucid.

De diuerſitate pœnarum. Cap. XXII.

CVm in damnatis ſit diuerſitas peccatorum, erit & diuerſitas pœnarum. Vnde cùm in peccato ſit auerſio à creatore, & conuerſio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis, meritò pœna variabitur pp iſta. Vnde propter auerſionem erit carentia viſionis diuinę: ſed pp conuerſionem erit pœna materialis incendii, propter deordinationem autem rationis, & voluntatis, erit pœna vniuerſalis: quæ conſiſtit in afflictione varia, acerba, & æterna. Ignis aūt Infernalis non omnes æqualiter cruciabit, ſed ab eodé igne alii plus, alii minus torquebuntur, ſecundum quod plus aut minus peccauerunt, ſicut ab eodem igne aliter vritur palea, & aliter lignum. Quamuis autem ignis ille ſit corporeus, nec poſſit agere in ſpiritum, ipsū calefaciendo: agit tamen in ipſum vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, ipſum lædendo: & ille dolor eſt maximus, tum propter potentiam diuinæ manus ipſum ignem mouentis, tū propter ſenſibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis. Infernus eſt locus tenebroſus, cùm ſit locus iuſtitiæ. Lumen aūt licet per ſe ſit delectabile, tñ ingerit triſtitiam per accidens, ſ. inquantum oſtendit aliquid

Vide ſup. huius lib. c. 3. & ex indè bene applica huc.

aliquid triſte. Vnde in Inferno eſt aliquid obſcuri lumi- *Quol. 8. ar. 16.*
nis, quo damnati videre poſſint vnde doleant, & non vnde lætentur. Reprobi vident vſque ad diem iudicii gloriam Beatorum in vniuerſali, non in particulari: quia vident eos in magna gloria, ſed nõ in quali. De huiuſmodi autem viſione non lætantur, ſed triſtantur; tum propter inuidiam alienæ fœlicitatis, tum propter carentiã propriæ beatitudinis. Poſt iudicium verò hoc eis ſubtrahetur in pœnam eorum; cùm videbunt etiam hoc aſpectu indignos ſe reputari. In dãnatis erit fletus ſpiritualis, ſ. dolor interior, & non fletus corporalis, qui eſt cum reſolutione lachrymãrum: quia ceſſante motu cœli, nulla iam erit generatio, vel corruptio: tamen erunt ibi illa q̃ ſunt corporaliter inſequẽtia .ſ. cõpreſſio cerebri, & deformatio faciei, & huiuſmodi. Vermis autem, quem dominus in Iſaia comminatur, nequaquam materialis eſt: quia nullum animal præter hominem remanebit. Erit autem ibi uermis coſcientiæ rodens animam, & non corpus. In ſummo loco ſola eſt lætitia. In loco infimo ſola eſt triſtitia. In medio, hoc eſt, in mundo hæc ſunt modò permixta. Poſt diẽ iudicii tria tantummodo loca erũt habitata, ſ. cœlum, Infernus, & limbus. Quot ſint loca pęnarum, require in lib. 4. de deſcenſu Chriſti ad Inferos. A

Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcripſit Tullius, ſ. *Genera pœnarũ octo.*
damnũ, vincula, verbera, talionem, ignominiã, exilium, mortem, ſeruitutem. Hæc omnia poſſunt pœnis Infernalibus adaptari. Primum patet; quia damnati amiſerunt Deum, & omnia bona tam gratiæ quàm gloriæ non ſolùm in re, ſed etiam in ſpe. Yſai. 30. Non remanebit teſta, vt hauriatur parum aquæ de fouea, ſ. diuinæ miſericordiæ: aut deportetur igniculus de incendio, ſcilicet charitatis: quia ſecundum Ieremiam viii. capit. finita eſt æſtas, conſummata eſt meſſis. De ſecundo. Ligatis manibus & pedibus, &c. De tertio Proue. 19. Mallei percutiẽtes impiorum corpora. Iſtud autem non intelligitur de malleis materialibus; ſed de diuerſitate pœnarum, quibus impii malleantur. De quarto. Apocalyp. 18. Quan- *Matt. 22*

tum

tum glorificauit ſe,& in delicijs fuit,tantum date ei tormentum,& luctum.De quinto,Iſa.13. Facies combuſtæ vultus eorum.In ò tam ignominioſum erit corpus peccatoris, quod anima reſumens ipſum ſtupebit, qñ tam horribile illud videbit, & vellet habere tale; ſicut fuit quando dimidium comeſtum fuit à vermibus. De 6.Math.22.Proiicite eum in tenebras exteriores.De ſeptimo, Grego.ibi mors ſemper viuit:& hæc(ſicut dicitur Apocalyp.)erit mors ſecunda.De octauo,Trenorum.1.Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo Nota quòd dānati ſub tributo pœnarum ſemper ſeruient,& tamen nūquam perſoluent.Ex prædictis collige,quòd erit ibi calor ignis,ſtridor rigoris,tenebræ,fumus,lachrimæ,mœrores,aſpectus dæmonum,clamor improperii, ariditas ſitis,fœtor ſulphuris,vermis conſcientiæ, vincula, carcer,timor,dolor,pudor,inuidia,rancor, carētia viſionis diuinæ,ablatio ſpei omnis ſalutis.Ipſum etiam eſſe, qđ omnis creatura appetit,erit eis pœna; quia quærēt mortem naturalem,& non inueniēt.Ibi erit(ſicut ait Dyoniſius)proterua phantaſia,demens concupiſcentia, furor iraſcibilis.

Congeries pœnarum.

Apoc.9.

S C H O L I A.

Vermis eorum non moritur. Iſa.vlt.

A Vermis conſcientiæ rodens animam non corpus.] *Scilicet directe Syndereſis n.directiſſimè cruciat animā: ſed tamen per quandā redundantiā cruciat & corpus;vt patet in quibuſdam peccatoribus, qui pp nimium conſcientiæ remorſum marceſcunt De iſto verme conſulas additiones. q. 97 art.2 de fletu autem,ibi artic.3 de pœnis damnatorum totam illam Sancti Doctoris quæſtionem ſemper cum elucid. Ex hoc,ꝙ in damnatis remanet remorſus conſcientiæ,qui dicitur viuaciſſimus vermis (teſte Auguſtino 20. de ciuita. Dei) certò elicias primò quòd etiam in damnatis manet inclinatio naturalis ad virtutem;licet voluntate obſtinata reluctante. Quòd autem nunquam reducatur ad actum eſt ex hoc voluntatis impedimento perpetuo. Exemplum. In cæco remanet aptitudo radicaliter ad videndum; in*

quan-

quantum eſt animal naturaliter habens uiſu: ſed non reducitur ad actum ob impedimentum perpetuum. Elicias inde: ſecundo ꝙ impoſſibe eſt, malum corrumpere totum bonum. 1. 2. q. 85. artic 2.

De gloria Sanctorum. *Cap.* XXIII.

VNumquodque tantò perfectius eſt, quanto magis coniungitur eſſendi principio, Homo autem. qui perfectum eſſe expectat, duplicem habet finem vltimũ. Vnum intrinſecum, qui eſt beatitudo creata, quę nos in patria beatificabit formaliter. Alium habet finem extrinſecum, qui eſt beatitudo increata, quæ nos beatificauit effectiuè, ſ. ipſum Deum. Prima, ſ. beatitudo creata, eſt tãquam finis: in quo ſperatur. Secunda uerò, ſ. increata tãquã finis: in quo quieſcitur. Alio modo iudicabãt Philoſophi de beatitudine, ſed male. Dicebant enim Stoici beatitudinẽ in virtute animi conſiſtere. Peripatetici uero in cognitione ueritatis; Epicurei autẽ in uoluptate. Nos aũt dicimus duplicẽ eſſe beatitudinem, ſicut dictum eſt, Deus. n. remunerat ſuos, ſecũdum merita. Apoſtolus ad Corinth. Vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet ſecundũ laborem ſuum. Propter merita. Ioannis 1. Gratiam pro gratia. Matthæi 20. Ite & vos in vineam meam: & quod iuſtum fuerit dabo vobis. Supra merita: vnde illud Lucę. 6. Menſuram bonam & confertam, & coagit, &c.

Add. q. 92. per totum cum eluc.

Ioan. 17.

A

SCHOLIA.

A Cognitione veritatis.] *Scilicet creatæ. Poſuit enim Ariſtoteles beatitudinem hominis eſſe vel in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum, vel in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum. (Hi ſunt Angeli) Et licet quandoque dixerit, beatitudinem eſſe reſpectu obiecti nobiliſſimi, Hic eſt Deus): tamen iſtam de Deo cognitionem poſuit non haberi, niſi*

Beatitudo quæ ſcd̃m

philoſophos: quę ſecundum Theologos. *niſi per uiam creaturarum. Vnde etiam nunc quodammodo ponit beatitudinem noſtram in cognitione veritatis creatæ. Sicut enim tunc (ſcilicet reſpectu ſcientiarum, vel Angelorũ) ponebat in cognitione veritatis creatæ, quãtum ad obiectum, ut patet: ita nunc .ſ. (reſpectu Dei per uiam creaturarum) ponit ipſam in cognitione ueritatis creatæ, non quidem quantum ad obiectum, ſed quantum ad medium cognoſcendi obiectum. Vnde inter Philoſophos acceſſit magis ad veritatem beatitudinis ipſe Ariſtoteles: licet beatitudinis ueræ totaliter ueritatem non attigerit. [Infidelis .n. erat]. Beatitudo namque, iuxta ueritatem Theologicam, conſiſtit in cognitione, Dei per ſeipſum, non per creaturas niſi 1. q. 12 ar. 1. & 2. & 1. 2. q. 3. art. 6. 7. & 8.*

De dotibus in communi. Cap XXIIII.

Add. q. 95. per totum cum eluc. DOs in patria eſt illud, quod immediatè aĩam Deo coniungit: vt eſt uiſio, dilectio, & compręhẽſio. Sũt aũt dona quædam patriæ, ſicut eſt ſapiẽtia, & ĩtellectꝰ, quæ licet Deo animam coniungant, non tamen ſine habitu medio: & propter hoc non dicuntur dotes, ſed animæ præmiationis. Datos enim non appellantur dona quælibet, quæ dantur animæ in introductione ſui in gloriã; ſed dona præcipua per quę ad actum vitæ glorioſæ diſponitur: ſicut & præſenti non appellatur propriè dos quodcunque donum datum ſponſæ in ſua introductione, ſed donum præcipuum de quo ſuſtentari debeat. Dotes ſunt duplices. Quędam enim ſunt à parte animæ, quibus Deo tãquã principio uitæ ſuæ ſine medio coniũgit: & per quas introducitur in amplexus ſponſi ſui indiſſolubiles, & nunquam finituros. Quædam verò dotes ſunt ex parte corporis, quibus ipſum corpus ſubiicitur animæ ſuæ tanquam principio uitæ ſuæ, ne per ipſum anima ab actu gloriæ retardet. *Nota.* Notandum autẽ quòd dotes animæ ſunt de præmio ſubſtantiali, dotes autem corporis de præmio accidentali. Chriſtus dotes non habet, quia

quia ſponſus eſt, ſed anima ſponſa: & eſt dos poſſeſſio ſponſæ, quæ vſum eius habebit poſt mortem viri. Simili ter nec angeli dicuntur habere dotes, quia cum in nuptiis ſit conſenſus animorum, & vnio corporum ſecundum non eſt in Angelis, licet primum habeant. Vnde Angeli non poſſunt dici ſponſæ, vt homo: ergo nec dotes propriè habebunt. Sponſis canalibus dantur tria, ſcilicet dos, donatio propter nuptias, & parapherna. Dos autem eſt donatio facta ſponſæ ex parte patris; & hoc ad uſum ſponſi propter onera matrimonii, ſed ad poſſeſſionem ſponſæ. In diuinis autem Deus pater dat ſponſæ dotem ad poſſidendum ſponſum Chriſtum & gloriam & honorem, & non ad vſum: quia bonorum noſtrorum non eget. Donatio autem propter nuptias eſt quę à ſponſo datur ſponſę; & hoc erit in futuro gaudium, quod habebit anima in viſione Chriſti hominis. Parapherna ſunt, quod habet ſponſa præter dotem; ſicut ſunt munera quæ ei dantur ab amicis, & huiuſmodi. Iſtud erit in patria per gaudium, quod habebit anima de ſocietate beatorum; & de congratulatione fœlicitatis eorum.

Ioan. 3.

Spōſa, quæ. Nota uſq; in finem.

A

SCHOLIA.

A Deus pater dat ſponſę dotem.] *Dat ſcilicet præter curſum ordinarium. Hic ſiquidem curſus eſt; quòd pater puellæ conſueuit aſſignare dotem puellę. Vnde quando fit econuerſo, quòd ſcilicet pater ſponſi aſſignat dotem puellæ, tunc denotatur nimius amor ad ſponſam: ſicut fuit de Sichen Gen. 34. dicente ad Iacob, & filios eius; Augete dotem, & munera poſtulate. Taceo quòd etiam in pœnam ſtupri hoc debuerat facere: cum iſtud non deſeruiat noſtro propoſito. Deus pater igitur aſſignat dotem animæ noſtrę; vt ex hoc denotet vehementem amorem Chriſti filij ſui ſponſi verſus animam noſtram ſponſam. Dotem voco illa dona, quę conferuntur Sanctis quando transferuntur ad gloriā; in qua ſponſo præſentialiter perfruuntur: non illa dona quæ in hac vita Sanctis ipſis conferuntur. Rō quia, ēt apud*

Dos animę quō; & quare.

nos dotes non conſueuerunt aſſignari ſponſę, quando deſponſatur: ſed quando in domum ſponſi traducitur, vt præſentialiter ſponſum habeat. Pro toto capitulo iſto, vide Addit. quęſt 95 per totum, cum elucid.

De dotibus animę in generali. Cap. XXV.

Add. q. 95 ar. 5 cum elucid.

DOtes animæ ſunt tres, ſcilicet cognitio, dilectio, & inhæſio, ſiue tentio, quę a quibuſdam appellatur compræhenſio, à quibuſdam verò fruitio. Harum dotiũ numerus multipliciter accipitur: primò ex parte virtutum theologicarum; quia cognitio ſuccedit fidei, dilectio verò charitati, compræhenſio autem ſpei. Accipitur alio modo ex parte potentiarum animæ. Cognitio autẽ poteſt appropriari intelligentiæ, dilectio voluntati, comprehenſio memorię. Appropriantur ẽt quibuſdam aliis tribus potẽtiis, ſ. rõnali, cõcupiſcibili, & iraſcibili. Senſitiua autem non poſſunt intelligi; quia Deus non eſt obiectum potentiæ ſenſitiuæ, ſed intellectiuæ. Poſſunt etiã prædictę dotes accipi ſecundum tria: quæ tribus perſonis approprientur: ita vt comprehenſio reſpiciat patris potentiam, cognitio filii ſapientiam, & dilectio bonitatem ſpiritusſancti. Circa iſtas dotes nota; quòd cognitio A rei viſæ in ſe ponit præſentiam, comprahenſio ponit rei contingentiã, dilectio ponit amantis ad rem amantem colligantiam.

SCHOLIA.

Comprahẽſio, contingentia, tactio, tẽtio.

A Rei contingentiam.] *Ideſt tactionem. Non enim hic contingentia dicit eſſe, & non eſſe (ſicut quadam res dicuntur contingentes): cùm ibi non ſit rerum viciſſitudo: Sed dicit tactionem ſimultaneam qua eſt fruitio beata. Iſtam perpetuam contingentiam beatam exprimit ſponſa reſpectu ſponſi in Canticis Canticorum dicens. Tenui eum, nec dimittam: Cantic. 1. Vnde dicuntur beati contingere Deũ, inquã tum*

tum habent eum præſentem; quem priùs ſequebantur, quaſi peregrinantes à Domino, vt comprehenderent. Sequebãtur per fidem, ſpem, charitatem. Nunc in patria fidei ſucceſſit viſio, ſpei tentio, charitati fruitio (vt in tex.) *pro eodem. Vide ſupra 1. lib. c. 16.*

De dotibus animæ in ſpeciali. Cap. XXVI.

PRima dos animæ eſt cognitio, qua diuina eſſentia videbitur tota ab omnibus, ſed non totaliter prout eſt infinita. Videbitur tamen diuina eſſentia lympidius ab vno quàm ab alio: & iſte defectus erit ex parte videntis non viſi; quia idem erit viſum. Beatitudo autem conſiſtit in perfecta operatione potentiæ altiſſimæ, ſcilicet intellectiuę; & circa obiectum altiſſimum, ſcilicet Deum. Ex parte igitur obiecti, cùm ſit vnum ſimpliciſſimum, nulla poteſt eſſe diuerſitas; ſed ex parte potentię. Nam inquantum vna potentia magis erit perfecta lumine glorię, quàm altera; tantò perfectius operabitur circa unum & idem obiectum: ſicut idem Sol diuerſimodè à diuerſis aſpicitur; vel eadem litera à diuerſis legentibus; ſecundum quòd oculus eſt magis vel minùs diſpoſitus. Tribus modis cognoſcitur aliquid: vel quòd eſt, vel ſicut eſt, vel quantum eſt. Primo modo cognoſcitur Deus in via; etiam à malis. Secundo modo videbitur in patria à bonis, Vnde primę Ioannis tertio. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt: ideſt, ſuam maieſtatem, claritatem, & bonitatem. Tertio modo nec à bonis videbitur, nec à malis, nec in via, nec in patria: quia finitum nunquã capiet infinitum. Videbimus tamen Deum in ſe, & Deum in nobis, & nos in Deo: & Deum in creaturis, & creaturas in Deo. Cognoſcere autem Deum in ſua eſſentia, eſt viſio meridiana: cognoſcere uerò creaturas in verbo, eſt viſio matutina: ſed cognoſcere creaturas in ſe, hoc eſt, in proprio genere, appellatur viſio veſpertina. Videbit enim vnuſquiſque cogitationes alterius,

Vbi ſup. et 1. par. q. 12 quaſi per totum; & 1. 2. q. 3. artic. 4.

A

Vide ſupr. ſecundi libr. ca. 15.

De hoc, ꝙ vident pœnas dãnatorũ. Add. q. 94 per totum, cũ elucid.

rius, prout vult. Vnde Greg. Vniuſcuiuſq; mentem ab alterius oculis corpulentia non abſcondet. Videbunt itaque iuſti Deum, vt gaudeant; videbunt gloriam ſanctorum, vt congaudeant; videbunt quoque pœnas reproborum, vt de euaſione periculorum gratias agant. Ad ſciendum autem qualiter Deus ſine medio videatur, nota, quòd triplex eſt medium, ſcilicet differens, obnubilans, & diſponens. Sine medio igitur differente videtur Deus: quia Dei viſio non eſt per diſtantiam, ſed per præſentiam; cùm ipſe ſit eſſentialiter vbique. Videbitur etiam ſine medio obnubilante: quia tolletur ſpeculum, & ænigma: quæ ambo ſunt in via. Cùm enim viſus noſter in præſenti non poſſit propter debilitatem in tam excellentem lucem figi; neceſſe eſt habere medium, ſcilicet ſpeculum creaturæ. Quia verò infinita eſt diſtantia inter ſpeculum, & rem viſam: propter hoc obſcurè relucet ibi ſimilitudo; vnde videmus in ænigmate, .i. obſcurè. Videbitur quoque ſine medio ſimilitudinali: quia Deus cognoſcetur in ſeipſo, & non per aliquam abſtractam ſimilitudinem: aliàs creatura eſſet terminus, & Deus non eſſet verè finis omnium. Non autem videbitur Deus ſine medio diſponente; quod eſt gratia & lumen gloriæ. Oportet enim proportionem eſſe inter videntem, & viſum. Hæc autem diſpoſitio erit ex parte videntis; & non rei viſæ. Sciendum autem, ꝙ multiplex eſt medium. Primum eſt medium peccati. Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum. Iſtud eſt medium impiorum. Secundum eſt medium creaturæ. Apoſtolus ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellect. &c. Hoc eſt medium philoſophorum. Tertium eſt medium figuræ. Apoſt. 1. Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. Hoc eſt medium Prophetarum, & Patriarcharum. Quartum eſt medium ſcripturæ. Pſalmo 118. Declaratio ſermonum tuorum illu. & intel. dat par. Hoc eſt medium theologorum. Quintum eſt medium fidei. Apocal. 2. Eſto fidelis vſque ad mor-

1. Cor. 13.

B

Medium.

mortem, & dabo ti.&c. Hoc eſt medium fidelium,quo tanquam in enigmate vident Deum. Secunda dos animæ eſt dilectio:ſed inter dilectionem virtutem, & dilectioné dotē,differentia eſt duplex. Vna eſt ſcđm habitum:quia virtus eſt propriè illud, per quod quis tranſit de ſtatu gratiæ ad ſtatum gloriæ.Dos autem eſt id,quòd ſupra meritum datur in inductione ſponſæ. Alia eſt differentia penes obiectum: quia licet obiectum vtrobique erit Deus: non tamen ſecundum quòd Deus; ſed erit obiectum virtutis, inquantum eſt ſumma bonitas: obiectum autem dotis inquantum vnibilis in vnum ſpiritum. Nota quòd fides & ſpes ſecundum rem,& actū, euacuabuntur in patria: charitas verò neque ſecundum rem, neque ſecundum actum euacuabitur; ſed ſolùm ſecundum modum, quia imperfectio eius tolletur. *1.Cor. 13.* Dicit autem Auguſtinus, quòd fidei ſuccedit viſio qua videbimus: ſpei uerò ſuccedit beatitudo, ad quam peruenturi ſumus, ſed charitati nihil ſuccedet, ſed potius augebitur. Tertia dos animæ eſt comprȩhenſio, quę eſt tentio viſi, & amati, vel tentio veri, & boni, & prȩmii: & iſtud verum eſt, prout comprȩhendere ſumitur pro attingere, & non pro circumplecti diuinam immenſitatem. *ſupra primi li c.16*

S C H O L I A.

A Finitum nunquam capiet infinitum.] *Ideſt nunquam tantum videbit illud; quantum illud cognoſcibile eſt. Et ideo dixit author: quòd tribus modis cognoſcitur aliquid quod eſt,(ideſt quia eſt),vel ſicut eſt(ideſt quid eſt,)vel quantum eſt. Licet enim beati videant Deum ſicuti eſt:non tamen vident ſicuti,& quantum ſimùl:ideo non omnibus modis quibus ipſum quid Dei, viſibile eſt. Vide primi libri Schol ſuper capitulum 16.* *Viſio Beatorum.*

B Lumen gloriæ.] *Hoc lumen eſt illa diſpoſitio,quæ facit proportionem inter intellectum creatū uidētē, et rē urſa .i.*

diuinam eſſentiam: proportionem, inquam nō in eſſendo, ſed in hoc vt videatur. Nam in lumine gloriæ, tanquam in fortificante intellectum noſtrum, videbimus lumen: vt dicit Pſalm. 35. De neceſſitate confitendi tale lumen, ad euadendam hæreſim damnatam à Clemēte, vbi damnat etiā alios errores, Begardorum & Beguinarum; vide in Clemen. ti. de Hære. cap. ad noſtrum. Ex hoc tamen lumine poſito non ſequitur: quòd à beatis videatur Deus per medium. Non .n. facit mediatam viſionem hoc lumen, ſicut nec lumen corporale: cùm non ſit medium in quo res, ſiue Deus videatur; ſed ſolummodo medium ſub quo. 1. q. 12. ar. 5.

De dotibus corporis in generali. Cap. XXVII.

VNaquequæ pars perfectius habet eſſe in ſuo toto, quàm in ſe. Vnde ſicut anima nunc à corpore corruptibili ſeparata quodammodo perfectius habet eſſe, q̃ ei coniuncta, ſic in futuro coniuncta corpori incorruptibili perfectius eſſe habebit abſolutè, quàm modò ſeparata: maximè cùm non impediatur tunc à corpore, ſicut modò: quin potius de glorificatione corporis habebit tunc gaudium ſpeciale. Dotes corporis ſunt quatuor; & numerus ſic habetur. Nam ad hoc, quod corpus perfectè ſubiectum ſit animæ, nec impediat eam in operibus gloriæ, quatuor requiruntur: quorum duo pertinent ad ſenſum: alia duo pertinent ad motum. Quo ad ſenſum duo requiruntur. Vnum, vt ſit facilè receptibile ſpecierum ſenſibilium; ad quod diſponit claritas. Alterum, vt non ſit receptibile paſſionum ignobilium; ad quod diſponit impaſſibilitas. Quo ad motum etiam duo requiruntur. Vnum eſt, vt per contrariam diſpoſitionē non reſiſtat ſuo motori; ad quod diſponit agilitas. Aliud, vt corpora, per quę mouetur, non reſiſtant ei; ad quod diſponit ſubtilitas. Alia ſufficientia talis eſt; quia in homine quadruplex eſt compoſitio. Prima eſt qualitatum contrariarum. Hæc compoſitio tunc etiam

per-

perfecta,qñ quantitates ita æquabuntur,vt nulla ſit pugna vnius contra aliam:& hoc faciet impaſſibilitas. Secunda eſt compoſitio materiæ cum forma. Hęc aût compoſitio tunc erit perfecta,qñ materia vincetur à forma: penes hanc perfectionem ſumitur ſubtilitas. Tertia eſt cõpoſitio corporis organizati cum aĩa. Perfectio iſtius compoſitionis eſt, ꝙ oĩa organa ſine impedimento ſint mobilia ab aĩa;penes hanc perfectionem ſumitur agilitas. Qnarta compoſitio eſt corporis cum ſpiritibus lucidis,quibus mouetur corpus ab aĩa. Huic perfectioni ſecundum perfectum ſtatum reſpondet claritas. Tertiò ſumitur prædictarum dotium numerus ſcd̃m proprietates;quæ ſunt in elementis. Nam penes aquæ tranſparentiam ſumitur claritas: penes terræ ſoliditatem ſumitur impaſſibilitas:penes tenuitatem ignis ſumiť ſubtilitas: penes mobilitatem aeris ſumitur agilitas. Quartò ſumũtur iſtæ dotes ſcd̃m quatuor defectus, quos habet corpus humanum à quatuor elementis;de quibus componitur. Habet.n corpus humanum ab igne caliditatem, & inde nigredinem:à terra groſſitiem: ab aere paſſibilitatem:ab aqua frigiditatem,& inde tarditatẽ. Sed iſta tolluntur per quatuor dotes corporis,quas Chriſtus aſſumpſit ante paſſionem ſuam,ſicut dicit Hugo de ſancto Victore. Claritatẽ in transfiguratione. Agilitatem, qñ ambulauit ſupra mare. Subtilitatẽ in natiuitate, quia ſalua virginali integritate matris nat⁹ fuit. Impaſſibilitatẽ in cœna,qñ corpus ſuum diſcipulis ſuis manducandum dedit. Quod intelligendum eſt ſcd̃m actum,non ſcd̃m habitum: quia aliter derogaretur diuinis miraculis. **A**

S C H O L I A.

A Secundum actum, non ſecundum habitum &c.] *Hoc eſt,tunc quando duo corpora fuerunt ſimul,(vt in natiuitate,)quando ambulauit ſuper aquas, quando transfiguratus eſt,quando ſe in cœna conſecrauit; tunc, inquam, fecit actum ſimilem illis dotibus,de quibus Hugo loquitur: non autem fecit hoc per habitum, i.per naturam dotis, ſed* *Aliud dos, aliud miraculum.*

per miraculum. Aſſumpſit ergo miraculosè ea, quę pertinent ad naturam dotis (puta ſubtilitatis, naſcendo, agilitatis, ſuper mare ambulando, claritatis, ſe transfigurando, impaſſibilitatis, ſe in cœna conſecrando): nô autem dotes. Nam dos nominat qualitatem immanentem corpori glorioſo non tranſeuntem 3. quæſt. 45. ar. 2. De dotibus, addi. quæſt. 95. per totum, cum elucidation.

De dotibus corporis in ſpeciali. Cap. XXVIII.

Add. q. 85 per totum cum eluc. PRima dos corporis eſt claritas. Sed nota, quòd aliquid dicitur clarum dupliciter: aut quia peruium, ſicut dicitur vitrum clarum; aut quia lucidum, ſicut dicitur ſtella clara Corpus autem glorificatum erit & peruium & lucidum, vnde vtroque modo erunt corpora clara. Duo enim ſunt; quæ nunc cauſant obſcuritatem in humano corpore: Vnum eſt materiæ impuritas, alterum luminis paucitas. Tunc verò tolletur vtrumque, ſcilicet illa impura denſitas, & obſcuritas, quæ ex modicitate luminis eſt: & ideo erunt corpora clariſſima. Nota quòd corpora glorificata ſepties tunc erunt clariora, quàm Sol ſit modò, ſicut dominus ait Matthæi decimotertio. Quia iuſti fulgebunt ſicut Sol. Sed teſte Iſa. trigeſimo capitulo. Erit lux Lunæ ſicut lux Solis: & lux Solis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum. Sciendum quoque, quòd corpora ſanctorum non erunt ęqualiter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Chriſti ſupra modum excedat claritatem aliorum; tamen in comparatione ſanctorum poteſt claritas eius aſſimilari claritati Solis, ſecundum illud Malach. quarto. Vobis timentibus nomen meum A orie-

orietur Sol iuſtitię,ideſt,Chriſtus. Claritas ſanctorum poteſt reſpectu Chriſti comparari claritati ſtellarū. Vnde Apoſtol. primo Corinth. 15. Stella differt à ſtella in claritate: hoc eſt, ꝙ ſancti plus vel minus lucent ſecundum differentiam meritorum. Claritas verò puerorum, qui poſt baptiſmum moriũtur antequàm veniant ad annos diſcretionis, comparari poteſt lumini Lunę: quia ſicut Luna non habet lumen à ſe, ſed à Sole; ita iſti nõ habent gloriam ex merito proprio, ſed ex merito Chriſti. baptiſmus.n.ex paſſione Chriſti habet efficaciam. Secũda dos corporis eſt impaſſibilitas, quæ reſultat ex virtute animæ corpus ſuum potenter continentis, ita, vt à nullo exteriore agente valeat immutari. Præterea, quamuis corpora ſanctornm ſint compoſita ex contrariis; illa tñ contrarietas erit ad omnimodam ęqualitatem & concordiam redacta. Dixerunt quidam; quòd impaſſibilitas ſanctorum corporum reſultabit ex natura quinti corporis, ideſt, quintæ eſſentiæ. Sed hoc non eſt verum; quia nihil de quinto corpore venit in compoſitionem materialem corporum inferiorum. Differentia eſt inter impaſſibilitatem ſanctorum, & Adæ in ſtatu innocentiæ, & puerorum; quia impaſſibilitas ſanctorum erit non poſſe pati. Impaſſibilitas Adæ fuit poſſe non pati. Impaſſibilitas puerorum in limbo erit nihil pati: & hoc nõ eſt ex potentia reſiſtendi læſioni extrinſecę, quam non habebũt; ſed ex ordinatione diuinæ miſericordiæ, quæ nõ permittit aliquid eis adhiberi, per qđ poſſint lędi. Ex quo patet, ꝙ ſi tales pueri ponerentur ad ignem poſt reſurrectionem, læderent̃ ab eo; niſi obſtaret diuina miſericordia. Secus eſt de corporibus glorificatis; quę etiam ſi ponerent̃ in Inferno, non ſentirent aliquam lęſionem. Subtilitas eſt tertia dos; quæ aufert groſſitiem corporis cauſatam ex compoſitione elementalium qualitatum Nota ergo, quòd duplex eſt ſubtilitas: Vna ex raritate partium ſtãtium non propinquè; ſed ex tali ſubtilitate efficitur corpus facilè diuiſibile: & ea non erit in corporibus glorificatis. Alia eſt ex perfecta victoria formę ſuper materiam;

Ad 1. q. 82 per totum

Nota.

Add q. 83 per totum

teriam:& huiuſmodi ſubtilitas eſt vnitæ ſubſtātiæ, ſicut dicitur cœlum ſubtile: & hoc modo erūt corpora ſanctorum ſubtilia. Et eſt ſciendum: quòd ſicut duo corpora nō glorificata nō poſſunt eſſe ſimul in eodē loco, ſic nec duo glorificata. Alioquin ſequeretur inconueniens ſcilicet quòd in vnoquoque corpore glorificato eſſet potentia agendi, ac intrandi partes alterius corporis, in alio verò eſſet impotentia reſiſtendi. Corpus etiam glorificatum non poteſt eſſe ſimul in eodē loco cum corpore non glorioſo: niſi per miraculum. Nam ſicut in corporibus groſſities impedit ne duo corpora poſſint eſſe in eodem loco, quia unum alteri reſiſtit: ita groſſities iſta per diuinam virtutem miraculosè operantem tolletur: adeo ꝙ corpus non glorioſum non poſſit reſiſtere glorioſo, ita ꝙ corpora glorioſa penetrabunt alia corpora non ea diuidendo, ſed ſubintrando, manente diſtinctione diuiſionum vtriuſque corporis. Quarta dos corporis eſt agilitas quæ tanta erit, ſicut dicit Auguſtinus, quod protinus vbi volet ſpiritus, ibi erit & corpus. Veruntamen ſicut melior anima habebit corpus lucidius, ita & agilius: ita tamen quòd voluntas ſanctorum erit omninò cōiuncta rationi. Vnde uoluntas eorum nunquam appetet; quod non debet. Sed voluntas animæ melioris uolet rationabiliter citius moueri corpus ſuum, quàm alterius: & ſpiritus minoris glorię non uolet corpus ſuum tam citò moueri ſicut alterius. Vnde patet, quòd in omnibus verificabitur dictum Auguſtini; quòd vbi uolet ſpiritus, protinus erit & corpus. Quare corpora modò ſunt tarda, & tunc agilia, hęc eſt ratio: quia nunc in corpore duplex eſt motor, .ſ. natura elementi prędominans, quæ mouet ad medium locum: & uoluntas animæ, quę mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda ſunt ex contraria inclinatione naturæ ad uoluntatē; quia terra prædominans naturaliter deorſum trahit. In futuro autem natura erit totaliter ſubiecta uoluntati; vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium ſpiritus.

Additi. q. 84. per totū, cū elucid.

SCHO-

SCHOLIA.

A Quia melior anima habebit corpus lucidius.] *Et impaſſibilius, & ſubtilius, & agilius. Nam omnis beatitudo corporis eſt per redundantiam animæ ad corpus ſecundum Auguſtinum in epiſtola ad Dioſcorum: & conſequenter ſecundum proportionem maioris vel minoris beatitudinis in anima, erit maior, vel minor fœlicitatis vigor, oẽs illas quatuor dotes comprehendens in ſuo corpore. primæ Cor. c. 15. Stella differt à ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum &c. Verba illa Auguſtini ſunt hæc. Tàm potenti natura fecit Deus animam: vt ex eius pleniſſima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis uigor. 1. 2. q. 4. ar. 6. Vide S. Th. ibi ſuper 1. Cor. 15.* *Beatitudo corporis.*

De aureolis in genere. Cap. XXIX.

AVreola eſt mentis ſpeciale gaudium, veniẽs ex opere prҿcellenti, & priuilegiato. Sciendum autem, ꝙ ſicut ex gaudio præmii eſſentialis, quod eſt aurea, redundat in corpore quidam decor, qui eſt gloria corporis ita & ex aureolҿ gaudio reſultat aliquid ſpeciale in corpore; vt ſic aureola non tantum principaliter ſit in mente, ſed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne. *Add. q. 96. per totum. cum eluci.* Sciendum autem, quòd decor cicatricum, qui in Martyrum corporibus apparebit, nõ poteſt dici aureola: quia Martyres aliqui cicatrices non habebunt, vtpote qui ſub merſi ſunt, vel famis inedia, vel ſqualore carceris ĩteremptí: & tamen iſti aureolam habebunt. *Cicatrices.* Tribus generibus hominum debetur aureola: quod patet multiplici ratione. Primò ex operibus excellentiſsimis trium animæ potentiarum. Excellentiſsimum autem opus concupiſcibilis, eſt obſeruatio caſtitatis virginalis. Excellentiſsimum vero opus rationalis, eſt prҿdicatio veritatis. Excellentiſſimum opus iraſcibilis eſt perpeſſio mortis. *Tria opera excellentiſſima.* Vnde patet quò d virginibus, Prædicatoribus, & Martyribus debeẽ

aureola

aureola. Secundo patet horũ numerus & ſufficientia ex hoſtibus, quos p̃ pugnas magnificas uincimus: qui ſunt mundus, caro, dæmonia. Martyres enim vincunt mundum, Virgines carnem, Prædicatores Diabolum; quem non ſolum de ſe, ſed etiã de cordibus aliorum expellunt. Tertiò patet idem per victoriam triplicium paſſionum. Sunt enim paſſiones innatæ, illatæ, & cordibus alienis inflictæ: ſed paſſiones innatas ſuperat virgines: illatas Martyres: illas autem, quæ ſunt in cordibus alienis, prædicatores. Quartò diſtinguuntur aureolæ ſecundum ea, quibus Chriſto nobiliſſimè cõformamur. Chriſtus .n. fuit: Doctor, veritatem mundo manifeſtando: Martyr, à mundo paſſionem & mortem ſuſtinendo: Virgo, puritatem ſeruando. Quintò ſumuntur aureolæ ſecundum purificationem in veteri teſtamento. Tria namque habebant aureolas, vt legitur; ſcilicet altare incenſi, arca fœderis, & menſa propoſitionis. Prima ſignificat aureolam martyrum; qui corpora ſua ſuper altare paſſionis immolauerunt. Secunda ſignificat aureolam virginum, quia ſicut arca fœderis fuit intus & extrà auro decorata: ita virginitas mentem & corpus decorat & ornat. Tertia ſignificat aureolam prædicatorum; qui ſicut in menſa propoſitionis miniſtrant panes prædicationis & doctrinę. Aureola diminutiuè dicitur; & hoc in comparatione ad aurem. Vnde nota, quòd inter auream, & aureolam, & palmam eſt differentia Aurea enim præmium eſt ſuſtantiale, quod metaphoricè dicit̃ corona: tùm ex parte meriti, quia non reſpondet generi operis, ſed radici charitatis; tùm ex parte præmii, quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis, & per conſequens regiæ poteſtatis; tùm etiam ratione perfectionis, quod ſignificat figura circularis. Aureola verò eſt præmium accidentale; nõ tamen quodlibet accidentale, ſed illud quod reſpondet operi excellẽti, & priuilegiato, ſcilicet virginitati, martyrio, & pędicationi. Palma eſt præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, ſed voluntati. Tale pręmium habuit Sanctus Martinus, eò quòd martyriũ deſidera-

Exod. 25. *Exod. 37.*

A

deſiderauit; licet opus non fuerit ſubſecutum: vnde dę ipſo cantatur. Quam (ſcilicet animam,) & ſi gladius perſecutoris nō abſtulit: tamē palmam martyrii non amiſit. Hæc autem palma nec aurea, nec aureola, debet dici.

Hoc p̄miū habuit & B. Dominicus, de quo Eccleſia canit. Sitiebat ſeruus Chriſti martyriū, ſicut ſitit ceruus ad aquæ fluuium.

S C H O L I A

A Præmium accidentale.] *Scilicet ratione, qua poteſt quis eſſe Beatus ſine his aureolis, (ut patet de multis ibi; qui nec Virgines, nec Prædicatores, nec Martires fuerunt): non quia aureola quandoque abſit ab eo, cui ſemel data eſt. Accidentale enim hic dicitur illud; ſine quo poteſt ſtare beatitudô: non alio modo. De aureolis in genere, Addition. quæſtio. 96. articulo primo, & ſecundo. De his in ſpecie q ead. ar xi. cum elucid.*

Accidentale.

De aureolis in ſpecie. Cap. XXX.

AVreola prima debetur martyribus, in quibus eſt perfectiſſima victoria de impugnatione exteriori: & hęc perfectio victoriæ conſideratur ex duobus; primò ex magnitudine paſſionis, quia inter omnes paſſiones illatas exteriùs mors ſupremum tenet locum. Et præterea, dolor tactus omnibus aliis doloribus præeminet: & ideo in hoc glorioſior victoria eſt. Secundo cōſideratur ex cauſa pugnæ, quæ ipſe Chriſtus eſt. Martyrem.n. non facit pœna; ſed cauſa, ideſt mors propter Chriſtum ſuſcepta. Sciendum autem, ꝙ martyrio non debetur præmium, ſecundum ꝙ ab exteriori infligitur, ſed ſecundum quòd voluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinetur: quia non meremur niſi per ea, quæ ſunt intra nos, non per ea, quæ ſunt extra nos, ſicut nec demeremur niſi per ea, quæ ſunt intra nos. Quanto autem id, quod quis voluntariè ſuſtinet, difficilius eſt voluntati ſuſtinere; tātò voluntas quę propter Chriſtū id ſuſtinet, oſtenditur fir-

Additio ubi ſupra.

Nemo ergo læditur, niſi à ſemetipſo; cū non demereamur, niſi per &c.

A

mius

mius in Chriſto fixa: & ideo excellentius ei præmium debetur. Aureola ſecunda debetur uirginibus, propter ſingularem victoriam, quam de carne obtinent; contra quam quotidie bellum geritur. Quãuis autem & uiduæ pugnent contra carnem: perfectius tamen virgines triũphant; quia nobiliſſimum genus victoriȩ eſt nunquam hoſti ceſsiſſe. Illis autem uirginibus tantummodò debetur aureola, qui, vel quæ habuerunt propoſitum ſeruandi virginitatẽ; quamuis hoc propoſitum ſit interruptũ, integritate tamen carnis manente; dummodò in fine uitæ inueniantur ad primum propoſitum rediiſſe: quia virginitas mentis reparari poteſt, ſed non uirginitas corporis, ſiue carnis. Si aliqua ſit carne virgo, etiam ſi propoſitum non habuit perpetuò ſeruandi uirginitatem; nõ eſt tamen dubium, quin habitura ſit ſpeciale gaudium de incorruptione carnis, & ſuper eſſentiale gaudium: ſicut ẽt innocentes de hoc gaudebunt, quòd immunes à peccato fuerunt, quamuis peccati oportunitatem non habuerunt. Nota, quòd aliqua poteſt corrumpi carne, nec tamen aureolam amittit: ſicut illa, quȩ violenter opprimitur. Vnde ſancta Lucia dixit. Si inuitam me corrumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam; quod non eſt intelligẽdũ de aureola duplicata, ſed quia duplex præmiũ raportabit: Vnum pro integritate ſeruata, aliud ꝓ iniuria quam paſſa eſt. Inſuper ſciendum eſt, ꝙ uirginibus debetur fructus centeſimus: & hoc quia cæleſtem uitam ducunt quæ ſignificatur per centum: quia numerus ille de lȩua tranſit ad dexterã. Viduis debetur fructus ſexageſimus, quia tales exercere ſe debent in operibus miſericordiȩ, quæ ſignificantur per ſexaginta. Coniugatis autem debetur fructus triceſimus, quia talibus ſufficit implere decalogum in fide Trinitatis. Ex ductu.n.ternarii in denarium fiunt triginta. Aureola tertia eſt pugnatorum, ſeu prȩdicatorum, quia perfectiſsima victoria cõtra Diabolum obtinetur, quando aliquis non ſolũ Diabolo impugnanti non cedit, ſed etiam ipſum de regno eius expellit: & non ſolùm à ſe, ſed etiã ab aliis. Nec eſt

dicen-

dicendum (vt quidam uoluerunt) quòd hæc aureola debeatur tantummodo illis, quibus competit prędicare ex officio, & docere, ſed quibuſcunque exercentibus licitè actum iſtum. Prælatis autem non debetur hęc aureola, quamuis habeant officium prædicandi, niſi & actu prædicent: quia aureola non debetur habitui, ſed actui pugnæ, ſecundum illud Apoſtoli; Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Prædicare, & docere, cùm ſint actus miſericordiæ, inter ſpirituales eleemoſynas computantur. B 2. Tim. 2.

SCHOLIA.

A Difficilius eſt.] *Scilicet rõne operis ſecundum ſe conſiderati: nõ rõne voluntatis aliquando parua charitate induta. Nam ſi difficultas eſt, quia minus promptè ſit bonum illud arduum; tunc diminuitur meritum, 1.2. q. 114. art. 4. ſupra 2. lib. c. 60.*

B Niſi actu prædicent.] *Per prædicatores intellige ẽt doctores. Non ſolum enim per prædicationem, ſed etiam per doctrinam aliquis hoſtem & à ſe, & ab aliorum cordidus remouet. Cum autem dicit auctor, quod prædicatoribus debetur aureola, intellige tantum de docentibus doctrinas pertinentes ad ſalutem; per quas diabolus ab hominum cordibus expellitur. Intellige quoque illud de docentibus; ſiue ore, ſiue ſcripto doctrinam prædicent. Scribentibus enim ſuper ſacram ſcripturam debetur aureola; quæ non diſtinguitur ab aureola docentium illam ore proprio: quia ſcripta componere quidam modus docendi eſt. Vnde ei qui diuulgat fidem vel prædicando, vel docendo, vel ſcripta compilando, debetur aureola. Add. quæſt. 96. art. 7. 11. Notabis tamen; quòd aureola præſupponit auream. Vnde ſi quis non meretur auream, ideſt, pręmium eſſentiale; non meretur aureolam. Quo ſit; vt prędicans, docens, operans, propter vanamgloriam non mereatur aureolam; nec poſtea per pœnitentiam recuperare eam poſſit: quia tunc non meruit auream, quolibet 5. ar. 14.*

Prædicatoribus &c. qualibus aureola debetur.

De ſimilibus idem eſt iudiciũ

Enume-

Enumeratio cœleſtium gaudiorum. Cap. XXXI.

VLtimò cælorum gaudia ſub epilogo enumeremus, non quidem ſingula generum, ſed genera ſingulorum. Tot enim ſunt gaudia particularia, quæ quilibet habet in ſe vel in aliis, quòd ea ſolius Dei notitia comprændit: & illi quos ſumma ſapientia voluerit ea ſcire. Tātum namq; gaudebit quiſq; de bono alterius, quantum de bono proprio: quod tamen non eſt intelligendum de intenſione gaudii, ſed de numero gaudiorum. Tot igit, & tanta ſunt ibi gaudia, ꝙ oēs arithmetici huius mundi non poſſet ea numerare, nec geometrici menſurare, nec gramatici, dialectici, rhetores, aut theologi explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor. & cætera. Gaudebunt enim ſancti ſupra ſe de Dei viſione, infra ſe de cæli, & aliarum creaturarū corporalium pulchritudine, intra ſe de corporis glorificatione, extra ſe de angelorum & hominum aſſociatione. Deus oēs ſenſus ſpirituales ineffabili delectatione reficiet, cùm ipſe ſit obiectum oīum ſenſuum ſpiritualiter futurꝰ. Erit nāque Deꝰ ſpeculum viſui, cithara auditui, mel guſtui, balſamum olfactui, flos tactui. Ibi erit cādor lucis ęſtiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Ibi, teſte Auguſtino, fulget quod non capit locus, ſonat quod non capit tempus, olet quod non ſpargit flatus, ſapit quòd non minuit edacitas, non erit quòd diuellat ſatietas. Ibi, ſicut ait Aug. Deus ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Ibi videretur ſtultitia ſapientia Salomonis. Ibi eſſet deformitas pulchritudo Abſalonis. Ibi eſſet tarditas velocitas Aſaelis. Ibi iudicaretur infirmitas fortitudo Sāſonis. Ibi eſſet mortalitas longa vita Mathuſalem. Ibi eſſet paupertas regnum Auguſti. Ibi ſecundum Auguſtinum, nihil obeſt, nihil deeſt, nihil effluit, nihil defluit, nihil eſt extra, quòd appetatur, nihil intrà quod faſtidiatur. Ibi ſecun-

O quàm, glorioſa dicta ſunt de te Ciuitas Dei. Pſal.86.

1, Cor. 2,

Iſa. 32.

3. Reg. 3. & 4.

2. Reg. 14.

2. Reg. 2.

Iud. 16.

Gen. 5.

Luc. 2.

cũdum Berna. Deus erit rationi plenitudo lucis, volũta ti multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Itẽ Aug. de corporis & animæ miſera uita. O caro illam uitam ampleɑ̃i debuiſti, ubi uita ſine morte, ubi inuentus ſine ſenectute, ubi lux ſine tenebris, ubi gaudium ſine triſtitia vbi pax ſine diſcordia, ubi uoluntas ſine turbatione, ubi regnum ſine mutatione Bernar Merces ſanctorũ tam magna eſt, ꝙ non poteſt menſurari: tam multa, quòd non poteſt numerari: tam copioſa, quod nõ poteſt finiri: tam pretioſa, quòd non poteſt æſtimari. Item Auguſt. Illud quod promittit Deus fide nõ capitur, ſpe non attingitur, charitate non compræhenditur. Deſideria & uota tranſcendit; acquiri poteſt, æſtimari non põt. Ibi ſecundum Auguſt. carmina non deſunt, præmia nõ deficiunt: ibi nihil quod amabitur deerit: ibi nihil deſiderabitur, quod non adſit: Illa beatitudo, ſicut ait Auguſtinus, in duobus conſiſtit, ſcilicet in neceſſaria præſẽtia omnis boni, & in neceſſaria abſentia omnis mali. Item Auguſt. O uita uitalis, dulcis, & amabilis, & ſemper memorabilis: ubi ſumma ſecuritas, ſecura tranquilitas, trãquilla iocunditas, iocũda fœlicitas, fœlix ęternitas, æterna beatitudo, vbi beata certitudo, ubi certa uiſio, & ſine fine laudatio. Ibi affluentia diuitiarum, influentia deliciarum, & confluentia bonorum. Denique de gaudiis cęleſtibus repleat nos Dei filius, qui cum patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat Deus. Amen.

Matt. 5. *Luc. 6.* *Pſal. 83.* *Pſal. 35.* *Ioan. 14.* A *O utinam.*

S C H O L I A

A Confluentia bonorũ.] *ſcilicet omnium in uno ſolo ſimpliciſſimo, eminentiſſimo, & omnifariam per ſe bono. Hic eſt Deus trinus, & unus: qui ſeipsũ uocauit omne bonũ dicendo Moiſi; Oſtendã tibi oẽ bonũ. Hæc igitur omnia bona, quæ hic numerata ſunt, & alia, quæ enumerari nequeũt, sũt un⁹* Deus. *Poſſide ipſum, omnia poſſediſti: Vide ipſum, omnia bona Hieruſalẽ uidiſti. Delectare in ipſo, delectatus es in omnibus, & quę deſiderat, & quæ deſiderare poteſt anima tua.*

Exod. 33. Oculus nõ uidit, nec auris audiuit,

nec in cor hominis aſcēderūt: quæ præparauit De⁹ diligentibus ſe. Iſaiæ.64.

Quid? Plus ibi accipiet homo, quàm meruerit; & quàm deſiderare potuerit 1.2.q.69.ar.4. Beatus Auguſtinus in libro meditationum uarijs in locis, prolixè, affectuosè, ardenter: ita ut accendat legentes.

O fortunati nimium, ſua ſi bona norint,
Chriſticolæ &c.

Hanc nobis efficaciter notitiam infundere ex nunc ſine fine dignetur Rex regum ille: qui eſt corona ſanctorum omnium. Amen.

Explicit Compendium Theologicę ueritatis compilatum per B. Albertum Magnum, & Scholijs explanatum per F. Seraphinum è Porrecta &c.

Soli Deo honor & gloria.

O M-

OMNIVM FERME CAPITVM,

Quæ in ſingulis his ſeptem Libris explicantur, Elenchus.

Capita primi Libri.

QVod Deus eſt. Cap. 1
Quòd vnus Deus eſt. 2
Quòd unum ſolum principium eſt. 3
Quòd pater eſt. 4
Quòd filius eſt. 5
Filius eſt imago patris 6
Quòd Spirituſſanctus eſt. 7
Spirituſſanctus amor patris & filij eſt. 8
Spiritus ſanctus charitas, & donum ſanctorum eſt. 9
In trinitate perſonarum unitas eſſentiæ eſt. 10
Multiplex trinitas eſt. 11
Aequalitas perſonarũ eſt. 12
Inter eſſentiam & perſonam differentia eſt. 13
De immenſitate Dei. 14
De infinitate Dei. 15
De *incognoſcibilitate* Dei. 16
De *icõprehẽſibilitate* Dei. 17
De *æternitate* Dei. 18
De *incõmutabilitate* Dei. 19
De *ſimplicitate* Dei. 20
De *excellentia* Dei. 21
De *notionibus* Dei. 22
De *nominibus* Dei. 23
Deus eſt ineffabilis. 24
De Idæis, & libro uitæ. 25
De appropriatis diuinis perſonis. 26
De *potentia* Dei. 27
De uirtute miraculorum. 28
De *ſcientia* Dei. 29
De prædeſtinatione. 30
De præſcientia, & reprobatione. 31
De *uoluntate* Dei 32
De *iuſtitia* Dei 33
De *miſericordia* Dei. 34

Capita ſecundi Libri.

DE *ipſa rerum creatione Cap.* 1
De *diſtinctione creaturarũ in generali.* 2

De diſtinctione orbium, tam cœleſtium, quàm elementorum. 3
de natura cœlorum, & ſuperiorum corporum. 4
de natura ſtellarum in communi. 5
de luce. 6
de planetis in ſpecie. 7
de quatuor elementis 8
de impreſſionibus aeris 9
de tempore 10
de Angelis in communi 11
de diſtinctione Cæleſtiũ Hierarchiarum 12
de proprietatibus Angelorũ Cap. 13
de proprietatibus, & officijs ſingulorum ordinum. 14
de cognitione, & motu Angelorum 15
de prælatione Angelorum. 16
de confirmatione Angelorũ. Cap. 17
de cuſtodia Angelorum 18
de locutione Angelorum 19
de ſpecialibus nominibus Angelorum 20
de caſu Angeli 21
de ſpeciale caſu Demonis 22
de locali caſu Diaboli 23
de reſtauratione ruinæ Angelorum. 24
Cur peccatum diaboli ſit irremiſſibile 25
de ꝓprietatibus Dæmonũ 26
de malitia Diaboli contra nos 27
de Lucifero 28
Quid ſit anima ſecũdum diffinitionem 29
Quid ſit anima ſecundum rem. 30
Quid ſit anima ſecundum nomen. 31
de triplici anima. 32
de potentijs animæ vegetatiuæ. 33
de potentijs animę appręhenſiuæ. 34
de ſenſibus particularibus. 35
de ſenſu communi. 36
de vi imaginatiua 37
de ui æſtimatiua 38
de phantaſia 39
de memoria 40
de vi ſenſibili, & motiua 41
de potẽtijs animæ rõnalis 42
de diuiſione potẽtiarum animæ 43
de potentijs cognitiuis 44
de modo cognoſcendi 45
de intellectu agente, & poſſibili 46
de intellectu ſpeculatiuo, & practico 47
de rõne, & partibus eius 48
de potẽtijs animę motiuis 49
de voluntate 50
de ſyndereſi 51
de conſcientia 52
de operibus animæ 53
de quantitate animæ 54
de immortalitate animæ 55

de

de libero arbitrio 56
de natura corporis humãi 57
de phyſionomia hominis 58
de regulis generalibus phyſionomiæ 59
de toto homine 60
de ꝓprietatibus hominis 61
de primis parentibus 62
de præceptis Adę datis 63
de Paradiſo 64
de caſu primi hominis 65
de ordine tentationis in nobis 66

Capita Tertii libri.

DE *malo in genere* 1
de peccati diffinitione 2
Quid ſit peccatum ſecundum rem 3
Quid ſit peccatum ſecundum nomen 4
de origine peccati 5
de diuiſione peccati 6
de effectu peccati 7
de peccato originali ſecundũ rem 8
de peccato originali ſecundũ nomen 9
de primis motibus 10
de moroſa delectatione, & cõſenſu in peccatum 11
de peccato ueniali. 12
de effectu peccati venialis 13
de ſeptẽ uitijs capitalibus 14
de ſuperbia 15
de inuidia 16
de ira 17
de acidia 18
de auaritia 19
de gula 20
de luxuria 21
Quãdo ſeptem vitia ſint mortalia, et quãdo uenialia 22
Quomodo inuidia ſit peccatũ mortale uel ueniale. 23
Quomodo ira ſit mortale, vel veniale 24
Quomodo Acedia ſit mortale, vel veniale 25
Quomodo auaritia ſit mortale, vel ueniale 26
Quomodo gula ſit mortale, vel veniale 27
Quomodo luxuria ſit mortale, vel vèniale 28
de peccato in Spũmsãctũ. 29
Enumeratio pctõrũ cordis 30
de peccatis oris 31
de peccatis operis 32
de peccatis omiſſionis 33

Capita Quarti libri.

DE *ĩcarnatione Chriſti* 1
de ſalutatiõe Angelica 2
de reſponſione Virginea 3
de ſanctificatione materna 4
de conceptione dominica 5
de rõnibus incarnationis 6
de modo incarnationis 7
de unione, & natura aſſumpta 8
de utilitate incarnationis 9

De mirabilibus circa incarnationem domini 10
De natiuitate Chriſti 11
De circunciſione domini 12
De baptiſmo Chriſti 13
De plenitudine gratiæ Chriſti 14
De plenitudine ſapiētiæ Chriſti 15
De merito Chriſti 16
De voluntate Chriſti 17
De defectibus, quos Chriſtus aſſumpſit 18
De paſſione Chriſti 19
De effectu paſſionis Chriſti 20
De cruce Domini 21
De deſcenſu Chriſti ad inferos 22
De reſurrectione Chriſti 23
De aſcenſione Chriſti 24
De conſeſſu Chriſti ad dexteram patris 25

Capita Quinti libri.

QVomodo ſpiritus rationabilis efficiatur dignus æterna beatitudine 1
De origine virtutum, & gratiæ 2
De diſtinctione gratiarum 3
De effectu gratiæ 4
De virtutibus 5
De perfectione virtutum 6
De æqualitate virtutum 7
De connexione virtutum 8
De cōmendatione virtutū 9
De effectu virtutum 10
De meritis virtutum 11
De habilitatione virtutū 12
De operibus meritorijs 13
De fine actionis 14
Quid bonis operibus mereamur 15
De diffinitionibus, & differētijs virtutum 16
De differētia virtutū cardinaliū, & theologicarū 17
De virtutibus theologicis in genere 18
De fidei vtilitate 29
De effectu fidei 20
De articulis fidei 21
De ſpe 22
De charitate 23
De differentia inter charitatem, & alios amores 24
De effectu charitatis 25
Quibus rebus charitas aſſimiletur 26
De excellentia charitatis 27
De ſignis dilectionis 28
De gradibus amoris 29
De ordine charitatis 30
De dilectione proximi 31
De dilectione inimicorū 32
De virtutibus cardinalibus in genere 33
De prudentia 34
De temperantia 35
De fortitudine 36
De iuſtitia politica 37
De donis in communi 38
De timore in communi 39

De timore ſeruili 40
de timore initiali 41
de timore filiali 42
de dono pietatis 43
de dono ſcientiæ 44
de dono conſilij 45
de dono ſapientiæ, & intellectus 46
de beatitudinibus in genere 47
de prima beatitudine 48
de ſecunda beatitudine 49
de tertia beatitudine 50
de quarta 51
de quinta 52
de ſexta 53
de ſeptima 54
de octaua 55
de ſenſibus ſpiritualibus 56
de fructibus ſpiritualibꝰ 57
de dulia, & latria 58
de præceptis in genere 59
de primo præcepto 60
de ſecundo præcepto 61
de tertio præcepto 62
de quarto prȩcepto 63
de quinto precepto 64
de ſexto præcepto 65
de ſeptimo præcepto 66
de octauo præcepto 67
de nono p̃cepto, & decimo 68
de conſilijs in genere 69
de conſilijs euangelicis 70

Capita Sexti libri.

De medicina ſacramentorum 1
de diffinitionibꝰ ſacramẽti 2
de ſacramẽtis nouæ legis, ſeu gratię 3
De effectu ſacramentorum nouæ legis 4
de numero ſacramẽtorum 5
de poteſtate diſpenſationis ſacramentorum 6
de triplici ſtatu fidelium 7
de inſtitutione ſacramẽtorũ 8
de ſacramento baptiſmi 9
de catechiſmo, et exorciſmo 10
de confirmatione 11
de ſacramẽto Euchariſtiæ 12
de dignitate & excellentia ſacramenti Euchar. 13
de mirabilibus, quæ ſunt in Euchariſtia 14
de effectu Euchariſtiæ 15
de mõ ſumẽdi Euchariſtiã 16
de abſtinẽtia à cõmunione 17
de excellentia miſſæ 18
de negligentijs, quę fiunt in miſſa 19
de ſacramento pœnitentiæ 20
de qualitate pœnitentię 21
de effectu pœnitentiæ 22
de partibus pęnitentię 23
de contritione 24
de confeſſione 25
de qualitate & effectu cõfeſſionis 26
Cui debeat fieri confeſſio 27
de ſigillo confeſſionis 28
de ſatisfactione 29
de ſingulis partibus ſatisfactionis in communi 30

de ſingulis partibus ſatisfa-ctionis 31
de iuſtificatione impij 32
de pœnitentia venialium. 33
Per quæ dimittatur peccatũ veniale. 34
de extrema unctione 35
de ſacramento ordinis 36
de qualitate ordinãdorũ 37
de ſacramẽto matrimonij 38

Capita Septimi libri.

D*E fine mundi* 1
de purgatorio 2
de acerbitate purgatorij 3
de ſuffragijs eccleſiæ 4
Quorum ſuffragia proſint,& quibus 5
Vtrum indulgentia proſit de functis 6
de aduentu Antichriſti 7
de uita Antichriſti 8
de quatuor modis,quibus decipiet 9
de ſequentibus Antichriſtũ. Cap. 10
de Gog,& Magog 11
de Helia,& Enoch 12
de duratione huius perſecutionis 13
de morte Antichriſti 14
de conflagratione mundi 15
de reſurrectione generali 16
de iudicio extremo 17
de iudicantibus 18
de iudicandis 19
de innouatione mundi 20
de pœnis inferni 21
de diuerſitate pœnarum 22
de gloria ſanctorum 23
de dotibus in communi 24
de dotibus animæ in generali Cap. 25
de dotibus animæ in ſpeciali, Cap. 26
de dotibus corporis in generali. 27
de dotibus corporis in ſpeciali. 28
de aureolis in genere 29
de aureolis in ſpecie 30
Enumeratio cœleſtium gaudiorum. 31

Index Capitum finis.

IN DIE CINERVM ET SEQVENTIBVS; MATERIA TRACTANDA.

Numerus primus Librum, cæteri capitula ſignant.

In Die Cinerum. Matth. Cap. 6.

IEiunas. &c. De abſtinētia, quæ eſt pars tēperantiæ. 5. 35 Contra accidiam, (.i. triſtitiam) in ſeruitio Dei. 3. 18. 25.

Nolite theſaurizare &c. De beneficē tia. 5. 52. Contra non diligentes proximum. 5. 31.

Patri tuo &c. De charitate in Deum 5. 24. 28.

Reddet tibi &c. De deſiderio participandi regnū Dei 7. 23. De merito 5. 11. 13. 15.

Cum ieiunatis &c De gula, impugnando hoc vitium. 3. 20. 27. Nolite theſaurizare &c De multiplici ſolicitudine: & quomodo ſolicitudo terrenorum vituperatur. 5. 70. Contra auaritiam. 3. 19. 26.

Feria v. Cinerum Matth. 8. Cap.

Tantam fidem &c. De fide Catholica quid doceat de verbo Dei incarnato; & quæ circa huiuſmodi ſit eius sē tentia. 4. 5. 8. 10.

Quod fides viuit ſi ſit cum charitate aliter non. 5. 19.

Quod media vltra fidem requiruntur ad obtinēdum vitam æternam 5. 19. 20. De articulis fidei. 5. 21. Acceſſit centurio, ſcilicet per fidem, ſpem, charitatem (vt per Euangelium patet.) De virtutibus Theologicis in genere. 5. 18. de fide 5. 19. 20. 21. ſpe. 5. 22. charitate. 5. 23. 24. 25. & ſequenti.

Feria

Feria vi.Matth.Cap.5.

De neceſſitate diligendi inimicum.5.28.32.70.

De merito in faciendo hoc.5.32.28.Contra odiũ proximi.3.16.23.Cum facis eleemoſynam &c De operibus miſericordiæ.5.52 ſed patri tuo &c.5.60.Cũ oratis &c. De modo orandi in horis canonicis.6.37.De miſſa.6.18 item lib.5.62.

Sabbato Marci.Cap.6.

Confidite:ego ſum,nolite timere &c. Quod ſperandum eſt ſemper in Deo.5.22.De timore multiplici.5.39 40.41.42.Contra deſperationem.3.29.laborantes in remigando &c.De virtutibus;quibus laboramus pro ſalutis portu capeſcendo 5.5.De perfectione virtutum. 5.6. De æqualitare,connexione,commendatione, effectione,uirtutum.5.7.8.9.10.Erat nauis &c.de pœnitentia.6. 20.21.22.&c.

Dominica i.Quadrag.Matth.4.

Si filius Dei es,dic,vt &c.Poſtea eſuriit &c. Tentaretur à Diabolo &c.Quod in Chriſto nõ eſt alia perſona, niſi æterna.4.8.7.& quod in illo,poſſunt dici,quæ ſunt diuinæ naturæ,& quæ humanæ,4.7.8. Defectus aſſumpti à Chriſto.4.18.Contra tentationes.2.23. 26.27. De caſu primi hominis.2.65.De ordine tẽtationis in nobis.2.66. Acceſſerunt Angeli &c.quia.ſ.non peccauerat. Vt peccata tollãtur à nobis & nè peccemus.De diffinitione peccati.3 2.3.4.De origine peccati.3.5.effectu peccati.3.7. Lapides iſti panes &c.De gula.3.20.27.Mitte te deorſũ &c.De ſuperbia,vanaglor.3.13.22.Hæc omnia tibi &c. De auaritia.3.19.26.ſi cadens &c. contra idolatriam. 5. 60.Acceſſerunt Angeli &c.De cuſtodia Angelorum: ẽt reſpectu Chriſti,quomodo.2.18.Dominum tuum adorabis &c.De adoratione.5.58 60.

Feria ii.Matth.25.

De iudicandis.7.19.De tempore iudicii,modo, loco. 7.17.De iudicantibus.7.19.De mediis requiſitis ad ſalutem.5.11.12.13.De operibus multis miſericordiæ: & ſignis charitatis,etiam erga proximũ.5.28.30.31. 52. 63.

De

De reſurrectione mortuorũ plura.7.16.De vita æterna. 7.23.24.25.vſq;in finem libri.De Inferno.7.21.22. Tũc congregabuntur &c.Ante reſurrectionem generalẽ po teſt tractari de conflagratione mundi.7.15.Ibunt hi in vitam &c.Poſt huius iudicii terminationem potes dicere de innouatione mundi.7.20.

Feria iii Matth.21.

Quis eſt hic?&c.De dignitate Chriſti quo ad perfectionem gratiæ & veritatis.ſ.quæ ad infinitatem gratiæ vendẽtes.& emẽt.&c.De ſcãdalo.5.64.Quis eſt hic? &c. eius,&ſapiẽtiæ plenitudinẽ pertinẽt 4.14.15.16.eiiciẽs ꝙ filius Dei eſt.1.5.imago patris 1.6.ęqualis patri,1.12. principium Spiritusſancti;q̨ patris & filii amor eſt, 1.7. 8.Cũ ſit Deus,eſt immenſus,infinitus,incompręhenſibilis,incircumſcriptibilis,ætern⁹,incõmutabilis,ſimplex, Excellens ſuper omnia,ineffabilis,omnipotens,oĩſciẽs. De his per ordinem.1.14.15.16.17.18.19.20.21.24.27. 29.Eiiciens,uendẽtes &c.De iuſtitia Dei.1 33.De reuerẽtia circa ea,quæ Dei ſunt.5.60.61.62.63.De Miſſa, & conſequenter de tẽplis.6.18.item lib 5.62. Acceſſerunt cæci &c.ſanauit &c.pueros &c.De mĩa Dei.1.34.

Feria iiii Matth.12.

Signum,niſi Ionę Prophetæ.&c.De morte Chriſti in cruce voluntaria.4.19.21.De ſepultura Chriſti.4.22. cùm immundus &c.De maligno effectu peccati.3.7.De peccatis cordis,oris,operis.3.30.31.32.& omiſſionis.3. 33.Beatus venter qui te portauit &c.Quod B.Virgo,eſt vera mater Dei,4.10.De virginitate eius perpetua 4.ib. & cap.2.3.4.11.Cùm immundus &c.De recidiuo,quàm malum ſit.3.7.

Feria v.Ioannis 7.& Matth.12.

Clamauit dicens.& &c. De oratione vt nobis cordis fortitudo detur ut tollantur à nobis impedimenta.5.2.3. 4.36.Malè à Dæmonio vexatur &c.Quòd diuina prouidentia permittit in rebus mala.1.33.quòd defectus ex

peccato

peccato Adæ deriuantur in poſteros.3.7.8.9. Non ſum miſſus &c.De vtilitate incarnationis.4.9. Adorans &c. De adorationib⁹ variis,ſcilicet dulia,hyperdulia,latria. 5.58.60.Fiat tibi &c.De merito.5.11.13.15.ſanata eſt filia &c.De virtute miraculorum.1.28.

Secundum ordinē fratrum prędicatorum currit Euāgelium,ſi manſeritis in ſermone meo &c.Ideò pro illis. Veritas liberabit vos &c.De libertate vera,5.10.itē lib. 5.69.Qui facit peccatū &c.De peccati diffinitione.3.2. de origine peccati,diuiſione peccati, effectu peccati.3. 5.6.7.Homicida erat ab initio &c. De Luciferi ſuperbia,inuidia,quo modo occidere volebat Deum.2.28.

Feria vi.Ioannis 5.

Angelus ſecundum tp̄s &c. Quod per ſolum Deum. Homo reparare potuit,& quo in ſenſu neceſſe fuit Deū incarnari.4 6.Deo fuit conueniens vt homo repararet. 4.6.9.Nullus alius fuit ad hoc ſufficiens.4.6. Tolle grabatum tuū & ambula &c.Quòd Deus poteſt agere præter ordinem cauſarum ſecūdarum,& de miraculis.1.28. Qui me ſanum fecit,ille mihi dixit &c.De obedientia.5. 70.item.2.57. Angelus autem Domini &c. De Angelis. 2.11.illorum hierarchiis ibi.12.proprietatib⁹,& de multis,ibi.13.vſque ad 20.Vis ſanus &c.De hominis voluntate.2.49.libero arbitrio.2.56.Iam amplius noli &c. De ordine tentationis in nobis.2.66. De occaſionibus malis fugiēdis.5.69.item.3.28.Noli peccare &c.Vis ſanus &c. De diſpoſitione noſtra ad ſalutem neceſſaria.6.32. Nè deterius &c.De recidiuo.3.7.

Sabbato.Matth.17.

Hic eſt filius &c. Qualiter in Deo ponatur verbum. De comparatione verbi,ad patrem cuius eſt verbum.1. 5.6.8.10.12.Nubes &c.Amor in Deo dicitur Spiritusſanctus cōſubſtantialis patri.1.7.8.9.12.Reſplēduit &c. de merito Chriſti.4.16.de gloria ſanctorum.7.23.de dotibus corporis.7.27.28.Helias &c.de Helia.7.12. de paradiſo terreſtri,vbi eſt Helias.2.64.

Domi-

Dominica ii.Matth.15.& 17.

Hic eſt filius &c.Quod verbum Dei eſt æquale,& cō ſubſtantiale patri,conſequenter non differens ab eo nec ſecundum tempus,nec ſecundum ſpeciem, nec ſecundū naturam. Nubes lucida &c.ſpiritus à patre,& filio ternarius numerus diuinarum perſonarum,nō repugnat vnitati diuinæ eſſentiæ.ibi nulla diſtinctio niſi ſecūdum relationem:Vide citationes in Sabbato præcedenti : & ēt alia tractanda.In hac Dominica apud Fratres Prædicatores legitur Euangeliū de Chananea ideò vide ſupra Feria quinta immediatè. Adde ibi ſuꝑ ly malè à Demonio &c.de malitia diaboli contra nos.2.26. 27. De caſu diaboli.2.21.22.23.de proprietatibus dæmonū.2.26.27.

Feria ii.Ioannis 8.

Principiū &c.de proprietatibus quæ conueniūt filio. 1.5.6.22.Qui & loquor vobis &c. de conceptione diuina.4.5.de vnione & natura aſſumpta.4.8. Qui miſit &c. de proprietatibus patris.1.4.22.Deus eſt immobilis ; ac æternus;habēs eſſe neceſſarium,ſemper eſt; nullo modo compoſitus;in quo nulla ſucceſſio eſt;ſua eſſentia,ſuum eſſe; Vnus Deus,infinitus,infinitæ virtutis,omnimodè ꝑfectus;eminenter ſine compoſitione habet omnium rerum perfectiones.de omnibus his 1.14.vſq: ad 21.& 24. Principium &c.Quòd ꝑſona humana & diuina in Chriſto ſunt una perſona,quæ diuina eſt, numeraliter.4. 8. Adeò:quòd prædicata diuina,& humana de Chriſto verificantur;& quomodo 4.9. Qui & loquor vobis &c.de humiliatione filii Dei in incarnatione.4.6.

Feria iii.Matth.23

Secundum opera eorum nolite &c. Quòd contingit creaturas deficere à bonitate ſecundū operationes ſuas in actionibus voluntariis.2.49.50.56.Item lib.3.1.2.3.5. 6.7.Quecumque ergo &c.Quòd omnia ſubduntur diuinæ prouidentię.2.1.inferiores reguntur à Deo per ſuperiores .2.2.3. etiam de corporibus, 2. 4. ſimile & de

An-

Angelis 2.12. de beatitudine paupertatis ſpiritus cōtra vanā gloriam.5.48.Amant primos recubitus &c. de ſuperbia.3.15.22.Vocari Rabbi &c.de dono ſcientiæ,con ſilii,ſapientię,intellectus:contra hanc uanam gloriam. 5.44.45.46. Quæcumque ergo dicunt &c. de multiplici obedientia ad ſuperiores 5.63.70.Aggrauant enim, imponunt onera &c. de prudentia,temperantia,fortitudine,iuſtitia. (Hæ tanquam cardines ſuperiores benè ſuſtentant,& ſubditos) 5.34.35.36.37. de dono pietatis(cōtra tales abuſus per Euangelium narratos.)5.43.dicunt, & non faciunt &c. de conformitate operis ad doctrinam. 5.70.

Feria iiii.Matth.20.

Tradetur &c.Quòd non fuit ſufficiens ſingulare meritum cuiuſcumque puri hominis, ad totam naturam re parandam;ideo Chriſtus uoluit mori morte crucis, de paſſione Chriſti quantum ad corpus. Quantum ad animā.4.16.17.18.19.20.21.dic, vt hi duo filii ſedeant &c. Sed quibus paratum eſt &c. Quod ad regnum Dei homo pertingere non poſſit propria uirtute,ſed ſolo auxilio diuinæ gratiæ. Quia,à fortiori, non poteſt per ſeipſum acquirere gratiam.5.2.3.de commēdatione gratię, & uirtutum.5.9.de illarū effectu.5.10.merito.11.Quo

Sola fides nō ſaluat.

modo noſmetipſos habilitemus ad gratiam, & uirtutes : ut regnum datur nobis.5.12. de operibus meritoriis : quibus datur.5.13.14.15.Poteſtis bibere &c.

Quomodo petendum ſit tale regnum aduenire; Media requiri,ad aſſequendum illud.De rectitudine inten tionis.5 70. Quòd non ſufficit ſola fides ad obtinendum illud)ideò enim credentibus, & poſtulantibus illud, de operibus loquitur) 5.19.20.21.

Feria v. Lucę 16.

Induebatur purpura, & biſſo &c.Peccatores non dili gunt ſemetipſos, & tamen debent ſeipſos etiam quantum corpus ex charitate diligere.5.24.30.31. dilectio chari-

charitatis non ſiſtit tantum in Deo, ſed ad proximum ſe d extẽdit.5.33.Habeo quinque fratres &c.Quòd charitas nõ ſtat cũ peccato mortali.5.33.& de multiplici effectu peccati.3.7.ſepultus in Inferno &c.Vt intingat extremum &c.refrigeret linguam &c.de pœnis Inferni 7.21.de diuerſitate pœnarum.7.22. de peccatis linguæ.3.31.Mitte Lazarum pater Abraham &c. Vtrum damnati videāt gloriam Beatorũ.7.22. Induebatur purpura & biſſo &c.de ſuperbia.3.15.22.de ornamẽtis. Pompis &c.3.22.de vana gloria.3.22. Epulabať quotidie &c.de gula,3.20.27.Nemo illi dabat &c.de auaritia.3.19.26.

Feria vi.Matth.21:

Locauit eam agricolis &c.Quod clerici in ſpiritualibus debent regere populum.6.36.de uirtutibus Cardinalibus.5.33.34.35.36.37.de triplici ſtatu fidelium.6.7. Quòd uinea iſta (ideſt Eccleſia ſancta) nunquàm deficiet.7.7. Venite ocidamus &c.de inuidia quæ eſt triſtitia de bonis alienis: quòd peccatum mortale: quòd uitium capitale.3.16.23.de ira 3.17.24. Fodit in eo torcular &c.de cruce Chriſti.4.21.de pœnitentia.6.20.21.22. &c.Plantauit uineam &c. de ſacramẽtis quibus eccleſia plantatur,6.3.ſacramentorum effectu numero, poteſtate illa diſpenſandi,illorum inſtitutione. 6.4.5 6.8.ſepem circumdedit &c. de cuſtodia Angelorum. 2. 18.de officiis illorum.2.14.16.

Sabbato Lucæ.15.

Fames ualida &c. Quòd charitate amiſſa, amittitur effectus charitatis,ſcilicet gaudium ſpirituale.3.7.Et bona multa perduntur, & multa mala incurruntur.3.7.Adoleſcentior profectus eſt &c.filius ſenior &c.nunquam mandatum &c. Ergo quòd non eſt unus intellectus poſſibilis neque agens in omnibus.quinimò in cuiuſque animæ ſingulorum eſſentia, numero diuerſi realiter fundãtur 2.42.43.44.46.29 .Da mihi portionem &c.de uoluntate,de libero arbitrio, 2.50.56, Luxurioſè &c. de luxuria

xuria.3.21.28.Miſit illum in villam &c. fame pereo. &c. de malo in genere, de peccato ſecundum rem, & nomen de origine peccati, diuiſione peccati.3.1.2.3.4.5 6. de primis motibus, de delectatione moroſa, & conſenſu pec cati.3.10.11.28. In ſe autem reuerſus &c. ſurgam ibo ad patrem &c. de contritione, confeſſione, effectu confeſſionis, cui facienda.6.24.25.26.27. fac me ſicut vnũ &c. de ſatisfactione, partibus eius 6.29.30.31. Cito proferte &c. de effectu charitatis 5.25.27.28. de iuſtificatione impii.6.32.

Dominica iii. Lucæ 11.

Illud erat mutum &c. Quod ad perfectionem uniuerſi Deus creauit creaturas quaſdam immateriales, intellectuales, liberi arbitrii.2.2. In his quidam ordo.2.11.12.16. In his poteſt eſſe peccatum 2.21.22 Quòd malũ non eſt aliqua natura.3.3. Bonum & malum ſunt contraria, ſe corrumpunt, habet rationem peccati malum quoddã. licet fundetur in bono, & habet rationem pœnę.5 2.3: 4.5. In Beelzebub principe &c. cõtra hos quæ eſt ſententia fidei catholicæ circa Chriſtum: qui non habet duo ſuppoſita ſed unum ęternum. 4.7 8.10. ergo Chriſtus cùm ſit etiam Deus eſt perfectus infinitus in virtute &c. 1.14.15.16.&c. Creator Angelorum 2 2. etiam eorum, qui ſunt voluntate propria mali effecti.2.2.2.21.22.23. 28. ſi autem fortior illo &c. de potentia Dei.1.27. Virtute miraculorum.1.28. Vniuerſa arma diripiet &c. de effectu paſſionis Chriſti.4.20. Mutum &c. de confeſſione; qualitate cõfeſſionis, cui faciẽda confeſſio, ſigillo confeſſionis.6.25.26.27.28.

Feria ii. Lucæ 4.

Quanta audiuimus &c. fac, & hic &c. Quòd bonus ita eſt Deus, quòd nõ poteſt deficere à bonitate ſua.1.3.19. 21. ſed creaturæ poſſunt.2.1.2.21.22.56.65. Item libro 7.15.20. de præſumptione (qualis eſt iſtorum) vide. Qđ pręſumptio cauſatur ex uana gloria. 3.15.22. Impleti ſunt ira &c. De diſcordia, de contentione, de rixa filia

iræ.

itæ.3.17.24 32.Amen dico uobis,non eſt Propheta &c. De habilitatione ad uirtutes 5.12. Vt præcipitarent eũ &c. de Hęreticis (Hi uolunt pręcipitare Chriſtum in Papa ſuo uicario, ſcripturis &c.ſeu Eccleſia malignantium. 7.9. Per medium illorum &c. de manifeſta (ecce quòd per medium &c.)authoritate Papæ: & conſequenter euaſione ab his volentibus,præcipitare eum.5.43.

Feria iii.Matth.28

Vade & corripe &c.Quòd fraterna correctio eſt act° charitatis.De libro charitatis huius.2.57. in præcepto: ad omnes fideles pertinet: tenetur quis corrigere cum debita modeſtia prælatum ſuum.5.70.45.De ordine talis correctionis qui eſt ĩ Euãgelio.5.70.de pacificatione Beati pacifici.5.54.de dilectione proximi.5.31.de effectu charitatis.5. 25.de operibus miſericordiæ. 5. 52. Dic eccleſiæ &c. Quæcunque alligaueritis &c. de differẽtia Papæ,& aliorũ Pontificũ in ligando & ſoluendo. 5.43.de indulgentiis.7.6.de caſuum reſeruatione à maioribus ſacerdotibus.6.27.In medio eorũ &c. Quòd Chriſti eccleſia nunquam deficiet: nec tempore Antichriſti anthonomaticè dicti,& conſequenter multò minus Antichriſtum ipſum figurantium. 7. 79.de omni re quamcunque &c. de horis canonicis.6.37.

Feria iiii Matth.15.

Quare diſcipuli &c.Scandalizati ſunt &c. de ſcandalo uitando.5.64.de ſcandaloſis quantum uitandis.5.31. de occaſionibus peccatorũ uitãdis.7.70. Itẽ lib.3. 28.de ſcandalis ornamentorũ põparũ.3.22. Nam ſi à ſcandalo non timendo,an timeri deberet, dubitarunt Apoſtoli: multo magis à ſcandalo timendo timere debemus nos. Honora patrem &c De honore parentum, & quo ad ordinem.5.63.30.Hypocritæ &c. de hypocriſi.5.70. de conſcientia erronea; unde cauſetur; an obliget. 2. 52. Non lauant manus &c. De conſcientia.2 52. Populus hic &c. cor autem &c. Quantum obligemur ad horas canonicas.6.37. Non omne quod intrat in os &c. de

præceptis eccleſię ſimilibus præceptis datis Adæ. 2.63. 65. de gula.3.20.27.

Feria. v. Lucæ 4.

Stans imperauit febri &c. De uirtute miraculorum. 1.28. In domum Simonis: ſocrus autem Simonis &c. An febres magnæ faciant: quòd alias fidelis ſit extra eccleſiam. 7.9. Quis ſit catholicus ſecundum diffinitionem veram. 7.9. Item quis ſit hæreticus. 7.9. Me Euangelizare Regnum Dei &c. de multitudine eleemoſynarum ſpiritualium inter quas eſt euangelizare. 5.52. An prædicator teneatur facere quæ docet. 5.70. Quomodo fideliter prædicare quis debet. 5.43. Item lib. 7.9. Quomodo prædicator exiſtens in peccato mortali peccet mortaliter prædicando. 5.70. Quomodo aureola debeatur prędicatoribus. 7.30. Quomodo ſymoniacum ſit prædicare ob temporalia. 5.14. ſingulis manus imponens &c. An pręparanti ſe, gratia denegetur. 5.2.12. de gratiis nobis à Deo datis. 5.3.4.5.6. Rogauerunt illum pro ea &c. de effectibus charitatis: ſignis dilectionis. 5.25.28. & miniſtr. illis &c. opera mortua, mortificata, an reuiuiſcant. 6.22. An liceat ſeruire Deo propter beneficia. 5.28.

Prædicare.

Feria vi. Ioannis 4.

Venit Ieſus in Ciuitatem &c. Quòd non fuit conueniens diuinæ prouidentię, quòd homo non repararetur; & per ſolum Deum reparatio hæc potuit fieri. Neceſſarium fuit Deum incarnari, & multis rationibus. de his. 4.6.7.8. & 9. de infinitate gratiæ, ſapientiæ Chriſti. 4.14.15. Hora quaſi ſexta &c. de paſſione Chriſti quæ in cruce circa hanc horam facta eſt. (Tunc ſedit ſuper fontem ſanguinolentum ſic, i. nudus: & fatigatus multũ) 4.19. Venit mulier &c. Da mihi hanc aquam &c. Quod Deus modo ſpeciali prouidet homini, per dona gratiæ, per hæc dona principaliter tollit pctm̃ ipſe ſolus. 5.1.2. 3.4. de effectu ſacramentorum, per quæ gratia datur, 6. 4. De eorũ numero. 6.5. Qui biberit ex ex aqua, quã &c.

De

De excellentia charitatis, quibus rebus aſſimiletur, eius effectu; differẽtia eius ab aliis amoribus, ſignis eius; gradibus eius. 5.24.25.26.27.28.29. Si ſcires donũ Dei &c. de uirtutum origine; De virtutibus; virtutum æqualitate: Virtutum connexione, commendatione uirtutum. Effectu, merito, habilitatione, uirtutũ. 5.7.5.6 7. 8. uſq; ad 12. Non habeo uirum &c. De confeſſione, contritione. 6.24.25.26.27.28. Quinque uiros habuiſti &c. de matrimonio multa. 6. 38. Quòd in uſu matrimonii poteſt eſſe peccatum quatuordecim modis. 6.38. Patres noſtri adorauerunt &c. de cæremoniis. de multiplici adoratione. 5.58. ad longum Item lib. 5.60.

Sabbato. Ioannis 8.

Adducunt &c. in adulterio &c. cõtra luxuriam. 3. 21. 28. de primis motibus. Moroſa delectatione. 3.10.11. de ſacramento matrimonii. 6.38. Digito ſcribebat &c. de ſapientia ineffabili Chriſti. 4. 15. in terra ſcribebat &c. de formatione corporis Chriſti, quod non ex ſemine virili. De materia corporis Chriſti, de cã formationis corporis Chriſti. Quod conueniens fuit Chriſtum naſci de terra, i. eſt ex Virgine. đ his. 4.5.7.8.9.10. Vnus poſt unũ exibat &c. de ſyndereſi (ab hac hi remordebantur.) 2. 51.52. Item lib. 7. 22. Nemo domine &c. de uera pœnitentia: (qua mediante nemo nos condemnat.) 7.21. Itẽ lib. 6.20.21.22.23. Noli amplius &c. de uoluntate hominis de libero arbitrio. 2.49. 56. de peccatis cordis, oris, operis, omiſſionis. 3.30.31.32.33. de recidiuo. 3.7. effectu peccati, ibi.

Medium, quo poſito in nobis nemo nos condemnat.

Dominica iiii. Ioannis 6.

Vnde ememus panes. &c. Reſpondit Philippus &c. Quod ad perfectionem Chriſtianæ uitæ neceſſaria eſt virtus ſpei. 5. 18. 22. Quomodo temporalia ne deficiamus in uia poſſumus à Deo poſtulare: quia ex corpore etiam conſtituimur. 2. 55. de pręcepto cibandi ſe 2.63. Facite homines diſcumbere &c. Quod inferiores crea-

turę reguntur a Deo per ſuperiores, etiam corpora, per corpora. 2. 2. 3. Item lib. 6. 36. Quod corpora cœleſtia nó conſtringunt intellectum, & uoluntatem hominis. 2. 4. 50. 56. Solus Deus agit in hominis uoluntaté: licet Angelus poſſit in intellectum imprimere. 2. 18. de diſtinctione ordinum Angelorum. 2. 12. 13. Accepit ergo panes &c. Deus ordinat effectus quandoque præter ordiné ſecundarum cauſarum. i. agit quandoque miraculosè. De uirtute miraculorum. 1. 28. Vt manducent hi &c. de ſolicitudine temporalium, quomodo. 3. 19. Miſereor ſuper turbam &c. de miſericordia Dei. 1. 34. ſatiauit &c. de ſacramentis nouæ legis, ſepteni. (nam ſignatum, & ſignum, non parificantur omnino. Et hoc ſit regula vniuerſalis:) De inſtitutione eorum: de effectu eorum: quod ſunt medicina animarum noſtrarum 6. 1. 2. 3. 4. 5. in ſpeciali euchariſtia. 6. 12. 15. 16. de pœnitentia, confeſſione, effectu pœnitentiæ; qualitate eius. 6. 20. 21. 22. 25. 26. facite homines &c. Dedit eis, ut apponerent &c. Laici non ſunt ſacerdotes. 6. 27. 36.

Signũ, & ſignatum.

Feria ii. Ioannis 2.

Domus mea domus &c. Conueni éter indicitur oratio homini & diuerſa eſt oratio ad Deũ, & ad hominé Quem orare debemus: quæ ab eo poſtulare. Quòd ad fructuum reſtitutionem tenentur non ſoluentes preces horarias; de officio B. Virginis. Vide 6. 37. de Miſſa. 6. 13. 18 de reuerentia, & cultu exteriori in templis maximè exhibendo. 5. 58. Quã magna ſit Eccleſia ſancta Dei. 4. 43. Item lib. 7. 7 Omnes eiecit de templo &c. Quòd non eſt contra diuinam iuſtitiam, ut quis pro temporali culpa pœnam æternam ſuſtineat. 1. 33. de accidia. i. triſtitia de bono diuino. 3. 18. 25. Domum negotiationis &c. vel ſpeluncam latronum &c. Ad quãtum contemptum peccator quandoque veniat circa ſalutiferã animæ ſuæ, & concernentia honorem Dei 3. 7. Colũbas vendentes &c. An liceat pro ſpiritualibus accipere vel exigere temporalia. 5. 14. Quadraginta & ſex annis &c. de ſenſibus ſpiritua-

rituialibus. (Nam Iudæi contra hoc, vt hic patet, peccabant.) 5.56. Zelus domus tuę &c. de charitate, eius effectu; eius excellẽtia; eius ſignis: eius gradibus; eius ordine; charitate proximi; inimicorum. 5.23.24. vſque ad 31. omnes eiecit de templo &c. de fortitudine, iuſtitia. 5.36.37. de iuſtitia Dei. 1.33.

Feria iii. Ioannis 7.

Mirabantur &c. Quòd intantum eſt mirabilis Deus vt per nulla nomina noſtra poſſit definiri. Quòd intelligens eſt; ſemper eſt in actu; nunquam in potentia; non per aliam ſpeciẽ à ſua eſſentia omnia intelligit, & ſuum intelligere eſt ſuum eſſe. de his. 1. 16.20.21.23.24. Mea doctrina non eſt mea. i. mihi à me, &c. Qualiter in Deo ponitur uerbum, quòd eſt conceptio intellecta paterni. Quomodo comparatur ad patrem q̃ eſt principium ipſius uerbi. Quod non differt ab eo ſecundum tempus, ſpeciem, naturam, & quod eſt conſubſtantialis patri. de his, 1.4.5.6.7.12.13. de infinitate & plenitudine ſapientiæ Chriſti, atque gratiæ 4.14.15. Item lib. 1.16. ſi circuncisionem &c. de ualore circuncisionis olim. 4.12. An legalia, & circuncisio, nunc ſint ſeruanda. 4.12. de ualore legalium olim. 4.5. Demonium habes &c. de maxima differentia inter Deum, & Diabolum. 2. 28. Quem quærunt interficere? &c. quod peccator eſt peior mala beſtia: & quòd quandoque contemnit omnia. 3.3.7. de Iudęorum modernorum ſtatu pręſenti, & futuro 7.14.

Feria iiii. Ioannis 9.

Neque hic peccauit &c. Quòd alia peccata Adę, conſequenter multò minus aliorum parentum, non traducuntur in poſteros; Sed tantum primum Adæ cum ſuis defectibus. 3.8.9. Quòd Deus non eſt culpandus: ſi creat animas, quas ſcit in peccatum originale contrahendo caſuras. 3.8. Alii dicebant &c Alii &c. Ad Phariſæos &c. ille autem &c. de ſciſmate: quòd ſcilicet ſunt ſciſmatici, qui non ſtant cum Pontifice Romano. 5.43. Itẽ lib. 7. 9.

tia: de effectu peccati, & multa circa hoc. 3. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10. de hoc: quòd peccator contemnit, cùm venerit in profundum. 3. 7. Abſcondit ſe &c. de malo ſtatu Iudæorum: quòd ſunt ſine Deo. 4. 12. Item lib. 5. 60. item lib. 7. 14. ſcio eum &c. de ſcientia Chriſti. 1. 16. 21. Item lib. 4. 15. Dæmonium habes, Samaritanus es &c. lapides, ut iacerent &c. Quantum ſit horum peccatum: vide ex hoc, quòd etiam imagines Chriſti ſunt adorandæ. 5. 58. 60.

Feria ii. Ioannis 7.

Ad eum qui miſit &c. de proprietatibus relatiuis in Deo, quòd ſecundum eas diſtinguuntur perſonæ; quòd relationes ipſæ realiter ſunt eſſentia diuina; quòd non ſunt exterius affixæ, vt accidentia: de his, 1. 12. 13. 14. 20. 22. 23. Hoc autem dixit de ſpiritu &c. Quòd Deus eſt in ſe ſicut amatum in amante. Amor in Deo dicitur ſpiritus, talis ſpiritus, eſt ſpiritus conſubſtantialis patri, & filio procedens ab vtroque, de his 1. 7. 8. 9. 10. 12. 13. de origine virtutum, gratiæ. 5. 1. 2. de diſtinctione virtutum; earum perfectione, effectu gratiæ: qualitate virtutum; earum connexione, earum commendatione; effectu virtutum; meritis virtutum; habilitationem earum. 5. 34. vſque ad 12. de ſeptem donis ſpiritus ſancti 5. 43. 44. 45. 46. de beatitudinis. 5. 47. 48. vſque ad 55. de ſenſibus ſpiritualibus: de fructibus ſpiritualibus. 5. 56. 57. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura &c. Quòd fides ſola non ſufficit ad ſalutem. 5. 19. 20.

Feria iii. Ioannis 7.

Neq; fratres eius credebant &c. Quàm magnum peccatum eſt infidelitas. 5. 60. Item lib. 2. 56. de dilectione Dei ex corde toto, anima tota. Conuenienter datur præceptum, de dilectione proximi & de ordine charitatis, quòd eſt in precepto. 5. 49. 50. 51. 52. 60. Murmur multus &c. Hoc ſignificat, quòd inter hæreticos multæ diuerſitates opinionum de Chriſto futuræ erant; ideo vide hos. 5. furoré Neſtorii, Arrii, Apollinaris, Euticetis, Manichæi. Valentini cum improbationibus ſuis, & quæ ſit veritatis catholicæ ſententia circa hæc omnia, ſuper

omnia

omnia & feruenter expone prædictam fidem catholicã, & impugnando expugna: euidentiſſimę hæreſum deliramenta, quoniam omnia ſunt ſolubilia quæ poſſunt fieri à Sathana Lucifero argumenta. 4.5.6.7.8.9.10.17. Item maximè lib. 5.43. Item lib. 7.7.9. Erat feſtus &c. de faciẽdis, vel vitandis, in feſto. 5.62. de vitandis in Eccleſia maximè. 3.28. An liceat in feſtis pulſare organa: & quomodo. 3.31.

Feria iiij. Ioannis 10.

Ego & pater vnum &c. de diuinitate Chriſti ꝙ ſit verbum patris conſubſtantialis ei, quod fides catholica de filii diuinitate ſentiat, & de huiuſmodi. de his. 1.4.5.6.7.12.13. de Chriſti humanitate; quantæ perfectionis in anima in corpore; quòd eius perſona eſt diuina, & plura alia. 4.5.6.7.8.9.10.14.15. Nemo poteſt rapere de manu &c. de Deo quam magnus ſit, immobilis, æternus, infinitus, ineffabilis, & huiuſmodi. de his. 1.10.11.12.14.15.16.17.18.19.20.21. Non eſtis ex ouibus &c. de prædeſtinatione; de reprobatione (ad ſobrietatem). 1.30.31. de conformitate voluntatis noſtræ cum Dei voluntate. 1.32. oues meæ uocem &c. Quomodo gratia non denegatur ꝑparanti ſe ad illam: de huiuſmodi præparatione. 5.2.12.13.9. Item libro 6.32. de reſiſtentia contra Deum. 6.32. Item lib. 5.13. Item lib. 2.50.56.

Feria v. Lucæ 7.

Attulit alabaſtrum &c. quòd ſpes eſt uirtus: quòd nõ præcedit fidẽ: eſt theologica: & multa de ſpe. 5.22. fides tua &c. Quomodo hoc intelligitur: & quòd fides ſola nõ ſaluat. 5.19.20.21. ſtans retro &c. de timore multiplici: quomodo eſt initium ſapientiæ, & multa de timore. 5.39.40.41.42. Peccatrix ut cognouit &c. de cognitione mali, ſub ratione mali. 3.1. Remittuntur ei peccata &c. dę iuſtificatione impii. 6.6.32. de contritione effectu pęnitentiæ; partibus pœnitentiæ. 6.22.23.24.25.26.30.31. Non habentibus illis unde &c. de impotentia hominis ad iuſtificationem ex ſe. 4.5.11.21. Item libr. 5.2. Quoniam dilexit &c. De charitate, excellentia eius; cui

cui aſſimilatur; & de multis ad charitatem ſpectantibus. 23.24.vſque ad 32.

Feria vi. Ioannis 11.

Collegerunt Pontifices &c. de inuidia quòd peccatum, quòd peccatum mortale, quòd capitale: de odio cõtra Deum, contra proximum: oritur ex inuidia, & eſt capitale. 3.14.16.17.23.24. Neſcitis quicquam &c. de ſuperbia. 3.15.22. de contemptu, quo peccator contemnit omnia: & quòd hoc eſt ſignum, ipſum veniſſe in profundũ. 3.7. Cùm eſſet Pontifex &c. de primatu Petri ſuper omnes. 5.43. Quòd etiam malus moribus eſt Papa, & eiuſdem authoritatis modò ſit in fide. 7.9. Nũquam deficiet iſte primatus. 7.7. Etiam ſuper defunctos extenditur. 7.6

Sabbato. Ioannis 12.

Maria ergo Accepit libram &c. de amore erga benefactorem, quòd eleemoſynæ corporales habent effectũ ſpiritualem. 5.43.52. Quare non veniit? &c. Notatio. Vide Iudam figurantem hæreticos, qui ſub prætextu dandi res pauperibus, volunt expoliare Dei templa ornamẽtis &c. Ideò tractabis: quòd eleemoſyna non eſt danda de illicitè acquiſitis; ideſt non cum fraude auferendo, ſ. à meliori, cæteris paribus. Vbi ſupra. De ornamentis, cęremoniis eccleſiarum. 5.58. Et clarificaui, & iterum &c. (clarificaui, ſ. mittendo te ad incarnationem.) De multis rationibus incarnationis. de clara perfectione, & infinitate gratiæ, & ſapientiæ Chriſti. 4.6.7.8.9.10.14.15.

Dominica Palmarum. Matth. 21.

Betphage &c. Tunc miſit duos &c. Quòd mors Chriſti eſt voluntaria cui ſe præſentat, quare mori voluit, & de multis circa hoc. 4.19.18.20.21. de defectibus aſſumptis à Chriſto p p nos. Aſinam, & pullum &c. de peccato viri & Euæ, quale fuerit. de rebellione virium inferiorũ contra rõnem, ſicut aſinæ & pulli recalcitrantium de effectu peccati qnantum ad poteſtatem & neceſſitatem moriendi 2.63.65. item lib. 3.8.9. & 10.7. Oſanna filio Dauid &c. Quod conueniens fuit Chriſtũ naſci de Virgine

gine ex ſemine Dauid.B.Virgo Mater Chriſti.de perpetuitate Virginitatis matris Dei.4.6.7.10.11. Quod nullus vnquàm ſaluatus eſt ſine Chriſti fide.4. 9. item li.5. 19.20.21.

Feria ii.Ioannis.17.

Hæc eſt vita æterna &c.de gloria ſanctorum,aureolis &c.7.23.vſque ad 31.Vita ęterna &c.Ergo anima humana eſt incorruptibilis.de hoc.2.55.Vbi conſiſtit beatitudo noſtra.5.47.item lib.7.23.Quomodo à Beatis cognoſcitur Deus.1.16

Feria iii.iiii.v.Matth.26.Marci 14.Luc.22.Io.6.

Tractatur de ſacramento Altaris, de euchariſtia, & circa hoc multa 6.12,vſque ad 17.de Miſſa:in qua offertur Euchariſtia.6.18.19.

In die S.Paraſceues.Io.18.

Egreſſus trãs torrentem Cedron &c.de morte Chriſti.Quod mori voluit,cur mori voluit.de morte crucis; de paſſione Chriſti quantum ad corpus;de paſſibilitate animę Chriſti.de oratione Chriſti.de paſſione Chriſti. de paſſionum eius cauſa efficiente de modo paſſionis quantum ad modum efficiẽdi,de effectibus eiuſdem paſſionis.de his.ſ.de voluntate Chriſti, paſſione & aliis.4. 17.18.19.20.21.

Sabato ſancto.Ioannis 18.

Audacter introiuit ad Pilatũ, & petiit corpus &c. de Chriſti ſepultura.de Chriſti deſcẽſu ad inferos.de hoc; & multis in hoc.4.22. Qũo iuxta doctrinam ſanctorum non ſit ſeparata in illo triduó diuinitas ab humanitate hypoſtaticè:etiam ꝙ tũc verè deſierit eſſe homo.4. 22.

In die Sancto Paſchæ.ii.iii Mar.16.Luc.24.Io.26.

Reſurrexit &c.de Reſurrectione Chriſti.4.23.dicite diſcipulis;Petro &c.de primatu Petri.5.43.Item lib.7.6. 7.9.Ianuis clauſis intrauit &c. Euanuit &c. de dotibus corporis glorioſi in cõi,in particulari.7.24. 27. 28. Cui primo Chriſtus reſuſcitatus apparuerit.4.23. de beatitudinibus.5.46.47.48.item lib.7.23. Te decet laus,& honor,Domine.

FINIS.

INDEX SCHOLIORVM PER NVMERVM CARTHARVM.

Qui tamen copioſior fieri poſſet.

A

ABſolutionis forma. 492
Acquiſitum habitum 283
Adam, an uiderit Deum per eſſentiã 174
Aer quomodo terminabilis 94
Aenigma duplex. 174
Aliquid Deo reſiſtit, quomodo, & tamen uoluntati Dei nihil reſiſtit 486
Aliqua in Deo ſecundum cauſalitatem, aliqua ſecundum eſſentiam, & quomodo 29
Amor mercenarius quando bonus 354
Angelus quomodo ſit incorruptibilis 100
Angelus quomodo loquitur Deo: alteri Angelo 115
Angelns bonus datus eſt Chriſto quomodo 113
Angelus bonus malis, etiam Antichriſto dabitur; & ad quid 113
Angelus utrum in motu ſuo tranſeat media. 108
Angelo ad ſalutem quare nõ ſuffeciſſet amor naturalis erga Deum 117
Angeli quomodo creati 103

Angeli quomodo præſciant futura ibid.
Angelorũ cognitio matutina, ueſpertina, quo intelligit 103
Angelorum cognitio circa miſteria gratię declaratur. 107
Angelorum quinque inferiores ordines mittũtur; quatuor ſupra non 106
Angelorum ſtatus quorumcumque quot 119
Angelis non eſt negatum cognoſcere, quod prophetis conceſſum 108
Angelos omnes aſſiſtere Deo, etiam qui mittuntur: quomodo intelligendum 106
Anima noſtra, an poſſit mutari poſt hanc uitam 129
Anima quo fit tota in toto, & tota in qualibet parte 158
Animam rationalem, qui dixerit non eſſe verè formam per ſe hominis, eſt hęreticus. 144
Animæ quomodo tres, ſint vna tantum anima 130
Animæ in purgatorio ſunt ſecuriſſimę proprię ſalutis 506.
Animę in purgatorio, quomodo patiãtur ignē corporeũ. 509
Antichriſtus quomodo ſit homo peccati, filius perditionis, caput malorum 518
Antichriſtus ſimia Chriſti. 528
Appetit⁹ ſenſualitatis quãdo mortalis, quãdo uenialis 411
Aquę quales ſint ſuper cœlos 84.93
Aureola quibus Doctoribus *prædicatoribuſque datur* 559
Autoritas maxima eccleſię. 515.

B

BApiiſmi forma, & conſequenter aliorum ſanctorum. & circa ipſam, multa notanda 437
Beatitudo animę, an creſcat poſt iuditium 41
Beatitudo Deo, Angelo, homeni, quomodo difformiter conueniat 111
Beatitudo quomodo conſiſtat in cognitione ueritatis 543
Beatitudinem quomodo Ariſtoteles poſuit. 544
Beatitudines quatuor tantum: octo quo non plures. 387
Beati an aliquo indigeant 41
Beati in patria habebunt pluſquã deſiderare potuerint 561

Beatorum dotes corporales erunt differentes 555
Beata Virgo quomodo meruerit eſſe mater Dei 253
Beatę Virginis conceptio,& quid de ipſa tenendum. 252
Beatus Ioannes Euangeliſta eſt, poſt mortem in Paradiſo cœleſti 527
Bona omnia quomodo ſint in patria 561
Brigidæ ſanctę reuelationes quę,& q̃uo ſint authenticę 125

C

Caracteres, Diaconi, Presbiteri, quando imprimantur 495
Cardinales virtutes quomodo totam moralem vitam contineant 335
Catholicorum diffinitio tam veriſſima, vt in his diſcernendis non valeamus errare. 522
Ceremoniæ diffiniuntur, contrarij his excomunicantur 395
Certitudo iuſtificationis à ſacramentis datę quomodo ſtat cum formidine 460
Charitas quomodo ſit eadem noſtra erga Deum, & Dei erga nos 22
Charitas quomodo augeatur; quomodo quandoque corrumpatur 351
Charitas quomodo ſit forma virtutũ: cũ ſit extrinſeca 357
Charitas quomodo amittatur,& nunquam excidat. 110
Charitas gaudet de luctu. 390
Charitas & in ipſa exiſtenti, q̃uo omnia facta proſunt. 358
Charitatis liber 163
Chriſtus an ſecundum humanitatem cognoſcat Trinitatem & quomodo 34
Chriſtus per gratiam ſuam ad infinitos mundos ſaluandos quomodo extenderetur. 280
Chriſtus propter nos quid aſſumpſerit, quid dimiſerit 288
Chriſtus quid fecit in inferis 297
Chriſtus aſcenderit vt homo an ut Deus 306
Chriſtus quomodo ſedeat ad dexteram patris. 308
Chriſtus cum ſit Deus, quomodo poteſt mereri 286
Chriſtus an habuerit dotes corporis ante paſſionem. 551
Chriſti ſecundum humanitatem eſt infinita ſcientia 281
Chriſti diuinitas, an ſuperata ſit in morte ab humanitate ſua

ſua & quomodo hic ſecurè loquendum 298
Chriſti perſona qualis ſit 264
Chriſti humanitas quomodo adoranda 396
Chriſti Crux quomodo variò accipitur ; & quomodo adoranda. ibid.
Chriſtiani ſoli adorant nunc Deum, alij (vt ibi declaratur) ſunt ſine Deo in hoc mundo. 404
Circunciſionis vigor ad gratiam quid ſentiendum. 275
Circumſtantia quomodo de neceſſitate confitendę 471
Cælum aqueum, Chriſtallinum, quare. 84
Cæli quomodo omnia iſta materialia contineāt in ſe, & ſint incorruptibiles 87
Cæli non ſunt cauſa actuum humanorum. ibid.
Cæli ſi dominarentur voluntati humanę, multę ſequūtur hęreſes ibid.
Coequales ſunt diuinę perſonę 11
Cognitio futurorum quomodo adſit Angelis 122
Cognitio matutina, Veſpertina, nocturna ibid.
Cognitio parua de Deo, & maximè affectiua, vnde oriatur 473
Cognoſcere Deum nos pro uario ſtatu diuerſimodè cōtingit quomodo 35
Comprehenſio multipliciter dicta, quomodo 35
Confeſſor an martir quis horum plus mereatur, & q̄uo 333
Confeſſarij proprij copiam non habens, quid in tali caſu facere debeat 464
Confeſſio non integra, quomodo fiat in peccatū magnū. 471
Confeſſionem audientes ad ſigillum quanto uinculo teneantur 476
Cordis munditia, unde 392
Conſcientię erroneę malum quomodo prouidetur ei 156
Conſilium donum, & conſilium gratia gratis data 385
Contritio, confeſſio, ſatisfactio, partes pęnitentię; contrarium aſſerentes excomunicantur 465
Contritio quomodo remittat peccatum 470
Conuertitur ad Deum quis à contrario, & à negato. 98
Creatura quomodo in Deo eſt creatrix eſſentia. 57

Crea-

Creatura omnis quomodo ſit ex ſe annihilabilis, licet nõ omnis ſit de ſe conceptibilis. 83
Culpamur & laudamur in naturalibus, quomodo 215

D

DAmnati odiunt maxime Deum 540
Defuncti opem ferentes quomodo à purgatorio citius releuabantur 513
Delectatio moroſa, etiam quòd non intendat opus exterius quomodò mortalis 190
Delectatio ſeu cogitatio moroſa quando mortalis 417
Demonum locus vbi ſit 119
Deus vnus eſt 7
Deus vbique & in omnibus rebus eſt per eſſentiam, præſentiam, potentiam, quomodo 38
Deus omnia cognoſcit, quomodo 47
Deus eſt cauſa rerum efficiens, finalis, & in uno ſenſu formalis 5
Deus quomodo & ſucceſſiuè, & in inſtanti poſſit operari 81
Deus quomodo remunerat omnia inanimata 537
Deus quomodo erat in mundo 83
Deus Angelus homo, quomodo differant in cognoſcendo 65
Deum impaſſibile, eſt facere, quicqua iniuſte 69
Deum feciſſe omnia à principio, & nihil nouum ſub ſole conſequenter. 81
Dum diligere quomodo quis poſſit propter beneficia ſine peccato. 354
Deum diligere, an homo poſſit ſine gratia. ibi.
Diabolus an tentet eum à quò victus eſt. 124
Diabolo eſt magiſter hæreticorum, habet ſuos martires, confeſſores, prædicatores &c. 113
Diabolus potius vult eſſe in inferno, quàm conuerti ad Deum. 126
Diabolus quomodo cupiuit occidere Deum. 126
Dicta de Deo verificantur de illo remotis imperfectionibus non aliter. 5
Difficultas in operãdo, quomodo diminuat, quomodo augeat meritum. 170

Diſpenſare fideliter, uel infideliter uerbum Dei. 382
Diſpoſitio liberè facta, quomodo, requiratur ad gratiæ infuſionem. 485
Dona Spiritusſancti quomodo ſeptem tãtum: & plura. 376

E

Electio quid ſit 157
Elementa quomodo quatuor tantùm: quomodo duo tãtum. 83
Elementa quomodo diuerſimodè purgabuntur 531
Emanatio naturalis in Deo duplex 15
Emanatio per modum naturę, per modum voluntatis: quomodo intelligitur ibid.
Eſſentia quare non generat, nec generatur, non ſpirat, nec ſpiratur 10
Euchariſtia multiplex, effectus bonus; contrarium excommunicatur 451
Euchariſtia non neceſſario danda pueris: contrarium anathematizatur 455
Extra eccleſiam nulla ſalus 347
Experimentum, ſeu iudicium, de diuinis infuſum, acquiſitum 386
Examen debitum conſcientiæ, quando eſt ſufficiens 471
Experiri, quomodo quis intelligatur habere charitatẽ 359

F

Facere ſumitur dupliciter 81
Feſtorum ad obſeruantiam requiſita 406
Fictio quadruplex; quomodo impedit effectũ ſacramẽti. 427
Fides catholica nec tempore Antichriſti deficiet 517
Fides, vt ſic, vbi principaliter reſideat. 522
Fides perficit rationem; & ratio fidei ſubſeruit, quõ 36
Fides mortua non ſaluat: ſed quæ 346
Fidei meritum, an excludatur per rationem humanã 342
Fidei Catholicę non poteſt ſubeſſe falſum 5

Fidei nihil eſt contra rationem: quomodo 35
Fidem an licitum ſit pr obare, & quę ſunt fidei diſputare 26
Finitum quomodo videre poſſit infinitum 549
Firmamentum pro cœlo aereo, pro cœlo ſtellato. 93
Fornicationem eſſe mortalem negare; eſt hæreticum 230
Fortitudo circa qualem mortem ſit 373
Frui, vti, quomodo differant 159

G

GEneratio quarta quomodo nobis ſalus 67
Gratia habitualis Chriſti ſequitur ad incarnationem ut ornamentum 274
Gratia non denegatur preparanti ſe ad gratiam; quō 327
Gratiā Chriſti habitualem, quomodo infinitam intelligamus 280
Gratia liberum arbitrium dirigit 329
Gratia nomen, quomodo 313
Gratiæ ratio, & cuiuſcumque habitus, quæ eſt 279

H

HAereticorum veriſſima diffinitio, ita vt in his dijudicandis non poſſimus errare 521
Hæreſis, vt ſic, vbi principaliter reſideat 523
Homo quomodo naturaliter vel ſupernaturaliler diligat Deum 311
Homo non aſſumptus à Deo eſt, ſed humanitas, quō 22
Homo quomodo poſſit ſemper proficere in gratia 356
Homo vt moriatur in mortali, maximè quærit diabolus, & quomodo huic obuiandum 122
Homines an ad ordinem Angelorum aſſumantur 120
Horę canonicę quò ad ſubſtantiam, & quò ad modum ſunt in pręcepto 497
Horas omnes canonicas dimittendo, an ſepties peccet ibid.
Horas has non perſoluens, quomodo teneatur reſtituere fructus beneficij ibid.

Horas

Horę B.Virginis obligant ad mortale,& quomodo. 498

I

IDolorum & ſanctarum imaginum differentia,cum excõmunicatione 402
Imagines ſanctorum quomodo adorandæ: his contrarij multipliciter excommunicantur,vide mirabilia multa 395
Indulgentię quomodo valeãt in purgatorio exiſtẽtibus 514
Indulgentiarum diffinitio, valor, ex ſacris literis probatur. 480
Infideles quid poſſint in ſacramentis 430
In infernum tota fex purgatorum elementorũ deſcẽdet 538
Inſtrumentum duplicem actionem quomodo habeat 514
Intellectio quomodo fiat ad inſtar ſenſationis 89
Intellectus adeptus qui 145
Intellectus,intelligentia,ratio,ratio ſuperior,ratio inferior. quomodo ſunt vna potentia 151
Intelligatur quomodo illud dictum gloſſæ: omnis vita infidelium peccatum eſt 161
Intentio non faciendi,quod facit ęcleſia, nullum fit ſacramentum 440
Intentio ſacramentalis,intentio finalis: ſine illa nullum fit ſacramentum,ſine hac fit:ſed peccatur 440
Inuidere alicui,an quandoque liceat 216
Iudæorum modernorum ſtatus præſens,& futurus,mirabiliter deſcriptus 529
Iudicare comparatiuè quid ſit. 534
Iurare quando licitum 420
Iuſtificare non poterat ex ſe neque lex ſcripta, neque naturę. 256

L

LAici in nullo caſu ſunt ſacerdotes contrariũ tenẽtes excommunicantur. 475
Legalia quod nunc ſunt mortifera 401

Libertas vera in quo conſiſtat. 324
Liberum arbitrium, voluntas, teliſis, buliſis, quomodo ſunt idem 151
Liberum arbitriũ quomodo concurrat ad iuſtificationẽ 203
Liberum arbitrium quomodo cooperatur gratię 329
Liberum arbitrium à D. *Auguſtino deſcriptum, & certè aureum dictum* 346
Lignum vitæ quomodo dabat immortalitatem 176
Loquendum quomodo 249
Lumen gloriæ negare, eſt hęreticum 537
Lumen maius offuſcat minus, quomodo intelligitur 88

M

Magnitudo totius doctrinę S. Thomæ per Papã 281. *itẽ* 446
Matrem veri Dei *veriſſimam eſſe B. Virginem Mariam lucidiſſime declaratur* 269
Matrem eſſe Dei eſt dignitas infinita: & cauſa omnium aliarum dignitatum 253
Matrimonium quomodo à Chriſto *inſtitutum* 425
Matrimonium non conſumatum quomodo per religionis profeſſionem dirimatur 500
Matrimonium conſumatum per ſolam corporalem mortem dirimitur 501
Matrimonij vſus quomodo poteſt fieri illicitus quatuordecim modis ibi.
Matrimonii impendimenta 503
Merita noſtra quomodo fuerunt contra incarnationem. 272
Meritorium eſt, ex charitate vti ſcientia acquiſita 142
Memorię non occurrentia in confeſſione, vtrum impediãt. abſolutionem 471
Miraculi diffinitio lucidè explanatur 62
Miſſæ ſublimitas 457
Miſeriarum ſuarum conſideratio quomodo bona 184
Miſericordia quomodo concurrit ad opus 78
Miſericordia in omni merito includitur 391

Miſericordia Dei maxima erga nos bene notanda 272
Mortificata opera,& mortua an reuiuiſcant 464
Mulier non eſt ſuſceptiua cuiuſuis ordinis ſacramentali. 494
Multitudo,ordo,imperfectio,connexio,in rebus creatis,quo modo poni intelligantur 8
Mutatio in incarnatione verbi,vnde fuit 260
Mutatio omnis eſt quedam mors 100
Mutationes dictorum à Deo,in ſcripturis;quomodo intelligantur 44
Mutat Deus ſententiam,non conſilium quomodo ibid.

N

NEceſſitas qualis ſtet cum libertate,& qualis non 161
Nomina metaphorica de Deo qua,& quomodo 30
Nominabilis an ſit Deus,& quomodo nomina verificentur de eo 51.& 54
Notiones Dei,*proprietates perſonales,perſonarum &c.* 49

O

OBediens precepto magis meretur,quàm non &c. 417
Obedientia quomodo obligat 408
Obedientia multa eſt 417
Obedientia liber 164
Odium diaboli contra Deum;eius ſuperbia 126
Omnipotentia Dei quomodo de ipſa loquẽdũ reſpectu infactibilium 259
Opera bona non tantum fructus,ſed etiam merita 394
Opera bona habent duo 480
Ordo charitatis 344
Ordo originis quomodo intelligatur in Deo 12
Originale peccatum quare non tranſmutatur in prolem. 199
Ornatus quarum perſonarum Deo *odioſus* 232

P

Paradiſus terreſtris ubi ſit 176
Pater ſponſi dat dotem animæ noſtræ ſponſæ, præter curſum ordinarium: & unde eſt 545
Paulus ad Hebræos quare ſtilo elegantiori utitur 319
Paupertas euangelica: taliter pauperes 388
Peccati uilitas miranda 211
Peccatorũ occaſiones quo uinculo tenemur fugere 414
Peccatorum profundum quomodo facit contemnere 197
Perfecta intentio in charitate 379
Pœna temporalis non ſemper remittitur tota in ſacramento pœnitentiæ: contrarium excommunicatur 427
Pœnitentia quæ uera, quæ falſa 539
Pœnitentia quomodo debet eſſe continua 460
Pœnitentiæ ſacramenti forma inſtituta à Chriſto 424
Poſſibile non eſt dari principium ſummè malum: contra Manicheos 8
Potentia ordinata, abſoluta, quid in Deo, quomodo diuerſa, & idem 60
Potentia obedientialis quid, quomodo 62
Potentiæ ſenſitiuæ, an ſeparentur in morte 144
Prædeſtinatio quomodo non infert neceſſitatem rebus; quòd duos oculos dicit: quomodo ſtat optimè cum libero arbitrio, & non poteſt ſtare ſine 67
Prædeſtinationis circa materiam, qualiter ſe debet habere omnis, ut ſapiens, non ut ſtultus 68
Prædeſtinatione æterna parauit regnum Deus electis, & tamen ab origine mundi 535
Prædicator quãdo peccat mortaliter p̃dicãdo ĩ mortali 420
Prælationes hic habitæ an ceſſent in patria 109
Præmium aliquod quare dicatur accidentale 557
Primi motus quomodo ſint peccata venialia 203
Primum peccatum paruulorum, etiam poſt baptiſmum, quare mortale 107
Priuatio an Deo poſſit aſcribi 7
Propriæ propoſitiones de Chriſto quæ, & quare 264
Punitio quomodo nunquàm ſine peccato 78

Quan-

Q

QVãtitate in diuinis triplici, tres perſonę coequales 28
Quo eſt, & quod eſt, ſunt idem in Deo quomodo 46

R

RAdix errorum hæreticorum eſt vti phantaſia pro intellectu 138
Rationes non poſſe probare, dari trinitatem 26
Rationes quare adducantur in propoſito trinitatis ibid.
Regula vniuerſalis triplici; tres perſonę coequales 106
Relatio eſt idem cum eſſentia diuina, re; non ratione 14
Relatio realiter quomodo in Deo exiſtat ibid.
Religioſus non profeſſus; an à religione retrahi debeat eò q multi apoſtatant 124
Religionis ingreſſum ſi diabolus ſuaderet, quid agendũ. ibid.
Reſeruare caſus ſibi poſſunt maiores, à quibus minores non poſſunt abſoluere: contrariũ tenẽtes excõmunicantur 475
Reſurgens Chriſtus cui primò apparuerit 302
Reſurgentes vtrum cum deformitatibus ſuis reſurgant 530
Reſurrexit integer Chriſtus 302

S

SAcramentum nouę legis eſt ſignum triplex 422
Sacramentum nullum ſuperfluum, nullum contemnendum: excomunicatur contrarium 470
Sacramenta nouæ legis continent, conferunt, effectiuè inſtrumentaliter, gratiam 427
Satisfactio quomodo de neceſſitate fieri debeat ĩ gratia 479
Scandaloſis inhabitare quale malum 363
Scientia donum, & ſcientia gratia gratis data. 384
Scientia in demonibus, quomodo non ſit ablata non diminuta quomodo tantum diminuta, quomodo totaliter ablata 118
Scriptura ſacra non poteſt continere errorem: nec poteſt quod ab ea dicitur, ſecundum quod dicitur, non impleri 5

Securus quomodo nemo ſit de gratia, prędeſtinatione perſeuerantia 317
Seductus quomodo non eſt Adam in preuaricationē, & quo modo eſt, item de Eua 178
Senſatio quomodo fiat 132.133
Senſus dupliciter ſumptus 48
Senſus quilibet quomodo iudicat, cum ſolus ſenſus comunis iudicet 134
Senſus ſpirituales qui &c. 394
Sentire rectè de rebus quid ſit & contra 368
Seraphin videre immediate Deū: quomodo intelligitur 105
Seraphin habet excellentiam cognitionis de Deo non minorem, quàm cherubin 106
Seraphin, Cherubin, Throni, Dominationes, quomodo mittantur ibid.
Signum ſalutis & contra 123
Simonia an ſit prædicare pro temporalibus 331
Solennitates multæ ſunt circa Euchariſtiam 44
Solicitudo caducarum rerum quando illicita 225
Species, ſignum ſpeciei, quomodo intelligatur in imagine 14
Spes quomodo eſt certitudo &c. & tamen ſtat cum formidine 350
Spirare dei ſpiraculum uitæ, quid ſit 128
Spirat & mediate, & immediate, pater ſpiritumſanctum quomodo 15
Spiritusſanctus quomodo nexus patris, & filij, ſi ab utroque procedit 17
Spiritusſanctus naturaliter procedit: quomodo 25
Spiritu ſancto ſe diligunt pater, & filius; quomodo 17
Suffragia nō perſoluens vocatur necator &c. & peccat mortaliter 511
Suum cuique dare multipliciter intelligitur 375
Syndereſis quid ſit, an ſit errare circa illam 153
Synderesis cruciat etiam corpus: etiam in præſenti 542

T

T*Aciturnitas quando mala* 410

Tangere, ſeu tenere, Deum in gratia, quid ſit 546
Temnere cupiditates quę dicantur 370
Timor gehenne quando bonus 184. 379. 380
Timor ſeruilis admodum vtilis 378
Timor ſeruilis licet bonus: eius tamen ſeruilitas ſemper mala 379
Trinitatis diuinę vnitas eſt maximè vnitas 7
Triſtitia adducens vitam 32

V

Virtutem vna habens; quomodo habeat omnes 320
Virtute quomodo nullus male vtatur 316
Virtutibus an reddatur homo impeccabilis in eiſque ſemper proficere poſſit 389
Voluntas concomitans, & principians, in Deo: quomodo intelligitur 10
Voluntas an ſit ſemper ad oppoſita. ibid.
Voluntas in Chriſto, intellectus, operatio, duplex 287
Voluntas noſtra quomodo teneatur ſemp. Deo cōformari 73
Voluntas reproborum quomodo ſemper ſit mala 76
Vox populi, vox Dei, quomodo intelligitur 369

FINIS.

MEMO-

MEMORABILIVM,

NOTABILIVMQ;

RERVM.

Quę in vniuerſo hoc Theologicæ veritatis compendio enucleantur, locupletiſſimus Elenchus.

A

ABbſtractiõi duo inſunt. 145
Acedia quid. 220.
Acedia filia ibidem.
Acedia cauſa multorum malorum. 221
Acedia quando mortale, & quãdo veniale peccatum. 234.
Actio in diuinis duplex. 65
Actus peccati, & reatus differunt. 185
Ad, prępoſitio quid dicit 12
Adam quomodo lapſus 177
Adam duplex preceptũ accepit. 173
Adam, an Eua plus peccauit. 177.
Aequales ſunt diuinæ perſonæ in quo. 27
Aeternitas quid. 39
Aeternus eſt Deus. ibid.
Aeſtimatiua virtus quõ ab imaginatiua differt. 135
Aeſtimatiuę officium. ibidem
Aetates mundi 97
Aetates hominis. 97
Affectiones animæ.4. 140
Aliquid eſt in loco multipliciter. 37
Amor multiplex. 352 380
Amor, dilectio, & charitas differunt. 353
Amor gratuitus in nobis à quo eſt. 16
Angelus quid. 98
Angelus, & Anima differũt. 99.

Ange-

Angelorum qualitates 102
Angelorum prelationes 108
Angelorum officia 104
Angelorum triplex motus 107.
Angelorum cognitio duplex 106.
Angelica cuſtodia effectus. 111.
Angeli ob tria nobis ſeruiũt. ibid.
Angelus an accendat affectũ hominis. 112
Angeli quomodo loquuntur. 114.
Angelorum qui ceciderunt. 119.
Angelorum ordines quot. ibi.
Anima plura habet nomina. 129.
Anima quid 127
Anima actus triplex. 127
Anima tripliciter alienatur à ſenſibus. 133
Anima rationalis potentia. 141.
Anima rationali tria inſunt ibid.
Anima quantitas. 159
Ani. eſt immortalis. 160
Anima quomodo habet ordinem in ſuis actibus. 159
Anima quomodo cognoſcit. 34. 156.
Anima cur corpori immiſſa. 171.
Anima ob corpus multa contrahit incommoda. 172
Antichriſtus quomodo concipietur. 516
Antichriſti uita qualis. 517.
Antichriſtus 4. verſutijs vtetur. 518
Antichriſti mors. 528
Appropriata diuinarum perſonarum. 57
Articuli fidei quot. 346
Aſcẽſio, Aſſumptio, & Euolatio differunt. 303
Aſcenſio Chriſti qualis ibidẽ
Aſcendit Chriſtus in cœlum quare. 304
Aſcenſio Chriſti cur non ſtatim poſt reſurrect. 303
Aſſerimus aliquid de Deo multipliciter. 53
Aſſub duplex. 34
Auaritia quid. 223
Auarus ſceleſtior omnibus. ibid.
Auaritia filia 225
Auaritia cauſa multorum malorum. ibid.
Auaritia quãdo mortale, & quando veniale pec. 235
Aureola quid. 555
Aureola quibus debeatur. ibid.

B

Baptiſmus Chriſti utilis nobis. 276

Baptiſmus cur in aqua. 435
Baptiſmus triplex. ibid.
Baptiſmi effectus. 427
Baptiſmus Chriſti, & Ioan. differunt. 436
Beatitudines ſunt ſeptem, & octo. 386
Bonum multiplex. 313
Bruta citius recipiunt influxum primi motoris, quàm homines. 137
Bonitatis ſumma triplex effluxio. 79

C

Character quid. 431
Charitas quid. 350
Charitas multipliciter capitur. 353
Charitas duplex. 18
Charitatis fructus. ibi.
Charitas forma uirtutum. 356.
Charitas multis aſſimulatur. 356
Charitas excellit alias uirtutes. 357
Charitatis ordo. 361
Caligo quid. 95
Caſus angelorum. 117
Catechiſmus, & exorciſmus cur inſtituti. 438
Cœlũ & terra, quomodo tranſibunt. 537
Cœlorũ natura, & cõditio. 85
Cœli inclinãt, & nõ cogũt. 161
Circunſtantia peccatorũ quæ 468.
Circunſcribi quomodo, non definiri poteſt Deus. 53
Circuncisus eſt Chriſtus, quare. 272
Circũciſio Chriſti quadruplex 273.
Circũciditur Chriſtus in ſuis quadrupliciter. ibid.
Circunciſio ſpiritualis duplex ibid.
Creaturarum triplex magnitudo. 27
Creatura ſpiritual. & corporal. quid ſunt. 13
Chriſtus cur nec prius, nec poſterius venerit 254
Chriſto eſt una perſona, et tres eſſentia. 261
Chriſto triplex unio. ibid.
Chriſto homini plures actus conueniunt. 265
chriſti hominis excellẽtię. 277
Chriſtus à conceptione plenus gratia. 276
Chriſtus quos defectus aſſumpſit. 288
Chriſtus caput eccleſiæ. 277
Chriſtus plenus ſapientia. 282
Chriſtus quomodo lux. 283
Chriſtus quomodo proficiebat ſapientia. ibid.
Chriſtus viator, & comprahenſor. 285
Chriſtus quomodo mori recuſarit. 286

Chriſtus ſi non paſſus eſſet ſe nio defeciſſet. 289
Chriſtus ab inferis quos libe rauit. 296
Chriſtus cur ad inferos deſcen dit. 296
Chriſtus, & angeli dotes non habent. 544
Chriſtus in triduo non fuit ho mo. 296
Chriſtus quot uicibus poſt re ſurr. apparuit. 300
Cognoſcimus aliquid multi pliciter. 547
Confeſſio quid. 467
Confeſſio duplex. ibid.
Confeſſio quando facienda. 468.
Confeſſ. facta in peccato mort. an ualeat. ibid.
Confeſſio quando reiteranda ibid.
Confeſſio in ſcriptis an ualeat 469
Confeſſionis conditiones. 472
Confeſſionis effectus. 474
Confeſſio cui facienda. 474
Confeſſionis ſigillus. 476
Confirmationi perfectæ 3. con ueniunt. 250
Conſilium tripliciter ſumitur 384.
Conſilium quid. 411
Conſiglia euangelica, quæ. 414
Correptio triplex. 418
Confirmationi ſex requirun tur. 439
Confirmationis vtilitas. ibid.
Communicãs digne multa bo na conſequitur. 449
Communio quomodo ſumen da. 452
Corpus Chriſti cur accidenti bus velatum ſumitur. 452
Communicant laici cur ſub vna ſpecie. 453
Communione qui priuantur. ibid.
Cognitionem imittere, incen dere, & mẽtem illuminare differunt. 115
Conformitas voluntatis no ſtræ ad Deum *duplex.* 71
Coęuę prima rerum creatura. 80.
Cometa quid. 94
Conſenſus peccati. 104
Conſcientia quid. 155
Corpus humanum ſimillimũ mundo. 162
Corpus primi hominis quale. 173.
Cognoſcibilia ſunt in triplici differentia. 34
Corpus Chriſti quomodo ſub hoſtia. 37
Cognitio duplex. 131
Conſcientia vnde dicta. 153
Conſcientiæ error octo modis aduenit. 155
Creare, generare, & facere dif ferunt. 80
Creata ſunt omnia ſimul. 82
Creatura triplex. 81

Creatura

Creatura corporalis veſtigiũ creatoris. 13
Creatura ſpiritualis ſimilitudo creatoris. 162
Creatura prius eſt in Deo, quam in ſeipſa. 56
Credere Deo, in Deum, & Deum differunt. 3

D

Damnatorum fletus qualis. 541
Damnati an uideant gloriã beatorum. 540
Damnati cur æternaliter puniantur. 74
Deum eſſe probatur. 3
Deus unus eſt. 5
De, præpoſitio multipliciter capitur. 24
Deum multipliciter cognoſcimus. 255
Defectus aſſumpti à Chriſto, qui. 288
Deus eſt primum & ſolum principium. 7
Deum negatiuè cognoſcimus. 33.
Deus pro ratione meritorum cognoſcetur in patria. 162
Deus uiſu, guſtu, & auditu noſcitur. 34
Deus tripliciter cognoſcitur. 162.
Deus tripliciter dicitur. 6
Deus aliter à nobis & à beatis cognoſcitur. 24
Deus quomodo eſt immenſus. 29.
Deus eſt ubique. 36
Deus ubi erat, cum mundus non eſſet. ibid.
Deus in rebus multipliciter eſt. 37
Deus an ſit in diabolo. 38
Deus multiplex eſt in donis. 45.
Deus eſt triplex cauſa rerum. 79.
Delectatio duplex. 204
Deus cur fecit hominẽ peccabilem. 177
Dæmonum qualitates. 121
Deus tripliciter ſumitur. 6
Dimenſiones corporales quomodo in Deo. 27
Dæmones cur in aere caliginoſo. 508
Dilectio prout eſt dos, & uirtus differunt. 549
Diligere Deum, & proximũ quid. 353
Dilectionis ſigna. 358
Diligere eſt melius, quam diligi. 362
Diligere amicum, & inimicum, quod maius. 364
Dies dominicus magnus. 97
Diabolus quomodo homini loquitur. 115
diabolus dupliciter cecidit. 118.
diaboli peccatum cur irremiſſibile

miſſibila. 120

diaboli plura nomina. 121

diaboli verſutia in hominem 123.

diabolus ſemel victus an de cetero tentare audeat ſolio. 123

diuinitatem qui multiplicant. 6

dos quid. 544

dotes duplices. ibid.

dotes animæ tres 546

dotes corporis quatuor. 550

dona Spiritusſancti cur ſeptem. 375

drago quid. 95

dulia quid, & cui debetur. 395.

E

Eclipſis quando fit. 88

Elementum elementatũ, et quinta eſſentia differũt, 82.

Elemẽtorum qualitas, & natura. 92

Emanatio duplex in diuinis. 15.

Enoch, & Helias contra Antichriſtum. 526

Eſſentiæ unitas tres perſonas admittit. 23

Eſſentia differt à pſona quo modo. 28

Euchariſtia duplex materia. 441.

Euchariſtiæ quatuor requiruntur. 440

Euchariſtiæ dignitas. 440

Euchariſtiæ mirabilia. ibid.

Eua cur de coſta formata. 173.

Extrema vnctio propter venialia ordi. 490

Extrema vnctio quando reiterabilis. ibid.

Excellentia Dei. 46

Exemplar li. vitæ, & ſpeculũ differunt. 56

Ex, præpoſitio quid notat. 24

Extremæ vnctioni quæ requiruntur. 490

F

Facere quod in ſe eſt tria complectitur. 327

Fides quid. 337

Fides multipliciter dicitur. 332.

Fidei perfectioni ſeptẽ requiruntur. ibidem

Fidei fructus. 343

Fides, & ſpes quomodo differunt. 348

Finis triplex. 356

Filius cur potius incarnatus. 258

Filius in diuinis eſt. 10

Filius Dei quis multipliciter dicitur. 11

Filius eſt ſapientia. ibid

Filius eſt imago patris 11.

Filius

Filij Dei triplex excellentia. 13.
Fide Deum viator cognoſcit. 32.
Finis tripliciter ſumitur. 31
Fortitudo quid. 371
Fortitudinis partes. ibid.
Fortitudo in quinque conſiſtit. ibid.
Fortitudinis effectus. 371
Fomes inficit naturam, & pſonam. 251
Fructus ſpirituales qui. 324

G

Gabriel quomodo interpretatur. 116
Generatio in diuinis quomodo datur. 9
Glacies quid. 95
Gloria paradiſi excelſa 491
Gog & Magog, quid. 525
Gratia ſanctifi. quomodo maior gratia ſacramentali. 249.
Grando quomodo gignitur. 95.
Gratia multiplex. 312
Gratiæ effectus. 313
Gratia gratum faciens à quo. 310
Gratia præparamur tripliciter. ibid.
Gula quando mortale. 236
Gula quid. ibid.
Gulæ filiæ 226
Gula ualde nocet. 226
Gulæ remedia. 227

H

Hierarchia triplex. 101
Hyperdulia quid, & cui debetur. 395
Homo duplicem finem habet. 358.
Homo imago, ad imaginem, Dei. 12
Homo cur recta ſtatura. 161
Hominis proprietates. 169
Homo ad imaginem Dei potius quàm Angelus. 170
Hominis dignitas. ibid.
Homini primo quadruplex adiutorium datum. 173
Hominis quintuplex ſtatus. 178.
Horæ morales tres. 21
Hoſtiã in tres partes cur frangit ſacerdos. 443

I

Ieſus nomen dignum. 273
Ieſus meritò Chriſti nomẽ. ibid
Ideæ rerum, exempla, & rationes rerũ quõ in Deo. 55
Imago triplex. 12
Imago hominis quomodo in filio Dei. 12
Imago Trinitatis in nobis vbi. 14

Imagi-

Imaginatiua virtus. 134
Impreſſiones aereę 94
Immenſitas dei 29
indulgentię quomodo ꝓſunt defunctis 513
innouatio mundi, qualis, & quare 535
inferni diuerſæ pœnæ 538
inuidia quomodo mortale & quomodo ueniale peccatũ 232
incarnatus eſt Chriſtus congruenter 256
incarnationis Chriſti beneficia 254
incarnationis Chriſti mirabilia 266
intentio, & attentio differũt 441
inimici quomodo diligendi. 363
inimicus duplex 364
infernus dupliciter ſumitur 296
infernus duplex ibid.
incõprehẽſibilis eſt Deus. 32
inuidia quid 215
inuidię filia ibid.
inuidia cauſa multorum malorum ibid.
intellectus in effectu, & adeptus differunt 144
intellectus agens, & poſſibilis & practicus quid. 147
in,ꝓpoſitio quid importat. 24
indiuiduo cuilibet tria repe riuntur. 24
in diuinis duo tantũ genera adinueniuntur 27
infinitas Dei 31
infinitum tripliciter accipitur ibid.
ira quomodo mort. & quomodo veniale pec. 233
irremiſſibile aliquid tripliciter dicitur 239
ira quid 217
ira duplex eſſe habet. 217
ira filię 218
ira cã multorũ malorũ. ibid.
iris quid 95
iuſtificationi impij 4. requiruntur 483
iuſtificatio impij quõ fit 483
iuſtificatio duplex charitatis infunditur 19
iudicium primum mũdi cur per aquam, & ſecundũ per ignem 530
iudicium triplex 531
iudiciũ uniuerſale quale ibi.
iudicio quomodo Chriſtꝰ apparebit 533
iudices uniuerſales iudicij. 534
iuſtificãt animã quinq; 378
iudicium duplex 367
iuſtitia quid 373
iuſtitię partes ibi.
iuſtitia effectus 374
iuſtitia in quibus cõſiſtit. ibi.
iuſtitia duplex 325
iuſtitia diuina tripliciter ſumitur 74

iudicium Philemonis de Hippocr. 169
iuſtificationi duplex charitas confertur. 19

L

Latria quid, & cui debetur 394
Legio quid continet 119
Legamus multipliciter 400
Liberũ arbitrium quid 159
Libertas arb. triplex 160
Licita non ſemp facienda 181
Loca poſt iudicium habitanda 541
Luxuria quãdo mort. & quãdo uenialis 237
Lux quid 89
lumen nocturnum quid 94
luxuria quid 227
luxuriæ ſpecies 227
luxuriæ filiæ 229
luxuria multa mala cauſat ibid.
lucifer quomodo fuit, & quale eius pecc. 125

M

Malum quomodo cognoſcitur à Deo 64
Malum triplex 183
Malum quomodo utile ibid.
Magia cur Diabolo permiſſa 123
Maria 7. verba tantũ locuta 248
Mariæ quadruplex puritas. 251
Maria tribus uicibus ſanctificata 250
Matrimoniũ quadrupl. 499
Matrimonij tripl. bonũ 498
Matrimonij impedimẽta. 500
Maria uirgo cur deſponſata uiro ibid.
Membrũ mẽbro deſeruit 162
Memoria quid, & quis locus eius 138
Memoria imaginatio, & reminiſcentia differunt .ibi.
Meritum Chriſti 285
Meritum triplex 325
Medium multiplex 478
Miraculum quid, & quæ ad illud requiruntur 61
Miſericordiæ ethimolog. 77
Michael qũo interp̃tatur 110
Miſſio Spũſſcti, et filii dup. 19
Mittere in diuinis quid 20
miſſæ excellentia 455
miſſæ moralis iterp̃tatio 455
miſſæ caſus aliquot 456
mittere in diuinis, & mitti cuius eſt 20
motus triplex 42
modus quid 50
modus ſignificandi quid ibid.
mot⁹ primi mobilis duplex 88
modus cognoſcendi 145
mod⁹ cognoſcẽdi Deũ q̃s ibi.
modi cognoſcendi quinq; 282
mors duplex 530
mundus ad imaginẽ Dei tãtum 12
mundus triplex 84
mutatio triplex 447

Mundi

Mundi innouatio, & purgatio non ſunt idem. 530
Mundi immunditię in infernum detrudentur. 539

N

NAufragiũ duplex. 463
Natiuitas Chriſti triplex. 270
Nebula quid. 95
Nix quomodo generatur ibi.
Notiones Dei. 48
Nomina Dei 50
Nomen hoc, Spirituſſanctus quomodo, & quid. 21
Nubes quando fiunt. 95
Nuntius incarnationis cur Angelus. 246

O

OCulus duplex datus primo homini. 174
Obedientia duplex. 486
Obdurari cor hominis tripliciter dicitur. 69
Omiſſionis peccata 244
Operationes variæ Dei. 51
Operatur Deus dupliciter. 80
Operari Dei, & creaturarũ differunt. 79
Opa ſex dierũ moraliter. 82
Operationes animæ. 156
Operis peccata quæ 243
Opera miſericordiæ. 391
Opa meritoria à quo ſũt. 328
Opera mortificata quomodo reuiuiſcunt. 463
Operi, vt meritoriũ ſit, quot requiruntur. ibid.
Opera extra charitatem facta, ad quid valent. 333
Operari rectè tria nos mouet. 310.
Opera quintuplicia. 190
Originale peccatum vbi. 197
Originalis peccati uaria nomina. 200
Ordo quid, & quot ei requiruntur. 492
Ordines ſunt ſeptem. 493
Ordines oẽs exercuit Chriſtus. ibid.
Ordinandi quales eſſe debeāt 495.
Oris peccata. 241

P

PAginæ libri uitæ duæ. 66
Pater in diuinis eſt. 9
Pater multipliciter dicitur. 16.
Pater, & Filius quomodo diligunt ſe Spirituſſancto. 16
Paradiſus terreſtris 176
Particularia cognoſcimus ꝑ uniuerſalia & ecõtra. 146
Paſſiones triplices. 487
Paſſio Chriſti nobis fructifera. 289
Paſſio Chriſti doloroſa 289
Paſſio Chriſti ſeptimum peccatum tollit. ibid.
Paſſio, & propaſſio differunt. 288.
Phyſionomia hominis. 164
Phantaſia quid. 136
Phanſia multæ in melancholicis

licis,& infirmis. 137
Peccatum pluribus obeſt 195
Peccati mort. & venial. diſcrimen. 206
Planeta quid. 88
Planetarum qualitas,& curſus. 90
Per p̃poſitio,quid dicit.17 24
Peccatorum mortalium ſufficientia. 210
pc̄tũm mor.7 beſtijs,& 7.infirmitatibus comparata 211
peccata mortalia paſſiōe Chriſti curata. 211
peccatum habet plura nomina. 186
peccatum quid. 185
peccatum dicitur nihil. 185
peccatũ à quo,& in quo. 187
peccatum multa mala efficit. 191.
pc̄tũm ex pc̄tō naſcitur. 192
perſonæ diuinæ ſunt æquales. 27.
perſona q.d,& unde dicta. 28
peccatum mortale ſine veniali dimittitur,non autem econtra. 415
perfectio multiplex. 210.212
peccatum in Spir.S.quomodo irremiſſib. 239
peccati in S.S ſex ſpecies. 240
pietas donum in tribus conſiſtit. 381
philoſophia moralis triplex. 322.
pluralitas duplex. 55
pluuia quid. 95
plenitudo gratiæ quintuplex. 279.
potentia animæ motiuę. 151
pœnitētia qualis dēt eſſe 462
pœnitentiæ effectus. 463
penitentię tres partes. 474
pęnarum octo genera. 472
pœnitētia quid,& quotuplex 458.
pœnitētia quãdiu durabilis. 459.
primum principium ſolum vnum. 7
prædeſtinatio quid,& eius cauſę. 65
prędeſtinatio iuſtificatio,& magnificatio quomodo differunt 65
prędeſtinatio quomodo orationibus iuuatur. 69
prę ſciti an poſſint d̄mereri 66
principia rerum ſunt à Deo immediatè. 79
pruina quid. 95
primus motus quid. 201
primi motus ſunt pec venial. 202.
proprius ſacerdos quis. 474
præcepta decalogi quomodo decem. 410
prædicare,an poſſit exiſtens in pec. 417
proximus qũo diligēdus. 362
prudētia quid,& quotuplex. 367.
prudentiæ partes. ibid.

prudentiæ officium. 362
propaſſio, & paſſio differunt. 288.
punimur hic uarijs de cauſis. 76.
purgatorium eſt. 504
purgatorij minima pœna maior maxima mundi. 507
purgat. pœna cur acerbiſſima ibidem.
purgat. ignis, an corporeus. ib.
purgat. ignis quõ agit. ibidem
purgatorium duplex. 508

R

Ratio naturalis quid. 62
Ratio quid, & eius partes. 150
Reprobatio quid, & quot complectitur. 68
Reſtauratio ruinæ angel. 120
Relatiuorũ propriũ quid. 27
Reſurgent boni, & mali, ſed diuerſe. 529
Reſurrectionis 529
Reſurrectio Chriſti uera. 300
Reſurrexit Chriſt⁹ quare. 301
Res quid. 95

S

Sacramentum quid. 422
Sacramenta à Chriſto inſtituta, & quare. 422
Sacramentorum effectus. 425
Sacramenta quõ ſeptem. 427
Sacramentorum veteris, & nouæ legis differentia. 433
Sãguinem Chriſtus quinque uicibus ſudit. 290
Salutatio angelica eſt commẽdabilis. 247
Sanctificatio triplex. 249
Sanctus quid ſignificat 22
Satisfactiõis tres partes. 478
Sciẽtiæ donũ quid efficit. 383
Scientia Dei expletiſſima. 63
Scientia Dei multa ſortitur nomina. ibi.
Scire poſſumus plura, ſed non intelligere. 147
Sedere ad dexterã dei qd 306
Senſus ſpirituales qui 393
Sẽs⁹ particulares quinq; 132
Sẽſus communis origo omniũ ſenſuum. 133
Senſualitas quid. 140
Simplicitas Dei. 45
Signa beneplaciti. 71
Syndereſis quid. 153
Singulare tribus modis. 6
Sollicitudo triplex. 418
Spiritus. S. eſt. 15
Spiritusſanctus quomodo dupliciter à patre pcedit. 15
Spiritusſanctus quomodo mittitur. 19
Spirituſſanctus amor patris, & filij. 162
Spirituſſanctus quomodo charitas, & donum. 18
Spirituſſanctus diuerſis formis datus. 21
Spirituſſanctus quõ datur. 18
Spirituſſanctus datur nobis quomodo ſe habet. 18
Spirituſſanctus uarrè nominatur.

natur. 22
Spirituſſanctus quo tempore miſſus Apoſtolis. 21
Spesduplex. 348
Stellarum natura. 87
Status primi hõis qualis. 263
Supra naturã,ꝑter naturã,& contra naturam quæ. 61
Superbia initium omnis peccati quomodo. 212
Superbia a vanagloria quomodo differt. 212
Sup̃biç ſpecies,& gradus. 214
Superbia cauſa multorum malorum. ibidem
Suffragia,quõ,quibus,& quãdo valẽt defunctis. 510

T

THeologia duplex. 51
Theſaurizare an liceat 223.
Tentatio multiplex. 180
Tentationum remedia. 179
Terremotus quid. 96
Tempus quid. 96
Temperantia quid. 369
Tẽperantia digna uirtus. 370
Timor quid, & eius ſpecies, 377.378.
Tonitruum quid. 95
Tonſura clericorum cur in modum coronç. 492
Turbo quid. 96
Tuba in iudicio quid. 529
Trinit. diuina tripliciter innoteſcit. 23
Trinitas triplex. 24
Tria ſunt ſymbola. 347

V

VAnagloria ſeptẽ filia. 213
Vanagloria quãdo mor. & quando ven. 230
Vermis dãnatorum quis. 541
Veniale peccatum quid. 205
Venialis act⁹ quadrupliciter fit mortalis. 205
Venialis peccati effectus. 207
Ventus quid, & qui principales. 95
Verbum triplex. 114
Verbũ fili⁹ Dei cur dicitur. 12
Viuere ſine veniali peccato an poſſit homo. 206
Vis motiua ſenſibilis. 140
Virt⁹ naturalis,& aĩalis. 140
Virtutum theolog.& card. diſcrimen. 336
Virtutes Cardinales cur ſic dictç. 336
Virtus unde dicta. 315
Virtutes ſunt connexæ. 319
Vitia non ſunt connexa. 320
Vitam æternam de condigno meremur. 434
Voluntas Dei duplex. 70
Voluntati bonorum Deus fauet. 152
Voluntas cur non poteſt cogi à bono. 152
Volũtates duæ in Chriſto. 286

Finis Indicis.

Cart.	lin.	Error	Correc.
5	vlt	*Socrati, Platoni,*	*Socratis, Platonis,*
16	3	*imediatè,*	*mediatè,*
18	25 27 28	*Deus nos diligit ea formaliter, nos vero ipsũ diligimus efficiẽter & exemplariter, non formaliter,*	Deus nos diligit ea efficienter & exemplariter: nos verò ipſum diligim⁹ ea formaliter.
25	27	*Quam*	*Quam?*
32	7	*Eſſen*	*Eſſe.*
35	9	*eum*	*eam.*
35	15	*ex qua*	*ex*
38	31	*aperta*	*apertè.*
41	15	*12*	*1.2.*
52	21	*Mãca tutta queſta nuoua Scholia: cioè*	C. Quaſi collectiuè, vt Trinitas] *Signãter, & cautè, additur ly quaſi. Non enim, abſolutè collectiuè, dicũtur hac*

nomina Trinitas, Trinus: cùm ſic dicere, ſit error Abbatis Ioachim, damnatus ab Innoc. 3. in Concilio generali Lateran. Ext. de ſu. Tri. & fid. Cathol. cap. 2. Caterùm talia nomina, quaſi collectiuè, dici affirmat hic text. inquantum nomen collectiuum importat pluralitatem ſuppoſitorum; non autem inquantum importat vnitatem ordinis ſine unitate eſſentia. Ibi ergo additur ly quaſi, ad vitandum errorẽ; qui ſub nomine collectiuo abſolutè ſumpto latebat. Vide 1. q. 31. ar. 1. ad 2.

53	6	*eſt à filiatione*	*eſt alia à filiatione.*
57	14	*ſimplices ꝙ*	*ſimplices. Sciendum, quòd*
59	3	*panitentia*	*potentia*
59	9.10	*Volũtate Aug. dicit quia*	*Voluntatẽ quia Aug. dicit ꝙ*
69	vlt.	*demereri facili⁹ quàm*	*demereri non autem,*
70	19	contrario] *utrũ Deus*	contrario]. *Ita ſcilicet vt Deus*
70	20	Et vtrum ſit	*ſicut eſt*

Cart.	lin.	Error	Correc.
70	21	Màca tutta queſta nuoua Scholia, cioè	E. Præſciti poſſunt demereri, non autem mereri.] *Accipit ly preſciti, vt ſunt præſciti tantum. (vt patet ex contextu), non autem, vt homines. Nam homini, qui aliàs præſcitus eſt, poteſt dari gratia, ſecundum præſentem iuſtitiam: & ſic poteſt mereri Loquitur ergo textus de præſciiis formaliter; non materialiter. Vide 1. q. 23. ar. 6. ad 1. & 2. à ſimili de predeſtinato.*
76	10	*Peccatis pro iuſtitia, quia*	*Peccatis, quia*
76	31	*vel còceſſa rapere*	*vel inconceſſa rapere*
81	17	*1 q 7*	*1 q. 70.*
81	17	*ad ſecundum*	*ad tertium*
82	13	*elementum &*	*elementum eſt*
86	8	*diſtinctiuā ſignificationem*	*Diſtinctionem*
102	30	*vtilitatem*	*dignitatem*
105	1	*omittant*	*amittant*
105	in mar.	*nūciās nūciaſſe*	*nunciās Archangelus.*
107	11	*in diem*	*in idem*
107	26	*vbicunque*	*vbique*
110	28	*vinculo ꝑpetuo*]	*vinculo indiſſolubili*
125	24	*authēticis vt patet*	*authenticis (vt patet tùm*
252	27	*pragmatica corruptè*	*pragmatica ſanctionis, ſeu corruptela,*
298	5	*manſerunt*	*manſerant*
298	7	*nullis in contrarium obſtātibus*	*quibuſcunque in cōtrarium rium non obſtantibus*

Not. In indice primo, .i. capitulorum, vbi in principio dicitur, omnium fermè capitum, ſuperfluit ly fermè

Alia errata ſparſim (ſi quæ ſunt) prudens lector per ſe intelliget: vt opinor.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

★ ALFREDO FARNESI ★
ROMA
Piè di Marmo 19·20
ratore di Libri